ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԱՊՐԻԼ
MARDI 1er AVRIL 1969

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11477 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.477

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ՓԵՔԻՆԻ ՀԵՏ

ԵՐԿԱՐ ՅՈՒՇԱԳՐՈՎ ՄԸ ԼԵԶՈՒ ԳՏՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ Կ'ԸՆԷ

Կը կարծուի թէ Մոսկուայի առած քայլը կը ձգտի գլխաւորաբար ցոյց տալ աշխարհին թէ բարեկամեցողութիւն կայ իր կողմէ, եթէ կրկին որեւէ միջադէպ պատահի Չինաստանի հետ :

Իր երկար յայտարարութեան մէջ, Խորհ. Միութիւնը գլխաւորաբար կը հաստատէ — Չին կողմը միջադէպեր ստեղծեց : Այս դէպքերը, որոնք կրնան միայն ուրախացնել անոնք որոնք կ'ուզեն անպայման թշնամութիւն ստեղծել Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ, ոչ մէկ կապ ունին երկու ժողովուրդներու բարձրագոյն շահերուն հետ :

Ամէն բան կը բացատրուի այն հիմնական փոփոխութեամբ որ կատարուեցաւ վերջին տարիներուն Փեքինի կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ : Յաւակնութիւններ կը բանաձեւուին կարգ մը հողամասերու վրայ, այն պատրուակով, որ անցեալին չին աշխարհակալները կամ առեւտրականներ հոն գացած են :

Բազմաթիւ սերունդներ առաջ է արդէն, որ ներկայ սահմանը հաստատուած է : Բնական գիծերէ կ'անցնի : Իրաւականօրէն նուիրագործուած է Այկունի (1858), Թիէնցէն եւ Փեքինի (1860) դաշնագրերով : 1861ին կողմերը քարտէզ մը ստորագրած էին, որուն վրայ սահմանագիծը ճշդուած էր Ուսուրիի շրջանը :

Հոկտեմբերեան ընկերվարական մեծ Յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, Ռուսիոյ մէջ, խորհրդային հանրապետութիւնը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց որ կը հրաժարէր անհաւասար եւ գաղտնի դաշնագրերէն Չինաստանի հետ կնքուած :

«Պոքսըր» անունով ծանօթ ըմբոստութեան խեղդումէն ետք, ռուսական կողմը ջնջած է ցարական նախկին ստացուածքները Չինաստանի մէջ եւ վերադարձուցած Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի շահագործումը : Այս համաձայնագիրը որ 1924 Մայիս 31 թուականը կը կրէ չէր ակնարկեր ռուս - չին սահմանի վերաբերող դաշնագրերուն :

Սուն Եադ-Սէնն իսկ ընդունեցաւ որ խորհրդային կառավարութիւնը ինքնաբերաբար ջնջեց բոլոր անարդար դաշինքները եւ հրաժարեցաւ ցարին անարդար իրաւունքներէն Չինաստանի մէջ : Իր քաղաքական կտակին մէջ (1925 Մարտ 12) յոյս կը յայտնէր թէ Խորհ. Միութիւն եւ Չինաստան պիտի միանան զօրաւոր գինակցութիւն մը կազմելու համար :

1945ին չին համայնավար կուսակցութեան 7րդ համագումարին, Մաօ գնահատելով թէ Խորհ. Միութիւնը առաջինն եղաւ այդ անարդար դաշինքները ջնջող, կրկնեց այս յայտարարութիւնը 1949 Դեկտեմբեր 16ին, Մոսկուա :

Խորհ. Միութիւնը հերոսական պայքար մղեց ազատագրելու համար Խորհ. Ծայրագոյն Արեւելքը օտար միջամտութենէ, 1918 - 22ին : Ապա, 1945ին, ետ մղեց ճափոն աշխարհակալները, յետոյ 1950ին կարգը եկաւ փոխադարձ օժանդակութեան, միութեան եւ բարեկամութեան դաշինքին : Չին դիմումին վրայ, Խորհ. Միութիւնը 1950ի սկիզբը, Փեքինի կը յանձնէր տեղագրական քարտէզներու ամբողջական ծրարներ, սահմանի նշումով : Այն ատեն ոչ մէկ բան ըսուեցաւ :

1951ին Սովետները եւ Չինացիք համաձայնագիր ստորագրեցին Ամուր եւ Ուսուրի գետերու նաւարկութեան մասին : Այս բարեկամութեան հիմը դրուած էր այն տարիներուն, երբ Խորհ. Միութիւնը բազմակողմանի լայն օժանդակութիւն կու տար (1923 - 27) Ազգ. եւ ընկերային ազատագրութեան պայքարին : Զօրավիգ կեցաւ Չինաստանի ճափոնական աշխարհակալ յարձակման ատեն (1937 - 45) :

Խորհ. Միութիւնը պաշտպանեց ժողովրդական յեղափոխութեան յաղթանակը : 1949ին Մաօ կ'ըսէր — «Գրեթէ 30 տարուան ընթացքին խորհ. ժողովուրդը եւ Խորհ. Միութեան կառավարութիւնը մէկէ աւելի անգամներ օգնած են չին ժողովուրդին իր ազատագրական աշխատանքին մէջ : Երբեք պիտի չմոռնանք այս եղբայրական օժանդակութիւնը» :

Մոսկուայի յուշագիրը դեռ շատ բաներ կ'ըսէ, շեշտը դնելով միշտ երկու երկիրներու համախոհութեան վրայ «աշխարհակալութեան դէմ իրենց հաւաքական պայքարին» մէջ :

Բայց Չինաստան արդէն իսկ խիստ հակազդեցութիւն մը ունեցած է, Մոսկուայի չինական դեսպանատան մէկ պաշտօնական բանբերը յայտարարած է արդէն թէ խորհ. կառավարութեան յայտարարութիւնը «սուտ եւ զրպարտիչ» է : Բանբերը ըսած է սակայն թէ խորհրդային կառավարութեան ընագիրը կ'ուսումնասիրուի Փեքինի մէջ, բայց չի գիտեր թէ ի՞նչ պատասխան կը տրուի : Չէ ճշդած նաեւ թէ ի՞նչ ձեւով խորհրդային յայտարարութիւնը չին կառավարութեան յանձնուած է :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յուղարկաւորութիւնը, այնպէս ինչպէս ճշդած էր նոյնինքն Զօր. Այզընհաուըր կը կատարուէր Երկուշաբթի օր, ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութեանց : Յիշենք՝ Զօր. տը Կոլ, վարչապետ Քիզինկէր, եւ Արեւ. Պերլինի քաղաքապետը, Իտալիոյ վարչապետը, Աւստրիոյ վարչապետը, Պելժիոյ Պօտուէն թագաւորը եւ վարչապետը, Դանիոյ արտաքին նախարարը եւ իշխան Ժորժ, Հոլանտայի իշխան Պերնհարտ որ արքայական ընտանիքը կը ներկայացնէ եւ արտաքին նախարարը, Խորհ. Միութեան կողմէ՝ արտաքին փոխ - նախարար՝ Կուզնեցով եւ մարէչալ Զուպկով, Յունաստանի Թագաւորը, Պարսից Շահը, Թուրքիոյ վարչապետը, Իսրայէլի նախագահը, Լիբանանի արտաքին նախարարը, Թունուզի նախագահը՝ Պուրկիպա, Քանատայի վարչապետը, բազմաթիւ անձնաւորութիւններ միջազգային կազմակերպութիւններու ինչպէս նաեւ լատին Ամերիկայի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի : Կը նկատուի որ ամէնէն տկար ներկայացուցչական բնոյթն ունի Անգլիոյ պատուիրակութիւնը, որ կը բաղկանայ Լորտ Մաունթպաթընէ, թագուհիին կողմէ եւ Պաշտպանութեան նախարարէն, կառավարութեան կողմէ :

Տը Կոլ հասնելուն պէս իր ցաւակցութիւնները յայտնեց Տիկին Այզընհաուըրի, ապա մէկ ժամ քաղաքական խօսակցութիւն կ'ունենար Նիքսընի հետ եւ Փարիզ կը վերադառնար յուղարկաւորութենէն անմիջապէս ետք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ընդհ. ներման օրէնք մը հռչակեց պատերազմի ընթացքին գործուած բոլոր արարքներուն համար, յաղթանակի երեսնամեակին առթիւ :

ՓՐԱՆՍԱՅԻ Այէրօֆլօթի (Խորհ. Միութեան, առեւտրական օդանաւային ընկերութիւնը) գրասենեակները Թալանի արուած են չէխ ցուցարարներու կողմէ հոքէի Ազգ. խումբին յաղթանակէն ետք, Ռուսներուն վրայ :

ԻՍՐԱՅԷԼ ի յառաջագունէ մերժեց Զօրաւորներու միջամտութիւնը, Միջին Արեւելքի տագնապին մէջ :

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ հիմնարկութեանց Համագումարը իր 12րդ նստաշրջանին զբաղեցաւ հանրաքուէով եւ ընկերվարական նոր կազմուելիք կուսակցութիւնով : Ինչ կը վերաբերի հանրաքուէին, կը թելադրէ «ո՛չ» քուէարկել, կ'ողջունէ ընկերվարական նոր կուսակցութեան մը կազմութիւնը, ինչ որ բացատրուած է Տօքթ. Լեւոն Յովհաննեանին թէ արմատականութեան ամուսնութիւն մըն է (ակզոն) եւ սէրը՝ վերջը կուգայ :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԴԱՏ ՄԸ ԹԱՇԿԵՆՏԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օգտագործելով անկախութեան տրամադրութիւնը, որ ի յայտ կուգար Թաթարներուն մօտ, Գերմանացիները պահ մը նոյնիսկ մտածեցին ստեղծել Թաթարական հանրապետութիւն մը, ամբողջութեամբ նուիրուած իրենց : Եւ Հիթլէր թեթեւսօլիկ ձեւով մը յայտարարեց, թէ «Շուտով Թաթարներուն մեծ առաջնորդը կ'ըլլամ : Արաբները արդէն գլուխ կը յիշատակեն իրենց աղօթքներուն մէջ : Թաթարներուն մօտ կ'ծուիմ Խան» :

Իրականութեան մէջ Ֆիւրերի գաղտնի ծրագիրն էր ամբողջ Խրիմի թերակղզին յաղթանակէն ետք վերածել արձակուրդի հսկայ դրախտի մը Գերմանացիներուն համար : Կը նախատեսէր տեղափոխել եւ, ի հարկին, բնաջնջել բոլոր Թաթարները : Խրիմ պիտի հաստատուէին Հարաւային Թիրոլի բնակիչները : Գերմանական առասպելէն տարուած, Հիթլէր արդէն իսկ որոշած էր Սիմֆերոփոլը անուանել Կոթենպուրկ, իսկ Սեպաստապոլը՝ Թէոտերիխհաֆըն, ի պատիւ Ոստրոգոթքի հին թագաւորութեան :

Հետեւաբար, որեւէ ձեւով, Թաթարները դատապարտուած էին կորսուելու : Հիթլէրն էր, որ տեսնելով թէ իրեն հետ գործակցողներու թիւը մեծ չէր, սկսաւ ջարդել Թաթարները : Իրենց ազգային բանաստեղծը՝ Մուսա Ճալիլ, գնդակահարուեցաւ «հակազդեցման գործունէութեան» համար :

Հիթլէրի գործը շարունակեց Սթալին : Վերջապէս ձեռքի տակ ունէր պատրուակը, որով կրնար խեղդել Թաթարներուն ազգային կամքը :

— Դաւաճանեցին, գործակցեցան Գերմանացիներուն հետ : Թող անհետանան, վճռեց Սթալին :

1946ին, Խրիմի Թաթար ինքնավար հանրապետութիւնը լուծուեցաւ, բնակչութեան մէկ մասը աքսորուեցաւ Սիպերիոյ արգելակայանները, իսկ մնացեալը, անասուններու յատուկ վակոններով եւ աննկարագրելի պայմաններու մէջ կեդրոնական Ասիա : Սթալինն էր, որ ի վերջոյ կ'իրագործէր Հիթլէրի ծրագիրը — «Թաթարազերծ» դարձնել Խրիմի թերակղզին : Վերջապէս, 1954ին թերակղզին վարչականօրէն կցուեցաւ Ուքրայնիոյ :

Խրուշչեւն էր, որ 1956ին, Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Ի. Համագումարին, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակով յայտնեց, թէ Սթալինի հրամանով բովանդակ ժողովուրդներ զանգուածային տարագրութեան ենթարկուած էին : «Ո՛չ մէկ մարքս - լենինեան եւ, ընդհանրապէս, բանականութիւն ունեցող մարդ կրնայ ըմբռնել, թէ կարելի է պատասխանատու նկատել բովանդակ բնակչութիւն մը, կիներով, երախաներով : ծերերով, քանի մը անձերու սխալին համար, եւ զանոնք մղել անօթութեան ու թշուառութեան» :

Եւ, Խրուշչեւ նենգամիտ ձեւով կ'աւելցնէ. «Ուքրայնացիները նմանօրինակ ճակատագրէ մը ազատեցան, որովհետեւ մեծ թիւ կը ներկայացնէին եւ չկար որեւէ տարածուն շրջան մը, ուր կարելի ըլլար տեղափոխել զիրենք ...» :

Այսուհանդերձ, 1967ին էր միայն, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յիսնամեակի թուականէն քանի մը օրեր առաջ, որ Ուզպեկիստան եւ Ղազախստան տարագրուած Թաթարները պաշտօնապէս վերահաստատուեցան իրենց իրաւունքին մէջ Փոթկորնիի կողմէ :

Տարօրինակ ձեւով, Թաթարներուն արդարութիւն ընող հրամանագիրը Մոսկուայի մէջ չէ որ հրապարակուեցաւ, այլ կեդրոնական Ասիոյ տեղական թերթերուն մէջ լոյս տեսաւ :

Ինչո՞ւ այս տարօրինակ գաղտնապահութիւնը : Որովհետեւ Մոսկուա չուզեր խնդրոյ առարկայ դարձնել Խրիմի ներկայ գոյավիճակը : Դարերու ճակատամարտներէ ետք, վերջապէս կարելի եղած է ռուսացնել թերակղզին : Հիմա չէ որ ետ պիտի վերադարձուի Թաթարներուն ... :

Այնքան որ ներկայիս Թաթարները տարօրինակ կացութեան մը մէջ կը գտնուին : Սթալինի կողմէ անցեալին «դաւաճանութեան» մեղքով դատապարտուած ուրիշ ազգեր, ինչպէս Քալմուքները եւ Կովկասցիները, կրցան իրենց նախահայրերուն երկիրը վերադառնալ, վերստին իրաւունք ստանալ ինքնավար հանրապետութիւն դառնալու : Միայն Թաթարներն են (եւ անոնց հետ նաեւ Վոլկայի Գերմանացիները) որ դեռ իրաւունք չեն ըստացած վերադառնալու իրենց երկիրը : Միայն անհատական եւ այն ալ գրոյչ ձեւով է, որ որոշ Թաթարներ կրնան Խրիմ վերադառնալ :

Թաշկենտի տասը ամբաստանեալները Թաթար ժողովուրդին Մովսէսներն են, որոնք կ'ուզեն իրենց մնացորդացը տեղափոխել Սեւ Ծովի ափերը : Բոլորն ալ ինչպէս Ռ. Կատիշեւ, 29 տարեկան, Սվեթլանա Ամեթովա, 26 տարեկան եւ Մունիր Հալիլով, 23 տարեկան, բանբերներն են Թաթար «սփիւռքին» : Իրենց գրութիւններով, հանրագրերով, Մոսկուայի մտաւորականներու եւ պաշտօնատարներու հետ իրենց ունեցած տեսակցութիւններով, կը պահանջեն վերահաստատումը Խրիմի Թաթար ինքնավար հանրապետութեան եւ տարագիր ժողովուրդին վերադարձը հայրենիք :

1945ին, տարագրութենէն առաջ, Թաթարներու թիւն էր երեք հարիւր հազար : Անոնց ղեկավարները կը հաստատեն, թէ «Մեր թիւին գրեթէ կէսը (46 առ հարիւր) մեռաւ ճամբաներու մէջ կամ տեղափոխութեան ընթացքին» :

Խորհրդային ոստիկանութիւնն ու արդարադատութեան շրջանակները կը պատասխանեն. «Սխալ է, մեր վիճակագրութիւններու համաձայն, Թաթար բնակչութեան արձանագրած կորուստը 22 առ հարիւր է» :

Եւ որքան ալ տարօրինակ թուի, «սխալ վիճակագրութիւններ» տարածած ըլլալու յանցանքին համար է, (օրէնքով ասիկա «Խորհ. Միութեան դէմ գործուած ոճիր եւ զրպարտութիւն» կը նկատուի), որ Թաշկենդի ամբաստանեալները դատի կանչուած են : Ռուսերը ուզեն կամ ոչ, պատմական դատավարութիւն մըն է : Կոտորակուած ժողովուրդ մը արդարութիւն կը պահանջէ, եւ այդ ժողովուրդն է, որ դատի կը կանչուի ...

Թ. Ա. Թ.

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Բ.

Երբ Կոմիտաս հասաւ իր կազմաւորման հասուն հանգրուանին, արդէն իսկ հայ հոգիի որոնումին եւ վերյայտնութեան սպասաւորները դաշտին մէջ էին, քրտնաթոր։ Սրուանձտեանցներ եւ Լալայեաններ կը յայտնաբերէին հայ կեանքի ամէնէն հարազատ պատկերը ղաւառներու մէջ հաւաքելով եւ լոյսին բանալով հայ բարբառները, գեղջկական երգերը, պարերը, բարքերը, հաւատալիքները, առօրեայ կեանքին հետ կապուած աւանդները ու սովորոյթները։ Աբեղեաններ, Մալխասեանցներ եւ Մանանդեաններ հայ մատենագիրներու էջերէն դուրս կը բերէին հայ միտքն ու կեանքը իրենց էական գիծերուն եւ գոյներուն մէջ։ Աճառեան կը ձգնէր բիւրեղացնել հայ լեզուի իսկական, հարազատ նկարագիրը։ Թորամանեան աւերակէ աւերակ եւ քարէ քար կը վազէր ու կոտորակուած քարերէն ու ջարդակոտոր սիւներէն, կիսափուլ պատերէն եւ հողին տակ սուզուած խարիսխներէն կը վերակառուցանէր մեր հոյակապ տաճարներն ու պալատները իրենց ճարտարապետական հարազատ ոճի յատկանիշներուն մէջ։ Գարեգին Յովսէփեանց ձեռագիրներու խոնաւ ու մութ, տմոյն ու աժգոյն մագաղաթներէն կը փրկէրգիծեր, գոյներ, թռչնագիր, զարդագիր ու մանրանկար՝ գտնելու եւ լոյսին մէջ պայծառացնելու համար հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան իւրայատուկ աւանդութիւնները։

Եւ այս բոլորին հետ, անոնց կողքին, ոգեկանօրէն ու նպատակի խորագոյն հանգիտութեամբ մը ներդաշնակուող հայ պայքարը՝ ի խնդիր հայ մարդու ազգային ինքնագիտակցութենէն բխող ազատութեան իտէալին։ Հայ մարտիկներ, լեռներու վրայ հերոսական ինքնազոհութեամբ՝ արթնցած հայ հոգիի վկայութիւնները կուտային ազգային արժանապատուութեան վերականգնումի եւ անկախութեան հետապնդումի ճամբուն վրայ։ Քաղաքներու մէջ, Պոլիս, Թիֆլիս եւ այլուրեք, հայ կեանքը նոր նուաճումներ կ'արձանագրէր մտածումի, արուեստի, մշակոյթի մարզերէն ներս, հաղորդութեան մէջ ըլլալով Եւրոպայի ամէնէն յառաջադէմ հոսանքներուն հետ։

Այս համազգային ու համատարած այս ոգեւորութեան մէջ կը յայտնուէր Կոմիտաս, նոյն եւ արթնցող հայ հոգիին ամէնէն հարազատ, ընտանի ջիղը գտնելու եւ զայն լարի վերածած՝ նուագելու — ՀԱՅ ԵՐԳԸ, որ մինչ այդ այնպիսի կեղեւներով էր շրջանակուած, օտար աղդեցութիւններու այնքան թանձր խաւերով սեղմուած ու ճնշուած, որ այլեւս կորսնցուցած էր կարծես իր հայաշունչ ոգին եւ հայադրոշմ արտայայտութեան եղանակները։ Երբ հայ գիրէն ու գիրքէն, հայ քարէն ու հողէն, հայ միտքէն ու կամքէն, սիրտէն ու կեանքէն վկայութիւններ կը վերյառնէին հայ գիտակցութեան մէջ, ինչպէս պահել հայ երգը մունջ, հայ քնարը՝ լուռ կամ ճաթած…։ Պէտք էր ձայն տալ հայ երգին եւ իրենց բնական վիճակին վերադարձնել լարերը հայ քնարին։ Պէտք էր հայերգին բաժինը բերել հայ հոգիի վերագիւտի եւ հզօրացման, ինքնարտայայտութեան արժանավայել ընթացքին։ Կոմիտաս կը հաւատար — եւ իր գործը արդարեւ վկայեց իր հաւատքի ճշմարտութեան մասին — թէ հայ հոգին ներկայ էր, տիրական ներկայութեամբ, հայ երգին մէջ եւ հոգին վերագտնելու համար պէտք էր յայտնաբերել եւ վերստեղծել երգը իր հարազատ ոգիին ու նկարագրին մէջ։ Ահաւասիկ իր առաքելութիւնը, սրբազան նուիրականութեան զգացումով մը, նախանձախնդրութեան կամքով մը լարուած։ Ի՞նչ աւելի ուժեղ քան իր իսկ խօսքը որպէս կենդանի վկայութիւն իր արդար փառասիրութեան (ամպիխիոնին)։ Իր մէկ բովանդակալից յօդուածին մէջ, յատկանշօրէն վերնագրուած «Հայն ունի ինքնուրոյն երաժշտութիւն» բառերով, Կոմիտաս կը գրէ.

« Խե՛ղճ հայ ժողովուրդ, ազգ ես եւ ինքնուրոյն այնքան, որքան միւսները. այդ ոչ ոք կարող է հերքել։ Ունիս յատուկ լեզու, կը խօսիս։ Ունիս յատուկ ուղեղ, կը դատես։ … Սակայն սիրտդ, որ զգացմանդ աղբիւրն է, քուկդ չէ եղել, այլ մի ինչ որ ասորա- բիւզանդական եւ հնդկա - պարսկական »։

Ուստի Կոմիտաս վճռեց փաստել Հայութեան եւ աշխարհին, միանգամայն, թէ Հայը նաեւ սիրտ ունի եւ իր սիրտը՝ երգ, իր երգը, իրեն յատուկ արտայայտութեան եղանակներով։ Իր կեանքի ու գործի ուղին այլեւս յստակ էր, ուղիղ եւ աննահանջ.

— Գտնել, կեանքի բերել, մշակել եւ տարածել հայ ինքնուրոյն երաժշտութիւնը։

Պարզ ու կարճ բառով՝ ըլլալ Ս. Մեսրոպը հայ երգին, Մովսէս Մարգարէն։

Ո՞վ էր սակայն ինքը՝ Կոմիտաս Վարդապետ։

Քէօթահիացի ծագումով, Սողոմոն անունով, համեստ ընտանիքի մը զաւակ՝ ծնած 1869ի Սեպտեմբեր 26ին եւ հազիւ ծնած՝ որբացած, կորսնցնելով մայրը ծննդեան յաջորդ տարին իսկ։

Երաժշտական մթնոլորտի մէջ ծլարձակուեցաւ իր կեանքը։ Իր ընտանեկան կեանքին մէջ երաժշտութիւնը մշտական ներկայութիւն մըն էր եղած. հայրը, մայրը, հօրեղբայրը ոչ միայն երգողներ էին, այլ նաեւ յօրինողներ, որոնց երգերը ունէին որոշ ժողովրդականութիւն։ Երաժշտական ժառանգութիւնը, հետեւաբար, իր ամէնէն մեծ հոգեկան հարստութիւնը եղաւ մատաղ հասակէն։ Ինքն իսկ կը վկայէ այդ մասին իր հակիրճ ինքնակենսագրականին մէջ. «Հօրս ու մօրս ազգատոհմն ի բնէ ձայնեղ է։ Հայրս եւ հօրեղբայրս՝ Յարութիւն Սողոմոնեանը յայտնի դպիր են եղել մեր քաղաքի Ս. Թէոդորոս եկեղեցում։ Մօրս եւ հօրս տաճիկ լեզուով եւ եղանակներով յօրինած երգերը, որոնցից մի քանիսն արդէն գրել եմ 1893 թուին հայրենիքումս, դեռ երգում են մեծ հիացմունքով մեր քաղաքի ծերերը »։

Նախակրթութիւնը անկատար եւ ընդմիջուած ձեւով ստացաւ նախ Քէօթահիայի եւ ապա կարճ ժամանակի մը համար Պրուսայի մէջ, ուրկէ հարկադրուեցաւ վերադառնալ հայրենի գիւղը, հօրը անակնկալ եւ վաղաժամ մահուան վրայ։

1881ին, հազիւ երկոտասանամեայ այս պատանին, այժմ բոլորովին որբ ու մինակ, տարուեցաւ Ս. Էջմիածին, Գէորգեան Ճեմարանը, որուն մուտքի պայմանները չէր կրնար լրացնել իր ուսումնական մակարդակով։ Նոյնիսկ լաւ հայերէն չէր գիտեր։ Մուտքի իր իրաւունքը ձեռք բերաւ իր ձայնի զօրութեամբը։ Երգելու իր ձիրքի մասին անձամբ կուտայ մեզի աս յուզիչ վկայութիւնը, որ գեղեցիկ մէկ երեսը կը կազմէ իր ճեմարանական կեանքին. «Ճեմարան մտած օրից երգիչ եւ Մայր Աթոռի աջքի ընկնող ձայնեղ մանուկներից մէկն էի։ Երբ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսն իջնում էր Վեհարանից Մայր Տաճար, ես եւ իմ ձայնեղ ընկերս կանգնում էինք նորա Աթոռի մօտ եւ այնպէս երգում միայնակները։ Մեր երգելու ժամանակ ծերունի հայրապետի արցունքները գլորւում էին եւ թաւալուելով երկար ու ճերմակ մօրուսի վերայով, թաքնւում էին փիլոնի ծալքերի մէջ»։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 2)

ԿԱՅՍԵՐ ՏՂՈՒՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Կայսրի մը մեծ տղան, կարծելով թէ եկած է իր ալ ժամանակը, մտադրեց ամուսնանալ։ Կայսրը, խելահաս անձ, երբեք տեղի չէր տար ուրիշներու դժգոհութեան եւ անոր իմաստութեան համբաւը գացած էր մինչեւ հեռաւոր երկիրներ։ Եւ որքա՜ն աղքատներ կ'օգտուէին անոր գթասրտութենէն։

— Հայր, ըսաւ տղան, կը փափաքիմ ամուսնանալ եւ եկած եմ քեզի յայտնելու իմ այս բաղձանքս։

— Լաւ, հակառակ չեմ քու այդ բաղձանքիդ։ Բայց դուն դրամ շահիլ գիտե՞ս կարենալ ամուսնանալու համար։ Որովհետեւ լաւ բան չէ ապրիլ ուրիշներու շահած դրամով, այնքան ատեն, որ առողջ ես։

— Գիտեմ հայրիկ, ինչպէս թէ չեմ գիտեր։

— Լաւ ուրեմն, յառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ եկուր ինծի ըսելու, թէ որքան եւ ինչպէս դրամ շահեցար։

Կայսրին տղան հեռացաւ քիչ մը արտմեղած։ Ի՞նչպէս աշխատիլ քանի որ այդ յատկութիւնը բնաւ չէ ունեցած։ Ծարահատ ան գնաց իր մօր եւ յայտնեց հօրը պայմանը՝ աշխատիլ կարենալ ամուսնանալու համար։

— Անհոգ եղիր տղաս, ըսաւ մայրը, ես քեզի կուտամ պէտք եղած գումարը, որպէսզի անոր ցոյց տաս թէ դուն ալ աշխատիլ գիտես։ Գնա՛, չարաթ մը պտըտէ, բայց Շաբաթ իրիկուն եկուր, որ քեզի դրամ տամ եւ անով ներկայանաս կայսրին

Եւ Շաբաթ իրիկուն, իր խոստումին համաձայն մայրը երկու ոսկի դրաւ տղուն ձեռքը։ Այդ պահուն, կայսրը իր կլկլակը կը ծխէր բակին մէջ։ Տղան ուրախ զուարթ գնաց անոր քով եւ ցոյց տուաւ ձեռքի գումարը։

— Ո՞ւր աշխատեցար եւ շահեցար այս դրամը։

— Էհ, օրականով աշխատեցայ որմնադիրի մը քով, եւ շահեցայ։

Կայսրը առաւ դրամը տեսնելու համար, թէ որքան շահած է եւ առանց տղուն երեսը նայելու, զայն նետեց լիճի մը մէջ, ըսելով. «Գնա՛ եւ բերած դրամիդ համար աշխատէ»։ Տղան հեռացաւ գնաց առանց բառ մը արտասանելու, ներկայացաւ իր մօր եւ պատմեց եղելութիւնը։ Մայրը հանդարտեցուց զինքը եւ յանձնարարեց ընել անցած չարթուան նման։ Տղան պըտըտեցաւ, մտածելով իր հարստական խնճոյքին եւ այն խրախճանքին մասին, որով պիտի հրճուէր ժողովուրդը։

Շաբաթ իրիկուն դրամը տուաւ կայսրին, որ դարձեալ հարցուց, թէ ուր եւ ինչ աշխատանքի փոխարէն շահած է այդ գումարը։ Եւ անգամ մը եւս, ան խոր լիճին մէջ նետեց ոսկիները։ Տղան արտմած վերստին ներկայացաւ իր մօր եւ չհանդարտեցաւ մինչեւ որ անոր չպատմեց այս եղելութիւնը։ Այս անգամ կայսրուհին ըսաւ.

— Ուրեմն պէտք է երթաս աշխատիս, քանի որ ինչպէս կը տեսնեմ, հայրդ տեղեակ է, թէ այդ ոսկիները չես շահած քու աշխատանքովդ։

— Դժուար բան է աշխատիլը, բայց պիտի ընեմ այս զոհողութիւնն ալ։ Թերեւս լաւ բան է աշխատիլ ու դրամ շահիլ երբ մարդ կը փափաքի ամուսնանալ։

Ան գնաց մէկ չաբաթ աշխատիլ որմնադիրի մը քով։ Դժուար էր կատարած գործը, որովհետեւ բնաւ պտըտելու չէր նմաններ։ Որմնադիրը վարձատրեց անոր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ջիւլէհա թէեւ սարսուռ մը ունեցաւ, բայց խոկոյն ինքզինքը զսպեց ու յիշեց Հասանի պատուէրները՝ որեւէ անակնկալ հանդիպման մը պարագային։

Երկու անծանօթները աղջկան քով եկան։

— Ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց մին։

— Տուն կը վերադառնամ։

— Որո՞ւն տունը…

— Էֆէնտիս, միսիւ Թոմսընին տունը, պատասխանեց աղջիկը, կրցածին չափ յունական հնչումը կեղծելով։

— Այս ատեն ի՞նչ գործ ունիս դուրսը։

— Միսիւ Թոմսընին հիւր մը եկաւ ուշ ատեն, մատամը զիս ղրկեց որ մէկ քանի բաներ առնեմ նպարավաճառէն։

— Միթէ Պէյլէք նպարավաճառ չկա՞յ որ մինչեւ Անատոլու քէօյ գացեր ես։

— Մեր նպարավաճառը Անատոլու քէօյ է, մատամը կ'ուզէ որ միայն անկէ առեւտուր ընեմ։

— Բաց սա կողովը, հրամայեց անծանօթը։

Աղջիկը բացաւ։ Երկու անծանօթները ծռեցան ու մէջը եղածները քննեցին։

— Զգէ թող գործին երթայ, ըսաւ անծանօթներէն մին, որ մինչեւ այն ատեն բերանը բացած չէր, ես ըսի քեզի որ Պէյլէք բնակող Անգլիացիներէն մէկուն սպասուհին ըլլալու է…

Աղջիկը շունչ մը առաւ, զգաց որ ազատած էր, բայց ճամբան շարունակելու փորձ չըրաւ, որպէսզի կասկածի տեղի չտայ։

Միւս մարդը սակայն իր ընկերոջ խօսքերէն համոզուած չէր թուեր։

— Անունդ ի՞նչ է, հարցուց։

— Էլէնի, պատասխանեց աղջիկը։

— Ո՞ր տեղացի ես։

— Հայրս մայրս Անատոլու քէօյ կը նստին…

Մարդը վայրկեան մըն ալ վարանեցաւ, ուզեց ուրիշ հարցում մը ընել, յետոյ մէկէն ըսաւ.

— Ճամբադ գնա…

Ջիւլէհա կամաց կամաց հեռացաւ։ Երբ մարդիկը աներեւոյթ եղան, քայլերը փութացուց եւ վերջապէս հասաւ Պէյլէքի նաւամատոյցը ուրկէ անցնելով՝ գնաց թրքական գերեզմանոցը եւ սկսաւ կամաց կամաց դէպի Ռոպէրթ քոլէճ բարձրանալ։

Կէս ճամբան, ապառաժի մը տակ նըստաւ ու սպասեց։

Սարսափելի ցուրտ մը կար եւ դեռատի աղջիկը կը դողդղար, այսուհանդերձ շատ երջանիկ կը զգար ինքզինքը անվտանգ հոն գտած ըլլալուն համար։ Հիմա միակ մտահոգութիւնն էր Հասանը, ու աչքերը անընդհատ չորս կողմ կը պըտըտցնէր անոր գալուստը տեսնելու համար։

— Հասան շատ ճարպիկ է, կը մտածէր, եւ անշուշտ պիտի յաջողի օձիքը ազատել։

Հեռուն ստուերներ կ'երեւային ատեն ատեն, մանաւանդ Պէյլէքի բարձունքը, որոնք կ'երթային ու կուգային։ Աղջիկը մտահոգութեամբ կը դիտէր մութին մէջ շրջող այդ ստուերները որոնք հաւանօրէն փախստականները կը փնտռէին։

Կէս ժամէ ի վեր ապառաժին տակ կըծկուած էր Ջիւլէհա, երբ տեսաւ որ գերեզմաններին մէջտեղէն դէպի վեր բարձրացող ճամբուն վրայ ստուեր մը կը յառաջանար, արագ արագ։

— Կարծեմ թէ Հասանն է, ըսաւ սըրտատրոփ։

Ստուերը սկսաւ վազել դէպի վեր։

— Այո, կասկած չկայ, ինքն է, մտածեց աղջիկը եւ ուրախութեամբ ոտքի ցատկելով՝ ընդառաջ երթալ սկսաւ։

Արդարեւ եկողը Հասանն էր, որ իր փոքրիկ բարեկամուհին տեսնելուն պէս սկսաւ աւելի ուժով վազել։

Վայրկեանէ մը իրարու միացան։

— Փա՛ռք Աստուծոյ, ըսաւ աղջիկը ուրախութեամբ, անվտանգ կրցար հասնիլ… բայց ինչո՞ւ այսչափ ուշացար։

— Ուշացայ, որովհետեւ հազար զգուշութեամբ կրցայ յառաջանալ, պատասխանեց պատանին, ամէն կողմ կասկածելի մարդիկ լեցուած են, եւ շատ կը վախնամ որ այս կողմերն ալ պիտի գան խուզարկութեան, եկած ատենս նշմարեցի որ Պէյլէքի ծովեզերեայ պարտէզին մէջ ծակուծուկը կը պտըտէին… Ջանանք այստեղ չկենալ եւ լաւագոյն ու աւելի ապահով ապաստարան մը գտնել։

Պատանին Ջիւլէհայի ձեռքէն բռնելով շարունակեց վերելքը։ Աղջիկը պատմեց ճամբան երկու անծանօթներու հանդիպումը եւ անոնց հետ ունեցած խօսակցութիւնը։

— Այդ մարդիկը ապահովաբար գաղտնի ոստիկաններ էին, վճռեց պատանին, բարեբախտաբար կրցեր ես զանոնք խաբել։

— Շնորհիւ քու տուած խրատներուդ, պատասխանեց աղջիկը։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 93)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ՝

ՀԱՃԵԼԻՆ ՕԳՏԱԿԱՐԻՆ ՄԻԱՑԱԾ

Կիրակի՝ Մարտ 23, ահա Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթը Պուլոնեի անտառին կըղզիներու Շալէին վայելչագարդ սրահներուն մէջ: Գեղեցիկ էր գաղափարը, գեղեցիկ էր վայրը, գեղեցիկ էր ամէն ինչ:

Հազիւ ոտք դրած լճի ափին՝ երկու առաջնորդ երիտասարդներ Հայերէն խօսելով քաղաքավարութեամբ մեզ՝ քանի մը Հայերս կ'առաջնորդեն շոգեմակոյկ: Սկսանք յառաջանալ դէպի Շալէն, որ՝ իր պայծառ լոյսերով եւ իր հպարտ կեցուածքով կարծես կը տիրապետէր լճին համայն տարածութեան վրայ. տարիներու ընթացքին՝ երբեմն առիթը կ'ունենայի ըմբոշխնելու այդ գեղեցիկ լճին վայելքը, հիանալով սպիտակ կարապներու սիգաճեմ գնացքներուն եւ կամ մեղմօրէն սուրացող նաւակներուն, եւ սակայն այդ օրը չէր նմաներ անցնող օրերուն, Հայկ. խօսք, Հայկ. լեզու եւ Հայկ. շունչ խառնուած ջուրի մրմունջներուն՝ Հայկ. մթնոլորտ մը ստեղծած էին շոգեմակոյկին մէջ, արդեօք Սեւանի ջուրերուն վըրայէ՞ն կը սահէինք, երբեմն մարդուս երեւակայութիւնը ինչ տարօրինակ երազներու կը մղէ, պատրա՞նք, ցնո՞րք:

Եւ ահա՝ շողշողուն ջահերով լուսաւորուած սրահներէն ներս՝ ժրաջան Խաչուհիները ուրախ զուարթ կը դիմաւորեն մեզ. բաւական կոկիկ եւ բարեկիրթ բազմութիւն մը եկած է գրաւելու սրահին խնամուած սեղանները. այդ բազմութիւնը եկած է իր համակրանքը ու քաջալերութիւնը յայտնելու Կապ. Խաչի ազգօգուտ միութեան ձեռնարկի յաջողութեան. կը սկսին տաքուկ խօսակցութիւններ օդէն, ջուրէն, անցեալի եւ ներկայի կեանքէն, սրտաբեկ հանդիպումներ, կարօտի համբոյրներ, Հայ են բոլորը, ուրախ են իրարմով:

Շէնշէրապատ նուագախումբը իր սօլիստներով կը սկսի խանդավառօրէն նըւագել ախորժալուր եղանակներու՝ հազարումէկ գիշերներու՝ պարերգներու երազներովը տարուած: Խոր պրումներով մտիկ կ'ընենք Ցիկան չարդաշը, Լիսթի հունգարական ռափսոտին: Ա. Խաչատրեանի Սուսերու պարը, Զէյթունցիներու քայլերգը եւ դեռ խանդավառող եղանակներ՝ ընդմիջուած եւրոպական պարերով. մեր անուշիկ տղաքն ու աղջիկները պարեցին ու պարեցին խոյանքով, ուրախ զուարթ, անխռով իրենց ապագայի հեռանկարով: Ու նուագախումբը կը շարունակէ հնչեցնել «Զուարթ Այրին» Սթրաուսի հեշտօրօր վալսերը, զոյգերը կը դառնան խոլաբար՝ մինչ մենք տարեցներս սկսած ենք քրքրել մեր երիտասարդական յիշատակներու ծրարները վալսերու խոլ արշաւին մէջ:

Կերուխումի պահն է, ահա վառվռուն Խաչուհիներ սրահին մէկ կողմէն միւսը կը վազեն աւանդական ճաշերով, խմիչքները հրամցնելու հիւրերուն, ճոխ են սեղանները, ամէն ինչ կանոնաւոր. եւ ահա՝ Ցիկան պարուհին Օր. Խատակոֆ, ծափեր կը խլէ իր ճկուն պարերով, ինչպէս նաեւ Օր. Մխոեան իր զանազան ռուսական երգերով կը հմայէ բոլորս, Օր. Սթելլա Պաքրաճեան՝ մեր շնորհալի հայ աղջիկը, իր ինքնատիպ հայկական տարազով իր ճկուն շարժուձեւերով եւ պարերով Հայաստանի հայ աղջիկները կը յիշեցնէ մեզի: Ու գեղարուեստական բաժինը կը շարունակուի: Ժան — Ժաք Օսմանճեան իր եղբօր Թորոս Օսմանճեանի նուագի ընկերակցութեամբ իր այլազան Կովկասեան պարերով կը թնդացնէ սըրահը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով. կարգն է ահա մեր հանդէսներու զարդը կազմող Պ. Պետիկեանի, որ Փէրմանեանի ընկերակցութեամբ կը մեներգէ Հայաստանեան մեղմանոյշ երգեր, պահ մը ապրեցնելով մեզ՝ մեր Հայրենիքի ոլորաններուն մէջ. հապա զուգերգը, մասնակցութեամբ Օր. Շաքէ Պէնկեանի անոյշ եւ մեղմ ձայնովը, զոր կարելի չէ չգնահատել: Ապրիք բոլորդ ալ մեր անման հայ զաւակներ, ծափահարելի էք բոլորդ ալ:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինէն ետք, մեր համակրելի բանախօս — խօսնակը Պ. Դատաւորեան իր համեմուած խօսքերով վիճակահանութեան հրաւիրեց ներկաները. բոլոր թիւերն ալ շահեցան զանազան գեղեցիկ եւ արժէքաւոր առարկաներ:

Հոս պարտք կը զգամ շեշտելու թէ հայ ընտանիքի պարկեշտութեան դրոշմը վրիպած չէր մեր ուշադրութենէն. բարեկիրթ էին մեր տղաքն ու աղջիկները իրենց վայելուչ կեցուածքով, իրենց պարերով եւ զանազան երեւոյթներով. յարգած էին նորաձեւութիւնը իր պատշաճ ու ներկայանալի ձեւերով:

Յաջող էր ցերեկոյթը, այդ օրը արեւը նոյանքով ցոյց տուած էր իր դէմքը եւ կծու ցուրտը պատճառ եղած էր արուարձաններէն եկող կարգ մը բացականերու. սակայն հանդերձ սրահը լեցուն էր. շնորհակալելի են խիկալէս մեր Կապոյտ Խաչի անդամուհիները, իրենց աշխատանքը միշտ եղած է արդիւնաւէտ, միշտ միջոցներ կը ստեղծեն մեծ զոհողութիւններով՝ հասոյթներ ապահովելու միութեան նիւթական բարօրութեան համար:

Ուշ գիշերին վերադարձանք գոհ եւ ուրախ, գեղակին լոյսերը կը փայլին լճին մանր ալիքներուն վրայ, դիւթական է այդ լազուազարդ կղզին իր վէտվէտուն ջուրերով, յիշատակելի օր մը մեզ բոլորիս համար, սակայն՝ մեծ քերթողին ըսածին պէս «Անց ու գնաց»է ամէն բան:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

աշխատանքը եւ երրորդ Տարած իրիկուն, տղան վերստին ներկայացաւ իմաստուն կայսրին, որ անգամ մը եւս ուզեց տեսնել տղուն շահած գումարը: Երբ հայրը ձեռքը դրաւ ոսկիներուն վրայ եւ կը պատրաստուէր դարձեալ զանոնք նետել լճին մէջ, տղան յանկարծ ցատկեց տեղէն ու գոչեց.

— Կեցիր, հայրիկ, ես աշխատանք թափեցի շահելու համար այդ գումարը: Ան քուկդ չէ, այլ իմ աշխատանքիս դրամն է…

— Հիմա կրնաս ամուսնանալ, տղաս, քանի որ այս պատասխանովդ զիս համոզեցիր, թէ գիտցար աշխատիլ եւ դրամ շահիլ, ըսաւ կայսրը: Եւ մաղթեմ որ երջանիկ ըլլաս կեանքիդ մէջ:

(*) Քաղուած «Թրանսիլվանիոյ հայկական հէքեաթներ» հատորէն:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, (Յառաջ).— Գերմանիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի փոքրաթիւ Հայութեան կողմէ Փետրուար 22ին, Շաբաթ գիշեր ժամը ութին Ֆոլքսպիլտունի գեղեցիկ մէկ սրահին մէջ կազմակերպըւած էր, առաջին անգամ ըլլալով, «Վարդանանցի» տօնակատարութիւնը:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը մասնաւորաբար Պեռլինէն հրաւիրած էր Պ. Ալֆրէտ Մուրատեան, որ միեւնոյն ատեն ղեկավար ներկայացուցիչն էր Գերմանիոյ մէջ ապրող համայն Հայութեան:

Նոյն առթիւ հրաւիրուած էին նաեւ Փարիզէն Պ. Պ. Խաժակ Տէր — Գրիգորեան, նաեւ սկսնակ բանաստեղծ Ազատ Մաթեան:

Հանդէսը բացաւ Մշակութային տեղական վարչութեան նախագահ Պ. Արա Պիլէզիկեան, իր հակիրճ, բայց ամփոփ բացման խօսքով՝ օրուան տօնին նշանակութիւնը պարզեց:

Վարչութեան փոխ նախագահ Պ. Գէորգ Կիրակոսեան խօսք առնելով՝ «Վարդանանց»ի պատմականը ըրաւ եւ նոյնիսկ այս օրուան տօնին նշանակութիւնը չըգիտցող նորահաս երիտասարդութեան սրտերուն մէջ նորութիւն մը մտցուց՝ իր Պոլսահայ բարբառով:

Պեռլինէն հրաւիրուած բանախօս Ալֆրէտ Մուրատեան բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ: Յարգելի Պ. Մուրատեան նախքան իր բանախօսութեան անցնիլը, պարտք զգաց նախ իր շնորհակալութիւնը յայտնել տեղական վարչութեան իրեն հանդէպ ցոյց տրուած յարգալից հըրաւէրին համար: Յետոյ անցնելով բուն նիւթին բացատրեց 1500 տարիներէ ի վեր անխափան յիշատակուած «Վարդանի» եւ 1036 մարտիկներու մղած քաջարի պատերազմը՝ ընդ դէմ պարսիկ հսկայ բանակին: Այս հերոսներու եւ հայ ժողովուրդի անվհատ պայքարի յիշատակը անմահ եւ անջնջելի պիտի մնայ որքան հայ ազգը կ'ապրի: Ի վերջոյ Պ. Մուրատեան խնդրեց ներկաներէն երկու վայրկեան լուռ խոնարհիլ անմահ հերոսներուն խնկելի յիշատակին առջեւ:

Երկրորդ բանախօս Փարիզէն Պ. Խաժակ Տէր — Գրիգորեան, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, 35 վայրկեան տեւողութեամբ ընդարձակօրէն հմտալից նկարագրականը ըրաւ «Վարդանանց» պատերազմի շուրջ: Նաեւ մէջբերումներ մեր բոլոր թագաւորներուն շրջաններէն ճըշգրիտ թուականներով, յիշելով անոնց յաղթանակներն կամ պարտութիւնները: Սկսեալ 401–2 թուականներէն պատմականները ըրաւ Մաշտոցէն, Նարեկացիէն, Տաթեւէն, եւ հասաւ մինչեւ վերջին 50 տարի առաջուան մեծ եղեռնը, Տէր Զօրէն, Մուսա Տաղէն մինչեւ Սարտարապատի հերոսամարտը: Պ. Խաժակ իր սահուն հայերէնով այս ընդարձակ եւ շահեկան բանախօսութիւնը եզրափակեց արժէքաւորելով հաւատքով շաղախուած, ոգեկոչեց տանջուած, բայց անվհատ հայ ժողովուրդի անխոնջ բազուկները՝ հայրենիքի վերակառուցման ծանր աշխատանքին մէջ, ու մշակութային ծաղկուն վերելքը: Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ մշակոյթը:

Մէջ ընդ մէջ Պ. Ազատ Մաթեան իր բանաստեղծութիւններէ 3 – 4 կտորներ արտասանեց բանաստեղծական զգայուն ինքնայատուկ ոճով. ի վերջոյ Գէորգ Էմինի մէկ գեղեցիկ բանաստեղծութիւնով ծափերու մէջ վերջացուց:

Որպէս գեղարուեստական բաժին՝ դաշնակի վրայ իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանացի երիտասարդ ուսանող մը: Դպրացաց ստեղնաշարը իր ստեղծագործութենէն եւ Պէթհովէնէն քանի մը կտորներ նուագելով. զգայուն եւ ճարպիկ մատներով ոգեւորութիւն ստեղծեց ներկաներուն սրտին մէջ:

Ի վերջոյ կրկին բեմ եկաւ Պ. Մուրատեան, անգամ մը եւս իր շնորհակալութիւնը եւ հիացումը յայտնելու այս գեղեցիկ եւ փայլուն առաջին ձեռնարկին յաջողութեան համար, եւ այս պատեհ առիթով իր սրտագին մաղթանքներուն հետ քաջալերեց այս փոքրաթիւ երիտասարդութիւնը, որպէսզի յարատեւեն եւ հաստատ մնան այս կազմակերպութեան մէջ:

Այս հաճելի երեկոյթը փակելէ առաջ, Մշակութային վարչութեան նախագահ Պ. Արա Պիլէզիկեան խնդրեց իր համեստ առաջարկով երգել, այս օրուան պատշաճեցուցած, երեք տուներ «Մեր Հայրենիք» երգէն, բոլոր ներկաները բարձր տրամադրութեամբ լեցուած իջան վարի ճաշասրահը, ուր պատուասիրուեցան 50է մօտ երկսեռ ներկաները: Գիշերուան ժամը 12ին գոհ տպաւորութիւններով եւ անմոռանալի յիշատակներով բաժնուեցան իրարմէ:

ԱՆՑՈՐԴ ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (451)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Եւ որո՞ւ վրայ պիտի կատարուէր այդ եղեռնագործութիւնը, Աստուա՜ծ իմ, ի՜նչ աղէտ, ի՜նչ դառն հեգնութիւն բախտի: Հայրը դագաղին մէջէն հրաման կ'ընէր անոր ընել կրցած բոլոր բարիքը, չորս տարիէ ի վեր Մարիուսին միակ մտահոգութիւնն էր իր հօր այս պարտքը վճարել, եւ ճիշդ այն միջոցին, ուր աւազակ մը ոճրագործութեան ժամանակ արդարութեան ձեռքը պիտի յանձնէր, ճակատագիրը Թենարտիէն է ան՝ կը պոռար: Մարիուս վերջապէս հօրը կենաց փոխարէն պիտի հատուցանէր այն մարդուն, կեանք մը որ Վաթերլոյի դիւցազնական դաշտին վրայ ռմբատարափի մը միջոցին ազատած էր, բայց եկուր տես որ, հատուցանելու փոխարէն էր կառափնատր. ինքն իրեն խոստացած էր Թենարտիէին մօտենալու ժամանակ նախ եւ առաջ անոր ոտքերուն առջեւ նետուիլ՝ եթէ երբեք յաջողէր գտնել զայն եւ իրօք ահա հիմա գտած էր, բայց ոչ թէ անոր ոտքը իյնալու, այլ զայն դահիճին մատնելու համար: «Օգնէ Թենարտիէին» կ'ըսէր հայրը, իսկ Մարիուս այս պաշտելի եւ նուիրական ձայնին իբր պատասխան Թենարտիէին կեանքը կը բառնար:

Եւ մինչ ներելի էր որ իր կեանքը վըտանգելով Ժորժ Փոնմէրսիի կեանքը ազատող մարդը, հիմա գերեզմանին մէջ պառկող նոյնինքն Ժորժ Փոնմէրսիին այսինքն իր հօրը տեսարան մը ըլլայ Սէն Ժաքի հրապարակին վրայ գլխատուելով՝ իր պատճառաւ, այսինքն այն Մարիուսին մատնութեամբ, որ իր հօրմէն կտակով հրաման առած էր բարիք ընելու համար անոր:

Եւ մինչ հեգնութիւն մը չէ՞ր հօրը վերջին կամքը զոր ձեռքովը գրած էր այնքան ժամանակ իր կուրծքին վրայ կըրած ըլլալը սոսկալի կերպով, բոլորովին հակառակ ընթացք մը բռնելու համար, բայց միւս կողմէն ալ ներելի՞ էր ականատես ըլլալ այսպիսի դաւաճանութեան, եւ չարգիլել զայն, նահատակը դատապարտել եւ մարդասպանին խնայել. մինչ կրնա՞յ մարդ երախտապէտ մնալ այսպիսի թշուառականի մը:

Այն բոլոր գաղափարները, զորս չորս տարիէ ի վեր ունեցած էր Մարիուս, հիմա կարծես թէ մէկ մէկու մէջէն կ'անցնէին ներկայ անակնկալ դէպքին պատճառով:

Մարիուս կը սարսռար: Ամէն բան իրմէ կախում ունէր:

Առանց գիտնալու՝ Մարիուսի իշխանութեան տակն էին այն անձերը, որոնք անոր առջեւ կը շարժէին:

Եթէ հրացանը պարպէր, Պ. Լըպլան կ'ազատէր եւ Թենարտիէ կը կորսուէր, եթէ չպարպէր, Պ. Լըպլան կը զոհուէր, եւ ո՞վ գիտէ, թերեւս Թենարտիէ կը փախչէր:

Կամ մէկը տապալել կամ թողուլ որ միւսը իյնար, երկու կերպն ալ իր խիղճը կը տագնապեցնէր: Ի՞նչ ընէր, ո՞րը ընտրէր. մոռնա՞ր արդեօք ամէնէն անդըմադրելի յիշատակները, ինքնիրեն տուած այնքան խոստումները, պարտաւորութեանց ամէնէն սրբազանը, պատուէրներու ամէնէն մեծարելին, այսինքն իր հօրը կտակը, եւ կամ թողո՞ւր արդեօք որ կատարուի ոճրագործութիւնը:

Կը թուէր Մարիուսի թէ մէկ կողմէն «իր Իւրսիւլը» զինքը կ'աղերսէր հայրը ազատելու համար, միւս կողմէն ալ գնդապետը իրեն կը պատուիրէր խնայել Թենարտիէն: Մարիուս խելքը կորսնցուցած ըլլալ կը կարծէր:

Ծունկերը կը դողդողջէին, եւ խորհըրդածելու ժամանակ անգամ չունէր, այնքան արագօրէն եւ կատաղօրէն կը յառաջանար այն տեսարանը, որ իր առջեւ կ'երեւար:

Կարծես թէ յորձանք մըն էր այդ տեսարանը, որուն կը կարծէր թէ ինքը կ'իշխէ եւ որ զինքը կը քշէր կը տանէր:

Քիչ մնաց պիտի նուաղէր:

Սակայն Թենարտիէ, — այսուհետեւ ուրիշ անուն պիտի չտանք անոր, — սեղանին առջեւ աջէն ձախ կը պտըտէր տեսակ մը մոլորումով եւ յիմարական յաղթանակով:

Ուժգնօրէն բռնեց ճրագը եւ բուխերիկին վրայ դրաւ այնպէս զարնելով որ քիչ մնաց պատրոյգը պիտի մարէր, ճրագին իւղը կաթիլներով պատին վրայ ոստոստելով:

Յետոյ ահարկու կերպով մը դէպի Պ. Լըպլան դարձաւ եւ թքաւ յետագայ թուքերը:

— Բռնուեցա՞ր, պապուչ ձագ, պիտի եփիս, պիտի տապկուիս հիմա:

Եւ նորէն սկսաւ քալել ահագին պայթումով մը:

ՎԻԿԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շուրլէն Այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեան, Թագուհի Ղազարոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի քսանական ֆր. կը նուիրէ տեղւոյն եկեղեցիին եւ կապ. Խաչին :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի,
24 Ապրիլ, 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին *մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ :*

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Հարսանիքի, նշանտուքի, հաւաքոյթներու եւ խնճոյքներու համար նկատի ունենալ Հայ Մշակոյթի Տան երկու սրահները:

Դիմել ամէն օր ամը 15 – 19 :
Հեռախօս 824–63–89 :
17, Rue Bleue — Métro Cadet

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, վանի Արամին, *մահուան յիսնամեակին, Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :*

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
Հ Ա Մ Ա Ր

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE
երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

Fabrique de Vêtements
POUR HOMMES
VILLE - SPORT
Ets ARAKELIAN
84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON
VAJA *NEW JEAN'S*
VENTE AUX GROSSISTES

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. — Յիշատակ տասն կուսանաց: Երեկոյեան ժամը 4ին:

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. — Յիշատակ Ընթրեաց տեառն մերոյ. — *առաւօտ ժամը 8ին, պատարագ՝ 10ին, Ոտնլուայ՝ 16ին, Խաւարում 19.30ին :*

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն. — *Թափօր Թաղման՝ ժամը 17ին :*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի. — *Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուածոց՝ ժամը 15.30ին, Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները : Կը պատարագէ՝* Գիւտ Ծ. Վրդ. Նագգաշեան :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. — *ժամերգութիւն ժամը 8ին, բազմաձայն պատարագ 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց:*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի. — *Պատարագ՝ ժամը 10ին, յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :*

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու, Կրան Բէնի, Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Զատկուան տօնին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար: Հեռաձայնել՝ Եռամեան, 488–62–06:

ՎԻՊԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԶԱՏԻԿԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ, ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ
3 օր (Ապրիլ 5–7) Լիւքս օթօքառով

Անդամներու հաւաքոյթ Շաբաթ Ապրիլ 5, *ժամը 7ին, մեթրօ Շաթօ տը Վէնսէն, Քաֆէ Թէրմինիւսի առջեւ: Մեկնում ժամը 7.30ին դէպի Գերմանիա (Մօ, Մոնմիրայլ, Շալոն, Սէնթ – Մենէհու, ճաշ, ճամբով) Վերտէօն այցելութիւն : Ապա դէպի՝ Թիոնվիլ եւ ժամանում՝ Թրէվ: Սովորական պանդոկը ճաշ, ընթրիք՝ ազատ :*

Կիրակի, մեկնում դէպի Պինկէն, ուր հանգստաւէտ զբօսանաւով մը երեք ժամ պտոյտ Հռենոսի վրայ : Տեսարժան վայրեր եւ հէքեաթային Լօռըլայը : Ճաշ նաւուն վրայ եւ ցամաքահանում՝ Քոպլէնս, ապա քառով վերադարձ դէպի Թրէվ,, ճաշ՝ պանդոկը:

Ապրիլ 7, մեկնում դէպի Լիւքսանպուրկ, քաղաքի այցելութիւն եւ ճամբորդութեան շարունակութիւն դէպի Մէս, ուր կ'ըլլայ ցերեկուան ճաշը: Ժամանում Փարիզ ժամը 21ի առեններ :

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 168 ֆր.: Սահմանափակ տեղեր :

ԴԻՄԵԼ՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ գինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անբաղդատելի պատեհութենէն:

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՐԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20.45ին
կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծծօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*Թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*Թենոռ*), Մարիօ Հանըքիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նըշանեանի գրասենեակը :*

Գիներ. — 15 ֆր. եւ 10 ֆր.: Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ 20.15ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20.30ին :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20.45ին
SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն.* —

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(*Գրիգոր – Վահանի Թատերգութեան վերջին երկու արարները*)

Կը մասնակցին. — Հայկուհի Խրտըշեան–Լա Շասսներ, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Մ. Միհրան

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման :

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն. —

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով : Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն: Երեկոյթին ելիկունը տոմս չի վաճառուիր :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ, ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ՝ Մայիս 7, 8, եւ 9, «Լը Կռան տ'Օթէլ»ի մէջ, Փարիզ, Օփերայի հրապարակ

×

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու : Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ: Խմբական Ուխտագնացութիւն Փէր ԼԱՇԷԶԻ գերեզմանատունը մեծ հիմնադիր ՊՕՂՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ շիրմին: Խմբական Ուխտագնացութիւն դէպի Հայ ոգ վերջին Թագաւորին դամբարանը Սէն Տընի : Շրջապտոյտներ՝ ի մասնաւոր ըի Փարիզի Համալսարանական Ոստանին մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մառի – Նուպար Ուսանողական Տունը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻԼԹԸՆ ՊԱՆԴՈԿԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ա. — Հանդիսաւոր մեծ ճաշ համագումարին փակումին առթիւ :
Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9

Բ. — Բացառիկ մեծ պարահանդէս, ի ներկայութեան Պատգամաւորներու հիւրերու :

Շաբաթ, երեկոյ, Մայիս 10, երեկոյէն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Ինքնաշարժին վիճակահանութիւնը՝ նուէր Միութեան նախագահին կողմէ, պիտի քաշուի մեծ պարահանդէսին ընթաց–քին :

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-83

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԱՊՐԻԼ
MARDI 1er AVRIL 1969

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11477 · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · 45e ANNÉE · No 11.477

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ՓԵՔԻՆԻ ՀԵՏ

ԵՐԿԱՐ ՅՈՒՇԱԳՐՈՎ ՄԸ, ԼԵԶՈՒ ԳՏՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ Կ'ԸՆԷ

Կը կարծուի թէ Մոսկուայի առած քայլը կը ձգտի գլխաւորաբար ցոյց տալ աշխարհին թէ բարեկամեցողութիւն կայ իր կողմէ, եթէ երբեք որեւէ միջադէպ պատահի Չինաստանի հետ։

Իր երկար յայտարարութեան մէջ, Խորհ. Միութիւնը գլխաւորաբար կը շեշտէ.— Չին կողմը միջադէպեր ստեղծեց։ Այս դէպքերը, որոնք կրնան միայն ուրախացնել անոնք որոնք կ'ուզեն անպայման առիթներ ստեղծել Խորհ. Միութեան եւ Չինաստանի միջեւ, ոչ մէկ կապ ունին երկու ժողովուրդներու բարձրագոյն շահերուն հետ։

Ամէն բան կը բացատրուի այն հիմնական փոփոխութեամբ որ կատարուեցաւ վերջին տարիներուն Փեքինի կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ։ Ցաւակնութիւններ կը բանաձեւուին կարգ մը հողամասերու վրայ, այն պատրուակով, որ անցեալին աշխարհակալները կամ աւատապետները հոն գացած են։

Բազմաթիւ սերունդներ առաջ է արդէն, որ ներկայ սահմանը հաստատուած է։ Բնական գիծերէ կ'անցնի։ Իրաւականօրէն նուիրագործուած է Այկունի (1858), Թիէնցէն եւ Փեքինի (1860) դաշնագրերով։ 1861ին կողմերը քարտէզ մը ստորագրած էին, որուն վրայ սահմանագիծը ճշդուած էր Ուսուրիի շրջանը։

Հոկտեմբերեան ընկերավարական մեծ Յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, Ռուսիոյ մէջ, խորհրդային հանրապետութիւնը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց որ կը հրաժարէր անհաւասար եւ գաղտնի դաշնագրերէն Չինաստանի հետ կնքուած։

«Պոքսէր» անունով ծանօթ ըմբոստութեան խեղդումէն ետք, ռուսական կողմը ջնջած է ցարական նախկին ստացուածքները Չինաստանի մէջ եւ վերադարձուցած Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի շահագործումը։ Այս համաձայնագիրը որ 1924 Մայիս 31 թուականը կը կրէ չէր ակնարկեր ռուս – չին սահմանի վերաբերող դաշնագրերուն։

Սուն Եաթ–Սէնն իսկ ընդունեցաւ որ խորհրդային կառավարութիւնը ինքնաբերաբար ջնջեց բոլոր անարդար դաշինքները եւ հրաժարեցաւ ցարին անարդար իրաւունքներէն Չինաստանի մէջ։ Իր քաղաքական կտակին մէջ (1925 Մարտ 12) յոյս կը յայտնէր թէ Խորհ. Միութիւն եւ Չինաստան պիտի միանան զօրաւոր գինակցութիւն մը կազմելու համար։

1945ին չին համայնավար կուսակցութեան 7րդ համագումարին, Մաօ դիտել տուաւ թէ Խորհ. Միութիւնը առաջինն եղաւ այդ անարդար դաշինքները ջնջող, կրկնեց այս յայտարարութիւնը 1949 Դեկտեմբեր 16ին, Մոսկուա։

Խորհ. Միութիւնը հերոսական պայքար մղեց ազատագրելու համար Խորհ. Ծայրագոյն Արեւելքը օտար միջամտութենէն 1918 – 22ին։ Ապա, 1945ին, եւ մղեց ճափոն աշխարհակալները, յետոյ 1950ին կարգը եկաւ փոխադարձ օժանդակութեան, միութեան եւ բարեկամութեան դաշինքին։ Չին դիմումին վրայ, Խորհ. Միութիւնը 1950ի սկիզբը, Փեքինի կը յանձնէր տեղագրական քարտէզներու ամբողջական ծրարներ, սահմանի նշումով։ Այն ատեն ոչ մէկ բան բռնուեցաւ։

1951ին Սովետները եւ Չինացիք համաձայնագիր ստորագրեցին Ամուր եւ Ուսուրի գետերու նաւարկութեան մասին։ Այս բարեկամութեան հիմը դրուած էր այն տարիներուն, երբ Խորհ. Միութիւնը բազմակողմանի լայն օժանդակութիւն կու տար (1923 – 27) Ազգ. եւ ընկերային ազատագրութեան պայքարին։ Զօրավիգ կեցաւ Չինաստանի ճափոնական աշխարհակալ յարձակման ատեն (1937 – 45)։

Խորհ. Միութիւնը ապահովեց ժողովրդական յեղափոխութեան յաղթանակը։ 1949ին Մաօ կ'ըսէր.— «Գրեթէ 30 տարուան ընթացքին խորհ. ժողովուրդը եւ Խորհ. Միութեան կառավարութիւնը մէկէ աւելի անգամներ օգնած են չին ժողովուրդին իր ազատագրական աշխատանքին մէջ։ Երբեք պիտի չմոռնանք այս եղբայրական օժանդակութիւնը»։

Մոսկուայի յուշագիրը դեռ շատ բաներ կ'ըսէ, շեշտը դնելով միշտ երկու երկիրներու համախոհութեան վրայ «աշխարհակալութեան դէմ իրենց հաւաքական պայքարին» մէջ։

Բայց Չինաստան արդէն իսկ խիստ հակազդեցութիւն մը ունեցած է, Մոսկուայի չինական գեսպանատան մէկ պաշտօնական բանբերը յայտարարած է արդէն թէ խորհ. կառավարութեան յայտարարութիւնը «սուտ եւ զրպարտիչ» է։ Բանբերը ըսած է սակայն թէ խորհրդային կառավարութեան բնագիրը կ'ուսումնասիրուի Փեքինի մէջ, բայց չի գիտեր թէ ի՞նչ պատասխան կը տրուի։ Չէ ճշդած նաեւ թէ ի՞նչ ձեւով խորհրդային յայտարարութիւնը չին կառավարութեան յանձնուած է։

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յուղարկաւորութիւնը, այնպէս ինչպէս ճշդած էր նոյնինքն Զօր. Այզընհաուըր կը կատարուէր Երկուշաբթի օր, ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութեանց։ Յիշենք՝ Զօր. տը Կոլ, վարչապետ Քիզինկէր, եւ Արեւ. Պերլինի քաղաքապետը, Իտալիոյ վարչապետը, Աւստրիոյ վարչապետը, Պելժիոյ Պօտուէն թագաւորը եւ վարչապետը, Դանիոյ արտաքին նախարարը եւ իշխան Ժորժ, Հոլանտայի իշխան Պերնհարտ որ արքայական ընտանիքը կը ներկայացնէ եւ արտաքին նախարարը, Խորհ. Միութեան կողմէ՝ արտաքին փոխ – նախարար՝ Կուզնեցով եւ մարեշալ Զուկով, Յունաստանի թագաւորը, Պարսից Շահը, Թուրքիոյ վարչապետը, Իսրայէլի նախագահը, Լիբանանի արտաքին նախարարը, Թունուզի նախագահը՝ Պուրկիպա, Քանատայի վարչապետը, բազմաթիւ անձնաւորութիւններ միջազգային կազմակերպութիւններու ինչպէս նաեւ լատին Ամերիկայի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի։ Կը նկատուի որ ամէնէն տկար ներկայացուցչական բնոյթն ունի Անգլիոյ պատուիրակութիւնը, որ կը բաղկանայ Լորտ Մաունթպաթընէ, թագուհիին կողմէ եւ Պաշտպանութեան նախարարէն, կառավարութեան կողմէ։

Տը Կոլ հասնելուն պէս իր ցաւակցութիւնները յայտնեց Տիկին Այզընհաուըրի, ապա մէկ ժամ քաղաքական խօսակցութիւն կ'ունենար Նիքսընի հետ եւ Փարիզ կը վերադառնար յուղարկաւորութենէն անմիջապէս ետք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ընդհ. ներման օրէնք մը հռչակեց պատերազմի ընթացքին գործուած բոլոր արարքներուն համար, յաղթանակի երեսնամեակին առթիւ։

ՓՐԱԿԱՅԻ Այէրօֆլոթի (Խորհ. Միութեան առեւտրական օդանաւային ընկերութիւնը) գրասենեակները թալանի արուած են չեխ ցուցարարներու կողմէ հոքէի Ազգ. խումբին յաղթանակէն ետք, Ռուսերուն վրայ։

ԻՍՐԱՅԷԼ ի յառաջագունէ մերժեց Զօրսերու միջամտութիւնը, Միջին Արեւելքի տագնապին մէջ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ հիմնարկութեանց Համագումարը իր 12րդ նստաշրջանին զբաղեցաւ հանրաքուէով եւ ընկերվարական նոր կազմուելիք կուսակցութիւնով։ Ինչ կը վերաբերի հանրաքուէին, կը թելադրէ «ո՛չ» քուէարկել, կ'ողջունէ ընկերվարական նոր կուսակցութեան մը կազմութիւնը, ինչ որ բաղկացած է Տոքթ. Լեւոն Ցովնանեանին թէ տրամադրութեան ամուսնութիւն մըն է (ռէկոն) եւ սէրը՝ վերջը կուգայ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԴԱՏ ՄԸ ԹԱՇԿԵՆՏԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օգտագործելով անկախութեան տրամադրութիւնը, որ ի յայտ կուգար Թաթարներուն մօտ, Գերմանացիները պահ մը նոյնիսկ մտածեցին ստեղծել թաթարական հանրապետութիւն մը, ամբողջութեամբ նուիրուած իրենց։ Եւ Հիթլէր թեթեւսոլիկ ոճով մը յայտարարեց, թէ «Շուտով Թաթարներուն մեծ առաջնորդը կ'ըլլամ։ Արաբները արդէն գիս կը յիշատակեն իրենց աղօթքներուն մէջ։ Թաթարներուն մօտ կ'օծուիմ Խան»։

Իրականութեան մէջ Ֆիւրերի գաղտնի ծրագիրն էր ամբողջ Խրիմի թերակղզին յաղթանակէն ետք վերածել արձակուրդի հսկայ վրանոցի մը Գերմանացիներուն համար։ Կը նախատեսէր տեղափոխել եւ, ի հարկին, բնաջնջել բոլոր Թաթարները։ Խրիմ պիտի հաստատուէին Հարաւային Թիրոլի բնակիչները։ Գերմանական առասպելէն տարուած, Հիթլէր արդէն իսկ որոշած էր Սիմֆիրոբոլը անուանել Կոթենպուրկ, իսկ Սեպաստապոլը՝ Թէոտերիխհաֆըն, ի պատիւ Օստրոգոթքի հին թագաւորութեան։

Հետեւաբար, որեւէ ձեւով, Թաթարները դատապարտուած էին կորսուելու։ Հիթլէրն էր, որ տեսնելով թէ իրեն հետ գործակցողներու թիւը մեծ չէր, սկսաւ ջարդել Թաթարները։ Իրենց ազգային բանաստեղծը՝ Մուսա Ճալիլ, գնդակահարուեցաւ «հակադերման գործունէութեան» համար։

Հիթլէրի գործը շարունակեց Ստալին։ Վերջապէս ձեռքի տակ ունէր պատրուակը, որով կրնար խեղդել Թաթարներուն ազգային կամքը։

— Դաւաճանեցին, գործակցեցան Գերմանացիներուն հետ։ Թող անհետանան, վճռեց Ստալին։

1946ին, Խրիմի Թաթար ինքնավար Հանրապետութիւնը լուծուեցաւ, բնակչութեան մէկ մասը աքսորուեցաւ Սիպերիոյ արդելավայրերը, իսկ մնացեալը, անասուններու յատուկ վակոններով եւ աննկարագրելի պայմաններու մէջ կեդրոնական Ասիա։ Ստալինն էր, որ ի վերջոյ կ'իրագործէր Հիթլէրի ծրագիրը — «Թաթարազերծ» դարձնել Խրիմի թերակղզին։ Վերջապէս, 1954ին թերակղզին վարչականօրէն կցուեցաւ Ուկրայնիոյ։

Խրուշչեւն էր, որ 1956ին, Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Ի. համագումարին, առաջին անգամ ըլլալով հրապարակովյայտնեց, թէ Ստալինի հրամանով բովանդակ ժողովուրդներ զանգուածային տարագրութեան ենթարկուած էին։ «Ո՛չ մէկ մարքս – լենինեան եւ, ընդհանրապէս, բանականութիւն ունեցող մարդ կրնայ ըմբռնել, թէ կարելի է պատասխանատու նկատել բովանդակ բնակչութիւն մը, կիներով, երախաներով։ ծերերով, քանի մը անձերու սխալին համար, եւ զանոնք մղել անօթութեան ու թշուառութեան»։

Եւ, Խրուշչեւ նենգամիտ ձեւով կ'աւելցնէ. «Ուկրայնացիները նմանօրինակ ճակատագրէ մը ազատեցան, որովհետեւ մեծ թիւ կը ներկայացնէին եւ չկար որեւէ տարածուն շրջան մը, ուր կարելի ըլլար տեղափոխել զիրենք ...»։

Այսուհանդերձ, 1967ին էր միայն, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յիսնամեակի թուականէն քանի մը օրեր առաջ, որ Ուզպեկիստան եւ Ղազախստան տարագրուած Թաթարները պաշտօնապէս վերահաստատուեցան իրենց իրաւունքին մէջ Փոթկորնիի կողմէ։

Տարօրինակ ձեւով, Թաթարներուն արդարութիւն ընող հրամանագիրը Մոսկուայի մէջ չէ որ հրապարակուեցաւ, այլ կեդրոնական Ասիոյ տեղական թերթերուն մէջ լոյս տեսաւ։

Ինչո՞ւ այս տարօրինակ զգուշաւորութիւնը։ Որովհետեւ Մոսկուա չուզեր խնդրոյ առարկայ դարձնել Խրիմի ներկայ գոյավիճակը։ Դարերու ճակատամարտներէ ետք, վերջապէս կարելի եղած է ռուսացնել թերակղզին։ Հիմա չէ որ ետ պիտի վերադարձուի Թաթարներուն ...։

Այնքան որ ներկայիս Թաթարները տարօրինակ կացութեան մը մէջ կը գտնուին։ Ստալինի կողմէ անցեալին «դաւաճանութեան» մեղքով դատապարտուած ուրիշ ազգեր, ինչպէս Քալմուքները եւ Կովկասցիները, կարողացան իրենց նախահայրերուն երկիրը վերադառնալ, վերստին իրաւունք ստանալ ինքնավար հանրապետութիւն դառնալու։ Միայն Թաթարներն են (եւ անոնց հետ նաեւ Վոլկայի Գերմանացիները) որ դեռ իրաւունք չեն ստացած վերադառնալու իրենց երկիրը։ Միայն անհատական եւ այն ալ զգոյշ ձեւով է, որ որոշ Թաթարներ կրնան Խրիմ վերադառնալ։

Թաշկենդի դատի ամբաստանեալները Թաթար ժողովուրդին Մոհիկաններն են, որոնք կ'ուզեն իրենց մնացորդացը տեղափոխել Սեւ Ծովի ափերը։ Բոլորն ալ ինչպէս Ռ. Կատիշեւ, 29 տարեկան, Սվեթլանա Ամեթովա, 26 տարեկան եւ Մունիր Հալիլովա, 23 տարեկան, բանբերներն են Թաթար «սփիւռքին»։ Իրենց գրութիւններով, հանրագրերով, Մոսկուայի մտաւորականներու եւ պաշտօնակատարներու հետ իրենց ունեցած տեսակցութիւններով, կը պահանջեն վերահաստատումը Խրիմի Թաթար ինքնավար հանրապետութեան եւ տարագիր ժողովուրդին վերադարձը հայրենիք։

1945ին, տարագրութենէն առաջ, Թաթարներու թիւն էր երեք հարիւր հազար։ Անոնց ղեկավարները կը հաստատեն, թէ «Մեր թիւին գրեթէ կէսը (46 առ հարիւր) մեռաւ ճամբարներու մէջ կամ տեղափոխութեան ընթացքին»։

Խորհրդային ոստիկանութիւնն ու արդարադատութեան շրջանակները կը պատասխանեն. «Սխալ է, մեր վիճակագրութիւններու համաձայն, Թաթար բնակչութեան արձանագրած կորուստը 22 առ հարիւր է»։

Եւ որքան ալ տարօրինակ թուի, «սխալ վիճակագրութիւններ» տարածած ըլլալու յանցանքին համար է, (օրէնքով ասիկա «Խորհ. Միութեան դէմ գործուած ոճիր եւ զրպարտութիւն» կը նկատուի), որ Թաշկենդի ամբաստանեալները դատի կանչուած են։ Ռուսերը ուզեն կամ ոչ, պատմական դատավարութիւն մըն է։ Կոտորակուած ժողովուրդ մը արդարութիւն կը պահանջէ, եւ այդ ժողովուրդն է, որ դատի կը կանչուի ...

Թ. Ա. Թ.

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Բ.

Երբ Կոմիտաս հասաւ իր կազմաւորման հասուն հանգրուանին, արդէն իսկ հայ հոգիի որոնումին եւ վերյայտնութեան սպասաւորները դաշտին մէջ էին, քրտնաթոր: Սրուանձտեանցներ եւ Լալայեաններ կը յայտնաբերէին հայ կեանքի ամէնէն հարազատ պատկերը գաւառներու մէջ հաւաքելով եւ լոյսին բանալով հայ բարբառները, գեղջկական երգերը, պարերը, բարքերը, հաւատալիքները, առօրեայ կեանքին հետ կապուած առարկաներն ու սովորոյթները: Աբեղեաններ, Մալխասեանցներ եւ Մանանդեաններ հայ մատենագիրներու էջերէն դուրս կը բերէին հայ միտքն ու կեանքը իրենց էական գիծերուն եւ գոյներուն մէջ: Աճառեան կը ձգնէր բիւրեղացնել հայ լեզուի իսկական, հարազատ նկարագիրը: Թորամանեան աւերակէ աւերակ եւ քարէ քար կը վազէր ու կոտորակուած քարերէն ու ջարդակոտոր սիւներէն, կիսափուլ պատերէն եւ հողին տակ սուզուած խարիսխներէն կը վերակառուցանէր մեր հոյաչէն տաճարներն ու պալատները իրենց ճարտարապետական հարազատ ոճի յատկանիշներուն մէջ: Գարեգին Յովսէփեանց ձեռագիրներու խոնաւ ու մութ, տմոյն ու ժդոյն մագաղաթներէն կը փրկէր գիծեր, գոյներ, թռչնագիր, զարդագիր ու մանրանկար՝ գտնելու եւ լոյսին մէջ պայծառացնելու համար հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան ինքնայատուկ աւանդութիւնները:

Եւ այս բոլորին հետ, անոնց կողքին, ոգեկանօրէն ու նպատակի խորագոյն հանդիտութեամբ մը ներդաշնակուող հայ պայքարը՝ ի խնդիր հայ մարդու ազգային ինքնագիտակցութենէն բխող ազատութեան իտէալին: Հայ մարտիկներ, լեռներու վրայ հերոսական սխրագործութեամբ՝ արթնցած հայ հոգիի վկայութիւնները կուտային ազգային արժանապատուութեան վերականգնումի եւ անկախութեան հետապնդումի ճամբուն վրայ: Քաղաքներու մէջ, Պոլիս, Թիֆլիս եւ այլուրեք, հայ կեանքը նոր նուաճումներ կ'արձանագրէր մտածումի, արուեստի, մշակոյթի մարզերէն ներս, հաղորդութեան մէջ ըլլալով Եւրոպայի ամէնէն յառաջադէմ հոսանքներուն հետ:

Այս համազգային ու համատարած այս ոգեւորութեան մէջ կը յայտնուէր Կոմիտաս, նոյն եւ արթնցող հայ հոգիին ամէնէն հարազատ, ընտանի ջիղը գտնելու եւ զայն լարի վերածած՝ նուագելու — ՀԱՅ ԵՐԳԸ, որ մինչ այդ այնպիսի կեղեւներով էր հրջանակուած, օտար ազդեցութիւններու այնքան թանձր խաւերով սեղմուած ու ճնշուած, որ այլեւս կորսնցուցած էր կարծես իր հայաչունչ ոգին եւ հայադրոշմ արտայայտութեան եղանակները: Երբ հայ գիրէն ու գիրքէն, հայ քարէն ու հողէն, հայ միտքէն ու կամքէն, սիրտէն ու կեանքէն վկայութիւններ կը վերյառնէին հայ գիտակցութեան մէջ, ինչպէս պահել հայ երգը մունջ, հայ քնարը՝ լուռ կամ ճաթած...: Պէտք էր ձայն տալ հայ երգին եւ իրենց բնական վճռակին վերադարձնել լարերը հայ քնարին: Պէտք էր հայերգին բաժինը բերել հայ հոգիի վերագիւտի եւ հզօրացման, ինքնարտայայտութեան արժանավայել ընթացքին: Կոմիտաս կը հաւատար — եւ իր գործը արդարեւ վկայեց իր հաւատքի ճշմարտութեան մասին — թէ հայ հոգին ներկայ էր, տիրական ներկայութեամբ, հայ երգին մէջ եւ հոգին վերագտնելու համար պէտք էր յայտնաբերել եւ վերստեղծել երգը իր հարազատ ոգիին ու նկարագրին մէջ: Ահաւասիկ իր առաքելութիւնը, սրբազան նուիրականութեան զգացումով մը, նախանձախնդրութեան կամքով մը լարուած: Ի՞նչ աւելի ուժեղ քան իր իսկ խօսքը որպէս կենդանի վկայութիւն իր արդար փառասիրութեան (ամպիսիոնին): Իր մէկ բովանդակալից յօդուածին մէջ, յատկանշօրէն վերնագրուած «Հայն ունի ինքնուրոյն երաժշտութիւն» բառերով, Կոմիտաս կը գրէ.

« Խե՛ղճ հայ ժողովուրդ, ազգ ես եւ ինքնուրոյն այնքան, որքան միւսները · այդ ոչ ոք կարող է հերքել: Ունիս յատուկ լեզու, կը խօսիս: Ունիս յատուկ ուղեղ, կը դատես : ··· Սակայն սիրտդ, որ զգացմանդ աղբիւրն է, քունդ չէ եղել, այլ մի ինչ որ ասորա- բիւզանդական եւ հնդկա - պարսկական »:

Ուստի Կոմիտաս վճռեց փաստել հայութեան եւ աշխարհին, միանգամայն, թէ Հայը նաեւ սիրտ ունի եւ իր սիրտը՝ երգ, իր երգը, իրեն յատուկ արտայայտութեան եղանակներով: Իր կեանքի ու գործի ուղին այլեւս յատակ էր, ուղիղ եւ աննահանջ.

— Գտնել, կեանքի բերել, մշակել եւ տարածել հայ ինքնուրոյն երաժշտութիւնը:

Պարզ ու կարճ բառով՝ ըլլալ Ս. Մեսրոպը հայ երգին, Մովսէս Մարգարէն:

Ո՞վ էր սակայն ինքը՝ Կոմիտաս Վարդապետ:

Քէօթահիացի ծագումով, Սողոմոն անունով, համեստ ընտանիքի մը զաւակ՝ ծնած 1869ի Սեպտեմբեր 26ին եւ հազիւ ծնած՝ որբացած, կորսնցնելով մայրը ծննդեան յաջորդ տարին իսկ:

Երաժշտական մթնոլորտի մէջ ծլարձակուեցաւ իր կեանքը: Իր ընտանեկան կեանքին մէջ երաժշտութիւնը մշտական ներկայութիւն մըն էր եղած. Հայրը, մայրը, հօրեղբայրը ոչ միայն երգողներ էին, այլ նաեւ յօրինողներ, որոնց երգերը ունէին որոշ ժողովրդականութիւն: Երաժշտական ժառանգութիւնը, հետեւաբար, իր ամէնէն մեծ հոգեկան հարստութիւնը եղաւ մատաղ հասակէն: Ինքն իսկ կը վկայէ այդ մասին իր հակիրճ ինքնակենսագրականին մէջ. «Հօրս ու մօրս ազգատոհմն ի բնէ ձայնեղ է: Հայրս եւ հօրեղբայրս՝ Յարութիւն Սողոմոնեանը յայտնի դպիր են եղել մեր քաղաքի Ս. Թէոդորոս եկեղեցում: Մօրս եւ հօրս տաճիկ լեզուով եւ եղանակներով յօրինած երգերը, որոնցից մի քանիսն արդէն գրել եմ 1893 թուին հայրենիքումս, դեռ երգում են մեծ հիացմունքով մեր քաղաքի ծերերը»:

Նախակրթութիւնը անկատար եւ ընդմիջուած ձեւով ստացաւ նախ Քէօթահիայի եւ ապա կարճ ժամանակի մը համար Պրուսայի մէջ, ուրկէ հարկադրուեցաւ վերադառնալ հայրենի գիւղը, հօրը անակնկալ եւ վաղաժամ մահուան վրայ:

1881ին, հազիւ երկոտասանամեայ այս պատանին, այժմ բոլորովին որբ ու մինակ, տարուեցաւ Ս. Էջմիածին, Գէորգեան Ճեմարանը, որուն մուտքի պայմանները չէր կրնար լրացնել իր ուսումնական մակարդակով: Նոյնիսկ լաւ հայերէն չէր գիտեր: Մուտքի իր իրաւունքը ձեռք բերաւ իր ձայնի զօրութեամբը: Երգելու իր ձիրքի մասին անձամբ կուտայ մեզի այս յուզիչ վկայութիւնը, որ գեղեցիկ մէկ երես կը կազմէ իր ճեմարանական կեանքին. «Ճեմարան մտած օրից երգիչ եւ Մայր Աթոռի աչքի ընկնող ձայնեղ մանուկներից մէկն էի: Երբ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսն իջնում էր Վեհարանից Մայր Տաճար, ես եւ իմ ձայնեղ ընկերս կանգնում էինք նորա Աթոռի մօտ եւ այնպէս երգում միայնակները: Մեր երգելու ժամանակ ծերունի Հայրապետի արցունքները գլորւում էին եւ թաւալուելով երկար ու ճերմակ մօրուսի վերայով, թաքնւում էին փիլոնի ծալքերի մէջ»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 2)

ԿԱՅՍԵՐ ՏՂՈՒՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Կայսրի մը մեծ տղան, կարծելով թէ եկած է իր ալ ժամանակը, մտադրեց ամուսնանալ: Կայսրը, խելահաս անձ, երբեք տեղի չէր տար ուրիշներու դժգոհութեան եւ անոր իմաստութեան համբաւը գացած էր մինչեւ հեռաւոր երկիրներ: Եւ որքա՜ն աղքատներ կ'օգտուէին անոր գթասրտութենէն:

— Հայր, ըսաւ տղան, կը փափաքիմ ամուսնանալ եւ եկած եմ քեզի յայտնելու իմ այս բաղձանքս:

— Լաւ, հակառակ չեմ քու այդ բաղձանքիդ: Բայց դուն դրամ շահիլ գիտե՞ս կարենալ ամուսնանալու համար: Որովհետեւ լաւ բան չէ ապրիլ ուրիշներու շահած դրամով, այնքան ատեն, որ ատակ ես:

— Գիտեմ հայրիկ, ինչպէս թէ չեմ գիտեր:

— Լաւ ուրեմն, յառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ եկուր ինծի ըսելու, թէ որքան եւ ինչպէս դրամ շահեցար:

Կայսրին տղան հեռացաւ քիչ մը արտնեղած: Ի՞նչպէս աշխատիլ քանի որ այդ յատկութիւնը բնաւ չէ ունեցած: Ծարահատ ան գնաց իր մօր եւ յայտնեց հօրը պայմանը՝ աշխատիլ կարենալ ամուսնանալու համար:

— Անհոգ եղիր տղաս, ըսաւ մայրը, եւ քեզի կուտամ պէտք եղած գումարը, որպէսզի անոր ցոյց տաս թէ դուն ալ աշխատիլ գիտես: Գնա՛, շաբաթ մը պտըտէ, բայց Շաբաթ իրիկուն եկուր, որ քեզի դրամ տամ եւ անով ներկայանաս կայսրին:

Եւ Շաբաթ իրիկուն, իր խոստումին համաձայն մայրը երկու ոսկի դրաւ տղուն ձեռքը: Այդ պահուն, կայսրը իր կլկլակը կը ծխէր բակին մէջ: Տղան ուրախ զուարթ գնաց անոր քով եւ ցոյց տուաւ ձեռքի գումարը:

— Ո՞ւր աշխատեցար եւ շահեցար այդ դրամը:

— Էհ, օրականով աշխատեցայ որմնադիրի մը քով, եւ շահեցայ:

Կայսրը առաւ դրամը տեսնելու համար, թէ որքան շահած է եւ առանց տղուն երեսը նայելու, զայն նետեց լիճի մը մէջ, ըսելով. «Գնա՛ եւ բերած դրամիդ համար աշխատէ»: Տղան հեռացաւ գնաց առանց բառ մը արտասանելու, ներկայացաւ իր մօր եւ պատմեց եղելութիւնը: Մայրը հանդարտեցուց զինքը եւ յանձնարարեց ընել անցած շաբթուան նման: Տղան պտըտեցաւ, մտածելով իր հարսնեկան խնջոյքին եւ այն խրախճանքին մասին, որով պիտի հրճուէր ժողովուրդը:

Շաբաթ իրիկուն դրամը տուաւ կայսրին, որ դարձեալ հարցուց, թէ ուր եւ ինչ աշխատանքի փոխարէն շահած է այդ գումարը: Եւ անգամ մը եւս, ան խոր լիճին մէջ նետեց ոսկիները: Տղան արտմած վերստին ներկայացաւ իր մօր եւ չհանդարտեցաւ մինչեւ որ անոր չպատմեց այս եղելութիւնը: Այս անգամ կայսրուհին ըսաւ.

— Ուրեմն պէտք է երթաս աշխատիս, քանի որ ինչպէս կը տեսնեմ, հայրդ տեղեակ է, թէ այդ ոսկիները չես շահած քու աշխատանքովդ:

— Դժուար բան է աշխատիլը, բայց պիտի ընեմ այս զոհողութիւնն ալ: Թերեւս լաւ բան է աշխատիլ ու դրամ շահիլ երբ մարդ կը փափաքի ամուսնանալ:

Ան գնաց մէկ շաբաթ աշխատիլ որմնադիրի մը քով: Դժուար էր կատարած գործը, որովհետեւ բնաւ պտըտելու չէր նմաներ: Որմնադիրը վարձատրեց անոր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ձիւլէհա թէեւ սարսուռ մը ունեցաւ, բայց խոկոյն ինքզինքը զսպեց ու յիշեց Հասանի պատուէրները՝ որեւէ անակնկալ հանդիպման մը պարագային:

Երկու անծանօթները աղջկան քով եկան:

— Ո՞ւր կ'երթաս, հարցուց մին:

— Տուն կը վերադառնամ:

— Որո՞ւն տունը...

— Էֆէնտիիս, միսիւ Թոմսընին տունը, պատասխանեց աղջիկը, կրցածին չափ յունական հնչումը կեղծելով:

— Այս ատեն ի՞նչ գործ ունիս դուրսը:

— Միսիս Թոմսընին հիւր մը եկաւ ուշ ատեն, մատամը զիս ղրկեց որ մէկ քանի բաներ առնեմ նպարավաճառէն:

— Միթէ Պէպէք նպարավաճառ չկա՞յ որ մինչեւ Առնաւուտ քէօյ գացեր ես:

— Մեր նպարավաճառը Առնաւուտ քէօյ է, մատամը կ'ուզէ որ միայն անկէ առեւտուր ընեմ:

— Բաց սա կողովը, հրամայեց անծանօթը:

Աղջիկը բացաւ: Երկու անծանօթները ծռեցան ու մէջը եղածները քննեցին:

— Զգէ թող գործին երթայ, ըսաւ անծանօթներէն մին, որ մինչեւ այն ատեն բերանը բացած չէր, ես ըսի քեզի որ Պէպէք բնակող Անգլիացիներէն մէկուն սպասուհին ըլլալու է...

Աղջիկը շունչ մը առաւ, զգաց որ ազատած էր, բայց ճամբան շարունակելու փորձ չըրաւ, որպէսզի կասկածի տեղի չտայ:

Միւս մարդը սակայն իր ընկերոջ խօսքերէն համոզուած չէր թուեր:

— Անունդ ի՞նչ է, հարցուց:

— Էլէնի, պատասխանեց աղջիկը:

— Ո՞ր տեղացի ես:

— Հայրս մայրս Առնաւուտ քէօյ կը նստին...

Մարդը վայրկեան մըն ալ վարանեցաւ, ուզեց ուրիշ հարցում մը ընել, յետոյ մէկէն ըսաւ.

— Ճամբադ գնա...

Ձիւլէհա կամաց կամաց հեռացաւ: Երբ մարդիկը աներեւոյթ եղան, քայլերը փութացուց եւ վերջապէս հասաւ Պէպէքի նաւամատոյցը ուրկէ անցնելով՝ գնաց Թրքական գերեզմանոցը եւ սկսաւ կամաց կամաց դէպի Ռոպէրթ քոլէճ բարձրանալ:

Կէս ճամբան, ապառաժի մը տակ նստաւ ու սպասեց:

Սարսափելի ցուրտ մը կար եւ դեռատի աղջիկը կը դողդղար, այսուհանդերձ շատ երջանիկ կը զգար ինքզինքը անվտանգ հոն գտած ըլլալուն համար: Հիմա միակ մտահոգութիւնն էր Հասանը, ու աչքերը անընդհատ չորս կողմ կը պտըտցնէր անոր գալուստը տեսնելու համար:

— Հասան շատ ճարպիկ է, կը մտածէր, եւ անշուշտ պիտի յաջողի օձիքը ազատել:

Հեռուն ստուերներ կ'երեւային ատեն ատեն, մանաւանդ Պէպէքի բարձունքը, որոնք կ'երթային ու կուգային: Աղջիկը մտահոգութեամբ կը դիտէր մութին մէջ հրջող այդ ստուերները որոնք հաւանօրէն փախստականները կը փնտռէին:

Կէս ժամէ ի վեր ապառաժին տակ կծկուած էր Ձիւլէհա, երբ տեսաւ որ գերեզմանոցին մէջտեղէն դէպի վեր բարձրացող ճամբուն վրայ ստուեր մը կը յառաջանար, արագ արագ:

— Կարծեմ թէ Հասանն է, ըսաւ սրտատրոփ:

Ստուերը սկսաւ վազել դէպի վեր:

— Այո, կասկած չկայ, ինքն է, մտածեց աղջիկը եւ ուրախութեամբ ոտքի ցատկելով՝ ընդառաջ երթալ սկսաւ:

Արդարեւ եկողը Հասանն էր, որ իր փոքրիկ բարեկամուհին տեսնելուն պէս սկսաւ աւելի ուժով վազել:

Վայրկեանէ մը իրարու միացան:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, ըսաւ աղջիկը հաւ... ուրախութեամբ, անվտանգ կրցար հասնիլ... բայց ինչո՞ւ այսչափ ուշացար:

— Ուշացայ, որովհետեւ հազար զգուշութեամբ կրցայ յառաջանալ, պատասխանեց պատանին, ամէն կողմ կասկածելի մարդիկ լեցուած են եւ շատ կը վախնամ որ այս կողմերն ալ պիտի գան խուզարկութեան, եկած ատենս նշմարեցի որ ... Պէպէքի ծովեզերեայ պարտէզին ... ծակուծուկը կը պտըտէին... ... այստեղ չկենալ եւ լաւագոյն ու ապահով պատսպարան մը գտնել:

Պատանին Ձիւլէհայի ձեռքէն բռնելով ... շարունակեց վերելքը: Աղջիկը ... ճամբան երկու անծանօթներու հանդիպումը եւ անոնց հետ ունեցած խօսակցութիւնը:

— Այդ մարդիկը ապահովաբար գաղտնի ոստիկաններ էին, վճռեց պատանին, բարեբախտաբար կրցեր ես զանոնք խաբել:

— Շնորհիւ քու տուած խրատներուդ, պատասխանեց աղջիկը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 93)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ՀԱՃԵԼԻՆ ՕԳՏԱԿԱՐԻՆ ՄԻԱՑԱԾ

Կիրակի՝ Մարտ 23, աՀա Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան տարեկան պարան- ցերեկոյթը Պուլոնեի անտառին կըղ-ղիներու Շալէին փայլեչապարդ սրահնե-րուն մէջ: Գեղեցիկ էր գաղափարը, դե-ղեցիկ էր վայրը, գեղեցիկ էր ամէն ինչ:

Հազիւ ոտք դրած լճի ափին՝ երկու առաջնորդ երիտասարդներ հայերէն խօսե-լով քաղաքավարութեամբ մեզ՝ քանի մը Հայերս կ'առաջնորդեն շոգեմակոյկ: Սկը-սանք յառաջանալ դէպի Շալէն, որ՝ իր պայծառ լոյսերով եւ իր Հպարտ կեցուածքով կարծես կը տիրապետէր լճին Հանդարտ տարածութեան վրայ. տարի-ներու ընթացքին՝ երբեմն առիթը կ'ունե-նայի ըմբոշխնելու այդ գեղեցիկ լճին վայելքը, Հիանալով սպիտակ կարապնե-րու սիգաճեմ գնացքներուն եւ կամ մեղմ-օրէն սուրացող նաւակներուն, եւ սակայն այդ օրը չէր նմաներ անցնող օրերուն, Հայկ. խօսք, Հայկ. լեզու եւ Հայկ. շունչ խառնուած Ջուրի մրմունջներուն՝ Հայկ. մթնոլորտ մը ստեղծած էին շոգեմակոյ-կին մէջ, արդեօք Սեւանի Ջուրերուն վը-րայէ՞ն կը սահէինք, երբեմն մարդուս ե-րեւակայութիւնը ինչ տարօրինակ երազ-ներու կը մղէ, պատրա՞նք, ցնո՞րք:

Եւ աՀա՝ շողշողուն ջահերով լուսա-ւորուած սրահներէն ներս՝ ժրաջան Խա-չուՀիները ուրախ զուարթ կը դիմաւորեն մեզ. բաւական կոկիկ եւ բարեկեցիկ բազ-մութիւն մը եկած է գրաւելու սրահին խնամուած սեղանները. այդ բազմութիւ-նը եկած է իր Համակրանքը ու քաջալե-րութիւնը յայտնելու Կապ. Խաչի ազգօ-գուտ միութեան ձեռնարկի յաջողութեան. կը սկսին տաքուկ խօսակցութիւններ օ-դէն, Ջուրէն, անցեալի եւ ներկայի կեան-քէն, սրտաղեղ Հանդիպումներ, կարօտի

Համբոյրներ, Հայ են բոլորը, ուրախ են իրարմով:

ՇէՀէրազատի նուագախումբը իր սօ-լիստներով կը սկսի խանդավառօրէն նը-ւագել սիրուած եղանակները՝ Հա-գարումէկ գիշերներու՝ պարերգներու ե-րգներովը տարուած: Խոր ապրումնե-րով մտիկ կ'ընենք Ցիկան չարտաշը, Լիսթի Հունգարական ռափսոտին: Ա. Խաչատրեանի Սուսերու պարը, Զէյթուն-ցիներու քայլերգը եւ դեռ խանդավառող եղանակներ՝ ընդմիջուած եւրոպական պարերով. մեր անուշիկ տղաքն ու աղ-ջիկները պարեցին ու պարեցին խայտան-քով, ուրախ զուարթ, անխռով իրենց ա-պագայի Հեռանկարով: Ու նուագախում-բը կը շարունակէ Հնչեցնել «Զուարթ Այ-րին» Սթրաուսի Հեշտօրօր վալսերը, զոյգերը կը դառնան խօլաբար՝ մինչ մենք տարեցներս սկսած ենք քրքրել մեր երի-տասարդական յիշատակներու ծրարները վալսերու խօլ արշաւին մէջ:

Կերուխումի պահն է, աՀա վառվռուն ԽաչուՀիներ սրահին մէկ կողմէն միւսը կը վազեն աւանդական ճաշերով, խմիչք-ները Հրամցնելու Հիւրերուն, ճոխ են սե-ղանները, ամէն ինչ կանոնաւոր. եւ ա-Հա՝ Ցիկան պարուՀին Օր. Խաչիկի, ծա-փեր կը խլէ իր ճկուն պարերով, ինչպէս նաեւ Օր. Մխոեան իր զանազան ռուսա-կան երգերով կը Հմայէ բոլորս, Օր. Սթելլա Պաքրճեան՝ մեր շնորհալի Հայ աղջիկը, իր ինքնատիպ Հայկական տա-րազով իր ճկուն շարժուձեւերով եւ պա-րերով Հայաստանի Հայ աղջիկները կը յիշեցնէ մեզի: Ու գեղարուեստական բա-ժինը կը շարունակուի: Ժան - Ժաք Օս-մանճեան իր եղբօր Թորոս Օսմանճեանի նուագի ընկերակցութեամբ իր այլազան Կովկասեան պարերով կը թնդացնէ սը-րահը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով. կարգն է աՀա մեր Հանդէսներու զարդը կազմող Պ. Պետիկեանի, որ Ֆէրմանեանի ընկերակցութեամբ կը մեներգէ Հայաս-տանեան մեղմանոյշ երգեր, պահ մը ապ-րեցնելով մեզ՝ մեր Հայրենիքի ոլորաններուն մէջ. Հապա զուգերգը, մասնակցու-թեամբ Օր. Շաքէ Պէնկեանի անոյշ եւ մեղմ ձայնովը, զոր կարելի չէ չգնահա-տել: Ապրիք բոլորդ ալ մեր անման Հայ զաւակներ, ծափահարելի էք բոլորդ ալ:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինէն ետք, մեր Համակրելի բանախօս - խօսնա-կը Պ. Դատաւորեան իր Համեմուած խօս-քերով վիճակահանութեան Հրաւիրեց ներկաները. բոլոր թիւերն ալ շահեցան զանազան գեղեցիկ եւ արժէքաւոր ա-ռարկաներ:

Հոս պարտք կը զգամ չեշտելու թէ Հայ ընտանիքի պարկեշտութեան դրոշմը վըր-պած չէր մեր ուշադրութենէն. բարե-կիրթ էին մեր տղաքն ու աղջիկները ի-րենց վայելուչ կեցուածքով, իրենց պա-րերով եւ զանազան երեւոյթներով. յար-գած էին նորաձեւութիւնը իր պատշաճ ու ներկայանալի ձեւերով:

Յաջող էր ցերեկոյթը, այդ օրը արեւը

նաղանքով ցոյց տուած էր իր դէմքը եւ կծու ցուրտը պատճառ եղած էր արուար-ձաններէն եկող կարգ մը բացականերու. առով Հանդերձ սրահը լեցուն էր. շնորհա-ւորելի են խիկալէս մեր Կապոյտ Խաչի անդամուՀիները, իրենց աշխատանքը միշտ եղած է արդիւնաւէտ, միշտ միջոց-ներ կը ստեղծեն մեծ զոհողութիւններով՝ Հասոյթներ ապաՀովելու միութեան նիւ-թական բարօրութեան Համար:

Ուշ գիշերին վերադարձանք զոհ եւ ու-րախ, գզեակին լոյսերը կը փայփլին լճին մանր ալիքներուն վրայ, դիւթական է այդ լազուազարդ կղզին իր վէտվէտուն Ջուրերով, յիշատակելի օր մը մեզ բոլո-րիս Համար, սակայն՝ մեծ քերթողին ը-սածին պէս «Անց ու գնաց»է ամէն բան:

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՋԻՒԼԷՆԿԻՐԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, (Յառաջ).— Գերմա-նիոյ Ֆրանքֆուրթ քաղաքի փոքրաթիւ Հայութեան կողմէ Փետրուար 22ին, Շա-բաթ գիշեր ժամը ութին Ֆոլքսպիլտունի գեղեցիկ մէկ սրահին մէջ կազմակերպը-ւած էր, առաջին անգամ ըլլալով, «Վար-դանանցի» տօնակատարութիւնը:

Կազմակերպիչ յանձնախումբը մասնա-ւորաբար Պեռլինէն Հրաւիրած էր Պ. Ալ-ֆրէտ Մուրատեան, որ միեւնոյն ատեն ղեկավար ներկայացուցիչն էր Գերմանիոյ մէջ ապրող Համայն Հայութեան:

Նոյն առթիւ Հրաւիրուած էին նաեւ Փարիզէն Պ. Պ. Խաժակ Տէր - Գրիգոր-եան, նաեւ սկսնակ բանաստեղծ Ազատ Մաթեան:

Հանդէսը բացաւ Մշակութային տեղա-կան վարչութեան նախագահ Պ. Արա Պի-լէզիկեան, իր Հակիրճ, բայց ամփոփ բացման խօսքով՝ օրուան տօնին նշանա-կութիւնը պարզեց:

Վարչութեան փոխ նախագահ Պ. Գէորգ Կիրակոսեան խօսք առնելով՝ «Վարդա-նանց»ի պատմականը բրաւ եւ նոյնիսկ այս օրուան տօնին նշանակութիւնը չը-գիտցող նորահաս երիտասարդութեան սրտերուն մէջ նորութիւն մը մացուց՝ իր Պոլսահայ բարբառով:

Պեռլինէն Հրաւիրուած բանախօս Ալ-ֆրէտ Մուրատեան բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ: Յարգելի Պ. Մուրատ-եան նախքան իր բանախօսութեան անցնի-լը, պարտք զգաց նախ իր շնորհակալու-թիւնը յայտնել տեղական վարչութեան իրեն Հանդէպ ցոյց տրուած յարգալից Հը-րաւէրին Համար: Յետոյ անցնելով բուն նիւթին բացատրեց 1500 տարիներէ ի վեր անխափան յիշատակուած «Վարդանի» եւ 1036 մարտիկներու մղած քաջարի պատե-րազմը՝ ընդ դէմ պարսիկ Հսկայ բանա-կին: Այս Հերոսներու եւ Հայ ժողովուր-դի անվՀատ պայքարի յիշատակը անմաՀ եւ անջնջելի պիտի մնայ որքան Հայ ազգը կ'ապրի: Ի վերջոյ Պ. Մուրատեան խնդ-րեց ներկաներէն երկու վայրկեան լուռ խոնարՀիլ անմաՀ Հերոսներուն խնկելի յիշատակին առջեւ:

Երկրորդ բանախօս Փարիզէն Պ. Խա-ժակ Տէր - Գրիգորեան, Հակառակ իր ե-րիտասարդ տարիքին, 35 վայրկեան տե-ւողութեամբ ընդարձակօրէն Հմտալից նկարագրականը բրաւ «Վարդանանց» պա-տերազմի շուրջ: Նաեւ մէջբերումներ մեր բոլոր Թագաւորներուն շրջաններէն ճըշ-գրիտ Թուականներով, յիշելով անոնց յաղթանակներն կամ պարտութիւնները: Սկսեալ 401-2 Թուականներէն պատմա-կանները բրաւ Մաշտոցէն, Նարեկացիէն, Տաթեւէն, եւ Հասաւ մինչեւ վերջին 50 տարի առաջուան մեծ եղեռնը, Տէր Զօ-րէն, Մուսա Տաղէն մինչեւ Սարտարա-պատի Հերոսամարտը: Պ. Խաժակ իր սահուն Հայերէնով այս ընդարձակ եւ շահեկան բանախօսութիւնը եզրափակեց արժէքաւորելով Հաւատքով շաղախուած, ոգեկոչեց տանջուած, բայց անվՀատ Հայ ժողովուրդի անխոնջ բազուկները՝ Հայ-րենիքի վերակառուցման ծանր աշխա-տանքին մէջ, ու մշակութային ծաղկուն վերելքը: Կեցցէ՛ Հայ ժողովուրդը, կեց-ցէ մշակոյթը:

Մէջ ընդ մէջ Պ. Ազատ Մաթեան իր բանաստեղծութիւններէ 3 - 4 կտորներ արտասանեց բանաստեղծական զգայուն ինքնայատուկ ոճով. ի վերջոյ Գէորգ Է-մինի մէկ գեղեցիկ բանաստեղծութիւնով ծափերու մէջ վերջացուց:

Որպէս գեղարուեստական բաժին՝ դաշնակի վրայ իր մասնակցութիւնը բե-րաւ Գերմանացի երիտասարդ ուսանող մը: Դպրդացուց ստեղնաշարը իր ստեղ-ծագործութենէն եւ ՊէթՀովէնէն քանի մը կտորներ նուագելով. զգայուն եւ ճարպիկ մատներով ոգեւորութիւն ստեղ-ծեց ներկաներուն սրտին մէջ:

Ի վերջոյ կրկին բեմ եկաւ Պ. Մուրատ-եան, անգամ մը եւս իր շնորհակալութիւ-նը եւ Հիացումը յայտնելու այս գեղեցիկ եւ փայլուն առաջին ձեռնարկին յաջո-ղութեան Համար, եւ այս պատեՀ առի-թով իր սրտագին մաղթանքներուն Հետ քաջալերեց այս փոքրաթիւ երիտասար-դութիւնը, որպէսզի յարատեւեն եւ Հաս-տատ մնան այս կազմակերպութեան մէջ:

Այս Հաճելի երեկոյթը փակելէ առաջ, մշակութային վարչութեան նախագահ Պ. Արա Պիլէզիկեան խնդրեց իր Համեստ առաջարկով երգել, այս օրուան պատշա-ճեցուցած, երբ տուներ «Մեր Հայրե-նիք» երգէն, բոլոր ներկաները բարձր տրամադրութեամբ լեցուած իջան վարի ճաշարաՀը, ուր պատուասիրուեցան 50ի մօտ երկսեռ ներկաները: Գիշերուան ժամը 12ին զոՀ տպաւորութիւններով եւ անմոռանալի յիշատակներով բաժնուե-ցան իրարմէ:

ԱՆՁՈՐԴ ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

աշխատանքը եւ երրորդ Շաբաթ իրիկուն, տղան վերստին ներկայացաւ իմաստուն կայսրին, որ անգամ մը եւս ուզեց տես-նել տղուն շաՀած դումարը: Երբ Հայրը ձեռքը դրաւ ոսկիներուն վրայ եւ կը պատրաստուէր զարձեալ զանոնք նետել լճին մէջ, տղան յանկարծ ցատկեց տե-ղէն ու գոչեց.

— Կեցիր, Հայրիկ, ես աշխատանք թա-փեցի շաՀելու Համար այդ գումարը: Ան քուկդ չէ, այլ իմ աշխատանքիս դրամն է...

— Հիմա կրնաս ամուսնանալ, տղաս, քանի որ այս պատասխանովդ դիս Համո-զեցիր, թէ գիտցար աշխատիլ եւ դրամ շաՀիլ, ըսաւ կայսրը: Եւ մաղթեմ որ եր-ջանիկ ըլլաս կեանքիդ մէջ:

(*) Քաղուած «Թրանսիլվանիոյ հայկա-կան հէքեաթներ» հատորէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (451)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Եւ որո՞ւ վրայ պիտի կատարուէր այդ եղեռնագործութիւնը, Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ աղէտ, ի՛նչ դառն Հեգնութիւն բախտի:

Հայրը դագաղին մէջէն Հրաման կ'ընէր անոր ընել կըցած բոլոր բարիքը, չորս տարիէ ի վեր Մարիուսին միակ մտաՀո-գութիւնն էր իր Հօր այս պարտքը վճա-րել, եւ ճիշդ այն միջոցին, ուր աւազակ մը ոճրագործութեան ժամանակ արդա-րութեան ձեռքը պիտի յանձնէր, ճակա-տագիրը Թենարտիէն է ան՝ կը պոռար:

Մարիուս վերջապէս Հօրը կեանք փը-խարէն պիտի Հատուցանէր այն մար-դուն, կեանք մը որ Վաթերլոյի դիւցազ-նական դաշտին վրայ ոմբատարափի մը միջոցին ազատած էր, բայց եկուր տես որ, Հատուցանելու փոխարէն էր կառափնատը. ինքն իրեն խոստացած էր Թենարտիէին մօտենալու ժամանակ նախ եւ առաջ անոր ոտքերուն առջեւ նետուիլ՝ եթէ երբեք յաջողէր գտնել զայն եւ իրօք աՀա Հիմա գտած էր, բայց ոչ թէ անոր ոտքը իյնալու, այլ զայն դաՀիճին մատ-նելու Համար: «Օգնէ Թենարտիէին» կ'ը-սէր Հայրը, խսկ Մարիուս այս պաշտելի եւ նուիրական ձայնին իբր պատասխան Թենարտիէին կեանքը կը բառնար:

Եւ միթէ ներելի էր որ իր կեանքը վը-տանգելով Ժորժ Փոնմէրսիի կեանքը ա-զատող մարդը, Հիմա գերեզմանին մէջ պառկող նոյնինքն Ժորժ Փոնմէրսիին այ-սինքն իր Հօրը տեսարան մը ըլլայ Սէն Ժաքի Հրապարակին վրայ գլխատուելով՝ իր պատճառաւ, այսինքն այն Մարիու-սին մատնութեամբ, որ իր Հօրմէն կտա-կով Հրաման առած էր բարիք ընելու Հա-մար անոր:

Եւ միթէ Հեգնութիւն մը չէ՞ր Հօրը վերջին կամքը զոր ձեռքովը գրած էր այնքան ժամանակ իր կուրծքին վրայ կը-րած ըլլալը սոսկալի կերպով, բոլորովին Հակառակ ընթացք մը բռնելու Համար, բայց միւս կողմէն ալ ներելի՞ էր ակա-նատես ըլլալ այսպիսի դաւաճանութեան, եւ չարգիլել զայն, նաՀատակը դատա-պարտել եւ մարդասպանին խնայել. միթէ կրնա՞յ մարդ երախտագէտ մնալ այսպի-սի թշուառականի մը:

Այն բոլոր գաղափարները, զորս չորս տարիէ ի վեր ունեցած էր Մարիուս, Հի-մա կարծես թէ մէկ մէկու մէջէն կ'անց-նէին ներկայ անակնկալ դէպքին պատ-ճառով:

Մարիուս կը սարսռար: Ամէն բան իր-մէ կախում ունէր:

Առանց գիտնալու՝ Մարիուսի իշխա-նութեան տակն էին այն անձերը, որոնք անոր առջեւ կը շարժէին:

Եթէ Հրացանը պարպէր, Պ. Լըպլան կ'ազատէր եւ Թենարտիէ կը կորսուէր, եթէ չպարպէր, Պ. Լըպլան կը զոՀուէր, եւ ո՞վ գիտէ, թերեւս Թենարտիէ կը փախչէր:

Կամ մէկը տապալել կամ թողուլ որ միւսը իյնար, երկու կերպն ալ իր խիղճը կը տաղնապեցնէր: Ի՞նչ ընէր, ո՞րը ըն-տրէր. մոռնա՞ր արդեօք ամէնէն անդը-մադրելի յիշատակները, ինքնիրեն տուած այնքան խոստումները, պարտաւորու-թեանց ամէնէն սրբազանը, պատուէրնե-րու ամէնէն մեծարելին, այսինքն իր Հօ-րը կտակը, եւ կամ թողո՞ւր արդեօք որ կատարուի ոճրագործութիւնը:

Կը թուէր Մարիուսի թէ մէկ կողմէն «իր Իւրսիւլը» գինքը կ'աղերսէր Հայրը ազատելու Համար, միւս կողմէն ալ գըն-դապետը իրեն կը պատուիրէր խնայել Թենարտիէին: Մարիուս խելքը կորսնցու-ցած ըլլալ կը կարծէր:

Ծունկերը կը դողդողջէին, եւ խորՀըր-դածելու ժամանակ անգամ չունէր, այն-քան արագօրէն եւ կատաղօրէն կը յառա-ջանար այն տեսարանը, որ իր առջեւ կ'ե-րեւար:

Կարծես թէ յորձանք մըն էր այդ տե-սարանը, որուն կը կարծէր թէ ինքը կ'իշխէ եւ որ զինքը կը քշէր կը տանէր:

Քիչ մնաց պիտի նուաղէր:

Սակայն Թենարտիէ, — այսուՀետեւ ուրիշ անուն պիտի չտանք անոր, — սե-ղանին առջեւ աջէն ձախ կը պտըտէր տե-սակ մը մոլորումով եւ յիմարական յաղ-թանակով:

Ուժգնօրէն բռնեց ճրագը եւ բուխերի-կին վրայ դրաւ այնպէս զարնելով որ քիչ մնաց պատրոյգը պիտի մարէր, ճրագին իւղը կաթիլներով պատին վրայ ոստոստ-ելով:

Յետոյ աՀարկու կերպով մը դէպի Պ. Լըպլան դարձաւ եւ թքաւ յետագայ թուքերը:

— Բռնուեցա՞ր, այրուշ ճառ, պիտի եփիս, պիտի տապկուիս Հիմա:

Եւ նորէն սկսաւ քալել աՀագին պայ-թումով մը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նաք.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի ,
24 Ապրիլ , 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ․ Ֆրանսա-յի Ազգ․ Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի , 13 Ապրիլ , ժամը 10ին , Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ , ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին կողմէ :

Կը խօսի՝ ճարտարապետ

Պ. ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ․ ճարտարապետութիւնը եւ Հայոց վանքերը :

(*Լուսարձակում նկարներու*) :

Այս Ուրբաթ, 4 *Ապրիլ*, *ժամը* 21*ին*, *Հայ Մշակոյթի Տան մէջ* :

Մուտքը ազատ է : –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ․ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շընորհակալութեամբ ստացած է հարիւր ֆրանք ընկերուհի Խօժէնի Պալթաեանէ իր ամուսնոյն մահուան տխուր առթիւ :

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ Զատկուան

ԻՐ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի , Ապրիլ 6 , ժամը
22էն մինչեւ առաւօտ

Au Real-Corniche-Catalans

avec l'orchestre

GUY MATTEONI

Attractions internationales et pour la première fois à Marseille le fameux quator vocal Sud-Américain OMNIA

Tenue sombre de rigueur.

Սեղանները կանխաւ ապահովել :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

« MONUMENTS CHRETIENS DE TURQUIE ORIENTALE »

par Mme NICOLE THIERRY

Madame Nicole Thierry, spécialiste de l'Art byzantin, donnera le vendredi 18 Avril à 20 h. 30, salle de l'A.F.A.P., 21, rue Clément Marot, Paris (8e), une conférence sur : « *Monuments Chrétiens de Turquie Orientale* » : monuments arméniens, géorgiens et syriens, avec projection de diapositives et d'un film.

Le nombre des places étant limité, les personnes intéressées sont priées de bien vouloir s'inscrire auprès de l'A.D.C.A. (Association pour le Développement des Connaissances Archéologiques), 27, rue Saint-André des Arts, Paris (6e), Téléphone : 633-83-25.

Droit d'entrée : 5 Francs.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ․ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խնջոյքը Ապրիլ 20ին, Կիրակի , ժամը 3ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ․ — Վասպուրականի Հայր․ Միութեանս կեդր․ վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին *, մահուան յիսնամեակին , Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս․ ՅՈՎՀ․ ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ․— Յիշատակ տասն կուսանաց : Երեկոյեան ժամը 4ին :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ․— Յիշատակ Ընթրեաց տեառն մերոյ *․— առաւօտ ժամը* 8*ին*, *պատարագ՝* 10*ին*, *Ոտնլուայ՝* 16*ին*, *Խաւարում* 19·30*ին* :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն *․— Թափօր Թաղման՝ ժամը* 17*ին* :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի․— *Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուածոց՝ ժամը* 15·30*ին*, *Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները : Կը պատարագէ՝* Գիւտ Ծ․ Վրդ․ Նազգաշեան :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի․— *ժամերգութիւն ժամը* 8*ին*, *բազմաձայն պատարագ* 10*ին*: *Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ*, Կաթո*ղիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս․ Աստուածածնի․— *Պատարագ՝ ժամը* 10*ին*, *յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց* :

×

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու, Կրան Բէնի, Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Զատկուան տօնին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ․ ԹՐԹՌԵԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Ընթրեաց , *ժամերգութիւն եւ Նախատօնակ առաւօտ ժամը* 8·30*ին*, *պատարագ եւ Հաղորդութիւն աշակերտներու եւ այլոց* 10, *Ոտնլուայի արարողութիւն* 16·30, *Խաւարում* 19·30 :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելութեան, *ժամը* 10, *Թաղում* 17:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Ճրագալոյց Ս․ Զատկի․— *ժամը* 8·30 *Ընթերցուածք* 16·30, *պատարագ Խթումի* 17·45 :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ․— *Նախատօնակ եւ Անդաստան ժամը* 7·30, *պատարագ* 10, *Ընթերցում Հայրապետի պատգամին եւ քարոզ* 11 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց *․— ժամը* 8, *պատարագ եւ հոգեհանգիստ* 10–11·30 :

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, Կրկնազատիկ․— *Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց* :

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հըրահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյս մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն , հոգիներուն համար մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն : Հանդիսութեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ Եպս․ Վարդանեան :

Ժամերգութիւն ժամը 8, *պատարագ* 9·45, *հոգեհանգիստ* 11·40 :

×

ՊՕՄՈՆ, Ս․ ԳՐ․ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 *Ապրիլ․— Իմաստուն կուսանք ժամը* 17 :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ․— Սկիզբ ժամերգութեան առտուան ժամը 8·30, *նոր խումբով պատարագ* 10, *Մանկանց Հաղորդութիւն* 12, *Ոտնլուայ* 16, *Երեկոյեան Խաւարում* 20 :

Կը քարոզէ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ․

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Թաղման արարողութիւն ժամը 17 :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Ս․ Զատկի․ *ժամը* 17, *Ընթերցուածք* 17·30 :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ․— *ժամը* 8·30, *Անդաստան* 9, *նոր խումբով պատարագ* 10 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց Զատկի , *ժամը* 8·30, *պատարագ* 10, *հոգեհանգիստ* 11·30 :

Թաղականութիւնը կը յիշեցնէ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ անոնք որոնքՍ․

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ , 12 Ապրիլ 1969 *ժամը* ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքպէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծծօ*) Պ․ Պ․ Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*թենոր*), Մարիօ Հանըքիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը , Պ․ Արման Նըշանեանի գրասենեակը* :

Գիներ․— 15 փր․ եւ 10 փր․ : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 փրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ճրի կառեր *ժամը ճիշդ* 20·15*ին* *Քաղաքապետարանի հրապարակէն* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ․— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30*ին* :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ , Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին․ — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր․ Ա․ Աթմաճեան, Օր․ Արաքսի Գմբէքեան *եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին , *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն ․—*

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(*Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները*)

Կը մասնակցին․— Հայկուհի Խրտրշեան–Լա Շասաներ, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն․ Պշտիկեան, Մ․ Միհրան

Ցայտագիրը կը ներկայացնէ Օր․ Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա․ Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման :

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն ․—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով : Ապ ահովել Պ․ Գ․ Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն: Երեկոյթին իրիկունը տոմս չի վաճառուիր :

Յարութեան տօնին առիթով կը փափաքին խղճալինով կամ այլ ձեւի նուիրատուութիւնով օժանդակել եկեղեցւոյս պայծառութեան, թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեանս մօտ :

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս․ ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 3 *Ապրիլ․— Պատարագ եւ Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը առաւօտ* 10*ին*, *Ոտնլուայ* 16*ին*, *Խաւարում*, *Ո՞ւր ես մայր իմ ժամը* 21*ին* :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Թաղումն Քրիստոսի ժամը 16*ին* :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Պատարագ Ճրագալոյցի եւ Դանիէլի գիրք 18*ին* :

Ս․ ԶԱՏԻԿ ․— Ժամերգութիւն ժամը 8*ին*, *պատարագ* 10*ին* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց ․— *Ընդհ․ հոգեհանգիստ ժամը* 9*ին* :

Գերեզմանօրհնէք, Երկուշաբթի, Օ․ Քանէի գերեզմանատուն ժամը 11*ին*, *Սէն Լուի գերեզմանատուն ժամը* 2*ին* :

×

ԼԻՈՆ ․— Ս․ ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ․— Ս․ պատարագ, առաւօտեան ժամը 10 , *Ոտնլուայ երեկոյեան ժամը* 4*ին*, *Յիշատակ – Ընթրեաց կարգ չարչարանաց ժամը* 19*ին* :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Կարգ Թաղման ժամը 17*ին* :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Ժամերգութիւն ժամը 16*ին*, *Ճրագալոյց* , *Ս․ պատարագ ժամը* 17*ին*,

ԿԻՐԱԿԻ, *Ս․ Զատիկ․— առաւօտեան ժամը* 8*ին*, *Ս․ պատարագ ժամը* 10*ին* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 7 *Ապրիլ ․— Մեռելոց առաւօտեան ժամը* 9*ին*, *Ս․ պատար[ագ] ժամը* 10*ին* :

×

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ (*Մարսէյլ*)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Ընթրեաց , *Առաւօտ ժամը* 8·30, *պատարագ* 10, *[Հա]ղորդութիւն մանկանց , Ոտնլուայ* [1]7, *Խաւարում* 20·30 :

ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելութեան․ *Առաւօտ ժամը* 9, *Թաղում* 17 :

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց 17, *Երեկոյ ժամերգութիւն եւ Ընթերցուածք* 18·30 :

ԿԻՐԱԿԻ, *Զատիկ հրաշափառ Յարութեան*, *ժամը* 8·30, *պատարագ* 10 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց․— *առաւ[օտ] ժամը* 8·30, *հոգեհանգիստ* 11·30 :

13 *Ապրիլ*, *Նահատակաց օր , Ազգայ[ին] սգատօն : առաւօտ ժամը* 8·30, *պատար[ագ]* 10, *հոգեհանգիստ* 11·30 :

×

ՏԷՍԻՆ Ս․ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Ոտնլուայ ժամը* 16 *Կարգ Չարչարանաց* 19 :

ՈՒՐԲԱԹ : *Կարգ Թաղման ժամը* 17 :

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց *ժամը* 16 :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, *առաւօտ ժամը* 9*ին*, *պատարագ* 10*ին* :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մինայուն, տարեց [ա]նձի մը զբաղելու համար : Հեռաձայնել [Ե]րամեան , 488–62–06 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
2
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
2 AVRIL
1969

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11478
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE Nº 11.478

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ

Ամբողջ աշխարհ անկեղծօրէն ողբաց անդառնալի կորուստը Տուայթ Տէյվիտ Այզընհաուըրի, որուն անունը քառորդ դարէ ի վեր անջնջելի տառերով արձանագրուած էր տիեզերական ժամանակակից պատմութեան մէջ :

Բացառիկ ու արագ վերելք մը պիտի արձանագրէր ողբացեալը, դաւանութեամբ գերմանական ծագումով համեստ ընտանիքի մը, ծնած 79 տարի առաջ Թէքսասի փոքր մէկ քաղաքին՝ Տէնիսընի մէջ :

Այզընհաուըր կանուխէն կոչում զգացած էր զինուորական ասպարէզի համար եւ այդ ճիւղին մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւած : Մասնաւորապէս հետաքրքրուած էր հրասայլերով, Զօր. տը Կոլի նման : Ու առաջին աշխարհամարտի ընթացքին Ամերիկայի մէջ ընդլայնած էր իր ծանօթութիւնները այդ նոր զէնքին մասին :

Զինադադարին (1918) հազարապետ էր : Շուտով կը դառնայ գնդապետ եւ զինուորական ծառայութիւններ կը կատարէ զանազան ճիւղերու, մասնաւորաբար ամերիկեան բանակի սպայակոյտին մէջ :

Հուսկ ուրեմն 1935ին Փիլիփեան կղզիները կը ղրկուի, իբրեւ սպայակոյտի պետ Զօր. Մաք Արթըրի բանակին : Այնտեղ 48 տարեկանին օդաչուի վկայական կը ստանայ :

Երկրորդ աշխարհամարտին, Փըրլ Հարպըրի աղէտէն ետք, առաջնակարգ դեր մը պիտի վիճակուէր իրեն : 1941ին զօրավարի աստիճան կը ստանար եւ յաջորդ տարին Լոնտոն կը ղրկուէր ուսումնասիրելու համար 1942ին Մարոք կամ Ալժերիա կատարուելիք ցամաքահանման ծրագիրը :

1943 Փետրուար 11ին Հիւս. Ափրիկէի բանակին հրամանատար նշանակուելով կը վարէ Թունուզի կռիւները, ինչպէս նաեւ Սիկիլիոյ ու Իտալիոյ ցամաքահանման գործողութիւնները :

Դաշնակից բանակներու ընդհ. հրամանատար նշանակուած՝ իր ամէնէն հոյակապ գործը պիտի ըլլար 194 Յունիս 6ի յաջող ցամաքահանումը Նորմանտիոյ ափերը : Անպարտելի կարծուած գերման բանակները պիտի բռնէին նահանջի ճամբան :

Տարի չանցած՝ 1945 Մայիս 8ին Գերմանիա անձնատուր պիտի ըլլար Ռէնսի մէջ :

Իբրեւ զինուորական՝ փառքի գագաթնակէտին պիտի հասնէր :

Յաղթանակէն ետք պիտի շարունակէր դարձեալ ծառայել բանակին իբրեւ սպայակոյտի պետ մինչեւ 1948, երբ կը կոչուէր Նիւ Եորքի Քոլոմպիա համալսարանի վերատեսուչի պաշտօնին :

Յաջորդ տարին կը կնքուէր Ատլանտեան Ուխտը, որուն նպատակն էր Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պաշտպանութիւնը Խ. Միութեան դէմ : Ատլանտեան ազգերու բանակներուն ընդհ. հրամանատարի պաշտօնը կը վարէ մինչեւ 1952, երբ հանրապետական կուսակցութիւնը նախագահութեան թեկնածու կ'ընտրէ զինքը :

1953 - 1961 ութ տարի կը դառնայ նախագահ Միացեալ Նահանգներու :

Քաղաքական ասպարէզի համար պատրաստուած չէր : Զինուորական էր : Սակայն կ'ատէր պատերազմը : Ու իր պաշտօնավարութեան տարիներուն գերագոյն ջանքեր կատարեց պատերազմներուն վերջ տալու եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար :

Կրցաւ դադրեցնել Քորէայի պատերազմը, որ կը տեւէր երեք տարիէ ի վեր, մեծ զոհողութիւն պարտադրելով Մ. Նահանգներուն :

1953 Փետրուար 2ին Թեհրանի, Եալթայի եւ Փոցտամի դաշնի դաշնագիրները քօղազերծեց : Ու նոյն տարուան Դեկտեմբերին առաջարկեց հիւլէական համաշխարհային գործակալութիւն մը հաստատել :

Շարունակեց աջակցիլ Եւրոպայի վերելքին ու բարգաւաճման :

1956ին, իր երկրորդ ընտրութենէն ետք, Ամերիկայի ներքին կեանքին մէջ որոշ բարենորոգումներ մտցուց : Սեւամորթ դպրոցականներուն ազատութիւն տուաւ ճերմակներուն հետ նոյն վարժարանները յաճախելու եւայլն :

Միջազգային գետնի վրայ վճռական դեր բռնեց : 1956ին, երբ Իսրայէլ յարձակեցաւ Եգիպտոսի վրայ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութեամբ, Այզընհաուըր խիստ ազդարարութիւն ուղղեց — Կրեմլինի պէս — Իտընի պահպանողական եւ Կի Մոլէի ընկերվարական կառավարութեանց, անմիջապէս դադրեցնելու յարձակումները : Ազդարարութիւնը վերջնագրի դեր կատարեց :

1958ին, երբ Սուրիոյ կցումը Եգիպտոսի (2 Փետրուար) եւ Իրաքի Թագաւոր Ֆէյսալի սպանութիւնն ու հանրապետութեան հռչակումը վտանգեցին Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը, Այզընհաուըր զինուոր ցամաք հանեց Լիբանան եւ վեցերորդ նաւատորմը ղրկեց Միջերկրական : Նոյն օրերուն Անգլիացիք զինուոր պիտի ղրկէին Յորդանան՝ պաշտպանելու համար զայն Եգիպտոսի դէմ :

Իր օրով էր դարձեալ, որ Ամերիկացիք պաշտպան կանգնեցան Չանքայշէքի, ընդդէմ Չինաստանի, որ բուռն ամբակոծութեան կ'ենթարկէր Ֆորմոզա կղզին :

Խրուշչեւ հրաւիրեց Ամերիկա եւ Քէմփ Տէյվիտի մէջ ունեցաւ պատմական տեսակցութիւն մը Մոսկուայի պատասխանատու վարիչին հետ, հիմը դնելով «խաղաղ գոյակցութեան» սկզբունքին :

Իր մահով մարդկութիւնը կը կորսնցնէ ազնիւ նկարագրով եւ բազմազան շնորհներով օժտուած անձնաւորութիւն մը, որուն անունը կապուած պիտի մնայ երկրորդ աշխարհամարտին հետ, իբրեւ ազատարար Եւրոպայի :

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ

ՏԸ ԿՈԼ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հանդիսաւոր յուղարկաւորութենէն ետք, Չորեքշաբթի իրիկուն Այզընհաուըրի մարմինը իր յաւիտենական հանգիստը պիտի գտնէ Ապիլինի մատրան մէջ : Մինչեւ Ապիլին ճամբորդութիւնը երկար կը տեւէ, վասնզի յատուկ կառախումբով է որ դագաղը կը փոխադրուի, մնաց որ արդէն հանդիսաւորութիւն մը կ'արգիլէ որ կառախումբը արագ երթայ, անկլեւսաքսոն յուղարկաւորութիւնները, մանաւանդ զինուորական պէտք է շատ դանդաղ կատարուին :

×

Նախագահ տը Կոլ 55 վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նիքսընի հետ, Երկուշաբթի առաւօտ : Միացեալ Նահանգներու նախագահը քիչ ետք կ'ընդունէր Պելժիոյ Պօտուէն Թագաւորը : Յուղարկաւորութենէն ետք, Սպիտակ Տան սրահներուն մէջ մեծ ընդունելութիւն մը տեղի կ'ունենար ի պատիւ աշխարհի մեծերուն, բայց տը Կոլ կարճ ժամանակով կը մնար տրուած ըլլալով որ անմիջապէս Փարիզ կը վերադառնար :

Կարելի չէ եղած գիտնալ թէ ի՞նչ եղած է տը Կոլ - Նիքսըն խօսակցութիւնը : Մամուլի քարտուղարը ըսած է թէ «անձնական բնոյթ» ունէր, բայց կարգ մը լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, մթնոլորտը շատ սիրալիր եղած է եւ Փարիզի խօսակցութեան շարունակութիւնն է որ տեղի ունեցած է : «Բոլոր նիւթերը մեծ հետաքրքրութեամբ ծեծուած են» : Պելժիոյ Թագաւորին հետ ալ տեսակցութիւնն անձնական բնոյթ ունեցած է, Թարգման իսկ ներկայ չէ եղած, տրուած ըլլալով որ Պօտուէն սահուն անգլերէն կը խօսի :

× Փարիզի ամերիկեան եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն մը տեղի ունեցած է Երկուշաբթի առաւօտ, Այզընհաուըրի յիշատակին : Ներկայ եղած են նախարարապետը եւ կառավարութեան ուրիշ անդամներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ ցոյցերէն ետք Մոսկուայի մամուլը շատ խիստ է «կազմակերպուած ազգայնական գրգռութեանց եւ գործունէութեան» նկատմամբ զոր կը դատապարտէ : «Հոքէյ եւ ազգային զինվորութիւնը» խորագրով Պրաւտա կը մեղադրէ Չեխոսլովաքիոյ հակընկերվարական աջ ուժերը որ կը փորձեն վտանգել երկրին կացութիւնը : Միւս կողմէ կը հաղորդուէր թէ հակախորհրդային ցոյցերը տարածուած են Փրակայէն անդին, ամբողջ Չեխոսլովաքիոյ մէջ : Կարգ մը քաղաքներու մէջ, ցոյցերը «հակախորհրդային հիսթէրիի» բնոյթ ստացած են եւ ամբոխը կրակի տուած է ինչ որ խորհրդային է (կառք, դրօշակ, եւն. եւն.) : Չեխ պատասխանատուներն, իրենք ալ դատապարտած են եղածը, առաջքն առնելու համար խորհրդային հակազդեցութեանց :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ վիճակը միշտ մտահոգիչ է : Եթէ բաժանում մը պատահի կասկածէ դուրս է որ արեւելեան Փաքիստանը կըրնայ չինական համայնավարութեան հակիլ : Երկուշաբթիէն ի վեր Զօր. Եահիա Խան Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը ստանձնած է : Փեքինէն հասած լուրերու համաձայն, Չինաստան զօրավիգ կը կենայ նոր վարչակարգին :

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԷԼ ԱԼ օդանաւային ընկերութիւնը խոհեմութիւն նկատած է ջնջել Քոփընհակ - Թէլ Ավիվ օդանաւի մեկնումը, տրուած ըլլալով որ ընկերութեան լուր հասած էր թէ պաղեստինեան քոմանտօ մը եղեռնափորձ մը պիտի ընէ : Թէլ Ավիվէն կը հաղորդեն թէ անծանօթներ ձեռնառումբ մը նետած են Բեթղեհէմի մէջ, Հռաքէլի գերեզմանին վրայ, որ հրէական կրօնքի ուխտի մեծ վայրերէն մէկն է : Զոհ չկայ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է թէ Ամերիկա կ'ընդունի որ հարաւային Վիէթնամը խառն դահլիճ մը ունենայ (իմա' համայնավար մասնակցութեամբ) եթէ ազատ կերպով կ'ընտրուի :

ԼԸ ՄԱՆԻ 24 ժամերու փորձերուն ատեն ծանր արկածով մը մեռաւ Լիւսիէն Պիանքի, Ալֆա - Ռոմէոյի վրայ, 260 քիլոմեթր արագութեամբ : Աշխարհի կառքի լաւագոյն «վազողներէն» էր, 35 տարեկան : Արկածին պատճառը ծանօթ չէ :

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Ռումանիոյ նախագահին պաշտօնական այցելութիւնը վերջացած է : Միացեալ զեկոյցը կը յայտնէ թէ խառն յանձնախումբ մը (Թուրք - ռումէն) պիտի քննէ երկար ժամանակի համար համաձայնագիր մը ստորագրութիւնը երկու երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց զարգացման համար :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ շարժումները կը շարունակուին : Ելեկտրականութիւնը դադրեցաւ Փարիզի մէջ, մեծ մասամբ, Երեքշաբթի օր ժամը 8 - 10 : Չորեքշաբթի նոյնը վերապահուած է արեւելեան արուարձաններուն, դալ շաբթու կարգը կուգայ մեթրոյի եւ հանրակառքի ու Ապրիլ 14-ին՝ կը փակուին բոլոր խանութները (փոքր եւ միջին առեւտրական) :

ՎԵՆԵՑՈՒԷԼԱՅԻ մէջ, վեց տարուան արգելքէ ետք, համայնավար կուսակցութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուեցաւ :

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՇԱՐԺԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն (Մարտ 29).

ԻԶՄԻՐ.— Շաբաթէ մը ի վեր շարունակուող երկրաշարժը նոր եւ մահացու աւերներ գործեց Եգէականի գօտիներուն մէջ, ահուղողի մատնելով ժողովուրդը : Ուրբաթ առտուան ցնցումը ամէնէն սաստիկն էր, որ քարուքանդ ըրաւ Մանիսան, Ալաշէհիրը, Սարըկէօլը, ուր առնուազն 53 հոգի մեռան, երեք հազարէ աւելի տուներ, չորս մզկիթ, երկու վարժարան, կառատուն մը փլան, գետնէն ջուր ժայթքեցաւ եւ ուրիշ բազմաթիւ շէնքեր քանդուեցան : Ալաշէհիրի մէջ 42, Սարըկէօլի մէջ 11 հոգի մեռան, եւ 359 հոգի վիրաւորուեցան : Հաւանական է որ մեռելներու թիւը աւելնայ :

Առաջին ցնցումը սկսաւ ժամը 3.50ին, եւ շարունակուեցաւ քանիմէկ անգամ, ամբողջ Եգէականի եւ Մարմարայի գօտիները օրօրուեցան ցնցումներէն : Մեծագոյն վնասը գոյացաւ Մանիսայի Ալաշէհիր եւ Սարըկէօլ գաւառակներուն մէջ : Աւերներ գոյացան նաեւ Տէմիրճիի, Պալըքէսիրի, Տէնիզլի, Ուշագի, Իզմիրի, Ագհիսարի եւ Խօտէմիշի մէջ : Պալըքէսիրի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ, հազարէ աւելի տուներ փլան եւ կամ անբնակելի դարձան : Ալաշէհիր ամէնածանր հարուածը կրեց երկրաշարժէն, առաջին առթիւ 23 տուն, դրամատուն մը, չորս մզկիթ եւ կառատուն մը փլան, եւ երկու մզկիթ վնասուեցան եւ իրենց մինարէները տապալեցան : Ալաշէհիրի վաթսուն գիւղերուն մէջ հազար հինգ հարիւր բնակարաններ փլան :

Դարձեալ Ալաշէհիրի մէջ, կառատան պէթոնէ գանգուածը փլաւ, ութ օթօպիւս եւ երեք բեռնատար կառք փլատակներուն տակ մնալով ջարդուփշուր եղան : Գոյացած վնասը հինգ միլիոնի կը մօտենայ, կառատան մէջ անձի կորուստ չկայ :

Շարժէն վերջ, զանազան գիւղերու մէջ հողը սահեցաւ եւ գետնէն սկսան ջուրեր բխիլ : Հողային տեղափոխութենէն ազդուեցան մասնաւորապէս Թէփէքէօյ, Չալլայան եւ Շարեար, ուր կամուրջներ փլան եւ ճամբաները ճեղքուեցան :

Ալաշէհիրի մէջ ժողովուրդը խուճապի մատնուեցաւ, իսկ Մանիսայի միւս գաւառակն ալ, Սարըկէօլ նոյնքան ծանր վնասներ կրեց, հարիւրաւոր տուներ քարուքանդ եղան եւ ինը հոգի մեռան փլատակներուն տակ : Ալաշէհիրի մէջ բոլոր վարժարանները փակուեցան, աշակերտները փլատակներուն մէջ կը փնտռեն մեռեալներն ու վիրաւորները :

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ա.

Յառաջիկայ Ապրիլ 27ին, անգամ մը եւս ամբողջ Ֆրանսան պիտի մասնակցի Հանրապետութեան Նախագահին եւ ֆրանսական կառավարութեան կազմակերպած հանրաքուէին ԱՅՈ՛ կամ ՈՉ, պատասխանելով Ֆրանսայի քաղաքացիները պիտի ընդունին կամ մերժեն Սահմանադրութեան կարեւոր յօդուածներու փոփոխութեան առաջարկուած ծրագիրը: Երկու մասէ կը բաղկանայ այս ծրագիրը: Առաջինը՝ Ֆրանսայի շրջաններուն նոր խմբաւորում մըն է, ստեղծելով վարչական նոր դրութիւն մը, իսկ երկրորդը, այդ շրջաններուն ներկայացուցիչներուն մասնակցութիւնը բարեփոխուած Ծերակուտական ժողովին, որ ստանալով հանդերձ նոր իրաւասութիւններ պիտի կորսնցնէ իր օրէնսդրութեան եւ Ազգ. Ժողովին քուէարկած օրէնքներու քննութիւնը եւ անոնց վերջնական քուէարկութիւնը, բարեփոխութիւններէ վերջ:

Այս ծրագրին ամբողջ պատճէնը «Յառաջ»ի երկու թիւերը ամբողջովին կը լեցնէ, եւ կարելի չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Պիտի ջանանք ներկայացնել յստակ ամփոփում մը, որպէսզի մեր ընթերցողները կարենան գաղափար մը կազմել:

1958ի Սահմանադրութիւնը իրաւասութիւն կուտայ Հանրապետութեան նախագահին. սահմանադրական եւ կամ կառավարական կենսական օրէնքներու փոփոխութեանց համար, ըլլայ դիմել Ազգ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին, ըլլայ ուղղակի դիմել ժողովուրդին այդ օրէնքներուն քուէարկութեան համար:

1958ի Սահմանադրութիւնը հանրաքուէով վաւերացուեցաւ. նոյնպէս Ալժերիոյ վերջնական ճակատագիրը, երկուքն ալ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ: Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութեան նոր ձեւը (որ կը փոխէր 1958ի սահմանադրութիւնը) փոխանակ սահմանափակ ընտրողական մարմնի մը կողմէն ըլլալու, ամբողջ Ֆրանսայի քաղաքացիներու քուէներէն կախուած էր:

Ի հարկէ բոլոր Ֆրանսական քաղաքական կազմակերպութիւնները համաձայն չէին եւ ինչպէս կը յիշուի շատերը նոյնիսկ պօրինի հռչակեցին այս փոփոխութեան ձեւը: Հանրաքուէն ի նպաստ էր կառավարութեան առաջարկին եւ Զօր. տը Կոլի վերընտրութիւնը այդ ձեւով եղաւ: Թեկնածուներուն թիւը, ժողովուրդին մասնակցութիւնը, շատ քիչ ձեռնպահութեամբ ցոյց տուաւ թէ Ֆրանսացի քաղաքացին կը նախընտրէ ինք ուղղակի ընտրել իր Նախագահը գիտակցօրէն եւ շատ ժողովրդավար կերպով:

Շատերը յառաջիկայ հանրաքուէն երկրորդական կը նկատեն, բայց ան տրամաբանական հետեւանքն է անցեալ տարուան Մայիս ամսուան դէպքերուն եւ կառավարութեանց ընդունած յանձնառութեանց: Ոչ միայն Համալսարանի ուսանողները, երկրային վարժարաններու աշակերտները եւ գործաւորները պիտի մասնակցէին իրենց հիմնարկութեանց վարչութեան այլեւ Ֆրանսայի բոլոր շրջանները, նոր իրաւասութիւններ պիտի ունենային, տնտեսական, շինութեանց, կրթական եւ ընկերային հարցերով զբաղելու:

Արդարեւ Ֆրանսայի մեծ Յեղափոխութեան շրջանին ստեղծուեցաւ նահանգներու դրութիւնը (18րդ դարու վերջը), Ֆրանսան հետզհետէ աւելի կեդրոնացած դրութիւն մը ունեցաւ: Կառավարութիւնը ամէն նահանգի համար կը նշանակէր նահանգապետ մը (Բրէֆէ) որ թէ իր ներկայացուցիչն էր եւ միաժամանակ հսկիչը բոլոր օրէնքներուն եւ որոշումներուն գործադրութեան: Նոյնիսկ շատ մը տեղական կարեւորութիւն ունեցող տնտեսական, ընկերային, շինութեանց որոշումներու գործադրութիւնը կախում ունի Փարիզէն:

Նահանգային գոյութիւն ունեցող խորհուրդներու գործունէութիւնը սահմանափակեալ էր: Ներկայ փոփոխութեանց ծրագրին առաջին մասը կը վերաբերի նոր շրջաններու ստեղծման:

Ֆրանսայի ներկայ 95 նահանգները պիտի համախմբուին եւ պիտի կազմեն նոր «շրջաններ»: Պիտի ստեղծուին Շրջանային Խորհուրդներ, որոնք իրաւասու պիտի ըլլան զբաղելու շրջանային, շինարարական, երկրագործական, կրթական, տնտեսական, ճարտարարուեստական բոլոր հարցերով, առանձին պիւտճէով, զանձելով շրջանային տուրքերը, նահանգային փոփոխութիւններով եւ կառավարական նիւթական վարկով իրենք են խնամակալները ստեղծուած նոր շրջաններուն:

Այդ «շրջանային խորհուրդ»ին մաս պիտի կազմեն, շրջանին երեսփոխանները նահանգային խորհրդականները. եւ արհեստակցական «ընկերային «socio – professionnel» մարմիններու ներկայացուցիչները, պաշտօնեաներ, գործաւորները, ազատ ասպարէզներու ընտրանիէն, համալսարանին, երկրագործական եւ բոլոր կրթական եւ ուրիշ խաւերէն, վաճառականը, խանութպանը, բոլորն ալ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ընտրեն եւ ղրկեն նահանգային խորհուրդին, որոշուած համեմատական անդամներու թիւերով:

Օրինակի համար, Փարիզի նոր շրջանը պիտի ունենայ 45 խորհրդականներ (երեսփոխան, նահանգային ընտրած խորհրդականներ) եւ 65 «ընկերային – արհեստակցական» անդամներ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Գ.

Ճեմարանի ուսումնական իր կեանքին մէջ բնականօրէն առաջին, կեդրոնական տեղը կը գրաւէ երաժշտութիւնը: Հոգեւոր կամ եկեղեցական երգեցողութիւնը առաջին հերթին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ իրեն համար: Բայց իր երաժշտական հետաքրքրութիւնը աւելի անդին կ'անցնի: Էջմիածնի շուրջ կամ մօտակայ գիւղական շրջաններուն մէջ կը սկսի հետաքրքրուիլ ժողովրդական երաժշտութեան կտորներով. կը հաւաքէ, կը ձայնագրէ. մէկ խօսքով՝ իր երաժշտագիտական աշխատանքներու այս սկզբնական քայլերէն իսկ ի յայտ կուգայ իր մասնաւոր սէրը հայ ժողովրդական երաժշտութեան նկատմամբ:

Ճեմարանի Լսարանական բաժնին մէջ, երբ արդէն Սարկաւագ ձեռնադրուած էր, 1890 - 1893, առաւել եւս հասկացողութեամբ յառաջ կը տանի իր հաւաքումներն ու պրպտումները միանգամայն զարգացնելով հայագիտական ճիւղերը: Իր համոզումն էր հետեւեալ սկզբունքը իր իսկ բառերով բանաձեւուած. «Մեր կարծիքով, հայ ժողովրդական երգերը դաշնակելուց առաջ պէտք է քաջ հմուտ լինել հայ ժողովրդի պատմական, բնական եւ ազգային պայմաններին ...»: Որովհետեւ պարզ էր իրեն համար, որ հայ երգը ծնած էր ու զարգացած հայ կեանքի զարկով ու ռիթմով: Հայ կեանքի շրջագծին մէջ պէտք էր դիտել, վերլուծել եւ արժեւորել զայն:

1893ի Սեպտեմբերին կը ձեռնադրուի վարդապետ քահանայ եւ Խրիմեան Հայրիկի փափաքով կը ստանայ ԿՈՄԻՏԱՍ անունը, զոր այնքան բարձրօրէն պիտի պատուէր, գեղեցկացնէր ու դրասանգէր իր կեանքովն ու վաստակովը, անզուգական եւ կարծես անհաւասարելի ընծայելով զայն եւ այնպէս դրուէիչ ու յանկուցիչ հայ մարդու ականջին:

Երաժշտական ուսուցչութեան պաշտօնը Ճեմարանէն ներս, կը յանձնուի իրեն: Բայց ուսուցման կողքին ինք կը շարունակէ իր ուսումնասիրական աշխատանքը, որ այլեւս մայր ջիղն էր դարձած իր կեանքին եւ գործունէութեան: Սակայն, Էջմիածնի մթնոլորտը շատ նեղ կուգար մասնաւորաբար իր երաժշտական զարգացումը յառաջ տանելու համար: Ուստի, 1895ին, կ'անցնի Թիֆլիս, Արեւելահայ մշակոյթի այդ եռուն կեդրոնը, ուր լայն կարելիութիւններ կային իրեն համար: Ներսէսեան վարժարանի անուանի երաժշտապետը՝ Մակար Եկմալեան առանձնակի դասերով եւ մասնաւոր հոգածութեամբ կ'առաջնորդէ իր քայլերը դէպի երաժշտական ուսման բարձր մակարդակներ:

Բարձրագոյնին ձգտող Կոմիտասը իր աչքերը կը յառէ դէպի Գերմանիա, Պախի, Պեթհովէնի, Վակների աշխարհը, որ այդ օրերուն ամէնէն բեղուն կեդրոնն էր Եւրոպայի երաժշտական կեանքին ու արուեստին: Շնորհիւ մեծահարուստ Ալեքսանդր Մանթաշեանի բարերարութեան՝ կը յաջողի իրագործել իր երազը եւ 1896ին կը մեկնի Պերլին: Հոն, երաժշտութեան առաջնակարգ դէմքերու եւ ուսուցիչներու ղեկավարութեան տակ, ամբողջ երեք տարիներ, կը լծուի տքնաջան աշխատանքի, ձեռք բերելու համար գերագոյնը կարելիութեանց, երաժշտագիտական զարգացման մարզին մէջ: Բայց չի բաւականանար միայն երաժշտագիտական գասընթացքներով եւ առանձնական ուսումնասիրութիւններով, այլ կը հետեւի նաեւ փիլիսոփայութեան, արուեստի, յատկապէս երաժշտութեան պատմութեան, գեղագիտութեան դասընթացքներուն, իր մտքի հորիզոնի ընդարձակման, իմացական թափանցումի տիրացման եւ հոգեկան հայեացքի ու գեղագիտական ճաշակի մշակման առաջադրութեամբ:

Ուսանողութիւնը թէեւ կ'անցնի նեղ ու անձուկ նիւթական պայմաններու տակ, բայց իր հետապնդած բարձրագոյն իտէալներու ճամբուն վրայ կը հանդիպանայ ամէնէն մեծ բարիքը, առանց որուն ուրիշ բարիքներ պիտի մնային սոսկ երազ, ակնկալութիւն ու ձգտում, բայց ոչ իրագործում՝ հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ:

Էջմիածին վերադառնալէ առաջ, Պերլինի մէջ, մասնագէտ երաժիշտներու շրջանակներու մէջ կուտայ երկու կարեւոր դասախօսութիւններ հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական երաժշտութեան մասին, արժանանալով բացառիկ գնահատանքի, որուն շօշափելի արդիւնքներէն մէկը կ'ըլլայ իր անդամակցութիւնը «Միջազգային Երաժշտական Ընկերութեան»: Այսպէս, ահա, տոկուն ու լեցուն պատրաստութեամբ եւ առողջ ու բարձր վարկի մը տիրացած՝ կը վերադառնայ Էջմիածին, 1899ին, ուր կը վերստանձնէ Ճեմարանի մէջ երաժշտութեան դասախօսի իր պաշտօնը: Իր գործունէութիւնը, սակայն, չի սահմանափակուիր ուսուցողական եւ խմբավարական աշխատանքներու մէջ, որքան որ ալ նոր խանդով լեցուած ըլլան անոնք, նոր ձեռնարկներով ճոխացած: Իր երաժշտական գործունէութեան մայր գիծը կը գրաւէ կեդրոնական տեղը իր աշխատանքներուն մէջ: Դարձեալ, ու այս անգամ աւելի սիստեմաթիք եւ հետեւողական ընթացքով, ուխտի գացող հաւատացեալի մը ջերմեռանդութեամբ կը շրջագայի հայ գիւղերը, ներկայ կ'ըլլայ հարսանեկան հանդիսութիւններուն, կ'արցելէ գութան վարող մշակներուն, քաղհան ընող ու կալ կամնող հնձուորներուն, մտիկ կ'ընէ սարերի վրով, շորոլոյն ու

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Հասան պահ մը կանգ առաւ եւ շուրջը դիտեց, յետոյ փսփսաց աղջկան ականջին.

— Տես վարը, ծովափին մօտ, խումբ մը մարդիկ, որոնք դէպի դերեզմաննոցը կը յառաջանան...

Աղջիկը ցոյց տրուած կողմը նայեցաւ:

— Այո, ըսաւ իր բարեկամին ձեռքը ուժգին սեղմելով, այո, եօթը—ութ հոգի են, արդեօք մե՞զ կը հալածեն:

— Աւուր տարակոյս չկայ...

Կարծես պատանիին այս խօսքը հաստատելու համար փոքրիկ խումբը դերեզմաննոցին մէջէն անցնող ու դէպի բարձունքը տանող ճամբան բռնեց:

— Աստուա՛ծ իմ, հոս կուգան, մրմնջեց աղջիկը. ի՞նչ պիտի ընենք...

— Եկուր, ըսաւ պատանին իր բարեկամուհիին ձեռքէն քաշելով, մի վախնար, հիմա գտայ մեր ապահով ապաստարանը, միայն թէ ջանանք որ այդ մարդիկը մեզ չտեսնեն:

Երկու փախստականները արագ արագ իրենց վերելքը շարունակեցին եւ հասան Ռոպէրթ Քոլէճի պարտէզի մուտքին առջեւ:

— Մեղք, ըսաւ պատանին յուսահատօրէն, պարտէզին դուռը գոցուած է եղեր:

Յետոյ, կրկին Զիւլէհայի ձեռքէն բռնելով մտաւ այն մացառներուն մէջ ուր ամերիկեան վարժարանին ընդարձակ պարտէզին ստորոտը կը տարածուին:

— Գոնէ այս կերպով անտեսանելի կը մնանք, մտածեց պատանին:

Բաւական քալելէ ետքը տեղ մը հասան ուրկէ ոստումով մը կարելի էր Քոլէճին պարտէզը ելլել:

Հասան ուրախութեան ճիչ մը արձակեց.

— Վերջապէս ազատեցանք, գոչեց:

Յետոյ, խոշոր քարի մը վրայ ելլելով՝ յաջողեցաւ դպրոցին պարտէզը մտնել:

Զիւլէհա հետեւեցաւ իրեն:

— Հիմա, ըսաւ պատանին, ամերիկեան հողի վրայ կը գտնուինք ու Համիտի ոստիկաններն ու լրտեսները չեն կրնար մեզ հալածել:

— Բայց եթէ վարժարանին մարդիկը մեզ այստեղ տեսնեն, միթէ դիտողութիւն պիտի չընե՞ն, հարցուց աղջիկը:

— Այդ մասին բնաւ երկիւղ մի ունենար, պատասխանեց պատանին, երբոր մեր կացութիւնը պարզենք իրենց, ոչ միայն դուրս չեն նետեր, այլ նոյնիսկ կը պաշտպանեն ալ, բայց արդէն մէկը չերեւար պարտէզին մէջ, գիշերուան այս ժամուն ամէնքը պառկած ըլլալու են:

— Պատանին իր շուրջը իրենց գտնուած տեղէն կրնար տեսնել ամբողջ այն զառիվեր ճամբան, ուրկէ անցած էին քիչ մը առաջ:

— Տես, տես, ըսաւ, ձեռքը երկարելով, ահա դէպի մեզ եկող մարդիկը որոնք դերեզմաննոցին մէջ ցրուած են մեզ փնտռելու համար... խեղճերը քիչ մը ուշ մնացին:

— Ամէն պարագայի մէջ լաւ կ'ըլլայ որ հեռանանք այս տեղէն, դիտել տուաւ աղջիկը, կրնան մեզի նշմարել...:

— Եթէ նոյնիսկ նշմարեն, չեն կրնար ճանչնալ, ասկէ զատ, ըսի քեզի որ հոս ապահովութեան մէջ ենք, այսուհանդերձ լաւ կ'ըլլայ որ երթանք տեղ մը ճարենք ցուրտէն պատսպարուելու համար, մինչեւ որ լուսնայ:

Երկու ընկերները պարտէզին մէջ սոդին անդին պտըտելէ վերջ, հասան մարմնամարզարանը, որուն քով մթերանոց մը կար:

— Ահաւասիկ մեր այս գիշերուան պանդոկը, ըսաւ պատանին զուարթութեամբ, միայն թէ տեսնենք որ դուռը բա՞ց է...

Բարեբախտաբար դուռը բաց էր. պատանին աչք մը պտըտցուց մթերանոցին մէջ եւ տեսաւ որ ոչ ոք կար հոն: Միայն հին կարասիներ, փայտեր ու պարապ սնտուկներ ու տակառներ լեցուած էին մէջը:

— Կարծեմ թէ գիշերը այստեղ հանգիստ կրնանք անցընել, ըսաւ իր բարեկամուհիին, զայն մթերանոցէն ներս մտցնելով, թէեւ Ելտըզի պալատին մէջ բնակելու վարժուողի մը համար այստեղ քիչ մը անյարմար է, բայց ինչ որ է, մարդ գտածովը գոհանալու է:

— Ես հազար անգամ աւելի կը նախընտրեմ այս մթերանոցը Ելտըզի պալատէն, պատասխանեց աղջիկը խնդալով, թէեւ կակուղ անկողիններ չունինք, բայց հանդարտ սրտով կրնանք քնանալ:

Երբ պէտ աղէկ տեղաւորուեցան մթերանոցին մէջ, զգացին որ փորերնին շատ վաղուց անօթեցած էր: Բարեբախտաբար կողովը միասին էր, որուն մէջ ինչպէս գիտենք, բաւական ուտելիք կը գտնուէր:

— Ճաշենք ու յետոյ հանգստանանք, ըսաւ պատանին, ուտելիքները կողովէն դուրս հանելով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 94)

ԱՊՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ

(Ա. Սրապեանի մահուան առթիւ)

Արամայիս Սրապեանին վերջին անգամ Վենետիկի մէջ, ուր Յակոբ Կու-տեան, Պէյրութէն, ամուսինքի երեկոյ մը լոյեան, Պէյրութէն, ամուսինքի երեկոյ մը կուտար, հոգեթով պահեր ստեղծելով ներկայ հասարակութեան մէջ։

Զինքը ճանչցած էի պատանի տարիքէս, բոլորովին պատահական ձեւով, եղերա-կան պայմաններու մէջ։

1919ին էր, երբ արար ֆելլահներու եւ պետութիններու քով հովիւի պաշտօն կա-տարելէս չորս տարի ետք, փախայ ու ա-նապատին մէջ չարաթներ թափառելով հասայ, վերջապէս, Հալէպ։ Հոն էր, որ բարեդէպ հանդիպումով մը դէմս ցցուեցաւ տարեց կին մը․

— Դուն մեր Յովհաննէսը չե՞ս… Կէս-վէ եղմի գիւղէն… Զալըղեան Կարա-պետին զաւակը…

Հաստատական պատասխանիս անմիջա-պէս յաջորդեց իր սրտայոյզ հրաւէրը — Հետս եկուր։

Այդ տարեց կինը Արամայիս Սրապեանի մայրն էր, որուն յամառ ջանքերուն շը-նորհիւ բոլորս ալ փոխադրուեցանք Պո-լիս, ուր մենք՝ պատանիներս պատսպար-ուեցանք Խասգիւղի որբանոցին մէջ։

Բախտի քմահաճ խաղով, չուտով բաժ-նուեցանք իրարմէ։ Արամայիսն ու իր եղբայրը՝ Ստեփան մնացին Պոլիս, իսկ ես՝ անցայ նախ Արմաշի նորաստեղծ որ-բանոցը, ապա՝ Հայաստան, ուր հայրե-նի կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն ընծայեց մեզի, որբերուս։ Հայաստանի խորհրդայնացման հետեւանքով շատ շա-տերու նման անցայ արտասահման։ Պոլ-սոյ մէջ էր, որ վերստին հանդիպեցայ «եղբայրներուս»՝ Արամայիսին եւ Ստե-փանին։ Քեմալականներու յառաջխաղա-ցումին հետեւանքով ամերիկեան որբանո-ցի որբերս փոխադրուեցանք Քորֆու, Յունաստան։

Ակամայ բաժանում նաեւ հոս։ Ես՝ փախայ։ Իրենք, յետագային, անցան Ի-տալիա։

Տարիներ ետք իմացայ, թէ Արամայիսը աւարտած էր Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, իսկ եղբայրը դարձած էր Իտալիոյ ալիոյեան ծանրութիւն վերցնե-լու ճիւղին մէջ։

Երկար ժամանակ գոհունակութեամբ կը կարդայի Արամայիսի հրատարակած քերթուածները «Յառաջ»ի եւ «Յուսա-բեր»ի մէջ, եւ սրտանց կը հրճուէի իր յաջողութիւններուն ի տես։

Իսկ այժմ, որ անդարձ մեկնած է… լուռ կը վերյիշեմ մեր օրերը, ապրուած օրերը․․

ՅՈՎՀ. ՉԱԼԸԳԵԱՆ

կուժն առած ջրի գացող հարսներուն եւ աղջիկներուն երգերը, կը դիտէ ուխտա-գնացութեան առթիւ պօռթքէն եւ մուրա-գի առ Աստուած մատուցումէն ետք, դաշ-տի մէջ պար բռնող երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, եւ թուղթ ու գը-րիչ ձեռին կը նօթագրէ եղանակներ եւ ե-ղանակներուն մէջէն քալելով կը հասնի հայ հոգիին, եւ զայն խառնած իր հո-գիին, կը վերադառնայ վանք, իր խուցին մէջ զանոնք դաշնաւորելու, մշակելու եւ օր մը անոնց մէջէն այդ նոյն հոգին իր ժողովուրդին հոգիին հետ միախառնելու ու ներդաշնակելու ազնուագոյն խէժ-լով։ Կ'ըսուի թէ մինչեւ երեք հազար կը-տոր երգ է հաւաքած իր հետախուզական այս պրպտումներուն շնորհիւ։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՈՂՎԻՐՏԻՔ

Կարտանի հայ գաղութը դժբախտու-թիւնը ունեցաւ կորսնցնելու հաւատաւոր, առաքինի եւ տիպար Հայ մը՝ Պետրոս Ա-հարոնեան, Ողբացեալը ծնած էր Խար-բերդի շրջանի Գոմք գիւղը, բազմանդամ ընտանիքի ծոցին մէջ։ Մեծ Եղեռնի ար-հաւիրքը կ'աւերէ նաեւ այս շէն եւ այլա-պէս հիւրասէր տունը։ Պետրոս Ահարոն-եան 1921ին ինքզինք կը գտնէ ամերիկեան որբանոցի մէջ, որու միջոցով կը փոխա-դրուի Սուրիա, ապա Յունաստան եւ հուսկ ուրեմն Ֆրանսա 1931ին։

Կարտանի հայ գաղութը սիրեց այս պատուական Հայը, որ մինչեւ վերջ իր վրայ պահեց զաւառի բոյրը։ Ողբացեա-լին վերջին իղձն էր աչքերը փակելէ ա-ռաջ այցելել հայրենիք, բայց աւաղ, իրեն վիճակուեցաւ այս բախտաւորութիւ-նը, որ միեւնոյն ատեն անհուն երջանկու-թիւն մը պիտի ըլլար ողբացեալին հա-մար։

Այս քանի մը տողը, որ գրուած է հա-մագիւղացիի մը կողմէ, թող փունջ մը ծաղիկ ըլլայ իր հողաթումբին վրայ։

Մ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏՆԱԳՈՐԾՈՒՄ

Կ. Աբրահամեան 1968ի գարնան Էրե-բունիի մօտերը պատահմամբ գտած է արծաթեայ հինգ իրեր, որոնցմէ չորսը (հինգերորդը կորսուած) յանձնած է վեր-ջերս թանգարանին։ Ասոնցմէ երեքը եղ-ջիւրի ձեւ ունեցող անօթներ են։ Մէկը ունի հեծեալի մը պատկերը, երկրորդը՝ ձիու գլուխ մը, երրորդը՝ մատղաշ ցուլի գլուխ։ Վերջին անօթին վրայ կայ այր մարդու եւ երեք կիներու պատկերներ։ Կիներէն մէկը կը նուագէ երկփողեան սը-րինգ, միւսը՝ տաւիղ, իսկ երրորդը թա-սով խմիչք կը մատուցանէ աթոռին վրայ բազմած մօրուքաւոր մարդուն։

Չորրորդ իրը մեծ գաւաթ է։ Մասնա-գէտները հաստատած են, որ գտնուած ի-րերը կը պատկանին Ք. Ա. 5–4րդ դարե-րուն եւ պատմական մեծ արժէք կը ներ-կայացնեն։

Մաքրուելէ ետք պիտի ցուցադրուին դրուին։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՀԱՅԱԳԷՏԻՆ ԱՅՑԸ

Հայաստան այցելած է գերմանացի հա-յագէտ – լեզուաբան Փաուլ Եունկման, Արեւմտեան Գերմանիայէն։ Գերմանացի միակ հայագէտն է ներկայիս, որ իր մեծ հայրենակիցին Հիւպշմանի դպրոցին հե-տեւելով կը զբաղի Հայոց լեզուի, հայ գրականութեան ուսումնասիրութեամբ։

Մարտ քանին հայագէտը զեկուցած է հայագիտական այն աշխատանքներու մասին, որոնք այժմ կը կատարուին Ա-րեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, մասնաւորա-պէս գոհունակութեամբ յայտնած է, թէ Պոլսահայ աշակերտներու հետ կազմած է հայերէնի ստուգաբանական բառարան մը՝ 120 հազար բառով։

Կատարած է թարգմանութիւններ Զա-րեհնցի գործերէն եւ ներկայիս կը թարգ-մանէ Գր. Զօհրապի նորավէպերը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ, 97 տարեկան իր մահ-կանացուն կնքած է Եոհաննէս Լեփսիուսի այրին՝ Տիկին Ալիս Լեփսիուս։

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ մեռած է Վանայ Բեղքցի հանրանուէր ազգային մը՝ Աւետիս Մու-րատեան, որ քսան հազար տոլարի կտակ մը ըրած է, յատկացուելու համար «Հայ-րենիք»ի, ՀՕՄ-ի, Վասպուրականի Հայր. Միութեան, Հ. Յ. Դ. հիմնադրամի հան-գանակութեան եւ հանրանպաստ այլ հաստատութիւններու։

«ԵՐՋԱՆԻԿ ԲԼՈՒՐ»Ը

Սրտցաւ Հայուհի մը, ինք ալ ճաշակած անողոք հիւանդութեան տառապանքը, (սքլերոզ ան փլաք), որ մինչեւ ամբող-ջական անդամալուծութիւն կ'առաջնոր-դէ, մտադրած է նախաձեռնարկ ըլլալ բա-րեսիրական եւ մարդասիրական օգտակար աշխատանքի մը։ Ինք՝ Տիկին Վերոնիք Պօյաճեան, տասը տարի է կը տառապի վերոյիշեալ հիւանդութենէն եւ անկողին քամուած է։ Կազմած է ընկերութիւն մը, ճանչցուած Փարիզի փրէֆէքթիւրէն (1968 Մարտ 30) որ ամէն ջանք պիտի թափէ 52 անկողիննոց բուժարան մը հիմ-նել, այդ հիւանդութենէն տառապողնե-րուն համար, Բուժարանը արդէն իսկ մկրտուած է՝ Երջանիկ Բլուրը։

Տիկին Վերոնիք Պօյաճեան, յանուն յիշ-ուած ընկերութեան կը յուսայ որ իր հայրենակիցներն ալ տրամադիր պիտի ըլլան իրենց օժանդակութիւնը բերելու նպատակին յաջող եւ արագ իրագործման համար։ Մանրամասնութեանց կամ նը-ուէրներու համար դիմել՝

Mme V. BOYADJIAN
60, Rue Montmartre
Paris (2e)
C. C. P. PARIS 704146

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Փետրուարեան համաժողովրդական ա-պըստամբութեան 48րդ տարեդարձը ըն-կերահամակրական շրջանակի մէջ նշուե-ցաւ Կիրակի, Մարտ 23ին, Րիւ Ժէլի Սէն Լուի սրահին մէջ։

Աքանչելի երեւոյթ էր տեսնել հոծ ե-րիտասարդութեան մուտքը սրահէն ներս։ Օրուան նախագահը ընկեր Վարդան Բարախեան գրաւոր ճառով մը հանգամանօրէն ներկայացուց Փետրուար-եան իրադարձութիւնները, եզրակացնե-լով, թէ ըմբոստութիւնը արդիւնքն էր ստեղծուած դժնդակ կացութեան եւ այդ կացութեան հիմնական պատասխանատուն երկրին նոր տէրերն էին — համայնավար-ները։

Բացման խօսքէն ետք, տպաւորիչ մըթ-նոլորտին մէջ երեք թեկնածուներ կա-տարեցին իրենց ուխտը եւ մուտք գոր-ծեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն ներս։

Այս առթիւ խօսեցաւ ընկեր Ղ. Թո-րոսեան։

Հանդէսը շարունակուեցաւ խնջոյքով։

ՄՈՒՐԱՏ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» եռամսեայ, Ձմեռ 1968, Պոսթըն (Մաս)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (452)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«Ա՛հ, կը պոռար, վերջապէս գտայ քեզ, մարդասէր պարոն, մաշած դրամա-ներ հաղնող միլիոնատէր պարոն, պուպ-րիկներ տուող պարոն, դուն, ապուշ ծե-րուկ. զիս չե՞ս ճանչնար հա՛, դուն չէի՞ր ասկէ ութ տարի առաջ, 1923ի Ծնունդին օրը Մոնֆերմէյ եկողը եւ պանդոկս իջ-նողը. դուն չէի՞ր Ֆանթինի մանկուհին, Արտոյտը տունէս տանող տանողը, դուն չէի՞ր ձեռքը ծրար մը դրամ ունեցողը ինչպէս այս առտու ալ ունէր։

«Կնի՛կ, չըսե՞ս, թէ այս մարդուն բախտն է եղեր ասոր անոր տուները գալ եւ ասուէ զանկապաններով լի ծրարներ բերել. վա՛յ խելքիդ վա՛յ, ողորմասիրտ ծերուկ։

« Միթէ դղակալաճա՞ռ ես, պարոն մի-լիոնատէր։ Կ'երեւայ թէ խանութիդ դրա-մարկղը աղքատներու կուտաս, ղո՞ւ [illegible]

Ա՛հ, վերջապէս պիտի տեսնենք հիմա թէ շատ դիւրին բան չէ եղեր անանկ վար-պետութեամբ մը անոր ասոր տունը եր-թալ պատրուակելով թէ պանդոկ են ա-նոնք, ներս մտնել աղքատի զգեստներով, լումայ մը հայցող եւ ընդունող աղքատի մը կերպարանքով, մարդերը խաբել, վե-հանձնութիւն ծախել, անոնց հացերը առ-նել եւ ապա անտառներուն մէջ սպառնալ։ Պիտի տեսնենք թէ մարդերը սնանկանա-լէն ետք անոնց ահագին թիկնոց մը եւ հիւանդանոցի արժանի երկու անպիտան վերմակ բերելով պարտքէ ազատիլ կա-րելի չէ, հասկցա՞ր, ննդաւոր ծերուկ, մանուկներ գողցող»։

Թենարտիէ կանդ առաւ, եւ կարծես թէ պահ մը ինքնիրեն կը խօսէր։ Կրնար կարծուիլ թէ իր կատաղութիւնը կը թա-փէր իր ջուրերը ծակի մը մէջ թափող Ռոն գետին պէս. ապա կարծես բարձր ձայնով վերջացնելով այն բաները, զորս մեղմօրէն ըսած էր իրովի, ձեռքը սե-ղանին վրայ զարկաւ եւ պոռաց.

— Իր կերպարանքին չինծու բարեսի-րութեամբը։

Եւ Պարոն Լըպլանի երեսին պոռալով.

« Միտքդ բեր, ժամանակին զիս ծաղ- [illegible] տուած էր ինծի, եւ որմէ մինչեւ մեռ-նիլս ապրելու չափ սատակ պիտի առնէի։ Աղջիկ մը որու երեսէն հանած պիտի ըլ-լայի այն բոլոր վնասներս զորս կրեցի գարշելի խաղատունի մը մէջ, խաղատուն մը ուր սթերլինեան ոսկիներու սոսկալի աղմուկներ կ'ըլլային, եւ որու պատճա-ռաւ ունեցածս կերայ աւանակի պէս։

« Ո՛հ, կ'ուզէի որ ամէն խմբուած գի-նիները թոյն ըլլային խմողներուն հա-մար։ Բայց ինչ որ է, հոգ չէ։

« Շիտակը ըսէ, միթէ ծիծաղաշարժ աւանակի տեղ չդրի՞ր զիս երբ Արտոյտին հետ ձգեցիր գացիր։ Դուն զօրաւորագոյնն էիր այդ օրը։

« Այսօր ալ զօրութիւնը իմ քովս է՝ ը-րածիդ փոխարէն։

« Ա՛լ ափիս մէջն ես, ծերուկ։ Բայց խնդուքս կուգայ, իրաւ որ խնդուքս կու-գայ։ Տես ինչպէս որոգայթը ինկաւ մի-ամիտը։

« Ըսի իրեն թէ դերասան եմ, Ֆապան-թու կը կոչուիմ, թէ օրիորդ Մարսին, օրիորդ Մարսիկին հետ կատակերգու-թեան ներկայացուցած տուած եմ, թէ տան-տէրս վաղը, Փետրուար 4ին վարձք կը պահանջէր, այլանդակ ապուշը եւ ոչ իսկ կրցաւ հասկնալ թէ պայմանաժամ մը [illegible]

համ, անձոռնի սուտերս, զորս կը չակէի ղուարճանալով։

« Ինքնիրենս կ'ըսէի.— Ապո՛ւշ, դուն հիմա այլեւս ձեռքիս մէջն ես։

« Այս առտու ոտքերդ կը լզեմ, գիշերն ալ սիրտդ պիտի կրծեմ»։

Թենարտիէ դադրեցաւ։ Շունչը հատած էր։

Իր նեղ եւ պզտիկ կուրծքը դարբնոցի փուքի մը պէս կը հեւար։

Իր աչքը լի էր նուաստ երջանկութեամբ մը, երջանկութիւն տկար, անգութ եւ վատ արարածի մը որ վերջապէս կրնար տապալել ինչ որ ահարեկած է զինքը եւ նախատել ինչ որ ողոքած է. ուրախու-թիւն թզուկի մը որ ներբանը Գողիաթի գլուխին վրայ դրած է. ուրախութիւն շնագայլի մը որ կը սկսի գիշատել հի-ւանդ ձուլ մը որ բաւական մեռած ըլլա-լով ալ չի կրնար դէմ դնել եւ բաւական կենդանի ըլլալով դեռ կրնայ համբերել տառապանքի։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ
ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի ,
24 Ապրիլ , 1915ի 54րդ տարեդարձը

Հովանաւորութեամբ Հարաւ· Ֆրանսայի Ազգ· Առաջնորդարանի գործակցութեամբ Գաղութիս կազմակերպութեանց տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 13 Ապրիլ, ժամը 10ին, Թէաթրը Տիւ Ժիմնազին *մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :*

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին կողմէ :

Կը խօսի՝ ճարտարապետ՝

Պ. ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ· ճարտարապետութիւնը եւ Հայոց վանքերը :

(*Լուսարձակում նկարներու*) :

Այս Ուրբաթ, 4 *Ապրիլ, ժամը* 21*ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :*

Մուտքը ազատ է : –

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ Զատկուան

ԻՐ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Au Real-Corniche-Catalans

avec l'orchestre

GUY MATTEONI

Attractions internationales et pour la première fois à Marseille le fameux quator vocal Sud-Américain OMNIA

Tenue sombre de rigueur.

Սեղանները կանխաւ ապահովել :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

« MONUMENTS CHRETIENS DE TURQUIE ORIENTALE »

par Mme NICOLE THIERRY

Madame Nicole Thierry, spécialiste de l'Art byzantin, donnera le vendredi 18 Avril à 20 h. 30, salle de l'A.F.A.P., 21, rue Clément Marot, Paris (8e), une conférence sur : « *Monuments Chrétiens de Turquie Orientale* » : monuments arméniens, géorgiens et syriens, avec projection de diapositives et d'un film.

Le nombre des places étant limité, les personnes intéressées sont priées de bien vouloir s'inscrire auprès de l'A.D.C.A. (Association pour le Développement des Connaissances Archéologiques), 27, rue Saint-André des Arts, Paris (6e), Téléphone : 633-83-25.

Droit d'entrée : 5 Francs.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ· Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խնջոյքը Ապրիլ 20ին, Կիրակի, ժամը 3ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ· — Վասպուրականի Հայր· Միութեանս կեդր· վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին *, մահուան յիսնամեակին , Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի սրահներուն մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագային :*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար : Հեռաձայնել՝ Երամեան , 488-62-06 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ .— Յիշատակ Ընթրեաց տեառն մերոյ .— *առաւօտ ժամը 8ին, պատարագ՝ 10ին, Ոտնլուայ՝ 16ին, Խաւարում 19·30ին :*

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն .— *Թափոր Թաղման՝ ժամը 17ին :*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի .— *Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուածոց՝ ժամը 15·30ին, Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտուհիները : Կը պատարագէ՝* Գիւտ Ծ· Վրդ· Նազգաշեան :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի .— *ժամերգութիւն ժամը 8ին, բազմաձայն պատարագ 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ , Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց :*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս· Աստուածածնի .— *Պատարագ՝ ժամը 10ին, յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :*

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու, Կրան Բէնի, Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Զատկուան տօնին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ· ԹՐԹՌԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ , ժամը 15·30ին, ժամերգութիւն եւ Ոտնլուայ, ժամը 16ին պատարագ :

ՈՒՐԲԱԹ , ժամերգութիւն եւ երկրպագութիւն Ս· Խաչին ժամը 18ին :

ՇԱԲԱԹ , ժամերգութիւն ժամը 17ին , պատարագ, ժամը 10·30ին *: Կը պատա –*

ԿԻՐԱԿԻ .— Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, ժամը 10·30ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ .— Մեռելոց, ձայնաւոր պատարագ համօրէն ննջեցելոց ժամը 10·30ին :

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աւագ շաբթուան ժամանակացոյցը նոյնըն է Փարիզի եկեղեցւոյ ժամանակացոյցին հետ, բացի Հինգշաբթի առաւօտեան պատարագէն, որ չի մատուցուիր Շաւիլ :

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ .— Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն մերոյ Յ· Ք·ի, պատարագ ժամը 10·30, Ոտնլուայ 17, Խաւարում 20·30 :

ՈՒՐԲԱԹ .— Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի , երեկոյեան հանդիսաւոր Թափոր Թաղման 17·30 :

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի , *ժամը* 16·30, *պատարագ* 17·30 :

ԿԻՐԱԿԻ .— Զատիկ, Յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամը 9, պատարագ 10·30 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ .— Մեռելոց *ժամը* 10·30 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Ընթրեաց , *ժամերգութիւն եւ Նախատօնակ առաւօտ ժամը 8·30ին, պատարագ եւ Հաղորդութիւն աշակերտներու եւ տղոց 10, Ոտնլուայի արարողութիւն 16·30, Խաւարում 19·30 :*

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելութեան, *ժամը 10, Թաղում 17 :*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— Ճրագալոյց Ս· Զատկի .— *ժամը 8·30 Ընթերցուածք 16·30, պատարագ Խթումի 17·45 :*

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ .— *Նախատօնակ եւ Անդաստան ժամը 7·30, պատարագ 10 , Ընթերցում Հայրապետի պատգամին եւ քարոզ 11 :*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց .— *ժամը 8 , պատարագ եւ հոգեհանգիստ 10–11·30 :*

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, Կրկնազատիկ .— *Յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց :*

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյս մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն , հոգիներուն համար մեր միլիոն նահատակներուն : Հանդիսութեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ Եպս· Վարդանեան :

Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 9·45, հոգեհանգիստ 11·40 :

ՊՕՄՈՆ, Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 1 *Ապրիլ .— Իմաստուն կուսանք ժամը 17 :*

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ .— Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 8·30, նոր խումբով պատարագ 10, Մանկանց Հաղորդութիւն 12, Ոտնլուայ 16, Երեկոյեան Խաւարում 20 :

Կը քարոզէ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ·

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ .— Թաղման արարողութիւն ժամը 17 :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Ս· Զատկի· *ժամը 17, Ընթերցուածք 17·30 :*

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ .— *ժամը 8·30, Անդաստան 9, նոր խումբով պատարագ 10 :*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց Զատկի , *ժամը 8·30, պատարագ 10, հոգեհանգիստ 11·30 :*

Թաղականութիւնը կը յիշեցնէ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ անոնք որոնք Ս· Յարութիւն տօնին առիթով կը փափաքին եկեղեցւոյ հուրի կամ այլ ձեւի նուիրատուութիւնով օժանդակել եկեղեցւոյս պայծառութեան, թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեանս մօտ :

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 3 *Ապրիլ .— Պատարագ եւ Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը առաւօտ 10ին, Ոտնլուայ 16ին, Խաւարում, Ո՞ւր ես մայր իմ ժամը 21ին :*

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ .— Թաղումն Քրիստոսի ժամը 16ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— Պատարագ Ճրագալոյցի եւ Դանիէլի գիրք 18ին :

Ս· ԶԱՏԻԿ .— Ժամերգութիւն ժամը 8ին, պատարագ 10ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց – *Ընդհ· հոգեհանգիստ ժամը 9ին :*

Գերեզմանօրհնէք, Երկուշաբթի, Բանէի գերեզմանատուն ժամը 11ին, Ս[...] *Լուի գերեզմանատուն ժամը 2ին :*

ԼԻՈՆ .— Ս· ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ .— Ս· պատար[...] առաւօտեան ժամը 10 , Ոտնլուայ եր[...] կոյեան ժամը 4ին, Յիշատակ – Ընթր[...] կարգ չարչարանաց ժամը 19ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ .— Կարգ Թաղման ժա[...] մը 17ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— Ժամերգութիւն ժա[...] մը 16ին, Ճրագալոյց , Ս· պատար[...] ժամը 17ին,

ԿԻՐԱԿԻ, Ս· Զատիկ .— առաւօտ[...] ժամը 8ին, Ս· պատարագ ժամը 10ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 7 Ապրիլ .— Մեռել[...] առաւօտեան ժամը 9ին, Ս· պատար[...] ժամը 10ին :

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ (Մարսէյլ)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Ընթրեաց : *Առաւօտ ժամը 8·30, պատարագ 10,* [...] *Հաղորդութիւն մանկանց , Ոտնլուայ* [...] *Խաւարում 20·30 :*

ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելութեան· *Առաւօտ ժամը 9, Թաղում 17 :*

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց 17, *Երեկոյ[...] մերգութիւն եւ Ընթերցուածք* 18·30 :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ Հրաշափառ Յար[...] թեան, ժամը 8·30, պատարագ 10 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց .— *ժամը 8·30, հոգեհանգիստ 11·30 :*

13 *Ապրիլ, Նահատակաց օր , Ապր[...] սգատօն : առաւօտ ժամը 8·30, պատար[...]* 10, *հոգեհանգիստ* 11·30 :

ՏԷՍԻՆ Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ոտնլուայ ժամը [...] *կարգ Չարչարանաց 19 :*

ՈՒՐԲԱԹ : Կարգ Թաղման ժամը [...]

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց *ժամը 16 :*

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, *առաւօտ ժամը* [...] *պատարագ 10ին :*

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաք[...] Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծօ*) Պ· Պ· Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*թենոռ*), Մարիօ Համ[...] բիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը , Պ· Արման Ն[...] չանեանի գրասենեակը :*

Գիներ .— 15 փր· եւ 10 փր· : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 փրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ճրի քառեր *ժամը ճիշդ* 20·15*ին* *Քաղաքապետարանի հրապարակէն* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30*ին* :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Քոյրը Վարդուչ Տարոյեան – Մելքոնեան, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Գեղամ Արեւեան ծնած 1919ին, եւ Սուրիկ Մելքոն Արեւեան 1924ին, Թալինի շրջաններէն Ղարաղուլի գիւղը : Համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն ի վեր լուր չկայ : Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին՝ Կիրակոս Տանոյեան, Կորիւեան փողոց, 71, Կիլիկիա, Երեւան – Հայաստան :

Յովհաննէսեան Յովհաննէս Աղասի , ծնած 1907ին, Ալաշվերտի գիւղը : Զինքը կը փնտռէ իր կինը, Սալբի, չորս զաւակներով որոնց անուններն են՝ Հրաչիկ, Էլլա, Սեդա եւ Գոհար : Բ· աշխարհամարտէն ի վեր լուր չկայ : Տեղեկացնել՝ Սեդա Յովհաննէսեանի , Շահումեան փողոց, բնակարան 49, Կիրովական – Հայաստան , Խորհ· Միութիւն :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Recherchons ENTREPRENEURS

Confection

pour grosses séries

STE MIC 14, r. d'Alexandrie

Paris (2e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ազատ հող մը, Փարիզ կամ արուարձան որ մօտաւորապէս 15 մեթր ճակատ [...] *ունենայ : Վճարումը՝ կանխիկ :*

Վարձու մէկ կամ երկու սենեակ [...] *հանոցով, Փարիզ կամ արուարձան, հարկին ռըփրիզով, առանձին այր* [...] *դու մը համար :*

Դիմել՝

M. DAKESSIAN

91, Rue du Général-Leclerc

95 - GROSLAY

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-83

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Վեցամսեայ՝ 50 ֆ. Ֆրանսա Տար. 90 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 3 AVRIL
1969
Le Numéro 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11479 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.479

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՀԱՇՏԵՑՆԵՆ

Նախապատերազմեան երկար աշխատանքներէ ետք, չորս մեծ պետութիւններ վերջապէս այսօր Նիւ Եորքի մէջ կանաչ սեղանի մը շուրջ պիտի քննեն արաբ եւ իսրայէլեան վէճը, որ քանի կը հիննայ այնքան վտանգաւոր հանգամանք կը ստանայ :

Ժամանակին աշխարհի գործերը կարգի կը դնէին վեց մեծ պետութիւններ, բաժնուած երկու հաւասար խմբակցութեանց, — «Երրեակ Համաձայնութիւն» (Մեծն Բրիտանիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա) եւ «Երրեակ Զինակցութիւն Գերմանիա, Աւստրեւհունգարիա եւ Իտալիա) :

Տուեալ խնդրի մը շուրջ ընդհանրապէս իրարու ներհակ դիրք կը բռնէին զոյգ «երրեակ»ները : Ի վերջոյ փոխադարձ զիջումներով համաձայնութիւն կը գոյանար եւ խաղաղութիւնը կը պահպանուէր :

Այդ հին բարի օրերէն ի վեր կէս դար անցած է եւ հիմնովին փոխուած է աշխարհի դիմագիծը :

Մինչ հանդուցեալ «Երրեակ Համաձայնութեան» նախկին անդամները յիսուն տարիէ ի վեր տաք ու պաղ օրեր անցընելէ եւ զանազան յեղաշրջումներ կրելէ ետք տակաւին այսօր ալ կը պահեն իրենց տիրական դիրքը համաշխարհային խնդիրներու կարգադրութեան մէջ, «Երրեակ Զինակցութիւնը» զոհ գնաց առաջին աշխարհամարտին :

Իր անդամներէն Իտալիա 1915ին անցաւ դաշնակիցներու կողմը, Աւստրիա եւ Հունգարիա իրարմէ բաժնուելով անջատ պետութիւններ կազմեցին, Գերմանիա երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին երկուքի բաժնուեցաւ : Աշխարհի ճակատագիրը տնօրինելու մէջ հեղինակաւոր ձայն չունին անոնք : Իրենց տեղը գրաւած են Միացեալ Նահանգները :

Խ. Միութիւն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա այսօր կը կազմեն Զորս Մեծերը, որոնք կռթնած իրենց զինուորական ու տնտեսական ուժին վրայ, կը յաւակնին կարգադրել փոքր պետութեանց անլուծելի, բարդ վէճերը :

Ատոնցմէ մէկն է արաբեւիսրայէլեան խնդիրը, որ քանիերկու ամիսէ ի վեր կը զբաղեցնէ քաղաքական աշխարհը, առանց վճռական արդիւնքի մը հասնելու :

Ֆրանսան է, որ նախաձեռնարկ եղաւ Մերձաւոր Արեւելքի վէճերը Զորսերու իրաւարարութեամբ կարգադրելու գաղափարին : Խ. Միութիւնը անմիջապէս իւրացուց զայն եւ իր կողմէ ծրագիր մը ներկայացուց : Ուրիշ ծրագիր մը առաջարկեց Ամերիկա : Անգլիա նոյնպէս լծորէն զբաղեցաւ այս հարցով, որուն բոլոր ծալքերը խորապէս կը ճանչնայ, շուրջ երեսուն տարի վարած ըլլալով Պաղեստինի հոգատարութիւնը :

Ինչպէս էր երբեմն երկու «Երրեակ»ները օրուան հրատապ հարցերու մասին իրարու ներհակ տեսակէտներ կը պաշտպանէին, այժմ Զորս Մեծերն ալ երկուքի բաժնուած մէկ կամ միւս կողմի շահերուն պաշտպանն ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողուն :

Սխալ կամ ճիշդ, Խ. Միութիւն եւ Ֆրանսա՝ Արաբներուն, Մ. Նահանգներ եւ Անգլիա՝ Իսրայէլացիներուն համակիր կը թուին :

Ի՞նչպէս պիտի կրնան հաշտեցնել հակամարտ շահերը, որոնք անհաշտելի են :

Ի՞նչպէս պիտի կրնան պարտադրել իրենց որոշումները կողմերուն, որոնք անհաշտ դիրք են բռնած :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՓԵՔԻՆԻ ՄԷՋ

«ՊԱՏՄԱԿԱՆ» ԴԷՊՔ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ

Մոսկուայի մէջ եւ այլուր խիկական անակնկալ մը եղած է Զինաստանի Համայնավար կուսակցութեան 9րդ համագումարը, որ բացուած է հինգ տարուան յապաղումով՝ Երեքշաբթի Ապրիլ 1ին :

Այս համագումարին առթիւ Մաօ Ցէ Թունկի պաշտամունքը իր գագաթնակէտին հասած է, ձայնասփիւռն ալ երբ լուրը հաղորդած է, շեշտած է թէ «ցնծութեան օր է» Զինաստանի համար եւ ժողովուրդը իր ուրախութիւնը արտայայտած է փողոցէ փողոց, երգով ու ուրախութեամբ :

Այս համագումարը, ուրեմն, որ հինգ տարիներու յապաղում ունի, կը կատարուի մշակութային յեղափոխութենէն երեք տարի յետոյ եւ կոչուած է անոր հաշուեկշիռն ընելու : Մոսկուայի մէջ սակայն կը թուի որ խորհրդային համայնավար կուսակցութիւնը չէ հրաւիրուած եւ դեռ ծանօթ ալ չէ թէ օտար ո՞ր պատուիրակութիւնները հրաւիրուած են :

Փեքինի մէջ այս համագումարը «մեծագոյնը կուսակցութեան պատմութեան», արդէն իսկ վաւերացուցած է օրակարգը եւ ընտրած իր դիւանը : Զինաստանի պատգամաւորներու թիւն է՝ 1512 :

Կասկածէ դուրս է որ համագումարը յաղթանակի եւ ամրապնդման պատկեր մը պիտի տայ երեք տարուան մշակութային յեղափոխութեան իբրեւ արդիւնք եւ ըստ «Կարմիր Դրօշակ» թերթին պաշտօն պիտի ստանայ «ղեկավարելու հսկայ շարժումը յեղափոխութիւն կատարելու համար եւ զարկ տալու արտադրութեան եւ աշխատանք տանելու ի նախատեսութիւն պատերազմի մը » :

× Մոսկուայի չինական դեսպանատան շրջանակներու մէջ, ոչ կը հաստատուի ոչ ալ կը հերքուի այն լուրը ըստ որուն Զինաստան ընդունած է խորհրդային առաջարկը, բանակցութիւններ տանելու սահմանային հարցերու համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ կացութիւնը կրկին ծանր բնոյթ ունի եւ չեխ ղեկավարները արտակարգ նիստ գումարած են կացութիւնը քննելու համար : Չեխ մայրաքաղաքը ժամանած են նաեւ Սեմիոնով եւ մառեշալ Էրենկօ հաւանաբար նոր «Անաթեմա» մը կարդալու : Տեղական մամուլը չի վարանիր պատասխանելու Պրաւտայի ամբաստանութեանց եւ սենտիքաներու պաշտօնաթերթը «Պրաչէ» կը գրէ .- «Պրաւտա»յի հետ նոյն ձեւով չենք հասկնար յուզական հետեւանքները «չեխ իրականութեան » : Չենք խորհիր թէ մեր խումբին յաղթանակին յաջորդող ուրախութիւնը «հակընկերվարական» ցոյց մը ըլլայ » :

ԿԵԴՐՈՆԻ պարագլուխ՝ Ժաք Տիւհամէլ յայտնեց թէ կուսակցութիւնը որոշած է քուէի ազատութիւն թողուլ հանրաքուէին համար : Ընդհ. ձեւով «ոչ»երու կողմնակիցները կը շատնան : Ծերակոյտի նախագահը՝ Փոհէր յայտարարած է թէ կարելի է շրջաններ ստեղծել առանց անհետացնելու ծերակոյտը : Մեծ աշխատանք պիտի տանի «ո՛չ»ի ի նպաստ :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԵԱՔԻՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԺ. ԴԱՏԱՎՃՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՆԱԼ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

Ա.

« *Լը Մոնտ* »կը հաղորդէ, թէ խորհրդային պատմաբան Փիէռ Եաքիր, որուն հայրը հին բոլշեւիկ Զօր. Ի. Եաքիր, 1957ին մառեշալ Թուխաչեվսկիի հետ գնդակահարուեցաւ Սթալինի հրամանով, մեկուսացուած է իր պաշտօնէն : Լուրը թէեւ հաղորդուած չէ պաշտօնապէս, սակայն աւելի քան հաւանական կը նկատուի, նկատի ունենալով, որ Եաքիր խորհրդային միւս բողոքարկուներու, ինչպէս գրագէտ Կինզպուրկ, Զօր. Կրիկորենքօ, գիտնական Լիթվինով, ակադեմական Սախարով եւ ուրիշներու նման կը պայքարի Մոսկուայի իշխանաւորներուն ներկայ քաղաքականութեան դէմ եւ կը պահանջէ սթալինեան սիստեմին ջնջումը :

« *Լը Մոնտ* »էն քաղելով թարգմանաբար կը ներկայացնենք հիմնական մասերը այն նամակին, որ Եաքիր Մարտ 4ին ուղղած է « Կոմունիստ» հանդէսի խմբագրութեան : Այս վերջինը դրուատած էր Սթալինի զինուորական արժանիքները :

Իր նամակին առաջին մասով Եաքիր նախ քննութեան կ'առնէ « Կոմունիստ » հանդէսին յօդուածը, որով փառքը կը հիւսուի Սթալինի զինուորական արժանիքներուն, կը քննադատէ նախկին բռնատէրին քաղաքականութիւնը եւ ապա կը ծաղկէ «Սթալինի ի նպաստ տարինեբէ ի վեր կատարուող աշխատանքը » : Այս առթիւ կը յիշեցնէ Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան ԻԲ. համագումարին (1961) որոշումները եւ դիտել կուտայ, թէ խորհրդային պատժական օրինագիծին մէջ կան յօդուածներ, որոնք կը պատժեն համագումարին ընթացքին մատնանշուած Սթալինի դատապարտելի գործերը :

Իր նամակին առաջին մասին մէջ, Եաքիր կը վերլուծէ «*Կոմունիստ*»ի յօդուածը, կը քննադատէ նախկին բռնատէրին քաղաքականութիւնը եւ կը մերկացնէ *Սթալինի ի նպաստ շարժումը. որ կը շարունակուի տարիներէ ի վեր*» :

×

Խորհրդային պատժական օրինագիրքը կը պարունակէ յօդուածներ, որոնք կը պատժեն Խ.Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 22րդ համագումարին որոշումներուն մէջ մատնանշուած արարքները :

1) *Իշխանութեան չարաշահում — ընդհանուր իմաստով (յօդ. 170 — ազատութենէ զրկում մինչեւ ութ տարի), ինչպէս նաեւ հեղինակութեան կամ իշխանութեան սահմանազանցում (յօդ. 171 — ազատութենէ զրկում մինչեւ տասը տարի) :*

2) *Զանգուածային հալածանքներու ընթացքին, մարդիկ ապօրինի կերպով զրկուեցան իրենց ազատութենէն, ինչ որ 126րդ եւ 17րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց համաձայն, պատժելի է մինչեւ երեք տարի ազատութենէ զրկումով (Խորհրդային Ռուսիոյ պատժական օրինագրքի 17րդ յօդուած — մասնակցութիւն) : Յօդուածին մէջ կ'ըսուի. «Ոճիրներու մասնակիցները, գործադրողներէն դուրս, կը կոչուին կազմակերպողներ, հրահրողներ եւ մեղսակիցներ ») :*

Քանի որ այս պարագային, ինչպէս շարք մը այլ պարագաներու, այս կամ այն չարիքին Սթալինի անձնական մասնակցութիւնը անծանօթ է, մենք կը դիմենք պատժական օրինագրքին 17րդ յօդուածին, որովհետեւ Սթալինի կազմակերպողի դերը ակնյայտ է :

3) *Գիտենք, թէ 1937ին, Սթալինի առաջարկով է որ որոշում տրուեցաւ ֆիզիքական մեթոտներ ի գործ դնել՝ ազգելու համար դատական քննութեանց վրայ, ինչ որ պատճառ դարձաւ հարուածներու, մինչեւ եօթը օր քունէ զրկումի եւ այլ չարչարանքներու, որոնց անձնապէս վկան է այս տողերուն հեղինակը (ձերբակալուած 1937ին, տասնեւչորս տարեկան հասակին, իբրեւ անդամը «ժողովուրդի թշնամի » ընտանիքի մը) : Այս արարքները, 113րդ եւ 17րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց համաձայն, պատժելի են մինչեւ երեք տարի ազատութեան զրկումով :*

4) *Մեծ թիւով ղեկավար պաշտօնատարներ անձնապանութեամբ վերջ տուին իրենց կեանքին, իմանք շուզելով մասնակցիլ գործուած ոճիրներուն, ինչ որ կը վկայեն իրենց մահէն առաջ գրուած նամակներով, Ս. Օրջոնիկիձէ, Ի. Քոսիոր, Ֆ. Խիւրէր, Կորքիի շրջանին էն. Քա. Վէ. Տէ.ի պետը՝ Բոկրեպինսկի, Լենինկրատի էն. Քա. Վէ. Տէ.ին պետը՝ Լիտվին, Ուկրայնիոյ էն - Քա - Վէ - Տէի բաժանմունքներէն մէկուն պետը՝ Քոզելսկի, Վրաստանի էն. Քա. Վէ. Տէ.ի մասնաւոր սպասարկութեան պետը՝ Նորին եւ բազմաթիւ ուրիշներ : Հալածանքի ենթակայ անձնաւորութիւններէն շատեր իրենց կեանքին վերջ տուին իբրեւ բողոք կամ վախնալով չարչարանքներէ . Ե. Կամարնիք, Մ. Թոմսկի, Բ. Լուպչենքօ եւ կինը, Ռապինչեւ, Վ. Լոմինաձէ, Ա. Զերնիաքով, Ատամովիչ, Լաքոպա, Ֆլրին եւ շատ ուրիշներ : Ոմանք չկարողանալով տոկալ չարչարանքներուն, անձնասպան եղան բանտի մէջ. Ն. Կոլլետ, Ի. Կարքալի, Նոզլեւսկի, Լաբին եւ բազմաթիւ ուրիշներ : Այս բոլորը ենթակայ են 107րդ յօդուածին (անձնասպանութեան մղում) եւ պատժելի են մինչեւ հինգ տարի ազատութեան զրկումով :*

5) *Զանգուածային հալածանքներու կ'ընկերանային զոհերուն, անոնց բարեկամներուն եւ պարագաներուն ուղղուած զրպարտութիւններ եւ նախատինքներ : Ասիկա տեղի կ'ունենար մամուլի, ձայնասփիւռի, հաւաքոյթներու եւ ժողովներու միջոցաւ : Այսպիսի արարքներ ենթակայ են 130րդ յօդուածին («զրպարտութիւն»), մինչեւ հինգ տարի պատիժ եւ 131րդ յօդուածին («նախատինք») — մինչեւ մէկ տարի վերակրթիչ աշխատանք :*

6) *Իր մեղսակիցները դատապարտած ըլլալուն եւ պաշտպանելուն համար (Եժով, Ֆրինովսկի, Եակոտա, Բերիա, Իւլրիխ, Վիշինսկի եւ տասնեակ հազարաւոր ուրիշներ), Սթալին ենթակայ է երեքէն հինգ տարի ազատութենէ զրկումի, համաձայն 88–1 եւ 88 – 2 յօդուածներուն տրամադրութեանց :*

7) *Հալածանքի ենթակայ բազմաթիւ անձեր գնդակահարուեցան կամ պարզապէս սպաննուեցան, եւ կամ մեռան դատաքննութիւններու ընթացքին ստացուած վէրքերու հետեւանքով : Այդ անձերուն մէջ կը գտնուին կուսակցական ականաւոր անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Զուպար, Քոսիոր, Ռուծուդակ, Բոստիշեւ, Եժով, Վոզնեսնսկի, Քուզնեցով, հարիւր տասը անդամներ Խորհ. Միութեան Կոմկուսի կեդրոնական կոմիտէին հարիւր երեսունեւինը անդամներէն, որոնք ընտրուած էին կուսակցութեան 17րդ համագումարէն, եւ հարիւր հազարաւոր այլ պարկեշտ մարդիկ :*

(Շար.)

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հանրաքուէի ներկայացուելիք ծրագրին երկրորդ մասն է Ծերակոյտին իրաւասութեանց եւ կազմութեան ամբողջական փոխութիւնը: 1939ի պատերազմէն առաջ 70 տարիէ գոյութիւն ունեցող Ֆրանսայի Ծերակոյտը միեւնոյն իրաւասութիւնները ունէր ինչ որ երեսփոխանական ժողովը: Հակառակ անոր որ իր անդամները կ'ընտրուէին սահմանափակ քուէարկողներու մարմինէ մը, որ նահանգային եւ կամ տեղական հանգամանք ունէր, ծերակոյտը իրաւասու էր ընդունելու կամ մերժելու նոր կառավարութիւն մը· վաւերացնելու կամ մերժելու ներկայացուած օրէնքները, քննելու եւ ընդունելու պիւտճէն կամ մերժելու զայն: Իրաւունք ունէր նաեւ տապալելու կառավարութիւնը (դահլիճը) ինչ որ յաճախ պատահած է:

1945ին պատերազմի վերջաւորութեան նոր Սահմանադրութեամբ ծերակոյտին իրաւասութիւնները գրեթէ ամբողջովին ջնջուեցան, (ներկայ քաղաքական շատ մը կազմեր եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ, որոնք ներկայիս կ'ուզեն Ծերակոյտը պահել ինչպէս որ է, այդ ժամանակ քուէարկեցին անոր ամբողջական ջնջումը): Իր կոչումն էր քննել երեսփոխանական ժողովին քուէարկած բոլոր օրէնքները, պիւտճէն, եւ վաւերացնել զանոնք, կրնար փոփոխութիւններ մտցնել, բայց երկու քննական ժողովներէ ետք վերջին խօսքը միշտ կը մնար Ազգ. Ժողովին: Ինչպէս Անգլիա եւ ուրիշ եւրոպական ազատ երկիրներ, ամէն տեղ հետզհետէ «երկրորդ ժողովը» (Ծերակոյտ) իր իրաւասութիւնները աստիճանաբար կորսնցուցած է:

1958ի նոր Սահմանադրութեան մէջ, Ծերակոյտը միայն մէկ մեծ իրաւասութիւն ստացաւ: Իր նախագահն է որ առժամապէս կը փոխարինէ Հանրապետութեան նախագահը, եթէ ան հրաժարի կամ անկարող ըլլայ իր պաշտօնը կատարելու (անբուժելի հիւանդութիւն եւն.) մինչեւ նոր նախագահի մը ընտրութիւնը, մէկ ամսուան կամ վեց շաբաթուան ընթացքին ամէնէն շատը: Նոր ծրագրով Ծերակոյտը հետեւեալ կազմը պիտի ունենայ: 177 ընտրուած քաղաքական ծերակուտականներ ընտրուած առաջուան ձեւով, նահանգներէն. 148 ներկայացուցիչներ, տնտեսական, ընկերային, ճարտարագիտական եւ մշակութային մարզերէն բոլորն ալ նշանակուած եւ ընտրուած իրենց ազգ. կազմակերպութենէն. Նոր Ծերակոյտին իրաւասութիւնները ի հարկէ մեծ փոփոխութիւններ պիտի կրեն. ան կը կորսնցնէ իր զուտ քաղաքային հանգամանքը եւ կը դառնայ ներկայացուցիչը Ֆրանսայի բոլոր արհեստակցական, մշակութային, ճարտարագիտական, գիտական, ուսումնական, երկրագործական կազմակերպութեանց: Կառավարական բոլոր առաջարկներու մասին, իր պաշտօնական կարծիքը կուտայ, կառավարութեան, երեսփոխանական ժողովէն առաջ եւ ոչ թէ քուէարկութենէն ետք: Իր նախագահը այլեւս առժամեայ փոխանորդը չէ Հանրապետութեան նախագահին, մինչեւ նորի մը ընտրութիւնը: Այդ իրաւասութիւնը վարչապետին պիտի պատկանի. եւ իրմէ ետք, նախարարներուն, կարեւորութեան կարգով:

Այս է ուրեմն շատ համառօտ եւ ամփոփուած կերպով յառաջիկայ հանրաքուէին առաջարկուած ծրագիրը: Քուէարկողները մէկ պատասխան կրնան տալ միայն այս երկու մասէ կազմուած ծրագրին, այո կամ ոչ, յառաջիկայ Ապրիլ 27ին:

Կարելի՞ է հիմակուընէ որեւիցէ գուշակութիւն ընել արդիւնքին մասին ...

Ամէն բանէ առաջ, պէտք չէ մոռնալ թէ շատ մը քաղաքական հոսանքներ, որոնք հակառակ կ'արտայայտուին այս ծրագրին մեծ մասամբ քուէարկութեան ձեւին համար է, որ հակառակ են հանրաքուէին:

Հիմնական ընդդիմութիւնը ոչ ծերակոյտին փոփոխութեան դէմ է, ոչ ալ նոր շրջաններ ստեղծուելու դէմ. այլ կառավարութեան եւ Հանրապետութեան նախագահին դէմ:

Մեր կարծիքով շրջաններու ստեղծումը եւ անոնց կազմակերպութիւնը անկասկած մեծ բարեփոխումներ պիտի բերէ Ֆրանսայի շրջաններու տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին եւ շատ մը նոր յառաջդիմութիւններ, եթէ օրէնքը գործադրուի ամէն տեղ, այս ոլով իսկապէս Ֆրանսացի քաղաքացիներուն բոլոր խաւերը գիտակցօրէն պիտի մասնակցին իրենց շրջանին յառաջդիմութեան: Շրջանները պիտի ստանան նոր լիազօրութիւններ եւ նոր պատասխանատուութիւններ, որոնք միայն բարեբեր կրնան ըլլալ: Ինչ կը վերաբերի Ծերակոյտին նոր կեանքին, իր աշխատանքները եւ կարծիքը աւելի գործնական կրնան դառնալ, նոյնիսկ եթէ իր քաղաքական ազդեցութիւնը քիչ մը աւելի պակսի:

Ինչ արդիւնքի կարելի է սպասել: Եթէ 1968ի երեսփոխաններուն ընտրութեան արդիւնքէն դատենք հակառակ շատ մը նոր հոսանքներու, որոնք մեծ վերապահութեամբ կը մօտենան հանրաքուէին, կը կարծենք թէ Հանրապետութեան նախագահին անձնական հմայքը. եւ շրջաններուն նոր բարենորոգման հեռանկարը դրական պատասխան մը պիտի բերեն, 5րդ Հանրապետութեան, 4րդ հանրաքուէին: Որքան որ արդիւնքը ճակատագրական հանգամանք մը չունի Ֆրանսայի կեանքին համար, կրնայ մեծ ազդեցութիւն ունենալ Ֆրանսայի ներկայ կառավարութեան ապագային վրայ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Դ.

Երկու տարի ետք, 1901ին, երբ վերստին Պերլին կ'այցելէ երաժշտապիտական համագումարի մը մասնակցելու եւ հայ երաժշտութեան մասին խօսելու համար, արդէն իսկ տիրական հեղինակութիւն է: Եւ երբ Պերլինէն Փարիզ կ'անցնի, կը հանդիպի Զօպանեանին ու կը բանայ իր երգերէն քանի մը եղանակներ, այս վերջինս գրաւուած իր արուեստէն ու հմտութենէն՝ կը վկայէ.

« Ցուցումը զոր զգացի իմանալով այդ վեհ ու սրտաբուխ մեղեդիները ու «Տէր ողորմեա»ին վսեմ ողբը, երգուած պարզ, վճիտ, հզօր, «հայ» ոճով մը, իր արուեստը խորապէս գիտցող ու իր ցեղին գեղեցկագիտական ոգւոյն լիակատար ըմբռնումն ունեցող անձէ մը, կեանքիս ամէնէն խորին ու ամէնէն քաղցր յուզումներէն մին պիտի մնայ» (*):

Եւրոպայէն վերադարձին՝ արդէն երաժշտական դէմք էր Կոմիտաս հայ հասարակութեան համար: 1905ին, Թիֆլիզի մէջ տուած համերգները, դասախօսութիւնները համատարած ոգեւորութեան, ազգային հպարտութեան, գեղարուեստական վայելքի ալիքներով կը լեցնեն հայ կեանքը:

Ալ անկէ ետք իր կեանքը անընդհատ վազք է Էջմիածնէն Փարիզ, Պոլիս, Եգիպտոս, Պերլին: Յաջորդ տարին, 1906ին, զինք վերստին Փարիզ կը գտնենք: Դարձեալ դասախօսութիւն ու համերգ, մեկնութիւն եւ տարածում հայ երաժշտութեան: Օտար երաժշտական շրջանակներ այս անգամ կը բացուին հայ երաժշտութեան առջեւ, որուն համար գովասանքի արտայայտութիւնները անուղղակիօրէն, բայց վաւերականօրէն ճանաչումն են Կոմիտասի տաղանդին, վաստակին, ու արուեստին: Փարիզէն կ'անցնի Զուիցերիա, Ցիւրիխ, Լոզան եւ Պեռնի մէջ տալու համար համերգներ: Անկէ՝ Վենետիկ, Ս. Ղազարու վանքին մէջ տալու համար դասախօսութիւն եւ կատարելու գիտական ուսումնասիրութիւն հայ ձեռագրական ժառանգութեան հոմ նիւթերու մէջ:

Հայ երաժիշտը այլեւս դարձած էր ԱՌԱՔԵԱԼԸ հայ երաժշտութեան ...:

Բայց առաքեալի տիպարին ու կեանքին համար անընական չեն յուսախաբութիւնները, հոգեկան բեկումը, սրտացաւ ընդվզումը: Էջմիածնի մթնոլորտը այդ օրերուն ծանր մթնոլորտ էր Կոմիտասի նման անձի համար, որ վեր կը մնար ընթացիկէն, առօրեայէն ու կը հետապնդէր բարձր իտէալներ, ունէր լայն հայեացք եւ նախանձախնդիր էր ճշմարտութեան ինչպէս կեանքի նաեւ արուեստի մէջ: Նեղմտութիւններ, թիւր հասկացողութիւններ եւ արուեստի նկատմամբ անձնական հաշիւներէ բխող սին գրպարտութիւններ, վանական ներքին լարուածութիւններ, անհանդուրժողութիւն, եւ բարակից երեւոյթներ, այնպիսի հոգեկան դրութիւն մը կը ստեղծեն հաւատացեալ հոգեւորականին եւ ճշմարիտ ու նուիրեալ արուեստագէտին համար, որ այլեւս անկարելի կը դառնէ ապրիլն ու ստեղծա-

(*) Զօպանեան առաջին անձերէն մէկը կը հանդիսանայ, որ Կոմիտաս Վարդապետի գործունէութեան այդ սկզբնական հանգրուաններուն, կ'ըմբռնէ անոր վաստակին բացառիկ արժէքը եւ կը ջատագովէ վարդապետին գործը յուսալից ու խանդավառ, հաւատքով լի արտայայտութիւններով: Ահաւասիկ վկայութիւն մը, որ ամէնէն արժէքաւորն է այն իմաստով՝ որ տրուած է ամէնէն կանուխ, երբ տակաւին Կոմիտաս չէր հասած իր համբաւին:

« Արեւմուտքի գիտութիւնով ամրացած իր միտքը իրեն նպատակակէտ բրած է իր ամբարած հմտութիւնը կիրարկել իր ցեղին արուեստը վերակենդանացնելու: Կոմիտաս Վարդապետ Պերլինի համալսարանին մէջ երաժշտական դասախօսութեան մը առաջարկը մերժած է՝ իր երկիրը վերադառնալու, ինքզինքն իր տոհմային արուեստին վերանորոգմանը նուիրելու համար· զինուած արեւմտեան գիտութեան հետախուզումի, վերլուծումի ու համադրութեան ապահով մեթոտովը, գացած է մտնել ժողովուրդին մէջ, եւ փնտռել հիմքը «հայ» երաժշտութեան, ամէնէն կորսուած գիւղակներու եկեղեցիները մտած է մտիկ ընելու անոնց քահանաներուն երգեցողութիւնը, որ ամէնէն անկեղծ ձեւովը կը պահպանէ հին հայ արուեստը, ունկնդրած է հայ աշուղներու, հարսներգու կամ մահերգակ հայ գեղջուկներու, հովիւներու կամ վինակի խաղեր կանչող աղջիկներու մեղեդիները, եւ հողէն ժայթքած այդ բնատիպ ժայներուն մէջ ջանացած է գտնել ինչ որ խորքը կը կազմէ «հայ» երաժշտութեան, ... եգնած է զայն փնտռել հայ եկեղեցական երաժշտութեան այն մասին մէջ, որ օտար երաժշտութիւններուն հետ որեւէ առնչութիւն չունի, եւ գտած է կապը զոր կ'որոնէր, իր այդ հետազօտութեան շնորհիւ, այսօր գիտակցաբար կրնայ հաստատել, թէ կայ «հայ» երաժշտութիւն մը, անկախ հայ ցեղին վրայ ազդեցութիւն գործող մեծ ազգերուն երաժշտութենէն, երաժշտութիւն մը, որ ծնունդն է մի միայն մեր ցեղին հոգւոյն, որ թերեւս կազմաւորուած հեթանոսական ամէնէն հին շրջանին, անցած մնացած մեր եկեղեցական երգեցողութիւններուն մէջ ու տեւած է ժողովրդական խաղերուն աւանդական շնորհին մէջ»:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Պատանին ու մանկատի աղջիկը, օրուան մեծամեծ յուզումներէն ետքը, այլեւս իրենք զիրենք ապահովութեան մէջ զգալով լափեցին իրենց ուտելիքները:

Հասան բոլորովին երջանիկ էր, նախ Զիւլէհան բռնաւորին ճանկէն ազատած ըլլալուն եւ յետոյ զայն իր մօտ ունենալուն համար:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

ՅՈՒՍԱԼԻՑ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր պատմած դէպքերուն վրայ մէկ քանի օրեր անցած էին, Ապտիւլ Համիտ հակառակ իր անլուր ջանքերուն՝ կարող չէր եղած ձեռք անցընել իր դէմ դաւադրողները: Ոստիկանութիւնն ու լրտեսները օրերով ամբողջ Վոսփորի գիւղերը մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կատարած էին, բայց չէին կրցած փախստական աղջկան եւ պատանիին հետքը գտնել: Բռնաւորը այն ժամանակ իր ամբողջ բարկութիւնը թափած էր Սաֆնաղ գալֆայի գլխուն եւ նոյնիսկ ուզած էր զայն տանջանքներու ենթարկել, բայց Պիւրհանէտտին իշխանին ազդու միջամտութիւնը այդ ծայրայեղութեան առաջքը առաւ: Ապտիւլ Համիտ այնքան կը սիրէր իր զաւակը որ չկրցաւ անոր աղաչանքներուն դիմադրել, մանաւանդ որ Սաֆնաղ հանըմ իրեն եղած ամէն հարցումներուն մի առ մի պատասխանած էր առանց դժուարութեան: Ի վերջոյ Ապտիւլ Համիտ սա համոզումը գոյացուցած էր թէ իր զաւակին գալֆան եթէ այդ մանկատի աղջիկը պաշտպանած էր ոչ թէ մեղսակից մը ըլլալուն համար, այլ պարզապէս անոր գեղեցկութենէն հրապուրուելով ու անոր կապուելով: Սաֆնաղ հանըմին տեղ ուրիշ մը անշուշտ շա՛տ սուղ պիտի վճարէր այսպիսի համակրանք մը, բայց, ինչպէս ըսինք, Պիւրհանէտտին իշխանին շնորհիւ, խնդիրը անուշ տեղը կապուեցաւ, թէեւ գալֆան բոլորովին կորսնցուց իր նախկին դիրքն ու ազդեցութիւնը:

Երբ ոստիկանական հարցաքննութիւնները քիչ մը մեղմացան, մեր բարեկամները որոնք իրենց թաքստոցներուն մէջէն դուրս չէին ելլեր, համարձակեցան կրկին երեւան գալ: Ամէնէն առաջ, առտու մը, Սալի պէյը դուրս ելաւ իր Շիշլիի բնակարանէն, երթալ տեսնելու համար Ֆաթման որ մօտերը հելլէնահպատակ ընտանիքի մը տունը կը գտնուէր:

Պառաւը մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ իր բարեկամը.

— Վերջապէ՜ս, ըսաւ, զիրար կրկին տեսանք:

— Ի՞նչ լուր ունիս, հարցուց Սալի պէյ, ես հինգ օրէ ի վեր դուրսի հետ յարաբերութիւններս խզած էի եւ մէկու մը երեսը չեմ տեսած, շուտ խօսէ տեսնենք:

Իրենց մէջ այնպէս կարգադրած էին, որ պառաւ Ֆաթման իբրեւ միջնորդ կը ծառայէր իրարու տեղեկութիւն փոխանակելու համար: Ասկէ զատ նամակներուն մեծ մասն ալ իր հասցէին կուգային, ապահով միջոցաւ մը:

— Աղէկ եւ գէշ լուրեր, պատասխանեց Ֆաթմա:

— Նախ՝ գէշ լուրերը հաղորդէ, ըսաւ Սալի պէյ, անոնք աւելի կարեւոր են, աղէկ լուրերը ետքն ալ կրնանք լսել:

— Շատ մտատանջութեան մէջ եմ Զիւլէհայի ու Հասանի մասին որոնք մինչեւ այս վայրկեանիս կենդանութեան նշան ցոյց չտուին... ես կը սպասէի որ Հասանը կամ անձամբ եւ կամ մէկու մը միջոցաւ լուր մը կը ղրկէր: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ եղան, ո՛ւր կը գտնուին, ձեր քովէն մեկնելէ ետք:

— Կը կարծե՞ս որ ձերբակալուած ըլլան...:

— Միակ վախս այդ է: Անհամբեր սպասեմ Սիւլէյման աղային որպէսզի տեղեկութիւն մը առնեմ, բայց ան ալ չերեւար: Այդ տղաքը ո՞ւր ապաստանած կրնան ըլլալ օրերէ ի վեր...:

— Ես կը յուսայի զիրենք հոս գտնել, պատասխանեց Սալի պէյ դառնութեամբ, սակայն մեծ յուսախաբութիւն մը եղաւ... Իսկ դալով մեր միւս ընկերներուն, տեղեկութիւն մը ունի՞ս իրենց մասին:

— Սառբք պէյը լուր ղրկած է որ առտու անպատճառ պիտի գայ, իսկ ...րիֆ պէյը գիտեմ որ ապահով տեղ մը գտնուի:

— Փա՛ռք Աստուծոյ ուրեմն, ... Սալի պէյ: Ուրիշ ի՞նչ գէշ լուրեր ունիս...

— Բանակի երիտասարդ սպաներու դէմ հալածանքը սկսած է, ... պառաւը, հինգ օրէ ի վեր քանի ձերբակալութիւններ կատարուած են ... սոյ մէջ. ասկէ զատ զինուորական ... ժարանի ուսանողներն ալ կրկին ... քննութեան մը ենթարկուած են եւ ... մէ շատերուն տունը խուզարկութ... եղած են: Երէկ հարիւրապետ Սալի... յը եկաւ եւ շատ տխուր լուրեր ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 95)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ՓԱՐՄԱՅԻ ՄԷՋ

ՓԱՐՄԱ.— «Հայկական ճարտարապետութիւն Դ.–ԺԸ. դարուն»: Այս է տիտղոսը այն ցուցահանդէսին, որուն բացումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մարտ 15ին, Փարմայի «Բիլօթա» պալատին մէջ, ներկայութեամբ Փարմայի համալսարանի տեսուչ Փրօֆ. Գարլօ Պիանքիի, երեսփոխան Կոբբերլի, բազմաթիւ անձնաւորութեանց, քաղաքական թէ արուեստի աշխարհի, եւ ուսանողներու:

Ներկայ էին նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան հայրերն, Միլանի Հայեր եւ հայ ուսանողներ Թորինոյէն, Վենետիկէն եւ Բատովայէն:

Ցուցահանդէսի բացման խօսեցաւ Տոքթ. Ալրակօ–Նովելլօ, ներկայացնելով ցուցահանդէսը եւ տալով հակիրճ բացատրութիւններ հայկական ճարտարապետութեան շուրջ:

Ցուցահանդէսը, որ առաջին անգամ ըլլալով ցուցադրուեցաւ «Պրերա»ի մէջ, Միլանօ, եւ ուր գտաւ մեծ յաջողութիւն, նոյնքան յաջողութիւն եւ հետաքրքրութիւն առեղծեց իր շուրջ նաեւ Փարմայի մէջ:

Հայկական ճարտարապետութեան այս ցուցահանդէսը երեք հարիւրէ աւելի նկարներով եւ բացատրութիւններով, արդիւնքն է այն գիտական մեծ ուսումնասիրութեան զոր կատարեցին Միլանի Բազմարուեստի ճարտարապետական ամպիոնի ճարտարապէտներ Փրօֆ. Յարութիւն Գազանճեան, Տոքթ. Ալրակօ–Նովելլօ եւ Տոքթ. Արմէն Մանուկեան, Հայաստանի մէջ 1967 թուին, անոր կառավարութեան մասնաւոր հրաւէրին վրայ եւ աջակցութեամբ Միլանի Հայ Մշակութային Միութեան:

Ցուցահանդէսը կանխուած էր նախապէս Հրապարակային դասախօսութիւններով, Միլանի, Հռոմի, Ճենովայի, Պէրկամոյի եւ Աթէնքի մէջ:

Առաջին անգամ ըլլալով հայկական ճարտարապետութեան շուրջ նման աշխատանք մը, ընդգրկելով նաեւ Թրքահայաստանը, տարած են Հռոմի համալսարանէն Արուեստի պատմութեան ամպիոնի ճարտարապէտներ, արթնցնելով իրենց շուրջ մեծ եւ բացառիկ հետաքրքրութիւն:

Միլանոյի խմբակը շատ աւելի մօտէն կ'ուսումնասիրէ միայն Հայաստանի մէջ գտնուող ցուցահանդէսը, եւ Փարմայի այս շատ գեղեցիկ ցուցահանդէսը պտուղն է այդ երկար ուսումնասիրութեան:

Ցուցահանդէսը, մասնաւորաբար իր գունաւոր գեղեցիկ նկարներով, կը ջանայ ցոյց տալ այն անմիջական կապը որ գոյութիւն ունի ճարտարապետութեան եւ բնութեան միջեւ:

Միլանոյի Փոլիթեքնիկը արդէն հրատարակ հանած է «Վկայութիւններ հայկական ճարտարապետութեան» շարքին առաջին թիւը նուիրուած Հախբատի վանքին գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ Գազանճեան–Ալրակօ–Մանուկեան երրեակին:

Ցուցահանդէսը, որ տեւեց մինչեւ 30 Մարտ, նախաձեռնութիւնն էր Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Փարմայի մասնաճիւղին, որ ամէն ջանք թափեց իրագործելու համար այս սքանչելի ձեռնարկը, որ մեծապէս պիտի նպաստէ ծանօթացնելու հայկական ճարտարապետութեան արժէքները իտալացի ժողովուրդին:

Տեղական թերթերը լաւ քննադատականներով լայն տեղեր յատկացուցին հայկական ճարտարապետութեան այս բացառիկ ցուցահանդէսին:

×

Փարմայի «Ս. Պէնէտէգդինի» միաբանութիւնը կազմակերպեց Փարմայի մէջ «Եկեղեցական պաշտամունքներու» շաբաթ մը, որուն բացումը կատարեցին Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերը, Կիրակի, Մարտ 14ին, կատարելով հայկական ծէսով պատարագ մը Ս. Ճիովաննի եկեղեցւոյ մէջ:

Երգեցողութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Ե. Հ. Ո Մ.ի Փարմայի մասնաճիւղի անդամներ:

Հայկական ծէսով եւ երգեցիկ պատարագը շատերուն ծանօթ է Փարմայի մէջ եւ հաւատացեալներ մեծ հետաքրքրութեամբ եւ սիրով ներկայ կ'ըլլան արարողութեանց: Արդարեւ Կիրակի Մարտ 16ին, Ս. Ճիովաննիի հսկայ եկեղեցին լեցուած էր խուռներամ հաւատացեալներով:

ԶԱՐԵՀ

գործելը նման մթնոլորտին մէջ: Օրուան կաթողիկոսին՝ Իզմիրլեան Վեհափառին ուղղուած իր 5 Սեպտեմբեր (1909) նամակը բացայայտօրէն կը ցոլանէ իր հոգեկան տագնապը այդ օրերուն: Ցուցիչ է ան, անկեղծ եւ թրթռուն, յաւով ծանրաբեռն բայց յոյսով վճռական՝ իր ապագայ գործին նկատմամբ.

«Վեհափառ Տէր,

Քսան տարի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբան եմ: Մտել եմ այս հաստատութիւնը ծառայելու նպատակով: Քսան տարուայ ընթացքում շրջապատն ինձ թոյլ չի տուել այն անելու, ինչ կարող էի, որովհետեւ, տեսայ միայն որոգայթ եւ ոչ արդարութիւն: Նեարդներս թուլացել են, այլեւս տոկալու ճար ու հնար չունիմ. որոնում եմ հանգիստ, չեմ գտնում. ծարաւ եմ ազնիւ աշխատանքի, խանգարւում եմ. փափաքում եմ հեռու մնալ, խցել ականջներս՝ չլսելու համար, գոցել աչքերս՝ չտեսնելու համար, կապել ոտքերս՝ չգայթակղելու համար, սանձել զգացումներս՝ չվրդովուելու համար, բայց զի մարդ եմ, չեմ կարողանում: Խիղճս մեռնում է, եռանդս պաղում է, կեանքս մաշւում է եւ միայն վարանումն է բուն դնում հոգուս ու սրտիս խորքում:

«Եթէ հաճոյ է Վեհիդ ինձ չկորցնել, այլ գտնել, արտասուելով աղերսում եմ արձակեցէք ինձ Ս. Էջմիածնի Միաբանութեան ուխտից եւ նշանակեցէք Սեւանայ մենաստանի մենակեաց: Քսան տարին կորցրի, գոնէ մնացած տարիներս շահեցնեմ եւ անդորրութեամբ գրի առնեմ ուսումնասիրութիւններիս պտուղները՝ իբրեւ առաւել կարեւոր ծառայութիւն հայ առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ եւ գիտութեան»:

Բայց իր ձայնը լսելի չի դառնար. իր խնդրը կը մնայ անպատասխան: Տագնապը կը խորանայ իր հոգիին մէջ: Չորս ամիսներ ետք դարձեալ աղերսագիր նամակ մը կ'ուղղէ Իզմիրլեան կաթողիկոսին: Ցաւտնագին ցաւը աւելի խոր է եւ ճիչը աւելի սուր...:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 4)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Քրտական այբուբենի կազմութեան 40–ամեակին առթիւ, Վազիրէ Աչօ, որ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արեւելագիտութեան բաժնի անդամ է, «Մշակութային կարեւոր իրադարձութիւն» խորագրին տակ յօդուած մը ստորագրած է «Սով. Հայաստան»ի մէջ, որով կը խօսի քրտական այբուբենի կազմութեան բերած նպաստին մասին, քիւրտ ժողովուրդին, Հայաստանի մէջ:

Դարերով զրկուած ըլլալով պետականութենէ, քիւրտ ժողովուրդը անցեալին ժառանգեց մշակութային եւ տնտեսական ծայրաստիճան յետամնաց կացութիւն մը: Անկէ մօտ հինգ տասնամեակ առաջ Քիւրտերուն 98 տոկոսը Հայաստանի մէջ կը զբաղէր անասնապահութեամբ, իսկ երկու տոկոսը՝ տնայնագործութեամբ: Բնակչութեան 98 տոկոսը բացարձակապէս անգրագէտ էր, իսկ մտաւորականութեան մասին խօսք կարելի չէր ընել:

Անգրագիտութիւնը ջնջելու գործին մէջ կարգ մը դժուարութիւններ գոյութիւն ունէին: Ամէնէն կարեւորը քրտական այբուբենին կազմութիւնն էր, քանի որ Քիւրտերը երբեք գիր ու գրականութիւն չէին ունեցած: Լազօ (Յակոբ Ղազարեան), հայկական տառերը յարմարցնելով քրտական հնչիւններուն, ստեղծեց հայատառ քրտական այբուբենը: Ան առաջինը եղաւ, որ քիւրտ երախաներուն համար գրեց «Շամս» խորագրով այբբենարանը: Այս աշխատութիւնը հրատարակուեցաւ Էջմիածինի մէջ 1922ին:

Յետագային անհրաժեշտ դարձաւ քրտական հնչիւններուն համապատասխանող նոր տառերու յօրինումը: Այս մասին արտայայտուեցան Յ. Օրբէլի, Կ. Պատկանեան, Շարկունով, Ա. Շամիլով, Ի. Մարգուլով եւ ուրիշներ:

1928ին կը կազմուի յատուկ մարմին մը ստեղծելու համար քրտական տառերը: Մարմնին մաս կը կազմեն Ա. Մռսեան, Ա. Շամիլով, Ծ. Թեմուրով:

Տարեվերջին արդէն պատրաստ էր լատինատառ քրտական այբուբենը: Այս գործը իրականացնողները եղան Արաբ Շամիլով, Իսահակ Մարգուլով:

1929 Մարտ 25ին Հայաստանի լուսաւորութեան մարմինը կը վաւերացնէ քրտական նոր տառերը, որոնք կը դասաւանդուին Հայաստանի քրտական դպրոցներուն մէջ 1930էն սկսեալ:

Քրտական այբուբենը մեծ ազդակ էր ազգային մշակոյթի զարգացման համար: Քիւրտ ժողովուրդին մէկ հատուածը, այս ձեւով, իր պատմութեան ընթացքին առաջին անգամն ըլլալով, ունեցաւ իր պաշտօնական ազգային գիրը:

1931ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Անդրկովկասի քրտական մանկավարժական վարժարանը: Դպրոցներու ցանցը հետզհետէ կը մեծնայ:

Երեսունական թուականներուն Հայաստանի մէջ լոյս կը տեսնեն 180 քրտերէն գիրքեր՝ տասնեակ հազարաւոր տպաքանակով: Ասոնք դասագիրքեր էին, բառարաններ, սկսնակ գրողներու գործերու հաւաքածոներ թարգմանական ստեղծագործութիւններ:

40ական թուականներուն «պահանջ յառաջացաւ քրտ. լատինատառ այբուբենը փոխարինելու ռուսատառ այբուբենով ... որպէսզի քիւրտ ժողովուրդը աւելի դիւրին կարողանայ շփում հաստատել ռուս եւ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու մշակոյթին հետ»

Մինչեւ այսօր ալ Քիւրտերը կը գործածեն նոր այբուբենը:

Վ. Ա.

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Մարտ 22ին, Պուա–Քոլոմպի քաղաքապետը՝ Պ. Էմիլ Թրիքօն պարգեւատրած է Պ. Միսակ Երամեանը, 45 տարուան աշխատանքի վկայականով եւ ոսկէ շքանշանով, նոյն հաստատութեան մէջ (Հուչինսըն) իր ծառայութեան համար:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Անկախներու 80րդ ցուցահանդէսին (Կռան–Փալէ) երկու պաստառներով կը մասնակցի՝ նաեւ Գոհար Պետոյեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (453)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Պ. Լըպլան հընդմիջեց անոր խօսքը, բայց երբ Թենարտիէ դադրեցաւ խօսելէ, ըսաւ.

— Ձեմ գիտեր թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզես: Կը սխալիս: Խիստ աղքատ մարդ մըն եմ, եւ ամենեւին միլիոնատէր մը չեմ: Ձեմ ճանչնար քեզի: Զիս ուրիշ մը կը կարծես:

— Ա՜հ, հնչեց Թենարտիէ, աղէկ փախուստի ճամբայ: Այդ ձեւով զի՞ս պիտի խաբես: Կը շփոթիս, ծերուկ: Ա՜հ, չես յիշեր: Չե՞ս տեսներ թէ ո՛վ եմ ես:

— Ներէ, պարոն, պատասխանեց Պ. Լըպլան քաղաքավար ձայնով, որ այսպիսի վայրկեանի մը մէջ տարօրինակ եւ զօրաւոր բան մը ունէր, կը տեսնեմ որ աւազակ մըն ես:

Ամէն մարդ գիտած է թէ ամէնէն պղծագոյն անձերն անգամ դիւրազգացութիւն ունին. հրէշները զգայուն են:

Այս աւազակ բառին վրայ տիկին Թենարտիէ անկողնէն վար ցատկեց, Թենարտիէն ալ աթոռը բռնեց իբր թէ ուզէր ձեռքերուն մէջ խորտակել զայն:

— Դուն տեղդ կեցիր, պոռաց կնոջը, եւ դէպի Լըպլան դառնալով.

— Աւազա՛կ ըսիր, այո, գիտեմ որ դուք այսպէս կ'անուանէք մեզի, պարոն հարուստներ:

«Աղէկ մ'իտքս եկաւ. ստոյգ է թէ սնանկացայ, կը պահուըտիմ. հաց չունիմ, ստակ չունիմ եւ աւազակ մըն եմ:

«Երեք օրէ ի վեր հացի կտոր մը դրած չունիմ բերանս, այլ սակայն աւազակ եմ եղեր:

«Ա՜հ, դուք հարուստներ, դուք ձեր ոտքերը կը տաքցնէք, հողաթափներ կը հագնիք, արքեպիսկոպոսներու պէս տաքուկ թիկնոցներ ունիք, դռնապան ունեցող տուներու առաջին դստիկոնները կը բնակիք, գետնասունկ կ'ուտէք, դունաւոր ամիսին մէջ մէկ արձակ ծնեբեկը քառասուն Փրանքի առնելով կ'ուտէք, ոլոռն կ'ուտէք, կերուխումներով կը յափրիք եւ երբ կ'ուզէք հասկնալ թէ ցուրտ կայ, օրագիրը կը նայիք գիտնալու համար թէ քանի՛ աստիճան կը նշանակէ Շըվալիէ ճարտարապետին ջերմաչափը. բայց մենք, ո՜հ, ջերմաչափները մենք ենք:

«Մենք ցուրտին քանի աստիճան ըլլալը հասկնալու համար պէտք չունինք քարափի ժամացոյցի աշտարակին անկիւնը երթալու եւ տեսնելու. մենք մեր արիւնին, մեր երակներուն մէջ թանձրանալը, մեր սրտին սառնահարիլը կը զգանք եւ կ'ըսենք. Աստուած չկայ:

«Եւ դեռ խոռոչները կուգաք, այո, մեր խոռոչները կուգաք մեզի աւազակ անուանելու համար:

«Բայց պիտի ուտենք, պիտի լափենք ձեզի, խեղճ ձագեր:

«Պարոն միլիոնատէր, գիտցիր որ ժամանակին ընկերային վիճակ մը ունէի, տուրք կը վճարէի, ընտրող էի, քաղքենի մըն եմ ես, բայց դուն, թերեւս դուն քաղքենի իսկ չես:

Հոս Թենարտիէ քայլ մը առաւ դէպի դրան քով կեցող մարդիկը, եւ սասանումով մը շարունակեց.

— Երբ կը մտածեմ թէ կը համարձակի հոս գալով հետս իբր հին մուճակներ կարկատողի մը հետ խօսելու պէս...:

Յետոյ մոլեգնութեան վերածումով մը Պ. Լըպլանին դառնալով.

«Գիտցիր նաեւ, պարոն մարդասէր, թէ անյայտ մարդ մը չեմ ես:

«Ձեմ այն մարդերու կարգէն, որոնց անունը յայտնի չէ եւ որոնք տուները կը տանին մանուկներ առեւանգելու համար:

«Ֆրանսական վաղեմի զինուոր մըն եմ ես. պէտք է որ շքանշան մը առած ըլլայի. Վաթերլոյի պատերազմին մէջ ես ալ կռուեցայ, եւ պատերազմին մէջ կոմս մը Փոնմէրսի անուն զօրապետ մը ազատեցի: Այս պատկերը զոր կը տեսնես եւ զոր Տաւիթ նկարեց Պրիւսէլի մէջ, գիտե՞ս զով կը ներկայացնէ, զիս կը ներկայացնէ:

«Դաւիթ ուզեց անմահացնել այս ռազմական քաջութիւնը:

«Փոնմէրսի զօրապետը շալակս առած եմ, եւ ռումբերու մէջէն տանելով ազատած եմ: Այս է ահա պատմութիւնը:

«Այս զօրապետն ալ երբեք բան մը չըրաւ ինծի. ան ալ ուրիշներուն պէս է եղեր: Բայց եւ այնպէս ես ազատեցի իր կեանքը՝ իմս վտանգելով, եւ զայս հաստատող վկայագիրներով լի են գրպաններս: Վաթերլոյի զինուոր մըն եմ ես, հիմա հասկցա՞ր, նզովից արմատ:

«Եւ հիմա որ այս ամէնը քեզի ըսելու բարութիւնը ունեցայ, վերջ տանք, ստակ պէտք է ինծի, շատ ստակ պէտք է, ահագին գումար պէտք է, եթէ ոչ կտոր կտոր պիտի ընեմ քեզի, ապիրատներուն ապիրատը»:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ԲԱՐԵՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1969 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա–նորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու–թեան շրջանը ։ Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում–ներու ։

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա–քումները ։

Բաժնեգիններու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա–սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը, մանաւանդ երբ ամէն տեսակի յաւելում–ները աւելի քան երբեք կը դժուարացնեն հայերէն օրաթերթի մը հրատարակու–թիւնը ։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են ․

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 փր․
Վեցամսեայ	50 փր․
Արտասահման, տարեկան	105 փր․

Արտասահմանի օդանաւային սպասար–կութեանց սակին համար, դիմել վար–չութեան ։

Շնորհակալութեամբ ։ Վարչութիւն
« *ՅԱՌԱՋ*»ի

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային ։

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին կողմէ ։

Կը խօսի՝ ճարտարապետ՝

Պ. ԱՐՄԷՆ ՇԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ․ ճարտարապետութիւնը եւ Հայոց վանքերը ։

(*Լուսարձակում նկարներու*) ։

Այս Ուրբաթ, 4 *Ապրիլ, ժամը* 21*ին*, *Հայ Մշակոյթի Տան մէջ* ։

Մուտքը ազատ է ։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Ատրինէ Պալեան, բժշկուհի Սօ–նիա Պալեան, իրենց ամուսնոյն եւ հօր Պ․ Յարութիւն Պալեանի յիշատակին կը նուիրեն յիսուն փր․ Մոնմորանսի հան–գստեան տան, 30 *ֆրանք Ազգատախնա–մին, քսան ֆրանք «Յառաջ»ին ։*

(*Ստանալ «Յառաջ»էն*) ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբ․ Գ․ Եօթնեղբայրեանի յուղար–կաւորութեան առիթով, Կ․ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի ստա–ցած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ։ Այրի Տիկին Եօթնեղբայրեանէ եւ զաւա–կէն՝ Աւետիսէն երեսուն ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վ․ Քիւրքչեանէ երեսուն, Տէր եւ Տիկին Աւ․ Կուտուզեանէ, Տէր եւ Տի–կին Արշ․ Կուտուզեանէ, Յովհ․ Տէր–Վարդանեանէ քսանական ֆրանք, Գր․ Գրիգորեանէ, Գր․ Հազարապետեանէ, Վ․ Տէր–Վարդանեանէ եւ զաւակներէ 10, *ումն՝ տասը ֆրանք ։*

×

Ողբ․ Տիկին Ասլրկեանի յուղարկաւո–րութեան առթիւ Տիկին Գասապալեան 50, *Տիկին Թերզիպաշեան քսան, Տիկին Սե–րէնկիւլեան ողբ․ Շ․ Տէր–Վարդանեանի յուղարեկաւորութեան առթիւ* 50 *փր․ ։*

×

Մկրտիչեաններ իրենց ողբացեալ մօր յուղարկաւորութեան առթիւ 50, *Տիկ․ Շ․ Գասապալեան Տիկին Վ․ Զալըգեանի հո–գեհանգստեան առթիւ յիսուն, Տէր եւ Տի–կին Րաֆֆի Նազարեան Տիկին Տիլտայի, (ծնեալ Պարոնեան) մահուան առթիւ* 20, *Տէր եւ Տիկին Ժ․ Թէրզիպաշեան իրենց մօր Տիկին Սանտրկեանի մահուան առ–թիւ երեսուն ֆրանք ։*

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս․ ՅՈՎՀ․ ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ Չարչարա–նաց եւ խաչելութեան Տեառն —*Թափոր Թաղման՝ ժամը* 17*ին* ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի․— *Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուա–ծոց՝ ժամը* 15·30*ին*, *Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարա–նի աշակերտուհիները ։ Կը պատարագէ՝* Գիւտ Ծ․ Վրդ․ Նազգաշեան ։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի․— *Ժամերգու–թիւն ժամը* 8*ին*, *բազմաձայն պատարագ* 10*ին* ։ *Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Կաթո–ղիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հա–յոց ։*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս․ Աստուածածնի․— *Պատա–րագ՝ ժամը* 10*ին*, *յաւարտ պատարա–գի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց ։*

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու, Կրան Բէնի, Թաղական խոր–հուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Զա–տկուան տօնին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ․ ԹՐԹՌԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ՈՒՐԲԱԹ, ժամերգութիւն եւ երկրպա–գութիւն Ս․ Խաչին ժամը 18*ին* ։

ՇԱԲԱԹ, ժամերգութիւն ժամը 17*ին*, *պատարագ, ժամը* 10·30ին ։ *Կը պատա–*

ԿԻՐԱԿԻ․— Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, աժմը 10·30*ին* ։ *Կը պատա–րագէ եւ կը քարոզէ՝*

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ․ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ․— Մեռելոց, ձայնաւոր պատարագ համօրէն ննջեցելոց ժամը 10·30*ին* ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս․ ԳՐ․ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աւագ չարթուան ժամանակացոյցը նոյ–նըն է Փարիզի եկեղեցւոյ ժամանակա–ցոյցին հետ ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս․ ԽԱՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ․— Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն մերոյ Յ․ Ք․ի, պատարագ ժամը 10·30, *Ոտնլուայ* 17, *Խաւարում* 20·30 ։

ՈՒՐԲԱԹ․— Յիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, երեկոյեան հանդիսաւոր Թա–փօր Թաղման 17·30 ։

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, *ժամը* 16·30, *պատարագ* 17·30 ։

ԿԻՐԱԿԻ․— Զատիկ, Յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամը 9, *պատարագ* 10·30 ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ․— Մեռելոց *ժամը* 10·30 ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելու–թեան, *ժամը* 10, *Թաղում* 17 ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Ճրագալոյց Ս․ Զատ–կի․— *ժամը* 8·30 *Ընթերցուածք* 16·30, *պատարագ Խթումի* 17·45 ։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ․— *Նախատօնակ եւ Անդաստան ժամը* 7·30, *պատարագ* 10, *Ընթերցում Հայրապետի պատգամին եւ քարոզ* 11 ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց ․— *ժամը* 8, *պատարագ եւ հոգեհանգիստ* 10–11·30 ։

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, Կրկնազատիկ․— *Յիշա–տակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ հա–մաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պա–տերազմաց ։*

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հը–րահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյս մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պա–տարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, հոգիներուն համար մեր մէկու–կէս միլիոն նահատակներուն ։ Հանդիսու–թեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ Եպս․ Վարդանեան ։

Ժամերգութիւն ժամը 8, *պատարագ* 9·45, *հոգեհանգիստ* 11·40 ։

ՊՕՄՈՆ, Ս․ ԳՐ․ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Թաղման արարո–ղութիւն ժամը 17 ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Ս․ Զատկի․ *ժամը* 17, *Ընթերցուածք* 17·30 ։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ․— *ժամը* 8·30, *Ան–դաստան* 9, *նոր խումբով պատարագ* 10 ։

Կը պատարագէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ․ ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց Զատկի, *ժա–մը* 8·30, *պատարագ* 10, *հոգեհանգիստ* 11·30 ։

Թաղականութիւնը կը յիշեցնէ հաւա–տացեալ ժողովուրդին թէ անոնք որոնք Ս․ Յարութիւն տօնին առիթով կը փափաքին խնդաղիւնով կամ այլ ձեւի նուիրատուու–թիւնով օժանդակել եկեղեցւոյս պայծա–ռութեան, թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեանս մօտ ։

Ս․ ԶԱՏԻԿ․— Ժամերգութիւն ժամը 8*ին*, *պատարագ* 10*ին* ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց ․— *Ընդհ․ հոգեհանգիստ ժամը* 9*ին* ։

Գերեզմանօրհնէք, Երկուշաբթի, Օ․ Քանէի գերեզմանատուն ժամը 11*ին*, *Սէն Լուի գերեզմանատուն ժամը* 2*ին* ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Ս․ ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 3 *Ապրիլ․— Պա–տարագ եւ Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը առաւօտ* 10*ին*, *Ոտնլուայ* 16*ին*, *Խաւարում, Ո՞ւր ես մայր իմ ժամը* 21*ին* ։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Թաղումն Քրիստո–սի ժամը 16*ին* ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Պատարագ Ճրագա–լոյցի եւ Դանիէլի գիրք 18*ին* ։

ԼԻՈՆ․— Ս․ ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ․— Կարգ Թաղման ժա–մը 17*ին* ։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ․— Ժամերգութիւն ժա–մը 16*ին*, *Ճրագալոյց, Ս․ պատարագ ժամը* 17*ին*,

ԿԻՐԱԿԻ, Ս․ Զատիկ․— առաւօտեան ժամը 8*ին*, *Ս․ պատարագ ժամը* 10*ին* ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 7 *Ապրիլ․— Մեռելոց առաւօտեան ժամը* 9*ին*, *Ս․ պատարագ ժամը* 10*ին* ։

ՍԷՆ – ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ)

ՈՒՐԲԱԹ, Յիշատակ խաչելութեան․ — *Առաւօտ ժամը* 9, *Թաղում* 17 ։

ՇԱԲԱԹ, Ճրաագլոյց 17, *Երեկոյ ժա–մերգութիւն եւ Ընթերցուածք ժամը* 18·30 ։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ հրաշափառ Յարու–թեան, ժամը 8·30, *պատարագ* 10 ։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց․— *առաւօտ ժամը* 8·30, *հոգեհանգիստ* 11·30 ։

13 *Ապրիլ, Նահատակաց օր, Ազգային սգատօն ։ առաւօտ ժամը* 8·30, *պատարագ* 10, *հոգեհանգիստ* 11·30 ։

ՏԷՍԻՆ Ս․ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ոտնլուայ ժամը 16, *Կարգ Չարչարանաց* 19 ։

ՈՒՐԲԱԹ ։ Կարգ Թաղման ժամը 7 ։

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց *ժամը* 16 ։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, *առաւօտ ժամը* 9*ին*, *պատարագ* 10*ին* ։

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՐԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծծօ*) Պ․ Պ․ Մկրտիչ Պօղոսեան (*Թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*Թենոր*), Մարիօ Հանը–թիս (*պաս*) ։

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգ–չախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ․ Արման Նը–չանեանի դրասենեակը ։*

Գիներ․— 15 փր․ եւ 10 փր․ ։ Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 փրանք ։

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի կառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ* 20·15*ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) *ԱԼՖՈՐՎԻԼ․— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ* 20·30*ին* ։

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ․ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երափոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ Զատկուան
ԻՐ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը
22էն մինչեւ առաւօտ

Au Real-Corniche-Catalans

avec l'orchestre

GUY MATTEONI

Attractions internationales et pour la première fois à Marseille le fameux quator vocal Sud-Américain OMNIA

Tenue sombre de rigueur.

Սեղանները կանխաւ ապահովել ։

Agence Immobilière

Villas - Maisons de Campagne

Terrains

CABINET GERARD

58, Chemin Pierre-Drevet
69 - CREPIEUX-LA-PAPE
Tél. : 40 - 43 - 23
R. C. Bourg 69 A 102

CARTE PROFESSIONNELLE N° 295
délivrée par la
Préfecture du Rhône

Bureaux :
ouverts matins uniquement
visite des Affaires : après-midi

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձի մը ղրաղելու համար ։ Հեռաձայնել՝ Ե–րամեան, 488–62–06 ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 4 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 4 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11480 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.480

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԽԱԽՏ

Այն պահուն, երբ Զորս Մեծերը Նիւ Եորքի մէջ, ՄԱԿի հովանիին տակ, գըլուխ գլխի տուած եւ մը կ'որոնեն արաբ-իսրայէլեան անելէն դուրս գալու համար, հակառակորդ երկու կողմերու պատասխանատու վարիչները հրապարակաւ եւ հանդիսաւորապէս կը ճշդեն իրենց դիրքը :

Գահիրէի մէջ նախագահ Նասր Արաբ ընկերվարական միութեան ազգային խորհրդաժողովի 1700 պատգամաւորներուն առջեւ ճառ մը խօսելով, պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը Զորս Մեծերու ժողովին մասին :

Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան համար ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւը կը կազմէ հիմնաքարը՝ լուծելու համար Մերձաւոր Արեւելքի տագնապը : Նախագահը կը յուսայ, որ ՄԱԿը, Ապահովութեան Խորհուրդը եւ Զորս Մեծերը պիտի յաջողին գործադրել տալ յիշեալ բանաձեւը : «Որովհետեւ, ըսաւ, մեր ուզածը խաղաղութիւն է, խաղաղութիւն՝ որ պէտք է հիմնուի միայն արդարութեան վրայ» :

Խորհրդաժողովը քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը շեշտէ թէ Ա) Արաբ ազգին կարելի չէ պարտադրել լուծում մը, որ անձնատուութեան համազգամանք պիտի ներկայացնէ եւ ոչ թէ խաղաղութեան : Բ) Արաբ ազգը պիտի մերժէ որեւէ լուծում, որ չի նախատեսեր գրաւեալ բոլոր հողերու ամբողջական եւ առանց պայմանի պարպումը :

Ո՛չ մէկ զիջումի կամ իրաւախոհութեան կրնան ենթարկուիլ այս երկու հիմնական սկզբունքները :

Եգիպտոսի արտօնեալ միակ կուսակցութեան օրէնսդիր գերագոյն մարմինը միաժամանակ որոշեց ամէն կերպով զօրացնել արաբ միացեալ հանրապետութեան բանակն ու Սինայի մէջ գործող դիմադրական կազմակերպութիւնը, ուժեղ կրաւորական պաշտպանութեան, ապայակոյտի մը ղեկավարութեան տակ առնել ժողովրդական ուժերը, որոնց թիւը պիտի աւելցուի, ու նաեւ՝ տեղափոխել Սուէզի քարիւղի զտարանները, որոնք պարբերաբար կ'ենթարկուին իսրայէլեան թնդանօթներու կրակին :

Բանաձեւը դատապարտեց նաեւ «աշխարհակալութիւն»ը, գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ Խ. Միութեան, ընկերվարական երկիրներու եւ Ֆրանսայի բերած նպաստը արաբական դատին, կ'ողջունէ պաղեստինեան դիմադրական կազմակերպութիւնը եւ կոչ կ'ուղղէ խաղաղասէր երկիրներուն՝ նիւթապէս ու բարոյապէս աջակցիլ ֆէտայիներուն :

Յատկանշական են նախագահ Նասրի ճառին հետեւեալ կէտերը .—

«Մեր թշնամին կարողութիւն ունի շատ ուժեղ կերպով հարուածելու : Տարի մը առաջ չէինք կրնար փոխադարձել : Սակայն կրնամ ապահովցնել ձեզ այսօր, որ մենք ալ կրնանք շատ ուժով հարուածել : Տարի մը առաջ եգիպտացի զինուոր մը, որ թշնամի մը կը տեսնէր եւ անոր վրայ գնդակ կ'արձակէր, կը պատժուէր : Այսօր հակառակն է : Մենք կը պատժենք այն որ թշնամին կը տեսնէ եւ զէնք չի քաշեր : Այսօր մենք պատրաստ ենք դիմադրելու բոլոր յարձակումներուն : Իսրայէլի ծաւալապաշտական ձգտումները արգիլելու միակ միջոցը մեր ուժն է : Օտարներու բարոյական ճնշումը բաւարար չէ զսպելու իսրայէլացիները» :

Արաբական ճակատի ա՛յնքան յստակ տեսակէտին դիմաց Իսրայէլի պատասխանատու վարիչները նշանախեց մը չեն ուզեր զիջիլ այն հիմնական սկզբունքներէն, որոնց կառչած են սկիզբէն ի վեր :

Ա) Չեն ընդունիր Զորս Մեծերու կամ այլ օտար որեւէ պետութեան իրաւարարութիւնը, եթէ նախապէս պայմաններու մասին չէ առնուած իրենց համաձայնութիւնը :

Բ) Մերձաւոր Արեւելքի մէջ մնայուն խաղաղութիւն հաստատելու միակ միջոցն է արաբ պատերազմիկ իւրաքանչիւր պետութեան հետ առանձին առանձին բանակցիլ եւ դաշնագիր ստորագրել :

Գ) Արաբները պէտք է ճանչնան Իսրայէլը իբրեւ պետութիւն :

Դ) Գրաւեալ հողերը կը պարպեն՝ ի բաց առեալ Երուսաղէմի արաբական մասէն եւ Կոլանի բարձունքէն : Սահմանները պէտք է սրբագրուին այն ձեւով, որ Իսրայէլ ապահովուի ապագայ յարձակումներու դէմ :

Ե) Եթէ կարելի չըլլայ համաձայնիլ արաբական պետութեանց հետ, Իսրայէլ պիտի շարունակէ իր տիրապետութեան տակ պահել գրաւեալ հողերը :

Ինչպէս կը տեսնուի, կողմերը վճռական են եւ անխախտ իրենց տեսակէտներուն վրայ :

Մօշէ Տայան լաւատես չէ ու կը վախնայ, որ ամառը վերսկսի պատերազմը :

Յուսա՛նք, որ խնդիրը այդ ծայրայեղ եզրակացութեան չհասնի :

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՆ

Պայքարը բացէ ի բաց սկսած է «ուղղափառ»ներուն եւ ազատականներուն միջեւ եւ կը թուի թէ Մոսկուայի հաւատարիմներն են որ կը յաղթեն : Արդէն իսկ կը դատապարտուին Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Սմրկովսկի եւ միւս ազատական տարրերը : Գրաքննութիւնը կը վերահաստատուի եւ պատժական միջոցներ ձեռք կ'առնուին պատասխանատու նկատուած լրատուութեան օրգաններուն նըկատմամբ :

Փրակայի ձայնասփիւռը կը հրապարակէր նաեւ այն զեկոյցը զոր կուսակցութեան Պրեզիտիումը կը հաղորդէր իր արտակարգ նիստէն ետք : Զեկոյցին մէջ, դատապարտելէ ետք հակախորհրդային ցոյցերն ու արարքները, կը շեշտուի .— «Պէտք է նկատենք թէ այս արարքները դիպուածով չեղան, այլ կատարուեցան «արուեստական կիրքի» մթնոլորտի մը մէջ, արծարծուած տեղեկատուութեան միջոցներով, օտար քաղքենի քարոզչութեամբ, եւ հակընկերվարական ուժերու գործունէութեամբ, որ Օգոստոսէն ի վեր, արդէն քանի անգամներ երեւան ելած են : Չեխ համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն քանիցս յայտարարած է որ Չեխոսլովաքիոյ ընկերվարութեան յեղաշրջման համար, կենսական պարտականութիւն է բարելաւել Խորհ. Միութեան և ընկերվարական միւս երկիրներու հետ յարաբերութիւնները» : Քիչ անդին զեկոյցը կ'ըսէ նաեւ .— Պրեզիտիումը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ որ հակախորհրդային որեւէ ցոյց ուղղուած է ընկերվարական երկիրներու միասնականութեան դէմ եւ մեր ժողովուրդին՝ կենսական շահերուն եւ կը համապատասխանէ հակահամայնավարութեան :

Ինչպէս կը տեսնուի ոճը խիստ է : Մոսկուան ալ արդէն մտահոգ է Չեխոսլովաքիոյ կացութենէն եւ պաշտօնական դեկոյց մը զոր սփռած է Թաս գործակալութիւնը կը յայտարարէ թէ «Խորհ. կառավարութեան հրահանգներուն վրայ է որ մարեշալ Կրեչկօ եւ Սեմիոնով Փրակա գացած են» : Կը ճշդուի նաեւ թէ Սեմիոնով Փրակա պիտի մնայ այնքան ատեն որ ներկայ կացութիւնը բարելաւուած չէ : Կը թուի թէ իր առաքելութիւնը, երկար ժամանակի համար է եւ կը նմանի Կուզնիցովի, ապա Կատուշեւի պաշտօններուն :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԵԱՔԻՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԺ. ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՆԱԼ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

Բ.

7ա.) Սթալինի հրահանգով, ձերբակալուեցան եւ մեծամասնութեամբ սպաննուեցան բոլոր ընդդիմադրութեանց ներկայացուցիչները, որոնցմէ շատերը տակաւին չեն արժեւորուած մեր օրերուն, հակառակ անոր որ անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնները բոլորովին չինծու էին :

7բ.) Սթալին չվարանեցաւ բնաջնջումին առջեւ օտար համայնավարներու, որոնք մեր երկիրը ապաստանած էին՝ խուսափելու համար փաշական, կէս-փաշական եւ միապետական բռնութիւններու հալածանքներէն. Գերմաններ Հ. Ռեմմելէ, Շուպերթ, Հայնց Նէօման, Վերներ Հիրշ. Հունգարներ Պելա Քուն, Մեդան, Ժիտաս, Կապոր Ֆարքաս եւ ուրիշներ. Պուլկարներ Ստամոնիաքով, Թանեւ եւ ուրիշներ. Լեհեր Տոմպալ, Լեզինսքի, Բրոշնիաք եւ ուրիշներ. Էսթոնացի Խ. Բեկելման եւ ուրիշներ, Իրանցի Սուլթան Զատէ եւ ուրիշներ, Եուկոսլաւ Վ. Քոբիչ, Տ. Սեօտիչ եւ ուրիշներ. զուիցերիացի Ֆ. Բլաթէն (որ իր մարմինով ծածկած էր Լենինը, անոր դէմ գործուած առաջին մահափորձին ընթացքին) եւ ուրիշներ :

7գ.) Սթալինի զիտութեամբ է որ ոչընչացուեցան մեր տեղեկատուութեան բազմաթիւ ղեկավարները, Բերզին, Արդուզով, Թրելլիսէր, Բոքի, Ուրիցքի, Պորովիչ, Սբիկելկլաս, Քանենֆոնթով, Բեթըրդ, Լացիս, Քետրով եւ ուրիշներ : Ասիկա լրջօրէն տկարացուց մեր տեղեկատուութեան սպասարկութիւնը պատերազմի նախորդող շրջանին : Տրուած ըլլալով, որ մենք փաստարկուած ձեւով ծանօթ չենք Սթալինի կողմէ անձնապէս գործուած ոճիրներուն, ստիպուած ենք զայն ամբաստանել 17րդ յօդուածին ու աւելի ճիշդ 102 – 17րդ յօդուածին համաձայն «կանխամտածուած սպանութիւն ծանրացուցիչ պարագաներով» .— պատժել մինչեւ տասնեւհինգ տարի բանտարկութեամբ կամ մահապատիժով եւ 66 – 17րդ յօդուածին («ահաբեկչական արարքներ» — «սպանութիւն ընկերային կամ պետական անձնաւորութեան մը կամ իշխանութեան ներկայացուցիչի մը ... խորհրդային իշխանութիւնը տապալելու կամ տկարացնելու միտումով» — պատժելի մինչեւ տասնեւհինգ տարի բանտարկութեամբ կամ մահապատիժով) :

8.) Սթալին պետութեան գլխաւորն էր երբ, հայրենական մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անկէ ետք, մեր երկրին ժողովուրդներէն շարք մը (Խրիմի Թաթարները, Քալմուքները, Չեչենները, Ինգուշները, Պալքանները, Քորէացիները, Յոյները, Թուրքերը, Գերմանները եւ այլք) զոհ գարձան իրենց հայրենի հողերէն պարտադիր եւ ապօրինի տեղահանութեան :

Այս ոճիրները ենթակայ են 74րդ յօդուածին («ազգերու եւ ցեղերու հաւասարութեան բռնաբարում» — պատժելի մինչեւ հինգ տարի ազատութեան զրկումով) :

9.) Զանգուածային հալածանքներու հետ կապակցաբար, մեր տնտեսութեան եւ մեր երկրագործութեան բոլոր ճիւղերուն պատկանող ղեկավար, գիտական եւ մասնագէտ տարրեր մեծամասնութեամբ բնաջնջուեցան կամ արգելափակուեցան, ինչ որ ծանր ազդեցութիւն գործեց մեր երկրին տնտեսութեան վրայ : Այսպէս օրինակ, 1938ին երկաթեայ հանքերու արտահանումը 1937էն տասը առ հարիւր նըւազ եղաւ, հակառակ անոր որ ծրագիրը կը նախատեսէր յաւելում մը : Որակաւոր տարրերու արագ շիջումը կասեցուց արտադրութիւնը. 1940ին, օրինակ մետաղաչինական ճարտարարուեստին մէջ, հարիւր յիսուն աշխատանոցի պետի վրայ, վաթսունեւհինգը այդ պաշտօնը կը վարէին հազիւ մէկ տարիէ ի վեր (Խորհրդային Միութեան Կոմունիստ կուսակցութեան պատմութեան խնդիրներ, 1964, թիւ 2, էջ 73–74) :

Զինուորական թեքնիկի մարզին մէջ մեծագոյն վարպետ. հնարիչները ֆիզիքական լուծարքի ենթարկուեցան. Կ. Լանժիմաք (հնարիչը «Քաթիուշա»յին, որ հռչակաւոր պիտի դառնար յետագային), Քուրչեւսկի (հնարիչը աննահանջ լաւագոյն թնդանօթին), Վ. Պաքուրի (անթելով կատարուող պայթումներու գրութեան հիմնադիրը), Վ. Զապլաւսկի (հրասայլ շինող), Սմիրնով (տատարի աշխատանքներու պետ), Ի. Քլեմենով (ինքնամուղ շարժակներու վերաբերեալ հետազօտութիւններու գիտական կաճառի պետ), Մ. Լէյթենզոն (Ժուքովսկի ակադեմիային կից միջմոլորակային ճամբորդութիւններու ընկերութեան հիմնադիր), եւայլն : Արգելափակուեցան. Ա. Թիւփոլեւ, Ս. Քորոլեւ, Ա. Պերկ, Վ. Կլուշքօ, Պ. Վաննիքով (սպառազինումի ժողովուրդի կոմիսար) եւ այլոց զանգուած մը : Շատ մեծ գիտնականներ բնաջնջուեցան. Ն. Վավիլով, Ի. Քրիւչեւսկի, Տոկաթքին, Թուլայքով, Գերասիմովիչ, Բոլակ ...

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ կուսակցական համագումարը ոչ մէկ կապ ունի համայնավարութեան հետ, Մոսկուայի ակնոցով, որ «կատակերգութիւն» կ'որակէ Փեքինի ժողովը :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը որ Նիժերիայէն վերադարձաւ, շատ նեղ կացութեան մատնուած է : Իր իսկ կուսակիցները շատ խիստ են իրեն հանդէպ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մեր խմբագրատունը այցելեց փոխ-գնդապետ Ս. Մատթէոսեան, որ Փարիզ եկած էր յանուն Խորհ. Միութեան իբրեւ պատուիրակ Ֆրանսայի Նախկին Ռազմիկներու համագումարին :

Ս. Մատթէոսեան Հայաստան վերադարձաւ Շաբաթ օր :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՎԻՐԱՒՈՐ ՓԱՌՔԸ

Այդ տատու երկաթուղիով կուգար Տեղապահը Պատրիարքարան, յարգալից ըլլանք՝ Տեղապահ Սրբազանը(*) :

Տեսարանը Գում – Գաբուի կայարանն է : Սիրքէճիի կառախումբը կը հասնի : Անցորդներու սովորական խռնումը կայարանին առջեւ · Սրբազանը կը հագնի նոյնհետայն իր ծանրագէժ կերպարանքը, Տեղապահի պաշտօնական դիմակը դրած է արդէն :

Շոգեկառքի պաշտօնեայ մը կը բանայ առաջին վակոնի մը դուռը, որուն առջեւ եկեր կը սպասէ բարապանը փութկոտութեամբ մը, ուր ձանձրոյթը կը մատնուի : Կառքին զանէն դուրս կը ցցուի ահա գլուխ մը, գունտ, պարարտ — հոլանտական գլուխ մը պանիր — որուն վրայ աչքերը տարորոշ ու թանձր նայուածք մը ունին — աչքեր՝ ուր կեանքը կը խորդայ :

Արծաթ-կոթով գաւազանին վրայ յենլով վար կ'իջնէ Տեղապահը ու իր հետ՝ իր ··· փորը : Մսեղէն կխազունդ մըն է այդ փորը, Սրբազանին հասկցած միակ «Աշխարհ ամենայն»ը գուցէ, որուն վրայ անցած դարձած է հանապազ իր պարարակ գոյութիւնը, ինչպէս կ'անցնի մեր մահկանացու կեանքը այս հողագունդիս վրայ : (Կաթողիկոս պիտի ըլլայիք, Սրբազան, եթէ եկեղեցականի մը արժանիքը կշիռով գնահատուէր) :

— Թեւէս չը պռնե՞ս, ծօ···պոռաց յանկարծ Տեղապահը բարապանին երեսն ի վեր, նոյնժամայն յանդիմանական ըսպաննող նայուածք մը ժայթքեցնելով եւին փոքրաւորին, իր տեսակ մը հոգեւոր ու անբաժան յաւելուածը, «ընդ մամլով» վարդապետ, սեւուլիկ պորլիկ, որ իր մանրադիտական տխուրին համար չինուեր է կարծես : Անզգամները, երբեք պիտի չգիտնան զինքը պատշաճ «ովսաննա»ով մը շրջապատել, երբեք : Մարդս իր պզէն ալ կը յուսահատի, խա'չ որ :

Բարապանը ճամբայ կը բանայ, քիթը եասախնի իր թեւ պեխերուն վրայ կախած, դէմքը թթուած : Էհ, ինչպէս ալ չկատղի մարդը, տակաւին երէկ՝ ագդականէ մը իրեն նուէր ղրկուած պատուկ մը մածունը գրաւեր է Սրբազանը, «Խարթալի եօղուրտը մէթին կ'ըլլայ, չատոնց է չէ կերեր» :

Փողոց մտած են : Տեղապահը փչփչալով կը հետեւի բախտաշուրկ բարապանին, եւին մէկ քով ձգելով իր հոգեւոր ձագուկը, որ հիմա բուրվառի ձեւով քծնի խլլիկ բարեւներ կը կարէ օդին մէջ, ամէն անգամ որ «պղնուաշուք»ի մը սուեերը կ'անցնի ···

(*) Յօդուածագիրը կ'ակնարկէ Զամչեան Բարթողիմէոս Եպիսկոպոսին, որ Դէպքերուն պահ մը Տեղապահութեան պաշտօնը վարեց :

· · · · · · ·

Պատրիարքարան տանող փողոցներուն մէջ հոս ու հոն հանդիպուած հեզ ու պարկեշտիկ անցորդներ, հայ բարի քրիստոնեաներ որոց երանաւէտ պարզմտութիւնը պիտի չթօթվէ երբեք գաւազանի մը արծաթին ու բարապանի մը «ոսկի կոճակ»ներուն շլացումը, հին թաղեցիներ՝ որոց բարեպաշտութիւնը անխախտ պիտի պահէ յաւէտ սքեմին ու փակեղին երկիւղած յարգանքը՝ «Նուաստ ծառայ»ի անձնամատոյց բարեւ մը կը խոնարհեն ի տես Տեղապահ հօր որ տակաւ իր գունչին տակ խռոխանքի նոր գունչ մը կը չինէ, երկրորդ յարկ մը, ուռած, փքած, յղփացած :

Բայց Պատրիարքարանի բուն փողոցն ենք հիմակ, նեղկուկ, հնօրեայ անցք մը այդ փողոցը, ուր անցորդները, գրեթէ անվրէպ, գործով մը Պատրիարքարան կ'երթան կամ անկէ կը դառնան : Տեղապահ Սրբազանն ալ իր նուաճած հողերուն մէջ է այսուհետեւ · կուրծքը, յոխորտանքի մը մէջ ցցած, աւելի ուժգին կռթնելով իր գաւազանին եւ մատ մը աւելի ուռեցուցած իր երկրորդ գունչը՝ կը յառաջանայ, եւ ճամբուն երկայնքը բոլոր անցորդները դէպի պատերը կը քաշուին, ալեքներու նման որ եղերքներուն կ'երթան բախիլ երբ նաւ մը յանկարծ նեղուց մը ճեղքէ անցնի ···

Եւ ահա քանի մը տասնեակ քայլ հեռուէն՝ Սրբազանին աչքերը, որ բան չեն գիտեր տեսնել՝ կը գիտեն սակայն մէկը որ Պատրիարքարանին դրան մօտիկ կծկըտած նստած՝ ոտքի ելլելու ոչ իսկ շարժում մը կը գծէ : Կը յառաջանան մինչ մարդուկը անհոգ անտարբեր կը շարունակէ պահել իր նստուկ դիրքը ու կը ժըպրհի չտեսնել ·· կխազունդը մսեղէն որ կը քալէ երկու ոտքի վրայ :

Օ՜հ, ամբարիշտը, սրբապիղծ :

Ու Սրբազանը, որուն գայթակղումը ալ չափ չունի՝ բարկաճայթ, բարապանին ·

— Ոտքի չհանե՞ս, ծօ՛, էշու կտոր ···

Բարապանը՝ բուռն շարժումով մը — ուր յափշտակուած մածունին ոխը ուրիշ մը հանելու պէտքը կայ կարծես,— կը խոյանայ հէգ մարդուն վրայ, եւ թեւը տեղէն հանելու ուժգնութեամբ թօթվելով՝

— Էկողը վով է, չե՞ս տեսնար կոր, թէրպիյէսիզ, էշու կը···

Մարդուկը թէեւ անպտօրէն բրտօրէն ցնցուած, բայց միշտ կոկողիկ՝ դանդաղ շարժումով մը իր գլուխը կ'օրօրէ վզին կոճղին վրայ, եւ իր շուրջ կը պտըտցնէ տարտամ անիմաստ նայուածք մը, որ նայուածք չէ ·

Բարապանը ետ կ'ընկրկի յանկարծուստ, ու Նորին Սրբազնութեան դառնալով ·

— ··· Պախսը քէօր է եղեր, Սրբազան :

ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

Աղեքսանդրիա, 1909

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Ե·

1910ին վերջնապէս կը մեկնի Ս · Էջմիածնէն դէպի Պոլիս, ուր տաք բոյն մը, խանդավառ հայութիւն մը կը սպասէր հայ երաժշտութեան այս Պօղոս Առաքեալին : Աննախընթաց խանդավառութեան օրեր ապրեցաւ Պոլսահայութիւնը Կոմիտասի համերգներով, դասախօսութիւններով եւ մտերմիկ երեկոյեան հանդիպումներով : Եւրոպական ճաշակին հետ հաղորդութեան մէջ եկած Պոլսահայութիւնը, ձանձրացած հայ երաժշտութեան չարչարուած աւանդութիւններէն՝ տաճկական եւ առհասարակ արեւելեան ծեքծեքումներու եւ մեղկացնող ազդեցութիւններու ենթակայ, անյագ կարօտով եւ անսպառ սիրով կապուեցաւ Կոմիտասեան հայ երաժշտութեան, որովհետեւ Կոմիտաս այն գիտարար – խմբավարն էր, որ մարդոց շրթունքներուն վրայէն երգել կուտար սրտերուն, հայ հոգիի թելերուն : Երգը իր ճիպոտին տակ կը բխէր հայ հոգիի ակունքներէն ու բեմին վրայ խրագործուելէ աւելի կ'իրագործուէր հոգիներու աշխարհին մէջ, դարձի հրաշքներ կատարելով, պայծառակերպութեան վիճակներ ստեղծելով ··· : Պէտք է կարդալ այդ օրերու հայ թերթերը, պէտք է լսել ապրող վկաները հասկնալու համար թէ հոգեփոխութեան ինչ ցնծալից պահեր ապրեցաւ Հայութիւնը Կոմիտասի ճիպոտին հրաշագործ զօրութեան տակ :

Բայց սուսերը անբաժան ընկերն է ճառագայթին ··· :

Պոլսոյ մէջ եւս ծայրայեղ պահպանողականներ, նոյնիսկ եկեղեցական իշխանութիւնը, Պատրիարքարանի գլխաւորութեամբ, կը ջանար արգիլել հանդիսանալ եկեղեցական երաժշտութեան համերգային մատուցմամբ ժողովուրդին ներկայացնելու ձեւին : Հրահանգ իսկ կը տրուի կասեցնելու համերգի մը առաջին բաժինը, որով պիտի ներկայացուէին կրօնական երգեր, պատարագէն մասեր ու շարականներ :

Կոմիտաս այս բոլոր տեսակի խոչընդոտներուն դիմաց ունէր մէկ պատասխան, որ կը բխէր կարծես իր ողջ էութիւնը կազմող եւ իր գոյութեան իմաստ տուող համոզումէ մը ·

« Ես տարիներու աշխատանքով շիներ եմ իմ ուղեգիծը, ուրկէ ընթացեր եմ ցարդ եւ պիտի ընթանամ ասկէ ետքն ալ, որքան ատեն որ ուժ զգամ երակներուս մէջ · ո՛չ մէկ խոչընդոտ չի կրնար կասեցնել զիս իմ առաքելութեանս մէջ, որուն նուիրականութեանը համոզուած եմ ես բոլոր սրտովս » :

Պոլսէն նոր ճառագայթում մը կ'ունենայ Կոմիտաս Վարդապետ դէպի Իզմիր, Աղեքսանդրիա, Գահիրէ, միշտ տարածելով հայ երգը եւ զայն տարրացնելով հայութեան հոգիին հետ : Այլեւս դեսպանն էր հայ երգին, ըլլալէ ետք անոր գիւտարարն ու յայտնաբերիչը : Այլեւս Կոմիտաս ինք դարձեր էր հոմանիշ Հայ երգին : Հոն ուր Կոմիտաս էր՝ անդ եւ հայ երգն էր : Իր անձը թաթխուած հայ երգի խնկութեամբը՝ եղաւ անոր խօսքը, ինչպէս կարմիրը արիւնին համար եւ արիւնը՝ սրտին :

Կոմիտաս վերջին անգամ մը կ'այցելէ իր հոգեւոր տունը՝ Ս · Էջմիածին (1913) : Բայց այնտեղ սառը կը մնար սառ՝ իրեն նկատմամբ : Վերստին կը զգայ դառն իրականութիւնը, թէ Էջմիածինը այդ օրերուն չէր կրնար ըլլալ իրեն հարազատ աշխարհը : Ուստի, հոգին այցելած՝ ետ կը վերադառնայ Պոլիս :

Դարձեալ վերջին անգամ մը կ'այցելէ Եւրոպա, նախ Պերլին եւ ապա Փարիզ, ուր 1914ին կը մասնակցի երաժշտագիտական համաժողովի մը, կարդալով զեկոյցներ հայ երաժշտութեան մասին եւ հեղ մը եւս բարձր բռնելու դրօշը հայ երաժշտական արուեստին :

Փարիզէն ուղղակի կը վերադառնայ Պոլիս այն երազով, որ քանի մը տարի ետք առիթը վերստին պիտի ունենար Եւրոպա երթալու եւ մասնակցելու Պերլինի մէջ գումարուելիք միջազգային երաժշտական համագումարի մը :

Բայց, կեանքը, հայ ժողովուրդին դէմ նիւթուած դաւն ու ոճիրը, զինք դէպի այլ կողմ ուղղեցին ··· անվերադարձ : 1915ի Ապրիլին ուրիշ ականաւոր հայ դէմքերու հետ Կոմիտաս աքսորուեցաւ դէպի Անատոլուի խորերը : Դառն եղան իր օրերը իր ժողովուրդին տառապանքին ի տես եւ մօտալուտ մահացումի սպառնալիքը՝ Դամոկլեան սուրի պէս կախուած ճակատագրին վրայ : Կոմիտաս հայ մարդու տառապանքը ճանչցած էր երգին մէջ : Տարբեր էր սակայն տառապանքը կեանքին մէջ : Երաժշտական արուեստը տառապանքի զգացումը գեղեցկացուցած էր, պայծառակերպած : Բայց մարդոց ձեռքերէն թափող արիւնոտ տառապանքը սարսափելի էր, սարսռազդեցիկ, անմարդկային, անհանդուրժելի, Կոմիտաս տեսաւ այդ տառապանքը եւ իր հոգին պատռուեցաւ վարագոյրի մը նման, սիրտը փշրուեցաւ ապակիի մը հանգոյն եւ միտքը խորտակուեցաւ գեղեցիկ տաճարի մը փլուզումին պէս : Իր հոգիին հետ միասին խորտակուեցաւ նաեւ իր երգը, իր մէ ժայթքող ձայնիկէն այն դաշն ու արտադրեցիկ հոսանքը, որ պիտի հոգիները կորել հոգեղինութենէն եւ տալ անոնց հարազատ շունչ ու մթնոլորտ : Հոգեկան խախտումը խամրեցուց հանճարը :

Կարելի եղաւ վերադարձնել զինք մահուան տանող աքսորի ճամբայէն : Բայց անկարելի էր վերադարձնել իր երգը խորտակման անդունդէն : 1916ին, յոյժ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ· ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եւ այդ սպաները թոյլ կուտա՞ն որ զիրենք այսպէս մէկիկ մէկիկ բռնեն ու բնաջինջ ընեն, որեւէ ըմբոստական շարժում չկա՞յ մէջերնին :

— Ափսո՛ս, հառաչեց Ֆաթմա, Սէլիմ պէյ կ'ըսէ թէ Պոլսէն յոյս չկայ բնաւ, զինուորները եւ ստորադաս սպաները կուրօրէն կապուած են իրենց Փատիշահին, իսկ մեծ պետերը գրեթէ ամէնքն ալ Համիտին լրտեսներն են եւ դրամի ու փառքի համար ամէն բան կը զոհեն իրեն ··· մեր ամբողջ ջանքը Պոլսոյ մէջ զինուորական շարժում մը յառաջ բերելու համար, անօգուտ է ··· ահաւասիկ Սէլիմ պէյի գաղափարը :

— Եւ մենք որ այնքան յոյս դրած էինք մեր Պոլսոյ գործունէութեան վրայ, հառաչեց Սայի պէյ :

— Դժբախտաբար ժամանակ չունեցանք գաղտնի փոփոխանոր յառաջ տանելու այստեղ : Հայդը պէյի ձերբակալումը եւ անոր յաջորդող դէպքերը բոլորովին մեզ զինաթափ ըրին եւ յետոյ Սելանիկի ու Իւսկուպի եղելութիւնները բոլորովին Համիտի կասկածները արթնցուցին···

— Այո, այնպէս որ եթէ մեր Ռումելիի բանակները ժամ առաջ չշարժեն, ալ ամէն բան կորսուած է :

— Միակ յոյսերնիս այն է, ըսաւ Ֆաթմա :

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց երկու խօսակիցներու միջեւ որոնք չատ տխուր տպաւորութեան մը տակ էին :

— Կը յուսամ որ ալ գէշ լուրերդ լմնցան, ըսաւ Սայի պէյ, հիմա սա աղէկ լուրերդ հաղորդէ տեսնենք :

— Աղէկ լուրերս հեռուէն կուգան, պատասխանեց Ֆաթմա, Իւսկուպի մեր քաջ ու անձնուէր ընկերներէն :

— Նամա՞կ ստացար արդեօք, հարցուց Սայի պէյ, որուն աչքերը շողացին :

— Այո, Սալիհա հանըմէն նամակ մը, ահաւասիկ :

Պառաւը իր կուրծքէն հանեց ծալած թուղթ մը եւ երկարեց Սայի պէյի, որ զայն փութկոտ շարժումով մը առաւ, բացաւ եւ սկսաւ հետաքրքրութեամբ կարդալ :

«Սիրելի ընկերներ, կը գրէր Սալիհա, ամէն բան յաջող է եւ մեր մասին մտատանջ մի ըլլաք : Առաջին նամակիս պատմեցի արդէն Սելանիկի անցքերը եւ յետոյ, Իւսկուպի կայարանէն մեր փախուստը : Անկէ ի վեր մեր փոքրիկ խումբը հետզհետէ բազմացաւ, եւ այժմ երեսուն հոգի միացած ենք ու տեսակ մը յեղափոխական կառավարութիւն կազմած : Մեր թիւը չատ աւելի պիտի բազմանար, բայց մենք չուզեցինք որ բոլոր ուժերը այժմ մեր քով հաւաքենք, քանի որ անոնք կրնան աւելի օգտակար ըլլալ իրենց պաշտօնին վրայ մնալով : Ժողովուրդը ամբողջութեամբ մեզի հետ է, եւ ամէն կողմէ օժանդակութիւններ կը հասնին եւ ո'ր գիւղը որ իջնենք, գրկաբաց կ'ընդունուինք : Մեր Ալպանացի հայրենակիցները մանաւանդ խանդավառուած են եւ պատրաստ են իրենց արիւնը թափելու ազատութեան յաղթանակին ու բռնակալութեան տապալման համար :

«Կանոնաւոր յարաբերութիւն հաստատած ենք մեր Սելանիկի, Իւսկուպի, Մանաստրի եւայլն ընկերներուն հետ, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի հետ : Կառավարութիւնը մեզ հետապնդելու եւ ձերբակալելու համար մէկ քանի տկար փորձեր ընելէ ետքը բոլորովին հրաժարեցաւ այդ ձեռնարկէն, որովհետեւ տեսաւ որ բացարձակապէս անկարելի է : Եւ եթէ յամառի մեզ հալածելու, ընդհանուր ապստամբութիւն յառաջ պիտի գայ թէ՛ բանակին եւ թէ ժողովուրդին մէջ : Այժմ մեր հրամանները չատ աւելի եռանդով կը գործադրուին քան կառավարութեան հրամանները : Վստահ եղէք որ քանի մը ամիսէն պիտի կրնանք ընդարձակ շարժում մը յառաջ բերել :

«Մեր միակ երկիւղը այն է որ Ապտիւլ Համիտ ծայրայեղ միջոցներու կը դիմէ եւ բանակին մէջ գտնուող յեղափոխական ուժերը միահամուռ կը ջախջախէ : Ասոր առաջքը առնելու համար հարկ է որ իր ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնենք եւ ժամանակի մը համար մեզ մոռցնել տանք : Այս նպատակին հասնելու իբրեւ միջոց մենք որոշեցինք որ այդտեղ որեւէ յեղափոխական գործունէութիւն, մահափորձ կամ սոմպայի պայթում կատարուի, որպէսզի Համիտ մեր օձիքը ձգելով իր ուշադրութիւնը Պոլսոյ մէջ կեդրոնացնէ :

«Սիրելի ընկերներ, ձեզմէ կը սպասենք որ այսպիսի գործունէութեան մը ձեռնարկէք որչափ կարելի է շուտ : Դուք կրնաք ձեր մէջ որոշել թէ ի՛նչ կերպով պիտի պատրաստէք ձեր ցոյցը, միայն թէ հարկ է որ անիկա ուժգին բան մը ըլլայ եւ կարենայ Համիտի սարսափ պատճառել :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար· – 96)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

«ՆԱՄԱԿԸ»

Այս անունով թատերգութիւնն էր, որ ներկայացուեցաւ Մարտ 29ին, Շարաթ երեկոյ, Փոլ – Ֆարալիք սրահին մէջ, «Բեմասիրաց» թատերախումբին կողմէ :

Ինծի անծանօթ է գործին բնագիրը : Գիտեմ թէ հեղինակը կը կոչուի Սոմըրսէթ Մոմ, բայց չեմ գիտեր, թէ անգլիացի այս նշանաւոր գրագէտը գրած է զայն թատերգութեա՞ն ձեւին տակ, թէ՝ իրբեւ վէպ, ուրկէ քաղուած է բեմական տարազ մը, ապա թարգմանուած հայերէնի : Այս ձեւով պատրաստուած են նաեւ չարժանկարի երկու ժապաւէններ, որոնք տեսնելու առիթը չէր ներկայացած ինծի :

Ուստի, կը խոստովանիմ, թէ Ս. Մոմի գործին ծանօթացայ «Բեմասիրաց»ի ներկայացման առիթով :

Ստոյգ է, որ «Նամակը» բեմական առողջ գործ մըն է, սակայն որեւէ ձեւով եւ որեւէ գերակատարութեամբ բեմ հանելու կոչուած չէ ան :

Նիւթը կը դառնայ անգլիացի, ամուսնացած կնոջ մը շուրջ, որ Սինկափուրի մէջ սպաննած է իր սիրահարը : Հասարակ նիւթ մը թէեւ, սակայն խիստ բարդ՝ որպէս հոգեբանական ուսումնասիրութիւն, ուրեմն երկնւղածութեամբ մօտենալի թատերգութիւն :

«Բեմասիրաց»ի վարող բեմադիրը՝ Պ. Միհրան Անտոնեան այս անգամ ձեռք զարկած էր այս թատերգութիւնը ներկայացնելու դժուարին ձեռնարկին :

Պէտք է ըսել, որ ճիգ չէր խնայած իր տրամադրութեան տակ ունեցած պայմաններով, դերակատարներով եւ տրուեստին մօտեցման իր եղանակով, հայ հասարակութեան համար բաւական օտարոտի համարուող այս խաղը՝ տանելի կերպով բեմադրելու :

Բեմը յարդարած էր իր միջոցներուն ներածին առաւելագոյն չափով : Բայց, որմնաթուղթերով չինուած «տէքօր»ները եւ սախկան տօթին յարմարագոյն եղող յարդէ կարասինները պիտի կրնայի՞ն արդեօք նպաստել դերակատարութեան, որմէ կը պահանջուի խորութիւն, զուսպ խաղ, հոգեկան փոթորիկներու առանց ճիգի արտայայտութիւն եւ հաղորդականութիւն՝ բեմին եւ սրահին միջեւ :

Ինքը՝ Մ. Անտոնեան ստանձնած էր դերը հերոսուհիի ամուսնոյն մաերիմ բարեկամ փաստաբան Ճոյսի, որ ամբողջ բրիտանական կայսրութեան մէջ մեծ համբաւ ունի իբր այդ : Սակայն այն ճիգը, որ կը դնէր «բնականութիւն» ունենալու համար, ընդհանրապէս գինքը կը նետէր տկարութեան մէջ : Ծանրախոհ փաստաբանի մը տրուած չեն այն պոռչտուքները, զորս ունեցաւ ամբաստանեալին խոստովանել տալու համար, թէ դըտած է վտանգաւոր փաստ մը եղող նամակը իր սիրահարին :

Օր. Լիսսի Թօփալեան «սուպրէթ»ի մը պէս կը խաղար դերը անգլիացի կնոջ մը, բարեկամուհի՝ ամբաստանեալին : Կ՚ենթադրեմ, որ թատերգութեան ծանրութիւնը աւելի լրջախոհ տիպար մը կը պահանջէր իրմէ :

Ամբաստանեալին ամուսնոյն դերը կը խաղար Նուրհան Մարգարեան : Իբրեւ հոգատար ու հոգածու ամուսին՝ անհատականութիւնը կը պակսէր իրեն : Կը սիրէ իր կինը, այո, բայց այդ ըսել չէ՝ անձնատուր ըլլալ անոր գիմաց :

Անգլիացի պաշտօնատարի մը դերը կը կատարէր Նազարէթ Պչաքեան : Տժգոյն դեր մը, որուն սակայն բաւական կենդանութիւն կրցաւ տալ իր սպիտակ գլուխով եւ բարձր խօսակցութեամբ :

Փիէռ Թէրզեան զուարճալի էր իր չինացի ոստիկանական պաշտօնեայի խորամանկ տիպարով : Սակայն իր արեւելեան ծեքծեքումները քիչ մը շատ կը թուէին այս թատերգութեան համար, որուն դերակատարները որեւէ չափազանցութենէ զգուշանալու են, հոգ չէ թէ ժողովուրդին նուազ ուշադրութիւնը գրաւեն :

Երկու երիտասարդները՝ Պերճ Ժամկոչեան (բժիշկ) եւ Հրայր Թօփալեան (չինացի սպասեակ) դեռ փորձառութեան կարօտ «ամաթէօր»ներ են :

Իսկ թատերգութեան առանցքը եղող՝ իր սիրահարը սպաննող կնոջ՝ Լէսլիի դերը կը կատարէր դերասանուհի Զարուհի Անտոնեան : Ընդհանուր առմամբ պատուաւոր կերպով ներկայացուց հոգեխռով այդ կնոջ տիպարը : Իր ապրումները ուժեղ են, իր ներաշխարհը ծածուկ պահելու եւ տարբեր գոյներով զայն ներկայացնելու կարողութիւնն ալ ունի, բայց հանդիսատեսը, Լէսլիի դերին համար կը փնտռէ Մաալէն Ռոպէնսոն մը կամ Մաոիա Գազարէս ...

«Նամակ»ը թարգմանուած է միջակ հայերէնով մը : Զսիրեցի հետեւեալ խօսքերը :— «... Եկած եմ հաղորդութիւն մը հաղորդելու համար» :— «Թոյլ տուէք քանի մը հարցումներ հարցնել ձեզի» : «Դատաւորները մաքուրի կը քաշեն քեզի» ... եւայլն :

Թող չկարծուի սակայն որ այս մատնանշումներովս ձախողանք մը կը վերագրեմ ձեռնարկին : Սահուն խաղարկութեամբ աշխատուած բեմադրութիւն մըն էր Բեմասիրացին կողմէ : Նախընտրելի է որ խումբը հայ թատերական իր օգտակար գործունէութիւնը շարունակէ նոյն այս եռանդով, բայց ընտրուած նիւթերը ըլլան աւելի մատչելի թէ՛ թատերախումբին եւ թէ հասարակութեան համար :

Ն. Ն. Տ.

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Աղքատախնամ Ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Մարտ 27ին, Հինգշաբթի գիշեր, նոր գնուած եւ չքեղօրէն կահաւորուած գրասենեակի ժողովասրահին մէջ (77 Րիւ Լաֆայէթ, Բ. յարկ) :

Բաղդատմամբ անցեալ տարուան, այս անգամ աւելի մեծ թիւով անդամներ պատասխանած էին հրաւէրին, եւ իրենց ներկայութեամբ քաջալերած գործունէութեան նոր թափը :

Ընկերակցութեան նախագահ՝ Պ. Նուպար Ցոլհաննէսեան նիստը բացուած յայտարարելով, նախ իր յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրքը տուաւ բարերարուհի Տիկին Ոսեփօֆի եւ շնորհակալութիւն յայտնեց եօք ներկաներուն, խօսքը տուաւ քարտուղարին, որ կարդաց մէկ տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, որու յաջորդեց գանձապահ Պ. Ն. Հայթայեանի ընդարձակ հաշուետուութիւնը :

Երկար պիտի ըլլար այստեղ մի առ մի թուել այն հսկայ գործը, որ կատարուած է, սակայն աներկբայօրէն կարելի է յայտարարել որ ընկերութիւնը բոլոր մարզերու մէջ արձանագրած է վերելք՝ նիւթական հասոյթներու եւ անդամներու թիւի յաւելում, ծաւալուն գործունէութիւն, ծախքերու մէջ խղճամիտ խնայողութիւն, նոր գրասենեակի գնում եւ կահաւորում, ծրարներու առաքում, ծերանոցներու մատակարարում, եւն. :

Ժողովը լսելէ ետք տրուած զեկուցումը իր գնահատանքի խօսքը արձանագրեց վարչութեան մէկ տարուան գործունէութեան մասին : Անդամները համերաշխ ոգիով բոլորուած նախագահ Պ. Ն. Ցոլհաննէսեանի շուրջ, ձեռք բերած են լաւագոյն յաջողութիւններ :

Խօսք առին մի քանի անդամներ վեր հանելով տարուած աշխատանքներու կարեւորութիւնները, եւ շնորհաւորեցին վարչութիւնը, մաղթելով որ նոյն թափով շարունակեն լծուիլ գործի, ծառայելու համար ընկերութեան մարդասիրական նպատակներուն :

Եղան հարցումներ որոնց պատասխանեց նախագահը գոհացում տալով բոլորին :

Կանոնագրի տրամադրութեան համաձայն ամէն տարի վարչական անդամներու մէկ երրորդը կը դադրի վիճակով եւ կը կատարուի նոր ընտրութիւն : Ուրեմն, ժողովը ձեռնարկեց ընտրութեան աշխատանքներուն, 190 քուէ պարունակող պահարաններու բացումով ստացուեցաւ հետեւեալ արդիւնքը :— Նախկին անդամներէն չորսը վերընտրուած էին, իսկ նոր թեկնածուներէն առաւելագոյն քուէ ըստացող թեկնածուն կ՚ընտրուէր հինգերորդ անդամ, լրացնելով 15 հոգինոց կազմը :

Ինչպէս գնահատելի է Աղքատախնամ ընկերութեան ցոյց տուած գործունէութիւնը, կ՚արժէ որ Փարիզի Հայութիւնը, աւելի լայն ծաւալով բերէ իր անվերապահ աջակցութիւնն ու անդամակցութիւնը, ալ աւելի մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերելու ջանադրութեամբ :

Նիստը փակուեցաւ ուշ գիշերին շնորհաւորական մաղթանքներով :

Պ. ՉՊՈՒՔՃԵԱՆ

Նշոյլներ պաղպաջին իր զանկին մէջ, բայց մարող ճառագայթի վերջին կայծկլտումներուն պէս մարեցան ի սպառ : Վարագոյրը իջած էր բեմին վրայ, երբ թատրոնի խաղը դեռ չէր հասած իր աւարտին, պահումին : Ու ժողովուրդը սրահէն կը մեկնէր բեկուած սրտով, ճնշումին տակ խեղդուած հոգիով : Այդ երեկոն եկաւ Կոմիտասի կեանքին մէջ առանց առաւօտի :

Ի՞նչ ապրումներ զալարուեցան ու ալեկոծուեցան իր հոգեկան աշխարհին մէջ : Ի՞նչ պատահեցաւ այն հոգեկէն պարունակին մէջ, ուր պարունակուած էր ու գաղանակուած հայ երգը : Ի՞նչ եղաւ ինքը՝ Կոմիտասը, մարդը, ներքին անձը, տաղանդը, երգը : Լուռ էր ինքը : Քսան տարի լուռ մնաց հոգին, կարծես պաղպատեայ զղներով կղպուած ըլլար : Խօսեցաւ առանց բարկանալու : Զայնեց առանց երգելու : Ժպտեցաւ առանց հրճուելու : Պոռաց առանց բարկանալու : Ոչ ոք գիտէ, թէ ինչ եղաւ այդ մարդը իր խակական մահէն մինչեւ ձեւական մահը : «խորհո՛ւրդ խորին...» : Կուգա՞յ օրը արդեօք, երբ այս մշուշը կը փարատի : Կը յուսանք :

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ.

(Շար. 5)

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վենետիկէն Տոքթ. Վահրամ Ծովիկեանի զաւակը, Սուրէն Ծովիկեան, Փետրուար 25ին Իտալիոյ Փատովա քաղաքի բժշկական համալսարանէն ստացած է իր բժշկական վկայականը : Իր աւարտաճառը նուիրուած բերանի եւ ակռաներու հիւանդութեանց, մեծապէս գնահատուած է : Սուրէն ծնած է Փատովա : Իր երկրորդական կրթութիւնը ստացած է Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ :

Բժշկութենէ զատ, հմուտ է հայերէն լեզուին եւ պատրաստուած հայերէն աշխատանքներ ունի Մխաք Մեծարենցի եւ Բարդէն Սինիի, ծննդավայր Բինկեանի վրայ որ իր ալ պապենական գիւղն է :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (454)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիւս փոքր ինչ զգացած էր իր անձկութիւնը եւ մեղկ կ՚ընէր :

Այլեւս անկարելի էր նուազագոյն տարակոյս ունենալը :

Կառքին մէջ նշանակուած Թենարտիէն էր, այս մարդն էր :

Մարիւս սարսռեցաւ երբ լսեց իր աներախտութեան այսպէս յանդիմանուիլը, աներախտութիւն, զոր ողբերգապէս արդարացնելու կէտին մէջն էր ինք, Մարիւսի վարանումները կրկնապատկուեցան : Մանաւանդ որ Թենարտիէի այս բոլոր խօսքերը, արտասանութիւնը, շարժումները, նայուածքը, որ ամէն մէկ բառին բացեր կը ժայթքեցնէր, ամէն բան ցուցնող յոռի բնաւորութեան մը այս պայթումը, սնապարծութեան եւ նուաստութեան, հպարտութեան եւ փոքրոգութեան, կատաղութեան եւ թեթեւամտութեան այս խառնուրդը, իրական արտունջներու եւ կեղծ զգացումներու այս քաոսը, բռնարարութեան հեշտութիւնը վայելող չարասիրտ մարդու այս անամօթութիւնը, տգեղ հոգիի մը այս լրբենի մերկութիւնը, ամէն տառապանքէ հետ խառնուած ամէն ատելութեան այս համակիզումը բան մը ունէին որ չարութեան պէս սոսկալի եւ ճշմարտութեան պէս կսկծալի էր :

Ծարտարապէտի պատկերը, Դաւիթին նկարը զոր Պ. Լըպլանին առաջարկած էր գնել, ընթերցողը գուշակեց հարկաւ թէ ոչ այլ ինչ էր եթէ ոչ իր խոհատունին դրան վրայ դրած նշանատախտակը զոր՝ ինչպէս ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ, Թենարտիէ ինք նկարած էր եւ որ իր Մոնֆերմէյլի նաւաբեկութենէ մնացած միակ բեկորն էր :

Մարիւսի տեսողական ճառագայթը խափանուելէ դադրած ըլլալով, հիմա ան կրնար դիտել այս բանը եւ այս դեղնագոյն ներկանկարին մէջ իրօք պատերազմ մը, մխապատ յատակ մը եւ մարդու մը ուրիշ մարդ մը տանիլը կը տեսնէր որոշապէս :

Այս երկու մարդերն էին Թենարտիէ եւ Փոնմէրսի. ազատիչ յիսնապետը եւ ազատուած գնդապետը : Մարիւս արբշիռի մը կը նմանէր. այս պատկերը կերպով մը կենդանութիւն կուտար իր հօրը. ա՛լ Մոնֆերմէյլի պանդոկին նշանատախտակը չէր ան, հապա յարութիւն մը, գերեզմանի մը կիսովին կը բացուէր անոր վրայ, ուրուական մը կ՚ելլէր գերեզմանէն. Մարիւս քունքերուն մէջ սրտին զանչելը կը լսէր, Վաթերլոյի թնդանօթը ականջներուն մէջ կ՚որոտար, կ՚աճարեկէր գինքը իր արիւնաթաթաւ հայրը որ այս սոսկալի նկարատախտակին վրայ աղօտապէս նկարուած էր, եւ կը թուէր Մարիւսի թէ այդ գիմաստուերը իրեն կը նայէր ուղղակի :

Երբ Թենարտիէ շունչ առաւ, իր արիւնարբոյր բիբերը Պ. Լըպլանին վրայ յառեց, եւ ցած ու կտրուկ ձայնով մը ըսաւ անոր.

— Զարչարուիլ սկսելէ առաջ ըսելիք մը ունի՞ս :

Պ. Լըպլան կը լռէր :

Այս լռութեան միջոցին թոյլ ձայն մը յետադայ սոսկալի հեգնութիւնը ըրաւ նրբանցքէն :

— Եթէ պէտք է փայտ ճեղքել, ես պատրաստ եմ հոս :

Տապարակիր մարդն էր խօսողը որ կը զուարճանար :

Նոյն պահուն անկուած մազերով եւ հողագոյն ահաւոր դէմք մը երեւցաւ դուռնէն՝ սոսկալի խնդուքով մը որ ոչ թէ ակռաներ, այլ ակիչներ կը ցուցնէր :

Տապարաւոր մարդուն դէմքն էր այդ :

— Ինչո՞ւ դիմակդ հանեցիր, գոչեց Թենարտիէ կատաղութեամբ :

— Խնդալու համար, պատասխանեց մարդը :

Քանի մը վայրկեանէ ի վեր կ՚երեւար թէ Պ. Լըպլան Թենարտիէի բոլոր շարժումները կը դիտէր, մինչդեռ Թենարտիէ նոյնիսկ իր կատաղութենէն շլանալով եւ կուրնալով, որջին մէջ կ՚երթեւեկէր, վստահ ըլլալով թէ դուռը պահպանուած է, թէ իր սպառազէն իշխանութեան տակն է անզէն մարդ մը, թէ մէկին դէմ ինն էր ինք՝ իր կինը միայն մէկ մարդու տեղ համարելով :

Թենարտիէ տապարակիր մարդուն այդ յանդիմանութիւնը ուղղած վայրկեանին կռնակը Պ. Լըպլանին դարձուցած էր :

Պ. Լըպլան այս վայրկեանը պատեհ առաւ նեղ, ոտքովը աթոռը եւ ձեռքովը սեղանը հրեց, եւ ոստումով մը, զարմանալի արագաշարժութեամբ մը պատուհանին քով հասաւ՝ առանց ժամանակ տալու Թենարտիէին որ ետեւը դառնայ :

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբին կողմէ :

Կը խօսի՝ ճարտարապետ՝

Պ. ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ. ճարտարապետութիւնը եւ Հայոց վանքերը :

(Լուսարձակում նկարներու) :

Այս Ուրբաթ, 4 *Ապրիլ*, *ժամը* 21*ին*, *Հայ Մշակոյթի Տան մէջ* :

Մուտքը ազատ է : –

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ Զատկուան

ԻՐ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Au Real-Corniche-Catalans

avec l'orchestre

GUY MATTEONI

Attractions internationales et pour la première fois à Marseille le fameux quator vocal Sud-Américain OMNIA

Tenue sombre de rigueur.

Սեղանները կանխաւ ապահովել :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Մուրատ Ուսում- նասիրացի Փարիզի Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութիւնները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Ժան Ղարիպեանի եւ իրենց բոլոր ընտանիքին, կարտանի հանգային արկա - ծին հետեւանքով կսկծալի մահուան առ- թիւ :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶԷՆ Պ. Յովհ. Վարդանեան 20 *ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի :*

ՌՈՄԱՆԷՆ Պ. Ա. Վարդանեան տասը ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Զատկուան առթիւ : –

ՎԻԷՆԷՆ Պ. Գուկոյեան Զատկուան առ- թիւ տասը ֆրանք :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1969 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա - նորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու - թեան շրջանը : Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում - ներու :

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա - քումները :

Բաժնեգիններու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա - սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը, մանաւանդ երբ ամէն տեսակի յաւելում - ները աւելի քան երբեք կը դժուարացնեն հայերէն օրաթերթի մը հրատարակու - թիւնը :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են .

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 ֆր.
Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման, տարեկան	105 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասար - կութեանց սակին համար, դիմել վար - չութեան :

Շնորհակալութեամբ : Վարչութիւն « *ՅԱՌԱՋ*»Ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT AU MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE
RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յա- ճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սի- րով կը հրամցնէ ախորժաբեր խը - միչ մը (*Վոտկա*, եւն.) :

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20.30ին
ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե - րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու - րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի .— *Սկիզբ ժամերգութեանց եւ Ընթերցուա - ծոց՝ ժամը* 15.30*ին*, *Ընթերցուածները կը կարդան Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարա- նի աշակերտուհիները : Կը պատարագէ՝* Գիւտ Ծ. Վրդ. Նազգաշեան :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, Յարութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի .— *ժամերգու - թիւն ժամը* 8*ին*, *բազմաձայն պատարագ* 10*ին*: *Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝* *ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ*, *կաթո - ղիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի Հա - յոց :*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց եւ Աւետումն Ս. Աստուածածնի .— *Պատա - րագ՝ ժամը* 10*ին*, *յաւարտ պատարա - գի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :*

ՍԷՆ-ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Սէն Լու, Կրան Բէնի, Թաղական խոր - հուրդը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Զատ- կուան տօնին առիթով, կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՐԹՌԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, rue Thouin - PARIS 5e

ՈՒՐԲԱԹ, ժամերգութիւն եւ երկրպա - գութիւն Ս. Խաչին ժամը 18*ին*:

ՇԱԲԱԹ, *ժամերգութիւն ժամը* 17*ին*, *պատարագ*, *ժամը* 10.30ին : *Կը պատա -*

ԿԻՐԱԿԻ .— Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ, *ժամը* 10.30*ին* : *Կը պատա - րագէ եւ կը քարոզէ՝*

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ .— Մեռելոց, ձայնաւոր պատարագ համօրէն ննջեցելոց ժամը 10.30*ին* :

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Աւագ շաբթուան ժամանակացոյցը նոյ- նն է Փարիզի եկեղեցւոյ ժամանակա - ցոյցին հետ :

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Զատկի, *ժամը* 16.30, *պատարագ* 17.30:

ԿԻՐԱԿԻ .— Զատիկ, Յարութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ժամը 9, *պատարագ* 10.30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ .— Մեռելոց *ժամը* 10.30:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— Ճրագալոյց Ս. Զատ- կի .— *ժամը* 8.30 *Ընթերցուածք* 16.30, *պատարագ խթումի* 17.45:

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ .— *Նախատօնակ եւ Անդաստան ժամը* 7.30, *պատարագ* 10, *Ընթերցում Հայրապետի պատգամին եւ քարոզ* 11 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց .— *ժամը* 8, *պատարագ եւ հոգեհանգիստ* 10–11.30:

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, Կրկնազատիկ .— *Յիշա - տակ բիւրաւոր Նահատակաց մերոց՝ հա- մաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պա - տերազմաց :*

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հը - րահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պա - տարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, հոգիներուն համար մեր մէկու- կէս միլիոն Նահատակներուն : Հանդիսու- թեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ Եպս. Վարդանեան :

Ժամերգութիւն ժամը 8, *պատարագ* 9.45, *հոգեհանգիստ* 11.40 :

ՊՕՄՈՆ, Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց Ս. Զատկի. *ժամը* 17, *Ընթերցուածք* 17.30:

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ .— *ժամը* 8.30, *Ան- դաստան* 9, *նոր խումբով պատարագ* 10: *Կը պատարագէ ՄԱՇՏՈՑ ՎՐԴ.* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց Զատկի, *ժա- մը* 8.30, *պատարագ* 10, *հոգեհանգիստ* 11.30 :

Թաղականութիւնը կը յիշեցնէ հաւա - տացեալ ժողովուրդին թէ անոնք որոնքՍ. Յարութիւն տօնին առիթով կը փափաքին խղճմտանքով կամ այլ ձեւի նուիրատուու - թիւնով օժանդակել եկեղեցւոյ պայծա - ռութեան, թող հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեանս մօտ :

ԼԻՈՆ .— Ս. ՅԱԿՈԲ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ .— Կարգ Թաղման ժա- մը 17*ին* :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— ժամերգութիւն ժա - մը 16*ին*, *Ճրագալոյց*, *Ս. պատարագ ժամը* 17*ին*,

ԿԻՐԱԿԻ, *Ս. Զատիկ .— առաւօտեան ժամը* 8*ին*, *Ս. պատարագ ժամը* 10*ին* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 7 *Ապրիլ .— Մեռելոց առաւօտեան ժամը* 9*ին*, *Ս. պատարագ ժամը* 10*ին* :

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ .— Պատարագ Ճրագա - լոյցի եւ Դանիէլի գիրք 18*ին* :

Ս. ԶԱՏԻԿ .— ժամերգութիւն ժամը 8*ին*, *պատարագ* 10*ին* :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յիշատակ Մեռելոց - *Ընդհ. հոգեհանգիստ ժամը* 9*ին*:

Գերեզմանօրհնէք, Երկուշաբթի, Բանէի գերեզմանատուն ժամը 11*ին*, *Լուի գերեզմանատուն ժամը* 2*ին* :

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ (Մարսէյլ)

ՇԱԲԱԹ, Ճրաագլոյց 17, *Երեկոյ ժա- մերգութիւն եւ Ընթերցուածք ժամը* 18.30:

ԿԻՐԱԿԻ, *Զատիկ հրաշափառ Յարու- թեան*, *ժամը* 8.30, *պատարագ* 10 :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Մեռելոց .— *առաւօտ ժամը* 8.30, *հոգեհանգիստ* 11.30:

13 *Ապրիլ*, *Նահատակաց օր*, *Ազգային պատօն* : *առաւօտ ժամը* 8.30, *պատարագ* 10, *հոգեհանգիստ* 11.30:

ՏԷՍԻՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՇԱԲԱԹ, Ճրագալոյց *ժամը* 16 :

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ, *առաւօտ ժամը* 9*ին*, *պատարագ* 10*ին* :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20.45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեցցօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարթայեան (*թենոռ*), Մարիօ Հանը - թիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 *Րիւ Պլէօ*, *երգ - չախումբի անդամներուն*, *եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը*, *Պ. Արման Նը- շանեանի գրասենեակը* :

Գիներ .— 15 ֆր. եւ 10 ֆր. : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) *ժամը ճիշդ* 20.15*ին*

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20.30*ին* :

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երփոխան - քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

Երկուշաբթի Օգոստոս 4էն
Ուրբաթ, Օգոստոս 8

Արձանագրութեան համար դիմել .—

Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84

M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40

R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12

Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56

M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon

M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne

M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակ - ուին Յուլիս 15ին :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 5 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 5 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11481 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.481

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

« Հիւսիսային Ատլանտեանի Դաշնագրի Կազմակերպութիւն» Ուխտը, որ ծանօթ է Օ. Թ. Ա.Ն (ֆրանսերէն) կամ Ն. Ա. Թ. Օ. (անգլերէն) սկզբնատառերով, ստորագրուեցաւ Ուաշինկթընի մէջ ճիշդ քսան տարի առաջ, 4 Ապրիլ 1949ին Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Քանատայի, Տանիմարքայի, Պելճիքայի, Հոլանտայի, Լիւքսէմպուրկի, Նորվեկիոյ եւ Փորթուկալի միջեւ: 1952ին Յունաստան եւ Թուրքիա, 1955ին ալ դաշնակցային Գերմանիա յարեցան Ուխտին: Որով անդամներու թիւը բարձրացաւ 15ի:

Երկրորդ աշխարհամարտը սկսած էր 1939 Սեպտ. 1ին հիթլերական Գերմանիոյ բանակներուն Լեհաստանի վրայ յարձակումով:

Դժբա՜խտ Լեհաստան, որ իր երկար պատմութեան ընթացքին քանիցս բաժնուած էր իր հարեւաններուն միջեւ, — Հայաստանի նման, — այս անգամ ալ նոյն բախտին, աւելի ճիշդը դժբախտութեան ենթարկուեցաւ, կէս առ կէս բաժին դառնալով նացի Գերմանիոյ եւ բոլշեւիկ Ռուսիոյ:

1939 Օգոստոս 23ին այս վերջիններուն միջեւ կնքուած բարեկամական դաշնագիրն էր — Լեհաստանի բաժանման գնով, — որ քաջութիւն տուաւ Հիթլերի պայթեցնելու համաշխարհային նոր պատերազմը:

Երկար չտեւեց Հիթլերի եւ Սթալինի սիրաբանութիւնը: 1941 Յունիս 22ին գերման բանակը յարձակեցաւ Խ. Միութեան վրայ: Դերերը հրջուեցան: Բարեկամները թշնամի դարձան եւ փոխադարձաբար թշնամիները դարձան բարեկամներ:

Ստեղծուած նոր կացութեան բերումով, Խ. Միութիւնը բնականօրէն դաշնակից դարձաւ արեւմտեան պետութեանց՝ միացեալ ուժերով կռուելու համար հասարակաց թշնամի Գերմանիոյ դէմ: 1941 Յունիսէն մինչեւ Գերմանիոյ անձնատուութիւնը (1945 Մայիս) մեղրալուսնի տարիներ եղան Խ. Միութեան եւ արեւմտեան դաշնակիցներուն համար:

Միասին չահեցան պատերազմը: Սակայն չկրցան համաձայնութեամբ եւ համերաշխաբար վայելել յաղթանակի պտուղները:

Սթալին չփացած ձեռք բերուած յաջողութիւններէն՝ չուզեց պարպել գրաւուած հողամասերը, ինչպէս ըրեր էին դաշնակիցները:

Կարմիր բանակը դարձաւ վտանգ մը ամբողջ Եւրոպայի համար:

Բոլշեւիկեան սանձարձակ ու յարաճուն ծաւալումը մինչեւ Չեխոսլովաքիա (1948 Փետր.) եւ Եուկոսլաւիա, Յունաստանի համայնավարական շարժումներն ու Ալպանիոյ բոլշեւիկացումը սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծեցին արեւմտեան դաշնակիցներու մէջ, որոնք Եւրոպայի պաշտպանութեան համար ծրագրեցին դիմել լուրջ միջոցներու:

Բոլշեւիկեան վտանգին դիմակալելու նպատակով է, որ մարմին առաւ ՕԹԱՆը, Մ. Նահանգներու նախաձեռնութեամբ եւ նիւթական ու ռազմական անհուն զօհողութեամբ:

Ուխտը, որ սկզբնական ծրագրով սահմանափակուած պիտի մնար Հիւսիսային Ատլանտեան շրջանակին մէջ, հետզհետէ ծաւալեցաւ, պարփակելով սկանտինաւեան երկիրներուն հետ նաեւ արեւելեան Միջերկրականը — Յունաստան եւ Թուրքիա:

Անդարայի կառավարութիւնը կէս մը յանցաւորի դիրք ունէր դաշնակիցներու յաղթանակի վաղորդայնին: Որովհետեւ ո՛չ միայն չէր յարգած 1939 Հոկտ. 19ին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ իր կնքած դաշնագրի պայմանները, այլ նիւթապէս օգնած էր իր հին զինակից Գերմանիոյ:

1950ին, երբ իշխանութեան գլուխ անցան դեմոկրատները, իրենց առաջին գործը եղաւ սիրաշահիլ Մ. Նահանգներն ու արեւտեան մեծ պետութիւնները: Թրքական զօրագունդեր ղրկեցին Քորէա եւ ամէն ճիգ թափեցին անոնց աչքը մտնելու համար: Ամէն գնով կ՚ուզէին աթոռ գրաւել արեւմուտքի արխապաղոսներուն մէջ, իբրեւ Եւրոպայի կարեւոր (?) պետութիւններէն մէկը:

Քորէայի իրենց մեծ զոհողութիւններէն վերջ է, որ Թուրքերը ընդունուեցան Ատլանտեան Ուխտին մէջ: Ու հետզհետէ տեղ գրին Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ (Սթրազպուրկ): 1955ին մտան Պաղտատի Ուխտին մէջ, եւայլն:

Ինչպէս բսինք, Ատլանտեան Ուխտը կնքուեցաւ իբրեւ ինքնապաշտպանութեան միջոց ընդդէմ բոլշեւիկեան ծաւալման: Չեխոսլովաքիոյ մէջ համայնավարական վարչաձեւ հաստատուելէ ետք Չինաստանն ալ կարմրած էր, «համաշխարհային յեղափոխութեան» հեռանկարը ցցելով խաղաղատենչ մարդկութեան աչքին:

Ատլանտեան Ուխտը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ծիրին մէջ կը գործէ: Անդամ պետութիւնները պարտաւոր են ապահովել իրենց սպառազինութիւնը՝ առանց վտանգելու իրենց տնտեսութիւնը: Խաղաղութեան շրջանին, կեանքի պէտք է կոչեն միացեալ հրամանատարութիւն մը իրենց զինեալ ուժերուն համար, ի հարկին վտանգուած շրջաններու պաշտպանութեան նպատակով:

Ատլանտեան Ուխտի գործադիր գերագոյն մարմինն է Հիւսիսային Ատլանտեան խորհուրդը, մնայուն խորհուրդ՝ որուն մէջ անդամ պետութիւնները ներկայացուած են իրենց պետերով կամ ի հարկին իրենց արտաքին, պաշտպանութեան կամ ելմտական նախարարներով: Տարին երկու կամ երեք անգամ կը գումարուի: Կեդրոնը 1952ին հաստատուած էր Փարիզ, բայց քանի մը տարի առաջ, երբ Ֆրանսա քաշուեցաւ Ուխտէն, փոխադրուեցաւ Պելժիա: Ընդհանուր քարտուղարն է Պելժիացի Հանրի Սփաաք 1957էն ի վեր:

Իր զանազան աշխատանքներուն համար Ուխտը ունի յարակից քանի մը մարմիններ: ա) Քաղաքական գետնի վրայ ընդհանուր կամ միջազգային քարտուղար՝ չորս բաժանմունքներով: բ) Տնտեսական գետնի վրայ արտադրութեան գրասենեակ: գ) Զինուորական գետնի վրայ՝ ընդհ. հրամանատարութիւն՝ ուղղակի ենթակայ Ատլանտեանի Խորհուրդին: Եւրոպայի, Ատլանտեանի, Մանշի եւ Քանատա – Միացեալ Նահանգներու համար առանձին հրամանատարութիւններ կան, տեղական պաշտպանութեանց յատուկ:

Ատլանտեան Ուխտին շնորհիւ խաղաղութիւնը պահպանուեցաւ Եւրոպայի մէջ վերջին քսան տարիներու ընթացքին:

Աւելին: Մեծ յեղաշրջում առաջ եկաւ արեւելք – արեւմուտք փոխադարձ յարաբերութեանց միջեւ: Սառերը հալեցան մեծ չափով: Խաղաղ գոյակցութեան կամ համակեցութեան սկզբունքը կարեւոր նուաճումներ արձանագրեց:

Այս պարագները միայն բաւական են արդարացնելու իր ստեղծումն ու յարատեւումը:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՒՊՉԷՔ ՄՏԱՀՈԳ Է

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱՅ ԿՐԿՆՈՒԻԼ

Նման ոճով ճառ երբեք չէր խօսած Չեխոսլովաքիոյ կենտկոմի քարտուղարը: Շեշտած է գլխաւորաբար թէ Մարտ 28 – 29ի դէպքերը շատ սուղի պիտի նստին Չեխերուն: Զանազան զրոյցներ ալ շրջան բրած էին օրուան մէջ Տիւպչէքի հրաժարման մասին, նաեւ կառավարութեան անդամներու, բայց առ այժմ նման բան չկայ: Հարկ է չեշտել միայն թէ Տիւպչէքի յայտարարութիւնը շատ խիստ ազդարարութիւն մըն է: Տիւպչէք ըսած է նաեւ. — «Ժամանակը զոր ունինք ամրապնդման համար անսահման չէ: Վերջին օրերու դէպքերը մեզ կրկին քառուղիի մը առջեւ դրին: Կամ կը յաջողինք անդորրութիւնը ապահովել կամ աճող լարուածութիւնը մեզ կը տանի հոն ուր էինք Օգոստոսի վերջ: Կը յուսանք ժողովուրդին մեծամասնութեան հաւկացողութիւնը գտնել առաջքն առնելու համար որեւէ դէպքի որ կրնայ վնասել մեր երկրին եւ անոր ապագային»:

Այս յայտարարութենէն զատ կառավարութիւնն ալ զեկոյց մը հրապարակած է և ներքին նախարարն ալ հրահանգներ տրուած է եւ իր յայտարարութիւնն ալ շատ խիստ ազդարարութեան մը բնոյթն ունի: Բոլորն ալ պաշտօնական եղոյթներով կը դատապարտեն «հակախորհրդային եւ հակընկերվարական ցոյցերը»:

Ամերիկա մտահոգիչ կը գտնէ Չեխոսլովաքիոյ կացութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ Չորսերու առաջին հանդիպումը Միջին Արեւելքի տագնապին մասին, դրական արդիւնք տուած է եւ Ֆրանսայի պատուիրակը շատ լաւատես յայտարարութիւն մը ըրած է: Նոյնիմաստ յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է Արտաքին նախարար՝ Միշէլ Տըպրէ շեշտելով թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, որ հեղինակն է այս հանդիպումին գաղափարին, ջանք պիտի չխնայէ որ արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը հաստատուի Միջին Արեւելքի մէջ, ինչ որ անհրաժեշտ է շրջանին եւ Միջերկրականի աւազանին բոլոր երկիրներուն»:

ՁԻՆԱՍՏԱՆԻ հայնավար կուսակցութեան համագումարը լրջօրէն կը մտահոգէ Խորհ. Միութիւնը որ կը խորհի թէ այդ համագումարէն պիտի ծնի Նոր-Մաոյական – միջազգային մը:

ԿՈԼԻՍՏ երեսփոխանները, որոնք բացարձակ մեծամասնութիւն են Ազգ. Ժողովին մէջ, «արձակուրդի» մէջ դրին Ժողովը հանրաքուէին պատրուակով հակառակ բոլոր բողոքներուն: Այս անգամ իրենց դէմ էին նոյնիսկ Անկախ Հանրապետականները (Ժիսքարտիէն): Ծերակոյտի նախագահը շատ խիստ եղոյթներով պայքար մը սկսած է հանրաքուէի դէմ: Նիսի մէջ, ճառ մը խօսած է առջի օր, վերլուծելով հանրաքուէի դրուած օրինագիծին ապօրինի եւ վտանգաւոր բնոյթը: Ծերակուտական փէլէնք ալ յիշելով թէ այս հանրաքուէն հինգ – վեց միլիոն հին ֆրանքի կը նստի, իր վրդովումը յայտնած է եւ հարց դրած «ո՞վ պիտի վճարէ»:

ՖՐԱՆՍԱ ֆութպոլի անմոռանալի յաղթանակ մը տարաւ Չորեքշաբթի իրիկուն Երեքի դէմ հինգ կէտով պարտութեան մատնելով Ռէալ տը Մատրիտի նման խումբ մը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԵԱՔԻՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԺ. ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՆԱԼ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

Գ.

Վերոյիշեալ արարքները, ըստ 69րդ յօդուածին, կրնան որակուիլ («խափանարարութիւն» — ճարտարարուեստը, փոխադրութիւնը եւ երկրագործութիւնը տապարահարելու կոչուած արարք») եւ պատժելի են մինչեւ տասնեւհինգ տարի ազատութեան զրկումով:

10.) Տեղի ունեցան զամբարաններու սրբապղծման պարագաներ (ինչ որ համաձայն 22րդ յօդուածին, պատժելի են մինչեւ երեք տարի ազատութեան զրկումով): Ս. Ս. Կամենեւի աճիւնները պարունակող տուփը հանուեցաւ Կրեմլինի պատէն, Ի. Ա. Կամարնիքի աճիւնները պարունակող տուփը վերցուեցաւ, Մ. Թոյսկիի դամբանը զարդարող յուշարձանը տապալեցաւ, եւն.:

11.) Ինչպէս գիտենք Խորհրդային Միութեան Կոմունիստ Կուսակցութեան 20րդ համագումարին ուղղած գաղտնի նամակէն, ինչպէս նաեւ Ջաքովկիի վերջերս հրատարակած վէպէն, պատերազմի շրդթայազերծման օրը Սթալին տեղ մը պահուըտած էր: Ժամեր շարունակ, պետութեան ղեկավարներէն ոչ մէկը կըրցաւ գտնել ընդհանուր հրամանատարը: Խնդրոյ առարկայ դրուագը 247րդ յօդուածին կողմէ կ՚որակուի «դասալքութիւն», ինչ որ պատերազմի ժամանակ ենթակայ է մահապատիժի:

12.) 1939ին կառուցուած էր ամրացուած շրջաններու խորունկ եւ լաւ սարքաւորուած գիծ մը («ՈՒՐԻ»): Պալթեան հանրապետութիւններու, արեւմտեան Պիելոռուսիոյ եւ արեւմտեան Ուկրանիոյ, Պեսարապիոյ եւ հիւսիսային Պուքովինիոյ կցումէն ետք, սահմանը հարիւրէն վեց հարիւր քիլոմեթր տեղափոխուեցաւ: Որոշուեցաւ զօրացնել այս նոր սահմանը: Բայց առանց սպասելու նոր «ՈՒՐԻ»ներու շինութեան, եւ հակառակ ընդհանուր բազմակոյտի պետ Պ. Շարոշնիքովի բողոքին, Սթալինի հրահանգով քանդուեցան բոլոր նախկին «ՈՒՐԻ»ները, ինչ որ Ֆաշիստ ներխուժողներուն հնարաւորութիւն տուաւ առանց խոչընդոտի յառաջանալ մեր հողամասին վրայէն: Մեր կարծիքով, ասիկա ոճրային թերացում մըն է, համազօր՝ դաւաճանութեան: Գալով բարձրաստիճան սպաներու եւ հրամանատարութեան ութսուն առ հարիւրին ոչնչացման, ինչ որ գլխատեց բանակը, կը հանդիսանայ ուղղակի դաւաճանութիւն մը հայրենիքին հանդէպ (յօդուած 64 — մահապատիժ):

Բացի ատկէ, 1941ի գարնան ձերբակալուեցան եւ Հոկտեմբերին առանց դատի գնդակահարուեցան զինուորական պետեր, որոնք մասնակցած էին Սպանիոյ պատերազմին. Սմուշքեւիչ, երկու անգամ Խորհ. Միութեան հերոս, որուն յիշատակին իր հայրենիքին մէջ արձան մը կանգնեցին այս տարուան Փետրուարին. Խորհրդային Միութեան հերոսներ, Բ. Ռիչակով, Սթերն, Ջերնիխ, Բթուխին, Կուսով, Բրոսքուրով, Բումբուր, Արժենուխին եւ ուրիշներ:

(Մնացեալը Չորեքշաբթի)

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Զ.

Իր կեանքի այս վերջին քսանամեակը տարօրինա՛կ պահ մըն էր հայ կեանքին մէջ՝ յարաբերաբար իր անձին։ Ցոբելեան տօնուեցաւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի չքեղ սրահներուն մէջ, փառաւոր ճառերով, երգերով, համերգներով, մինչ անդին Ցոբելեարը ... հոգեբուժական հիւան — դանոցի մը մէջ օրէ օր աւելի եւս կը կծկուէր ու կը տուայտէր իր հոգիին մէջ։ Հայ երգին, իրմով արեւածագեալ երգին լոյսը կը սփռուէր հայ կեանքի բոլոր անկիւններուն մէջ, մինչ անդին խաւարը կը թանձրանար իր հոգիին մէջ։ Իր երգին ձայները անսահման ու հաղորդական թելերով ու թրթռացումներով կը մտնէին հայ սիրտերուն մէջ, գաղութէ գաղութ ու յաղթականօրէն կը ծաւալէին բեմէ բեմ, մինչ անդին ձայները իր հոգիին մէջ կը խամրէին մօմի հանգող ցոլքերու ու նշոյլներու պէս կեանքէն դէպի մահ գացող ու երկարող հոգեվարքի ճամբուն վըրայ։ Արդեօք երգե՛ց — առանց ձայնի՝

«Սիրտս նման է էն փլած տներ
Կոտրեր գերաններ խախտեր են սներ
Բուն պիտի դնեն մէջ վայրի հաւքեր»

1935 ...

Կը մահանար արդէն իսկ մահացեալը։
Կը թաղուէր արդէն իսկ թաղուածը։
Եւ երբ մարմինը հող կ'իջնէր, հողէն արդէն փրկուած էր հայ երգը իր «Տէր ողորմեա»յով, «Ի վերին Երուսաղէ — մ»ով, զորս ինք չկրցաւ լսել իր կեանքին վերջին տարիներուն, բայց լսել տուաւ այնքան մարդերու եւ լսել կուտայ մինչեւ այսօր եւ պիտի լսել տայ գալիք բոլոր օրերուն։

Ձմեռն եկաւ իր կեանքին վրայ, երբ «Գարուն ա»ն կը հնչէր հայ կեանքին մէջ, երբ «Խնկի Ծառ»ն ու «Ծիրանի Ծառը» կը կանաչէին, երբ «Գութա — ներգ»ի ու «Կալերգ»ներու չնչերով կը պտղաբերէին յուռթի դաշտերը հայ կեանքին եւ երբ «Սիփանայ Քաջեր»ու բամբ ձայները կը չեփորէին հայ ազգի վերա — ծնունդն ու յարութիւնը։

Կոմիտաս գնաց անշուք, ինչպէս եկեր էր անշուք։

Բայց իր երգը շուք առաւ եւ անունին շուք տուաւ անսպառ շունչին ու անվախճան կեանքին հետ միասին։

×

Ոչ ժամանակը եւ ոչ ալ իմ կարողու — թիւնը եւ հմտութիւնը կը ներեն ինծի այստեղ փորձելու, կատարել իր վաս — տակին երաժշտագիտական վերլուծումն ու երաժշտական արժեւորումը։ Ընդարձակ աշխատանք է այդ եւ մասնագէտնե — րուն յատուկ գործ։

Ես այստեղ կ'ընեմ քանի մը հաստա — տումներ, ընդհանրական երեւոյթներ եւ ընդհանուր արժէքներ մատնանշելու եւ սեւեռումի տակ բերելու համար.—

Ա) Ըսուած է յաճախ, բայց միշտ պէտք է չեշտել, թէ Կոմիտաս եղաւ հայ երաժշտութեան, հոգեւոր թէ աշխարհիկ, եկեղեցական թէ ժողովրդական, խսկա — կան ոգիին, ոճին, նկարագրին գիւտա — րարը։

Բայց սոսկ հաւաքող չեղաւ ան, տե — սակ մը երաժիշտ — բանասէրի կամ ազ — գագրագէտի դերով։ Գիւտարարին մէջ կայ հաւաքողէն անդին, զտողը, բիւրեղացնողը, տեսակ մը վերակառուցանողը կամ վերստեղծիչը։ Սոսկ լուսանկարչային, արձանագրական հասկացողութեամբ հա — ւաքում մը չէր իր գործը։ Այդ դերը այ — սօր ձայնագրող մեքենան ալ կը կատա — րէ։ Իր աշխատանքին մէջ երաժշտագի — տական հմտութեան եւ թեքնիքին հետ միասին կայ այն բացառիկ զգայնութի — նը, որով գիտէ հարազատը ջոկել օտա — րէն, ջինջը՝ աղաւաղուածէն, բնականը՝ յետագայի աղդեցութիւններէն, մէկ խօսքով, ցորենը՝ յարդէն։ Դիւրին գործ չէր այս աշխատանքը։ Հայ երաժշտութեան ներքին, սերտ, ինքնայատուկ յատկա — նիշներուն եւ հանգամանքներուն յատուկ զգայարանք մը ունէր կարծես Կոմիտաս։ Այնքան մտերիմ էր դարձած իրեն համար հայկականը երաժշտութեան մէջ, որ իր սրտի զարկերուն պէս կը զգար զայն ու կը ճանչնար։

Բ) Գիւտէն, այսինքն հաւաքումէն եւ բիւրեղացումէն ետք, իր վաստակին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէր մշակումը, դաշնաւորումը։ Ինչպէս շատ խոր վեր — լուծումով կը հաստատէ Շահան Պէրպէրեան, Կոմիտասի երգերուն լաւագոյն մեկնաբանը, դաշնաւորումը Կոմիտասի համար օրէնքներու թեքնիք գործադրու — թեան հարց չէր, ոչ ալ եւրոպական սիս — տեմներու կիրարկումը հայ միաձայնային կառուցուածքով ստեղծուած երգերուն վրայ, այլ երգին ներքին երաժշտական կառոյցէն եւ ոգիէն թելադրուած ճկուն, այլազան եւ ինքնայատուկ մեթոտի մը գործադրումը. մեթոտ՝ որ Կոմիտաս'վ առաջ իր գոյութիւնը։

«Հայ ժողովուրդի երաժշտական բնազդը, հայկական բնաշխարհի բնութեանը միացած՝ տուած էր այս երգերուն երա — ժըշտական այնպիսի դրոշմ մը, երանգ — ներու այնպիսի փափկութիւն մը, որ անոնց խսկութիւնը կրնար եղծուիլ անմի — ջապէս եւրոպական ներդաշնակութիւններու ծանր փաթթումին մէջ։ Հայկական ազատ լեռներուն վրայ բուսած ու ապրող այդ փոքրիկ վայրի երաժշտ. ծաղիկնե — րը ի՞նչ պիտի ըլլային իրենց հողէն փըր — ցըուած ու մեծ քաղաքներուն, եւրոպա — կան արուեստի պալատներուն ու պար — տէզներուն մէջ բուսած։

«Պէտք է ըսել, որ Կոմիտաս իրապէս հանճարեղ լուծում մը գիտցաւ բերել այս հարցին»։ (ՇԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ)

Ահա այսպէս գտնուած, իր հայկա — կան նկարագրի հարազատութեան եւ ամբողջականութեան մէջ յայտնուած եւ պայծառացած երաժշտութեան առջեւ խոնարհեցան բոլոր սկեպտիկները, յու — սահատներն ու յոռետեսները հայ երաժշ — տութեան նկատմամբ։ Մէկը այդ սկեպ — տիկներէն, եւրոպական մշակոյթի եւ մասնաւորաբար երաժշտութեան աւան — դութիւններով սնած ու կազմաւորուած, որուն համար հայ երաժշտութիւնը մինչեւ Կոմիտասի հետ իր հանդիպումը ուրիշ բան չէր, քան «արհամարհելի ճաճանկու — թիւն մը» իր իսկ խոստովանութեամբ, յանկարծ կը խօսի իր իսկ դարձի'ն մա — սին, Կոմիտասի հետ հանդիպումէն յա — ռաջացած։ Կը պատմէ, թէ ինչպէս օր մը Փարիզի մէջ Օր. Մ. Բաբայեանի տունը դժկամակութեամբ երթալէ ետք, հոն տեսած է Կոմիտաս Վարդապետը դաշնա — մուրի առջեւ ...։

«Վարդապետը նուագեց ու երգեց։ Ժամ մը կամ աւելի տուաւ ինքզինքը, ինչպէս գիտէր ընել այդ բոպէի մը մէջ անգամ, այսինքն՝ ամբողջովին։ Ու պատահեցաւ իմ մէջս, այն գիշեր իմ հոգիի կեանքէն էն տարօրինակ երեւոյթներէն, որ յայտնատեսութեան լոյսին տակ կատարուած դարձը կը կոչուի։ Հայ երաժըշտութիւն մը, երաժշտութեան ամէնէն բարձր տեսակէն, կը յայտնուէր մէկէն ինծի, հեռաւոր ցեղային աչքերուս մէջ արձագանգներ արթնցնելով։ Նոր ու այնքան հին — խսկութիւն մը՝ որ կը փոխէր երաժշտական էութիւնս, զայն կը չրջէր կարծես։ Վարդապետին արուես — տագիտական անձին մէջէն, դէմ յանդի — ման կը գտնէի ինքզինքս ամբողջ երաժշտական հայրենաշխարհի մը, որուն հը — պարտ էի ես ալ, հեռաւոր կերպով զա — ւակը եղած ըլլալուս։ Կը զգայի հիմա որ ցեղս ունեցեր է իր երգը, որ արժանի էր հնչելու ուրիշ մեծ ժողովուրդներու բարձրագոյն ստեղծագործութիւններու հա — մանուագին մէջ, դեռ եւս համեստ՝ գործերու գիծերուն արտաքին մեծութեամ — բը, բայց ազնուութեան էն հարազատ ո — րակէն շինուած։ — Հայ երաժշտութեան համար Սօղոսի մը պէս մտեր էի այդ ըն — նակարանը այդ իրիկուն. ու Վարդապետը զիս կը ղրկէր ետ, իր առաքեալի էու — թեամբը ինծի դպած՝ Պօղոս մը ըրած ինձմէ»։ (ՇԱՀԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ)

Գ) Կոմիտաս եղաւ ամբողջակա՛ն երաժիշտ մը։ Ոչ միայն գիւտարար յայտ — նաբերիչ, դաշնաւորող, յօրինող, այլ նաեւ տեսաբան, խմբավար, երգիչ։ Ամէնէն աւելի իրեն կը պարտինք հայ երաժշտութեան գիտական ուսումնասիրու — թիւնը։ Ինք էր որ առաջին անգամ հայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ երաժշտու — թեան ներքին օրէնքները երեւան բերա[ւ], որոնց մէջէն միայն կարելի պիտի ըլլ[ար] յստակ կերպով բնութագրել հայ երաժշտութեան ինքնատպութիւնը եւ անոր համաձայն յառաջ տանիլ անոր մշակման, դաշնաւորման եւ զարգացումի հրամայական առաքելութիւնը։

Կոմիտասի կեանքին մէջ այս բոլոր երեսները յստակօրէն ի յայտ կուգան։ Կը հաւաքէ, կ'ուսումնասիրէ, դասախօսութիւն կուտայ, համերգ կը կազմակերպէ, մտերմիկ շրջանակներուն մէջ կ'երգէ ու կը նուագէ։ Այս բոլորով կը նուաճէ այն պիտի երաժշտական կալուած մը, որուն մէջ տիրական ներկայութիւն է ինք, որպէս ամբողջական երաժիշտ, ամբողջական հեղինակութեամբ։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՌՕՐԱՑ

ՍՐՃԱՐԱՆԸ...

Այսպէս է մարդոց կեանքը սիրաշահե — լու կերպը ...

Ոմանք՝ սրտնեղած ձմեռուան տուած խիստ ու երկար յոգնութենէն, անհամբեր կը սպասեն գարնան տաք օրերուն, պատ — րաստելու համար յուսադրիչ նպատակնե — րու իրագործումը։ Իրենց յոյսերուն եւ ուրախութեան, մասնակից ընելու, ժպտա — դէմ, կը դիմաւորեն «սրճարանի անկիւ — նը»։

Շփոթ հարցումիս։ Ո՞վ էր ըլլայ ... ինչ պատասխանեցաւ ...

Բարեկամս՝ կ'ընդլայնի իր հոգեկան տրամադրութեամբ։

— Եղբա՛յր, շուրջդ նայէ՛ ... օրերը կ'երկննան։ Այո, հարկաւ ... դուն փարիզ կ'ապրիս, չես կրնար անդրադառնալ մեր հոգեկան վերանորոգման։ Քու մարմնի զգայարանքները մերինին պէս չու — նին այն ինքնուրոյն յատկութիւնը. տեսնելու, զգալու։

Այս օրերուն, հաճելի փոփոխութիւն մը սկսած է մեր տան շուրջը, այն ձմեռուան ամայի պարտէզը վերածաղկումի մէջ է։

— Սիրելիս, հաւատա, նոյնքան ուրախ եմ երբ կը լսեմ փոխադրուած հրճուանքով այս բացատրութիւնները։

— Սակայն ... դուն, չես կրնար երեւակայել այն ապրումները որ ինձ կը շրջապատեն։ Խորհէ՛ առտուն, երբ ննջասենեակիս պատուհանը բանամ. պարտէզիս թարմ մարդադէտնի գեղեցկութիւնը։ Ծառերը իրենց ճիւղերը վերանորոգած

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

«Նոյնպէս ձեզմէ կը խնդրենք որ ան — յապաղ մեր մօտ ղրկէք Ֆաթմա հանըմը, որ այլեւս Պոլսոյ մէջ օգտակար չի կըր — նար ըլլալ, քանի որ վտանգուած է ու ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուի։ Հոս շատ պէտք ունինք իրեն մեր ընկերներուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու համար, որովհետեւ մեր գործունէութեան շրջանակը հետզհետէ կ'ընդարձակուի եւ օրէ օր հաւատարիմ ու փորձուած անձերու պէտքը կը շատնայ։ Նոյնիսկ Հասանը շատ օգտակար պիտի ըլլար մեզի, եթէ կարենայիք ղրկել, սակայն գուցէ անոր պէտք ունիք Պոլսոյ մէջ։

«Քաջասիրտ եղէք ու անվեհեր գործեցէք եւ մանաւանդ մի յուսահատիք։ Մեր սուրբ նպատակին պիտի հասնինք քիչ ատենէն»։

Այս նամակին ընթերցումը բոլորովին ցրուեց Սայի պէյի տխուր տրամադրու — թիւնը, որ խանդավառութեամբ գոչեց.

— Կեցցե՜ն մեր քաջ ընկերները։

— Ի՞նչ կ'ըսես իմ մասիս գրուածնե — րուն, հարցուց Ֆաթմա։

— Կատարելապէս համամիտ եմ, այս, դուն հոս այլեւս այնչափ օգտակար չես կրնար ըլլալ որքան հոն, Սալիհա հանըմին քով. միջոցը գտնելնուս պէս քեզ ճամբայ կը հանենք։

— Բայց ի՞նչպէս կրնամ երթալ. հոս առանձին թողլով Ջիւլէհան...։

— Գուցէ մինչեւ ճամբայ ելլելու վայրկեանիդ գինքը կը գտնենք։

— Եւ այն ատեն...

— Այն ատեն զինքն ալ միասին կը տանիս։ Ամէն պարագայի այդ աղջկան համար չես կրնար քու պարտականութենէդ ետ մնալ։ Ամէն բանէ առաջ մենք ուխտած ենք մեր հայրենիքին նուիրուիլ ու ամէն բան անոր զոհել։

— Ճիշդ է, պատասխանեց Ֆաթմա վճռաբար։

Նոյն միջոցին Սառըք պէյ ալ եկաւ միացաւ իրենց։

Նախկին խմբագիրը երբ կարդաց Սալիհա հանըմի նամակը՝ բոլորովին մոռցաւ իր մտատանջութիւնները եւ օրերէ ի վեր իր վրայ տիրած յուսախաբութիւնը տեղի տուաւ խանդավառ ոգեւորութեան մը։

— Իսկոյն պէտք է գործադրել իր ըսածները, գոչեց, երբ մեր ընկերները իրենց անձը մահուան ենթարկելով խիզախօրէն կը գործեն ու ազատութեան յաղթանակը կը պատրաստեն, մեզի համար ամօթ է անգործ մնալ։ Այս, շատ իրաւունք ունին մեր ընկերները, պէտք է այստեղ, Ապտիւլ Համիտի քթին տակ որեւէ գործողութիւն մը, ցոյց մը կազ — մակերպել որպէսզի իր ուշադրութիւնը հոս լարուած մնայ եւ ձգէ Ռումելիի բանակին օձիքը, որուն վրայ յառած է իր դիւային աչքերը։ Իսկ գալով Ֆաթմային, այդ մասին ալ կատարելապէս համամիտ եմ, հարկ է որ զինքը հոն ղրկենք, քանի որ պէտք ունին իրեն, հոս այլեւս մեզի օգտակար չի կրնար ըլլալ...։

— Բաւական դժուար է սակայն ներկայ դրութեան մէջ զինքը Պոլիսէն փախցնել, գիտել տուաւ Սայի պէյ։

— Դրամը ամէն բան կը դիւրացնէ եւ փա՛ռք Աստուծոյ, տակաւին քովերնիս պէտք եղածին չափ դրամ կայ։

— Ի՞նչ միջոց կ'առաջարկես Ֆաթման ապահով կերպով մինչեւ Սելանիկ հասցնելու համար։

— Այդ մասին ձեզի որոշ պատասխան մը կուտամ այս իրիկուն իսկ, ըսաւ Սառըք պէյ, հիմա անմիջապէս այդ խնդրով պիտի զբաղիմ... Սալիհայի նամակը այնպիսի յոյս ու քաջութիւն ներշնչեց ինծի, որ ինքզինքս կարող կը զգամ ամէն բան ընելու։ Դուք հոս ինծի սպասեցէք, [...] քանի մը ժամէն կը վերադառնամ, [...] դուն Ֆաթմա հանըմ, պատրաստ գըտ — նուէ, որպէսզի հարկ եղած ատեն խսկո[յն] կարենաս մեկնիլ։

— Զանս որ անխոհեմութեամբ օձիք[ը] ձեռք չտաս, խրատեց Սայի պէյ, որ երկիւղ կը զգար, տեսնելով իր բարեկամի[ն] չափազանց եռանդն ու խանդավառութիւնը։

Նախկին խմբագիրը, առանց պատաս — խանելու իր բարեկամին դիտողութեան, աճապարանքով մեկնեցաւ Ֆաթմայի ըն — նակարանէն։

Երիտասարդ յեղափոխականը սին պա — տախոսութիւն մը չէր ըրած ըսելով թէ Ֆաթման փախցնելու միջոց մը պիտի գտնէր անմիջապէս։ Կառք մը նստելով ուղղակի Ղալաթիա իջաւ եւ Մոմխանէի կողմը յունական սրճարան մը մտաւ, ուր ընդհանրապէս կը հաւաքուէին նաւավարներ ու առագաստանաւերու կամ փոքրիկ յու — նական չոգենաւերու նաւապետներ։

Սառըք չիտակ սրճարանին տիրոջ մօ — տեցաւ եւ ցած ձայնով հարցուց.

— Նիքոլին հո՞ս է։

— Դուրս ելաւ, հիմա կուգայ, պա — տասխանեց սրճարանին տէրը, նստեցէք եւ գալուն պէս ձեր քովը կը ղրկեմ։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 97)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ 48ՐԴ՝ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Զգալապէս շարքերը կը նօսրանան, աշխատող բազուկները կը պակսին, եւ սակայն սպիտակահեր սեւ քանդը, հալած, մաշած, բայց ոչ յուսահատ, կը շարունակէ մնալ պատնէշին վրայ:

Մեր հեռաւոր եւ մօտիկ անցեալի դէպքերը, անընդհատ եւ հաւատարմօրէն կը յիշուին, կը յարգուին:

Այս մտքով, Փետրուարեան համաժողովրդային ապստամբութեան 48րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Կիրակի, Մարտ 23ին, Համօ Օհանջանեան սրահին մէջ, մասնակցութեամբ կոկիկ եւ հաւատաւոր բազմութեան մը:

Ընկեր Յովհ. Ուզունեան, իր բացման խօսքին մէջ, պարզեց նախ մեր «Հայրենիք» երգին խորհուրդն ու խորհրդանշական իմաստը եւ ապա տուաւ՝ ամփոփ կերպով պատկերը Փետրուար 18ի ըմբոստութեան: Իր հրաւէրին վրայ, ներկաները միաբերան, ներդաշնակ երգեցին «Մեր հայրենիք»ը: Հայրենաբաղձ սրտերէ ժայթքած երգը, մէկէն սրահը թրթռացուց եւ ստեղծեց յարմարագոյն խնջոյքի մը ուրախ, զուարթ մթնոլորտը:

Սեղանները սկսան ճոխանալ: Ընտրուեցաւ փորձ սեղանապետը, ընկեր Աւագ Լուսարեւեան, որուն ղեկավարութեան տակ, ներկաներէն մեծ թիւով հայրենակիցներ իրենց մասնակցութիւնը բերին երգերով, խմբական եւ մեներգով, արտասանութեամբ եւ զանազան զրոյցներով: Մեր երիտասարդ սեղանապետը չմոռցաւ յիշեցնելու որ մեր յայտնի եւ անյայտ մարտիկները, հերոսները յարգանքի արժանի էին:

Սրահը մէկէն խոր լռութեան մէջ սուզուեցաւ:

Այս համեստ յարգանքի տուրքէն ետք, ունկնդրեցինք մեր օրուան բանախօսը, Ընկեր Միսաք Միրզէն, որուն խանդավառ բանախօսութիւնները, համեմուած ընտանեկան զրոյցներով գնահատուած են մեր այս շրջաններու հասարակութենէն:

Մեր յարգելի բանախօսը, պատասխանելով այն հարցումին «թէ ինչո՞ւ կը տօնենք, ամէն տարի Փետրուար 18ը»— ըսաւ «եթէ մէկ տեսակ է պատմութիւնը, ճշգրիտ եւ անկեղծ. ապա, ուրեմն, մենք ալ հաւատարմօրէն կը պատմենք Հայութեան պատահած դէպքը: Այդ դէպքը արկածախնդրութիւն մը չէր, եւ 48 տարի ետք, անոր շուրջ դիզուած մոռութիւնը սկսած է փարատիլ, աւելի պայծառանալ: Այնպէս որ, դէպքը լուսաւորուած, տխրօրէն իր էական կէտերուն մէջ պիտի ընդունուի ամբողջ հայ ժողովուրդէն: Երբ ժողովուրդ մը, առանց արտաքին դրդումի, կամ օգնութեան, կ'ըմբոստանայ, կ'ապստամբի, զէնքի կը դիմէ մնաակաօրէն... ըսել է որ, այդ ժողովուրդը կ'ուզէ փշրել օտար, խորթ բռնակալութեան շղթաները:

Հայրենակիցներ, այս ճամբայէն քալեցին յեղափոխական Հունգարները, Չէխերը եւ ուրիշ ազգեր: Եւ եթէ այս համաժողովրդային ապստամբութիւնը կը վերագրուի, միայն ու միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, թէեւ մեծ պատիւ կը նկատենք, սակայն ստիպուած ենք բազմիցս կրկնելու թէ այդ պատիւը կ'իյնայ, կը պատկանի Հայաստանի տառապած, կեղեքուած եւ աքսորուած ժողովուրդին: Արդ, կը մնայ մեր նորահաս սերունդին, գիտակից իր պարտականութեանց, եւ հետեւելով տարեցներուն, սատանէ հայրենի կրակին արծարծումը, մինչեւ որ օր մը, հայ ժողովուրդը ամփոփուի իր սահմաններուն մէջ՝ ազատ, անկախ եւ ամբողջական»:

Ներկաները, այս հայրենաշունչ մթնոլորտին մէջ, եւ ճոխ սեղաններու առջեւ երկարօրէն մնացին, մինչեւ որ ժամը յառաջացած ըլլալով, տխրութեան սրահէն մեկնիլ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԵՐԻՆԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՄԷՋ

Լ. Միրիջանեան, որ պատասխանատու պաշտօն ունի «Հայաստան» հրատարակչականի մէջ, խօսելով վերոյիշեալ հաստատութեան անցեալ տարուան աշխատանքներու մասին, կը գրէ.— «1968ին հրատարակչական ծրագրով նախատեսուած 1100 մամուլէն 1969ին փոխանցուեցաւ 335 մամուլ գեղարուեստական գրականութիւն: Ասիկա կը նշանակէ, որ լոյս չեն տեսած տպարաններու մէջ գտնուող քանի մը տասնեակ վէպ, վիպակ, բանաստեղծական եւ գրականագիտական հաւաքածոներ»:

«Հայաստան» հրատարակչականը բաղկացած է 11 խմբագրութիւններէ՝ Քաղաքական – ընկերային գրականութիւն, գեղարուեստական գրականութիւն, Մանկա – պատանեկան գրականութիւն, Թարգմանական գրականութիւն, Ռուսերէնի եւ օտար լեզուներու թարգմանուող հայ գրականութիւն, Արուեստի, Երաժշտութեան, Գիտա – հանրամատչելի, Արտադրա – թեքնիք, Գիւղատնտեսական եւ պատուէրի վրայ կատարուած հրատարակութիւններ:

Այս ճիւղերէն գեղարուեստական գրականութեան բաժինը, որուն վարիչն է յօդուածագիրը, ունի հետեւեալ ութ ենթաճիւղերը: 1) Դասականներ եւ մինչեւ Հոկտեմբերեան շրջանի այլ գրողներ: 2) Յոբելենական գրականութիւն. 3) Հայ մատենագիրներ. 4) Խորհրդահայ գրականութիւն (բոլոր սեռերու). 5) Սփիւռքահայ գրականութիւն. 6) Ադրբէջանական գրականութիւն. 7) Քրտական գրականութիւն. 8) Գրականագիտութիւն:

Ութ բաժին: Տրամարանութիւնը կը պահանջէր,— կը գրէ Լ. Միրիջանեան, որ գոյութիւն ունենար գեղարուեստական գրականութեան առանձին հրատարակչութիւն, որուն կազմին մէջ ըլլային ութ խմբագրութիւններ՝ ըստ վերոյիշեալ բաժանումներու:

Թէ ինչո՞ւ: «Արդար բան է, արդեօք, որ մենք դասականներ եւ մինչհոկտեմբերեան շրջանի այլ գրողներ անունին տակ տարեկան տեղաւորենք ընդամէնը կամ ամէնէն շատը հինգ–եօթը հեղինակ: Մի՞թէ այդ է մեր գրականութեան հնարաւորութիւնը: Միթէ կը բաւարարէ ընթերցողներուն պահանջը: Ի հարկէ ոչ: Բայց ինչ կրնանք ընել: Ստիպուած ենք մեր ոտքերը երկնցնել ոչ թէ ըստ կարողութեան, այլ ըստ տարողութեան: Իսկ արդի՞ւնքը: Երեւան կուգայ անհաւատալի եւ աններելի բան մը՝ մեզ տարուէ տարի կը մոռնան մեր դասականները»: Յօդուածագիրը օրինակ կը բերէ Աւ. Իսահակեանի պարագան, որուն գործերէն հատոր մը իսկ վերհրատարակուած չէ 12 տարիէ ի վեր:

«Այս նոյն պատճառով է, որ, օրինակ, Լէոյի երկերու՝ տարիներ առաջ ըկրուած բաժանորդագրութիւնը՝ հրատարակելի գործերու համար, չեն յաջողած իրագործել: Ըստ բաժանորդագրութեան պայմաններուն, Լէոյի երկերուն 10րդ հատորը պիտի լոյս տեսնէր 1967ին: Այժմ 1969 թուականն է, լոյս տեսած են առաջին երկու հատորները միայն:.. Մենք Լէոյի հրատարակութիւնը կ'աւարտենք 1977ին»:

Յոբելենական գրականութիւն.— «Շատ լաւ ձեռագիրներ կը մնան դարակներու մէջ կամ կը վերադարձուին հեղինակներու»:

Հայ դասականներ.— «Աբովեանէն մինչեւ Զօրեան, կը սպասեն իրենց գործերու հաւաքածոներու հերթական կամ անդրանիկ հրատարակութեան»:

Հայ մատենագիրներ.— Մատենաշարը ունի քսան գիրք: Երկուքը (Խորենացի եւ Բուզանդ) տպուած են: Երրորդը (Կաղանկատուացի) կը տպուի: Մնացեալ 17 հատը լոյս կը տեսնեն յառաջիկայ ութ տարիներու ընթացքին:

Ամէն տարի լոյս կ'ընծայուի 40 – 45 մամուլ քերթուած: «Ասիկա անբաւարար է, եթէ նկատի ունենանք, որ հեղինակներուն մեծ մասը բանաստեղծներ են»:

Մխիթարական չէ նաեւ արձակին յատկացուող մամուլներուն քանակը:

Գրականագիտութիւն.— Լաւ չէ նաեւ գրականագիտական գիրքերու տպագրութեան գործը: Արդիական հարցեր շօշափող բազմաթիւ աշխատութիւններ, տպարան երթալու փոխարէն, տակաւին կը մնան պահարաններու մէջ»:

Ցաւալի է Լ. Միրիջանեանի խոստովանութիւնը սփիւռքի հայ գրագէտներու գործերու հրատարակութեան մասին. «Մենք համեստ բաժին կը յատկացնենք սփիւռքահայ գրականութեան՝ տարեկան 3 – 5 գիրք»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

նոր ծիլեր են տուած: Անոնց հրաշքով սիրը, օրէ օր անոնց վրայ ծաղիկներու բողբոջումը ու գոյնզգոյն աճիլը. երկնային ովասիսայ է: Կանուխէն՝ արեւը կը բերէ իր ջերմութիւնը, կը փայփայէ զանոնք հողեկան գգուանքով: Տեսակ մը գոհունակութեանօդ կը շնչես: Թռչունները մաս կը կազմեն այդ օրուան տեղծագործութեան ու իրենց ճռուողումը ձգած թափ կուտան պարտէզին երկայնքը. կարծես՝ մասնակցելու աչքերուս հիացումի յաղեցման:

— Բարեկամ... չէի ճանչնար, քու բանաստեղծական սիրուն արտայայտութիւնները:

— Ինչո՞ւ... արդեօ՞ք ամէն հայ չի կրեր իր սրտին մէջ այդ առանձնայատուկ ձիրքը: Կամ կը սխալիմ ըսելով, թէ մեր լեզուին ելեւէջները գիւրաւ կը հնազանդին հակում ունեցող մտքի մը դարձուածքներուն:

— Ոչ ըսաւ երբեք, սակայն մարդ պէտք է ջանայ այդ ելեւէջները մշակել իր մէջ եւ առիթը ունենայ արտայայտելու, այդ է դժուարը: Այս՝ կը նմանի, պարտէզին նկարագրութեանը: Մարդ պէտք է ապրի շրջապատուած գեղեցիկ պարտէզով որ զգայ այն, ինչ որ դուն կը քաղես ամէն առաւ պարտէզիդ պատուհանը բանալով: Սակայն՝ ամէն մարդ չունի այդ առանձնաշնորհումը: Եթէ արեւը չի շնորհէր պարտէզիդ այն բարիքները որ քու մէջդ խինդ կուտան, քու խօսքդ, ոչ թուիչք կ'ունենար եւ ոչ ալ բանաստեղծական ոգի: Այսպէս է եւ մեր լեզուն: Եթէ անոր չտաս քու զգացումներուդ ջերմութիւնը, ու. քու մէջը չպայքարին անոր գեղեցկութեան ծիլերը: Կը քշուի ամէն մէկ տերեւ ու ծաղիկ, կը հեռանայ երգը ու իր ներդաշնակութիւնը: Այն ժամանակն ալ սիրտդ կը թօշնի...

Հնաաձայնը կը կանչէ «երջանիկ» բարեկամս:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (455)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մանրեկրորդի մը մէջ պատուհանը բացուեց, յենարանէն վեր ելաւ եւ վրայէն ցատկեց: Կիսովին դուրս էր արդէն երբ վեց հաստաբազուկ ձեռքեր բռնեցին եւ ուժով մը որջը բերին զայն:

«Մխահան մաքրող» երեք մարդեր էին անոր վրայ խոյացողները:

Միեւնոյն ժամանակ տիկին Թենարտիէն ալ մարդուն մազերը բռնած էր ափերով:

Ոտքերու դփտուքը լսելով միւս աւազակներն ալ նրբանցքէն վազեցին եկան:

Այն ծերը որ անկողնին վրայ էր եւ գինով կ'երեւար, խշտեակէն վար իջաւ, եւ երերալով հասաւ ուղեգործի կռան մը ձեռքին:

«Մխահան մաքրողներէն» մէկը Պ. Լըպլանին գլխին վերեւը երկաթէ բիր մը կը վերցնէր, որուն երկու ծայրը երկու կապարեայ գունդեր կային. այս աւազակին երեսը թէեւ մրոտ էր, բայց ձեռքին ճրագին լոյսէն լուսաւորուած ըլլալուն համար, Մարիուս անոր երեսին մուրովը հանդերձ ո՛վ ըլլալը ճանչցաւ Փրենթանիէ – Պիկրընայ ըսուած Փանշօն էր ան:

Մարիուս չկրցաւ դիմադրել այս տեսարանին:

— Ներէ ինձ, հայր իմ, ըսաւ մտովին, եւ մատով ատրճանակին կայծահանը փնտռեց:

Ատրճանակը քիչ մնաց պիտի պարպուէր, եւ ահա Թենարտիէի ձայնը պոռաց.

— Գէշութիւն մի ընէք իրեն:

Նահատակին այս յուսահատական փորձը, Թենարտիէին ոչ թէ զայրոյթ այլ հանդարտութիւն տուած էր: Թենարտիէ կրկին մարդ մըն էր, մարդ անգութ եւ մարդ վարպետորդի:

Անգութ մարդը մինչեւ հիմա յաղթանակի աւելնալը համակելով իշխած էր ինկող եւ չշարժող սրախն առջեւ. երբ նահատակը խլրտեցաւ եւ կռուիլ ուզեց, վարպետորդի մարդը երեւցաւ եւ յաղթանակեց:

— Գէշութիւն մի ընէք իրեն, կրկնեց, եւ առանց գիտնալու՝ իբր առաջին յաջողութիւն, կեցուց նետուելու պատրաստ ատրճանակը եւ հաշմեց Մարիուսը, որուն համար ստիպողական հարկը վերցաւ, եւ տեսարանին այս նոր կերպարանքը տեսնելով, անպատեհ չսեպեց տակաւին համբերելը: Ո՞վ գիտէ, թերեւս բախտի նոր շրջում մը պատահելով Իւրսիլի հօր մահուան համբերելու կամ գրնդապետին ազատիչը կորուստի մատնելու սոսկալի ընտրութիւնը ընելէ պիտի ազատէր զինքը:

Հերքիւլեան կռիւ մը սկսած էր:

Պ. Լըպլան աճապին կռուի մը իջեցնելով, ծերը սենեակին մէջտեղը թաւալգլոր նետած, ձեռքին արտաքին կազմովը երկու ապտակ տալով յարձակողներուն երկուքն ալ տապալած, եւ միւսներէն ալ երկու հոգի իր ծունկերուն տակ առած էր, ապիրատները կրանիթէ երկանաքարի մը ներքեւ գտնուողի պէս կը հոնչէին անոր ծունկին ներքեւ ճնշուելով, բայց միւս չորսը ահարկու ծերունիին երկու թեւերէն եւ ծոծրակէն բռնած եւ տապալող երկու մրադէմներու վրայ կծկած էին զայն:

Այսպէս մէկ քանին նուաճելով եւ մէկ քանիէն նուաճուելով, վարիները ճմլելով եւ վերիններուն տակը շնչասպառ մընալով, իր վրայ դիզուող ամէն ուժերը ծանրաբար ցնցելով Պ. Լըպլան աւազակներու սոսկալի խումբին ներքեւ աներեւոյթ կ'ըլլար ոռնացող ահաղին շուներու եւ պառականներու դէզի մը տակ մնացող վարազի մը պէս:

Աւազակները վերջապէս կրցան պատուհանին ամէնէն մօտ անկողնին վրայ տապալել եւ հանդարտ կեցնել զայն:

Տիկին Թենարտիէ անոր մազերը թողած չէր:

— Դուն, ըսաւ Թենարտիէ, դուն մի խառնուիր այս գործին: Հիմա շալդ պիտի պատռես:

Տիկին Թենարտիէ՝ արուին հնազանդող մատակ գայլի մը պէս գռռումով մը հնազանդեցաւ:

— Դուք ալ, ըսաւ Թենարտիէ, անոր վրան փնտռեցէք:

Կ'երեւար թէ Պ. Լըպլան որոշած էր այլեւս չդիմադրել:

Աւազակները անոր բոլոր գրպանները որոնեցին: Կաշիէ քսակ մը գտան միայն որու մէջ վեց ֆրանք կար, եւ թաշկինակ մը:

— Ի՛նչ, թղթակալ չկա՞յ, հարցուց:

— Ոչ ալ ժամացոյց, պատասխանեց «ծխահան մաքրողներէն» մէկը:

— Հոգ չէ, մրմռաց որովայնախօսի ձայնով այն դիմակաւոր մարդը, որ ձեռքը մեծ բանալի մը ունէր, վայրենի ծեր մըն է ասիկա:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նաք.)

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երափոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին զաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեցցօ*), Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռըընէ Մարքայեան (*թենոր*), Մարիօ Հաճեթիս (*պաս*):

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արմէն Նըշանեանի գրասենեակը:*

Գիներ.— 15 ֆր. եւ 10 ֆր.: Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք:

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի ճամբ *Քաղաքապետարանի Հրապարակէն ժամը ճիշդ 20·15ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30ին:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայնեզրի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն.—*

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(*Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները*)

Կը մասնակցին.— Հայկուհի Խըտըշեան-Լա Շասաներ, Անի Տէմիրճեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սթեփանօ

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման:

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն.—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով: Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն:
Երեկոյթին իրիկունը տոմս չի վաճառուիր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20·30ին
ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցիները կը պատրաստուին տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է երեսուն ֆրանք ի նպաստ իր ղպրոցին, ընկերուհի Մառի Մանուկեանէ, իր ամուսնոյն Պ. Պետրոս Մանուկեանի ծանր արկածէ մը ազատելուն առթիւ:

×

Փարիզի Ս. Յով. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները աթոռնքու նորոգութեան համար: Տէր եւ Տիկին Ա. Աճեմեան 500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Մառըլէն Տաքէսեան Պ. Արիսի ապաքինման համար 500, Օր. Օր. Թորոսեան քոյրեր իրենց սիրեցեալ քրոջ Արաքսիի մահուան առթիւ 150, Տիկին Ա. Գալէնտէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան, իրենց ննջեցեալներու յիշատակին 150, Տիկին Է. Քոչեան 80, Տէր եւ Տիկին Ա. Ն. Հէլվաճեան, Օր. Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ յիսուն, Տիկին Սալմասլեան քսան, Տիկին Վ. Գումրուեան քսան ֆրանք:

×

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը խոր շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ սրտաբուխ նուէրները. Յ. Տէրոյեանէ՝ ի յիշատակ իր ծնողաց՝ յիսուն ֆրանք, Յ. Խսկիճեանէ՝ Ֆիլոր Խսկիճեանի մահուան առթիւ 10, Տուրումեան եղբայրներէ տասը, Ալասնի Զորպաճեանի հոգեհանգիստին՝ Մ. Զորպաճեանէ տասը, Տէր եւ Տիկին Գ. Լուսաբարեանէ տասը: Սառա Սիմոնեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ղ. Բալուեանէ քսան: Եղիազար Սարգիսեանի թաղման՝ Գ. Աւետեանէ տասը, Պոլ. Օտտոյի Կապ. Խաչէն՝ քսան, Տէր եւ Տիկին Սահակեանէ 15, Այրի Տիկին Սարգիսեանէ երեսուն: Քնարիկ Արզումանեանի տարելիցի հոգեհանգստեան՝ Խ. Արզումանեանէ քսան: Շուշանիկ Տէր – Վարդանեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Ս. Աւառյեանէ քսան, Ա. Պաղտասարեանէ՝ տասը, Ե. Տորումեանէ 10, Վ. Մխիթէ – քէ 10, Գ. Տէր – Վարդանեանէ տասը, Մ. Գասպարեանէ տասը: Գէորգ Եօթնեղբայրեանի քառասունքի հոգեհանգստին՝ Տիկին Զուլուրեանէ քսան, Տէր եւ Տիկին Ա. Կուտաուզեանէ երեսուն, Տէր եւ Տիկ. Ա. Պաղտասարեանէ տասը, Տիկին Հերոյեանէ՝ տասը: Երանուհի Ճիւմանեանի քառասունքի հոգեհանգիստին Ճիւմանեան ընտանիքէն քսան: Մկրտիչ Սուքիասեանի Բ. տարելիցին եւ Ադամ Կոնեանի քառասունքի հոգեհանգիստին Ա. Սուքիասեանէ քսան, Այրի Կոնյեանէ 20, Ա. Արմաղանեանէ տասը ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին:

Հ.Մ.Ը.Մ. - ԱՐԾԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կը կազմակերպէ Զատկուան
ԻՐ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹԸ
Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը
22էն մինչեւ առաւօտ

Au Real-Corniche-Catalans
avec l'orchestre
GUY MATTEONI

Attractions internationales et pour la première fois à Marseille le fameux quator vocal Sud-Américain OMNIA

Tenue sombre de rigueur.

Սեղանները կանխաւ ապահովել:

TRANSIT

Agence en Douane
— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98
MARSEILLE (1e)

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)
Métros :
N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, *մահուան յիսնամեակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Ջկարեանի մահուան 45ամեակին առթիւ:*

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի թէյասեղանը Ապրիլ 20ին, Կիրակի, ժամը 3ին. Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24:

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը:

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԱՊՐԻԼ

DIMANCHE 6 AVRIL 1969

Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11482

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE Nº 11.482

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՈՒՆ ԶԱՏԻԿԸ

Քրիստոս յարեա՛ւ ի մեռելոց :

Այսօր անգամ մը եւս քրիստոնեայ եկեղեցիներու զանգակներն ու կոչնակները ցնծագին կը հնչեն՝ հաւատացեալ մարդկութեան աւետելու համար Նազովրեցի Յիսուսի յարութիւնը :

Հրաշափա՛ռ յարութիւն :

Որքան «մեծ եւ սքանչելի խորհուրդ» մըն էր եղած իր ծնունդը Բեթղեհէմի խոնարհ մէկ մսուրին մէջ, նոյնքան սքանչելապատում խորհուրդներով պարուրուեցաւ իր յարութիւնը, գողգոթայի կատափնատին վրայ խաչուելէ եւ Յովսէփ Արեմաթացիի գամբարանին մէջ երեք օր թաղուած մնալէ ետք :

Գերբնական երեւոյթ մըն էր եղած իր ծնունդը կոյսէ մը, անարատ յղութեամբ :

Անըմբռնելի եղաւ իր յարութիւնը «ի մեռելոց» :

Քրիստոնէական հաւատքը ժայռի նման անսասան է տակաւին այսօր, հիւլէական դարուն, երբ մարդիկ սկսած են լուծել լուսինին գաղտնիքները, գիտութեան ամենավերջին նուաճումներով :

Հրաշագործ է հաւատքը :

Յիսուս անբուժելի, անդամալոյծ հիւանդները կը բժշկէր հաւատքի զօրութեամբ :

«Առ զմահիճդ եւ ե՛րթ ի տուն քո», կ'ըսէր անդամալոյծին, որ վայրկենապէս ոտքի կ'ելլէր ու կը քալէր : Յետոյ կ'աւելցնէր .

« Հաւատք քո կեցուցին զքեզ » :

Հաւատքը մեծագոյն զէնքն է եղած հայ քրիստոնեային, որ դարերով կառչած է իր կրօնքին, անթիւ մարտիրոսներ ու նահատակներ տուած է յանուն քրիստոնէութեան : Իր ամէնէն տագնապալի օրերուն ապաւինած է խաչի զօրութեան : Ու պահած՝ իր կրօնքն ու ազգութիւնը :

Զատի՛կ : Յարութի՛ւն :

Խաչելութիւնը ճմեռն էր : Յարութիւնը գարունն է :

Ինչպէս ծաղկազարդ գարունը կը յաջորդէ մեռելաշունչ ձմրան, այնպէս ալ պայծառափայլ յարութիւնը կը յաջորդէ մահատեսիլ խաչելութեան :

Հայկական Զատիկը չի նմանիր ուրիշ ազգերու յարութեան տօնին : Տարբեր հըմայք ու խորհուրդ ունի :

Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ ամէնէն մեծ եւ ուրախ տօնն է Զատիկը : Որովհետեւ անիկա կը խորհրդանշէ կեանքի յաղթանակը մահուան դէմ :

Մահուամբ զմահ կոխեաց :

Հայ ազգը իր դարաւոր ու փառաւոր պատմութեան ընթացքին քանիցս ճակատեցաւ մահուան դէմ, անհամար զոհեր տուաւ, սակայն ի վերջոյ տարաւ յաղթանակը :

Մեր հայդուկները իրենց սրբազան դրօշին վրայ արձանագրեցին «մա՛հ կամ ազատութիւն» նշանաբանը : Անարգեցին մահը յանուն ազատ հայրենիքի : Անոնք ճամբայ ելան այն հաստատ հաւատքով, որ հայկական ազատամարտը յաղթանակով պիտի վերջանայ եւ ազգը յարութիւն պիտի առնէ անպայման :

Ու յաղթեցին :

Այսօր դարձեալ կ'ապրինք մութ ու անստոյգ օրեր, ցիրուցան աշխարհի չորս հովերուն : Սակայն ամուր կը պահենք մեր հաւատքը : Այն հաստատ յոյսով, որ դարձեալ պիտի ծագի վարդամատն արշալոյսը եւ կրկին պիտի հնչեն Հայոց Զատիկին աւետաբեր զանգակները :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային դէտերու կարծիքով, Տիւպչէք եւ իրեն նման ազատական տարրերը դժուար կացութեան մը առջեւ կը գտնուին : Արդարեւ, բաւ եղաւ, որ համաժողովրդական ցոյցեր տեղի ունենան Խորհ. Միութեան դէմ, որպէսզի Չեխոսլովաք ղեկավարները, անշուշտ, ճնշումներու եւ ապահովարար սպառնալիքներու տակ, հարկադրուին խիստ միջոցներ ձեռք առնել կացութիւնը առնուազն չվատթարացնելու համար :

Տիւպչէքի առջի օրուան ծանրակշիռ յայտարարութիւնը կը նկատուի «ճակատագրական», այսինքն՝ վերջին սրտառուչ կոչ մը ուղղուած Չեխոսլովաք ժողովուրդին, ըմբռնելու իրաց կացութիւնը :

Հակառակ Չեխ կառավարութեան ծանր ազդարարութեան, միտքերը ջղագրգռուած են Չեխոսլովաքիոյ մէջ : Արդարեւ, երկրին նախագահը՝ Զօրավար Սվոպոտա, ընկերակցութեամբ պետական այլ դէմքերու, այցելեց զինուորական կայաններ եւ զօրանոցներ : Համաձայն շըրջան ընող զրոյցներու, Չեխոսլովաք բանակին մէջ կը տիրէ ջղագրգիռ մթնոլորտ : Միւս կողմէ լրագրողները բողոքեցին գրաքննութեան վերահաստատման դէմ :

Չեխեւխորհրդային հարցին առնչութեամբ յատկանշական է Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան դիրքն ու տեսակէտը : Կալլիճի, որ դեռ վերջերս Մոսկուայի մէջ մասնակցեցաւ համայնավար կուսակցութիւններու միջազգային համագումարի նախապատրաստական աշխատանքներուն, «Ռընէսանս» թերթին թղթակիցին դիտել տուաւ, թէ «Եւրոպայի մէջ խաղաղ գոյակցութիւն մը դժուար թէ հաստատուի, ցորչափ Խորհ. Միութիւնը չփոխէ իր դիրքն ու տեսակէտը Չեխոսլովաք հարցին նկատմամբ» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Իհսան Չանլրեանըլը Ալժերիա այցելեց չորս օրուան համար : Առաջին անգամն է, որ Թուրք պետական դէմք մը պաշտօնական այցելութեան կ'երթայ Ալժերիա :

ՉԻՆ Համայնավար կուսակցութեան Թ. համագումարին շնորհաւորական հեռագիր մը յղեց Ռումանիոյ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն : «Ընկերական սրտագին ողջոյն եւ յաջողութեան մաղթանք մեր չինացի համայնավար եղբայրներուն», կը շեշտէ ի մէջ այլոց ռումանական հեռագիրը :

ՓԱՐԻԶԻ եւ մօտակայ արուարձաններուն մէջ 2.293.500 ինքնաշարժներ շըրջագայութեան մէջ էին Հոկտեմբեր 1968-ին, համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան :

ՇԻՔԱԿՈՅԻ մէջ սեւեր, Մ. Լիւթեր Քինկի սպանութեան տարելիցին առթիւ, խռովութիւններ ստեղծած են առջի օր : Ազգային պահակազունդը միջամտած է վերահաստատելու համար անդորրութիւնը : Միւս կողմէ Տիթրոյթի մէջ մթնոլորտը լարուած է :

ԶԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 9 :

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՔԱՐՈԶԸ

ԶԱՏԻԿ, 6 ԱՊՐԻԼ 1969

ԽՄԲ.— Էջմիածնէն ստացանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Զատկուան քարոզը, զոր կուտայ Կիրակի առաւօտ Ս. Էջմիածնայ տաճարին մէջ :

Սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ,

Ցնծացէք եւ ուրախ եղէք զի այսօր տօն է Սուրբ Յարութեան :

Այսօր, Միածնաէջ Մայր Տաճարի զանգակները կ'աւետեն մեր Փրկչին Քրիստոսի յարութիւնը՝՝ Հայոց բոլոր եկեղեցիներուն, հայ ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի :

Այսօր, գարնան այս լուսաբացին, երբ արեւին կենդանարար լոյսը այնքան առատ կ'իջնէ համայն աշխարհի վրայ, ուրիշ լոյս մը, նոյնքան առատ եւ կենդանարար կը բաշխուի մեր հոգիներու աշխարհին :

Այդ այն լոյսն է՝ որ մեր նախնիք կոչեցին «իմանալի լոյս» : Այդ այն լոյս է՝ որ բեղնաւորեց եւ փառքով լեցուց հայ ազգի կեանքն ու պատմութիւնը ամբողջ : Այդ այն լոյսն է՝ որ նոյնիսկ մահը դարձուց «իմացեալ» եւ ճանապարհ բացաւ դէպի յաւերժութիւն :

Զի Յիսուս, «մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբը իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց» :

Զաւակներ մեր հարազատ, Զատիկ է այսօր, ցնծացէք եւ ուրախ եղէք : Միշտ արթուն ու լաւատես, միշտ վստահ ձեր սեփական ուժերուն, ձեր կեանքի ճանապարհին վառ պահեցէք ջահը նախնեաց հաւատքին եւ լոյսը հայ հոգիին : Ուր ալ գտնուիք, ձեր հայրենի հողի կամ հեռու ափերու վրայ, մնացէք հաւատարիմ Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Մեսրոպի տեսիլքներուն, մնացէք հաւատարիմ Աւարայրի եւ Սարդարապատի հերոսներու ուխտին, մնացէք հաւատարիմ հայրենի հողին, մեր արդի կեանքին ու գործին, եւ ապագային : Եւ ինչ ալ պատահի, մնացէք անսասան, մէկ ու անբաժան, Ամենայն Հայոց Սուրբ Էջմիածնի օրհնութեան ներքեւ :

Այո, Զատիկ է այսօր, եւ օր է՝ արդար ու համարձակ խօսքի, ի խնդիր մեր Ս. Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդի կեանքի խաղաղութեան, որ կրնայ կենսագործուիլ միմիայն եղբայրական սիրով եւ միութեան ոգիով, պահպանումովը մեր նուիրապետութեան դարաւոր կարգ ու կանոնին եւ գիտակցութեամբը մեր ազգային մնայուն հիմնական շահերուն :

Իբրեւ Հայոց Հայրապետ, մեր սեպուհ պարտքը կը նկատենք, անդադար աշխատանք հնչեցնել, հազար խօսքերով, հազար ձեւերով, լսելի դարձնելու համար մեր օրերու հոգեւոր – ազգային կեանքի գերագոյն ճշմարտութիւնը՝ թէ Հայութեան միակ ապահով խարիսխը աստուածակառոյց Ս. Էջմիածինն է եւ մայր հողը հայրենի : Հայաստան, հայ ժողովուրդ, Հայոց պատմութիւն իրարմէ անբաժան են, եւ միասին անբաժան են՝ Ս. Էջմիածնէն :

Սփիւռքի մեր զաւակները պիտի մնան այնքան ատեն հայ, եւ այնքան հայ, ինչքան կարողանան իրենց հոգիի թելերով կապուիլ յաւիտենական Մայր Հայաստանին եւ Հայաստանցի ժողովուրդին, եւ մանաւանդ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին, որ բազմադարեան գերագոյն խորհրդանշանն է եւ երաշխիքը՝ Հայոց կրօնական գիտակցութեան եւ ազգային միասնութեան :

Յաճախ, ծանր ապրումներ կը ճնշեն մեր սրտին վրայ, ի տես այն կենտրոնախոյս ձգտումներուն եւ պառակտումներուն որոնք յառաջ եկած են սփիւռքի մեր եկեղեցական կեանքէն ներս : Յաճախ կը նմանինք այն բժիշկին, որ ձեռքը դրած հիւանդի բազկերակին, մտահոգ կը հետեւի անոր մարմնոյն մէջ բոյն դրած քայքայիչ զարգացումներուն, եւ կը փորձէ դիմել ամէն հնարքի, զօրացնելու համար հիւանդի մարմնոյն դիմադրական ուժերը, անոր ինքնապաշտպանութիւնը : Եւ բժիշկին նման՝ երբեմն յոռետես ենք ու անզօր, երբեմն յուսադրուած ու լաւատես, սակայն միշտ մտահոգ : Կը տարուինք նաեւ խորհելու, թէ Սփիւռքահայ կեանքի ընդհանուր տեղատուութեան, հիւանդագին դրսեւորումներէն մին կը հանդիսանան բաժանումները Մայր Աթոռէն :

Սուրբ Զատկի այս նուիրական պահուն, երբ կը փառաբանենք ուժերը բարիին եւ յաղթութիւնը արդարութեան, երբ մեր հոգիներէն ներս կը ճառագայթեն պայծառ զգացումները սիրոյ եւ հաշտութեան, Սուրբ Էջմիածնի մայրական հրաւէրը կը բերենք մեր բոլոր պանդուխտ զաւակներուն, որ հեռու մնան պառակտումներէ, որ ձեռբազատուին ամէն տեսակի թիւր իմացութիւններէ, եւ մէկ սիրտ մէկ հոգի, մտածեն ու գործեն ամրացնելու իրենց հոգեւոր միութիւնը, մէկ ու անբաժան եկեղեցիով, մէկ ու անբաժան նուիրապետութեամբ, մէկ ու անբաժան Հայոց ընդհանրական Հայրապետութեամբ :

Այսպէս է միայն որ բոլոր Հայերը, եկեղեցւոյ սպասաւորները թէ հաւատացեալներ, արժանի պիտի ըլլան խաղաղ ու հաշտ խղճով դիմաւորելու մեր Տիրոջ եւ Փրկչի յարութեան աւետիսը :

Բաւական չէ, լոկ խօսքով տօնախմբել Յարութիւնը Փրկչին մեր Քրիստոսի, այլ մանաւանդ մեր սրտի, հոգի իրաւ ապրումներով, սիրոյ եւ խաղաղութեան կենդանի գործով : Զի խօսքը առանց գործի կը մնայ մեռեալ :

Մենք կը հաւատանք թէ բուն հայ ժողովուրդը, անկախ այլ կարգի ըմբռնումներէ, մեզ քաջ կը հասկնայ : Կը հասկընայ մեր խօսքը, մեր իղձը արդար, եւ իր հոգիով ուխտի կուգայ այսօր ի լոյս Էջմիածին :

Այո, մեր սիրտը կը վկայէ թէ այս տօնական սրբազան ժամին, այստեղ Ս. Էջմիածնի այս կամարներուն տակ, հաւաքուած է մեր ազգը համայն, անխտիր, իր բովանդակ հոգիով՝ ամբողջ ու անբաժան :

Արդ, դուն ժողովուրդ Հայոց, դուն « հօտ փոքրիկ » անզին, աննման, հազիւ փրկուած պատմութեան մեծ արհաւիրքներէն, եւ վերջապէս հասած՝ խաղաղ ու անվտանգ կեանքի մը ափին, դուն թեւերդ երկինք պարզած, աղօթէ այսօր, եւ մենք ալ քեզի հետ, որ յարութեան լոյսը յաղթէ խաւարին, մէգին, բարին՝ չար ձեռքին, արդարութիւնը՝ սուտին, կեղծիքին, ազատութիւնը՝ բռնութեան գաւին, խաղաղութեան երկնատաք ոգին՝ պատերազմի մահուան ուժերուն, զի «յարեաւ Քրիստոս» արեգակն արդար :

Սքանչելագործ տեսիլքը՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչի, խորհուրդը՝ Քրիստոսակերտ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ ոգեղինացած պատմութիւնը Հայոց բազմաչարչար բայց վերածնած ժողովուրդի, թող յաւէտ մնան ձեզի ամէնուդ ներշնչարան եւ առաջնորդող լոյս :

Խաղաղութիւն աշխարհին համայն, եղբայրութիւն ազգերուն բոլոր, սէր եւ միութիւն մեր եկեղեցիին, մեր զաւակներուն ամէն :

Արդ, սիրելիք մեր «սրբեցէք ի բաց զհին խմորն, զի եղիջիք նոր զանգուած որպէս էքդ անխմորք, քանզի Զատիկ մեր զենաւ Քրիստոս» :

Ձեզ եւ մեզ մեծ աւետիս, Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց : Ամէն :

ԽԱՉԻՆ ՇԱԲԱԹԸ

Տառապանքը կամուրջ մըն է մարդուն եւ Աստուծոյ միջեւ ձգուած :

Եօթն անգամ հնչեցաւ :

Գլուխը կախեր էր ու կը գնէր այն — պիսի հեռաքրքրութեամբ մը, որ կը կարէ լռութեան ամէն թել :

Փեռեկտած, մինչեւ փորոտիքը պատռած, խոր վէրք մը : Կը թուէր , թէ ծունր էր դրած, ձեռքը վէրքին մօտեցնելու ճիգով մը, որ յատուկ է տառապողներուն : Հող էր հագած, կարծես, եւ քար կապած էին կոշկոնները :

Մատը երկարեց, եղունգովը քերեց ,— խեչերանք էր թափեցաւ : Բունին վրայ՝ ոչ մէկ նշան կենդանութեան աւիշէն, մամուռն իսկ չորցած արդէն : Եւ սակայն կ'ապրէր ձիթենին, երջանիկ ինչպէս իր ձեթին լոյսը :

Անծանօթը հարցուց .

— Ձի՞ տառապիր :

Որո՞ւ հետ կը խօսէր՝ ինք ալ չէր գիտեր : Բանաստեղծներուն հետ արդեօք , որոնք քերթուածներ կ'արտասանէին իր յիշողութեան զարպասներուն մէջ՝ տառապանքի գոյութեան մրցում մը կատարելու ձեւով :

O, ma douleur ! sois tout pour moi,
Sois ma philosophie, sois ma science.

Ալֆոնս Տոտէն էր, որու չրթները, ուռենիի տերեւներու նման, կը դողդղային անհանդուրժելի ցաւէն :

O, ma douleur, donne-moi la main

Կ'ըսէր Պօլէր, որ կը վախնար, կարծես , թէ կը լքէ զինք ցաւի դիցուհին :

— « Հա՛յր, անցո՛ զբաժակս զայս յինէն» :

Զլսեց Անծանօթը, եօթն անգամ հնչեցաւ ,որովհետեւ իր մտքին մէջ պար կը դառնային բանաստեղծները, «տառապանքին հեշտանքով» գինովցած :

— Տո՛ւր որ ցաւէս, Տէ՛ր , ես դառնամ շուրջպար ... Կ'երգէր հայ բանաստեղծը, Ահարոն Տատուրեան :

—- « Հայր, անցո՛ զբաժակս զայս յինէն...» կրկնուեցաւ աղերսը ձիթենեաց բազմութեան խորէն :

Այդ պահուն, միայն այդ պահուն, Անծանօթը տեսաւ թէ սպիտակ ստուերմը, Ձիթենեաց պարտէզին մէջ ծնրադիր , « տրտում մինչեւ ի մահ», կ'աղօթէր ինչպէս հովը մեղմահեւ :

Մօտեցաւ եւ ըսաւ .

— Ի՞նչ, կը վախնա՞ս քեզ տառապանքը :

Լուռ էր սպիտակ ստուերը : Եւ սակայն կը դողային չրթները : « Հոսէին ի նմանէ քրտունք իբրեւ զկայլակս արեան ոլոռն ոլոռն հեղեալ յերկիր» :

— Բայց գիտէի՛ր, դուն գիտէիր թէ Զատիկ պիտի գար երկու օր ետքը , երբ «Որդի մարդոյ մատնի ի խաչ ելանել » :

Ինչո՞ւ, ուրեմն, դառնալքութեան այս նախատրամադրութիւնը : Ինչո՞ւ այս վրդովութիւնը Խաչի չարթուան մէջ : Ինչ որ պիտի կատարուէր՝ « զի լցցին գիրք մարգարէիցն», աղօտ պատկերն իսկ չէ մարդկային կեանքին, զոր ուզեցիր ապրիլ՝ այն յաւակնութեամբ թէ եկար խաչելութեամբդ գերազանցօրէն կրելու մարդոց սահմանուած չարչարանքը : Պատմութեամբ մը, որ ոչ իսկ շաբաթ մը կը տեւէ, երբ հրամայուած է մեզի վիշտով անցրնել կեանքին բոլոր օրերը (Ծննդ. Գ. 17) : Ուրեմն ինչո՞ւ տառապանքէն այս խորշանքդ :

Քիչ առաջ կը գիտէի ձիթենիին վէրքը : Եւ, յետ խորհրդածութեան , կ'եզրակացնէի թէ տառապանքն է կեանքին միակ արտայայտութիւնը, կամուրջը, որ կը նետուի դէպի յաւիտենականութիւն : Տառապանքը գզայարանական փորձառութիւն մը չէ երբեք : Տառապանքը գոհաբերութիւն է, նուիրում, ընծայում, մարտիրոսութիւն : Ձիթենին, իր ձէթն ընծայելու համար տաճարներու լուսատեղն ջահերուն կամ իր ձէթը քսելու համար աղքատներու օթեկ հացին ,պիտի ըսպառէ աստուածային աւիշին յետին կաթիլը՝ մինչեւ որ չորնայ, փօսանայ եւ երիթանայ, հնոցին մէջ նետուելու համար ի վերջոյ : Մարդը նոյնպէս, — պիտի փեռեկտի եւ իր արիւնը պիտի հեղու՝ վառելու համար ստեղծագործութեան ջահը, մինչեւ որ դառնայ հող ու փոշի :

Տառապանքը երկունք է, սրբագործութիւն :

Ինչո՞ւ, ուրեմն, ո՛վ սուրբ մարդ, ինչո՞ւ սոսկալ խաչէն ու խորշիլ տառապանքէն : « Ինքզինք Աստուած կը զգայ ա՛յն մարդը միայն, որ կը գտնուի խաչին վրայ» կ'ըսէ Ժ. Ռիշփէն :

Ե՛լ, ոտքի ել եւ օրինակ ա՛ռ բանաստեղծներէն, որոնք չմերժեցին ըմպել լեղիով խառնած քացախը : Այսպէս, հայ բանաստեղծը , զոր յիշատակեցի քիչ առաջ, «օչարակ» կը համարի վիշտը, ու կը խնդրէ որ թափեն իր լեզուին վրայ : յետոյ ինքզինք «մեծ» կը հռչակէ , որովհետեւ «տառապանքի աստուածութեամբ գերազօր » : Իսկ Միւսէ կ'ըսէ .

L'homme est un apprenti, la douleur
est son maître
Et nul ne se connaît tant qu'il n'a pas
souffert.

Ի՞նչ հարկ խանդարել ռոմանթիքներուն ներշնչումը : Հոմերոս եւս վկայութիւն կուտայ այն երանութեան մասին, որ կը ծնի տրտմութենէն եւ արցունքներէն :

Եւ հիմա դարձուր նայուածքդ դէպի այն փոքր ժողովուրդը, որ մեծցաւ տառապանքի մէջ, — դեռ խաչի ճամբէն անցած չէիր դուն՝ երբ մեծ էր ան իր տառապանքով եւ երկունքով : Եւ մեծ է հիմա, դարձեալ , իր ստեղծագործական տենդով, իր յաւիտենականութեան յոյսով եւ հաւատքով, ի՞նչ փոյթ թէ վէրքերով ծածկուած է մարմինը, ամէն օր կ'ըմպէ լեղիով խառն քացախը եւ տարտարեան բոցեր կը խանձեն իր հոգին :

Յաչելութի՞ւն, ես սոսր կ'ըսեմ :

Լուռ մտիկ կ'ընէր Յիսուս :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1956

ԵՐԲ ԶԱՏԻԿ Է...

Ինչպէս տարուան եղանակները , կրօնական եւ ազգային տօներն ալ բնական պահանջներ են :

Անոնք ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմեն , հակառակ իրենց հակամարտ բովանդակութեան :

Գարունը իր բուրմունքով եւ աշունը իր տերեւաթափով, ամառը իր տաքով եւ ձմեռը իր ցուրտով անհրաժեշտ տարրեր են, մարդկային մարմինը եւ միտքը վերանորոգելու , հաւասարակշռութիւն հաստատելու համար :

Երբ կ'ըսենք Նոր Տարի, Ծնունդ, Բարեկենդան կամ Ծաղկազարդ, Զատիկ եւ Վարդավառ, տեսակ մը հոգեփոխութիւն կը կատարուի մեր մէջ :

Ու կը սկսինք խլրտիլ : Նոր շունչ մը կը հոսի մեր ըմբռնումներուն եւ զգացումներուն մէջ, ինչ դաւանանք ալ ունենանք :

Ցետոյ կը սկսինք բաղդատել անցեալն ու ներկան : Անհուն կարօտ մը կը խռովէ մեր սիրտը, եւ երազներ կը հիւսենք վաղուան համար :

Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ պէս մեր տարագիր եւ ցիրուցան բազմութեանց համար , որոնք աճա տասնամեակներէ ի վեր կը յածին օտարութեան մշուշին մէջ :

Տակաւին ունինք զանգուած մը որ հին յիշատակներով կ'ապրի :

Ուրիշներ արդէն կլլուած, յարմարած են իրենց բնակած երկրի պայմաններուն, հայրենի աւանդութեանց հետ մոռնալով մայրենի լեզուն ալ :

Եւ վերջապէս ունինք նորահասներու բազմութիւնը, որ ոչինչ գիտէ անցեալէն, միտք չի յոգնեցներ վաղուան համար եւ օրը իրիկուն կ'ընէ այսօրը ծրծելով :

Ինչպէս որեւէ տօն, Զատիկն ալ տարբեր իմաստ ունի այս երեք դասակարգերէն իւրաքանչիւրին համար :

Տարեցները կը փորձեն երիտասարդանալ, յիշելով երբեմնի Զատիկները :

Երիտասարդները արձակուրդ մը աւելի վայելած կ'ըլլան :

Իսկ հաւատացեալներ կը մաղթեն որ չուշանայ Հայութեան Զատիկը , — ազատութիւն եւ վերածնութիւն :

Անշուշտ ամէնքս ալ նոյն իղձով կը դիմաւորենք Զատիկը :

Բայց, ե՞րբ է պատահած որ ժողովուրդ ...

Հրաշափա՛ռ...

Մեր ոսկեղինիկ լեզուի բոյրն ու թոյրը, թովչութիւնն ու քնքշանքը արտայայտող բառ մը արդարեւ : Այլ մանաւանդ՝ նոր այգաբացի մը աւետիսը ... րող ողջոյն մը՝ նկարուն ու ցոլացիկ :

Սովորաբար գարունը Հայաստան կը մտնէ արագիլներու թեւերով եւ սարեակներու ճռուողիւնով , ձնծաղիկի եւ մանուշակի անուշահոտութեամբ : Եւ, նորափթիթ ծիլերը բնութեան պարզեւն ու հայ մարդուն յոգնատանջ վաստակին... դեռ ապշահար նայուածքով ու քիչ մը չփկնած դէմքերով, պատռած, ծուատ... երկրին արգանդը, հովին ու արեւին կը ցեն իրենց դեռատի հասակը :

Մեծ Այգաբացն է : Բնութեան գարթօնքն է :

Եւ նոր արշալոյսը, վարդագոյն զգեստաւորումով ու կենսաժպիտ շողերով, արբշիռ կեանքի մը վերայայտնութիւնը կը պարզէ մեր աչքին առջեւ :

Վաղնջի բնութիւնը այսօր՝ « Գեղեցիկ ...

մը բարիքներ ապահովէ հառաչելով եւ աղօթելով :

Ամէն վաստակ երկունքի մը կը կարօտի : Եւ մենք այդ երկունքին տարիներ է որ կը համրենք ամէն Զատկի :

Ե՞րբ կուգայ մեր Զատիկը :

— Երբ որ ամէնքս ալ համոզուինք թէ դատապարտուած ենք միայն Աւագ Ուրբաթներ տեսնելու, եթէ չսորվինք մեր ճակատագիրը վարել գիտակցօրէն :

Տարրական գիտակցութիւնը կը պահանջէ հաւատարմութիւն եւ յարատեւութիւն՝ տիրանալու համար մեր ազգային իրաւունքներուն :

Երբ որեւէ հատուած կը վարանի, կը տկարանայ կամ կ'ընկրկի այս ճամբուն վրայ, կը դառնայ դանդաղելի քանդուութիւն :

Դարձեալ, եթէ որեւէ հոսանք ճակա... կը ճեղքէ բանդիտութեամբ, ապիկարութեամբ կամ իմաստակութեամբ, էջ մը պատռած կ'ըլլայ ազգային առմարին... մուտքին դլուխէն :

Ուժերու ամփոփում՝ ամէն բանէ առաջ :

Մեր աչքը դէպի հայրենիք, իսկ մեր ականջը՝ դէպի հողվրտիք, լսելու համար աւելի քան մէկ միլիոն զոհերու պատգամը :

Եթէ դարեր առեւած է քրիստոնէութեան քարոզած հաւատքը, ինչո՞ւ տասնեակ տարիներու յուսախաբութիւնները պիտի խախտեն մեր ինքնավստահութիւնը՝ լաւագոյն օրերու համար :

Շ.

1955

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Սապրը պէյ սուրճ մը պատրաստ եւ անկիւն մը քաշուելով սպասեց :

Նիքոլին հին ծանօթ մըն էր իրեն որ բազմաթիւ ծառայութիւններ մատուցած էր, բնականաբար նիւթական վարձատրութեան մը փոխարէն : Իր գործն էր մարդ փախցնել եւ ասոր համար ամբողջ կազմակերպուած խումբ մը ունէր իր տրամադրութեան տակ : Քարափին վրայ, շոգենաւներու ելարաններուն քով պահակ սպասող բոլոր ոստիկաններն ալ իր ձեռքին մէջն էին եւ մէկ մէկ ոսկի նուէրի փոխարէն թոյլ կուտային որ ուզած մարդը, առանց անցաթղթի, շոգենաւ ընէ : Բացառիկ հսկողութիւններու ժամանակ Նիքոլիի գործը թէեւ կը դժուարանար, սակայն դարձեալ կը յաջողէր յաճախ : Իրեն համար որոշ սակագին մը չկար, ...

էր, որուն համեմատ դրամ կ'առնէր գող մը, հրձիգ մը, ոճրագործ մը, սնանկ մը, գեղծարար մը կամ յեղափոխական մը փախցնելու համար : Այդ ճարպիկ Յոյնին գլխաւոր յատկութիւնը այն էր որ երբեք չէր մտներ իրեն վստահուած մէկը, որչափ ալ վստահ ըլլար թէ զայն մատնելով շատ աւելի մեծ վարձատրութիւն մը պիտի ստանայ քան թէ փախցնելով : Միայն թէ կը պահանջէր որ անկեղծութեամբ վարուին իրեն հետ, յեղափոխական մը իբրեւ գող, կամ ոճրագործ մը իբրեւ սնանկ չներկայացնեն իրեն : Նիքոլիի մէկ տարօրինակութիւնը այն էր որ սիրային խնդիրներով վտանգուած եւ ծածկաբար փախչելու պարտաւորուած երիտասարդներէն կամ աղջիկներէն բնաւ դրամ չէր ստանար, ձեռքէն եկած ամէն օժանդակութիւնը ընծայելով հանդերձ :

Սապրը պէյ հազիւ թէ սուրճը աւարտած՝ սիկարէթը կը ծխէր, երբ Նիքոլի մօտեցաւ իրեն : Սովորական բարեւներէն ետքը, երիտասարդը գայն իր քով նստեցուց եւ կամաց մը ըսաւ .

— Նոր ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ քեզմէ :

— Ըսէք տեսնեմ, եթէ ըլլալիք է, գըլխուս վրայ :

— Կին մը կայ զոր պէտք է փախցնես անմիջապէս :

— Սիրայի՞ն խնդիր է...

— Ոչ, պատու կին մըն է, թուրք յեղափոխական կին մը :

— Թո՛ւրք կին մը եւ յեղափոխական միեւնոյն ատեն, չխտակը քիչ մը դժուար խնդիր է այդ : Ոստիկանութեան հետ գործ ունեցա՞ծ է :

— Այո, ոստիկանութիւնը զինքը կը ճանչնայ, անգամ մը ձերբակալուած ու յաջողած է փախչիլ ասկէ մէկ քանի շաբաթ առաջ, անկէ ի վեր, ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կը կատարէ իր հետքը գտնելու համար...

— Բայց շատ ծանրակշիռ բան է այդ : Այժմ ո՞ւր կը գտնուի :

— Շիշլիի կողմը, յոյն ընտանիքի մը քով : Նիքոլի, պէտք է որ այս կինը փախցնես Պոլսէն... քեզի քսան ոսկի կայ, տասը ոսկին հիմա կանխիկ է եւ տասն ալ ճամբայ ելլելէն ետքը :

Ըստ Նիքոլիի սակացոյցին՝ յեղափոխական մը տասը ոսկիով կը փախցուէր եւ աճա երիտասարդը անոր կրկինը կ'առաջարկէր : Յոյնը սկսաւ մտածել :

— Եթէ հարկ ըլլայ՝ եւրոպացի կնոջ մը պէս կը ծպտուի՞, հարցուց :

— Անշուշտ, ինչպէս որ յարմար դատես, այն ձեւով կրնայ ծպտուիլ :

— Լաւ, ըսաւ Նիքոլի, զինքը շոգենաւ մը կը նետենք :

— Միայն թէ այդ կինը Սելանիկ պիտի երթայ անպատճառ, գիտել տուաւ երիտասարդը :

— Սելանի՛կ, գոչեց Յոյնը զարմացած, ասկէ պիտի փախչի ու Սելանի՞կ պիտի երթայ...

—- Այո, պէտք է որ հոն երթայ, պատասխանեց Սապրը պէյ :

— Գիտէք որ իմ գործս փախստականները ապահով կերպով շոգենաւ դնել ու ճամբայ հանել է, անկէ ետքը, ա՛լ պատասխանատու չեմ : Եթէ կ'ուզէք զինքը Սելանիկ դացող շոգենաւ մը կը դնեմ, բայց եթէ այնտեղ դուրս ելած միջոցին ձերբակալուի, մեղքը ձեր վիզը :

Երիտասարդը զգաց որ շատ ուղիղ էր Յոյնին դիտողութիւնը, մանաւանդ այդ միջոցին Սելանիկ հասնող շոգենաւերուն վրայ արտաքոյ կարգի հսկողութիւն ի գործ կը դրուէր : Պահ մը մտածելէ ետքը, ըսաւ .

— Նիքոլի, դուն խելացի ու ճարպիկ մարդ մըն ես եւ այս գործերուն մէջ մեծ փորձառութիւն ունիս, մտածէ, ճար մը գտիր ու սա կինը անվտանգ Սելանիկ ցամաք հանել տուր... քեզի հինգ ոսկի ալ բացառիկ նուէր կ'ընեմ այն օրն իսկ, երբ լուր գայ թէ կինը հասած է իր տեղը հանիլ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 98)

պատմուածանաւն զարդարեալ» է եւ «ի կապուտոյ, ի ծիրանոյ, ի բեհեզոյ, ի յորդանէ, ոսկեշողէր գոյնն» ունի ամէնուր :

Արդարեւ, Հրաշափա՛ռ Յարութեան տօնն է այսօր …

Ովսաննա՛ Հայոց Աշխարհին :

×

Դեռ այն օրերէն, երբ մեր քաջահամբաւ նախահայրերը Անահիտի ձօնուած մեհեանին առջեւ իրենց արեւախանձ դէմքերը եւ պապակած շրթները կը լուային Շիրակի ոսկեգոյն խաղողէն պատրաստուած գինիով, եւ գուսանները իրենց բամբիռները կը հնչեցնէին բամբ ու արուկշռոյթով ու մինչ անդին քրմուհիներ կեանքի, բեղնաւորութեան ու պտղաբերութեան բնոյթը մատնանշող պարը կը մեկնաբանէին, մենք, ազգովին, հաւատացինք Յարութեան խորհուրդին, արդարութեան յաղթանակին :

Ու Նաւասարդէ Նաւասարդ… ովսաննա՛ Հայոց աշխարհին …

×

Հրաշափա՛ռ Յարութիւն …

Խունկով օծուն մեր տաճարներուն կամարներուն տակ, երէկ, հոն, հայրենի բնապատէին մէջ, մեր մամիկներն ու պապիկները, հայրերն ու մայրերը, սերունդէ սերունդ եւ դար առ դար ու ծագէ ծագ մինչեւ նօթը երկինք բարձրացուցին ողջի, հեծութեան աղօթքը — «Տէր Ողորմեա»: Ու ապա՝ հազարաւոր բերաններ սրտառուչ ջերմեռանդութեամբ աղէկ մը խնդրանքը մատուցին Աստուծոյ — «Եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն» :

Այս տակայն միշտ անպակաս եղան արհաւիրքներն ու փոթորիկները : Աղէտներն ու աւերները :

«Զարկւա՛ծ հայրենիք,
Զրկւա՛ծ հայրենիք» :

×

Զատիկ է կրկին, այսօր

«Յոյսի՛ հայրենիք,
Լոյսի հայրենիք » :

Ու Յարութեան Տօնին հետ կրկին կը վերանորոգուին մեր սիրտերը հաւատքի, յոյսի զգացումներով, եւ ապրելու ու տոկալու վճռակամութիւնը կը շեշտուի մեր էութեան մէջ վերստին՝ փառաւոր ամբողջական եւ ազատ հայրենիքին համար .

«Իմ նո՛ր հայրենիք
Հըզօ՛ր հայրենիք …» :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԶԱՏԻԿԸ

Քրիստոնէական տօն մըն է հիմա, — սակայն առաջ, արեւելեան ժողովուրդներու համար, Զատիկը, ինչպէս Ծաղկազարդը, գարնան տօնակատարութիւնն էր միայն : Երրայեցիները, Եգիպտացիներուն նման, ամէն տարի, առաջին տերեւներուն հետ կը տօնէին բնութեան զարթօնքը : Այդ տօնը կը զուգադիպէր երրայական տարւոյն առաջին ամսուն, որ կը կոչուէր, Մովսէսի օրով, Աբիպ, յետոյ Նիսան: Ելից Թուականէն ետք, այսինքն երբ Երրայեցիները հեռացան Եգիպտոսէն, գայնանային այս տօնը դարձաւ տեսակ մը գոհաբանութիւն, որովհետեւ Եգիպտոսի մէջ, գարնանային այդ տօնին, համաճարակ մը կոտորած էր Եգիպտացիներուն մանուկները, խնայելով Երրայեցիներուն մանուկներուն, որոնք հրէական ծանօթ կէթոյին շնորհիւ, մեկուսացած էին Եգիպտացիներէն: Անոր հետեւ Երրայեցիները պիտալս կոչեցին իրենց գարնանային օրը, յաւերժացնելու համար յիշատակը համաճարակէն ազատումին եւ Եգիպտոսէն հեռացման: Գոհաբանական տօնը հետզհետէ նոր գոյն ստացաւ, այնպէս որ կոչուեցաւ նաեւ բաղարջակերաց տօն : Արդարեւ, Եգիպտոսէն հապճեպով հեռանալու ժամանակ, գրեթէ հալածական եւ խուճապահար Երրայեցիները ստիպուած էին հրաժարիլ խմոր հաց ուտելէ : Ատիկա սակայն յետոյ աւանդութիւն դարձաւ եւ գրեթէ բոլորովին փոխեց տօնին նախնական գոյնը: Այսուհանդերձ, Ղեւտացւոց գիրքը (Գլ. ԻԳ. 10) կը մատնէ տօնակատարութեան նախնական ձեւը եւ իմաստը գարնան առաջին բերքը (գարի) նուէր տանիլ տաճարին :

Ուրիշ փաստ մը եւս այն, որ տօնին զուգադիպելով ամսուան անունը, Աբիպ, կը նշանակէ հասուն հասկ ցորենի կամ գարիի, ինչ որ նուէր կը տարուէր տաճարին :

Հայերը ի՞նչ տօն ունէին Զատիկին տեղ — չենք գիտեր: Քրիստոնէական ծէսը ծածկած է ամէն հին հետք եւ ազգային աւանդութիւն : Սակայն կ'ըսուի, թէ Հայերը եւս Զատիկով կ'ողջունէին գարունը եւ իրենց տօնը կը բաղկանար ընդհանուր զուարճութիւններէ— կը յորդէր գինին, գեղացին ու քաղքցին պար կը բռնէին, կը կայթէին, կ'երգէին ու կը հրճուէին : Այսպէս մինչեւ վերջերս Նոր Ջուղայի մէջ սովորութիւն էր Զատիկը տօնել … հեթանոսական եղանակով մը : «Նոր Ջուղայի կուսանքները Զատկի օրուան պատարագէն ետք, սեղանատունը կ'օրհնեն եւ ապա նորէն եկեղեցի երթալով, գաւէն դուրս կը պարեն, պարագլուխ ունենալով նոյն օրուան պատարագիչ քահանան շուրջառակիր: Նոյնը կ'ընեն առանց քահանայի ամէն Կիրակի մինչեւ Համբարձման երեկոյեան ժամեր —

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՒԿԻԹ

Բնութեան վերազարթումն է գարնանամուտը, զոր ամէն տարի Զատիկին հետ կ'ողջունենք : Երկինք եւ երկիր իրենց պայծառութիւնը, եւ մթնոլորտը իր աղուորութիւնը՝ Յարութիւնը խորհրդանշող «կարմիր հաւկիթ» էն կ'ակնկալեն կարծես, այս տեսակէտով, կ'արդարանայ ժողովուրդին համոզումը, թէ «կարմիր հաւկիթին կեղեւը դեղին ըլլալու է, որ օդերը տաքնան »:

Կարմիր հաւկիթը իր ուրախ տեսքով՝ միակ զարդն է զատկական սեղաններու, եւ տարւան՝ տղոց ցնծութեանց: Տէրտէրներու տնօրհնէքի այցելութեանց ատեն, հայ տուներու մէջ սովորութիւն էր խնկամանէն զատ՝ պնակով կարմիր հաւկիթ ալ դնել, որպէսզի օրհնուի մեր սրնունդին այդ կարեւոր նիւթը: Հաւկիթին ընծայուած այս յարգանքն ու պաշտամունքը ճիշդ Յարութեան տօնէն սկսելուն, կրնանք խորհիլ, թէ այդ առեննին, այսինքն գարնանամուտին է, որ ածելու կ'ըլլեն բոլոր հաւեղէնները, պարագայ մը, որ բաղդատելի է հասունցած խաղողին՝ ճիշդ Աստուածածնի տօնին օրհնութեան հետ : Հաւկիթ չի ներկուիր այն տուներուն մէջ, ուր մօտաւոր մահը պատահած է, ի նշան սուգի :

Ինչո՞ւ կարմիր կը ներկենք հաւկիթը : Արեւական ցեղերու յատուկ շատ հին սովորութիւն մըն էր ասիկա . Պարսիկներն ալ իրենց տարեգլխուն՝ Նէվրուզի տօնին առթիւ գիրար շնորհաւորելու համար նախշուն հաւկիթներ կուտային իրարու : Մեր ԺԴ. դարու մատենագիրներէն Գրիգոր Տաթեւացի քարոզագիրք մը ունի «Զմրան հատոր» խորագիրով, որուն մէջ ըսած է . «Այդ ներկը կը նշանակէ, թէ բոլոր աշխարհս գնուեցաւ Քրիստոսի արեամբ » : Այս բացատրութենէն կը հետեւի, թէ կարմիր ներկը խորհրդանշանն է Քրիստոսի արիւնին : Հաւկիթը հին կրօնքներու մէջ, մանաւանդ հնդկականին մէջ, աշխարհի ստեղծագործութեան մասին ծառայող օրինակ մը նկատուած է : Հնդկական ըմբռնումով, տեղերքը երեք մասէ կը բաղկանար. Ա. Երկիրը (հողը), Բ. Մթնոլորտը, Գ. Երկինքը : Այս հիման վրայ, մանրամասն ուսումնասիրու —

ութենէն առաջ եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ աշխարհական կնիկներով միասին » (Ազգագրական հանդէս, 1900, էջ 45):

Ինչպէս պէտք է ենթադրել, գարնան այս տօնը կը սկսէր Ծաղկազարդին, կը շարունակուէր Զատկին, թերեւս կը վերջանար Կանաչ Կիրակին, կամ Համբարձումին, համաձայն երկրին բերքատուութեան եղանակին :

X

ԱՍՏՈՒԱԾԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԳԱԼԻԼԻԱԿԱՆ

Գալիլիական այս հրնաշող աստղերուն
Ներքեւ հոգիս կը սարսռայ այս գիշեր…
Հո՛ս էր ուրեմն որ շրջեցաւ Սէ՛րն
անհուն,
Երկիրն ամբողջ, երկինքն անգամ դիւթող
Սէր…

Ո՛վ Վարդապետ, յաւերժական
Լիութիւն՝
Քու անձրդ հոս բնութիւնն ամբողջ է
լըցեր …
Քեզ փայփայած շունչե՛ր կան խորն այս
հովուն ,
Այս հողին մէջ կան Քեզ դըպած
հիւլէներ …

Այս լեռները եւ ու եամբաները՝ որոնց
վրայ
Դուն այսպիսի լուռ գիշերներ խօսեցար
Ու ձայնդ դե՛ռ կը թրթռայ եւ
կ'երթա՛յ …

Որդի՛ Մարդոյ, այս այն երկինքն է
պայծառ՝
Որ Քեզ տեսաւ, լըսեց, սիրե՛ց Քեզ
տակաւ
Եւ բացուելով՝ Քեզ իր ծոցի՛ն մէջ
առաւ…

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

1918

LIVRES REÇUS

CAUCASE par Armand Gaspard, Editions Rencontre, Lausanne, 1969.

Թիւն մը ունի Տաթեւացի, զոր կ'արժէ կարդալ եւ որուն եզրակացութիւնն է. «Աշխարհը կլոր է, հաւկիթն ալ կլորութեան ամբողջութիւնը կը խորհրդանշէ, եւ Քրիստոսի Աւետարանը տարածուած է ամէնուր » :

Ժողովրդական լեզուի մէջ սիրուն հանելուկներ կան՝ հաւկիթին վրայ չինուած. ահա մէկ քանին .

«Բերնէս ինկաւ կոտրեցաւ,
Ջուրն ինկաւ չհալեցաւ »:

«Ախոռ մը ունիմ՝ դուռ չունի ,
Մէջը արծաթ՝ վրան ոսկի » :

Բ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (456)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Ֆ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թէնարտիէ դրան քովի անկիւնը գնաց եւ անկէ չուաններ առնելով աւազակներուն նետեց :

— Անկողնին ոտքին կապեցէք գինքը, եւ նշմարելով աւազակներուն ծերը, որ Պ. Լըպլանին կոուփէն սենեակին մէջտեղը նետուած եւ փռուած էր անշարժ :

— Միթէ Պուլաթրիւէլ մեռած է, հարցուց :

— Ոչ, պատասխանեց Պիկընայ, գինով է :

— Դէպի անկիւն մը աւելցէք զայն, ըսաւ Թէնարտիէ

«Մխահան մաքրողներէն» երկուքը ոտքով երկաթեղէններու դէպի քով հրեցին զինովը :

— Պապէ, ինչո՞ւ այդքան շատ մարդ բերիր, ըսաւ կամաց մը Թէնարտիէ բրաւոր մարդուն, անօգուտ էր այդքանը :

— Ի՞նչ ընեմ, պատասխանեց բրաւոր մարդը, ամէնքն ալ ուզեցին մասնակցիլ : Գէշ է եղանակը, գործ չկայ :

Այն խշտեակը, որու վրայ տապալած էր Պ. Լըպլան, հիւանդանոցի տեսակ մը անկողին էր եւ հաղիւ հաղ քառակուսուած փայտէ չորս սիւներու վրայ կը կոթնէր :

Պ. Լըպլան դիմադրութիւն չըրաւ : Աւազակները ոտքի վրայ կեցնելով պատուհանէն ամէնէն հեռու եւ բուխերիկին ամէնէն մօտ անկողնին սիւնին կապեցին զայն՝ ոտքերը գետին դնելով:

Երբ վերջին հանգոյցը կապուեցաւ, Թէնարտիէ աթոռ մը առաւ եւ եկաւ գրեթէ Պ. Լըպլանին դէմ նստաւ:

Թէնարտիէ այլեւս առջի Թէնարտիէին չէր նմաներ. քանի մը վայրկեանի մէջ իր դէմքը մոլեգին բռնութիւնը ձգած եւ հանդարտ ու կեղծ հեզութիւն մը առած էր :

Մարիուս զրահենակի մարդու յատուկ անոր այս քաղաքավարութեան ժպիտը տեսնելով դժուարաւ կը ճանչնար թէ պահ մը առաջ փրփրացող գրեթէ անասնային բերանն էր այդ ժպտող բերանը. շուարումով կը դիտէր այս ծիծաղելի եւ ազդու այլակերպութիւնը, կը զգար ինչ որ մարդ կը զգայ, երբ վագրի մը ներգամիտ դատաւորի մը փոխուիլը կը տեսնէ :

— Պարոն… ըսաւ Թէնարտիէ :

Շարժում մը ընելով հեռացուց աւազակները, որոնք իրենց ձեռքը տակաւին Պ. Լըպլանի վրայէն քաշած չէին:

Ամէնքն ալ դէպի դուռը քաշուեցան :

— Պարոն, կրկնեց Թէնարտիէ, աղէկ չես ըներ պատուհանէն ցատկելու փորձ ընելովդ: Թերեւս ոտքդ կոտրէիր: Հիմա, եթէ կը ներես, հանդարտօրէն պիտի խօսինք: Բան մը գիտեցի: Նախ պէտք է այս գիտողութիւնս յայտնեմ քեզ, մինչեւ հիմա տակաւին աղաղակ մը չհանեցիր:

Թէնարտիէ իրաւունք ունէր, այս պարագան ստոյգ էր, թէեւ Մարիուս իր խռովքին մէջ նշմարած չէր զայն:

Պ. Լըպլան հազիւ թէ քանի մը խօսք արտասանած էր առանց բարձրացնելու ձայնը, եւ պատուհանին քով վեց աւազակներու հետ կռուած միջոցին ամենախորին ու խիստ տարօրինակ լռութիւն մը պահած էր:

Թէնարտիէ շարունակեց.

«Ինչ զարմանք, եթէ փոքր ինչ՝ գո՛ղ կայ, մարդասպան կայ, պոռայիր, անպատեհ պիտի չսեպէի պոռալդ, ի պահանջեալ հարկին ներելի է այդ աղաղակը ձգել, եւ ես իմ մասիս չար միտքով պիտի չառնէի աղաղակդ:

«Խիստ բնական բան մըն է քիչ մը վըլվըլուկ հանել երբ մարդ կը գտնուի այնպիսի անձերու մէջ, որ բաւական վստահելի չեն երեւար:

«Եթէ պոռայիր անգամ, ոչ ոք բան մը պիտի ըսէր քեզի, ոչ ալ բերանդ պիտի խցէինք: Ըսեմ քեզ թէ ինչո՛ւ. վասնզի այս սենեակին ձայնը չի լսուիր, այս սենեակը այդ յատկութիւնը ունի: Ստորերկրեայ մառան մըն է ասիկա, որուն մէջ եթէ ռումբ մը նետելու ալ ըլլաս, ամէնէն մօտակայ պահնորդարանը պիտի կարծէ թէ գինովի մը խորդումին ձայնն է անիկա :

«Հոս թնդանօթի գոռումը «պում», որոտումն ալ «բուֆ» ըսել է զուրսի մարդոց համար:

«Յարմար բնակարան մըն է այս: Բայց ինչ որ է, աւելի աղէկ ըրիր չպոռալով. շնորհակալութիւն, եւ ահա ըսեմ քեզ թէ ի՛նչ կը հետեւցնեմ այդ լռութենէդ:

«Սիրելիդ իմ պարոն, երբ աղաղակ ձգուի, ո՞վ կուգայ. ոստիկանութիւնը:

«Եւ ոստիկանութենէն ե՞տք. արդարութիւնը: Արդ, քանի որ չպոռացիր, ըսել է թէ դուն ալ մեզի պէս ոստիկանութեան եւ արդարութեան հոս գալը չես ուզեր, ըսել թէ, — շատ ժամանակէ ի վեր ունիմ այս կասկածը, — ըսել է թէ բան մը ունիս զոր շահդ կը պահանջէ պահել:

ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երսփոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վահագն Իչխալեան, Օր. Օր. Լորա եւ Լիտիա Իչխալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 13, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20·30ին

ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե-րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու-րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ե-րեւանեան Օրը, Մայիս 18ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե-դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա-նի, վանի Արամին, *մահուան յիսնամ-եակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Չկար-եանի մահուան 45ամեակին առթիւ :*

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խն-ջոյքը Ապրիլ 20ին, Կիրակի, ժամը 3ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1969 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա-նորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու-թեան շրջանը : Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում-ներու :

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա-քումները :

Բաժնեգիններու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա-սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը, մանաւանդ երբ ամէն տեսակի յաւելում-ները աւելի քան երբեք կը դժուարացնեն հայերէն օրաթերթի մը հրատարակու-թիւնը :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են .

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 фр·
Վեցամսեայ	50 фр·
Արտասահման տարեկան	105 фр·

Արտասահմանի օդանաւային սպասար-կութեանց սակին համար, դիմել վար-չութեան :

Շնորհակալութեամբ : Վարչութիւն

« ՅԱՌԱՋ»ի

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ա. ԿԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9·30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պի-տի ունենայ Մայիս չորսին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա-սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միու-թեան ձեռնարկը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

Փակ է կիրակի օրերը
բայց տրամադրելի հացկերոյթներու, հարսանիքի կամ նշանտուքի համար

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON

VAJA *NEW JEAN'S*

VENTE AUX GROSSISTES

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեցցօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարգարեան (*թենոր*), Մարիօ Հանը-թիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգ-չախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նը-չանեանի գրասենեակը :*

Գիներ. — 15 фр. եւ 10 фр. : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի կառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ 20·15ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) *ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30ին :*

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(*Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին*)

Daniel MAYER

(*Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի*)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնու վիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խում-բերու բոլոր ընկեր – ընկերուհիներէն կը խնդրուի անհրաժեշտաբար ներկայ գտ-նուիլ ընկերական ժողովին, այս Չորեք-շաբթի ժամը ճիշդ 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Ներկայ կ'ըլլայ Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

Կարեւոր օրակարգ :

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փ. Վեցամսեայ՝ 50 փ.
Արտասահման՝ Տար. 105 փ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 9 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11483 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE Nº 11.483

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՌՆՈՂ ՄԸ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Անցեալ օրուընէ ի վեր ամերիկեան մամուլը ընդհանուր եւ սովորական կոչ մը կը հրատարակէր, որուն արձագանգ կը հանդիսանար համաշխարհային մամուլը: Խնդրական աղաղակ մըն է զոր հնչեցուցած էր Հուսթընի բժիշկը՝ կը խնդրուէր մեռնիլ :

Սարսափ ազդող բան մը կայ այս տողերուն մէջ: Եւ մարդ կը տարուի մտածելէ թէ պէտք է՞ մաղթել որ գիտութիւնը յառաջդիմէ, եւ աւելին՝ կարելի է՞ յառաջդիմութիւն կոչել մէկուն ապրիլը, միւսին՝ մահով:

Սարսուռ մը կը ցնցէ մեզ :

Թերթերու խորագիրները ու յաջորդող գրութիւնները վախ կը պատճառեն. Մարդիկ կարծես ամէն գիտակցութիւն կորսնցուցած են երբ կը գրեն.— «Արագօրէն պէտք է գտնել մարդկային օրկան մը», Մրցում ժամացոյցին դէմ, կամ նման խօսքեր :

Ճիշդ է, մարդ մը մահուան դէմ կը պայքարէր Թեքսասի մէջ, իր հիւանդ սիրտը փոխարինուած էին արուեստական սրտով մը, որ կրնար առաւելագոյն քանի մը օր դիմանալ: Հարկ էր որ գտնուէր սիրտ տուող մը եւ բժիշկը չէր վարաներ յայտարարելէ.— «Յուսահատ եմ եւ մտահոգ որ ցարդ տուող չկայ»: Այլ խօսքով «յուսահատ եւ մտահոգ»՝ որ ուրիշ մը, նախընտրաբար, նոյնիսկ պարտադրաբար ենթակայէն աւելի երիտասարդ, չէր մեռներ իր առողջ սիրտը տալու համար :

Ու Երկուշաբթի, ձայնասփիւռը կը հաղորդէր թէ «վերջապէս» մէկը գտնուած է: Ու կարելի կը դառնայ կեանք մը մահով փրկել :

Ապարարոյ մարդկութեան մը համար, ի՛նչ փառնգաւոր տրամադրութիւններ կրնան ծնիլ, մանաւանդ այս օրերուն, երբ նուիրականն ու գեղեցիկը անձնատուր եղած են ամբարոյականին եւ նիւթականին առջեւ : Գուցէ օր մը մարդիկ նոյնիսկ սրտի առեւտուրի ձեռնարկեն: Եւ քանի այս ձեւով է, որ կեանքեր կրնան փրկուիլ, կարելի է չմաղթել որ գիտական թեքնիքը կատարելագործուի : Վասնզի գիտութիւնը յառաջդիմած չըլլար, երբ կեանք մը փրկելու համար ուրիշ կեանքի մը վախճանին կը կարօտի :

Բժիշկները գուցէ առարկեն թէ անբուժելի նկատուելէ ետք է միայն որ սիրտը կ՚առնուի հիւանդէ մը, բայց որքա՞ն համոզիչ է այս արդարացումը, քանի առնուած սիրտը չլռած պէտք է պոկուի իր արմատէն :

Գուցէ ըսուի նաեւ թէ սխալ է, զգացական տեսանկիւնէն մօտենալ նման հարցերու : Թէ յաճախ, պատմութեան ընթացքին, զոհեր անհրաժեշտ եղած են, որպէսզի զոհեր չըլլան՝ յետագային : Բայց տխուր բան մը կայ այս բոլորին մէջ, ուր յանցանք ունին նաեւ անոնք որ ամէն գնով նախ կ՚ուզեն թուղթ ծախել եւ չեն սակարկեր իրենց գործածած բառերը : Կը բաւէ որ «Թուղթը ծախուի», հոգ չէ թէ հեռուն, Թեքսասի մէկ անկիւնը կին մը մեռնի, որպէսզի մարդ մը, գուցէ ապրի :

Դառն են գուցէ նման խորհրդածութիւններ երբ Հուսթընի գործողութիւնը պէտք է նոր յոյս ու նոր լոյս բերէ աշխարհին: Բայց ոչ յոյս, ոչ ալ լոյս կը բերէ գիտութիւնը ցորչափ կեանք մը փրկելու համար, իր կոչը ըլլայ՝ մեռնող մը կ՚ուզուի :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆԵ՞Ր ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՀԱՄԱՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը՝ Ռոճըրս, որ շուրջ տասը շաբաթէ ի վեր իր նոր պաշտօնին գլուխը կը գտնուի, Զատկի օրը, մամուլի առաջին ասուլիս մը տուաւ, որուն ընթացքին յաջորդաբար արտայայտուեցաւ Վիէթնամի, Միջին Արեւելքի, խորհրդային — ամերիկեան հաւանական հանդիպման, Սպանիոյ, Հիւս. Ատլանտեան Ուխտի եւ այլ հրատապ ու այժմէական հարցերու մասին :

Վիէթնամի կապակցութեամբ, ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան պետը յոյս յայտնեց, որ այս տարեշրջանէն սկսեալ,— նոյնիսկ անմիջապէս եթէ դիմացի ճակատը համաձայնի,— միասնաբար, այսինքն ամերիկեան եւ Հիւս. վիէթնամեան ուժերը պարպեն Վիէթնամը: Ռոճըրս աւելցուց, թէ Ուաշինկթըն այս հարցին շուրջ պատրաստ է այսօրուընէ իսկ սկսելու խօսակցութիւններ Հիւս. Վիէթնամցիներու հետ: Ինչ կը վերաբերի միակողմանի հեռացումի, այլ խօսքով միայն ամերիկեան ուժերու պարպումին, «այս մասին ոչինչ կ՚աւելցնեմ նախագահին յայտարարութեան վրայ»:

Առնէ մը ի վեր շրջան ընող այն զրոյցին, ըստ որուն նախագահ Նիքսըն «խաղաղութեան ծրագիր» մը պատրաստած է,— ի դէպ Նիքսըն նախագահական ընտրական պայքարի շրջանին արտայայտուած էր այդ մասին, — Ռոճըրս դիտել տուած է, թէ «տրամաբանական եւ արդար է անիկա», թէեւ «հրաշագործ» միջոցառում մը չէ: Այս ծրագիրը, աւելցուցած է արտաքին նախարարը, լրջօրէն մտածուած եւ աշխատուած միջոցառում մըն է, որուն իրագործման համար կ՚աշխատինք ներկայիս: «Մեծ յոյս ունիմ այս մասին»: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին կարծիքով Հիւս. Վիէթնամցիները որոշ չափով շահագրգռուած են այս ծրագրով :

Ռոճըրս, հուսկ ուրեմն, շնորհաւորած է նախագահ Թիէօն իր վերջին յայտարարութեան համար: Արդարեւ, Հարաւային Վիէթնամի նախագահը առջի օր պաշտօնապէս առաջարկեց ուղղակի բանակցիլ Ազատագրութեան Ազգային Ճակատին հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ լուծել, քաղաքականապէս, Վիէթնամի կնճռոտ հարցը: Թիէօյի առաջարկած ծրագիրը կը բաղկանար վեց կէտերէ. Ա) Համայնավար յարձակողականը վերջ պէտք է գտնէ: Բ) Հիւս Վիէթնամի համայնավար ուժերը եւ անոնց կողքին կռուող տարրերը պէտք է հեռանան երկրէն: Գ) Դրացի երկիրները — Լաօս, Քամպոճ — պէտք չէ օգտագործուին իբրեւ խարիսխ յարձակողական գործողութիւններու: Դ) Հարաւային Վիէթնամ կ՚ընդունի ազգային համերաշխութիւնը վերահաստատել երկրին բոլոր քաղաքացիներուն միջեւ: Ե) Երկու Վիէթնամներու վերամիացումը պէտք է որոշուի բովանդակ ժողովուրդին կողմէ ժողովրդավարական ազատ սկզբունքներու կիրարկման ճամբով, Զ) Գործնական քայլեր պէտք է առնուին, ինչպէս միջազգային հակակշիռ, համայնավար նոր յարձակումներու առաջքը առնելու համար :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ՄԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԵԱՔԻՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԺ. ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՆԱԼ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Լուծարքի ենթարկուեցան մեր հողամասին վրայ գտնուող պարտիզանական խարիսխներ. անդամահատուեցին հրասայլային կազմերը. բանակին անհրաժեշտ եղող ինքնագործ զէնքերու կարգ մը տեսակներ արտադրութեան չդրուեցան. ու եղան բազմաթիւ այլ միջոցառումներ :

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին շրջանին միլիոնաւոր զոհերը արդիւնք են Սթալինի կողմէ գործուած ոճիրներու ամբողջութեան մը :

13) Բացի վերը ըսուածներէն, մեր երկրին մէջ, Սթալինի գիտակցութեամբ եւ անոր հրահանգով, գործուեցան միջնադարեան վայրագութիւններ, որոնք ուղղակի ենթակայ չեն մեր պատժական օրինագրքին, այլ ոճիրներ են մարդկութեան դէմ :

Հարցաքննութիւններու ընթացքին, հարուածներու եւ այլ մեթոտներու հետեւանքով, ձերբակալուած անձեր խելագարեցան եւ մտքով առողջ մարդիկ հոգեբուժական հիւանդանոցներու մէջ արգելափակուեցան :

14) Ձերբակալուեցան եւ յաճախ գնդակահարուեցան սպաննուած անձնաւորութիւններու կիները (գնդակահարուեցան կիները Թուխաչեւսկիի, Ուպորեւիչի, Բոստիշեւի, Քոսիորի, Էյխէի, Կամարնիքի, Քորքի, Զուպարի, Շելեխի, Ակրանովի, Տիպենքոյի, Վարեքիսի եւ այլոց): Մինչեւ ամբողջական խելագարութիւն երթալով, Սթալին ձերբակալել տուաւ իր աշակերտներուն՝ Քալինինի, Մոլոթովի եւ Բուքրեւիչեւի կիները :

15) Ձերբակալուեցան եւ ճամբարներու ու բանտերու մէջ պահուեցան անչափահաս զաւակները հալածանքի զոհ անձնաւորութիւններու. զաւակները Բոստիշեւի, Քոսիորի, Լիւպչենքոյի, Մեժլեուի, Կամենեւի, Կարքալեի, Պոմանի, Քաստացքիի, Թոմսքիի, Սոսնովսկիի, Բրոյլի եւ այլոց : Բոստիշեւի երէց որդին՝ Վալենթէն եւ Եւտոքիմովի ու Լաքոպայի զաւակները գնդակահարուեցան :

16) Կարգ մը ճամբարներու մէջ, հարիւրաւոր բանտարկեալներ գնդակահարուեցան առանց դատի ու հարցաքննութեան (Քոլիմայի վրայ գտնուող Կարանինըշչինա ճամբարը):

17) Սթալինի հրահանգով, մեր կառավարութիւնը մերժեց մասնակցիլ պատերազմական գերիներու օգնութեան հասնող Կարմիր Խաչի միջազգային կազմակերպութեան, որովհետեւ զինուորական մեր դրութեան մէջ գերի իյնալը համազօր է հայրենիքի հանդէպ դաւաճանութեան : Այսպիսով, ռազմագերիները զրկուեցան նիւթական օժանդակութենէ եւ իրենց արգելափակման պայմաններուն վերաբերեալ հակակշռէ, ինչ որ պատճառ դարձաւ մեծ թիւով պարկեշտ մարդոց կորուստեան (մեծամասնութեան մէջ անոնք գերի ինկած էին վիրաւոր, ուշակորոյս եւ առանց զինանիւթի):

Մենք նպատակ չունինք Սթալինին ներկայացնելու բոլոր այն ամբաստանութիւնները, որոնց արժանի է. բայց իր ոճիրներուն մէկ տասը հազարերորդ մասը, ներկայ յայտարարութեան մէջ բանաձեւուած ձեւով, արդէն իսկ կը հանդիսանայ յանցանքներու ամբողջութիւն մը, համաձայն Խ. Միութեան պատժական օրինագրքի թիւ 64, 68-17, 69, 74, 88-1, 88-2, 102-17, 107, 113-17, 126-17, 130, 131, 170, 171, 229, 230, 247 յօդուածներուն: Եթէ քննենք պատժական օրինագրքին 38րդ յօդուածը («պարագաներ, որոնք կը մեղմացնեն պատասխանատուութիւնը»), Սթալինի առընչութեամբ վճիռը մեղմացնող պատճառներու չենք հանդիպիր :

Պատժական օրինագրքի 39րդ յօդուածին հիման վրայ («պարագաներ, որոնք կը ծանրացնեն պատասխանատուութիւնը») :

«1.— Ոճիրներ գործուած անձի մը կողմէ, որ առկէ առաջ այլ ոճիր մը գործած է:

«4.— Ոճիր՝ որ ծանր հետեւանքներ կ՚ունենայ :

«5.— Ոճիր՝ գործուած հանդէպ անչափահասի մը, տարիքոտ մէկու մը կամ անպաշտպան անձի մը :

«7.— Ոճիր՝ գործուած մասնաւոր վայրագութեամբ եւ զոհին հանդէպ անարգանքով »:

Կասկած չենք ունենար այն մասին՝ թէ ամբաստանեալ Ի. Վ. Սթալինի հանդէպ պէտք է կիրարկել պատժական օրինագրքի 38րդ յօդուածը :

Սթալինի հանդէպ անհրաժեշտ է նաեւ դիմել 36րդ յօդուածին (= զինուորական եւ այլ աստիճաններէ զրկում, ինչպէս նաեւ շքանշաններէ եւ մետալներէ ու պատուակալ տիտղոսներէ»), որովհետեւ այս միջոցառումը նախատեսուած է ծանր ոճիրներու դատապարտութեան համար :

Ի՞նչ հիման վրայ վերոյիշեալ յօդուածներուն հեղինակները եւ շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը կը վերարժեւորեն մեծագոյն ոճրագործը՝ որ մեր երկիրը երբեւիցէ ճանչցած ըլլայ իր ժամանակակից պատմութեան մէջ :

Խնդրոյ առարկայ յօդուածներուն հեղինակներուն կ՚առաջարկեմ հերքել այն իրողութիւնները՝ որ ես յիշած եմ: Զանոնք հերքել՝ պարկեշտ մարդոց ընկերութեան մէջ ընդունուած միակ միջոցով, այսինքն՝ հրատարակելով յայտարարութիւնս եւ պատասխանելով անոր: Հակառակ պարագային, ինծի պիտի մնայ նկատել, թէ հեղինակները համաձայն են կը նշանակէ որ, առանց սպասելու այս յայտարարութեանս մէջ պարզուած իրողութիւններուն եւ այդ իրողութիւններէն բխող եզրակացութիւններուն : Այս յայտարարութեան պատասխանին, ես ինծի իրաւասու պիտի նկատեմ այս վիճաբանութեան մասնակցող իմ պաշտօնակիցներս հրաւիրելու, որ հաւաքաբար դիմենք Խորհրդային Միութեան դատախազութեան՝ պատժական դատաքննութիւն մը բանալու համար Սթալին (Ճուկաշվիլի) Ի. Վ.ի դէմ, որ կ՚ամբաստանուի վերոյիշեալ ոճիրներով : Համոզուած եմ որ յետմահու դատապարտութիւն մը կարելի է եւ օրինաւոր, ինչպէս որ կարելի է օրինաւոր են յետմահու վերարժեւորումները :

Թարգմ. ՎԱՀԷ ԿԱՐԻՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ վերջին պահուն հաղորդեց, թէ իսրայէլեան եւ յորդանանեան, ապա՝ իսրայէլեան եւ եգիպտական հրետանիները շարժման մէջ մտած են իրարու դէմ շատ բուռն ձեւով : Հրետանիի փոխումը սկսած է Երեքշաբթի առաւօտ : Սուէզի Ջրանցքին մէջ մեծ համեմատութեան հասած է՝ տարածուելով 90 քիլոմեթրի վրայ: Ինչպէս միշտ կողմերը իրարու վրայ կը նետեն նախայարձակի պատասխանատուութիւնը :

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

(Է. եւ վերջին մաս)

Դ) Կոմիտաս Վարդապետ կեանքի բերումով, եւ շատ որոշ չափով մըն ալ, իր զգացած առաքելութեան տեսակ մը կոչումին, իր վրայ դրած ներքին պարտադրութեամբ, մնաց ժողովրդական երաժշտութեան համեմատաբար նեղ սահմաններուն մէջ, իր գործունէութիւնը ամփոփելով անոր յայտնաբերման եւ տարածման կենսական, իր իսկ բառով՝ «նուիրական» աշխատանքին մէջ:

Մտածեց օփերա գրելու մասին: Թումանեանի «Անուշ»ին վրայ ծրագիրներ ալ մշակեց: Ուզեց Երաժշտագիտական Ուսմանց Կեդրոն մը բանալ Պոլսոյ մէջ: Բայց այս եւ ասոնց նման ծաւալուն, մեծաչափ գործեր մնացին փափաք ու ծրագիր: Սախաղականն ու անմիջականը գրաւեցին իր կեանքի առաջին շրջանը: Իսկ վերջին մասը, հասունութեան քանի տարիները կողոպտեցան իրմէ չարչարագին ձեւով մեր ժողովուրդի թշնամիին՝ Թուրքին բարբարոսութեամբը: Ոչ ժամանակը եւ ոչ առիթն ու գործնական կարելութիւնները թոյլատրեցին իրեն հայ երաժշտութեան տարածքը ընդլայնելու եւրոպական բազմանուագային մշակումի ու զարգացման աստիճաններուն տանիլ:

Գտաւ, սկսաւ, ճամբայ բացաւ: Բայց չկրցաւ ամբողջացնել, լիութեան տանիլ, աւարտել իր գործը:

Ահա թէ ինչու իր կեանքն ու գործը մեծ նուաճում մը, աննախընթաց իրագործում մը ըլլալէ ետք հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ՝ եղաւ կտակ, դարձաւ առաքելութիւն իրեն յաջորդող սերունդներուն համար:

Ինք երգը միայն չկտակեց, այլեւ երգին առաքելութիւնը...: Ունեցանք անշուշտ այդ ճամբուն վրայ քալող դէմքեր, մասնաւորապէս անոնց մէջ Ա. Խաչատուրեանը: Բայց Կոմիտասեան հասկացողութեամբ հայ երաժշտութեան լայն հորիզոններու վրայ մշակումը, դեռ շատ ճամբայ ունի կտրելիք: Այնքան առատ նիւթ կայ իր հաւաքած երգերուն եւ մոթիֆներուն մէջ...:

Երաժշտութիւնը, Կոմիտաս Վարդապետէն ասդին, աշխարհի մէջ նոր հանգրուաններ կտրեց: Հայ երաժշտութիւնը պէտք է քայլ պահէ երաժշտական զարգացման համաշխարհային ռիթմին հետ: Պէտք է իրեն յատուկ գոյներով ու երանգներով հայ երաժշտութիւնն ալ մտնէ երաժշտական աշխարհի բարձր ու լայն խաւերուն մէջ:

Կոմիտասը մեծ եղաւ. իր տեսակին մէջ՝ անհաւասարելի: Բայց Կոմիտասը աւելի եւս կը մեծնայ նոր Կոմիտասներով, որոնք կարենան այս ժողովուրդի երաժշտական հոգիին խօսք տալ արդի երաժշտութեան բառերով, արդի հայ երիտասարդութեան համար: Այլապէս Կոմիտասը կը մնայ առանձին: Կը ցրտանայ այդպէս մինակ: Կը դառնայ յուշ, աղուոր անցեալ, անցեալէն սիրելի վկայութիւն: Պէտք է լայննայ Կոմիտասեան երաժշտութիւնը, «բարձր» երաժշտութեան մշակման բարիքներով, սէմֆոնիներով եւ այլ յարակից, նմանօրինակ երաժշտական արտայայտութեան ձեւերով:

Ճիշդ է, ու միշտ ճիշդ պիտի մնայ, որ Կոմիտաս անունը չի թառամիր հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ: Երէկ Քէօթահիա էր, Էջմիածին, Թիֆլիս, Պոլիս, Փարիզ, Պերլին...: Այսօր՝ ամէնուրեք, մինչեւ Մելպուրն ու Սիտնի, Մոնթրէալ ու Թորոնթօ. ամէն տեղ, ուր կայ հայ, որովհետեւ հոն ուր Հայ կայ՝ հոն անպայման Կոմիտաս կայ...:

Ճիշդ է, ու միշտ ճիշդ պիտի մնայ, որ քանի «Կոմիտասեան Քառեակ» կայ՝ իր երգը պիտի հնչէ համաշխարհային մշակոյթի կեդրոններուն մէջ:

Ճիշդ է, ու միշտ ճիշդ պիտի մնայ, որ իր անունը մոգական ուժ ունի, առինքնող զօրութիւն, ամենաքաղցր հնչում՝ հայ շրթունքներուն վրայ — սրբազնասո՛ւրբ անուն:

Ճիշդ է նաեւ, որ այս բոլորը բաւարար չեն, եթէ հաւատարիմ է մեր ազգը Կոմիտասեան կտակին — մեծցնել հայ երաժշտութիւնը, լայն ասպարէզներ բանալ անոր շունչին համար, որպէսզի ծաւալի հայ հոգին ողջ աշխարհին մէջ համամարդկային տարածքներու վրայ:

Եւ առաջին հայ սէմֆոնին չի կրնար ունենալ ուրիշ անուն եւ ուրիշ նիւթ, բայց միայն մէկ անուն եւ մէկ նիւթ — ԿՈՄԻՏԱՍ:

Եւ թող այդ սէմֆոնին ըլլայ Հայութեան խաչբուռը հայ երաժշտութեան այս եզակի Մշակին ու անեղական Առաքեալին, ընծայուած իրեն բանաստեղծին բառերով. —

«Եւ մեզանից արդ ընդունիր
Երախտիքի այս խաչբո՛ւռը
Այս խաչբուռը՝ քո՛ իսկ հերկի:
Ընդունիր դո՛ւ, դո՛ւ՝ մեր երգի
Մշտահնչուն նուագարան.
Ընդունիր դու՝ մեր ցաւուցիր
Մասունքների հաւաքարա՛ր.
Դու՝ խաղերի մեր քերական,
Դու՝ հոգեւոր մեր շարական.
Դու՝ սրբազան մի աւազան
.

Մեր տաղի բուրմ,
Մեր խաղի մոգ,
Մեր մշտահունչ ու մշտաբբուն,
Անկոխելի զանգակատուն...

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՍՈՒՐԲ ԿԻՐԻԼ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՍԼԱՒ Ա. Բ. Գ.Ի

Այս տարի, Փետրուար 14ին, լրացաւ 1100րդ տարեդարձը սլաւ այբուբենի հիմնադիր Կոնստանդին փիլիսոփայի, որ աւելի ծանօթ է Սուրբ Կիրիլ անունով:

Պուլկարիոյ համար, ուր սլաւ այբուբենը ստեղծուեցաւ ու ծաղկեցաւ, մեծ տօն մըն է, որ այս տարի ստացաւ աւելի մասնաւոր կարեւորութիւն մը, անոր համար, որ Փարիզի մէջ կայանալիք Իւնէսքոյի 15րդ նստաշրջանին պիտի յիշատակուի սլաւ այբուբենի հնարիչին 1100րդ տարեդարձը, իբրեւ մշակութային տօն մը, ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն համար:

Կոնստանդին Կիրիլ ծնած է 827ին, այժմու Սելանիկ քաղաքին մէջ: Այն շրջանին Սելանիկ քաղաքը, որ մաս կը կազմէր բիւզանդական կայսրութեան, ընդարձակ շրջան մըն էր, բնակուած Սլաւներէ, որոնք կը խօսէին պուլկար լեզուն: Կոնստանդին Կիրիլ ստացած էր փայլուն ուսում մը՝ Բիւզանդիոնի լաւագոյն դպրոցներուն մէջ եւ մեծցած իբրեւ քաղաքագէտ ու փորձառու միսիոնար, որ խորապէս կը ճանչնար քրիստոնէական փիլիսոփայութիւնը եւ նոյն ատեն կը հանդիսանար ուժեղ հրապարակագիր մը:

Իր ժամանակին համար արտակարգ մշակոյթով մը սնած, Կիրիլ կատարեալ փիլիսոփայ մըն էր եւ կը տիրապետէր քանի մը լեզուներու:

Մաքնորի դպրոցը աւարտելէ ետք, Կիրիլ Սուրբ Սոֆիայի պատրիարքարանին մէջ, մատենադարանապետ կը նշանակուի: Քիչ անց, կը քաշուի վանք մը: Հոդ է որ կը ստանայ Կիրիլ անունը, ապա կը ստանայ տոքթորայի աստիճան եւ կը դասաւանդէ փիլիսոփայութիւն Մաքնորի համալսարանին մէջ: Իր գործունէութիւնը արդէն իրեն ընծայած էր փիլիսոփայի տիտղոսը: Ան ստացած էր վարդապետական աստիճան 23 տարեկանին, կանոնական տարիքէն առաջ:

Բիւզանդական իշխանութիւնը կարեւոր առաքելութիւններ վստահեցաւ Կիրիլի, որոնցմէ կարեւորագոյնը ուղղակի կը վերաբերի սլաւ այբուբենի ստեղծման: Այդ ամենակարեւոր պաշտօնը Մորաւիա կատարած իր այցելութիւնն էր: Հոդ է որ կը սկսի ամէն բան:

Պաշտօնապէս, Կիրիլ եւ եղբայրը Մեթոտ Մորաւիոյ մէջ կատարեցին պաշտօն մը, զոր իրենց յանձնած էր բիւզանդական եկեղեցին: Այս պաշտօնին շարժառիթը եղաւ մէկ նամակը Ռոսթիսլաւի, Մորաւիոյ իշխանը, որ 862ին իր երկրի անկախութեան համար պայքարի մէջ էր: Մորաւիոյ այս իշխանը իմաստութիւնը ունեցաւ բարձրացնելու իր ազգային լեզուն, իբրեւ վահան, Գերմանացիներուն եւ անոնց դաշնակիցներու նուաճողական քաղաքականութեան դէմ: Ռոսթիսլաւ Բիւզանդիոնէն պահանջեց, որ ղրկէ իրեն իր առաքեալները, անոնք՝ որոնք քաջահմուտ են սլաւ լեզուին:

Քաղաքական շարժառիթներէ մղուած, Բիւզանդիոնը Մորաւիոյ իշխանի առաջարկին ընդառաջեց փութով: Ան ընդունեցաւ Ռոսթիսլաւի հրաւէրը եւ անոր ղրկեց Կիրիլը եւ իր եղբայրը՝ Մեթոդը:

Յոյն այբուբենը չկարենալով բաւարարութիւն տալ սլաւ լեզուին հնչարանութեան եւ յօդերուն, Կոնստանդին Կիրիլի մտասեւեռումը, Մորաւիա մեկնելէ առաջ, եղաւ ստեղծել սլաւ լեզուն արտայայտող կատարեալ այբուբեն մը: Կիրիլ, գլխաւորաբար օգտագործեց յունական լեզուի որոշ տառերը, եւ ձեռք բերաւ 38 գիրեր, որոնց շնորհիւ կարելի կ'ըլլար արձանագրել ամէնէն նրբին մանրամասնութիւնները եւ ճկունութիւնը սլաւ բառանդակ լեզուին:

Կարաւանը, որով 863 թուականին Կիրիլ եւ Մեթոտ ճամբայ ելան դէպի Մորաւիա, իրեն հետ կը տանէր սլաւերէն գրուած առաջին գիրքերը (յոյն հեղինակներու գործեր), թարգմանուած կամ պատրաստուած սլաւերէնի, միշտ երկու եղբայրներու աշխատակցութեամբ: Թարգմանուած այս գործերը ամբողջովին հասկնալի էին բոլոր Պուլկարներուն համար: Երկու եղբայրներու կատարած այս գործը ընդարձակեց իր հեռանկարները, ծաւալեցաւ եւ ճոխացաւ աւելի, ձգելով խորունկ ակօս մը մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ:

Կիրիլի եւ Մեթոտի ծաւալած գործունէութիւնը ու ձեռք բերած արագ յաջողութիւնները պէշ աչքով դիտուեցան հռոմէական եկեղեցիին կողմէ: Երկու եղբայրները շուտով կանչուեցան Հռոմ, օրուան Պապին առջեւ իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Գլխաւոր ամբաստանութիւնը այն էր, որ անոնք կ'ուսուցանէին լեզուով մը, որ չէր իյնար սրբազան լեզուներու եռանկիւնին մէջ (եբրայերէն, լատիներէն եւ յունարէն):

Վիճաբանութիւններէն եւ իր դատին փայլուն պաշտպանողականէն ետք, Հռոմ կը նահանջէ: Ադրիէն Բ. պապը պաշտօնապէս կը ճանչնայ սլաւ կրօնական գիրքերը:

Մինչեւ Հռոմ իր կատարած երկար ճամբորդութենէն յոգնած՝ Կիրիլ, որ արդէն ունէր դիւրաբեկ առողջութիւն մը, հալումաշ եղած ծանր աշխատանքներու եւ մեծ պայքարներու մէջ, կը հիւանդանայ եւ 14 Փետրուար 869ին կը մեռնի, 42 տարեկանին:

Ադրիէն Բ. Պապին հրամանով Կոնստանդին Կիրիլի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ փառաշուք կերպով եւ կը թաղուի Ս. Կլեման եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Կիրիլի գործը, պուլկար պետութեան համար կը դառնայ քաղաքական անհրաժեշտ զրահ մը: Այն օրերուն պուլկար պետութիւնը սլաւական գիրերուն շնորհիւ կ'ունենար անխորտակելի զէնք մը իր

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Նիքոլի չպատասխանեց եւ խոր մտածմունքի մէջ թաղուեցաւ, յայտնի կը տեսնուէր, որ մտքին մէջ ճար մը կը փնտռէր իրեն եղած առաջարկը յաջողցնելու եւ խոստացուած նուէրը դրպանելու համար: Աչքը պտըտցուց սրճարանին մէջ նստողներուն վրայ եւ ակնարկը պահ մը սեւեռելէ ետքը, յանկարծ ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

— Դուք հոս նստեցէք եւ սպասեցէք, հիմա կուգամ:

Սաւրք պէյ տեսաւ որ Նիքոլի դիմացի կարգը սեղանի մը քով առանձին նստած՝ ալեխառն մօրուքով երկայնահասակ մէկու մը մօտեցաւ ու անոր հետ խօսակցութեան բռնուեցաւ: Այդ խօսակցութիւնը կէս ժամու չափ տեւեց, յետոյ Յոյնը վերադարձաւ երիտասարդին քով:

— Կարծեմ թէ գործերնիս յաջողեցաւ, ըսաւ զուարթ դէմքով:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Սաւրք պէյ հետաքրքիր:

— Այն մարդուն հետ որ տեսնուեցայ, առագաստանաւի մը նաւապետն է և վաղը առտու իսկ պիտի մեկնի դէպի Սելանիկ ու անկէ ալ Վոլոս: Ճամբորդութիւնը թէեւ քիչ մը երկար կը տեւէ այս ձեւով, բայց աւելի ապահով է, առագաստանաւերուն վրայ գրեթէ հսկողութիւն չի կատարուիր եւ նաւապետը խոստացաւ իրեն հետ ցամաք հանել կինը...:

— Վստա՞հ ես այդ մարդուն վրայ, հարցուց երիտասարդը:

— Քափիթան Մարքօ՛ն... ի՞նչ կ'ըսես, պատուական մարդ է, իմ անձէս աւելի վստահ եմ իրեն, արդէն առաջին անգամ չէ որ այսպիսի գործեր կը տեսնէ... մեր խումբին կը պատկանի:

— Լաւ ուրեմն, ահաւասիկ կանխավճար տասը ոսկին, ըսաւ երիտասարդը դրամը համրելով Նիքոլիի ձեռքին մէջ, հիմա ըսէ տեսնենք թէ կինը ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի փոխադրենք նաւը:

— Այդ հոգը ինծի թողէք, միայն լաւ մտիկ ըրէք ըսելիքներուս: Առագաստանաւը թէեւ վաղը առտու արշալոյսին պիտի մեկնի, բայց կինը պէտք է որ այս իրիկունէ հոն փոխադրուի:

— Շատ աղէկ, ինք պատրաստ է արդէն:

— Ուրեմն շուտով վերադարձէք իր մօտ եւ ըսէք որ թող Սաքըզցի պառաւ յոյն կիներու տարազովը ծպտուի, քանի որ յոյն ընտանիքի մը տան մէջ կը գըտնուի, անոնք իրեն դիւրաւ ցոյց կրնան տալ ամէն բան:

— Այդ ծպտումը անմիջապէս կ'ընենք. իսկ յետո՞յ:

— Յետոյ, իրիկուան դէմ ես մէկը կը ղրկեմ իր գտնուած տունը եւ անոր ընկերակցութեամբ այս սրճարանը կուգայ, անկէ ետքը ալ դիւրին է:

Երիտասարդը իր գործը լրացուցած էր, ուստի ոտքի ելաւ եւ Նիքոլիի ձեռքը թօթուելով՝ ուրախ զուարթ մեկնեցաւ, այնքան շուտ եւ այնքան լաւ կերպով յաջողելուն համար:

Երբ հասաւ Ֆաթմայի բնակարանը, պառաւն ու Սայի պէյ իրեն կը սպասէին անհամբեր: Սաւրք մանրամասնօրէն պատմեց Նիքոլիի հետ ըրած կարգադրութիւնը:

— Հիմա իր կարգադրութեան համեմատ հագուէ եւ սպասէ որպէսզի մարդը գալուն պէս ճամբայ ելլես, ըսաւ ի վերջոյ երիտասարդը խօսքը պառաւին ուղղելով:

Այս յանկարծական մեկնումը վրդովեց Ֆաթման, որ թէեւ որոշած էր Սալիհայի հրամանը կատարելու, սակայն կը յուսար որ տակաւին քանի մը օր պիտի կըրնար մնալ Պոլիս եւ լուր մը ստանալ Ջիլէհայէն:

— Ո՞ւր է արդեօք խեղճ աղջիկը, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր վիճակը երբոր ես երթամ, կ'ըսէր անդադար, մեկնումի պատրաստութիւնները տեսնելով հանդերձ:

Յոյն ընտանիքը, որոնց տունը ապաստանած էր, ամենայն հաճոյակատարութեամբ օգնեցին իրեն զինքը Քիոսցի յոյն կնոջ մը պէս ծպտելու համար: Տնեցիները թէեւ լաւ վարձատրութիւն կը ստանային Ֆաթման պահելով իրենց մօտ, այսուհանդերձ սրտերնին միշտ ահ ու դողի մէջ էր եւ ամէն օր կը վախնային թէ ոստիկաններ պիտի գային իրենց բընակարանը կոխելու: Ասոր համար գրեթէ ուրախ եղան որ վերջապէս իրենց քովէն պիտի մեկնէր այս վտանգաւոր վարձակալը եւ սիրայօժար իրենց ձեռքէն եկած ամէն օժանդակութիւնը չխնայեցին:

Ծպտումը կատարեալ եղաւ, եւ երբ Ֆաթմա իր նոր տարազով երեւցաւ, երկու երիտասարդներուն՝ ասոնք ափ ի բերան մնացին:

— Իրաւ որ եթէ փողոցը տեսնէի, ես իսկ պիտի չճանչնայի քեզ, յայտարարեց Սաւրք պէյ խնդալով:

— Այս ծպտումով կարծեմ առանց վըտանգի պիտի կրնաս ցամաք ելլել Սելանիկ, աւելցուց Սայի պէյ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 99)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Մարտ 25ին ցուրտ հողին յանձնեցինք Պերլինի Վալտֆրիտհօֆ գերեզմանատան մէջ Տիկին Ալիս Լեփսիուս, այրին հայասէր Տոքթ. Եոհաննէս Լեփսիուսի։

Հանգուցեալը 97 տարեկան էր։ Իր ամուսնէն 43 տարի յետոյ իր մահկանացուն կը կնքէր, բայց մինչեւ վերջ յարաբերութիւն կը պահէր Հայոց հետ։ Երկար տարիներ շարունակած է իր ամուսնոյն միսիոնարական կազմակերպութեան վարչութիւնը Փոցտամի մէջ, ուր պատսպարուած են նաեւ որբեր եւ այրիներ։

Տօքթ. Լեփսիուսի ծննդեան հարիւրամեակին, ասկէ ճիշդ տասը տարի առաջ, Տիկինը դեռ շատ աշխուժութեամբ հետեւեցաւ հանդէսի ծրագրին։ Ըստ իր գրական հակումներուն փափաք յայտնեց, որ իր ամուսնին կեանքին ու գործին նուիրուած գիրք մը հրատարակուէր։

Հանգուցեալը յաճախ հարցազրոյցի տրամադրուած է գերման եւ զուիցերացի լրագրողներու, որոնց կրկնած է Տոքթ. Լեփսիուսի Հայոց տեղահանութեան դէմ տարած պայքարին մանրամասնութիւնները, մանաւանդ էնվէր – Լեփսիուս տեսակցութիւնը, որու ընթացքին էնվէր ըսած էր թէ՝ եթէ շատ դրամ ունիք մեզի գրկեցէք, մենք կը բաժնենք հայ գաղթեցեալներուն։

Ծանօթ է որ Տոքթ. Լեփսիուս Պոլիս երթալով անձամբ դիմումներ կատարած էր տարագրութիւնը կասեցնելու եւ տարագրեալներուն օգնութեան հասնելու համար։

Պերլինի հայ գաղութը բաւական թիւով ներկայ էր թաղման հանդիսութեան։ Տոքթ. Պ. Ֆրունճեան, Հայոց կողմէ գերմաներէն դամբանական մը կարդաց մատուռին մէջ՝ յիշատակելով նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի օրհնութեան գիրը, զոր ուղղած էր ան Տիկին Լեփսիուսի իր Վիէննա գտնուած ժամանակ։ Այդ գրութիւնը բացառիկ նշան մըն էր թէ՝ Հայերը որքան երախտագիտական զգացում կը տածեն Լեփսիուսի, որ Հայութեան նեղ օրերուն ձայն բարձրացուց Հայոց տառապանքը մեղմացնելու համար։

Վերապատուելի Ֆրիտրիխ տաներկը իր դրուատական քարոզին մէջ կարդաց կաթողիկոսական օրհնութեան գրութեան գերմաներէն թարգմանութիւնը։

Լեփսիուսի դուստրը դաշնակի ընկերակցութեամբ սրինգի վրայ նուագեց Պախէն եղանակ մը եւ երգուեցան Տիկին Լեփսիուսի սիրած համեստ քրիստոնեայի երկու հոգեւոր երգերը։

Պերլինի հայ գաղութային վարչութիւնը շատ գեղեցիկ պսակ մը զետեղեց հանգուցեալին դամբանին վրայ։

Յ.

վերջնական ինքնորոշման համար։

Պուլկարիան, այդ շրջանին դարձաւ սլաւ գրականութեան օրրանը։ Կիրիլ հին Պուլկարիոյ մէջ ստեղծած էր սլաւ գրականութիւնը։

Կիրիլի գործին մէջ մարմնացած են չափազանց կարեւորութիւն ներկայացնող երեք կէտեր.

Ա) Ան ստեղծած էր սլաւ այբուբենը եւ թարգմանութիւնները կատարած էր նոր լեզուով, ազատագրելով իր ժողովուրդը օտար լեզուներու հարկադրանքէն։

Բ) Կիրիլի թարգմանած եկեղեցական գիրքերուն լեզուն գերազանցապէս ժողովրդական լեզու մըն է, ընդունելի բոլորին կողմէ։

Գ) Եւ վերջապէս, սլաւ գիրերու պաշտպանութիւնը, որուն Կիրիլ եւ իր եղբայրը իրենց բովանդակ ուժերով նուիրեցին իրենք զիրենք, ոչ միայն տեղերական յաջողութեան մը գաղափարին համար, այլեւ միաժամանակ ան կը հանդիսանայ մէկը սլաւ ժողովուրդի անկախութեան զօրաւոր կռուաններէն։

ՊԱՐՈՅՐ ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած ճաշը տեղի ունեցաւ Կիրակի Մարտ 23ին, Քլամարի Փըթի Տրափօ սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը մասնակցութեամբ։

Երեկոյթին նախագահն էր Նշան Հայթայեան, որ ամփոփ գիծերով ներկայացուց Միութեան նպատակն ու գործունէութիւնը, այս առթիւ թուեց զանազան աշխատանքներ, բոլորն ալ պատուաբեր հայրենակցականի մը համար։

Օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ Ճ. Պալեան, որ իր պաշտօնը վարեց ձեռնհասութեամբ։

Ուղերձ մը կարդաց Ե. Մինասեան գնահատելով Դաւրայի հայրենակցականի գործունէութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Մ. Ֆերմանեան սազով եւ Պ. Պետիկեան երգով. գովելի յայտնութիւն մը եղան փոքրիկն Պալեանի զոյգ երգերը։

Ներկաներէն շատեր սրտաբուխ նուիրատուութիւններով քաջալերեցին ձեռնարկին կազմակերպիչները, որոնք մեծ ջանք թափած էին, որպէսզի յաջող անցնի երեկոյթը։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՅԱՋՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Յ. Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին թէյասեղանը տեղի ունեցաւ Մարտ 30ին, Քաֆէ Սփորի սրահին մէջ։ Հոծ ու խանդավառ բազմութիւն մը ներկայ էր, երիտասարդութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէր։ Ձեռնարկին յաջողութիւնը կը պարտինք վարչութեան անդամուհիներու տքնաջան աշխատանքին։

Գաղութին կողմէ սիրուած եւ Կապոյտ Խաչի գործօն անդամ ողբացեալ Եր. Աստալեանի յիշատակին յանկայս վայրկեանի մը լռութենէ ետք, խօսք տրուեցաւ օրուան նախագահ ընկեր Յար. Տէր-Վանեանի, որ դրուատեց Խաչուհիներու անցեալի գործունէութիւնը, ապա յայտարարեց, թէ կանացի այս կազմակերպութիւնը հայապահպանման գլխաւոր սիւներէն մէկն է մեր գաղութին մէջ. մաղթեց յաջողութիւն իրենց յառաջիկայ աշխատանքներուն համար։

Կապոյտ Խաչի Իսիի վարչութեան կողմէ կարճ եւ բովանդակալից տեղեկագիր մը կարդաց Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեան։ Տեղեկագիրը կը վերջանար կոչով մը — գաղութի երիտասարդ տարրերը բոլորուին Կապոյտ Խաչի շուրջ՝ նորանոր աշխատանքներուն համար։

Օրուան բանախօսուհին էր Շրջ. Վարչութեան նախագահուհին՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան։

Բանախօսուհին նախ ակնարկ մը նետեց անցեալին վրայ, պատկերացուց այն ողբերգական վիճակը, որ ստեղծուած էր հօս գաղութի կազմութեան օրերուն, խօսեցաւ այդ օրերու աշխատանքներու մասին — դպրոցներ, դարմանատուներ, կայան եւայլն —, դրուատեց հայ կնոջ զոհաբերութեան ոգին, աշխատանքի կամքը ու եզրակացուց .— Պէտք է զօրավիգ կենալ Կապոյտ Խաչին, որպէսզի մեր միահամուռ ջանքերով յառաջ տարուի հայապահպանման ի խնդիր կատարուած աշխատանքը։

Ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, Օր. Շաքէ Պէնկեան երգ, Պետրոս Պետիկեան երգ, Մկրտիչ Ֆերմանեան թառ, բոլորն ալ ստեղծեցին զուարթ մթնոլորտ։ Թէյասեղանը շուտով փոխակերպուեցաւ խնճոյքի, որու ընթացքին երգեցին տիկիններ Ժ. Սրապեան, Ա. Ճանիկեան, Լեւոնեան Վարդապետ եւ Օր. Ա. Առաքելեան, արտասանութիւններ կատարեցին ընկերներ Ե. Սերոբեան Ա. Քարայեան։

Փակման խօսքը ըրաւ ընկեր Եղօ Մինասեան, որ շնորհաւորեց Խաչուհիները իրենց այս գեղեցիկ երեկոյթին համար։

Եղան ինքնաբուխ նուէրներ։

ՀԱՄԱԶԱՍՊ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ՄԱՍԻՆ

«Գրական Թերթ»ի մէջ Ա. Սահրադեան արձանագրելէ ետք, թէ վերջին աւելի քան չորս տասնամեակներու ընթացքին Հայաստանի մէջ կառուցուած են մօտ երկու հարիւր քիլոմեթր երկարութեամբ երկաթուղագիծեր (մեծ մասը յետպատերազմեան տարիներուն), դիտել կուտայ, թէ «49 տարուան ընթացքին Հայաստանի մէջ կառուցուած երկաթուղագիծերը միակողմանի բնոյթ ունին. արդարեւ, անոնք փակուղիներ են, որոնք կը ծառայեն հանքավայրերէն հանքանիւթը դուրս բերելու համար միայն։ Մինչդեռ երկրին արդիւնաբերութեան աննախընթաց աճը, արտահանման եւ ներածման մեծ չափերը կը պահանջեն ոչ միայն փակուղիներ, այլեւ երկաթուղիի նոր մայրուղիներ»։

Հիմնական երկաթուղին, որով Հայաստանը կապուած է Խ. Միութեան կեդրոնական շրջաններուն հետ՝ Երեւան-Լենինական – Նաւթլուղի գիծն է, որ, ինչպէս ծանօթ է, շինուած է 1899 - 1902ին, եւ որուն մէկ մասը կ'անցնի Լոռիի անդնդախոր ձորերուն մէջէն։

Երեւան – Ջուլֆա – Պաքու գիծը իր աշխարհագրական դիրքին եւ երկրին արդիւնաբերական կեդրոններէն հեռու գտնուելուն պատճառով, դժբախտաբար, մեծ արժէք չի ներկայացներ։

Հետեւաբար՝ «Անհրաժեշտ է հանրապետութեան կեդրոնէն դուրս ելլել Անդրկովկաս Հայաստանի յետագայ տնտեսական զարգացումը կը պահանջէ, որ երկիրը ունենայ քանի մը երկաթուղային ելքեր դէպի հիւսիս, արեւելք եւ արեւմուտք»։

ԾԻԾԱՂ

Նաւաստի մը, մաքսատան պաշտօնեային կը ներկայանայ քննութեան համար։ Մէկ ձեռքով բռնած է կատու մը եւ միւսով ծրար մը։

— Այդ ծրարին մէջ ի՞նչ կայ, կը հարցնէ պաշտօնեան։

— Կատուին համար սուրճ, կը պատասխանէ նաւաստին։

— Վրա՞ս կը խնդաս, կը գոչէ պաշտօնեան։ Կատուն սուրճ կը խմէ՞։

— Պարոն մաքսապետ, ես իրեն սուրճ կուտամ, կը յարէ նաւաստին։ Կ'ուզէ կը խմէ, չուզեր թող չխմէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (457)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«Մեր շահն ալ միեւնոյնը կը պահանջէ։ Ուրեմն կրնանք համաձայնիլ»։

Թենարտիէ մինչդեռ այսպէս կը խօսէր, կարծես թէ բիբը Պ. Լըպլանի վրայ յառելով իր աչքերէն ելլող սրածայր սլաքները կալանաւորին մինչեւ խիղճը միխել կ'աշխատէր։

Սակայն իր խօսուածքը որ տեսակ մը ամեհութեան յատուկ եւ չափաւոր անամօթութեան մը դրոշմը կը կրէր, զգուշաւոր եւ գրեթէ ընտիր ձեւ մը ունէր, եւ ասոր կը զգար թէ ան որ քիչ մը առաջ աւազակ էր, հիմա կը նմանէր ուսում առած, եկեղեցական ըլլալու պատրաստ մարդու մը։

Կալանաւորին պահած լռութիւնը, իր կեանքի ապահովման համար անգամ մոռնալու աստիճան ըրած զգուշութիւնը, եւ այն դիմադրութիւնը զոր ցուցուցած էր բնութեան առաջին շարժումին որ է աղաղակ մը հանել, պէտք է ըսել թէ Թենարտիէի դիտողութենէն ի վեր անախորժ տպաւորութիւն եւ զարմանք մը կ'ուտային։

Թենարտիէի շատ խրատուցի դիտողութիւնը ա՛լ աւելի կը մթահարէր այն անիմանալի թանձրութիւնները, որոնց ներքեւ կը գտնուէր այս ծանր եւ տարօրինակ կերպարանքը. կերպարանք, որու «ծիծաղելի» մականունը տուած էր Քուրֆէյրաք։

Բայց ո՛վ կ'ուզէ թող ըլլայ այս մարդը, չուաններով կապուած, դահիճներէ շրջապատուած եւ կարծես կիտովին ընկղմած էր փոսի մը մէջ, որու խորութիւնը ամէն րոպէ աստիճան մը կ'աւելնար, բայց եւ Թենարտիէի թէ՛ կատաղութեան եւ թէ հեզութեան առջեւ անդրդուելի կը մնար, եւ Մարիւս այսպիսի պարագայի մը մէջ չէր կրնար չհիանալ այս դէմքին վրայ որ վսեմ թախծութիւն մը ունէր։

Անշուշտ այս մարդը բոլորովին աներկիւղ հոգի մըն էր եւ չուարիլ ինչ է չէր գիտեր։

Այն մարդոցմէն մէկն էր, որոնք յուսահատական կացութիւններու զարմանքը կը զգան։

Թէեւ շատ ծայրայեղ էր ճգնաժամը, թէեւ անխուսափելի էր աղետալի վախճանը, բայց եւ այնպէս ամենեւին չէր ցուցներ այնպիսի բան, որ կարենար նմանիլ ջուրին տակ սոսկալի կերպով աչքերը բացող ծովամոյնի մը հոգեվարքին։

Թենարտիէ առանց սեթեւեթի ոտքի վրայ ելլելով, բուխերիկին քով գնաց, հողմարգելը վերցնելով մօտակայ խրճիթին կռթնեցուց, եւ այսպէս երեւան հանեց հրաբորբոք կրակարանը, որու մէջ կալանաւորը կրնար կատարելապէս տեսնել ճերմակ երեւալու չափ կարմրած եւ տեղ-տեղ չառադոյն պզտիկ աստղերու ձեւը առած դուռը։

Յետոյ Թենարտիէ Պ. Լըպլանի մօտ գալով նստաւ։

«Կը շարունակեմ, ըսաւ, կրնանք համաձայնիլ։ Բարեկամաբար կարգադրենք գործը։ Իրաւունք չունէի քիչ մը առաջ բարկանալու. չեմ գիտեր թէ ո՛ւր էր խելքս, սահմանը անցայ, այլանդակ բաներ ըրի։

«Օրինակի համար, ըսելով թէ միլիոնատէր ես, ստակ, շատ ստակ, ահագին գումարներ կը պահանջէի։ Բայց անիրաւութիւն մըն է այսպիսի պահանջ մը։

«Է՛հ, որքան ալ հարուստ ըլլաս, դուն ալ ծախք ունիս, եւ ո՞վ է չունեցողը, չեմ ուզեր սնանկացնել. վերջապէս կծծի չեմ։

«Չեմ նմանիր այն մարդոց, որոնք կացութեան մը մէջ երբ զօրաւորագոյն կ'ըլլան, պատեհ առիթ կը համարին ծիծաղելի ըլլալը։ Ահա ես կը զիջանիմ եւ իմ կողմէ զոհողութիւն մը կ'ընեմ։

«Պարզապէս երկու հարիւր հազար ֆրանք պէտք է ինծի։

«Կը տեսնես որ պահանջս բաւական չափաւորեցի։

«Չեմ գիտեր թէ որքա՛ն է հարստութիւնդ, բայց գիտեմ թէ ստակին չես նայիր, եւ քեզի պէս բարեգործ մարդ մը շատ աղէկ կրնայ երկու հարիւր հազար ֆրանք տալ ընտանեաց գլուխի մը որ ապերջանիկ է։

«Անշուշտ դուն ալ նոյնպէս իրաւունքը ճանչցող ես, անշուշտ չերեւակայեցիր թէ քիչ մը գինի խմել եւ Տէնուայի պանդոկը կովի միս ուտել կարենալու չափ ստակ ուզելու համար աշխատած ըլլամ ինչպէս է այսօրուան աշխատանքս, եւ կարգադրեմ այս գիշերուան գործը որ այս պարոններուն վկայութեան նայելով լաւ կարգադրուած գործ մըն է։ Երկու հարիւր հազար ֆրանք, այս է ահա արժէքը։

«Երբ այս չնչին գումարը գրպանէդ կ'ելլէ, կ'ապահովցնեմ քեզ թէ ամէն բան կը լմննայ եւ թէ մազիդ մէկ թելին անգամ պիտի չդպցուի։

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երափոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գ. Մինասեան քսան ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին, ողբացեալ Թ. Ղազարոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20·30ին

ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե-րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու-րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ե-րեւանեան Օրը, Մայիս 18ին :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե-դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա-նի, վանի Արամին, մահուան յիսնամ-եակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Չկար-եանի մահուան 45ամեակին առթիւ :

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտի

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խն-ջոյքը Ապրիլ 20ին, կիրակի, ժամը 3ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա-սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 :

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միու-թեան ձեռնարկը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ
ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1969 ԱՊՐԻԼ 8 ԻՆ

Ապրիլ ութին կը լրանայ մեր բաժա-նորդներու մեծ մասին բաժանորդագրու-թեան շրջանը : Ջերմապէս կը խնդրենք որ նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը առանց սպասելու անհատական դիմում-ներու :

Առկախ հաշիւ ունեցողներէն եւս կը խնդրուի անյապաղ կարգադրել իրենց հաշիւները, որպէսզի վարչութիւնը միշտ կարենայ շարունակել կանոնաւոր առա-քումները :

Բաժնեգիններու կանոնաւոր ու կանխիկ վճարումներն են միայն որ կրնան մա-սամբ դիւրացնել վարչական ծանր գործը, մանաւանդ երբ ամէն տեսակի յաւելում-ները աւելի քան երբեք կը դժուարացնեն հայերէն օրաթերթի մը հրատարակու-թիւնը :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.

ՖՐԱՆՍԱ տարեկան	90 ֆր.
վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման տարեկան	105 ֆր.

Արտասահմանի օդանաւային սպասար-կութեանց սակին համար, դիմել վար-չութեան :

Շնորհակալութեամբ : վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ա. ԿԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9·30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պի-տի ունենայ Մայիս չորսին :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խում-բերու բոլոր ընկեր – ընկերուհիներէն կը խնդրուի անհրաժեշտաբար ներկայ գտ-նուիլ ընկերական ժողովին, այս Չորեք-շաբթի ժամը ճիշդ 19ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, կրկնազատիկ. — Ցիշա-տակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ հա-մաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պա-տերազմաց :

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հը-րահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պա-տարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, հոգիներուն համար մեր մէկու-կէս միլիոն նահատակներուն : Հանդիսու-թեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ եպս. Վարդանեան :

Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 9·45, հոգեհանգիստ 11·40 :

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

« MONUMENTS CHRETIENS DE TURQUIE ORIENTALE »

par Mme NICOLE THIERRY

Madame Nicole Thierry, spécialiste de l'Art byzantin, donnera le vendredi 18 Avril à 20 h. 30, salle de l'A.F.A.P., 21, rue Clément Marot, Paris (8e), une conférence sur : « *Monuments Chrétiens de Turquie Orientale* » : monuments arméniens, géorgiens et syriens, avec projection de diapositives et d'un film.

Le nombre des places étant limité, les personnes intéressées sont priées de bien vouloir s'inscrire auprès de l'A.D.C.A. (Association pour le Développement des Connaissances Archéologiques), 27, rue Saint-André des Arts, Paris (6e), Téléphone : 633-83-25.

Droit d'entrée : 5 Francs.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

կազմակերպուած Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի կողմէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դարաւոր ցեղասպանութեան պատճառներն ու հետեւանքները:

Ուրբաթ, 11 Ապրիլ, ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (սոփրանօ), Լուիզա Նալճեան, (սոփրանօ), Սոնիա Նիկողոսեան (Մեցց.) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (թենոր), Ռընէ Մարքայեան (թենոր), Մարիօ Համ...թիւ (պաս) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, երգ-չախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ. Արման Նը-չանեանի գրասենեակը :

Գիներ. — 15 ֆր. եւ 10 ֆր. : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութ... անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր Քաղաքապետարանի հրապարակէն ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville) ժամը ճիշդ 20·15ին

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30ին

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint - Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER

(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահով... երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	60 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ : ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆ· Վեցամսեայ՝ 50 ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 105 ֆ· Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 10 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11484 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 45e ANNÉE — No 11.484

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՊԷՍԶԻ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ՆԵՐԸ ՏԵՒԵՆ

Ապրիլ մէկին յիսունհինգ տարեկան եղաւ Գահիրէի մեր երէց պաշտօնակիցը՝ «Յուսաբեր» :

Յիսունհինգ տարիներ շարունակ ան իր հեղինակաւոր ներկայութեամբ , ծառայեց հայ գիրին ու մշակոյթին , հաւատարիմ մնաց ժողովուրդի մը հաւատոյ հանգանակին , բեմը եղաւ անխորտակելի գաղափարականի մը , ու հասաւ գաղութահայ թերթի մը փառաւոր տարիքին՝ յիսունհինգ :

Քիչեր հաւանաբար հասկնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ տասնեակ տարիներ , ամէն օր ծնունդ տալ թերթի մը , որուն կեանքը սակայն 24 ժամը չանցնիր , վասնզի օրաթերթը մէկ օր կ'ապրի միայն :

Տարբեր է սակայն հայ օրաթերթը , մանաւանդ Սփիւռքի օրաթերթը , որուն ամէն մէկ թիւը եթէ նոյն օրը կը մեռնի , տարիներու իր հաւաքածոները անսպառ աղբիւր մը կը կազմեն , անոր համար , որ օր մը ուզէ գրել հայկական արտասահմանի պատմութիւնը :

« Յուսաբեր»ի խմբագիրը , լաւատես մէկը չէ : Եւ ընդունինք որ դժուար է լաւատես ըլլալ երբ տարուէ տարի գաղութը կը նուազի քանակով , աշխատակիցներ կը մեկնին , յաճախ անդարձ , ու հայ խմբագիրը կը մնայ իր ամենօրեայ աղօթքով՝ տոկալ :

Ու «Յուսաբեր» տոկաց յիսունհինգ տարիներ Նեղոսի ափին , անդնահատելի աշխատանք մը տանելով արակեալ գաղութի մը մէջ : Այդ գաղութը այսօր աւելի մեծ է իր անցեալով քան ներկայով , բայց թերթը դիմացած է , հակառակ բոլոր դժուարութեանց , ու ամէն առաւօտ հայ Խօսքը բերած տուներէն ներս :

«Յուսաբեր»ի խմբագիրը անդրադառնալով թերթին տարեդարձին կը գրէ· «Չենք գիտեր, թէ ապագան ի՞նչ վերապահած է մեզի եւ առհասարակ Սփիւռքի հայ գաղութներուն» ու կ'աւելցնէ· «Չենք վախնար խոստովանելու որ առաջ չենք երթար, ուստի ետ կ'երթանք, մեր թերթերուն անմխիթար պատկերը, մեր լեզուին, գրողներուն, ընդհանրապէս մտաւորականութեան անփառունակ նահանջը — առանց երգի նահանջ — գրեթէ բոլոր ռազմագիծերուն վրայ, կը ծառայեն միայն մեր յոռետեսութիւնը վերածելու դառն հիասթափութեան »: Ճիշդ է որ պատկերը յուսադրիչ չէ եւ հայերէն օրաթերթի մը խմբագիրը դժուար թէ կարենայ լաւատես ըլլալ , եթէ չուզեր ինքզինքը խաբել : Բայց միայն անդրադարձումը , առանց նաեւ ճար մը կամ դարման մը խորհելու , պիտի նշանակէր վերածուիլ պարզ հանդիսատեսի մը , որ կը սպասէ որ «կատակերգութիւնը վերջանայ» ու վարագոյրը իջնէ : Եւ յետո՞յ :

Կարեւորը մանաւանդ այդ է : Մտածել ու լուծում մը գտնել , եթէ կայ անշուշտ , որպէսզի հայ մամուլի պայքարն ալ չդադրի օր մը ի չգոյէ պայքարողներու , որպէսզի «Յուսաբեր» կարենայ յիսունեւհինգէն հասնիլ 60ի ու 70ի , որպէսզի տեւէ հայ մշակոյթը նաեւ լպրծուն պողոտաներուն վրայ , ու Հայը չփնտռէ օր մը միայն իր ցանած եկեղեցիներով ու անհամար նահատակներով :

Այս յոյսն է որ պէտք է ամուր մնայ ամէն անգամ որ հայերէն օրաթերթ մը կը հասնի նոր հանգրուանի մը , ու արտասահմանի Հայոց լացի վիշերներն ալ ունենան իրենց հրաշափառ յարութիւնը , որպէսզի «Յուսաբեր»ները տեւեն :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԼԻԱԿԱՏԱՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

Պրեզլինեւը հաղորդեց աշխի օր թէ չեխ համայնավար կուսակցութեան լիակատարը պիտի բացուի այս շաբթու իսկ , մինչ նախատեսուած էր Մայիսի վերջաւորութեան համար : Կացութիւնը շատ ծանր է երկրին մէջ եւ կասկածելի կը թուի որ այս անգամ ալ կարելի է մոտուս վիվէնտի մը գտնել :

Չեխ կառավարութիւնը յայտնած է Մոսկուայի թէ ի՞նչ միջոցներ կը խորհի ձեռք առնել , այս առընչութեամբ վարչապետ Չերնիքի կողմէ նամակ մը յանձնուած է Կոսիգինի :

Կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը կը բացուի Ապրիլ 17ին : Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ .— »Պրեզլինեւը նկատած է ճիշդ կացութիւնը կը շարունակէ շատ ծանր ըլլալ եւ լարուածութեան գլխաւոր աղբիւրները (հակախորհրդային եւ հակընկերվարական հոսանքներու գործունէութիւն) չեն մաքրուած : Ուրեմն , կը վերահաստատէ անհրաժեշտութիւնը որ կայ գործադրելու բոլոր որոշումները զորս առած է Ապրիլ 2ին , կուսակցութեան կազմակերպութեանց մէջ , բոլոր աստիճաններու վրայ» :

ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼՔ

Հոս ալ կացութիւնը ծանրացած է եւ ինչպէս գրած էինք երէկ թէ Սուէզի եւ թէ յորդանանեան սահմանի վրայ բախումներ տեղի ունեցած են : Աքապայի մէջ ութ մեռեալ եւ 9 վիրաւոր կայ :

Մոշէ Տայանի համար յարձակումը Էլ Ֆաթ կազմակերպութեան գործն է , չըշտելով սակայն .— « Յստակ է որ պատասխանատուութիւնը յորդանանեան կառավարութեան վրայ կ'իյնայ : Իրեն եւ արաբական լեգէոնին կ'իյնայ արգելք հանդիսանալ որ յարձակումները ըլլան էլ Ֆաթի ուղղութեամբ » :

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Տըպրէ որ Ուաշինկթըն գնաց Ատլանտեան Խորհուրդի նիստին համար , կազմակերպութեան 20ամեակին առթիւ , խօսակցութիւններ պիտի ունենայ նաեւ Միջին – Արեւելքի մասին : Յիշենք որ Իսրայէլ միշտ դէմ է «Չորսերու» կարգադրութեան մը եւ աշխի օր , Արտաքին նախարարը՝ Էպան , յայտարարած է նաեւ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսան է որ Եւրոպան կը ներկայացնէ , ի՞նչ ունի աւելի քան Իտալիա կամ Սքանտինաւիա :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԱՏԿՈՒԱՆ իր քարոզին մէջ , Պապը յայտնեց «Մեր ուսուցումը որ յաճախ ժողովրդական չէ , երջանիկ քրիստոնէութիւն մը կ'աւետէ նոյնիսկ եթէ դիւրին չէ» : Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքն ալ —Աթենակորաս— փափաք յայտնեց որ բոլոր եկեղեցիները յետ այսօրիկ ձեւ մը գտնեն , միասնաբար նոյն օրը ոգեկոչելու Յարութեան տօնը :

ԹԵՔՍԱՍԻ հիւանդը մեռաւ եւ այդ մահը քննութիւններու եւ ըսի–ըսաւներու դուռ բացած է Հուսթընի մէջ , գլխաւորաբար Տոքթ· Քուլէի դէմ որ կատարած է երկու գործողութիւնները : Կ'առարկուի թէ արուեստական սիրտը դեռ փորձուած չէր , ոչ ալ կատարելագործուած և Տոքթ· Քուլէ աճապարած է այդ «առաջին ներկայացումը » տալու :

ՍՐԲՕՐԷՆ ԲԵՂՈՒՆ

Մեր խորագիրը առած ենք Պարոյր Սեւակի գլուխ – գործոց համարուող «Անլռելի զանգակատուն» հանրայայտ պոէմին նախերգէն , նախերգին առաջին հատուածէն , զոր կ'արժէ կրկին ու կրկին կարդալ .

Հազար ութ հարիւր վաթսունին թուին
Հայոց այգիներն ի՞նչ պտուղ տուին ,
Հայոց արտերում ի՞նչ բերք էր հասել ,—
Դժուար է ասել
Սակայն այդ թւին Մայր Հայաստանի
Արգանդը եղաւ սրբօրէն բեղուն :

Այդ թուականին Մայր Հայաստանի սրբօրէն բեղուն արգանդին պտուղներէն Թումանեանի կեանքը մասնակի հատուածներով երգած է Սեւակ , լրիւ բանութագրած է «անլռելի» Կոմիտաս , իսկ մեր արուեստին մէջ չքեղօրէն մարմնացած միւս պտուղներուն մասին որեւէ ակնարկութիւն չէ եղած «զանգակատան» մէջ : Անշուշտ մեղադրանք մը չենք բանաձեւեր բանաստեղծին դէմ : Այդ թուականին աշխարհ եկող բոլոր մեծերուն կեանքը սեւեռելու միտք մը չէ փառասիրած Սեւակ : Կրնար նոյնիսկ զեղչել Թումանեանի բաժինը ու դարձեալ բան չէր պակսեր իր գործէն , մեր իրականութենէն , կը բաւէր յիշել Կոմիտասը միայն , նշել անոր ծննդեան թուականը , ու արդէն ընթերցողը կը համոզուէր ,

Այդ թւին Մայր Հայաստանի
Արգանդը եղաւ սրբօրէն բեղուն :

« Բեղունը » տաւել բեղուն էր սակայն : Կոմիտասի ու Թումանեանի հետ աշխարհ եկան եւ ուրիշ մեծութիւններ՝ Երուանդ Օտեան եւ Լեւոն Շանթ , թերեւս նաեւ ուրիշներ , որոնց անունները այս վայրկեանին կը վրիպին մեր յիշողութենէն : Իրապէս ուրիշ էր այդ տարին , ընութիւնը բացառապէս շռայլ եղած էր մեզի հանդէպ , օժտելով ծնող երախան ձայնի ու խօսքի անկրկնելի տուրքերով :

Ու այս տարի , հարիւր տարի առաջ ծընած այդ մանուկներուն յայտնագործած մեծագործութիւններուն տօնն է : Հայաստանէն մինչեւ Սփիւռքի հեռաւոր անկիւնները , ամէնուրեք յոբելեաններու տարի հռչակուած է այս տարին , հարիւրամեակներու շարք է , երգի ու երգիծաբանութեան , բանաստեղծութեան ու բեմի ծաւալուն ծիսակատարութիւն :

1968ին նորէն հարուստ էինք տօնակատարութիւններով : Երեւանի հիմնադրութեան 2750ամեակը կար , ու Սարդարապատի ճակատամարտով նուիրագործուած Նոր Հայաստանի յարութեան յիսնամեակը , որոնք աննախընթաց խանդավառութիւն մը ստեղծեցին մէն մի Հայուն սրտին , աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը , աւետելով հոգեկան նոր վերածնունդի մը սկիզբը :

Ժողովուրդի մը կեանքին մէջ միշտ հնարաւոր չէ անկլինադարձ կազմող թըւականներու ստեղծումը , նոյնպէս՝ միշտ չի տրուիր նոր դէմքերու ծնունդ տալու բախտը , թերեւս անհրաժեշտ ալ չեն ատոնք , անհրաժեշտ է սակայն ստեղծուածը , եղածը հաւաքաբար գնահատելու իմաստութիւնը , նախապայման՝ գալիք յայտնութիւններու :

Պատմութեան նուիրագործուած էջերը եւ մեծապայծառ դէմքերուն յայտնագործած արժէքները գնահատելու մեր ժողովուրդին ցուցաբերած եռանդէն , հազարամեակներու , հարիւրամեակներու , յիսնամեակներու առիթով դրսեւորած իր խօսելու , գրելու , կազմակերպելու աշխուժութենէն կը պարզուի , որ հայ մարդը կը շարունակէ իր պատմութիւնը , կ'աշխատակցի հայկական լինելութեան :

Կոմիտաս , Թումանեան , Օտեան ,Շանթ :

Կարելի՞ է այսօր երեւակայել հայ մըշակոյթը առանց ասոնցմէ մէկուն կամ միւսին , առանց նոյն թուականին ծնած այս մեծագործ խումբին :

« Հոռոմէլի » հունչ պիտի ըլլայ այս տարի ու նորէն պիտի արծարծուի հայրենի դաշտերուն կարօտը :

« Անոյշի » բառերն ու եղանակները պիտի լսուին ամէն կողմ եւ բառերուն ու եղանակներուն մէջէն դարձեալ պիտի երեւնայ առհաւական հայ հոգիին պարզութիւնն ու խորութիւնը :

« Կայսրը » կրկին բեմ պիտի գայ ու կայսերական ճոխութեան մը հաղորդակից պիտի դարձնէ մեզ :

Ու հրապարակ պիտի իջնէ «Փանջունին», իր մաքրագործող շունչով ահաբեկելու համար նոր օրերու Փանջունիները :

Լաւ տարի էր 1869ը : Գէշ տարի պիտի չըլլայ հաւանաբար մէկ դար ետք եկող նորը : Նորը հաղորդութեան տարի է , ու հաղորդութիւնը Մայր Հայաստանի մայրերուն արգանդը սրբօրէն բեղուն դարձնող զանցառելի պայմաններէն չէ :

«Ազդակ» Գ . Ս .

ՇԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԹԵՄԻՆ

Ի գիտութիւն մերազն ժողովրդեան կը ծանուցանենք , թէ Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ· Տ· Հրանդ Ս· Արքեպիսկոպոսի եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան խնդրանքին ընդառաջելով , Ս· Աթոռիս Վեհափառ Հայրապետը Նորին Ս· Օծութիւն Տ· Տ· Խորէն Ա· Կաթողիկոս , 8 Ապրիլ 1969 , Երեքշաբթի , առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին , Պէյրութի Միջազգային օդակայանէն իր հետեւորդներով մեկնեցաւ դէպի Նիւ Եորք՝ հովուապետական իր անդրանիկ այցելութիւնը տալու համար Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի բարեպաշտ հայ ժողովրդեան :

Նորին Սրբութիւնը պիտի այցելէ հայահոծ բոլոր կեդրոն քաղաքները եւ պիտի տայ իր հայրապետական պատգամը իր բանաւոր հօտին :

Վեհափառ Կաթողիկոսը Անթիլիաս պիտի վերադառնայ Յուլիսի առաջին շաբթը :

Նորին Ս· Օծութեան բացակայութեան Ս· Աթոռիս ընթացիկ գործերը պիտի վարէ Կաթողիկոսարանիս Դրան Եպիսկոպոս Գերշ· Տ· Գարեգին Ս· Եպսկ· Սարգիսեան :

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(ԿՆԻՔ)

ԺԱՔ ՄԱՏՕԼԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

Պատմաբան Փրոֆէսէօր Ժաք Մատօլ , որ քաջ ծանօթ է հայկ· հարցին եւ քանիցս խօսքով թէ գիրով արտայայտուած է Հայոց մասին , խիստ շահեկան յօդուած մը ստորագրած էր Երկուշաբթի իրիկուն Մոնտի մէջ « Առանձնաշնորհեալ Զոհեր Զկան» յատկանշական խորագրով : Ժաք Մատօլ կը խօսի ցեղասպանութեան եւ ջարդերու մասին , կը յիշէ ջարդեր զորս ոչ ոք կը յիշատակէ իսկ ու մէկ տողով կ'ոգեկոչէ նաեւ Հայկ· Ջարդերը : Անջատ առկէ յօդուածը այլապէս շահեկան բովանդակութիւն ունի :

ՆԱՐԴԵԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

(ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՑ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ)

Իր կեանքի աշնան, գրագէտը ուխտագնացութեան ելեր էր, Արեւմուտքէն Արեւելք, դէպի իր «Մեծ Ժողովուրդը», դէպի իր «Բաղցր Հայութիւնը», մինչեւ հեռաւոր անկիւնները Իրանի:

Եւ, ահա, յետ մահու, այս անգամ, ընդհակառակն, Արեւելքէն Արեւմուտք, ան մեզի կուգայ Լիբանանէն:— Մեծ Հայք Սփիւռքի:

Կուգայ գեղանուն մատեանով մը,— Նարդեան Պատարագ, զոր հրատարակած են, իր եօթնասունամեակին առթիւ, «Մեծ գրագէտը» սիրող եւ գնահատող մէկ քանի գրչեղբայրներ ի Պէյրութ:

Ընդմիշտ փակելէ առաջ իր աչքերը, հեղինակը տեսեր է առաջին օրինակը՝ իր ողջութեան վերջին գրքին,— ուշագրաւ պարգեւ եւ մեծարժէք ընծայ փուխ սրտերու:

Շաւարշ Նարդունի, ինչպէս Արշակ Չօպանեան իրմէ առաջ, միշտ ձգտեցաւ փրկելու իր յօդուածները լրագրերու միօրեայ կեանքէն, ապահովելով անոնց, շնորհիւ գրքերու, յարաբերական դիմամաղրութիւն մը ժամանակի աւերին:

Ուրեմն, այսպէս, հատոր մը եւս ահաւասիկ: Անտարակոյս, ալեւորին էութիւնը ուրախութեամբ սարսռաց եւ աչքերը առմկացան՝ մանկատիպ հրճուանքի ալեակներով:

Ուրեմն, այսպէս, զաւակ մը եւս ահաւասիկ: Վստահաբար, ամուլի հեղինակը անգամ մը եւս հպարտացաւ իր հայրութեամբ: Շինականին պարզկայ սիրտը լուիկ մնջիկ բաբախեցաւ: Իսկ շրթները շնորհակալիքի վանկ հեղելու հարկ չըզգացին:

Նարդեան Պատարագին ներքին կողքին յաջորդ էջը ամբողջութեամբ, լայնքին եւ երկայնքին, գրաւուած է գրագէտին լուսանկարով: Նստեր է պուտայական հանդարտութեամբ, ձեռքերը ագուցիկ, Քրիստոնէական համակերպութիւն մը իջեր է ի վերուստ: Կը թուի թէ փարատեր է դժգոհութեան ամէն պատճառ:

Աչքերուն սեւեռուն խաղաղութիւնը, ապակիներուն ետին, կը նկարէ ջինջ երկինքին խոր կապոյտը, փոթորիկէն ետք, եւ, սորբէն, ծովուն ծաւալուն անդորրը, խոկումներու անձնատուր:

Ամբողջութիւնը՝ մելամաղձիկ մթնոլորտի մը մէջ թաթաւուն: Իսկ խորքը՝ անսովոր մթաստուեր մը, անժպիտ, այլ սակայն, անհունօրէն հեղահամբոյր եւ բարի:

Նարդեան Պատարագը Նարդունի՛ն է նոյնութեամբ: Անխարդախօրէն հաւատարիմ՝ իր խմորին, իր խառնուածքին, իր կոչումին, իր անձնաւորութեան:

Ճշմարտապէս ինքը, Շաւարշ Նարդունին, արեւմտեան բազմազանութեամբը, արեւելեան ճոխութեամբը, հայկական հուրովը, մշտանջենական երիտասարդութեամբը: Իր եզական ճառերով, ինքնուրոյն գրավէճերով, ստեղծագործական գոհարներով եւ բանասիրական, լեզուաբանական, աստուածաբանական ինքնատիպ ուսումնասիրութիւններով:

Իսկ այդ ամէնը՝ աննման լեզուով մը, մանաւանդ արձակը,— դասականին եւ արդիականին միաձոյլ աշխարհաբարը՝ համերաշխ, դաշնակաւոր, անթերի, ուստի անխոցելի:

Նարդեան Պատարագը Նարդունիի գրական եւ մտաւորական անհատականութեան վկայութիւնն է մանրանկար, գրեթէ լրիւ: Իմա՛ստն է գրագէտին իսկական գոյութեան: Հարազատ ցոլացումն է հեղինակին բո՛ւն կոչումին: Այլ մանաւանդ ճշգրիտ արտայայտութիւնը՝ Նուիրեալին ճշմարիտ առաքելութեան:

Քննական միտք խորաթափանց, դժուարահաւան եւ խստապահանջ, Նարդեան գրիչը կը վերլուծէ ու կը դատէ պատմական արարքներ, դէպքեր եւ դէմքեր: Բայց, կամուրջներ չի քանդեր երբեք: Չի քամհեր անցեալով: Ընդհակառակն, կը փառաւորէ զայն: Կը պարծի անով:

Նարդեան գրիչը կը հրճուի, կը վերանայ, կը բազմապատկուի Հայ Մշակոյթով: Կ'ողջունէ, կը մեծարէ եւ կը փառաբանէ «մեծազօրն կայսրը»,— «Օլոստափառ Հայ Մշակոյթը»:

— «Կայսր է, որովհետեւ յաղթեր է ժամանակին, կը ճառագայթէ դարերու մէջէն, դարերէ ի վեր, իր հանճարային ցոլքը կը նետէ պատմութեան էջերուն վրայ, սկիզբէն ի վեր:

Ս. Մեսրոպի կանթեղն է ան: Ցաւի՜ տենակա՛ն: «Հայկազանց Սրբազան Սկիհն» է Մշակոյթն Հայոց: Հարկ է «հաղորդուիլ» անոր պարունակութեամբ: «Պարծենալ մեր արուեստով»: «Ոգեւորուիլ, խանդավառուիլ մեր ստեղծագործութիւններով»: «Աճի՛լ մեր յաւիտենական արժէքներով»: Ուստի, «պէտք է ամէն ճիգ, ամէն պայքար, ամէն զոհողութիւն կեդրոնացնել Հայ Մշակոյթին շուրջ»:

Նարդեան գրիչը Հայութիւնը ամէն բանէ վեր կը նկատէ: Եւ ան Հայաստանը կ'ուզէ իբրեւ «զհաց մեր հանապազորդ, իբրեւ միակ ու գերագոյն անհրաժեշտութիւն, իբրեւ առաջին ու վերջին պայման ապրելու»: Ու այդ գրիչը «հա՛յ, գերազանցօրէն հայ, յաւերժօրէն հայ, ախոյեան Հայութեան», կը կռուի բոլոր անոնց դէմ, որոնք «կը հաճոյանան խոցելով Հայութեան հոգին»:

Շաւարշ Նարդունի կը մոռնայ իր մեծութիւնը, կը փոքրանայ, կը դառնայ դեռարբողբոջ պատանի մը, երբ «Ցոլաց ցայտեց փառք աստեղն Հայկայ»:

Խառնուեր է Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնի բազմութեան, նստեր կծկտեր է անկիւն մը, յափշտակեա՛լ, ազգային հպարտութեամբ արբշիռ: Կը դողա՛յ: Եւ «կը լողայ լոյսերու մէջ ցոլցլուն»:

Վասն զի, հոն, վերը, «մարդկային իմացականութեան Ողիմպոսին վրայ, անմահներով շրջապատուած է» Հայոց փառքն ու պարծանքը,— Վիկտոր Համբարձումեան:

Այսպէ՛ս ապրեցաւ, գրեց, ճառեց եւ գործեց Շաւարշ Նարդունի: Մանկական հոգւով հիացական՝ ամէն հայ վաւերական մեծութեան հանդէպ:

Նարդեան Պատարագը, ինչպէս հեղինակին նախորդ գործերը, պայքար մըն է հայ հոգիներու նահանջականութեան եւ ստորակայութեան զգացումին դէմ: Անխոնջ մշակը, հաւատաւոր սերմնացանը եւ երդեցիկ հնձուորն է ան՝ գերակայութեան զգացումին:

Ազգային բարձր տրամադրութեան քաղաքականութիւնը առանցքն է Նարդեան առաքելութեան:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՃՏԱՆԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԷՆ

«ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ ՀԱՅՈՒՀԻՔ»

Ա.

Գրագիտուհի Սիպիլ (Զապէլ Խանճեան) յատկանշական ճառ մը կ'արտասանէ Բերայի «Օրիորդաց Միութեան» երաժշտաթատերական ցերեկոյթին, 26 Ապրիլ 1909: Վաթսուն տարի առաջ արտասանուած այս ճառը, որ կը քաղենք Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյց»ի 1910ի թիւէն, կը պատկերացնէ օրուան հիմնական մտահոգութիւններէն եւ առաջադրութիւններէն մէկը: Կը ներկայացնենք իբրեւ պատմութեան նիւթ:

×

Պարոններ եւ Տիկիններ,

Չեմ կրնար ներկայ գտնուիլ յանուն Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան համախմբումի մը, առանց զգալու ուրախութեամբ եւ տրտմութեամբ խառն խռովք մը, յիշելով շատ մը մտերիմ դէմքեր, որոնք յառաջդիմութեան համար աշխատած, տքնած են անձնուիրաբար, եւ յաւիտենապէս անհետացած են հիմա:

Բայց պէ՞տք է ողբանք մեր մեռեալները, թէ ամփոփենք մեր բոլոր ուժը՝ հոգի, կորով, քաջութիւն ներշնչելու համար անոնց որոնք կ'աշխատին հայրենիքին համար:

Ո՜հ, լալու պատճառներ շատ կան. Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը՝ ողբի, տառապանքի հեծեծանք մը կը լսուի: Քանի քանի տարիներէ ի վեր, չանցնիր օր մը, որ կոտորածի սրտաճմլիկ աղաղակը կը հղոայ մեր ականջներուն մէջ, եւ արիւնի, հոգեվարքի տեսարաններ չտագնապեն մեր երեւակայութիւնը:

«Ա՛լ լմնցաւ» կ'ըսենք, ա՛լ Հայ չմնաց. եւ յոռետեսներ կ'ուզեն զմեզ համոզել, թէ քանի մը տարիէն Հայուն անունը իսպառ պիտի ջնջուի երկրիս երեսէն:

Բայց հակառակ ամէն վայրագութեանց, որոնց զոհ կ'երթան մեր կորիճները, Հայը Փիւնիկի պէս կը վերածնի իր աճիւններուն մէջէն, եւ ամէն ժամանակէ աւելի առոյգ, աւելի քաջակորով, կ'ապրի իր թշուառ կեանքը, թալանի, հարստահարութեան եւ անօրինակ զրկանքներու դատապարտուած իր ցաւատանջ կեանքը:

Զրկանքներ, եւ որպիսի զրկանքներ. մարդուս ոսկորները կը դողան, երբ կը պատմեն թէ ինչպէս հայ գիւղացիի ձեռքէն կը յափշտակեն իր սերմնացուները ցանքի ատեն, թէ ինչպէս կ'այրեն մոխիր կը դարձնեն անոր արտը հունձքի ատեն, թէ ինչպէս ծեծի ու բանտարկութեան սպառնալիքին տակ կը բռնադատեն զայն, որ հացին պատառը քաշէ առնէ իր զաւակներուն բերնէն վայրագ հարկահաւաքներուն յանձնելու համար, եւ դեռ ինչե՜ր ...: Մարդկային թշուառութեան բոլոր հոգեբանութիւնը չի կրնար բացատրել տանջանքը այդ հէգ Հայերուն, որոնց գլխուն վերեւ կախուած է շարունակ Դամոկլէսի սուրին պէս՝ բարոյական եւ նիւթական անապահովութիւնը. ժամառ ժամ զիրենք ջախջախելու սպառնալիքով:

Մենք պէտք եղածին չափ գաղափար չունինք այդ անլուր զրկանքներուն վրայ. մեզի համար զրկանքը պերճանքի չգոյութիւնն է. անոնց համար՝ իրենց կեանքին, ինչքին, պատուոյն վտանգն է:

Եւ սակայն այդ խեղճ ու քաջասիրտ մարդիկ իրենց բոլոր չարչարանքներուն մէջ, զարգացումի, ուսման ծարաւը ունին. մէկ կողմէն կը տուայտին, կը ջարդուին, կը մեռնին. միւս կողմէն՝ «դպրոց, գիրք, լոյս» կը գոչեն, ինչ որ զմեզ կը զարմացնէ, կը շահագրգռէ, կը խռովէ:

Բայց սոսկա ժառանգական յատկութիւն մըն է Հայուն համար, ազնուական առհաւութիւն մը, մանաւանդ հայ կնոջ համար: Անիկա պարտասիլ, ընկճուիլ չգիտեր. բոլոր արիւն արցունքի օրերուն մէջ՝ Հայուհին յառաջ նետուած է օգնելու, պաշտպանելու, սփոփելու պատրաստ:

Շատ դարեր առաջ, Վարդանանց հալածանքի ժամանակ՝ նահատակուած իշխաններուն կիները իրենց պալատներուն մէջ չէին փակուիր, մետաքսէ բարձերու կոթնած լալու համար. իրենց բոլոր նեղութեան, բոլոր ցաւերուն մէջ, մեծ հոգի կը տանէին, որ ողջ անուս չմնան: Մանաւորապէս պատմութիւնը կը յիշատակէ Հմայեակ Մամիկոնեանի կինը, որ սուգի լաչակը գլուխը՝ անձամբ կ'երթար աղքատիկ խրճիթներուն դուռները կը բախէր, կը համոզէր որ ծնողքները որ զաւակնին դպրոց ղրկեն, եւ ինք կը

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ֆաթմա տխուր էր սակայն, քանի՛ մեկնումի ժամը կը մօտենար, իր յուզումը այնքան կ'աւելնար:

—Ափսո՜ս որ Ձիւլէհան քովս չէ ու զայն ալ միասին պիտի չկրնամ տանիլ, կը կրկնէր, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր վիճակը, կամ մանաւանդ ի՞նչ վիճակի է այս միջոցին...:

— Էականը այն է որ Համիտի ճանկէն ազատեցաւ, քանի որ մէջտեղ չելաւ, ըսել է թէ ապահով տեղ մը ծածկուած է Հասանի հետ:

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս ծածկուած պիտի մնան. անկարելի է որ Հասան միջոց մը չգտնէ մեզի լուր տալու համար:

Ի զո՜ւր երկու երիտասարդները կը ջանային հանդարտեցնել Ֆաթման, որուն մտատանջութիւնը հետզհետէ կ'աւելնար:

— Այս աղջիկը հօրը կողմէն ինծի յանձնուած աւանդ մըն է, կ'ըսէր պառաւը, եւ ահա ճիշդ այն միջոցին, ուր վտանգաւոր եւ անորոշ կացութեան մը մատնուած է, ես կը ձգեմ կը հեռանամ ... միթէ կարելի՞ բան է այս, խիղճս չափազանց կը տանջէ զիս...:

Իրիկուան դէմ Արիֆ պէյն ալ եկաւ իրենց քով: Երիտասարդը շփոթած կերպարանք մը ունէր:

— Թէեւ գալու դիտաւորութիւն չունէի, բայց այնքան ծանրակշիռ բան մը իմացայ, որ ամէն վտանգ աչքս առնելով դուրս ելայ թաքստոցէս, ըսաւ:

— Ի՞նչ պատահած է, հարցուց Սալի պէյ, որուն գոյնը նետեց:

— Խնդիրը մեր երկու բարեկամներուն վրայ է, շարունակեց Արիֆ, Ձիւլէհայի ու Հասանի վրայ...

— Աստուա՜ծ իմ, ձերբակալուա՞ծ են, գոչեց Ֆաթմա դողահար ձայնով մը:

— Ոչ, բայց առ այժմ կորսուած... Թողէք որ պատմեմ ինչ որ գիտեմ:

— Խօսէ, խօսէ, ըսաւ Սատըք պէյ աչխոյժով:

— Այս գիշեր մեր ընկերներէն Օսմանը եկաւ եւ հետեւեալը պատմեց. Ձիւլէհա եւ Հասան, Ճէմալ պէյի բնակարանէն մեկնելնէն ետքը կ'ապաստանին Ռոպէրթ Քոլէճ, ուր կը մնան մինչեւ երէկ առտու, սակայն երէկ առտու վարժարանին տնօրէնը կը կանչէ զիրենք եւ կ'ըսէ թէ հարկ էր անմիջապէս մեկնիլ վարժարանէն, որովհետեւ իրենց հոն գտնուիլը երեւան ելած է եւ ոստիկանութիւնը ամերիկեան հիւպատոսին ներկայութեամբ խուզարկութիւն պիտի կատարէ: Ասոր վրայ, երկուքը մէկ աներեւոյթ կ'ըլլան լերան կողմէն, յետոյ գերեկուան մօտ, Հասան կուգայ Օսմանին այս տեղեկութիւնները կուտայ եւ կը խնդրէ որ անմիջապէս մեզի իմացնէ ու միեւնոյն ատեն կը յայտնէ թէ ի՛նչպէս պիտի յաջողի օձիքնին ազատել ոստիկանական հետապնդումներէ...

— Բայց քանի որ վարժարանէն կրցեր են փախչիլ լերան կողմէ՝ ինչո՞ւ չեն փորձած հոս գալ ապաստանիլ:

— Իրենց դիտաւորութիւնը այդ է եղեր, բայց կ'երեւայ որ ճամբաները բռնուած են այս կողմերը, պատասխանեց Արիֆ:

Այս վրդովիչ լուրը ա՛լ աւելի յուզման մատնեց Ֆաթման, որ յայտարարեց.

— Այս վիճակին մէջ ես չեմ մեկնիր Պոլսէն...:

Արիֆ պէյ հարցուց թէ ո՞ւր պիտի երթար Ֆաթմա: Այն ատեն երկու երիտասարդները Սալիհայի նամակը ցոյց տուին եւ ամէն բան բացատրեցին:

— Պէտք է որ մեկնիս, վճռեց Արիֆ պէյ, քու հոս ներկայութիւնդ որեւէ կերպով օգտակար չի կրնար ըլլալ ոչ աղջկան եւ ոչ ալ Հասանին: Մենք կը ջանանք մեր ձեռքէն եկած օգնութիւնը հասցնել իրենց՝ թէեւ չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս պիտի կրնանք բան մը ընել...:

Այս տաղնապալի խորհրդակցութեան մէջ էին երբ Նիքոլի ընկերը եկաւ Ֆաթման տանելու: Այդ մարդը քառասուն տարեկանի մօտ, երկայնահասակ, նիհար ու ջղուտ մէկն էր ու ինքն ալ, պառաւին պէս, կղզեցիի տարազ հագած էր:

— Ճիշդ իրարու յարմարեցանք, ըսաւ պառաւը դիտելով, ոչ ոք պիտի կրնայ կասկածիլ թէ Թրքուհի մըն է քովի ընկերս, միայն թէ շուտով մեկնինք, Նիքոլին մեզի կը սպասէ:

Ֆաթմա՝ թէեւ ակամայ եւ սիրտը դառնապէս յուզուած՝ ոտքի ելաւ մեկնելու համար, իր երեք ընկերներուն հետ վերջին խորհրդակցութիւն մը կատարելէ ետքը:

Իր ամբողջ ճամբու բեռը փոքրիկ ծրար մըն էր զոր Յոյնը թեւին տակ առաւ:

Երեք քառորդ ժամ ետքը կառքը արդէն զիրենք բերած էր Ղալաթիա, այն արձարանը, ուր կը գտնուէր Նիքոլի եւ առագաստանաւին նաւապետը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 100)

կանգնէր դաստիարակութեան գործին գլուխը :

Արդեօք չա՞տ լաւատես եւ չա՞տ յաւակնոտ բաղդատութիւն մը ըրած կ'ըլլամ, երբ ըսեմ թէ մեր Օրիորդաց Միութեան անդամուհիները խորթ թոռները չեն այդ իշխանուհիներուն, որոնց վրայ կը գմայլինք :

Անոնք դեռ երէկուան դպրոցականները, Բերայի նման զեխութեան, պերճանքի, փափկութեան մթնոլորտի մը մէջ սնած՝ կը խղճահարին իրենց գեղարուեստական կամ պզտիկ տաղանդները անգործածութեան դատապարտելու, այնպիսի ժամանակի մը մէջ երբ ամէն մարդ իր ունեցածը չունեցածը պէտք է տայ. եւ կ'ուզեն իրենց գաւառացի քոյրերուն օգտակար ընծայել իրենց բոլոր կարողութիւնները :

Զորս ամիսէ ի վեր գիշեր ցերեկ կ'աշխատին, մէկ կողմէ այս Հանդէսը կազմակերպելու, որ իր այլազան յայտագրին պատճառաւ՝ բազմակողմանի դժուարութիւններ կը պարունակէր, եւ միւս կողմէն տոմսակներ զետեղելու՝ անձրեւին, ձիւնին փուքին տակ դուռնէ դուռ պտտելով, տալէ, ողորմելէ, նուիրելէ յոգնած, ձանձրացած, սպառած ազգէ մը կորզելու համար գաւառացի հայ աղջիկներուն բաժինը :

Եւ ահա օրուան տաղնապները վրայ կը հասնին : Մինչդեռ ամէն մարդ իր տանը անկիւնները կը պահուըտի կամ տաղին անդին կը փախչի յարձակումի, կոտորածի սպառնալիքին տակ, մեր օրիորդները անվեհեր կը շարունակեն իրենց յանձն առած պաշտօնը, ոչինչ կը կասեցնէ զիրենք իրենց պարտականութենէն : Անոնք տոմսակ կը ծախեն, անոնք իրենց դերերը կը փորձեն : Ինչ հզօ՜ր ազդակ անձնուիրութեան զգացումը, ի՜նչ հրապուրիչ վայելք բարիք գործելու համոզումը :

Եւ սակայն Ատանայի սարսափելի աղէտը կը շանթահարէ զիրենք . պահ մը աչարեկ կանգ կ'առնեն . պիտի ջլատուի՞ն արդեօք, իրենց սրտին վէրքը արգե՞լք մը պիտի ըլլայ իրենց պարտականութիւնը կատարելու մինչեւ վերջը : Ո՛չ : Պատերազմի դաշտին վրայ՝ իր ընկերներուն վիրաւորուիլը տեսնելով, զինուորը չի նահանջեր :

Ա՜հ, ցաւը, սուգը մեր սրտին մէջ, եւ քաջութիւնը ու կորովը մեր գործերուն մէջ. օն, յառա՜ջ :

Երբ մեր աջ ձեռքը կտրուի, պէ՞տք է մեր ձախ ձեռքը գործելէ դադրի . մեր ցաւը պէ՞տք է արգիլէ զայն գործելէ ամբողջ մարմնին պահպանութեան համար :

Զանազան գաւառներէ բազմաթիւ հանրագրութիւններ կը հասնին մեզի. «դպրո՜ց, դպրո՜ց» պոռալով : Ո՛ր մէկուն պատասխանենք, ո՞ր մէկուն գոհացում տանք :

Երէկուան Ջարդի սուրէն հիմնայատակ կործանած Սասունը, Մուշը այսօր վերակենդանացած է. «Ուսո՜ւմ» կ'աղաղակէ : Ո՛վ պիտի բանայ վաղը Ատանայի քար ու քանդ եղած դպրոցները, երբ վերակենդանանայ, եւ պիտի կենդանանայ, պիտի ապրի Ատանա, այդ քաջերու երկիրը, եւ մենք պիտի տանինք վառել ուսման լոյսը անոր աւերակներուն մէջ, եւ նահատակներու աճիւններէն պիտի յարուցանենք նոր հերոսներ, նոր ախոյեաններ հայրենիքին :

Պարոններ եւ Տիկիններ, սուգ բռնելու, լալու ժամանակ չէ. պէտք է գործել, ամէն մարդ իր գործին, իր պաշտօնին, իր պարկանութեան գլուխը :

(Շար.)

ԱԿՆԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏԻՆ – ՎԱՍՏԱԿԸ –

Ծ. Խ.— Պ. Յակոբեան «Հայրենիքի Ձայն»ին մէջ կը ներկայացնէ անուանի բանագէտ Արամ Ղանալանեանի գործերը : Ստորեւ յօդուածին գլխաւոր մասերը .

Վերջին քառասուն տարիներու ընթացքին գիտնականը գրած ու հրատարակած է մեծ ու փոքր բազմաթիւ մենագրութիւններ, նուիրուած հայ բանահիւսութեան զրեթէ մոռցուած սեռերուն :

Այս առումով՝ ամէնէն առաջ հարկ է յիշատակել անոր «Հայ շինականի աշխատանքի երգերը» (1937), «Հայկական առածանին», «Աւանդապատումը», որոնք շատ արժէքաւոր գործեր են :

Եթէ առաջին երկու հատորներով ուսումնասիրած սեռերը (աշխատանքի երգեր, առածներ) քիչ թէ շատ տարրորշուած էին, երկրորդ՝ հայկական աւանդապատումներուն նուիրուած հետազօտութեան բուն նիւթը փաստօրէն ցաքուցրիւ եւ անծանօթ էր : Հեղինակին համար անհրաժեշտ դարձած է ուսումնասիրել հազարէ աւելի տպագիր եւ ձեռագիր աշխատութիւններ՝ հայ պատմագիրներէն մինչեւ արդի գրական, բանագիտական, պատմա-ազգագրական, ազգագրական եւ ուղեգրական երկերը, հին ու միջնադարեան վարքագրութիւններն ու քարոզները եւ պատառ առ պատառ հաւաքելով՝ կուռ սիստեմի տակ դնել եւ գիտական ճշմարիտ վճիռ տալ Հայոց հին ու նոր աւանդութիւններուն մասին, իբրեւ մեր պատմութեան ու ազգային բնաւորութեան էութիւնը բացայայտող պերճախօս վաւերագիրներ :

Գիտնականին այս յատկութիւնները երեւան կուգան նաեւ բանահիւսութեան եւ գրականութեան յարաբերութեան հարցերուն նուիրուած ուսումնասիրութիւններուն մէջ : «Սայաթ – Նովայի ստեղծագործութեան ժողովրդական ակունքները» (1963), «Աբովեանը եւ ժողովրդական բանահիւսութիւնը» (1941), «Պռոշեանը եւ ժողովրդական բանահիւսութիւնը» (1938), «Աւ. Իսահակեանի ստեղծագործութեան ժողովրդական ակունքները» (1955) եւ նմանօրինակ հեզատօտութիւններու մէջ, հարուստ փաստերու օգնութեամբ ցոյց տրուած է այն մեծ դերը, որ խաղացած է բանահիւսութիւնը ականաւոր գրողներու ստեղծագործութիւններուն մէջ :

Յիշեալ եւ բազմաթիւ ուրիշ մանր հետազօտութիւններով, որոնք նուիրուած են Նալբանդեանին, Պարոնեանին, Աղայեանին եւ Թումանեանի, հեղինակը պատրաստած է ուրիշ մեծարժէք գործ մը՝ «Հայ նոր գրականութիւնը եւ ժողովրդական բանահիւսութիւնը» : (Հրատարակելի ի մօտոյ) :

Գիտական մեծ արժէք ունի Ա. Ղանալանեանի «Ժողովրդական բանահիւսութեան մի քանի հարցեր» (1954) ուսումնասիրութիւնը, որ նուիրուած է բանահիւսութեան պատմութեան ու տեսութեան առանցքային խնդիրներուն : Ժողովրդական բանահիւսութեան ինքնայատուկ կողմերուն մեկնաբանութեան նուիրուած այս աշխատութիւնը եղակի է մեր իրականութեան մէջ :

Հայ բանագիտութեան համար մնայուն արժէք կը ներկայացնեն «Սասունցի Դաւիթ», «Մեսրոպ Մաշտոցը եւ հայ բառ ու բանը», «Ֆրիկ», «Գարեգին Սրուանձտեան», «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ», «Մ. Աբեղեանի կեանքն ու գիտական գործունէութիւնը», «Ակադ. Յ. Օրբելու հայագիտական գործունէութիւնը», «Ն. Մառը եւ հայ բանահիւսութիւնը», «Հայ ժողովրդի հերոսապատումները», «Թշնամու կերպարը հայ հին բանահիւսութեան մէջ» եւ ուրիշ շատ մենագրական փոքրածաւալ հետազօտութիւններ, ինչպէս նաեւ «Հայ ժողովրդական բանահիւսութիւն» պրակները (1945–46) դպրոցականներու համար : Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը նորութիւն կը բերէ հայ բանագիտութեան մէջ եւ դարձած է սեղանի գիրք Հայաստանի ուսանողութեան համար : Աւելորդ չէ յիշել նաեւ, որ ռուսերէն եւ ռումաներէն լեզուներով լոյս տեսած են Ա. Ղանալանեանի կազմած «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» հատորները, իսկ ֆրանսերէն լեզուով՝ հայկական առածներու հին գրաւոր աղբիւրներուն նուիրուած ուսումնասիրութիւնը եւայլն :

Ա. Ղանալանեան ունի կիսկատար ծրագիրներ ալ, որոնց իրագործման պիտի նուիրուի յառաջիկայ տարիներուն : Ասոնք են՝ «Երգիծապատում» եւ «Մանրապատում» հատորները, որոնք պիտի ամփոփեն բնագիրներ եւ հետազօտութիւններ, մեր ժողովուրդին կենսախինդ ոգիին, իմաստութեան եւ առաքինութեան մասին պատմող անգիր արձանագրութիւններ :

Պ. Յ.

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կիւլպէնկեան հաստատութեան հայկական մատենաշարով լոյս տեսնող հայագիտական հրատարակութիւններուն մէջ իրենց արժէքով ու նշանակութեամբ յատուկ տեղ կը գրաւեն հայ ձեռագրական մշակոյթի գանձերը ներկայացնող ձեռագրացուցակները :

Պարագայ մը աւելի եւս արժէքաւոր կը դարձնէ վերոյիշեալ ցուցակները . ասոնց մէջ, աշխարհի զանազան ձեռագրատուներու մօտ գտնուող մատեաններէն զատ, նկարագրուած են այն հաւաքածոները, որոնք ոչնչացած են կամ անհետ կորսուած են առաջին աշխարհամարտի թոհուբոհին մէջ : Արդարեւ, ժամանակին կազմուած այդ ցուցակները դէպքերու բերումով փրկուած են կորուստէ եւ այսօր կը ներկայացուին հանրութեան :

Հրապարակի վրայ է մեծարժէք հրատարակութիւն մը եւս՝ «Ցուցակ ձեռագրաց Մշոյ Ս. Առաքելոց – Թարգմանչաց վանքի եւ շրջակայից» աշխատութիւնը, որ լոյս տեսած է Արա Գալաճեանի խմբագրութեամբ :

Աշխատութիւնը բաղկացած է երկու ինքնուրոյն մասերէ : Առաջին մասը՝ «Ցուցակ ձեռագրաց Մշոյ Ս. Առաքելոց – Թարգմանչաց Վանքի», կազմուած է 1912ին, Սահակ Մուրատեանի ձեռքով : Ցուցակը կ'ընդգրկէ վանքի ձեռագրական 126 մատեաններու համառօտ նկարագրութիւններն ու յիշատակարանները, որոնցմէ շատերը ծանօթ չէին հայագիտութեան :

Երկրորդ մասը « Ցուցակ ձեռագրաց Մուշ քաղաքի եւ շրջակայից» վերտառութեամբ, կազմուած է 1914ին, Նազարէթ Մարտիրոսեանի կողմէ : Այս երկրորդ ցուցակը կ'ընդգրկէ 152 ձեռագիրներու նկարագրութիւններն ու յիշատակարանները : Ասոնց մէկ մասը նոյնպէս կը հրապարակուի առաջին անգամ :

Ներկայ ցուցակներուն մէջ, անշուշտ, Մշոյ գաւառի ձեռագրական բոլոր հարստութիւնները չեն ներկայացուած : Սակայն եղածն ալ անգնահատելի արժէք կը ներկայացնէ :

ՏԻՍԱԳ

Տարիքոտ բայց քաջառողջ դատաւոր մը, օր մը, բժիշկին կ'երթայ ու կ'ըսէ .

— Տոքթոր, այս վերջերս, առողջութիւնս կը մտահոգէ զիս :

— Ի՞նչ ունիք : Գլխնիդ կը ցաւի, թէ ձեր սիրտը կամ ստամոքսը անհանգիստ է, հարց կուտայ բժիշկը՝ հետաքրքիր :

– Ոչ, ոչ, ատոնք շատ լաւ են, կը պատասխանէ դատաւորը : Զիս մտահոգողը անքնութիւնս է : Դատավարութեանց ընթացքին չեմ կրնար քնանալ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (458)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

«Պիտի ըսես ինծի թերեւս թէ երկու հարիւր հազար ֆրանք չկայ վրադ : Ո՜հ, ես չափազանցող չեմ : Աւելիս չեմ պահանջեր : Բան մը միայն կը պահանջեմ քեզմէ :

« Բարեհաճէ գրել ինչ որ պիտի ըսեմ քեզի» :

Հոս Թենարտիէ ընդմիջեց խօսքը, յետոյ շարունակեց, բառերը ծանր ծանր արտասանելով եւ դէպի կրակարանին կողմը ժպիտ մը տալով :

— Հիմակուընէ ըսեմ թէ մակի պիտի չընեմ, եթէ գրել չգիտնալ ձեւացնես :

Երեւելի հաւատաքննիչ մը կրնար նախանձիլ այս ժպիտէն :

Թենարտիէ սեղանը Պ. Լըպլանին քով հրեց, եւ կաղամար մը, գրիչ մը եւ թերթ առաւ գզրոցին մէջէն զոր կիսաբաց թողուց եւ ուր դանակին երկայն երկաթը կը փայլէր :

Թուղթը Պ. Լըպլանին առջեւ դրաւ եւ ըսաւ .

— Գրէ՛ :

Կալանաւորը վերջապէս խօսեցաւ :

— Ի՞նչպէս կ'ուզես որ գրեմ, կապուած եմ :

— Իրաւ ըսիր, ներէ, ըսաւ Թենարտիէ, շատ իրաւունք ունիս :

Եւ դէպի Պիկրընայ դառնալով .

— Քակէ պարոնին աջ թեւը :

Փանշօ–Պրէնթանիէ–Պիկրընայ աւազակը կատարեց Թենարտիէի հրամանը : Երբ կալանաւորին աջ ձեռքը ազատեցաւ, Թենարտիէ գրիչը մելանին թաթխեց եւ անոր տուաւ :

«Պարոն, աղէկ գիտես որ մեր իշխանութեան տակն ես, մեր ափին մէջ ես, թէ որեւէ մարդկային զօրութիւն չի կրնար քեզի ասկէ ազատել, եւ թէ իրապէս պիտի ցաւինք եթէ բռնադատուինք անախորժ միջոցներու դիմել :

— «Ոչ անունդ, ոչ ալ հասցէդ գիտեմ, բայց ահա այժմէն իմաց կուտամ քեզ թէ գրելիք նամակդ տանող անձին մինչեւ վերադառնալը կապուած պիտի մնաս : Այժմ հաճէ գրել :

— Ի՞նչ, հարցուց կալանաւորը :

— Ահա տուն կուտամ :

Պ. Լըպլան գրիչը առաւ :

Թենարտիէ սկսաւ տուն տալ :

— «Աղջի՛կս...» :

Կալանաւորը սարսռեցաւ եւ աչքերը վեր ընելով Թենարտիէին նայեցաւ :

— Դիր «սիրելի աղջիկս», ըսաւ Թենարտիէ :

Պ. Լըպլան հնազանդեցաւ : Թենարտիէ շարունակեց .

— «Անմիջապէս եկուր...» :

Խօսքը ընդմիջելով .

— Զինքը չուզելով կը խօսիս հետը, այնպէս չէ՞ :

— Որո՞ւ հետ, հարցուց Պ. Լըպլան :

— Զարմանալի հարցում, պզտիկին հետ, ըսաւ Թենարտիէ :

Պ. Լըպլան առերեւոյթս առանց նուազագոյն յուզումի, պատասխանեց .

— Չեմ գիտեր թէ ինչ ըսել կ'ուզես :

— Լաւ, շարունակէ, ըսաւ Թենարտիէ եւ սկսաւ տուն տալ :

— «Անմիջապէս եկուր : Անհրաժեշտ պէտք ունիմ քեզի : Այս տոմսակը յանձնողը քեզի առնելով քովս բերելու է : Կը սպասեմ : Եկուր վստահութեամբ» :

Պ. Լըպլան գրած էր Թենարտիէի ամէն ըսածը : Թենարտիէ կրկնեց .

— Ա՜հ, որբը «եկուր վստահութեամբ»ը կարգալով կրնայ ենթադրել թէ գործը բոլորովին պարզ բան մը չէ եւ կրնայ անվստահութիւն յառաջացնել :

Պ. Լըպլան աւրեց երկու բառը :

— Այժմ, շարունակեց Թենարտիէ, ստորագրէ : Ի՞նչ է անունդ :

Կալանաւորը վար դրաւ գրիչը եւ հարցուց .

— Որո՞ւ պիտի ուղղուի այս նամակը :

— Արդէն գիտես, պատասխանեց Թենարտիէ, պզտիկին պիտի ուղղուի : Քիչ մը առաջ ըսի :

Յայտնի կ'երեւար թէ Թենարտիէ կը զգուշանար անուանել այն նորատի աղջիկը, որու վրայ էր խնդիրը :

«Արտոյտը» կ'ըսէր, «պզտիկը» կ'ըսէր, բայց անունը չէր տար :

Ցանցակիցներուն առջեւ իր գաղտնիքը պահող ստահակ մարդու մը զգուշութիւն էր ասիկա : Անունը տալով ամբողջ «գործը» իր յանցակիցներուն յանձնել եւ պէտք եղածէն աւելի բան մը իմացնել էր անոնց :

Թենարտիէ կրկնեց .

— Ստորագրէ՛ : Ի՞նչ է անունդ :

— Ուրպէն Ֆապր, ըսաւ կալանաւորը :

Թենարտիէ կատուի մը շարժումով անմիջապէս ձեռքը գրպանը տարաւ եւ հանեց Պ. Լըպլանին վրայէն առնուած թաշկինակը :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ· ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երսփոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Տէր եւ Տիկին Վահէ Բամպուքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Բամպուքճեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Թէրզեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 6ին:

Հաւաքուիլ Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 15·45ին Մոնմօրանսիի հիւանդանոցը, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յ· Կ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Իսկուհի Զըպուքքերեանին իր հօրը Գրիգոր Տէրտէրեանին մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընտանեկան բոլոր պարագաներով կու գանք շնորհակալութիւն յայտնելու բոլոր անոնց, որոնք իրենց բոլոր կարելի միջոցներով սատար հանդիսացան ընտանիքիս, եւ ինծի իմ վիրաբուժական գործողութեանս ատեն, նաեւ շնորհակալութիւն Սէնթ Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի Հ· Յ· Դ· Անտօք եւ Վարուժան ենթակոմիտէներուն եւ Համախարբերդի Հայր· Միութեան որ մասնակից եղան մեր մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԽՈՒՄԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան սուգին :

Այս առթիւ 50 ֆրանք կը նուիրենք Տէսինի Հ· Յ· Դ· Տան :

ՆՇԱՆ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Գնէլ Կէօշկարեան իրենց Թոռնիկին Թագուհիի ծննդեան առթիւ 25ական ֆր· կը նուիրեն տեղւոյն Կապ· Խաչին եւ «Յառաջ»ի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր հանդէսի առթիւ ստացած է.— Գէորգ Ալեքսանեան, Դուրայի Հայր· միութիւնը, Կ· Յակոբեան, Հ· Մանուկեան, Յ· Շիրվանեան, Կ· Թոփալեան, Վ· Խաչնեան 50ական ֆրանք, Այրի Տիկին Մ· Ղուկասեան, Օր· Ա· Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան, 30ական ֆրանք, Մ· Ասլանեան, Լ· Գաչըքէմանեան, քսանական, Փ· Եսայեան իր Թոռնիկին Յրդտարեկւյին առթիւ քսան, Ա· Գարաեան տասը ֆրանք :

×

Սէն Ժեռմէի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, Զարուհի Միհրանեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Սէֆէրեան եւ զաւակը յիսուն ֆրանք, Քէմէճեան ընտանիք երեսուն, Այրի Տիկին Այնաճեան քսան, եկեղեցիին, Փ· Գայաէրլեան տասնական ֆր· եկեղեցւոյ եւ դպրոցին : Տիկին Լուսին Սայապալեանի մահուան առթիւ.— Թոմմասեան ընտանիք 50 ֆր·, Այրի Տիկին Տապանեան եւ Ստեփան Սամուէլեան քսանական, Յ· Սիմոնեան, Տոքթ· Տիկիրեան, Յ· Սամուէլեան, Զալեան ընտանիք տասնական եկեղեցւոյ, Ա· Հայրապետեան եւս հինգ ֆր· եկեղեցւոյ: Յ· Սամուէլեան տասը ֆր· աղքատներուն, Յ· Մկրտիչեան տասը դպրոցին, Յ· Սիմոնեան տասը Առաջնորդարանին : Ցաւակցութիւններ ննջեցեալներու պարագաներուն :

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ–ՍԱՐՍԷԼ.— Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը՝ Շաբաթ, 12 Ապրիլ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՇԱՒԻԼ.— Հ· Յ· Դ· «Արղութեան» խումբի ընկերական բացառիկ ընդհ· ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Կ· Կ· ներկայացուցիչը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ· Յ· Դ· Ս· Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կ·ի ներկայացուցիչը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ա· ԿԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9·30ին՝ Շ· Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ, Կրկնազատիկ.— *Յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց՝ համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց :*

Ամենայն Հայոց Հայրապետի հրահանգին համաձայն, Մայր եկեղեցւոյս մէջ պիտի կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, հոգիներուն համար մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն: Հանդիսութեանց պիտի նախագահէ եւ պատարագը մատուցանէ Յակոբ Եպս· Վարդանեան :

Ժամերգութիւն ժամը 8, պատարագ 9·45, հոգեհանգիստ 11·40 :

ԵՐՋԱՆԻԿ ԲԼՈՒՐ

Այս ձեռնարկին մասին «Յառաջ» գրած էր (Ապրիլ 2, Գ· էջ) անոնք որ կը փափաքին մասնակցիլ կրնան իրենց նուէրները ղրկել ·

La Colline Heureuse
C.C.P. PARIS 704146.

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցիները կը պատրաստուին տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Կազմակերպուած Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի կողմէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դարաւոր ցեղասպանութեան պատճառները ու հետեւանքները:

Ուրբաթ, 11 *Ապրիլ*, ժամը 20·30*ին* *Մշակոյթի Տան մէջ*

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալճեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծծօ*) Պ· Պ· Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*թենոռ*), Մարիօ Հանըքիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը, Պ· Արման Նըշանեանի դրասենեակը :*

Գիներ.— 15 ֆր· եւ 10 ֆր· : Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ճրի քառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ* 20·15*ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30*ին* :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ·

Madame Eléna de la SOUCHERE

(*Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն* 1000 *նկարներով գիրքին*)

Daniel MAYER

(*Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի*)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՑԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնու վիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Յ ԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր· Ա· Աթմաճեան, Օր· Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն* —

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(*Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները*)

Կը մասնակցին.— Հայկուհի Խըտըրշեան–Լա Շասանեը, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն· Պշտիկեան, Ժ· Սթեփանօ

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր· Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա· Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման :

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն .—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով : Այլ անհովել Պ· Գ· Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն:

Երեկոյթին երիկունը տոմս չի վաճառուիր :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 11 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 11 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11485 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE Nº 11.485

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Հեռանում էր նա խուցից ու վանքից ,
Գնում էր այնտեղ , ուր երգն էր հնչում ,
Իսկ նա հնչում էր ամէնո՛ւր ու մի՛շտ ,
Ամէնո՛ւր ու մի՛շտ —
Ուր Հայն էր շնչում :

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ
(Անլռելի Զանգակատունը)

Հայ երաժշտութեան անմահ վարպետին ծննդեան հարիւրամեակն է :

1969ը հռչակուած է Կոմիտասեան տարի :

Հայրենիքէն մինչեւ սփիւռքի ամէնէն խոր անկիւնները, ուր հայ բեկոր մըն է ծուարած, կ'ոգեկոչուի խնկելի յիշատակը այն մեծ մարդուն, որ իր բնածին տաղանդին միացուցած երաժշտական արուեստի խոր ուսումնասիրութիւնը, վերածնող հայ ժողովուրդի շրթներուն վրայ դրաւ իր ազգային, հարազատ երգերը, զանոնք քաղելով բուն իսկ իր զաւակներու բերնէն :

Ո՞վ կրնար երեւակայել , որ հարիւր տարի առաջ, 1869 Սեպտեմբեր 26ին Փոքր Ասիոյ փոքր մէկ քաղաքին (Քէօ-թահիա) մէջ ծնած եւ կանուխէն որբացած Թրքախօս Սողոմոն Սողոմոնեանի պիտի վիճակուէր բացառիկ դեր մը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ :

Ի՜նչ բարեդէպ բախտ :

Վիճակի առաջնորդ Գէորգ Վրդ. Դեր-ձակեան 1881ին եպիսկոպոսնալու համար Էջմիածին երթալու առթիւ, քանի որբերու մէջէն կը զատէր Սողոմոնը եւ հետը կը տանէր՝ Գէորգեան հոգեւոր ճեմարանը դնելու համար զայն :

Հայրն ու հօրեղբայրը՝ ձայնեղ, դպիր էին եղած իր ծննդավայրի եկեղեցիին մէջ: Ինք ալ գեղեցիկ ձայն ունէր եւ հակառակ հայերէն չգիտնալուն , շատ լաւ կ'երգէր շարականները : Իր այս ձիրքը վճռական դեր էր կատարած անշուշտ իր ընտրուելուն մէջ :

Ճեմարանին մէջ երկոտասանամեայ պատանին կը լծուի լուրջ աշխատանքի :

Աւետիս Ահարոնեան, որ դպրոցակից է եղած Կոմիտասի, կը գրէ թէ «երգ ու երաժշտութիւնից սուրբ ուրիշ ոչինչ չէր գրաւում նրան: Աշակերտական վազք ու խաղերին գրեթէ չէր մասնակցում , բայց իր ձայնը անվերջ լսւում էր դասարանից, ուր նա եռանդով սերտում էր հայկական նոտաները՝ «խօ , նէ , բա...», ապա եւրոպականը՝ «Տօ, րէ , մի, ֆա, սօլ ...» (Իմ Գիրքը, Բ. հատոր, Պատանեկութիւն, Փարիզ, 1931) :

Դպրոցին մէջ կը զոհէր իր հանգիստի ժամերը : Դասընկերներէն կը քաղէր իրենց ծննդավայրերու գեղջուկ երգերը : Տարեկան արձակուրդներուն գիւղէ գիւղ կը շրջէր, կը պրպտէր, կ'ուսումնասիրէր հայ գիւղացիին առտնին կեանքը, մասնակից կ'ըլլար անոր ուրախութեանց ու ցաւերուն, կը քննէր մշակներու, լծկաններու աշխատանքը , յօրինելու համար կալի երգը եւ շինականի հարազատ հոգին ու զգացումները պատկերացնող անթիւ, անհամար այլ երգեր , հարսանեկան պարերգներ եւ հովուերգութիւններ :

Այս բոլորը կ'ունկնդրէր հայ գեղջուկի բերնէն: Պարզ, անպաճոյճ երգերուն գեղարուեստական տարազ կը հագցնէր, անոնցմէ հոգեզմայլ մեներգներ եւ յանկուցիչ խմբերգներ կը ստեղծագործէր , անոնց խաթարելու անոնց անանուն հեղինակներուն — ժողովուրդին —, հարազատ ոգին :

Եւրոպայի մէջ իր դասախօսութիւններով ու համերգներով հայ տոհմիկ երաժշտութիւնը ծանօթացուց օտար գեղարուեստագէտներու :

Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին Պոլիս , Իզմիր եւ Եգիպտոս մեծ երգչախումբեր կազմակերպեց եւ համերգներ տուաւ, հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելով իր ստեղծագործութիւնները , որոնք այսօր ալ խորապէս կը յուզեն մեզ եւ հպարտութեամբ կը լեցնեն մեր հոգիները, հայրենիքէն մինչեւ սփիւռք :

Հայութեան պարծանքն է Կոմիտաս վարդապետ, որուն դամբարանը Հայաստանի մայրաքաղաքի պանթէոնին մէջ , ուխտատեղի է այսօր :

Սփիւռք - Կոմիտաս երգչախումբը, որ անցեալ Դեկտեմբերին Սալ Կաւոյի մէջ տուած էր մեծ համերգ մը , իբրեւ նախատօնակ անմահ Վարդապետի հարիւրամեակի հանդէսներուն, վաղը՝ Շաբաթ իրիկուն դարձեալ կ'ոգեկոչէ անոր յիշատակը, Ալֆորվիլի մէջ, նոր համերգով մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Կ. Ափրիկեանի եւ նախագահութեամբ քաղաքապետ Ժոռէֆ Ֆրանչէսքիի :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԶՈՒԻՑԵՐ ԹԱՂՈՒԻԼ

Ծերակոյտի, առջի օրուան նիստը շատ փոթորկալից եղած էր եւ տեղեկատուութեան նախարարը՝ Լը Թէօլ կարգ մը պատասխաններ կամ արդարացումներ տալէ ետք, կը ձգէր նիստը ու կը հեռանար երբ ելոյթներու ընթացքին , առաջարկուած հանրաքուէն կը նմանցուէր Վայմարի Սահմանադրութեան 51րդ եւ 76րդ յօդուածներուն , որոնց շնորհիւ իշխանութիւնը ձեռք առաւ Հիթլէր կամ նոյնիսկ Ֆաշիզմի մասին ակնարկութիւններ կ'ըլլային :

Ընդդիմութիւնը աւելի քան երբեք բուռն է եւ ծերակուտականներու ինչպէս բազմաթիւ քաղաքական հոսանքներու պայքարը սուր է : Նոյնիսկ Ժիսքառ տ'Էսթէն, որ «այո , բայց»երով շարժած է տարիներէ ի վեր զանազան յօդուածներով դէմ կ'արտայայտուի թէ շրջաններու վերածումի ձեւին եւ թէ Ծերակոյտի օրէնսդրական նկարագրին ջնջումին :

Ծերակուտականները դէմ արտայայտուած են նաեւ հեռատեսիլի տեղեկատուութեան դրութեան, որ շաբաթներէ ի վեր սկսած է «պայմանաւորել» արդէն ունկնդիրները երբ հանրաքուէի պայքարը պաշտօնապէս չէ իսկ սկսած :

Ծերակոյտի նախագահը՝ Ալէն Փոհէռ կը շարունակէ իր շրջապտոյտը Ֆրանսայի գաւառները եւ ելոյթներ կ'ունենայ «ոչ»ի ի նպաստ : Վերջին անգամ Լիլի մէջ է որ շատ բուռն ճառ մը խօսած է եւ շեշտած « հաշտարար մարդը որ եմ հասկցաւ իր պաշտօնին դժուարութիւնները: Էլիզէի մէջ, այս հանրաքուէն կը պահանջուէր , ուրեմն ուխտաւորի զաւազանս առի եւ կուգամ ըսելու քաղաքացիներուն թէ ինչո՞ւ դէմ եմ այն ծրագրին որ կ'առաջարկուի մեզի : Զեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ զօրավարը, անգամ մը եւս կ'ուզէ երկիրը երկուքի բաժնել մէկ պատասխան ուզելով երկու հարցումի : Հանրաքուէն անպատեհ է: Անցեալ Յունիսի յաջողութենէն ետք, ինչո՞ւ Պետութեան ղեկավարը այս հանրաքուէին կը դիմէ որ նըւազագոյն հինգ միլիառի պիտի նստի : Հանրաքուէն աւելորդ է որովհետեւ Խորհրդարանին գործն էր եւ աւելի աժան կ'ըլլար :

× Փլեվէն ալ ճշդած է իր դիրքը , «ոչ»ի ի նպաստ :

× Միջին եւ փոքր ձեռնարկները կը շարունակեն բուռն պայքար տանիլ: Իզէռի նահանգին մէջ, Լա Թուռ Տիւ Փէն , չորս հարիւր հոգի յարձակած են տեղւոյն տուրքերու գրասենեակին վրայ եւ թալանի տուած , առնել – առնելով չորս թոն թղթածրարներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽ ուսանողները որոշած են զործադուլի դիմել բողոքելու համար կառավարութեան ձեռք առած կարգապահական խիստ միջոցներուն դէմ : Վախ կայ որ արտաքսումներ կատարուին Կ. Կոմիտէի յառաջիկայ լիակատարին: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են արդէն կարգ մը զինուորականներու դէմ, որոնք մասնակցած են հակախորհրդային ցոյցերուն :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ բանթողներու շատ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են: Սալեռնի շրջանը — Պաթթիփակլիա — ցոյցերու հետեւանքով երեք մեռեալ եւ մօտ 150 վիրաւոր կայ եւ մթնոլորտը շատ լարուած է : Ցոյցին պատճառն է ծխախոտի գործատան մը մերձաւոր փակումին լուրը: Հոն կ'աշխատին վեց հարիւր հոգի, որոնք մէկ օրէն միւսը անգործ պիտի մնան : Վախ կայ որ այս ցոյցին հետեւանքներն ալ ծանր ըլլան :

ԹԵՔՍԱՍԻ եւ ընդհանրապէս Միացեալ Նահանգներու մէջ, շատ բուռն վէճեր ծագած են Հուսթընի հիւանդին մահէն ետք: Տոքթ. Քուլէ որ կատարած է զոյգ գործողութիւնները, նախ արուեստական, ապա բնական սիրտ մը տալով հիւանդին , կ'ամբաստանուի իր պաշտօնակիցներուն կողմէ, մանաւանդ Տոքթ. Տիպէյքիի կողմէ ըստ որուն Քուլէ շատ վտանգաւոր գործ մը կատարած է եւ իր թեքնիքը գողցած : Մեռնողին կինը կը մերժէ սակայն միանալ վիրաբոյժին հակառակորդներուն, ըսելով թէ ամուսինը մահամերձ էր արդէն եւ Տոքթ. Քուլէ փորձեց անկարելին զայն փրկելու համար :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուեցաւ Ատլանտեան գինակցութեան քսանամեակին, այն սրահին մէջ ուր դաշինքը կը ստորագրուէր 1949ին: Այս առթիւ, շատ երկար յայտարարութիւն մը ըրած է խորհրդային կառավարութիւնը , որու մէջ կը շեշտէ— « ՕԹԱՆի ստեղծումն է որ պատճառ եղաւ Եւրոպայի բաժանման զինուորական երկու պլոքներու »:

ՄԻՋԻՆ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ Միացեալ Ազգերու դէտերու պետը՝ Զօր. Օտ Պուլ իր տեղեկագրին մէջ կը ճշդէ թէ Հրեաներն են որ պատասխանատու են Սուէզի շրջանը պատահած միջադէպերուն, Երեքշաբթի օր :

ՖԼՕՐԱ ՇԷՕՃԼԷԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Ֆլօրա Շէօհլէեան, գրական ծածկանունով Ֆլօրա – Անահիտ :

Ողբացեալը, բնիկ Պոլսեցի, 80ը անց , երիտասարդ տարիքէն նուիրուած է հանրային գործի : Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը , կարեւոր մասնակցութիւն բերած է յեղափոխական շարժումներուն եւ օգտակար գործունէութիւն ունեցած է ի նպաստ վտանգուած ընկերներու : Մտաւորական պաշարի տէր, գրական էջեր եւ յուշեր ստորագրած է մանաւանդ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ: Նշանուած էր տաղարախտ Ա. Վըռամեանի հետ :

Ֆրանսա հաստատուելէն ետք, հիմնադիրներէն էր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, որու Շրջ. վարչութեան անդամ եւ նախագահ եղած է երկար տարիներ : Ասպարէզով ուսուցչուհի , Անկէնի մէջ զարմնթացքներ հիմնած էր սան – սանուհիներու համար :

Իր հիւանդութեան բերմամբ , վերջին տարիները քաշուած կեանք մը կ'ապրէր , հեռուէն միշտ հետեւելով Ազգ. կեանքին:

Իր մահով, հին սերունդի վերջին օղակներէն մէկն ալ կ'անհետանայ: Սերունդ մը որ Հայութեան շունչն ու ոգին բերաւ համայնակուլ ափերուն վրայ եւ անշահախնդիր ծառայեց իր ժողովուրդին :

Մեր ցաւակցութիւնները իր քոյրերուն եւ մասնաւորաբար՝ Այրի Տիկին Սահակ Տէր – Թովմասեանի :

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Զատիկին Կիրակին նոր երկրաշարժ մը պատահած է Եգէականի շրջանը, որու մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Պոլսոյ թերթերը (Ապրիլ 7).

ԻԶՄԻՐ.— Նոր երկրաշարժ մը պատահեցաւ Կիրակի Եգէականի մէջ, աւերելով մանաւանդ Գարապուրունի գիւղերը, ուր 268 տուներ փլան, եւ ժողովուրդը ահուդողի մատնուեցաւ :

Բուռն ցնցումը զգալի եղաւ առտուան դէմ, ժամը 5.50ին, եւ հինգ երկվայրկեան տեւեց : Տուներուն հարիւրին յիսունը քանդուեցան, եւ շատեր անբնակելի դարձան : Ալաչաթը գիւղին մէջ կարգ մը տուներու պատերը ճեղքուեցան, գիւղացի մը վիրաւորուեցաւ : Տեղական իշխանութիւնը վրան եւ դեղօրայք ղրկեց աղէտեալներուն :

Աւերը մեծ է նաեւ Իզմիրի Մորտօվան եւ Գարապուրուն գաւառակներուն մէջ : Զէշմէ, Կէրմէնճիք, Տէմիրճի, Սալիհլի , Ալաշէհիր, Սարըկէօլ եւ շրջակայքը վերստին ապրեցան բուռն ցնցումներէն : Եգէականի բնակիչները առաջին ցնցումը զգալով՝ լեղապատառ փողոցները խուժեցին, եւ մինչեւ առտու չկրցան տուն մտնել: Այս պատճառաւ անձի կորուստ չկայ :

Ալաշէհիրէ տասը քիլոմեթր հեռու , Էլէմլի գիւղին մէջ հողը սկսաւ սահիլ եւ կքիլ, լուրջ վտանգ մը սպառնալով տեղացիներուն: Գիւղին երեք կողմը անդունդ է, եւ լեռներէն հողը հետզհետէ կը կքի իր վրայ ․ինչ որ կրնայ տեղի տալ ծանր աղէտի մը : Հողային ճեղքերը երկու երեք մեթր խորութիւն ունին : Գիւղին մէջ ամուր տուն մը չէ մնացած, եւ գիւղացիները կռահելով վտանգը, պետական իշխանութեան դիմած են, պահանջելով որ երկրաբանական մարմին մը ղրկուի փութով: Ըսած են թէ հողային սահանքը եւ փլուզումը եթէ շարունակուին այսպէս, պիտի ստիպուին զաղթել իրենց գիւղէն : Աղէտեալները անպատսպար մնացած են, եւ փութով վրան ու այլ պիտոյքներ ուզած են :

×

Բուռն երկրաշարժ մը պատահած է նաեւ Հելլէն կղզիներու մէջ, Սամոս, Միտիլլի, Սիսամ եւ այլուր: Կարգ մը տուներ փլած են , բայց անձի կորուստ չկայ :

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ա.

Կոմիտաս :

Մի ամբողջ դար :

Դար, որովհետեւ իր բազմաբեղուն տիտանական աշխատանքով մեր վաղընջական ու հարուստ ժողովրդական երաժշտութեան եւ ազգային փրոֆէսիոնէլ երաժշտական մշակոյթի մէջ յառաջացած վիհը նա լցրեց համամարդկային արժէք ներկայացնող բարձր ու ազնիւ արուեստով, որ համարժէք է մի ամբողջ դարի մշակութային վերելքի :

Դար... Առասպելի չափ զարմանալի է, որ մէկը ազգային փրոֆէսիոնէլ դպրոցի հիմնաքարը դնի եւ, միեւնոյն ժամանակ, իր ստեղծած երկերը լինեն այնքա՜ն կատարեալ, որ մի ամբողջ դար առաջ սլանան եւ այսօր էլ լինեն երաժշտութեան ամենաժամանակակից արժէքները :

Դար...

Այո, դարեր կչռող հոգեւոր արժէքներ ստեղծած մեծ մարդ ...

Մեծ, որովհետեւ նրա հունտը բողբոջեց իր ժողովրդի դարաւոր անցեալից, նրա պատմական ճակատագրից, հոգեւոր մշակոյթի խորքերից : Իր սրտի թրթիռները հիւսուած էին ժողովրդի դարկերակի հետ : Իր հոգին ու հանճարը նուիրեց նրան, ում կեանքի յարատեւման ու ողջ պահպանման համար էր աշխարհ եկել :

Ամէնքն ալ գիտեն նրա կեանքի ողբերգական պատմութիւնը :

Հայ բնաշխարհից հեռու, օտար ափերում ծնուեց նա : Մանկուց որբացաւ : Էջմիածինը տուն առաւ նրան, Գէորգեան ճեմարանը դպրոցն ու ուսուցիչը եղաւ նրա : Գերմանիայում երաժշտական ուսումը կատարելագործեց, նորից դարձաւ Էջմիածին : Ունկնդիր եղաւ հայ ժողովրդի սրտի թրթիռներին, հաւաքեց նրա երգերը, ճանաչեց դրանք, դրանց միջոցով է՛լ աւելի ճանչեց ու սիրեց իր ստեղծարար ժողովրդին : Իր հանճարով նա վերստին կեանք տուեց այդ երգերին. փոքրիկ անտունին դարձաւ հանճարեղ « Անտունի » մեծ ստեղծագործողը : Ապրեց իր ժողովրդի ուրախութեամբ ու տրտմութեամբ : Տեսաւ եղեռնի գիշերը... Փշրուեց ոգեճոյլ այդ մարդը, իր լուսեղէն հիւլէները խամրեցին, մերթ ընդ մերթ առկայծելով համասփիւռ խաւարի մէջ... Հանգաւ.. Ու նորից տուն դարձաւ իբրեւ աճիւն, հանգչեց հայրենի հողում ... Վերստին ձուլուեց իր ժողովրդի հետ, ոգիացած, որբացած մտաւ ամէն Հայի մէջ, երգ դարձաւ ամէն Հայի շուրթին ...

Թէեւ Կոմիտասը հայ երաժշտութեան անդաստանն իջաւ ԺԹ. դարի վերջին տասնամեակին, այն ժամանակ, երբ մեր ազգային փրոֆէսիոնէլ երաժշտութիւնն արդէն մի քանի տասնեակ տարի իր ձեւաւորման շաւղի մէջ էր մտել, բայց Կոմիտասն էր պատմականօրէն վիճակուած հայ երաժշտութեան զարգացումը դնել գիտական ու ստեղծագործական աներեր հիմքեր վրայ եւ դուրս բերել համամարդկային ասպարէզ :

Այն ժամանակ, երբ մեր ժողովրդի ու նրա մշակոյթի բազմադարեան վաղընջականութիւնն անհերքելի իրականութիւն էր, 1913 Թուականին դեռեւս գտնւում էին բանաւէրի ու գիտնականի յաւակնութիւն ունեցող շատ մարդիկ, որոնք օտարի ստանձնողութեամբ յայտարարում էին, թէ հայ ինքնուրոյն երաժշտութիւն գոյութիւն չունի, թէ նա պարսկա–արաբական կամ հնդկա–եւրոպական երաժշտութեան մի մասնաճիւղն է :

Կոմիտասն էր այն մեծագոյն գիտնականը, որն իր խոր երաժշտագիտական ուսումնասիրութիւններով ցոյց տուեց, թէ մեր ժողովուրդը ոչ միայն ունի ինքնուրոյն երաժշտութիւն, այլեւ մանրամասն վերլուծութեան ենթարկեց այդ ինքնուրոյնութիւնն ապացուցող բոլոր ինքնատիպ յատկանիշները :

Իսկ որտե՞ղ էին այդ յատկանիշները, միայն իր շուրջը հնչող այլազան ազգային երգերի մէ՞ջ : Ոչ : Դրա համար Կոմիտասը գնաց մեր երաժշտութեան սկզբնաւորման խորքերը՝ մինչեւ հեթանոսութիւն : Այդ ճանապարհը ինքը գտաւ, գտաւ մագաղաթներում, պատմիչների մօտ, դըլրիւանքերում, բանահիւսութիւնից մինչեւ ճարտարապետութիւն, հողից մինչեւ ողջ ընկած տարածութեան մէջ : Պէտք եղաւ վերծանել խազերը : Իր ամբողջ կեանքը նուիրեց եւ հասնում էր արդէն բանալուն, որով բաց էր անելու կողպուած գանձարանները ... Պէտք եղաւ քակել օտարամուտ աղաւաղումներով անճաշակ պաճուճանքների հանդոյցները, որով դարերի ընթացքում զգեստաւորուել էր մեր հոգեւոր երաժշտութիւնը, տեսնելու համար անաղարտ ակունքը : Բացեց, տեսաւ : Այդ ժողովրդի սրտից սկզբնաւորուող նոյն զուլալ աղբիւրն էր, որից յորդում էր ժողովրդական երգը : Հոգեւոր ու գեղջուկ երգերը քոյր–եղբայրներ էին իրենց տարբեր յատկանիշներով :

Վերլուծեց գուսանական երգարուեստը, քաղաքային, ազգային–հայրենասիրական երգերը, իւրաքանչիւրին իր տեղը յատկացրեց :

Այս ամէնից զատեց բուն, ամենահարուստ ու ամենաանաղարտ ակնաղբիւրը՝ գեղջկական երաժշտութիւնը, գեղջուկի կեանքի, նրա ներաշխարհի ճշմարիտ ու անմիջական արտայայտութիւնը :

Գեղջկական երգն այն հայելին էր, որի մէջ ամէնից աւելի յստակ ու ճշմարտացի էին արտացոլուած ժողովրդի կեանքն ու ներաշխարհի հազարերանգ դրսեւորումները : Այդ երգը ամէնից աւելի աւանդապահն էր ժողովրդի հոգեկան ու բարոյական յատկանիշների գեղարուեստական արտայայտութեան : Բայց այդ ակունքը նոյնպէս բացարձակ անաղարտ ու անապակ չէր :

Բազմաթիւ ազդեցութիւնները, երաժշտական ժառանգութեան բանաւոր փոխանցման եղանակը, կատարողական մաներաների բազմազանութիւնն ու աղաւաղումները եւ էլի շատ երեւոյթներ, բարդացրել, խճճել էին երգի ճիշդ ընկալման ու նրա բարձր գեղարուեստական մարմնաւորման հարցերը :

Կոմիտասը մեծ գիտնականի խելքով ու համբերատարութեամբ գրի առաւ ու հաւաքեց դրանք : Բայց ոչ այնպէս, ինչպէս նրանք կային, այլ զտեց ու մաքրեց դրանք բոլոր աղաւաղումներից, օտարամուտ տարրերից, կատարողական խեղաթիւրումներից եւ հինգ հազարի չափ այն երգերը, որ հաւաքեց իր կեանքի ընթացքում, եղան մեր փրոֆէսիոնէլ երաժշտական ազգայնութեան հիմնաքարն ու անկրկնելի նմոյշները :

Այդ փոքրիկ, միաձայն մեղեդիները՝ ժողովրդական երգեր անուան տակ, արդէն մեծ չափով կոմիտասեան հանճարի պտուղներն են :

ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(Շար.)

ԱՆՑԵԱԼԷՆ

«ԱԶԳԱՆՈՒԷՐ ՀԱՅՈՒՀԻՔ»

Բ.

Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը քսան տարի պայքարեցաւ տգիտութեան դէմ, գաւառներու մէջ. այսօր մեր վարժարաններուն աշակերտուհիները իրենց կարգին ուսուցանելու կարող՝ պաշտօն կը խնդրեն մեզմէ, եւ մենք բանակցած ենք Մուշի, Սասունի եւ Զէյթունի հետ, ուր պիտի բացուին մեր առաջին դպրոցները :

Բայց կը գրեն մեզի, թէ խեղճ աղջիկները դպրոց երթալու համար պարզ հագուստ մը անգամ չունին. պատառոտած ցնցոտիներու մէջ կէս մը փաթթուած, փողոցները ինկած են օտարներու նախատինքին ու հեգնանքին մատնուած :

Ուրկէ՞ պիտի գտնէ Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը անոնց զգեստ հայթայթելու միջոցը. իր վեցամսեայ հասոյթները հազիւ պիտի բաւեն դպրոցներու պիտոյքին... եւ դեռ անդին հարիւրաւոր գիւղերէ «դպրո՜ց» կ՚աղաղակեն :

Եւ ահա մեզի օգնութեան կը հասնի Օրիորդաց Միութիւնը. անոնք պիտի հայթայթեն խեղճ աղջիկներուն զգեստը : Անոնք գիտեն, թէ իրենց սորված գեղարուեստները սրահներու մէջ զիրենք փայլեցնելու նպատակին պէտք չէ ծառայեն, իրենց անունը ասդին անդին հնչեցնելու պէտք չէ գործածուին, զի ինչ որ հնչելու, աղմուկ հանելու միայն սահմանուած է, հովին սահմանուած է :

Անոնք քաջասիրտ աղջիկներ, հայրենիքին օգտակար ըլլալու համոզումով ոգեւորուած՝ բարերարութիւնը ունին առաջին հանդէսը իրենք կազմակերպելու.. մենք ի՞նչ կը պահանջենք, կը պահանջենք, որ մեր տղաքը ուսում սորվին, մեր երիտասարդները զինուոր ըլլան, եւ մեր մշակները վայելեն իրենց աշխատութեան պտուղը խաղաղութեան մէջ :

Հայ մշակը մեր հացին պէտք չունի. անիկա իր հացը իր քրտինքովը կը հանէ Հայաստանի օրհնեալ հողէն. բաւական է, որ իր մանկտիքը ձեռքէն չառնեն զըլխուն դարնելու համար : Անիկա ուսում միայն կը պահանջէ մեզմէ, ուսում իր աղջիկներուն համար, որոնք պիտի տան հայրենիքին իր քաղքենիները, արհեստաւորները, դրջի եւ գիտութեան մարդիկը, իր զինուորները :

« Ընկերութիւն մը, որ կանանց դաստիարակութեամբ չզբաղիր, կորսուած ընկերութիւն մըն է, կ՚ըսէ Ֆրանսացի հեղինակ մը :

Հայ ընկերութիւնը, հայ ազգը, որուն անցեալը, երեսուն դարերէ ի վեր մշուշի մէջ փաթթեցին, եւ զոր մեր տղաքը այսօր ցնորք մը կը նկատեն, շատոնց ճանչցած էր այս ճշմարտութիւնը : Հայը այսօրուան ցնցոտիներով ծածկուած համալը չէ եղած միշտ : Հայը ոչ միայն իր երկրին, այլեւ բիւզանդական պետութեան բազմաթիւ կայսրեր եւ կայսրուհիներ տուած է :

Հայը 1200 տարի առաջ մեծ հոգ կը տանէր կնոջ դաստիարակութեան : Մի զարմանաք երբ ըսեմ թէ Ստեփան Սիւնեցիի քոյրը, Սահակդուխտ, Ը. դարուն երաժշտական դպրոց մը հիմնած էր Հայաստանի մէջ, ինչ որ այսօր չունին տակաւին կարգ մը քաղաքակիրթ ազգեր :

Պատմութիւնը կ՚աւանդէ մեզի Շուշան Պահլաւունի տիկնոջ անունը, որ ամէնէն յետին գիւղին մէջ դպրոց հիմնելու համար՝ ամբողջ Հայաստան աշխարհը պըտտեցաւ :

ԺԱ. դարուն՝ Աշոտ Ա. Թագաւորին աղջիկը, Մարիամ, Սիւնեաց իշխանին մայրը այնքան մեծ սէր ունէր դրականութեան համար, եւ այնքան կը պաշտէր հայ լեզուն, որ Յովհաննու աւետարանին մեկնութեան չհաւնելով, կրկին թարգմանել տուաւ :

Յետոյ կանանց ճարտարարուեստին մասին հրաշալիքներ կը պատմէ Յովհաննէս Կաթողիկոս : Թագաւորներ, կ՚ըսէ, իրարու նուէր կուտային անոնց ձեռագործները :

Կիրակոս Պատմիչ կ՚ըսէ, թէ ԺԲ. դարուն վերջերը, այնքան յառաջ տարած էին կանայք նուրբ ձեռագործները, որ Արզու Խաթուն անուն կին մը իր աղջիկներուն հետ այծի կակուղցած մազէ խորանի վարագոյր մը հիւսեց, վրան կրօ-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ֆաթմայի մուտքը այդ սրճարանին մէջ բնաւ ուշադրութիւն չգրաւեց, մանաւանդ որ իրեն նման ուրիշ մէկ քանի կիներ, իրենց զաւակներով, հոն կը գտնուէին Արքիպելագոսի կղզիները երթալու համար :

Նաւապետը աչք մը նետեց Թըրքուհիին վրայ, յետոյ ըսաւ.

— Լաւ, դուք այս կինը նաւ տարէք, ես պէտք եղած հրահանգները տուած եմ, միայն թէ իրեն հետ ուտելիք պէտք է առնէ, որովհետեւ մեր նաւուն մէջ ճամբորդի համար կերակուր չկայ :

— Այդ դիւրին է, պատասխանեց Նիքոլի, հիմա ամէն բան կը կարգադրենք :

Յետոյ, Ֆաթմայի ընկերացող մարդուն դառնալով աւելցուց.

— Դուն տիկինը անմիջապէս նաւակ մը դիր ու նաւ տար, ուտելիքի մասին ես պէտք եղածը կը պատրաստեմ եւ կը բերեմ... լաւ չէ որ շատ երկար ատեն մընանք այս սրճարանը :

Պառաւը եւ իր ընկերները դուրս ելան սրճարանէն ու դէպի քարափ ուղղուեցան : Ֆաթմա ընկճուած ու մտատանջ երեւոյթ մը ունէր. իր մտածումը մինչեւ հոքը կը սեւեռէր դէպի Զիւլէհա եւ ինքզինք յանցաւոր կը համարէր այսպէս իրեն աւանդ թողուած հէք աղջիկը ձգել հեռանալուն համար : Այսուհանդերձ լուռ մնջիկ հետեւեցաւ իր առաջնորդին :

Առագաստանաւը, հեռուն, ծովին բացը կեցած էր, աւելի մօտ ասիական եզերքին : Պառաւը եւ իր ընկերը յոյն նաւավարի մը նաւակը մտան եւ ճամբայ ելան, առանց ուշադրութիւնը գրաւելու երկու ոստիկաններու, որոնք քարափին վրայ կեցած էին :

Քսան վայրկեանէն հասան նաւը եւ Նիքոլի ընկերը՝ Ֆաթման հոն տեղաւորելէ ետքը, վերադարձաւ քարափ :

Առագաստանաւը արդէն իր բեռը առած էր եւ կը սպասէր հետեւեալ առտուան, ճամբայ ելլելու համար : Մութը կոխելէն յետոյ նաւապետը եկաւ, լեցուն տակառ մը ուտելիք բերելով Ֆաթմայի : Բայց խեղճ կինը բնաւ ախորժակ չունէր եւ ուտելիքներուն ձեռք չդպցուց : Խորին մտատանջութեան մատնուած էր ու միշտ կը մտածէր Զիւլէհայի ու Հասանի վրայ, որոնց անստոյգ վիճակը շատ կը տագնապեցնէր զինքը :

Գիշերը գրեթէ անքուն անցուց, անընդհատ ծխելով : Առտուն կանուխ նաւաձիգ մը մօտեցաւ առագաստանաւին ու զայն կամաց կամաց առաջնորդեց Մարմարայի բացերը :

Յաջող հով մը կար եւ նաւապետը շատ գոհ էր, թէեւ ծովը թեթեւապէս ալեկոծեալ էր : Նաւաձիգը շուտով իր պաշտօնը աւարտեց ու վերադարձաւ նաւահանգիստ, մինչ նաւը իր առագաստները բացած՝ կը հեռանար դէպի Տարտանէլ :

Սան–Ստեֆանոյի ու Քիւչիւկ Չէքմէճէի առջեւէն անցած էին արդէն, երբ նաւապետը փոքրիկ նաւակ մը տեսաւ, որ ալիքներուն դէմ կը կռուէր :

—Ի՛նչ անխոհեմութիւն, ըսաւ նաւուղիղին, այսպիսի օդով մը ծովուն բացը ելլել փոքրիկ նաւակով մը :

— Այո, մանաւանդ որ ձկնորսութեան ժամանակ ալ չէ, պատասխանեց միւսը, ոչ ալ ծովային պտոյտ ընելու եղանակ :

— Այդ մարդիկը պարզապէս յիմար ըլլալու են այսպիսի օդով մը ծովուն վրայ ելլելու համար... :

Նաւակը փոխանակ ցամաք երթալու դէպի նաւը կը յառաջանար յուսահատ ճիգով մը :

Նաւապետը իր դիտակը բերաւ եւ սկըսաւ ուշի ուշով քննել :

— Երիտասարդ մը ու կին մը կայ նաւակին մէջ, յայտարարեց, բայց վիճակնին շատ տագնապալի է եւ հարկ է որ օգնութեան փութանք իրենց... :

Եւ հրաման ըրաւ նաւուղիղին դէպի նաւակը դարձնելու նաւուն ցռուկը :

Նաւակին մէջ գտնուողները տեսան այս շարժումը եւ երիտասարդը նոր եռանդով սկսաւ թիավարել :

Ֆաթմա հանըմ ինքն ալ մօտեցած էր նաւապետին ու անձկութեամբ կը դիտէր փոքրիկ նաւակը որ մերթ ալիքներուն ծայրը կը բարձրանար ու մերթ անոնց խորը անյայտ կ՚ըլլար :

— Արդեօք ժամանակին պիտի հասնի՞նք զիրենք փրկելու համար, հարցուց :

— Եթէ Աստուած ուզէ՝ պիտի փրկենք, պատասխանեց նաւապետը որ յաջողութեան շատ յոյս չունէր :

Այսուհանդերձ նաւակը ու առագաստանաւը հետզհետէ իրարու կը մօտենային :

Պառաւ Ֆաթման ծայրայեղօրէն յուզուած էր այս տեսարանէն եւ մինչեւ հոքը մտովի կ՚աղօթէր նաւակին մէջ գտնուողներուն փրկութեան համար :

Յանկարծ ահռելի ճիչ մը արձակեց :

— Բայց անոնք են, գոչեց խելայեղ, Զիւլէհան ու Հասանը, զաւակներս... Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, փրկեցէք, ազատեցէք զիրենք... :

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 101)

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԸ

2000 Թուականը պիտի փակէ դարաշրջան մը, որ պիտի կոչուի ո՛չ հիւլէական, ոչ ալ տիեզերական, այլ՝ ելեկտրոնիկ: Դատելով այն յառաջդիմութենէն, որ արձանագրուեցաւ այս մարզին մէջ, 2000 թուականին կ'ակնկալուի ընդարձակ գործածութիւններու կատարումը ելեկտրոնիկ մեքենաներու օժանդակութեամբ, ար-դիւնաբերութեան, առեւտուրի, դրամական գործունէութեան, դրամական շրջաբերութեան, հաղորդակցութիւններու, տեղեկութիւններու ամբարման եւ օգտագործման, դպրոցի եւ դաստիարակութեան մարզերուն մէջ:

Մարդկային պատմութեան մէջ ոչ մէկ գործիք չէ զարգացած հաշուիչ մեքենային արագութեամբ: Քսան տարի հազիւ անցաւ, եւ արդէն այս մեքենաները կ'արտադրուին իրենց չորրորդ սերունդով: Նոյն այս ժամանակամիջոցին, ելեկտրոնիկ բարդ ծրարէ մը պահանջուած ծախսը նուազեցաւ 10.000 անգամ: Վերջին 15 տարիներու ընթացքին, հաշուիչներու հիմնական արդիւնքները տասը անգամ զօրացան իւրաքանչիւր երկու-երեք տարին անգամ մը: Այս թափին դէմ, որ կը շարունակուի ներկայիս եւս, ապագայի նախագծողները, նեղուած կ'ըսեն, թէ իրենց երեւակայութիւնը չի թոյլեր նման արագութեամբ մը:

Արդիւնաբերութեան մէջ, հաշուական մեքենաները ուղղակի կապ պիտի ունենան գործօն մեքենայ-գործիքներու հետ: Անոնք պիտի կատարեն վերատուղման որեւէ աշխատանք: Լայն չափերով պիտի մտնեն նաեւ նախագիծերու, ծրագիրներու պատրաստութեան գործին մէջ:

Որեւէ վարչութիւն կը հիմնուի տուեալներու հաւաքման եւ անոնց վերամշակման վրայ: Պաշտօնեաներու թիւը պէտք է նկատի ունենալ հիմնական վիճակագրութիւններու հետ միասին, անոնց տարիքին, ուսման, ընտանեկան կացութեան եւ կատարած աշխատանքին վերաբերեալ: Հաշուապահներու եւ պաշտօնեաներու հակայ բանակներ կ'ապահովեն այս սխտեմին զանդաղ շարժումը: Հաշուիչ մեքենան գրեթէ վայրկենական պատասխաններ կուտայ որեւէ հարցումի, կը հաշուէ վճարումները, արձանագրելով նաեւ հասցէները պահարաններու վրայ: Երկու հազար թուականին, երբ մարդիկ ըսեն «ապրանքներու ցուցակագրութիւն», պիտի հասկնան «մագնիսական երիզ»: Հաշուետոմարը պիտի դադրի գոյութիւն ունենալէ: Վաճառատուները պիտի չփակուին ապրանքներու ցուցակագրութեան համար, այս գործողութիւնը կարելի ըլլալով ամէն օր կատարել քանի մը անգամ, կոխելով կոճակի մը վրայ:

Կարելի է ըսել, թէ ցարդ ներկայացուցինք այնպիսի գործողութիւններ, որոնք կը կիրարկուին ներկայիս եւս եւ որոնք երկու հազար թուականին պիտի դառնան ընդհանրացած գործողութիւններ միայն: Հաշուիչներու կիրարկման դաշտը պիտի ընդլայնի նաեւ որոշումներ տալու բնագաւառին մէջ: Իւրաքանչիւր ժողովարահի մէջ, ուր որոշում կը տրուի, գոյութիւն պիտի ունենայ պաստառ մը, որուն վրայ պիտի երեւան հիմնական տուեալներն ու նկատի առնուելիք տարբերակները, որդեգրելու համար որեւէ որոշում:

Ի՞նչ նորութիւն պիտի բերէ երկու հազար թուականը: Կը նախատեսուի, որ մեծ նորութիւնը պիտի հանդիսանայ տուեալներու վերամշակութիւնը ոչ թէ կեդրոնական, այլ ծայրամասային գործիքներու մէջ: Ներկայիս տուեալները հաշուիչներու մէջ կը դրուին հեռաեղանակով. բնագիրները, թուանշանները կամ հրահանգները կը թարգմանուին տառերու, եւ թուանշաններու օրինագիրքի մը. արդիւնքը կ'արձանագրուի ծակոտկէն քարթերու կամ երիզներու վրայ, քարթերու կամ երիզներու ծակոտիկները կը վերածուին ազդանշաններու, որոնք կ'արձանագրուին մագնիսական երիզներու վրայ. մեքենան իրր նախանիւթ ունի այս երիզներուն ելեկտրական մղումները:

Այժմէն իսկ, օրինագրումը սկսած է կատարուիլ ինքնին, նոյնինքն մեքենային կողմէ: Ահա, օրինակ, Ալկոլ լեզուն կամ հաշակուռ փորթրան, որ 2000 թուականին տարածուած ըլլալով պիտի գերազանցէ միջազգային որեւէ լեզու: Մարդուն համար ան կը ներկայանայ նըւազագոյն արուեստականութիւնը ունենալու յատկութեամբ, հետեւաբար ամէնէն դիւրին յիշելի լեզուն, իսկ մեքենային համար՝ ամէնէն բնորոշելին: Ինքնաշխատ լեզուներու զարգացումը տեղի պիտի տայ միջազգային բազմաթիւ վէճերու մինչեւ 2000 թուականը: Այդ վիճարանութիւնները պատճառ պիտի չդառնան արիւնահեղ պատերազմներու, այլ դիւանագիտական բուռն գործունէութեան մը: Անոնք որ ամէնէն շատ քուէները պիտի ստանան միջազգային համագումարներու մէջ, պիտի որդեգրուին եւ ընդունուին դպրոցներու մէջ, մայրենի լեզուէն անմիջապէս ետք: Առ այժմ, գոյութիւն ունեցող լեզուները կը կրեն անկլօ-սաքսոն նորութիւններու կնիքը: 2000 թուականին պիտի առնուի երկրորդ մեծ քայլը. պէտք պիտի չունենանք փիշերու կամ երիզներու վրայ արձանագրելու տուեալները, մեքենային համար: Մեքենան կարող պիտի ըլլայ կարդալու ձեռագիրը: Մեքենաները պիտի կարդան արուեստական լեզուներէն մէկով գրուած հրահանգները եւ պիտի գործեն ըստ այս հրահանգներուն: Կ'ակնկալուի, որ մինչեւ այդ թուականը մշակուին հրահանգները բերանացի փոխանցելու միջոցները: Հաշուիչ մեքենաները պիտի կարդան գրութիւնը եւ պիտի ունկնդրեն մարդոց ձայնը:

Այս մեքենաները ոչ միայն պիտի արձանագրեն ապրանքներու ամբողջ ցուցակը եւ ցոյց տան մարդկային համախառն գործունէութիւնը, այլ նաեւ պիտի ըլլան մարդկային գիտելիքներու ամբարման կեդրոններ: Գիրքերը, ձեռագիրները, փաստաթուղթերը պիտի մեկնաբանուին, գիտելիքները պիտի դասաւորուին, թարգմանուին եւ յետոյ արձանագրուին, որպէսզի կարելի ըլլայ զանոնք վերստին գտնել կարճ հրահանգով մը:

2000 Թուականին հաշուիչ մեքենաները պիտի ըլլան մարդուն նեցուկ, իրենց վրայ պիտի առնեն աշխատանքին մեքենական մասը, ժամանակ տալով, որ իմաստութիւնը արտայայտուի ստեղծագործօրէն եւ ներշնչումով:

Մեքենաներու շնորհիւ ձեռք բերուած ժամանակի խնայողութիւնը ազատ ժամանակ պիտի տայ զբաղելու արուեստներով: Մարդիկ շատ աւելի ազատ ժամեր պիտի ունենան, կարդալու եւ գրելու համար բանաստեղծութիւններ, ունկնդրելու կամ յօրինելու երաժշտութիւն, հիանալու նկարներու վրայ կամ ստեղծելու զանոնք:

Մ. Մ.

նական պատկերներով բանուած, զոր տեսնելու կուգային օտար երկիրներէ եւ կը զմայլէին վրան:

Եւ քանիերորդ դարուն մէջ, մենք պիտի թողո՞ւնք, որ Հայաստանցի կինը հողկրէ եւ օտարներուն ծառայէ:

Անոնց, որ մեղի ամէնը քառասուն փարայ չտալու համար, կ'առարկեն թէ Հայաստանցի կնոջ հաց պէտք է տալ փոխանակ ուսման, ես ահա պաշտօնապէս մի-անգամ ընդ միշտ կը պատասխանեմ այսպէս. հացի չափ եւ հացէն աւելի պէտք ունի հայ կինը ուսման. ան է հայրենիքին սիրտը, այն է հայրենիքին վէմը, անոր վրայ պիտի կանգնենք մենք մեր հայրենի տունը, եւ դժոխքին դուռներն իսկ պիտի չկարենան յաղթահարել զայն:

Դուք հայ կինը չոր հացի, ողորմութեա՞ն միայն արժանի կը տեսնէք, չէ՛, հայ կինը ողորմութեան կարօտ պիտի չըլլայ, անիկա իր հացը ինք պիտի շահի իր աշխատութեամբը: Ինչ որ է ամերիկուհին, անգլուհին, ֆրանսուհին, անոնց չափ խելացի, անոնց չափ աշխատասէր եւ անոնցմէ աւելի պարկեշտ, քաջասիրտ եւ մանաւանդ չարքաշ է Հայուհին, եւ պէտք է անոնց չափ զարգացած ըլլայ:

Մենք ուխտած ենք, ինչ որ ալ ըսեն, ինչ որ ալ ընեն մեզի դէմ, մեր նպատակէն մազի չափ պիտի չշեղինք:

(Վերջ)

ՍԻՓԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու օգնութեան մարմինը կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր աջակիցներուն որոնք երբեք չեն դադրիր իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը բերելու իր բարենպատակ ձեռնարկներուն:

Միութիւնս տարեկան 21 հազար ֆրանքի (երկու միլիոն հարիւր հազար հին ֆրանք) նպաստ մը յանձն առած է բաժանելի երեք վարժարաններուն միջեւ, ինը հազար ֆրանք Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, ինը հազար ֆրանք Մխիթարեան Հայրերու եւ երեք հազար ֆր. Անարատ Յղութեան քոյրերու, կարելիութիւն տալու համար անոնց անբաւարար պիտաձէով մանուկներու հայեցի եւ տոհմային դաստիարակութիւն տալու ազնիւ նպատակին օգնելու համար:

Այս ծախքերը կը հոգացուին նուիրատուութիւններով, դրօշմաթուղթերով եւ իր տարեկան հանդէսով:

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր առատաձեռն աջակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

Վարչութիւն
ՈՐԲ. ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
(ԿՆԻԲ)

ՄԻՄԱՂ

Դատավարութեան մը ընթացքին, երբ պաշտպան փաստաբանը կը տեսնէ որ դատաւորներէն մէկը կը քնանայ, յանկարծ կ'ընդհատէ իր ճառը:

— Շարունակեցէք, կը հրամայէ դատարանի նախագահը:

— Պարոն նախագահ, կը ներէք, բայց պիտի սպասեմ մինչեւ պարոն դատաւորին արթննալը, կը պատասխանէ փաստաբանը:

— Այն ատեն, երբեք պիտի չկրնաք լմնցնել այս դատը, որովհետեւ, գուցէ պարոն դատաւորը կը սպասէ որ՝ դուք աւարտէք ձեր ճառը, որպէսզի արթննայ, կը յարէ նախագահը:

×

Տարիքոտ միլիոնատէր մը հիւանդ է եւ բոլոր ազգականները հաւաքուած են տան սրահը:

Քիչ ետք, հիւանդին սենեակէն դուրս կուգայ բժիշկը:

Ազգականները անմիջապէս կը բոլորուին անոր շուրջ եւ անձկութեամբ կը հարցնեն.

— Տոքթոր, կրնա՞նք յոյս մը ունենալ:

— Դժբախտաբար ոչ մէկ յոյս, բարեկամներ: Ունեցածը՝ պարզ կրիփ մըն է եւ մէկ քանի օրէն ոտքի պիտի ելլէ, կը պատասխանէ բժիշկը:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (459)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թաշկինակին նկարագիրը փնտռեց եւ երրորդին մօտեցաւ:

— Ի. Ֆ.: Ճիշդ է. Իւրսէն Ֆալըը: Լաւ, ստորագրէ Ի. Ֆ.:

Կալանաւորը ստորագրեց:

— Նամակը ծալելու համար երկու ձեռք պէտք է, ինծի տուր, ծալեմ:

Ծալելէ ետք Թենարտիէ կրկնեց.

«Գրէ հասցէն. «Օրիորդ Ֆապրը», տունդ: Գիտեմ որ տունդ շատ հեռու չէ, Սէն-Ժաք տիւ Հօ-Պաճի մօտերն է, վասնզի ամէն օր նոյն ժամուն պատարագը տեսնելու կ'երթաս, բայց չեմ գիտեր թէ ո՛ր փողոցն է: Կը տեսնեմ որ կը հասկնաս ի՛նչ կացութեան մէջ գտնուիլդ:

«Ինչպէս անունդ չկեղծեցիր, պիտի չկեղծես նաեւ հասցէդ:

«Դուն ձեռքովդ գրէ հասցէն»:

Կալանաւորը պահ մը կեցաւ խորհելով, յետոյ գրիչը առաւ եւ գրեց.

— Օրիորդ Ֆապրը, Պ. Իւրսէն Ֆապրի տունը, Սէն-Տոմինիք տ'Անֆէր փողոց, թիւ 17:

Թենարտիէ նամակը առաւ տեսակ մը տենդային յուզումով:

— Կնի՛կ, պոռաց:

Տիկին Թենարտիէ երեւցաւ:

— Ահա նամակը: Գիտես թէ ի՛նչ պիտի ընես: Վարը կառք մը կայ: Շուտ գնա եւ շուտ դարձիր:

Եւ տապարաւոր մարդուն ուղղելով խօսքը.

— Քանի որ դուն դիմակդ հանեցիր, տիկնոջ հետ գնա, կառքին ետեւը հեծիր: Գիտե՞ս մարխնիօթը ո՛ւր ձգելդ:

— Այո, ըսաւ մարդը:

Եւ, տապարը անկիւն մը դնելով, Տիկին Թենարտիէի ետեւէն գնաց:

Երբ անոնք ճամբայ ելած էին, Թենարտիէ գլուխը դուրս հանեց կիսաբաց դռնէն եւ փողոցէն պոռաց անոնց.

— Նայէ որ նամակը չկորսնցնես. մըտածէ որ երկու հարիւր հազար ֆրանք կայ վրադ:

Տիկին Թենարտիէի բիրտ ձայնը պատասխանեց.

— Անհոգ եղիր, ստամոքսիս մէջ դրի նամակը:

Վայրկեան մը անցած չէր, եւ ահա մտրակի մը շաչումը լսուեցաւ որ շուտ մը նուազելով անլսելի եղաւ:

— Լաւ, կմկմաց Թենարտիէ, Արագութեամբ կ'երթան, այս արշաւով տիկինը երեք քառորդէն պիտի վերադառնայ:

Աթոռ մը մօտեցուց բուխերիկին եւ վրան նստաւ թեւերը խաչաձեւելով ու իր ցեխոտ կօշիկները կրակարանին մօտեցնելով.

— Ոտքերս կը պաղին, ըսաւ:

Որջին մէջ այլեւս Թենարտիէի եւ կալանաւորին հետ հինգ աւազակ մնացած էին միայն:

Այս մարդիկը իրենց դէմքը ծածկող դիմակներով կամ սեւ սոսինձով, որոնցմով անոնք՝ վախցողի մը վախին համեմատ՝ ածխագործներու, սեւամորթներու կամ սատանաներու կը նմանէին, թմրած եւ տխուր կերպարանքներ ունէին, եւ տեսնողը կը զգար թէ գործ մը կատարելու պէս ոճիր մը կը գործէին՝ հանդարտօրէն, առանց բարկութեան, առանց կարեկցութեան եւ տեսակ մը ձանձրութեամբ:

Անասուններու պէս անկիւն մը դիզուած էին եւ կը լռէին:

Թենարտիէ իր ոտքերը կը տաքցնէր:

Կալանաւորը, իր լռակեցութեամբը դրաւուած էր նորէն:

Տխուր հանդարտութիւն մը յաջորդած էր այն վայրենական աղմուկին, որ քանի մը վայրկեան առաջ կը տիրէր սենեակին մէջ:

Ճրագը որու պատրոյգին ծայրը այրելով սպունդ մը կազմուած էր, հազիւ հազ կը լուսաւորէր ահագին հիւղը. խարոյկը նսեմացած էր, եւ այս բոլոր գլուխները պատերուն եւ ձեղունին վրայ տձեւ ստուերներ կը կազմէին:

Սենեակին մէջ քնացող գինով ծերունիին մեղմ շնչառութեան շշուկը կը լսուէր միայն:

Մարիուս կը սպասէր անձկութեամբ, զոր կը սաստկացնէր ամէն բան:

Հանելուկը առաջուընէ աւելի անլուծելի կը մնար:

Ո՞վ էր այն «պզտիկը», զոր Թենարտիէ Արտոյտ անուանած էր. իր «Իւրսի՞ւլն» էր արդեօք:

Կալանաւորը Արտոյտ բառը լսած միջոցին յուզուած չէր, եւ ամենաբնական կերպով մը ըսած էր. «Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզես»:

Միւս կողմէ ալ Ի. Ֆ. գիրերը մեկնուած էին. Իւրսէն Ֆապր էին, եւ Իւրսիւլի անունը Իւրսիւլ չէր:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24 Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երսփոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհի, Շրջ. վարչութեան նախկին ատենապետուհի՝

ՖԼՕՐԱ ՇԷՕՀԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 9ին եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր քրոջ՝ Տիկին Զարուհի Տէր–Թովմասեանի :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Երկուշաբթի (14 Ապրիլ), առաւօտեան ժամը ճիշդ 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ի հանգիստ հոգւոյն ազգային մեծ բարերար

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

անոր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով :

Կը պատարագէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօթելու հանգուցեալի հոգւոյն համար եւ յարգանքի իր տուրքը բերելու անոր յիշատակին :

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 13, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՆՈՒԷՐ

Կրընոպլէն ընկեր Ղեւոնդ Թորոսեան երեք նոր ընկերներու շարքերը մտնելուն առթիւ 25ական ֆր. կը նուիրէ Հայաստանի (սատնալ Յառաջէն) եւ Յառաջի :

×

Կառտան Պ. Գասպարեան յիսուն ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

×

Տիկին Մարիամ Մակարեան (Մարսէյլ) 50 ֆր. կը նուիրէ Նարդունիի ֆոնտին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Բարսեղ Տամլամեանէ 50 ֆրանք իր ողբ. ամուսնոյն յիշատակին :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Մառի Ղազարեանէ յիսուն ֆր. իր ամուսնոյն մահուան վեցերորդ տարելիցին առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիկին Եօժէնի Պալթաեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Պալթաեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիլվիեան եւ զաւակները, Եդուարդ Պալթաեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն, բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով մասնակցած են իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր ողբացեալ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԱԼԹԱԵԱՆԻ

մահուան սուգին եւ այս առթիւ Յառաջի բարգաւաճման կը նուիրեն 30 ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ–ՍԱՐՍԷԼ.— Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը՝ Շաբաթ, 12 Ապրիլ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչը :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, 15 Ապրիլ, ժամը 20·45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette, Métro Cadet

Կը ցուցադրուին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՍՕՐ

(Փաստանկար)

եւ

ԲԱՐԵՒ, ԱՅԴ ԵՍ ԵՄ

Այս արժէքաւոր ֆիլմը Քանի Միջազգային Փառատօնին ներկայացուած է :

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին.—

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT

AU

MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով

— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչ մը (*Վոտկա*, եւն.) :

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Կազմակերպուած Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի կողմէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դարաւոր ցեղասպանութեան պատճառները ու հետեւանքները :

Ուրբաթ, 11 *Ապրիլ*, ժամը 20·30*ին Մշակոյթի Տան մէջ*

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՌ Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՓԱԼԷ ՏԷ ՍՓՈՌԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, 12 Ապրիլ 1969 ժամը ճիշդ 20·45ին

Կազմակերպութեամբ ու երգեցողութեամբ

ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Կը նախագահէ՝

MAIRE D'ALFORTVILLE et CONSEILLER GENERAL DU VAL DE MARNE

JOSEPH FRANCESCHI

Որ պիտի խօսի «Հայ մեծ երաժշտագէտ»ին մասին

Կը մասնակցին գաղութիս լաւագոյն երգիչ – երգչուհիներէն, Օրիորդներ Շաքէ Պէնկեան (*սոփրանօ*), Լուիզա Նալեան, (*սոփրանօ*), Սոնիա Նիկողոսեան (*Մեծծօ*) Պ. Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան (*թենոր*), Ռընէ Մարքայեան (*թենոր*), Մարիօ Հանաքիս (*պաս*) :

Տոմսերը ունենալու համար դիմել, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, *երգչախումբի անդամներուն, եւ Ալֆորվիլի մէջ քաղաքապետարանը*, *Պ. Արման Նըշանեանի դրասենեակը :*

Գիներ.— 15 ֆր. եւ 10 ֆր.: Երիտասարդական բոլոր կազմակերպութեանց անդամներուն համար միայն բացառիկ գին 5 ֆրանք :

Երթ ու դարձը ապահովող ձրի քառեր *Քաղաքապետարանի հրապարակէն ժամը ճիշդ 20·15ին* ISSY-LES-MOULINEAUX (Hôtel de Ville)

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Քաղաքապետարանէ, եւ Փլաս Քարնոյէն ժամը ճիշդ 20·30*ին* :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(Հեղինակ՝ Ցեղապաշտութիւն 1000 *նկարներով գիրքին)*

Daniel MAYER

(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն.—*

– ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ –

(Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին.— Հայկուհի Խրտրշեան-Լա Շասանեը, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սթեփանօ

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի չիրիմին կառուցման :

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն.—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով : Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն: Երեկոյթին երեկոյեան տոմս չի վաճառուիր :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 12 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 12 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11486 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE Nº 11.486

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Էջմիածնի պահակներուն շարքին բացառիկ տեղ մը կը գրաւէ Վազգէն Ա. Պալճեան :

Մինչեւ իր ընտրութեան թուականը (30 Սեպտ. 1955), մեր կաթողիկոսները Վաղարշապատի շրջափակէն դուրս չէին ելլեր : Բացառիկ պարագաներու միայն երբեմն, կարճ ժամանակով, կ'այցելէին ներքին թեմերը, առանց փողի եւ թմբուկի :

Վազգէն կաթողիկոս նոր դարագլուխ մը բացաւ, խախտելով հնաւանդ սովորութիւնները եւ Ջուղի ճամբայ դարձուց արտասահմանը, անտեսելով ներքին թեմերը, որոնք իր անմիջական իշխանութեան տակ կը գտնուին եւ որոնք սփիւռքէն աւելի պէտք ունին հոգեւոր մխիթարութեան :

Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չունինք : Երեւան քանիցս յայտարարեց այս իրողութիւնը՝ արտասահման ղրկուած իր պաշտօնական կամ անպաշտօն ներկայացուցիչներուն բերնով :

Արդէն յայտարարելու պէտք ալ չկար, քանի որ վարչաձեւը որուն ենթարկուած է մեր մինուճարը, թոյլ չի տար Երեւանի վարիչներուն Խորհրդային Հայաստանի նեղ սահմաններէն դուրս տարածելու իր քաղաքական ու դիւանագիտական հեղինակութիւնը :

Հայաստանի Հանրապետութեան երեւուն ամսուան իշխանութեան օրով (1918–1920), արտասահմանի մէջ ունէինք դեսպանատուն եւ հիւպատոսարան, որոնք իրենց պաշտպանութեան տակ էին առած սփիւռքի ամբողջ Հայութիւնը : Մեր ինքնութեան թուղթերուն վրայ « Հայաստանի քաղաքացի » մակագրուած էր, հպարտութեամբ լեցնելով մեր հոգիները : Խորհրդայնացումէն ետք ալ տակաւին հինգ - վեց տարի պահեցինք այդ պատուանունը եւ ճամբորդեցինք հայկական անցագրով, մինչեւ Մոսկուայի իշխանութեան ճանաչումը արեւմտեան պետութեանց կողմէ :

Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը իր պաշտպանութեան տակ չառաւ մեզ, ու դարձանք «գաղթական», Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ :

Առ ի չգոյէ «Ամենայն Հայոց կառավարութեան», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը կը յաւակնի իր հոգեւոր իշխանութեան ենթարկել ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութիւնը : Կ'ուզէ միջամուխ ըլլալ սփիւռքի բովանդակ Հայութեան կրօնական – եկեղեցականէ զատ նաեւ ներքին - վարչական գործերուն :

Այլեւս պատմութեան անցած են այն սեւ օրերը, երբ «հանճարափայլ»ի պողպատեայ մականին տակ Էջմիածնի պահակները դարձած էին «Ամենայն Հայոց կալանաւոր»ներ : Երբեմն ալ Չեկայի կողմէ խեղդամահ կ'ըլլային, առանց ձայն - ծպտուն հանելու :

Յետստալինեան շրջանի առաջին կաթողիկոսն եղաւ Վազգէն Ա., արեւմտահայ մը, որուն առաքելութիւնը պիտի ըլլար առաւելաբար զբաղիլ արեւմտահայութեան գործերով : Տասնեւչորս տարուան փորձը ցոյց տուաւ թէ արտասահմանի համար էր ընտրուած ինքը :

Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ ալ անուանապէս կան էջմիածնական թեմեր (Հայաստան, Վրաստան, Ազրբէջան, եւայլն) : Սակայն կաթողիկոսը հարկ չի տեսներ հովուական այցելութիւններ տալու անոնց : Վարչաձեւը շատ ալ ձեռըն - տու չէ քաջալերելու համար նման պըտոյտներ : Ու Վազգէն Ա. համակերպած է այդ իրականութեան :

Թէ կաթողիկոսը ընտրուած էր արտասահմանի համար, առաջին օրէն իսկ տեսնուեցաւ, երբ Վազգէն Ա. իր ընտրութենէն չորս ամիս ետք, 1956 Փետրուարի սկիզբը անակնկալօրէն գնաց Լիբանան, որ իր թեմը չէր եւ անտեղի միջամտութիւններ ըրաւ Անթիլիասի ազգային ընդհանուր ժողովի գործերուն :

Կ'ուզէր արգելք հանդիսանալ ընտրութեանը Զարեհ Արք. Փայասլեանի, որ պատգամաւորներու ջախջախիչ մեծամասնութեան թեկնածուն էր եւ որուն յաղթանակը կասկած չէր վերցներ :

Լիբանան իր այցելութիւնն ու ոչ – էջմիածնական թեմի մը ներքին գործերուն իր աններելի միջամտութիւնը պատճառ դարձան խորացնելու երկպառակութիւնը, որ ժամանակէ մը ի վեր ծայր տուած էր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեր հոյակապ գաղութներուն մէջ, Գարեգին Ա. Յովսէփեանի յաջորդի ընտրութեան կապակցութեամբ :

Վազգէն կաթողիկոս իր ընթացքով իւղ լեցուց կրակին վրայ : «Երկփեղկում»ը տարիներով աւերներ գործեց մեր ցաւոտ Արեւելքի մէջ :

Ծանօթ է պատմութիւնը եւ չարժեր ծանրանալ անոր վրայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ

ԵԹԷ «ՈՉ»Ը ՅԱՂԹԷ

Զրոյցը զոր նախագահ տը Կոլ ունեցաւ լրագրող – Միշէլ Տռուայի հետ անգամ մը եւս եկաւ փաստելու որ տը Կոլի համար, հանրաքուէն անձնական հարց մըն է, այլ խօսքով կը վերածուի մէկ հարցումի՝ «կ'ուզէ՞ք որ մնա՞մ թէ երթամ» :

Տը Կոլ նախ շեշտը դրաւ մասնակցութեան վրայ առանց սակայն մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, բայց պնդելով թէ առանց մասնակցութեան, ոչ մէկ բան կը կարգադրուի : « Ոչ մէկ բան ուրեմն աւելի կարեւոր է Ֆրանսայի բարոյական եւ ընկերային հաւասարակշռութեան համար քան շփումներու եւ գործակցութեան նոր կազմակերպութիւն մը անոնց միջեւ որ կը ղեկավարեն եւ կը ղեկավարուին, օրինակ՝ ուսուցանողները եւ ուսանողները, գործատէրերը եւ անձնակազմը, ըսել չէ թէ պէտք է հեղինակութեան եւ պատասխանատուութեան դէմ գործել, ընդհակառակն : Որովհետեւ անիշխանութիւնը միայն սնանկութեան եւ մահուան կ'առաջնորդէ : Բայց պէտք է այնպէս ընել որ այն մարդիկը որոնք միասնաբար հաւաքական գործ մը ունին կատարելիք հարկ եղածին չափ իրարու մօտ ըլլան, գիրար հասկնալու, բացատրուելու եւ ընկերութիւն կազմելու համար : Ա՛յս է մասնակցութիւնը : Եթէ այս ճամբով չքալենք, ինչ որ եղաւ եւ պէտք է ըլլայ դարմանելու համար անմիջական կերպով վերջին տագնապին հետեւանքները, ի վերջոյ ոչ մէկ բան կարգադրած կ'ըլլայ : Տեսէք, Ֆրանսայի ներկայացող հարցերուն դիմաց, ընտրութիւն կայ երեք դիրքերու միջեւ.— մենատէրերու՝ որ կ'ուզեն ամէն բան ճզմել գերութեան ծանրութեան տակ, կուսակցութիւններու՝ ըլլան ձախ, առանց ըսելու, կեդրոն կամ աջ առանց ըսելու, որոնց դիրքը այսպէս կ'արտայայտուէր երբ կը ձեւացնէին Պետութիւնը առաջնորդել .— « Ի բոլոր սրտէ, մի՛շտ : Որոշումնե՞ր, երբե՛ք » ինչ որ կը յանգէր, ոչ մէկ բան կարգադրելու ներսը եւ ընելու ինչ որ ուրիշներ կ'ուզեն՝ դուրսը : Երրորդ դիրքը իմաստուն դիրքն է ազգային փառամոլութեան, որ հետեւեալն է —ոչ թէ մենք մեզի չափազանցենք մեր կարելիութիւնները, ոչ ալ անգիտանանք աշխարհի իրողութիւնները այլ՝ անկեղծօրէն ստանձնենք մեր ներքին եւ արտաքին ճակատագիրը եւ լուծենք հետզհետէ այն խոչընդոտները որ արգելք կը հանդիսանան մեր յառաջացման : Այս մէկն է որ կը յատկանշէ մեր Հանրապետութիւնը : Այս մէկն է որ գլուխ կը տանի առաջարկելու ժողովուրդին այսօրուան մեծ բարեփոխումը՝ շրջաններու ստեղծում եւ Ծերակոյտի վերանորոգում » :

Անդրադառնալով այն բոլոր սահմանադրական եւ իրաւական առարկութիւններուն որ եղան այս հանրաքուէին դէմ եւ մանաւանդ Պետութեան Խորհուրդի մերժումին, Միշէլ Տռուա կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչպէս տը Կոլ կ'արդարացնէ սահմանադրութեան 11րդ յօդուածին(*) դիմել, Պետութեան խորհուրդի կարծիքէն ետք, բացատրելու համար հանրաքուէն :

Իր պատասխանին մէջ տը Կոլ կրկին կը ձգէ կուսակցութիւնները շեշտելու համար թէ գերիշխան ուժը՝ ժողովուրդն է : Արդէն ամբողջ զրոյցին ընթացքին շատ յստակ է որ տը Կոլ միայն պարզ քաղաքացին նկատի ունի, ան է զոր կ'ուզէ համոզել, ան է, զոր համոզած է արդէն 11 տարիներու ընթացքին, մնացեալը կարեւոր չէ : Ու տը Կոլ կը բացատրէ .— « 1958ին, որովհետեւ հանրային վտանգը կը նեղէր իրենց սովորութիւնները եւ նոյն ատեն կը սպառնար կուսակցութեանց վարչակարգին, սկզբունքի այս ընդդիմադիրները եւ այս իրաւագէտները, այն ատեն, տեղի տուին անխուսափելիին : Ուրեմն հաստատեցի Սահմանադրութիւն մը եւ զայն ենթարկեցի երկրին վճիռին : Բայց այն օրէն երբ հանրաքուէն ինքզինքը պարտադրած էր, նախ իբրեւ փայլուն միջոց մը Հանրապետութիւնը վերահաստատելու Ազատագրման վաղորդայնին, ապա իբրեւ աղբիւր մեր ներկայ վարչաձեւի հիմնարկութեանց, ամէն ինչ կը պարտադրէր որ զայն նախատեսենք այլեւս իբրեւ բնական միջոց մը սահմանադրական մարզին մէջ » : Ու նախագահ տը Կոլ ծանրանալով 11րդ յօդուածին վրայ արդարացուցիչ եւ օրինաւոր կը գտնէ հանրաքուէն : Տը Կոլ կը մերժէ նաեւ բոլոր առարկութիւնները եւ ապահովութիւն կուտայ թէ շրջաններու ստեղծումը տուրքերու ոչ մէկ նոր բեռ պիտի ստեղծէ եւ թէ Ծերակոյտի հիմնական փոփոխութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է : Եւ երբ Միշէլ Տռուա դիտել կուտայ թէ առաջարկուած բարեփոխումները բուռն ընդդիմութեանց կը բախին, տը Կոլ կը պատասխանէ թէ նոյն ընդդիմութիւնը եղաւ երբ ըսուեցաւ թէ մեծաքանակի շուկան (Հալ) Ռէօնժիս պիտի փոխադրուի, անոնց կողմէ որ կը վախնային կորուստ ունենալ, բայց յետագային տեսնուեցաւ թէ այսպէս աւելի լաւ էր :

Ու վերջապէս զրոյցը կը հասնի իր վախճանին, կարեւորագոյն հարցումը՝ ինչ պիտի ընէ տը Կոլ եթէ մեծամասնութիւնը «Ո՛չ» պատասխանէ : Տը Կոլ յստակ է .— Ոչ մէկ կասկած այս մասին : Երկրին ըրած պատասխանէն իրենց ըրած հարցումիս կախում պիտի ունենայ իմ պաշտօնիս շարունակութիւնը կամ անմիջական մեկնումս » :

*

Այս յայտարարութիւններէն ետք ընդդիմադիրները շատ նոր բաներ չեն ըսեր այլ անգամ մը եւս կը շեշտեն թէ հանրաքուէ չէ այլ ազդալճիռ (փլէպիսիթ) է զոր կ'ուզէ տը Կոլ եւ պէտք չէ տեղի տալ սպառնալիքին :

(*) Յօդուած ԺԱ.ը հետեւեալն է .— Հանրապետութեան Նախագահը, կառավարութեան կամ երկու ժողովներուն միացեալ առաջարկին վրայ ,— Հրատարակուած Պաշտօնաթերթին մէջ ,— կրնայ Հանրաքուէի դնել օրէնքի որեւէ ծրագիր, որ կը վերաբերի հանրային իշխանութեանց կազմակերպութեան եւ կը պարունակէ Հասարակապետութեան համաձայնագրի մը վաւերացումը, կամ կը ձգտի արտօնել վաւերացումը դաշնագրի մը՝ որ առանց սահմանադրութեան դէմ ըլլալու անդրադարձումներ կրնայ ունենալ հիմնարկութեանց գործունէութեան վրայ :

Երբ հանրաքուէին եզրակացութիւնը ծրագրին որդեգրումը ըլլայ, Հանրապետութեան Նախագահը կը հռչակէ նախորդ յօդուածին մէջ նախատեսուած ժամանակաշրջանին ընթացքին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԷՅՆ թագաւորը հաշտութեան նոր ծրագիր մը կ'առաջարկէ, որ կը ճանչնայ Իսրայէլի գերիշխանութիւնը եւ կ'երաշխաւորէ նաւարկութեան ազատութիւնը Ջրանցքին եւ Աքապայի ծոցին մէջ : Յորդանանի թագաւորը վեց կէտերէ բաղկացած իր ծրագիրը, պարզած է Ուաշինկթընի Նէշընըլ Փրէս Քլըպին առջեւ : Հաւանական չէ որ Իսրայէլ ընդունի եւ մանաւանդ հաւանական է որ Պաղեստինցիները կատղին :

ԱՆՐԻ ՎԱՌՆԱ, Քազինօ տը Փարիի աջնորէնը եւ ամէնէն ծանօթ դէմքերէն մին Միւզիք Հոլի մեռաւ առջի գիշեր 81 տարեկանին, սրտի տագնապէ :

ԼԱՈՍԻ մէջ հինգ Ֆրանսացիներ սպաննուած են համայնավար ահաբեկիչներու քոմանտոյի մը կողմէ :

ՏԻՒՊՃԷՔ նոր կոչ մը ըրաւ որպէսզի Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութեանց բնականոն ընթացքը շարունակուի Խորհ. Միութեան հետ : Կացութիւնը միշտ ծանր է երկրին մէջ եւ Չեխեր կրկին սկսած են գաղթել ու ապաստան փնտռել՝ Արեւմուտք : Բանակին մէջ ալ մթնոլորտը ծանր է :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Կարմիր Աստղը» որ խորհրդային բանակին պաշտօնաթերթն է, կը գրէ թէ «իրենց արիւնով եւ կեանքերով չեն զինուորները որոնք կռուած էին խորհրդային ճակատին վրայ յաւիտենական բարեկամութիւն մը նուիրագործած են երկու ժողովուրդներու միջեւ, զոր ոչ ոք պիտի յաջողի խզել » :

ՄԱՌԵՇԱԼ ԺՈՒԿՈՎ ուղեղային կաթուած ունեցած է վերջերս եւ մէկ ոտքը, ձեռքը եւ դէմքին մէկ մասը անդամալոյծ կը մնան : 73 տարեկան է եւ ներկայիս կը դարմանուի իր բնակարանը : Կը կարծուի թէ այս է պատճառը որ Պերլինի յաղթականը չէ գացած Այզընհաուըրի յուղարկաւորութեան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ խօսակցութիւններէն ետք պարզուեցաւ թէ ռուս եւ պուլկար տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն ունին : Նոյնը չէ Ռումանացիներուն պարագան, որոնք չեն ուզեր իսկ դիրք ճշդել Չինաստանի դէմ :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն տակաւին երկար պէտք է սպասել որպէսզի կացութիւնը կրկին բնականոն դառնայ :

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ բոլորովին համաձայն են Էրպիւսի շինութեան համար եթէ նոյնիսկ Անգլիացիք չուզեն մասնակցիլ :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ երեք ժամ ընդհ. գործադուլ որոշուած էր Ուրբաթ օրուան համար, իբրեւ հետեւանք Պաթթիփակլիայի ցոյցերուն եւ անոնց հետեւանքով եղած մարդկային զոհերուն :

ԿՈՄԻՏԱՍ

Բ.

Անաղարտ, սքանչելի երաժշտական – ազգագրութիւն ստեղծելը Կոմիտասի մեծ առաքելութեան կողմերից մէկն էր մի – այն։ Խականն էր ազգագրութիւնը դար – ձնել այն հիմքը, որի վրայ պիտի բար – ձրանար ազգային – ժողովրդական երա – ժըշտական – ստեղծագործական նոր դպրոցը։

Այդ դպրոցի հիմնադիրը, դեռեւս անցեալ դարի վերջին տարիներին, Գեր– մանիայում իր ուսումնառութեան շրջա – նում հանդէս եկաւ ժողովրդական երգե– րի մի շարք մշակումներով, որոնց մէջ փայլուն դրսեւորուած էր հայ երաժըշ – տական արուեստի նոր եւ ուրոյն ստեղ – ծագործական ոճը։

Կոմիտասն այնքան խոր էր թափան – ցում գեղջուկի երգի մէջ, այնտեղ գըտ– նում այնպիսի նրբութիւններ, այնպիսի յատկանիշներ, երանգներ, որ միայն հանճարեղ գիտնական – ստեղծագործողը կարող էր գտնել եւ վեր հանել։ Դրանով արդէն նա յաղթահարում է գեղջկակա – նութեան նեղ շրջանակները, ստեղծում ուրոյն ստեղծագործական ոճ ու լեզու, որը եւ դառնում է հայ երաժշտական ար– ուեստի ամենավճիտ, ամենաբնորոշ ու հարուստ ոճը, իր մէջ կրելով զարգաց – ման ամենախոր ու լայն հնարաւորու – թիւններ։

Կոմիտասեան մեղեդին միաձուլւում, ներդաշնակւում է երաժշտութեան արտա– յայտչական միջոցների եւ, ամէնից ա – ռաջ, բազմաձայնութեան կոմիտասեան հարուստ ու նրբագոյն դրսեւորումներին, ստեղծելով զարմանալի վճիտ, լուսաւոր, խորաթափանց ու անպաճոյճ գեղարուես– տական կերպարներ։

Կոմիտասն իր երկերով ոչ միայն ստեղ– ծում է ինքնատիպ երաժշտական լեզու եւ ոճ, այլեւ՝ սեռային բազմազանու – թիւն։ Նրա մեներգերն ու խմբերգերը սովորական, թէկուզ եւ շատ բարձր գե – ղարուեստական արժանիքների, երգեր չեն։ Դրանք ամենախտացած, ամենա– յղկուած, ամենախոր արտայայտամի – ջոցներով կերտուած ճարտարապետական հնչող կոթողներ են։ Երգային կերպը Կո– միտասն ընտրել է միայն իբրեւ ամենա – ժողովրդային եւ անմիջական ար – տայայտաձեւն, իսկ երկի էութիւնն ու բովանդակութիւնը ամէն մի երգի մէջ մի ուրոյն երեւոյթ է՝ լիրիկական յոյզ, դրամատիրական մենախօսութիւն, էպի – կական դրուագ, երգիծական պատկեր, բնութեան զովերգում, լայնախոհ մտո – րումներ, հոգու ողբերգական ճիչ, ժո – ղովրդական ցասում, աշխատանքային սխրանք, հաւատի անյաղթ բռնկում… Դրանք իրենց երաժշտական հատուածնե–րի քանակով փոքրիկ շրջանակներ են, ո – րոնց մէջ պարփակուած են հանճարեղ երաժշտական կտաւներ, մի ամբողջ հա– մանուագ։ Այո, Կոմիտասեան կտաւնե – րը զարմանալի վճիտ լիրիկականութեամբ ու ազնիւ դրամատիզմով ներթափան – ցուած խոր փիլիսոփայական, հոգեբանա– կան հաւաքական, երբեմն իսկ խորհրդա– պաշտ կերպարներ են, որոնցմով մեծ ար– ուեստագէտն աշխարհին է ներկայացնում իր ժողովրդին։

Կոմիտասեան լիրիկան անձնական չէ, ծէսը՝ կենցաղային աշխատանքը՝ առօր – եայ, հիւմըրը՝ թեթեւարարոյ, վիշտը՝ յալահատաչ, հաւատը՝ վերամբարձ, խոհը՝ անհատական։

Կոմիտասի մօտ չկայ առանձին գեղ – ջուկ, բնութիւն, եզ, հող։ Սրանք մանր, նիւթեղէն են։ Կոմիտասի մօտ ա– ռանձին նիւթեղէն կէտերը ազուցւում են ըստ յատկանիշների եւ ստեղծում երկու մեծ դասերու բարձր հոգեւոր յարաբե – րակցութիւն՝ հայրենի հողի եւ հայ ժո – ղովրդի։

Գարուն ա, ձուն ա արել,
վա՜յ, լէ, լէ…
Իմ եարն ինձնից ա սառել…

Որքա՜ն նման է այդ սէրը իր ժողովրդի ճակատագրին։ Քանի անգամ նրա կեանքի ճամբին, վառ գարունքներին ձիւն է ի – ջել։ Դրա համար էլ երգում ես ամբողջ էութեամբ, ներքին մի ողբերգական շըն– չով, բայց ոչ անզօր ու յալահատաչ. ո – րովհետեւ ձեան տակ գարուններ կան, ժողովրդի անմահութեան գարուններ…

Հնչում է մի թաւ ձայն եւ կարծես ար– ձագանքի նման կրկնւում է աւելի հեռու, աւելի բարձր։ Բայց դա մի ձայն ու նրա արձագանքը չէ։ Այդ երկու միանման հնչիւնների պարփակած տարածութեան մէջ ներդրուած է մի ամբողջ ժողովրդի տառապեալ սիրտը։ Ու այդ սիրտը՝

… Նման է էն փլած տներ,
Կոտրեր գերըններ, խախտեր է սներ,
Բոն պիտի դնեն մէջ վայրի հաւքեր…

Ո՛չ, լաց ու ողբ չէ այս, տրտունջ ու մորմոք։ Այս երգը երկաթագիր մի մատ – եան է մեծագոյն վշտի, մեծ զգացումին յատուկ զուսպ, վեհացնող, ազնուացը – նող, զալիքի բարձունքները տանող։
[illegible]
Քելեր, ցոլեր՝ իմ եարը,
Արեւի տակին,
Քելեր, ցոլեր՝ իմ եարը,
Սարի սովոր,
Մեն – մենաւոր,
Շէկ տղա՛յ
Շող արեգակ,
Թող արեգակ,
Ե՛կ, տղա՛յ…

Միայն մի՞ աղջիկ է իր սիրած տղային կանչում թախծով. կոմիտասեան մեղե – դին այդ աղջկայ շուրթերին մի ամբողջ ժողովրդի բացուած սիրտը լինի կարծես, որ այնպէս դիւթում է, կանչում։ Այն – քան խոր է ու մեծ այդ սէրը։ Այն իր մէջ արեւներ ու աշխարհներ ունի, դրա հա – մար էլ թէեւ անսահման քնքշութեամբ ու ամօթխածութեամբ, բայց մեծ սիրոյ հա– ւատով աղջիկը կարող է ասել.

Թող արեգակ,
Ե՛կ, տղա՛յ…

Շատ խոր ու լայն է երաժշտութեան կոմիտասեան ըմբռնումը։ Նա երաժըշ – տութեան մէջ տեսնում էր ոչ միայն իր ժողովրդի կեանքի ու ներաշխարհի ար – տացոլումը, այլեւ միաժամանակ այն հը– զօր զէնքի առկայութիւնը, որով կարելի է դաստիարակել ժողովրդին, այդ ճանա– պարհով փոխել նրա կեանքը։

Կոմիտասը բռնկուած էր դպրոցներում հոգեւոր երգեր ուսուցանող տիրացունե – րին երաժշտութեան լիարժէք ուսուցիչ – ներով փոխարինելու տենդով։ Նրա այդ կրակոտ տենչը բոլորովին էլ ինքնանպա– տակ չէր, պայմանաւորուած չէր փրո – ֆէսիոնէլ երաժշտական կրթութիւնը պա– տանիների մէջ սերմանելու միակ ցան – կութեամբ։ Կոմիտասը փայփայում էր այն միտքը, որ ուսուցիչները ժողովրդի մէջ կը տարածեն իսկական ազգային ե – րաժշտութիւնը, որն իր մէջ տանում է հայրենասիրութեան շունչը, որը ժողո – վրդի մէջ կ՚ամրացնի ազգային ոգին, եւ նա դրա ազդեցութեան տակ կը թօթափի իրեն ճնշող, չահագործող տիրապետու – թեան լուծը, կը մտնի իր վերակենդա – նացման շաւղի մէջ։

Մանկավարժ – հոգեբան Կոմիտասը բը– դդուշացնում էր ուսուցիչներին՝ այնպիսի երգերով զբաղեցնել երեխաներին, որոն– ցից մատաղ հոգիներն իրական սնունդ կարողանան ամբարել։ Երգը զուարճա – լիք ու ժամանց չէ. երգն զգացում է, ու – րեմն եւ «դատարկ հնչումէն դատարկ ըզ– գացում կ՚առաջանայ միայն»։ Երգը ո – գի է, ուրեմն՝ «տխուր երգ չտալ երբեք, այլ ամէն ինչ աշխոյժ, եռանդ պիտի ներ– մուծէք անոնց հոգիներէն ներս»։

Ուրեմն «… զգուշութեամբ եւ երկիւ – ղածութեամբ մօտեցէք դաստիարակու – թեան գործին, խիստ փափուկ պաշտօն մըն է ձերը։ Դաստիարակելու կոչուած էք սերունդ մը, որ ապագայ ազգն է, սը– խալ ուղղութեամբ ազգ մը կը խորտակէք վերջը…»։

Գիտնական գեղագէտը, ստեղծագոր – ծողն ու ազգագրագէտը, մանկավարժն ու հասարակական գործիչը իր բոլոր հան – ճարեղ գրոյթներն ամրապնդում ու առա– ւել համոզիչ էր դարձնում իր կատարո – ղական բարձր արուեստով։

Նա հիանալի երգիչ էր, որ իր կատար– ման մէջ միաւորում էր երգչական բարձր վարպետութիւնը երգերի մէջ ներդրուած ազգային ոգու, ժողովրդի սրտի թրթիռ– ները նրբազգացութեամբ արտաբերելու կարողութիւնը։ Նա իր երգերով հիա – ցում էր յառաջացնում ամենուրեք՝ եւ – րոպական բարձր շրջաններում։

ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(Շար.)

ԴԻՄՔԵՐ ՈՒ ԴԻՄՔԵՐ

ՓՐՈՖ. ԱՐԱՄ ՖՐԷՆԿԵԱՆ

Արամ Ֆրէնկեան ծնած է 1898ին, Քոն– թանցա։ Հետեւեցաւ գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան ճիւղերու դասըն – թացքներուն։ Իր բարձրագոյն կրթու – թիւնը յետոյ շարունակեց Փարիզ, Սոր– պոնի մէջ, 1926 – 1929 տարիներուն, հիմնական ճիւղ ընտրած ըլլալով փիլի – սոփայութիւնը եւ մասնաւորաբար հելլե– նականը։

Ռումանիա վերադարձէն ետք էր, որ 1931ին, ստացաւ փիլիսոփայութեան տոքթորի տիտղոս եւ նուիրուեցաւ մանկավարժական ու գիտական գործունէու – թեան։ Իսկ 1937ին արդէն օգնական էր Չերնըուցի համալսարանին գրականու – թեան եւ փիլիսոփայութեան ֆաքիւլթէին մէջ՝ յոյն լեզուի եւ գրականութեան ա– ռընթեր։ Նոյն պաշտօնով Պուքրէշ փո – խադրուած 1940ին, հինգ տարի ետք, 1945ին, վերջնականապէս համալսարանի դասախօս կ՚անուանուէր յոյն լեզուի եւ գրականութեան, ինչպէս եւ հելլենական փիլիսոփայութեան եւ գիտութեանց՝ Պուքրէշի գրականութեան եւ փիլիսոփա– յութեան ֆաքիւլթէին մէջ, աւելի ետք ստանալու համար փրոֆէսէօրի կոչում։ Այս պաշտօնին վրայ էր, երբ մահը եկաւ զինք գտնելու 1964 Նոյեմբեր 10ին, իր մտաւոր ուժերու լիութեանը մէջ։ Սրտի տագնապ մը, որ քանիցս այցելեր էր իրեն, վերջապէս զգետնեց զինք։

×

Փրոֆ. Ա. Ֆրէնկեան տեղեակ էր եւ – րոպական բազմաթիւ լեզուներու։ Ան հա–ւասարապէս կը գրէր ռումաներէն, ֆը – րանսերէն եւ գերմաներէն. ծանօթ էր նաեւ անգլերէնի եւ իտալերէնի, ու կը խօսէր հայերէն ու թրքերէն ալ։ Իր կեանքի վերջին տարիներուն ան սկսած էր զբաղիլ դասական հայերէնով եւ, եւ հետաքրքրուիլ հին հայ փիլիսոփաներով։ Բայց յունարէնն էր իր նախասիրածը բո– լոր այդ լեզուներէն, ինչպէս որ հելլե – նական ուսումները պիտի կազմէին իր գիտական մտահոգութեանց դաշտը։ Իսկ հելլենական ուսումներէն յոյն փիլիսո – փայութիւնն էր, որ զայն պիտի առինքնէր առաւելապէս, թէեւ յետագային պիտի չահագրգռուէր նաեւ ուսողութեամբ…

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Պատանի մը եւ մանաւանդ աղջիկ մըն են, պատասխանեց նաւապետը, կը ճանչնա՞ս զիրենք, ի՞նչպէս… Եւրոպացի ըլլալ կը թուին, իրենց հագուստներէն այդպէս կ՚երեւայ։

— Կը ճանչնամ, Թուրք են, փախստա– կաններ են… ազատեցէք զիրենք, խե՛ղճ Զիւլէհա, կ՚աղաղակէր պառաւը աղաչա– ւոր ձեռքերը երկարելով քովը գտնուող – ներուն։

Վերջապէս նաւակը մօտեցաւ։ Բոլոր նաւաստիները պարաններով զինուած կը սպասէին։

— Նետեցէք պարանները, գոչեց Հա – սան, մինչ Զիւլէհա վախ ու սարսափէն լեզուն բռնուած՝ դամուեր մնացեր էր իր տեղը, առանց կենդանութեան նշան մը տալու։

Առաջին պարանը, զոր պատանին ձեռք անցուց, խոկոյն կապեց մանկատի աղ – ջըկան մէջքը եւ զայն ջուրը իջեցուց, յե– տոյ ինքն ալ պարանի մը կապուելով՝ ծովը նետուեցաւ։

Վայրկեան մը ետքը երկուքն ալ նա – ւուն կամուրջին վրայ տարածուած էին։ Աղջիկը յուզումէն նուաղած էր, մինչ պատանին պահած էր իր պաղարիւնու – թիւնը եւ խոկոյն ճանչցաւ Ֆաթման եւ ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց։

Պառաւը աղջկան վրայ ծռած զայն կը համբուրէր, դառնօրէն արցունք թափե – լով։

— Լալով ու համբուրելով խելքը գլու– խը չես կրնար բերել, ըսաւ նաւապետը, թող տուր որ զինքը վար փոխադրեն եւ պէտք եղած խնամքը խոկոյն ընեն իրեն։

Պառաւը այս խօսքերուն վրայ խոկոյն ոտքի ելաւ եւ նաւաստիի մը օգնութեամբ աղջիկը փոխադրեց իրեն յատկացուած խցիկը, ուր արուած խնամքներուն շնոր– հիւ, Զիւլէհա շուտով աչքերը բացաւ եւ երբ իր քով տեսաւ պառաւ Ֆաթման, չկրցաւ աչքերուն հաւատալ։

— Ի՞նչ, մրմնջեց, դուն այստե՞ղ… Աստուած զրկեց քեզի…։

— Այո, Աստուած այսպէս կարգադրած ըլլալու է։

Ժամ մը ետքը, երկու նաւաբեկեալնե– րը, իրենց խոնաւ եղած լաթերուն տեղ՝ չոր լաթեր հագած ու բոլորովին ինք – զինքնին գտած, պառաւին խցիկին մէջ անյագօրէն կը ճաշէին սակառին մէջ գտնուած կերակուրները։ Ֆաթման որ նաւը մտնելէն ի վեր բերանը բան չէր դրած՝ հիմա ինքն ալ կը մասնակցէր կե– րակուրին։

Երբ ճաշը աւարտեցաւ, այն ատեն պա– ռաւը ըսաւ.

— Հիմա պատմեցէք տեսնեմ թէ այս օդին, փոքրիկ նաւակով մը, ինչպէս ե– ղաւ որ բաց ծովուն վրայ կը գտնուէիք։

— Թող Հասանը պատմէ, ըսաւ Զիւլէ– հա, ես տակաւին կարողութիւն չունիմ շատ խօսելու։

— Այո, այո, աւելցուց պատանին, դուն հանգիստ նայէ, ես ամէն բան կը պատմեմ…։

— Երէկուընէ ի վեր անհնարին մտա – տանջութեանց մը մատնուած էի ձեր մա– սին, ըսաւ Ֆաթմա, մանաւանդ երբ լուր առի թէ՝ Ռոպերթ Քոլէճ ապաստանելէ ետքը, ստիպուեր էք հեռանալ հոնկէ…։

— Ըստ բախտի բաւական թափառելէ ետքը, ըսաւ Հասան, վերջապէս կրցանք առանց ուշադրութիւն գրաւելու Սթե – նիայի ծովախորշը հասնիլ։ Գիտէի որ ամէն կողմ կը փնտռէին, ամբողջ Վոս – փորի երկայնքը։ Հետեւաբար չէինք կըր– նար այդ կողմերը երկար մնալ…։ Շուա– րած՝ ի՛նչ ընելիքիս վրայ կը մտածէի՝ երբ պարապ նաւակ մը նշմարեցի ծովե– զերքը։ Քիչ մը հեռուն յոյն մարդ մը կե– ցած էր։ Անոր մօտեցայ. «Որո՞ւնն է այս նաւակը հարցուցի», «Իմս է», պատաս – խանեց։ Այն ատեն իրեն առաջարկեցի որ ժամուան մը համար վարձու տայ զայն մեզի, պտոյտ մը ընելու համար։ Մարդը զարմացած երեսս նայեցաւ։

— Այս եղանակին ու այս օդին, ծովու վրայ պտոյտ կ՚ըլլա՞յ, ըսաւ։

— «Կ՚ուզենք այցելութիւն մը ընել Գո– յաճը գիւղ, պատասխանեցի։ Վերջապէս, չերկարեմ, շնորհիւ առատ վարձատրու – թեան մը, հաւանեցաւ նաւակը մեզի յանձնել, եւ ահա Զիւլէհան մէջը տե – ղաւորելէ ետքը թիակները ձեռք առի ու ճամբայ ելանք։ Իմ միակ նպատակս էր այդ վտանգաւոր սահմաններէն ժամ ա – ռաջ հեռանալ, մանաւանդ հետաքրքիր ակնարկներէ խուսափիլ, ուստի նաւակը չհասակ ծովուն բացը հանեցի, յետոյ բո– լոր ուժովս սկսայ թիավարել դէպի Սա– րայ Պուռնու։ Ո՞ւր պիտի երթայի… ես ալ չէի գիտեր, բայց ամէն պարագայի մէջ՝ չէի ուզեր ցամաքին մօտենալ։ Այս– պէս ժամերով, ծովուն վրայ թիավարե– ցի, մինչեւ որ մութը կոխեց։

— Ի՞նչպէս, գոչեց պառաւը, ուրեմն, երէկուընէ ի վե՞ր ծովուն վրայ կը գըտ– նուիք։

— Այո, գրեթէ քսան ժամէ ի վեր, պա– տասխանեց պատանին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 102)

նով՝ իր պրպտումները մխրճելով այդ մարզին ալ ներս :

Ճոխ եղաւ իր գրչի վաստակը : Զանազան լեզուներով լոյս տեսած իր երկերուն թիւը կ՚անցնի քառասունը : Առաջին ուսումնասիրութիւնները, զորս նուիրեց ան 1932 – 1937 տարիներուն ընթացքին Պղատոնի եւ Արիստոտէլի էսթետիկին եւ նախասոկրատեան շրջանին մասին, նուիրագործեցին իր անունը հելլենական ուսմանց մարզին մէջ, եւ զայն հանդիսացուցին հեղինակութիւն մը, որ աւելի եւս պիտի շեշտուէր շնորհիւ իր յետագայ ուսումնասիրութիւններուն՝ Հոմերոսի հետ կապուած նիւթերու, յունական իրապաշտութեան, Եւկլիտէսի, Պղատոնի, Փարմենիտի եւ Պլոտինի, հին աստուածներու նախանձին, «Որդի մարդոյ» բացատրութեան, ինչպէս եւ Սոկրատի մասին, 1937 – 1947 տարիներու միջեւ :

Ֆրէնկեան զանց չըրաւ նաեւ արդի փիլիսոփայութիւնը եւ ուսումնասիրութիւններ նուիրեց Ֆրէօտին եւ Պերկսոնին : Ան, սակայն, պիտի խորանար մանաւանդ Արեւելքի հետ կապուած փիլիսոփայական հարցերու մէջ, պրպտումի դաշտ դարձնելով մանաւանդ Եգիպտոսը, Հնդկաստանը եւ Մերձաւոր Արեւելքը՝ որոնելով անոնց իմաստութեան կապը հելլէն մտածման հետ : Այս մտահոգութեամբ էր, որ ան գնեց 1950էն 1960ի տարիներու ընթացքին յունական սկեպտիկութիւնն ու իր կապը հնդկական փիլիսոփայութեան հետ : Այսպէս, ոչ միայն Թարգմանաբար հատընտիր էջեր պիտի հրատարակէր Արիստոտէլէն, այլ նաեւ պիտի պրպտէր Եւրիպիտէսի ըմբռնումը աստուածներու մասին եւ մարդկային տառապանքի ըմբռնումը Սոփոկլէսի ողբերգութեանց մէջ, զբաղելով մանաւանդ գաղափարանիշերով եւ որոշիչներով եւ լոյս ընծայելով յոյն գրականութեան պատմութեան դասական շրջանի մասին իր դասընթացքը ու գրելով ներածական ուսումնասիրութիւն մը յոյն մծ փիլիսոփայ Դիոգինէս Լայերտիոսի փիլիսոփաներու կենսագրութեանց հաւաքածոյին թարգմանութեան սկիզբը :

Չենք կրնար չյիշել նոյնպէս իր ուսումնասիրութիւնները աստղագիտութեան հետ կապուած հարցերու մասին՝ անոնց սերտ առընչութեանը պատճառով բուն փիլիսոփայութեան հետ : Այդ մարզին վրայ Ֆրէնկեան ունի երեք հրատարակութիւններ :

Փրոֆ. Ֆրէնկեան փնտռուած աշխատակից մը եղաւ հելլենաբանութեամբ, փիլիսոփայութեամբ եւ Արեւելքով զբաղող բազմաթիւ հանդէսներու համար :

Արամ Ֆրէնկեան մէկն եղաւ Արեւելքով զբաղող այն խումբ մը մտաւորականներէն, որոնք 1957ին նախաձեռնեցին արեւելագիտական ճիւղի մը կազմութիւնը Պուքրէշի պատմական եւ բանասիրական ուսումնասիրութեանց ընկերութեան կողքին եւ մաս կը կազմէր, այդ թուականէն մինչեւ իր մահը, նոյն ճիւղին վարիչ կոմիտէին, ինչպէս եւ «Սթիւտիա է Աքթա Օրէնթալիա» խմբագրական մարմնին :

Ա. Ֆրէնկեան իր աշխատութեան սեղանը թողուց երբ դեռ այնքան թարմ էր միտքով եւ ստեղծագործելու իր տրամադրութեամբ : Իր դարակներուն մէջ հերթի կը սպասէին արդէն աւարտած այնքան գործեր, եւ շատ ուրիշներ, որոնք մշակուելու վրայ էին դեռ :

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

Վերոյիշեալ խորագրին տակ Յովհ. Բաղդասարեան, Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի նախագահութեան նախագահի տեղակալ, «Սով. Հայաստան»ի Մարտ 30ի թիւին մէջ կը մատնանշէ կարգ մը երեւոյթներ, որոնք ուղղակի փրգոփում յառաջ կը բերեն մեր երկրին անցեալի պատմական յուշարձաններու արժէքը գնահատող մարդոց մօտ, որոնց կարգին նաեւ ինքը՝ յօդուածագիրը :

Ստորեւ յօդուածին հիմնական մասերը :

×

Հնուց անտի Հայերը շինած են քաղաքներ եւ տաճարներ, որոնք իրենց շինարարական եւ ճարտարապետական յանդուգն յղացումներով հիացում պատճառած են : Գառնի, Գեղարդ, Զուարթնոց … Ասոնք ճարտարապետական արուեստի բացառիկ նմոյշներ են, որոնք պատիւ կը բերեն մեր ժողովուրդին :

… Աւելի քան չորս հազար յուշարձան կայ արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ : Ասոնք մեր ժողովուրդին խօսուն տարեգրութիւնն են, անոր բազմադարեան մշակոյթի վառ վկայութիւնը :

Մեր պատմաբաններն ու հնագէտները անգնահատելի գործ կատարած են պատմական յուշարձաններու յայտնաբերութեան եւ ուսումնասիրութեան մարզերուն մէջ :

… Գեղեցն ու յայտնաբերելը գործին մէկ մասն է, միւսը, որ նոյնքան կարեւոր է, գտածը եւ արդէն եղածը պահելն է : Առանց ժխտելու յուշարձաններու պահպանութեան ուղղութեամբ կատարուած եւ կատարուող աշխատանքը, չենք կրնար, սակայն, դիտել չտալ, թէ այդ շատ կարեւոր գործը դեռ չի գտնուիր իր կոչման բարձրութեան վրայ : Աւելին՝ երբեմն ուղղակի բարբարոսական վերաբերում ցոյց կը տրուի հին յուշարձաններուն նկատմամբ : Ահա վրդովեցուցիչ փաստեր, բանուորներ անխիղճ կերպով պայթեցուցին Կոտայքի էլար գիւղին մօտէն, ինչպէս եւ …

ժայռաբեկորը՝ Արգիշտի Ա.ի արձանագրութեամբ, տեղահան եղան եւ իբրեւ շինանիւթ մերձակայ օգտագործուեցան Եղուարդի ԺԲ. դարու բազմաթիւ պատմական յուշարձաններ, խումբ մը չարագործներ Ջարդաւիշուր ըրին Նորավանք եկեղեցին (ԺԳ. դար) կանգուն մնացած խաչքարերը, ոչնչացուցին եկեղեցիին մուտքի որմնանկարները եւ արձանագրութիւնները :

Յայտնի է, որ հազարամեակներ առաջ մեր հնագէտները յայտնաբերեցին Կարմիր Բլուրի գաղտնիքը : Բայց ցաւալի, շատ ցաւալի է, որ լոյս աշխարհ հանուած շատ արժէքներ, անխնամ վերաբերումի հետեւանքով, ոչնչացած կամ ոչնչանալու վտանգի ենթակայ են » :

Յօդուածագիրը կարգ մը վրդովեցուցիչ երեւոյթներ եւս պարզելէ առաջ, կ՚եզրակացնէ . « Հարկ է, ուրեմն վճռական պայքար մղել բոլոր անոնց դէմ, որոնք ձեռք կը բարձրացնեն պատմական յուշարձաններուն՝ մեր հոգեւոր հարստութեան վրայ » :

ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄՈՆԹՐԷԱԼ, (Յառաջ). — Տեղւոյն « Համազգային» Մշակութային Միութեան գրական շրջանակի կազմակերպութեամբ, Կիրակի, Մարտ 30ի երեկոյեան ժամը 7.30ին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ խաղացի մեծ թատերագիր՝ Լուիճի Փիրանտելլոյի նուիրուած դասախօսութիւն մը : Ներկայ էին գրասէրներու կոկիկ թիւ մը :

Երեկոյթին բացումը ըրաւ Պ. Վրէժ – Արմէն :

Դասախօսեց՝ Պ. Ռուբէն Պարսումեան :

Դասախօսութենէն ետք, ընթերցանութեամբ ներկայացուեցան Լ. Փիրանտելլոյի «Սէսէ» թատերգութիւնը, մասնակցութեամբ՝ Պ. Ռուբէն Պարսումեանի, Գէորգ Միքայէլեանի, Գալուստ Պապեանի եւ Օր. Ճէսսուրեանի, որմէ ետք եղաւ կարգ մը հարցումներ նիւթին առնչութեամբ, որոնց պատասխանեց Պ. Պարսումեան :

×

Հ. Մ. Ը. Մ. – ԿԱՄՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. – Կամքի տարեկան ընդհանուր ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Մարտ 23ին, երեկոյեան, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, որուն ընթացքին պարզ մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ նոր տարեշրջանի վարչութիւնը հետեւեալ կազմով. — Վ. Սերոբեան, Գ. Սեւակեան, Ս. Յովսէփեան, Վ. Բարախեան, Զ. Էքմէքճեան, Գ. Զատոյեան, Ն. Մելքոնեան եւ Վ. Զուրիկեան :

Արդարեւ, նորընտիր վարչութիւնը իր անդրանիկ նիստին մէջ միաձայնութեամբ կազմեց վարչական դիւանը հետեւեալ եղբայրներով :

Ատենապետ՝ Վարուժան Սերոբեան, փոխ – ատենապետ՝ Գէորգ Սեւակեան, Ատենադպիր՝ Սարգիս Յովսէփեան, Գանձապահ՝ Նշան Մելքոնեան, հաշուապահ՝ Գէորգ Զատոյեան, Գոյքապահ՝ Զարեհ Էքմէքճեան, մարզանքի պատասխանատու՝ Վարուժան Զուրիկեան :

Այս առթիւ գնահատելի եւ քաջալերանքի երկու խօսք ըսաւ նախորդ վարչութեան ատենապետ Եղբ. Բիւզանդ Մելքոնեան :

Թղթ.՝ Ս. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՈՂԱՎՐՏԻՔ

Գ. ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Երկու ամիս առաջ, խոցող ցաւերու մէջ, իր մահկանացուն կնքեց՝ Գէորգ Եօթնեղբայրեան, Պօմօն, իր բնակարանին մէջ, Փետրուար 13ին, «Վարդանանց»ի օրը, 73 տարեկանին :

Բնիկ Ուրֆացի, սերած էր՝ Եօթնեղբայրեան քաջահամբաւ ընտանիքէն :

Կամաւոր Հայկ. Լեգէոնին, մասնակցած էր Կիլիկիոյ բախումներուն, 1920–ին, եւ վիրաւորուած՝ ոտքէն … : Բերած էր նաեւ իր մասնակցութիւնը՝ Իզմիրի կամաւորական շարժումին :

Իբրեւ աւագ անդամ, Պօմօնի «Ս. Գր. Լուսաւորիչ » եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդին, եկեղեցւոյ հիմնարկութեան թուականէն (1932) մինչեւ իր մահը, ջերմ սիրով ծառայեց Պօմօնի եկեղեցւոյ եւ հանրային գործին … : Մնայուն անդամ էր՝ «Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրահ»ի «Շանթ» վարչական մարմնին : Հաւատաւոր Դաշնակցական մըն էր եւ անդամ՝ տեղական ենթակոմիտէին :

Գէորգ՝ մնաց անդամ Ֆր. Բանակի Նախ. Հայ Կամ. եւ Ռազմիկներու Միութեան Կեդր. վարչութեան, հիմնարկութենէն մինչեւ իր մահը եւ եղաւ՝ Միութեան հաւատարմօրէն ծառայող ընկեր մը :

Օժտուած էր՝ լաւ նկարագրով. արդարադատ եւ ուղղամիտ, չէր վարաներ յայտնելու ճշմարտութիւնը՝ յօգուտ հանրային շահուն : Բարեսիրտ էր, խղճամիտ եւ հաստատ՝ իր համոզումներուն մէջ :

Գէորգ այն խոնարհներէն էր որ չեն սիրեր խօսիլ, բայց իրենց մէջ միշտ վառ կը պահեն Ազգ. Ոգին եւ հանրութեան ծառայելու խոր բաղձանքը :

Կամաւոր ընկերներուս կողմէ եւս, կ՚ըսեմ՝ հողը թեթեւ վրադ, սիրելի Գէորգ : Անթառամ մնայ՝ բարի յիշատակդ :

ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՊՈՒԽԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (460)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիւսին յայտնապէս տեսածը այս էր ահա : Տեսակ մը սոսկալի շլացումով բեւեռուած կը կենար իր տեղը, ուրկէ ամէն բան կը դիտէր եւ այս տեսարանին կը նայէր :

Հոն կը կենար գրեթէ անկարող ըլլալով խորհրդածել եւ շարժելու, եւ կարծես ընչապատ յօղնելով այն ամենապժգալի իրերէն զորս մօտէն կը տեսնէր : Ջկարենալով իր գաղափարները ժողվել եւ չգիտնալով ի՛նչ որոշում ընելը, կը սպասէր որ դէպք մը, որեւէ դէպք մը պատահի :

— Ինչ ալ ըլլայ, կ՚ըսէր, եթէ Արտոյտը ան է, պիտի տեսնեմ, վասնզի Թենարտիէ հիմա հոս պիտի բերէ : Այն ատեն ալ ըսելիք չեմ ունենար. եթէ հարկ ըլլայ, արիւնս եւ կեանքս պիտի տամ, բայց պիտի ազատեմ զայն : Ոչինչ պիտի կեցնէ զիս :

Կէս ժամէ չափ անցաւ այս կերպով : Թենարտիէ կ՚երեւայ թէ խաւարային մըտածումով մը պաշարուած էր, կալանաւորը չէր երերար :

Բայց Մարիուս մերթ ընդ մերթ եւ քանի մը վայրկեանէ ի վեր կալանաւորին կողմէ պզտիկ եւ խորին ձայն մը լսել կը կարծէր :

Յանկարծ Թենարտիէ կալանաւորին դառնալով գոչեց.

— Պ. Ֆապըր, ահա չուտով ըսեմ միտքս :

Այս քանի մը բառերը կարծես թէ լոյս տալ կը սկսէին :

Մարիուս ականջ տուաւ. Թենարտիէ շարունակեց.

«Կինս հիմա պիտի գայ, անհանգիստ մի ըլլար : Կը կարծեմ թէ Արտոյտը իրօք քու աղջիկդ է, եւ բնական կը թուի ինծի որ քովդ պահես զայն : Միայն թէ, մտիկ ըրէ քիչ մը, կինս նամակովդ պիտի երթայ զայն գտնելու :

«Ըսի կնոջս որ, ինչպէս արդէն տեսար, հագուի այնպիսի կերպով որ օրիորդը առանց դժուարութեան հետը գայ :

«Բաղաքագուղէն դուրս տեղ մը երկու պատուական ձիերով լծուած մարենկոթ մը կայ : Աղջիկդ հոն պիտի տարուի. հոն կառքէն պիտի իջնէ : Ընկերակիցս անոր հետ մարենկոթը պիտի ըսէ մեղի : Եղաւ կատարուեցաւ : Քու աղջկանդ գալով, ըսեմ թէ գէշութիւն պիտի չըլլայ անոր. մարենկոթը տեղ մը պիտի տանի ուր հանգիստ պիտի սպասէ, եւ երբ տաս ինծի երկու հարիւր հազար ֆրանք ըսուած պզտիկ գումարը, աղջիկդ ետ պիտի առնես :

«Եթէ զիս բռնել տաս, ընկերակիցս պիտի զարնէ Արտոյտը. ահա այս պիտի ըլլայ եղելութիւնը» :

Կալանաւորը խօսք մը չըսաւ : Պահ մը կենալէն ետք Թենարտիէ շարունակեց.

— Ինչպէս կը տեսնես, պարզ բան մըն է խրդութիւնը : Գէշութիւն պիտի չըլլայ, եթէ ուզես որ գէշութիւն չըլլայ : Գործը ահա պատմեցի, առաջուց իմաց տուի քեզ որպէսզի գիտնաս :

Կանգ առաւ Թենարտիէ :

Ցեռոյ կրկնեց, մինչդեռ կալանաւորը իր լռութիւնը կը շարունակէր :

«Հիմա կինս հոս գալով երբ ըսէ թէ Արտոյտը ճամբան է, պիտի թողունք քեզի, եւ ազատօրէն պիտի կրնաս տունդ երթալ եւ պառկիլ : Ահա կը տեսնես որ գէշ դիտաւորութիւններ չունինք» :

Զարհուրելի գաղափարներ անցան Մարիուսի միտքէն. ի՛նչ, պիտի չբերուէ՞ր այն նորատի աղջիկը, որ կը հափշտակէր. այս հրէշներէն մէկը ուրեմն անյայտ տե՞ղ մը պիտի տանէր զայն, եւ ո՞ւր արդեօք … :

Հապա եթէ իր Ուրսիւլը ըլլար ան եւ յայտնապէս կ՚երեւար թէ ան էր :

Մարիուս կը զգար թէ կանգ կ՚առնէին իր սրտի բախումները :

Ի՞նչ ընէր. պարպէ՞ր արդեօք հրացանը, արդարութեան ձեռքը յանձնէ՞ր արդեօք այս բոլոր անզգամները :

Այլ սակայն յանձնելու ալ ըլլար, դարձեալ տարապարուոր սոսկալի մարդը նորատի աղջկան հետ ձերբակալութենէ ոչ նուազ ազատ պիտի մնար, եւ Մարիուս միտքը կը բերէր Թենարտիէի սա խօսքերը, որոնց արիւնաբոյր նշանակութիւնը կը նշմարէր. «Եթէ զիս բռնել տաս, ընկերակիցս Արտոյտը …» :

Մարիուս կը զգար թէ հիմա զինքը ոչ միայն գնդապետին կտակը կ՚արգիլէր աւազակին ձերբակալութեան նշանը տալու, այլ նաեւ իր սէրը, այլ նաեւ այն վտանգը որուն կ՚ենթարկուէր իր սիրած նորատի աղջիկը :

Այս սոսկալի կացութիւնը որ արդէն մէկ ժամէ ի վեր եւ աւելի խսկ կը տեւէր. ամէն րոպէ տեսք կը փոխէր :

Մարիուս ամէնէն կսկծալի կարծիքները մի առ մի աչքին առջեւ բերելու ուժը ունեցաւ յոյս մը փնտռելով, այլ չգտնելով :

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

կիրակի, Ապրիլ 13, առաւօտեան ժամը 10ին, ԺԻՄՆԱԶԻ թատրոնը

Պատուայ նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ

Կը նախագահէ, Մարսէյլի երափոխան – քաղաքապետ՝

GASTON DEFERRE

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ Ժ. ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Այրի Տիկին Զարուհի Տէր – Թովմաս – եան, Այրի Տիկին Էլիզ Եաղչիպէկեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Պատարօֆ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանու – ցանեն իրենց յոյժ սիրեցեալ քրոջ, մօրա – քրոջ եւ ազգականին՝

ՖԼՕՐԱ ՇԷՕՀԼԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 12ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Մոնմորան – սիի հիւանդանոցը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Ապրիլ 14, ժամը 16ին, Մոնմորանսի Սէն – Մարթէն եկեղեցին :

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն Թռէն, ժամը 14·30 եւ 15, իջնել Անկէնի կայա – րանը, առնել Թիւ 6 օթոպիւսը եւ իջնել Սէն – Վալէռի :

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 15ին,

երեկոյեան ժամը 9ին

SALON DU CLUB

51, Rue Grignan

կը դասախօսէ

ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ.— Սփիւռքը իր դժուարութիւն – ներով եւ կարելիութիւններով :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Երկուշաբթի (14 Ապրիլ), առա – ւօտեան ժամը ճիշդ 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ հան – դիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ի հանգիստ հոգւոյն ազգային մեծ բարերար

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

անոր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով :

կը պատարագէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօ – թելու հանգուցեալի հոգւոյն համար եւ յարգանքի իր տուրքը բերելու անոր յի – շատակին :

×

Այրի Տիկին Վահագն Իչգալացեան, Օր. Օր. Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ – տօն կը կատարուի Կիրակի առաւօտ, Ապ – րիլ 13, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պօմոնի Ս Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին հետեւեալ նուէրները ստացած է ի նպաստ «Յառաջ»ի :— Շուշանիկ Տէր – Վարդան – եանի հոգեհանգստեան առթիւ,— Վա – ղարշակ Տէր – Վարդանեան քսան ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Վարդանեան 10, Խորէն Տէր – Նազարէթեան 15, Միլտոն – եան եւ Խաչատուրեան հոգեհանգստեան առթիւ Պ. Զաւէն Խաչատուրեան քսան, Գ. Եօթնեղբայրեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Կոստոսեան 10, Մահիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Մահիկեան ընտանիք՝ յիսուն ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ–ՍԱՐՍԷԼ.— Վարդան են – թակոմիտէի ընկերական ժողովը՝ Շա – բաթ, 12 Ապրիլ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկա – յացուցիչը :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերական բացառիկ ընդհ. ժո – ղովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սո – վորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Տիկին Ս. Սիրունեան 40 ֆրանք, Տիկ. Կարապետեան 15 տոլար, Փափազեանի Թաղման առթիւ, Փ. Ծաղիկլի Պ. Վար – պետեան եւ Մաքինաճեան 10ական : Նուրեանի Թաղման առթիւ, Պ. Պ. Խո – ղիկեան, Ֆրէնկեան, Երէմեան 10ական, Պ. Մաղիքեան քսան, Տէր եւ Տիկին Մի – նասեան տասը եւ Այրի Տիկին Գասպար – եան քսան (ծերանոցին), Ա. Քէքէվեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գարբիկեան երեսուն եւ երեսուն տեղւոյն Կապ. Խաչին, Այրի Տիկին Սուքիասեան քսան եւ քսան տեղւոյն Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան եւ Քէքէվեան տասնական տեղւոյն Կապ. Խաչին, Համ – բարձումեան տասը, Սուքիասեան քսան տեղւոյն Կապ. Խաչին :

(Շար.)

×

Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մես – րոպ Մայր եկեղեցին ստացած է հետեւ – եալ նուէրները եւ վարչութիւնս շնորհա – կալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատու – ներուն :

Տէր եւ Տիկին Սօլաքեան իրենց զաւկին ամուսնութեան ուրախ առիթով 50 ֆր., Գէորգ Պօյաճեանի քառասունքի հոգե – հանգստեան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Գ. Վարպետեան հարիւր ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Տէօնէնեան յիսուն, Փարիզարնակ Պ. Հ. Սինանեան եկեղեցի այցելութեան ա – ռիթով հարիւր, Պեզիրսեանի քառասուն – քի հոգեհանգստեան առիթով՝ իր այրին Նազիկ յիսուն, Տիկին Մօզէր 15 ֆր. : Լեւոն Անդրէասեանի քառասունքի հոգե – հանգստեան առիթով իր այրին Տիկին Ա. Անդրէասեան յիսուն : Յովհ. Պօչնաք – եանի Թաղման առիթով, Փ. Ծաղկեպա – կի Օր. Շ. Պօչնաքեան հարիւր, Տէր եւ Տիկին Հայկազեան քսան, Տէր եւ Տիկին Անի Միսակեան տասը : Այրի Տիկին Ոսկի Անսուրեան ուխտի մը առիթով քսան : Պէաթրիս Սահաթճեանի մահուան ու Թաղման առիթով Ն. Սահաթճեան Յառաջ օրաթերթի միջոցով հարիւր ֆրանք :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Զուլֆէտա Ստեփանեան կը փնտռէ իր ամուսինը, Նաւասարդ Ռափա – յէլի Պետրոսեան, ծնած 1918ին, Սիսիանի շրջանի Սալվարդ գիւղը եւ ունի հինգ եղ – բայրներ Արսէն, Սերոբ, Անդրանիկ, Բենիկ եւ Հայրապետ :

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմա – ցնել Մարսէյլի Մայր եկեղեցին, 339 Ա – վրնիւ Տիւ Փրատօ :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint - Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER

(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնու վիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ **ՀԱՅԱՍՏԱՆ** ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ – պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ.— Փարիզ – Վարշաւա – Մոսկուա – Երեւան – Թիֆլիզ – Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու :

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի : Տեղերը սահմանափակ են եւ վե – րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել .—

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)

Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, 15 Ապրիլ, ժամը 20·45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette, Métro Cadet

Կը ցուցադրուին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՍՕՐ

(Փաստանկար)

եւ

ԲԱՐԵՒ, ԱՅԴ ԵՍ ԵՄ

Այս արժէքաւոր ֆիլմը Քանի Միջազ – գային Փառատօնին ներկայացուած է :

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին .—

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրական Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե – դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա – նի, Վանի Արամին, *մահուան յիսնամ – եակին, նաեւ զինուորական մարմնի քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Եկար – եանի մահուան 45ամեակին առթիւ :*

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցիներ – ը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու – րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ե – րեւանեան Օրը, Մայիս 18ին :

Մանրամասնութիւնները յետագային

TRANSIT

Agence en Douane

— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98

MARSEILLE (1e)

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6e)

Métros :
N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 13 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 13 AVRIL 1969
Le Numéro 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11487 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE No 11.487

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԸ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻ ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

Վազգէն Կաթողիկոս իր ընտրութենէն երկու ամիս ետք, 1 Դեկտ. 1955ին անդրանիկ կոնդակովը «Հայրապետական քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն» կը ղրկէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեանց, արքեպիսկոպոսաց ... եւ «սիրեցեալ համայն հաւատացեալ ժողովուրդին Հայոց»:

Կոնդակին մէջ ուշագրաւ էր հետեւեալ հատուածը.

«Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ մարգարէաշունչ մեր պատմիչին յաւէտ ճշմարիտ խօսքը թէ՝ «Ի վերայ Աջոյն եւ Ս. Էջմիածնի Ամենայն Ազգն Հայոց կապեալ կան»:

Չըսեր թէ ո՞վ է «մարգարէաշունչ պատմիչը», ի՞նչ առթիւ եւ ո՞ւր ըսած է այդ «խօսքը», ո՞ր թուականին, Մայր Աթոռին Էջմիածի՞ն թէ դուրսը եղած օրերուն:

Ամէն պարագայի, նորընտիր կաթողիկոսը առաջին օրէն իսկ իր ապագայ «քաղաքական» գործունէութեան ծրագիրը գծած էր այդ մէկ նախադասութեամբ: Պէտք է խոստովանիլ, որ Վազգէն Ա. հաւատարիմ մնաց այդ ծրագրին, հետեւողական կերպով, 1955էն մինչեւ 1969: Այսինքն փորձեց «Ամենայն ազգն Հայոց» կապել Ս. Էջմիածնին եւ Լուսաւորչի Աջին:

Անտեսեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան իրաւական հանգամանքը, անկախ Էջմիածնէն՝ վարչականօրէն: Էջմիածին դերագահ է միայն ի հոգեւորս:

1906 Հոկտեմբեր 29ին Սահակ Բ. կաթողիկոս Սսոյ մայրավանքին մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրած էր Ատանայի առաջնորդ Մուշեղ Վրդ. Սերոբեանը: Այդ առթիւ Պոլսոյ պատրիարք Օրմանեան Արք. եւ Ազգ. վարչութիւնը «անվաւեր» կը հռչակէին այս ձեռնադրութիւնը, առարկելով, որ Կիլիկիոյ եւ Աղթամարի կաթողիկոսները իրաւունք չունին եպիսկոպոս ձեռնադրելու: Մուշեղ եպիսկոպոսին ալ իրաւունք չէին ճանչնար Կիլիկեան թեմերէն դուրս ուրիշ թեմերու մէջ պաշտօնավարելու:

Սահակ կաթողիկոս այս խնդիրը հաղորդած ըլլալով Էջմիածնի գահակալ Խրիմեան Հայրիկի, այս վերջինը 26 Ապրիլ 1907 թուակիր նամակով մը կը պատասխանէ.

«... Նաեւ գիտակ լիցի եթէ պատրիարքունք Կ. Պոլսոյ եւ Ս. Երուսաղէմի չունին իրաւասութիւն եւ ձեռնհասութիւն նսեմացուցանել զկոչումն եւ տիտղոս կաթողիկոսին Կիլիկիոյ, զոր լրութիւն ազգիս ճանաչէ իբրեւ երկրորդ Աթոռ Տանն Կիլիկիոյ յետ ընդհանրական եւ առաքելական նախամեծար Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի»:

(Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոս, Պատմ. Կաթողիկոսաց Կիլիկիոյ, Անթիլիաս 1939, էջ 1439):

Ուրիշ առթիւ մը Խրիմեան Հայրիկ «Հաւասարազօր եղբայր» կոչած է Սահակ Բ. Խապայեանը:

Վազգէն Կաթողիկոս շատ լաւ գիտէ, որ Գրիգոր Լուսաւորիչէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Աթոռը Էջմիածնի մէջ չէ եղած միշտ:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Մայր Աթոռը հազար տարի Էջմիածինէն դուրս գտնըւած է:

Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոս իր վերոյիշեալ գրքին մէջ կը գրէ թէ «աւանդական եւ պատմական հիմունքով Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կաթողիկոսութեան աթոռանիստ առաջին մայրավանքը եղաւ Վաղարշապատ» (Ս. Էջմիածին), 303էն մինչեւ 405:

Ուրեմն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Լուսաւորչեան Տան Աթոռը սկզբնական շրջանին մէկ դար միայն պահուած է Էջմիածին:

Այնուհետեւ աւելի քան տասը դար, մինչեւ 1441, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Աթոռը տեղէ տեղ թափառական եղած է: «Հայ ազգին քաղաքական կեանքի հոսանքներն ո՛ւր որ ուղղուած եւ հանգրուան մը շինած են, այդ հանգրուաններ Հայոց Կաթողիկոսութեան համար ալ աթոռանիստ եղած են, որովհետեւ պետութեան եւ եկեղեցւոյն գործակցութիւնը անհրաժեշտ պայման մըն էր հայ ժողովուրդի գոյութիւնը պաշտպանելու եւ անոր քաղաքակրթութիւնը հովանաւորելու եւ պահելու համար» (Անդ): Այսպէս, կաթողիկոսական Աթոռը դարերու ընթացքին հաստատուած է հետեւեալ վայրերու մէջ.

Ա) ԴՈՒԻՆ, 485ին, Մանդակունիի ատեն:

Բ) ՁՈՐԱՎԱՆՔ եւ ԱՂԹԱՄԱՐ՝ 927ին, Յովհան Պատմաբանի ատեն:

Գ) ԱՐԳԻՆԱ, 947ին, Անանիա Մոկացիի ատեն:

Դ) ԱՆԻ, 992ին, Սարգիս Սեւանցիի ատեն:

Ե) ԹԱՒ ԲԼՈՒՐ, 1062ին, Խաչիկ Բ. Անեցիի ատեն:

Զ) ԾԱՄՆԴՈՒ (Թոմարզա), 1072ին, Գրիգոր Մեծ Վկայասէրի ատեն:

Է) ԾՈՎՔ - ԴՂԵԱԿ, 1116ին, Գրիգոր Գ. Պահլաւունիի ատեն:

Ը) ՀՌՈՄԿԼԱՅ, 1149ին, դարձեալ Գրիգոր Պահլաւունիի ատեն:

Թ) ՍԻՍ, Կիլիկիոյ հայ թագաւորութեան մայրաքաղաքը, 1293ին Գրիգոր Է. Անաւարզեցիի ատեն, մինչեւ 1441, երբ կրկին փոխադրուած է Վաղարշապատ: (Էջմիածին):

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԷՆ ԵՏՔ

Մամուլ թէ քաղաքական անձնաւորութիւն, բացի անշուշտ կառավարութեան համախոհ շրջանակներէն եւ թերթերէն, շատ խիստ են, ինչպէս միշտ, նախագահ տը Կոլի յայտարարութեան առթիւ: Մոնտի մէջ, Սիրիուս «Հանրաքուէէն աղաւաղիչ, եւ աղաւաղիչէն չանթաժ» խորագրին տակ կը մեղադրէ տը Կոլը, որ այլեւս օրինագիծ մը չէ զոր քուէի կը դնէ այլ մնալու կամ քաշուելու հարց մը: Ժորժ Պիտօ, որ նախագահն է ներկայիս «արդարութեան եւ ազատութեան շարժումին» բաց նամակ մը ղրկած է նախագահ տը Կոլի, ուր կ'ըսէ.— «Ի մօտոյ քառորդ դար պիտի ըլլայ, որ իբրեւ նախագահ Դիմադրութեան Ազգ. Խորհուրդին, ուրախութիւնն ու պատիւն ունեցայ, Փարիզի Թաղապետարանին ընդունելու ազատ Ֆրանսայի պետը եւ խորհրդանիշը: Այդ օրերը անցան, այդ յիշատակները աղօտած են: Երկար աքսորով մը վճարեցի հաւատարութիւնս սկզբունքներու, որոնք, ձեզի համար, անցած—գացած են: Բայց այսօր, հարցը այդ չէ: Ցաւով բաժնուեցայ Զօր. տը Կոլէն: Առանց ցաւի եւ առանց ակարութեան է, որ կ'ըսեմ Հանրապետութեան նախագահին, զինքը լաւ ըլլալով աջի օր, խընամքով կրկին կարդալէ ետք իր բնագիրը, որ մոռնալէ ետք Դիմադրութիւնը, մոռցած է Հանրապետութիւնը: Ըսիք, օր մը որ աղաւաղիչը (փլէպիսիթ) անպատուուած էր Պոնափարթներու կողմէ: Բայց գոնէ անոնք անձնական հարցումը կը դնէին առանց անոր կցելու անվերջանալի եւ նեղամիտ թուղթեր: Երէկուան ձեր խօսքը իբրեւ թէ շրջանին կը վերաբերէր եւ Ծերակոյտի մը իբրեւ թէ վերանորոգուած, բայց նաեւ ձեր յաջորդութեան Պետութեան գլուխը, վասնզի ամէն մարդ մահկանացու է, նոյնիսկ Սոկրատ եւ նոյնիսկ Պետութեան ղեկավար մը: Իրականին մէջ, ձեր ըսածն էր՝ ես կամ արկածախնդրութիւնը: Արկածախնդրութիւնը, դուք էք, պարոն Հանրապետութեան նախագահ: Ապագան, այլեւս ձեզմէ կախում չունի: Ֆրանսացիները, որոնք ձեզի հետեւեցան իրենց կեանքին գնով, հայրենասէրները, չափաւորները, հանրապետականները, անոնք որ մարդկային արժանաւորութեան ճաշակն ու իմաստը պահած են, կ'ըսեն ձեզի վաղը, ինչպէս ես, այսօր ձեզի, եւ ընդմիշտ, ադիէօ'»:

Ծերակոյտի նախագահ Ալէն Փոհէր կը յայտարարէ թէ ո՛չ պիտի քուէարկէ որովհետեւ չի կրնար ըմբռնել որ մէկ պատասխան տրուի երկու հարցումի: Ծերակոյտի նախկին նախագահ՝ Կաստոն Մոներվիլ իր կարգին յայտարարած է.— «Ուրեմն իսկապէս աղաւաղիչ մըն է: Այս չանթաժը անընդունելի է: Դեմոկրատ կառավարութիւն ունեցող երկիրներու մէջ, շատ պատահած է որ Խորհրդարանը եւ քաղաքացիները համաձայն չըլլան Պետութեան ղեկավարին խօսքերուն հետ, բայց ատիկա երբեք նախագահին մեկնումով չէ վերջացած»:

Կոլիստ Վիվիէնի համար, այս բարեփոխումը ինչպէս շատ ուրիշներ կը բախին անոնց որոնք կը սարսափին փոփոխութիւններէ:

× Հանրաքուէի քարոզչութեան համար ձայն — պատկերասփիւռէն մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն մէկական ժամ պիտի ունենան հետեւեալ բաժանումով.— Յիսուն վայրկեան ՈՒ ՏԷ ԷՌը եւ տասը՝ անկախ հանրապետականները: Ընդդիմութիւն.— 26 վայրկեան Դեմոկրատ կեդրոն եւ անկախներու Ազգ. կեդրոն, 15 վայրկեան՝ ընկերվարական կուսակցութեան, տասը վայրկեան՝ արմատական եւ 9ը՝ համայնավար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՖԵՐԱՅԻ շրջանը Պերլիցի շէնքին վերի երեք յարկերը հրոյ ճարակ դարձած են Ուրբաթ օր: Զոհ չկայ, բայց անկարելի չի թուիր որ ոճրային արարք մը ըլլայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ երեք ժամուան ընդհ. գործադուլներէն ետք, շատ բուռն կռիւներ եղած են զանազան քաղաքներու մէջ ինչպէս՝ Միլանօ եւ Հռոմ: Վիրաւորներ կան եւ մթնոլորտը ծանր է ամբողջ երկրին մէջ:

ՀԻՒՍԷՅՆ Թագաւորի հաշտութեան ծրագիրը մերժուեցաւ Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու կողմէ: Իսրայէլի համար քարոզչական խաղ մըն է եւ Հրեաները կը կրկնեն թէ լուծումի միակ ձեւը դէմ դիմաց նստիլն է:

ՄՈՍԿՈՒԱ բանակցութիւն կ'առաջարկէ Փեքինի, գալ շաբթու, Մոսկուայի մէջ: Եթէ Չինաստան աւելի շուտ ալ ուզէ, Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատմաբան մը՝ Ալեքսէյ Եակուշեւ, 40 տարեկան քաղաքական ապաստան ուզած է արեւմտեան Գերմանիայէն: Ներկայիս Միւնխի կը գտնուի:

ՀԱՅՐ ՓՈՒԼՈՆԷՐ որ Ֆրանսայի սրտի փոխարկումի մեծ վերապրողն է, կրցած է օդանաւային ճամբորդութիւն մը ընել: Իրեն ընկերացած է սրտի մեծ վիրաբոյժ Փրոֆ. Տիպոսթ, որ քահանային գործողութիւնը կատարած էր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԹԻԷՕ, կարգ մը նոր յայտարարութիւններ ըրած է եւ շեշտած ի մէջ այլոց.— «Հարաւային Վիէթնամի բանակը պատրաստ է այս տարի իսկ փոխարինել ամերիկեան կարգ մը միաւորներ: Քիէմ, որ պետն է Ազատագրման Ազգ. ճակատի (Վիէթքոնկ) Փարիզի պատուիրակութեան, յայտարարած էր թէ Ա. Ա. Ճ.ը պատրաստ է նոյնիսկ զօրավիգ կենալու Սայկոնի համախմբման կառավարութեան մը, որ համայնավար չունենայ: Այս առթիւ Թիէօ կ'ըսէ.— «Քիէմի յայտարարութիւնները անզիջող եւ լիրբ են: Քիէմի առաջարկած կառավարութիւնը հայրենասէրներու դահլիճ մը չէ այլ՝ համայնավարներու ծառաներու դահլիճ մը: Չեմ ընդունիր նման դահլիճ մը ցորչափ հոս ըլլամ»:

ԻԶԷՌԻ մէջ փոքր առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու ցոյցը չէ վերջացած: Ուրբաթ օր քանի մը հազար փոքր առեւտրականներ վեց ժամ գոցած են ճամբաները Պուրկուէնի մէջ եւ նոյնիսկ պատանդ բռնած ոստիկաններ: Դժգոհութեան շարժումները տարածուած են ամէն կողմ: Երեքշաբթի կէսօրէ ետք, Փարիզի մսավաճառները գործադուլ պիտի ընեն:

ՄԱՐԵՇԱԼ ՄՈՆԹԿՈՄԸՐԻ ընդհ. հրամանատար բրիտանական ուժերու Բ. աշխարհամարտի ընթացքին, հիւանդ է: Ներկայիս 81 տարեկան է, մեծ յաղթականն է էլ Ալամայնի (Ռոմէլի դէմ):

ԼՈՆՏՈՆԻ Թայմզը կը մեղքնայ տը Կոլի յաջորդին, որ դէմ առ դէմ պիտի գտնուի ելմտական շատ ծանր կացութեան մը եւ ընկերային կացութեան մը որու յատկանիշներն են անհասկացողութիւնը, կասկածամտութիւնը եւ թշնամանքը:

ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ապրիլ 10ին, կէսօրին, Նիւ Եորքի Քենըտի օդակայանը ժամանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանայ Յունաստանի Հայոց Առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեան: Դիմաւորելու եկած էին բացի Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդ Հրանտ Եպիսկոպոսէ եւ առաջնորդական փոխանորդ Երուանդ Ծ. Վ. Աբելեանէ, Ազգ. իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ ու մանաւանդ ամերիկացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ, քաղաքապետութեան եւ այլ իշխանութեանց կողմէ: Կաթողիկոսը առաջնորդուած է հիւրանոց ուր իրեն ներկայացուած են Ազգ. Մարմիններու ներկայացուցիչները: Խորէն Կաթողիկոս իր կարճ ուղերձին մէջ շեշտած է թէ մեծ հաճոյքով ոտք կը դնէ այս օրհնուած հողին վրայ եւ հաւատացած է թէ այս ճամբորդութիւնը իր օգտակարութիւնը պիտի ունենայ սերտացնելու համար յարաբերութիւնները իր հօտին հետ: Յայտնեց թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ համաշխարհային եկեղեցական խորհուրդի աշխատանքներուն, ապա իր հայրական օրհնութիւնը տուաւ Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդին եւ անոր նորընտիր նախագահին:

Ուղերձէն ետք, ներկաները ներկայացուեցան կաթողիկոսին, յետոյ թափօրով առաջնորդուած է նախ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ապա, աղօթքէն ետք, տեղւոյն Ուոլտորֆ-Աստորիա պանդոկը:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՅԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ

Արտասահմանի մէջ, արուեստի եւ գրականութեան մեր մշակները անխուսափելի կերպով ենթակայ են օտար ոճի եւ ձեւերու ազդեցութեան: Իբրեւ մեղադրանք չենք մատնանշեր այս երեւոյթը, որ միջավայրի եւ պայմաններու պարտադրանքէն կը ծնի: Կրնայ նոյնիսկ իր բարերար ազդեցութիւնները ունենալ՝ վերանորոգելով եւ ընդլայնելով մեր արտայայտութեան եղանակները:

Արուեստի ոչ մէկ ստեղծագործութիւն տեւաբար հինը չի կրնար կրկնել: Կրկնութիւնը թշնամի է յառաջդիմութեան: Հինէն հրաժարելու եւ նորը գտնելու պահանջը կեանքին բնական տագնապն է եւ ղեղեցիկը նուաճելու անվախճան արշաւը:

Շատ լաւ կ'ըմբռնենք մեր երիտասարդաց խարխափումները արուեստի եւ գրականութեան նորագոյն ճամբաներուն մէջ: Զարտուղի արահետներու արկածախնդրութիւնը յաճախ ամէնէն փորձիչ քաջողականութիւնը կը ներկայացնէ:

Սակայն, բոլոր արկածախնդրութեանց պէս, արուեստի եւ գրականութեան սահմանազանցումներն ալ իրենց վտանգը ունին: Եւ լուրջ վտանգը: Կրնան հայ գրողին եւ արուեստագէտին դէմքը այնպէս մը այլափոխել, որ ան թէ իր հարազատներուն եւ թէ օտարներուն համար անճանաչելի դառնայ: Ուրիշ խօսքով՝ կորսնցնէ իր ինքնութիւնը, իր ինքնուրոյնութիւնը, իր հարազատութիւնը, դառնալով յաճախ տժգոյն մէկ նմանակը այս ու այն համբաւեալ օտար անունին: Ահա թէ ինչու ամէն արուեստագէտ, որ ճամբայ կ'իյնայ նոր ձեւով նոր բան ըսելու առաջադրութեամբ, պէտք է նոյն ատեն ունկնդիր ըլլայ արեան ու պատմութեան ուղիով իրեն հասած ներքին ձայնին:

Այդ ձայնն է ահա որ ժողովուրդի մը տարբեր խառնուածքներու տէր այլազգէմ արուեստագէտները կ'օժտէ նոյն հիմնական յատկանիշներով եւ արուեստները կը դրոշմէ ազգային յատուկ նկարագիրներով:

Ֆրանսայի մեծ գրողներէն ոչ մէկը կը նմանի միւսին, բայց եւ այնպէս Ֆրանսական գրականութիւնը, ընդհանուր առումով, ունի ազգային իր հիմնական գիծերը, որոնք զինք կը զատորոշեն անգլիականէն կամ գերմանականէն:

Արդ, հայ գրականութիւնը եւ առհասարակ հայ արուեստն ալ ունի՞ արդեօք բնորոշ նկարագիր մը: Եւ եթէ ունի, ո՞րոնք են ամէնէն ցայտուն յատկանիշները:

Խորունկ եւ ընդարձակ ուսումնասիրութեան կը կարօտի այս հարցին պարզաբանումը՝ գիտական ճշգրտութեամբ: Այսուհանդերձ հայ եւ օտար մասնագէտներու զանազան առիթներով յայտնած կարծիքները համադրելով, կրնանք արուեստի հայ ոճը բնորոշել հետեւեալ գըլխաւոր յատկութիւններով:

Ամէն բանէ առաջ՝ հայ գրականութեան, երաժշտութեան, ճարտարապետութեան եւ մանրանկարչութեան լաւագոյն նմուշները ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց պարզութեամբ: Հայ միտքն ու հոգին հինէն ի վեր սիրած են պարզը, առանց մթատուեր բարդութիւններու: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ անշուշտ հայ հոգին արտայայտութիւնները յստակ են, պայծառ՝ երկինքի խորունկ կապոյտին պէս:

Ինչ որ յստակ է՝ խոր չէ անպայման եւ ինչ որ խորունկ է՝ կրնայ եւ բարդ ըլլալ: Հայ հանճարը յաջողած է պարզութեամբ եւ յստակութեամբ հասնիլ հոգեկան աշխարհի անխոյզ խորութիւններուն: Եւ այս իսկ է հիմնական առանձնայատկութիւններէն մին մեր բանաստեղծութեան եւ միւս արուեստներուն:

Օրինակ մը տուած ըլլալու համար՝ յիշենք մեր ժողովրդական երգերը եւ Քուչակեան տաղերը, որոնք չորս տողով եւ բիւրեղային յստակութեան հասած պատկերով մը մեր աչքերուն եւ հոգիին առջեւ կը բանան կարօտի, սիրոյ կամ վիշտի անհուն խորութիւններ:

Նոյնը չէ պարագան ճարտարապետական հայ արուեստին համար: Որքա՜ն պարզ են մեր հոյակապ տաճարները, որքա՜ն յստակ՝ անոնց բոլոր գիծերը: Բայց այդ պարզութիւնը տարօրինակ գեղեցկութիւն մը կը հագուի եւ վեհափառութիւն մը կ'անջատուի հասարակէն եւ սովորականէն: Հոս է արդէն արուեստին հրաշքը: Մնալ պարզ, բայց նուաճել ներշնչումին բարձրագոյն իրագործումները:

Հայ գրականութեան եւ արուեստին երկրորդ հիմնական յատկանիշը անոր հիւսուածքին ժուժկալութիւնն է: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել՝ խտութիւնը: Ո՛չ մէկ զարդարանք, ո՛չ մէկ պերճանք ու շռայլութիւն: Մեր պապերը բառերու, գոյներու, գիծերու կամ քարերու նուազագոյն անհրաժեշտը բաւարար համարած են, սեւեռելու համար իրենց լուսաբաղձ ապրումները: Հայ ճաշակը չէ սիրած այն ինչ որ խճողուած է զարդարուն հարստութեամբ:

Ժուժկալութեան այս հակումը հայ արուեստագէտներուն շնորհած է չափի ու կշիռի սքանչելի զգայարանք մը, որուն շնորհները կ'երեւին ոչ միայն մեր ճարտարապետական կոթողներուն վրայ, այլ նաեւ մեր անզիր բանահիւսութեան նմուշներէն սկսեալ մինչեւ արդի գրականութեան յաջողագոյն քերթուածներուն մէջ: Հայ միտքը կը սիրէ առողջ հաւասարակշռութիւնը եւ գիտէ կարգաւոր ամբողջի մը մէջ պարփակել երեւակայութեան ամէնէն անսանձ թռիչքները:

Ցիշեցինք հիմնական մէկ — երկու գիծեր միայն: Աւելի խորանալով՝ հայ արուեստը բնորոշող այլ յատկանիշներ ալ կարելի է գտնել: Այս գիծերը չենք ներկայացներ անպայման իբրեւ առաւելութիւն: Գուցէ գտնուին մարդիկ որ գանենք թերութիւն եւ աղքատութիւն համարին: Ատիկա ուրիշ հարց է:

Կը բաւէ որ Սփիւռքի մեր ճշմարիտ գրողներն ու արուեստագէտները հայ հանճարի արտայայտութեան ոճը ճանչնան իր իսկական պատկերով:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Կոմիտաս – երգիչը մեծ է մանաւանդ նրանով, որ իր երգեցողութեամբ հիմք դրեց մի ամբողջ դպրոցի՝ հայ ազգային երգարուեստի դպրոցին: Այդ դպրոցի երգելակերպն իրաւամբ կարելի է համարել Մեսրոպեան, բաղդատել մեր վսեմ ճարտարապետութեան հետ: Որովհետեւ Կոմիտասեան երգարուեստի յատկանիշներն արտայայտւում են անսեթեւեթ, կորովի, պարզօրէն շնորհալի, սրտագին, քնքոյշ, խաղաղ, ազդու բառերի խոր իմաստով, մի բան, որ այնքան ընդհանուր է հայ արուեստի համար: Ճիշդ է ասուած, թէ «Կոմիտասի ձայնով ամբողջ ժողովուրդ մըն է, որ կ'արտայայտուի»:

Կոմիտասի կատարողական արուեստն ու դպրոցը կ'ամբողջանան միայն իր խմբավարական գործունէութեան հետ միասին:

Նա իր ձայնատարած ձեռքով խմբերգային երգեցողութեան ծաղկազարդում հունտերը սերմանեց ժողովրդի մէջ: Նա իր ժամանակի լաւագոյն խմբավարն էր, որի ապացոյցը, եթէ սկաւառակները չեն (տարաբախտաբար), բայց իր խմբերգների նոտաների վրայ արձանագրուած իմաստուն կատարողական գրառումներն են եւ հազարաւոր ոգեցունց յուշերը:

Կոմիտասը զարմացնում է իր գործունէութեան ահռելի ընդգրկումով: Ազգային երաժշտութեան ոչ մի բնագաւառ դուրս չի մնացել նրա տեսադաշտից, ամէն մի մանրուք իսկ նրա մտահոգութեան առարկան է դարձել եւ, որ առաւել կարեւորն է, ամէն ինչին նա անդրադարձել է բացառիկ լրջութեամբ, քննել գիտնականի բարեխղճութեամբ, մեծ հայրենասէրի ջերմ զգացումով:

Այս բազմընկալ մարդը նպատակ ունէր ազգ. երաժշտական մշակոյթի ինքնութիւնն ու արժանիքները հիմնովին վեր հանելուց յետոյ ճանաչելի դարձնել դրանք ինչպէս իր ժողովրդին, այնպէս էլ օտարազգիներին: Այս է պատճառը, որ նա իր անսակիօրէն սուղ ժամանակներից պատառիկներ տրամադրեց շրջելու Եւրոպայի շատ քաղաքները, մասնակցը լինելու երաժշտական համաժողովների ու փառատօների, դասախօսութիւններ կարդաց, յօդուածներ հրապարակեց տարբեր լեզուներով, երգեց, խմբեր ղեկավարեց:

Կոմիտասի բեղուն գործունէութեան շրջանն ընդգրկում է ԺԹ. դարի վերջին տարիներն ու Ի. դարի առաջին մէկուկէս տասնամեակը, այսինքն՝ եւրոպական արուեստի անկումայնութեան շրջանը, երբ արուեստը կտրւում էր իր ամբոխի հոգից՝ կեանքից, մեծ գաղափարները տեղի էին տալիս թմրած, անարիւն անհատի յոյլ մանր զգացումներին, բովանդակութիւնը մղւում էր յետին պլան՝ յանուն արտայայտչական միջոցների, «նորարարութեան», «ինքնատիպութեան», երբ դառնում էր աշխարհընկալման, աշխարհայղացողութեան կենտրոն: Ռոմէն Ռոլանը մտրակիչ գրչով է նկարագրել արուեստը խեղդող իրականութիւնը, փչրել «արուեստը արուեստի համար» տեսութիւնը, ժամանակակից արուեստի մէջ ընդգծել «կշռոյթների եւ ներդաշնակութիւնների հետաքրքիր գիւտերը», «հնարամտութիւնն ու սրամտութիւնը», բայց ուր պակասում է ամենակարեւորը՝ «հզօր կեանքը»:

Օլիվիէի բերանով («Ժան Քրիստոֆ» հերոսներից) Ռոլանն ասում է. «Արեւմուտքն այրւում է ինքն իրեն ... Շուտով, շուտով կը սպառուի ...»:

Եւ ահա, այս մթնոլորտում ասպարէզ է իջնում մեծ Կոմիտասը: Նրա հետ յայտնւում է մի ամբողջ ժողովուրդ՝ իր բովանդակ կեանքով, ժողովուրդ՝ կոմիտասեան արուեստով վերստեղծուած: Կոմիտասը բերում էր ժողովրդական ընկալում, մտածողութիւն, ժողովրդական խոր ու թարմ արտայայտչաձեւեր, այն, ինչ պակասում էր եւրոպական երաժշտութեանը: Եւ նոյն Ռոլանը, Փարիզում մօտիկից ծանօթանալով Կոմիտասի հետ, նրա արուեստին, հիանում է նրանով, նրա մէջ տեսնում եւրոպական հիւանդ արուեստը բուժող զօրեղ միջոցներ: Եւ Ռոլանի Օլիվիէն չարունակում է. «... Ես արդէն տեսնում եմ այլ լոյսեր, նրանք բարձրանում են Արեւելքի խորքերից ...»:

Ցունական, ընդհանուր արեւելեան եւ մասնաւորապէս նաեւ հայ (կոմիտասեան) երաժշտութեան մէջ Ռոլանը տեսնում է «նոր բոցավառող արեւներ»: «Նրանք բացեցին հին լարերի, ժողովրդական մեղեդիների եւ կշռոյթների, էգզոտիկ եւ անթիւ հնչիւնաշարերի նոր եւ հին էնթերվալների ջրարգելակները»: Կոմիտասեան ստեղծագործութիւնն էր հիմքը, որով հիացած Ռոլանը հայ երգի մասին գրել է. «Նրանք հրապոյր ու մեղեդային մի հարստութիւն ունեն, որոնք ձեր երկիրը, երաժշտութեան տեսակէտից, դարձնում են մի Իտալիա»:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Եւ առանց բան մը ուտելո՞ւ...:

— Ո՞վ կը մտածէր ուտելու մասին, մեր միակ մտածումն էր Համիտի ճիրաններէն խուսափիլ... ուրիշ բան չէի խորհիր: Մութը բոլորովին կոխեց եւ այդ միջոցին մեր նաւակը Գըլաթը կղզիի բացերը կը գտնուէր: Այն ատեն Զիւլէհայի ըսի.

— Այս գիշեր պէտք է որ ծովուն վրայ անցընենք մինչեւ առտու. առտուն կը ջանանք ինքզինքնիս դէպի Տարտանէլ գացող եւրոպական նաւ մը նետել:

— Այս որոշումս շատ բանաւոր երեւցաւ Զիւլէհայի:

— Աստուա՜ծ իմ, ամբողջ գիշերը ծովուն վրայ, խե՜ղճ զաւակներս, հառաչեց պառաւը:

Պատանին իր խօսքը շարունակեց.

— Այս որոշումը սակայն շատ դըժուար էր գործադրել, ցուրտը հետզհետէ կը սաստկանար ու ծովն ալ կը սկսէր ալեկոծիլ... տեսայ որ ստոյգ մահուան մը կը դիմէինք այս կերպով՝ ուստի ամէն վտանգ աչքս առնելով, սկսայ թիավարել դէպի ցամաք ու վերջապէս հասանք Սան-Ստեֆանոյի եզերքը, ուր ծովափին վրայ անցուցինք ամբողջ գիշերը, ցուրտէն չարչարուելով՝ բայց գոնէ ծովը խեղդուելու վտանգէն զերծ: Առտուն դարձեալ նաւակ մտանք՝ հաստատապէս մըտքերնիս դնելով որ առաջին հանդիպած նաւերնէս օգնութիւն հայցենք... մնացածը գիտես արդէն:

Հիմա կարգը եկած էր Ֆաթմային՝ իր պատմութիւնը պատմելու եւ բացատրելու թէ ի՛նչպէս այդ առագաստանաւին մէջ կը գտնուէր: Պատանին երբ ամէն բան լսեց ուրախութեամբ գոչեց.

— Ուրեմն քեզի հետ մենք ալ կուգանք Սալիհա Հանըմին քով եւ մեր ընկերները կրնան վստահ ըլլալ որ իրենց օգտակար պիտի ըլլանք: Հոն, լեռներու մէջ, Զիւլէհա այլեւս որեւէ վտանգէ ազատ կ'ըլլայ:

— Խնդիրը մինչեւ հոն հասնիլն է, դիտել տուաւ պառաւը:

— Թող նախ նաւերնիս անվտանգ կերպով Սելանիկի նաւահանգիստը իջնէ եւ այն ատեն ես հնարք մը կը գտնեմ ապահով կերպով դուրս ելլելու եւ մեր ընկերներուն միանալու, պատասխանեց պատանին ինքնավստահ կերպարանքով մը:

Նաւը, հիմա ամբողջ առագաստանաւը բացած, նպաստաւոր հովով մը, արագ արագ կը յառաջանար, ճեղքելով Մարմարայի կոհակները:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՍԱՏՐԳ ՊԷՅ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ֆաթմայի նաւ դրուելուն հետեւեալ օրը, երեք երիտասարդները կրկին հաւաքուեցան, այս անգամ Սայի պէյի բնակարանը:

— Հիմա որոշենք մեր ընելիքը, ըսաւ նախկին խմբագիրը:

— Ի՞նչ ընելիք, հարցուց Սայի պէյ, որ չէր ըմբռնած իր բարեկամին միտքը:

— Ի՜նչպէս, մոռցա՞ր միթէ Սալիհա Հանըմի տուած հրահանգը, գոչեց երիտասարդը սրտնեղած, մեր բարեկամները կ'ուզեն որ որեւէ հնարքով մը Ապտիւլ Համիտի ուշադրութիւնը իրենց վրայէն դարձնենք եւ զայն հոս կեդրոնացնենք... ատիկա անհրաժեշտ է եւ մենք պարտաւոր ենք նոյնիսկ մեր կեանքը վտանգելով այդ ծառայութիւնը մատուցանել մեր ընկերներուն. կը զարմանամ որ մինչեւ հիմա այս մասին չես խորհած...

— Կը ներես, ըսաւ Սայի, իրաւունք ունիս, բայց ես կը կարծէի որ այնքա՜ն աճապարելու պէտք չունինք:

— Ի՜նչպէս, այն կէտին ուր հասած է կացութիւնը, մէկ վայրկեանի յապաղումը կրնայ աղետաբեր ըլլալ... ընդհակառակն անմիջապէս պէտք է գործողութիւն մը պատրաստել եւ իրարանցում մը յառաջ բերել Պոլսոյ մէջ... եթէ կարելի է նոյնիսկ վաղը կատարելու է այդ բանը:

— Դո՞ւն ի՛նչ կ'ըսես, հարցուց Սայի պէյ դառնալով դէպի Արիֆ պէյը որ մինչեւ այն ատեն լուռ կեցած էր:

— Իրաւ որ ես ալ համամիտ եմ Սատրգի, պատասխանեց այս վերջինը, միայն թէ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ միջոցաւ պիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին:

— Սուլթանը մէկ բանէ մը ամէնէն աւելի կը սարսափի ու իրաւ կ'անցնի, ըսաւ Սատրգ, այն է ռումբը:

— Ի՛նչ, կ'ուզես որ նոր մահափո՞րձ մը կատարուի Ապտիւլ Համիտի դէմ, անմիջապէս, առանց նախապատրաստութեան, բայց պարզապէս յիմարութիւն է այդ ըսածդ:

— Ոչ այնքան որքան կը կարծես, պատասխանեց Սատրգ քիչ մը բարկացած: Նախ, ես չըսի թէ ռումբով մահափորձ մը կատարենք Ապտիւլ Համիտի դէմ:

— Պարզէ ուրեմն ծրագիրդ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 103)

Հանձարեղ Տէպլիսին, նոյն ժամանակ ողջունած Կոմիտասի երգերով, ամէն կերպ աշխատում էր դրանք ճանաչելի դարձնել ամբողջ յառաջաւոր երաժշտա-գիտական աշխարհին, դրանք գնահատելով, կան աշխարհին, դրանք գնահատելով «Հայ վարպետի մը կողմէ կատարուած երաժշտական մեծ յայտնագործութիւն մը», «այդ օրերու երաժշտական աշխարհի ամենաուշագրաւ երեւոյթը»:

Կոմիտասի ստեղծագործութիւնն ու գիտական գործունէութիւնը համանման գնահատականի են արժանացրել նաեւ վենսան Տենտին, Օպրին, Զայֆերտը, Ջերեպնինը, Գնեսինը եւ շատ այլ նշանաւոր երաժիշտներ:

Այսպէս, Կոմիտասն իր երաժշտական գործունէութեամբ ոչ միայն հանդիսացաւ հայ երաժշտութեան հանճարը, մեր ազգային փրոֆէսիոնէլ երաժշտական դպրոցի հիմնադիրն ու մեծագոյն ներկայացուցիչը, այլեւ դարձաւ համամարդկային երաժշտական մշակոյթի մեծ դէմքերից մէկը:

Եթէ ապրէր դէթ այն քան տարիներն էլ, որ նա անցկացրեց խելայեղ անդորութեան աճաւոր տարիքին մատնուած, նրա հետ կ՚ապրէին նաեւ իր գրի առած ու հաւաքած հինգ հազար ժողովրդական երգերը (եթէ նոյնիսկ գրի չառնէր նորերը), որոնցից հազիւ վեց հարիւրն է մեզ հասել:

Մեզ կը հասնէին նրա երաժշտագիտական մեծատաղանդ աշխատութիւնները, մանաւորապէս հոգեւոր, գուսանական երաժշտութեանը նուիրուած գործերը, երաժշտութեան տեսութեան ու ներդաշնակութեան դասագրքերը, որոնցից մի-այն թերթիկներ են մնացել (եթէ նոյնիսկ նորերը չգրէր):

Աւարտած կը լինէր խազագիտութեան ուսումնասիրութեանը նուիրուած աշխատութիւնը, գրած կը լինէր խազերի ընթեռնելիութեան բանալին: Այս նշանակում է, համամարդկային չափանիշով մի հսկայական յայտնութիւն կը դառնար մարդկութեան եւ մեր ժողովրդի սեփականութիւնը:

Գրած կը լինէր մեծ քանակութեամբ նոր ստեղծագործութիւններ, դրանց թըւում, հաւանաբար, աւարտած կը լինէր «Անուշ», «Վարդանանք», «Սասնայ Ծըռեր», «Քաղաքավարութեան վնասնե-րը» արդէն սկսած օփերաները:

Դաստիարակած կը լինէր ոչ միայն իր հինգ սաներին, այլեւ տասնեակ աշակերտների, որոնք իրենց անմահ ուսուցչի լուսեղէն ուղեղի հիւլէներն իբրեւ ջահ կը տանէին աշխարհի չորս ծագերը հայորդիներին՝ լուսաւորելու արուեստի անդաստանը:

Նրա կատարողական դպրոցը կ՚աճեցնէր բազմաթիւ խմբական երգիչների, որոնք աւանդաբար այն կը փոխանցէին սերունդներին. կոմիտասեան երգեցողութիւնը կը լինէր գեղարուեստական հաճոյքի անհատնում աղբիւրը:

Եթէ ապրէր դէթ այդ քան տարիները, կ՚անէր այնքան, որքան կարող է անել հանճարը, եւ չէին հասցնի ուսումնասիրել սերունդները:

Ու այսօր, Կոմիտասի ծննդեան 100ամեակին, մեր համազգային ու համաժողովրդական սրբազան պարտքն է.

Վերջնականապէս դէն շպրտել Կոմիտասի ստեղծագործութեան, աշխարհայեացքի եւ գործունէութեան գնահատութեան ու արժէքաւորման մէջ դեռ եւս երբեմն տեղ տեղ գտնող թիւր, հնացած, երաժշտագիտութեանը պատիւ չբերող դրոյթներն ու բնորոշումները, լուսաբանել նրա բազմաբեղուն գործունէութիւնը հըր-նարաւորին չափ իրեն համարժէք տեսանկիւնով ու ճիրքով:

Կոմիտասի գեղարուեստական ժառանգութիւնն ուսումնասիրել բազմակողմանի լրջութեամբ ու խորութեամբ, սակայն, զգուշութեամբ ու երկիւղածութեամբ մատուցել ժողովրդին այն երգերը, որոնք վերջնականապէս չի սրբագրել ինքը՝ Կոմիտասը:

Կոմիտասի երգերի կատարումն ու մեկնաբանութիւնը, ընդհանուր առմամբ, դեռ եւս շատ հեռու են այդ երգերին համարժէք, կատարեալ գեղարուեստական մակարդակից: Դա պայմանաւորուած է մանաւորապէս երգչական, խմբերգային մշակոյթի անբաւարար մակարդակով, հետեւաբար՝ հարկաւոր նշանաւորանն ու խթանը պիտի լինի կոմիտասեան երգային դպրոցի աւանդների լուրջ ուսումնասիրման, պահպանման ու խորացման՝ կատարողական արուեստի ժամանակակից պահանջների բարձր մակարդակով:

Կոմիտասի ստեղծագործութիւնն առաւել ժողովրդականացնելու համար սրբութեամբ ու երկիւղածութեամբ փոխադրել, բազմաձայնել նրա ազգագրական նիւթերը, եւ ոչ թէ այդ անել նրա ստեղծագործական գլուխգործոցների հետ:

Կոմիտասը, իբրեւ համազգային երաժշտական մշակոյթի հանճարեղ ներկայացուցիչ, իր էութեամբ, գործունէութեամբ, աւանդներով, իղձերով ու առաքելութեամբ միաւորում է մեր մշակոյթի երկու ճիւղերը՝ Արեւմտահայն ու Արեւելահայը, ուստի ամէն կերպ սատարենք սփիւռքահայ երաժշտական մշակոյթը մայր հայրենիքի երաժշտական մշակութային վերելքի հետ միաւորելու, համազգային հարուստ ու բարձր մշակոյթ ստեղծելու ազնիւ գործին:

ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԱԼԹՈՒՆԸ...

Ա.

Ալթունը, աւելի ճիշդ մեր Ալթունը, իրապէս ոսկէ հատիկ աղջնակ մըն էր: Ոսկէ հատիկ էր ոչ միայն իր արտաքինով, ֆիզիքով, այլեւ հոգիով ու սրտով:

Ֆիզի՞քը, Աստուած իմ, ինչ ըսեմ, գեղնորակ, խուրձ – խուրձ վարսերը ուսերուն վրայ փռուած, կապոյտ, բաց երկինքի գոյն աչքեր, բարեձեւ քիթ ու բերան, նուրբ, բարակ մեր բարտիներուն նմանող հասակ մը, դեռ թարմ, դեռ վըտիտ, դեռ երկարելու, բարձրանալու հետամուտ:

Քանի տարու էր այդ օրերուն մեր Ալթունը: Ես ըսեմ տասը՝ դուք ըսէք տասնըմէկ: Ալթունն ալ բոլորին պէս խըլուած էր իր հայրենական տունէն, որբացած էր այդ տարիքին: Ալթունին հայրը — Միքայէլը — մեր գիւղացիներուն վերջին նահատակը եղաւ: Անոր խնայեցին իր ձայնին համար, իր երգերուն համար: «Միքօն լաւ ձայն ունի, լաւ երգեր ունի, խեղօք, անվնաս մարդ է, թող մընայ», ըսին, ու տեւն մը անոր չդպան: Բա՛յց, Թուրքը ոչ երգ կը սիրէ, եւ ոչ ալ երգահան, անոր երգն ու արուեստը ջարդել ու քանդելն են:

Ու... օր մըն ալ երգիչ Միքոյին եւս առաջնորդեցին սպանդանոց... «Թողէք մէյ մի երգեմ, սոցը ինչ կ՚ուզէք այնպէս ըրէք...» բարբառած էր Միքայէլը աղեխարժ յուզումով մը:

Ու, երգած էր հոն՝ Բալուայ պատմական կամուրջին վրայ: Իր ազու ձայնին գլխիւ ղընկղնկոցները սասսեր էին լեռ ու սար, դաշտ ու անտառ, միայն Թուրք կոչուածներուն սրտերն էին մնացեր անըլդգայ, անխարժ, անգութ... ու երգիչ Միքայէլին դիակն ալ յանձնուած էր Եփրատի հոսուն ջուրերուն...

Ալթունը, հիմա գերի էր մեզի պէս, որբ էր մեզի նման, ու ինկած է Մուխթառենց տունը պահապան անոնց ընդարձակ «պոստան»ներուն:

Չորս կողմը ջրառատ, լայն ու խորունկ առուներով շրջապատուած ընդարձակ տարածութիւն մը, — Մուխթառենց «պոստան»ները, սեխի եւ ձմերուկի, վարունգի ու կուլթայի անհամար շարքերով:

Եւ ինչ սեխեր, ինչ ձմերուկներ, ինչ կուլթաներ ու վարունգներ իրենց դըրդըռիչ կերպարանքներովը: Մեր Ալթունը, հետն ալ իրմէ աւելի տարեց քիւրտ «գաչըք» մը իբրեւ պահապան:

Մենք, հօտաղներս յաճախ կ՚երթայինք «պոստան»ները շրջապատող առուներուն եզերքները, ու անօթի աչքերով կը դիտէինք զանոնք առանց կարենալ օգտուելու անոնցմէ: Ալթունը կամեցող էր, կ՚ուզէր ի նպաստ մեզի բաներ մը ընել, բայց իրեն հետ կար քիւրտ «գաչըք»ը, անպիտանը անբաժան ընկերն էր Ալթունին:

Մէկ քանի անգամ մեր տղայական խելքով փորձեցինք բաներ մը ընել — ապնօգուտ: Շրջակայ տարածութիւնները «պոստան»ին կապող միակ ճամբան խըլ-խըլած, իր օրերը վաղուց ապրած փայտէ կամուրջ մըն էր, որով անոր մօտենալն ալ մեզի համար մահու եւ կենաց խնդիր էր:

Կային Մուխթառենց աղաները, մանաւանդ Ճումօն: Կ՚ըսէին, թէ Ճումօն քառասուն աչք ունէր, քառասունն ալ իրենց պարտէզներուն եւ այգիներուն յառած: Մնաց որ, մենք, հօտաղներս, քանի մը անգամ գործ ունեցած էինք Ճումոյին հետ, անոր նկատմամբ դասերնիս լաւ սերտած էինք:

Հեռուէն, մեր գլխի – ձեռքի նշաներուն Ալթունը կը պատասխանէր բարի տրամադրութեամբ, բայց, միշտ ուսերը թօթվելով: «Ինչ կրնամ ընել» ըսելու պէս:

Օր մը, սակայն, օգտուելով քիւրտ «գաչըք»ին կարճ բացակայութենէն մօտեցաւ, առուին եզերքը կանգնեցաւ մեր դիմաց ու ցած, գրեթէ անլսելի ձայնով յարեց, — աղբարներս, հոս մի կենաք, էս քիւրտ «Չլթիկը» ինձմէ չըաժնուիր, բան մը չեմ կրնար ընել ձեզի համար, գացէք վարերը, հեռուները, ես, սեխ, ձմերուկ կը փրցնեմ, առուին մէջ կը նետեմ, դուք, վարը, «պանտ» կապեցէք, բռնեցէք եւ կուշտ մը կերէք»:

Լաւ, տրամաբանական մտածում էր Ալթունին թելադրանքը: Ու այդպէս ալ ըրինք: Հիմա մեզի կը մնար վերէն Ալթունին ջուրերուն յանձնած սեխ – ձմերուկները որսալ:

Առուները շատ լայն էին, իսկ ջուրերը բաւականին խորունկ, մենք տակաւին լողալ չէինք գիտեր, ինչալ խեղդուելու սարսափը կար մեր մէջ:

Կը մնային միայն մեր երկար ձեռնափայտերը, անոնց օգնութեամբ պէտք էր որսայինք ջուրին հոսանքն ի վար մեզի հասած սեխ – ձմերուկները:

Եւ իրօք, մեր սպասումը երկար չտեւեց: Ազանքով – նազանքով իրարու ետեւէ մեզի հասան սեխի, ձմերուկի մեծկակ հատիկներ: Մենք մեր բոլոր տղայական հնարամտութիւնները ի գործ դըրինք զանոնք որսալու համար, բայց, անպիտաններէն ոմանք շատ հեռուներէն կ՚անցնէին, ուրիշներ մացառներու մէջ կը թաղուէին ու հոն կը մնային, մաս մըն ալ հազիւ ճամբայ ելած կը կորսուէին այլ ուղղութեամբ:

Այնուամենայնիւ, ինչ որ մեր ձեռքը կ՚անցնէր բաւական բաւարարութիւն կու տար մեզի, մենք այդքանին ալ գոհ էինք:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Իր խորհուրդներուն շփոթը ուրջին գեբեզմանական լռութեան հակապատկերը կ՚ընծայէր:

Այս լռութեան միջոցին սանդուխի դըռան բացուելուն եւ գոցուելուն ձայնը լսուեցաւ:

Պ. Լըպլան շարժում մը ըրաւ իր կապանքներուն մէջ:

— Ահա կինս, ըսաւ Թենարտիէ:

Հազիւ թէ ըսած էր, եւ ահա իրօք Թենարտուհին կաս-կարմիր դարձած, շընչասպառ, հեւալով եւ հրաբորբոք աչքերով ներս խուժեց, եւ երկու ահարկու ձեռքերը իր ազդրերուն զարնելով պոռաց.

— Կե՛ղծ է եղեր հասցէն:

Աւազակը, զոր Թենարտուհին հետը բերած էր, անոր ետեւէն երեւալով, եկաւ տապարը առաւ:

— Կե՞ղծ է եղեր, կրկնեց Թենարտիէ:

— Մարդ չկայ, կրկնեց տիկին Թենարտիէ, Սէն Տոմինիք փողոցը, թիւ 17տունը Պ. Իւրպէն Ֆապրը չկայ: Չեն գիտեր թէ ո՛վ է ան:

Շնչահատ այս խօսքը արտասանելէ ետքը շարունակեց.

«Պարոն Թենարտիէ, այս ծերը ծաղրեց քեզ. ահա ասանկ կ՚ըլլայ բարեսրտութեան վերջը. եթէ ես ըլլայի քու տեղդ, նախ եւ առաջ անոր լեզուն կը կտրէի, եւ եթէ չարութիւն ընէր, կենդանիի պէս կ՚եփէի զայն:

«Այն ատեն պիտի սորվէր խօսիլ, պիտի ըսէր թէ ո՞ւր է աղջիկը, պիտի ըսէր թէ ո՞ւր է դարձելի տղեղուկը: Ահա ես ասանկ կ՚ընէի, եթէ ձեր տեղը ըլլայի:

«Շատ իրաւունք ունին եղեր անոնք, որ կ՚ըսեն թէ մարդիկ աւելի անմիտ են քան կիները: Մարդ մը չկայ. տասնեօթը թիւը մեծ դուռ մըն է: Պ. Ֆապրը չկայ Սէն Տոմինիք փողոցը. հազիս բերանս եկած վազելս, կառապանին տուած ընծաս, ամէն բան պարապը գնաց: Խօսեցայ դռնապանին եւ անոր կնոջ հետ որ շատ գեղեցիկ կին մըն է, չգիտցան ո՛վ ըլլալը»:

Մարիուս շունչ քաշեց. Իւրսիւլը կամ Արտոյտը, այսինքն աղջիկը, այն զոր ալ չէր գիտեր ի՛նչպէս անուանել, ազատած էր:

Մինչդեռ կինը հայհոյելով կը խօսէր, Թենարտիէ սեղանին վրայ նստած էր, քանի մը վայրկեան կեցաւ առանց խօսք մը ըսելու, աջ ոտքը տարուբերելով եւ մտախոհ վայրենիի մը կերպարանքով վառարանը դիտելով:

Վերջապէս համր եւ տարօրէն անագորոյն հնչումով մը ըսաւ կալանաւորին.

— Կե՞ղծ հասցէ. ի՞նչ յուսացիր մեզ խաբելով:

— Ժամանակ վաստկի՛լ, պոռաց կալանաւորը ահաւոր ձայնով մը:

Եւ միեւնոյն պահուն ցնցեց իր կապերը որոնք կտրուած էին:

Կալանաւորը այլեւս մէկ ոտքով կապուած էր անկողնին:

Եօթը մարդոց դիրար ճանչնալու եւ իր վրայ խոյանալու ժամանակ չտալով բուխերիկին տակ ծռած, ձեռքը դէպի վառարանը երկնցուցած, յետոյ ելած կանգնած էր, եւ հիմա Թենարտիէ, Թենարտուհի եւ աւազակները վախով ուրջին դէպի ներսը մղուելով, շուարած կալանաւորին կը նայէին, որ գլխուն վերեւը կը բարձրացնէր կարմիր թուրը, ուրկէ սոսկալի նշոյլ մը կ՚արձակուէր. ալ գրեթէ ազատ էր եւ զարհուրելի դիրք մը ունէր:

Դատաստանական խուզարկութիւնը, որու տեղի տուաւ Կորպոյի խարխուլ տունին դաւաճանութիւնը, հաստատեց թէ ոստիկանութիւնը Թենարտիէի սենեակը մտած օրը մեծ սու մը գտաւ, որ մասնաւոր կերպով կտրուած եւ շինուած էր. այս մեծ սուն ճարտարութեան այն հրաշալիքներէն մէկն է զոր թիարանի համբերութիւնը խաւարին մէջ եւ խաւարին համար կ՚արտադրէ. հրաշալիք, որոնք ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ փախուստի գործիքներ:

Ինչ որ են բանահիւսութեան՝ արկոլեզուին այլաբանութիւնները, նոյն են նաեւ զոհարեղէններու մէջ զարմանալի արհեստի մը այս սոսկալի եւ նուրբ արտադրութիւնները:

Ինչպէս որ Վիյօններ կան լեզուին մէջ, նոյնպէս եւ Պենվենութօ Չելլինիներ կան թիարանի մէջ:

Ազատիլ փափաքող թշուառը երբեմն առանց գործիքի, խարբով մը, հին դանակով մը ձեւ կը գտնէ սու մը սղոցելով երկու նուրբ տախտակի բաժնելու, այս երկու տախտակները պեղելու՝ առանց աւերելու դրամական դրոշմները, եւ սուին կողին վրայ պտուտակի ծակ մը բանալու, որպէսզի երկու տախտակները նորէն կարենան կցուիլ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

Այրի Տիկին Զարուհի Տէր – Թովմաս – եան, Այրի Տիկին Էլիզ Եաղչիպէկեան, Տէր եւ Տիկին Փօլ Պատարոֆ եւ զաւակը ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանու – ցանեն իրենց յոյժ սիրեցեալ քրոջ, մօրա – քրոջ եւ ազգականին՝

ՖԼՕՐԱ ՇԷՕՀԼԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 12ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Մոնմորան – սիի հիւանդանոցը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի Ապրիլ 14, ժամը 16ին, Մոնմորանսի Սէն – Մարթէն եկեղեցին :

Հաւ. միջոց .— Կառ. տիւ Նոռէն Թուէն, ժամը 14·30 եւ 15, իջնել Անկէնի կայա – րանը, առնել թիւ 6 օթօպիւսը եւ իջնել Սէն – Վալէռի :

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախմբ. Հայր. Միութեան Ֆրան – սայի շրջանի կեդրոնական վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ն. Պալթայեանի եւ իր զա – ւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարա – գաներուն, իրենց ամուսինին եւ հօր ու ազգականին՝ Պ. Նազարէթ Պալթայեանի (Վալանս), մահուան առթիւ :

×

Համախմբ. Հայր. Միութեան Ֆրան – սայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը կուգայ իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնել Այրի Տիկին Կ. Անսըրլեանի, իր զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ի – րենց ամուսինին եւ հօր ու ազգականին, Պ. Կիրակոս Անսըրլեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Մինաս Գրիգորեան կը նուիրէ 50 ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օղ. կայանի ծոլահայեաց նոր շէնքին գնու – մին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Տոքթ. Լէյսիւսի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Տիկին Սրբուհի Գարակէօզեանի մահ – ուան առիթով Սկիւտարի Ամերիկեան վարժարանի ընկերուհիներէն, Տիկին Շուշիկ Ակորոֆ յիսուն ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին :

CONFERENCE

La section des jeunes de l'U.G.A.B.
invite tous ses membres et amis a assister
à la conférence qu'elle organise
le Mardi 15 Avril à 20 h. 45 précises
LA MUSIQUE
POPULAIRE ARMENIENNE
à la Maison des Centraux
8, Rue Jean-Goujon, Paris (8e)
—— Entrée gratuite ——
Cette conférence sera donnée par
Monsieur GERARD BOYADJIAN
professeur de Musique, qui étudie actuellement l'ethno-musicologie à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes et est l'auteur d'une thèse sur ce même sujet.
Renseignements : Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 11, Square Alboni Paris (16e) — Tél. : TRO. 03-18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե – դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա – նի, վանի Արամին, մահուան յիսնամ – եակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Եկար – եանի մահուան 45ամեակին առթիւ :

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե – րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու – րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին :

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ե – րեւանեան Օրը, Մայիս 18ին :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Տէր եւ Տիկին Աստուրեան 50 ֆրանք, Տիկին Սրբուհի քսան եւ տասը Պուրկ. Օտտոյի Կապ. Խաչին, Այրի Տիկին Կի – րակոսեան տասը, Այրի Տիկին Ակոեան տասը եւ տասը դպրոցին, Օր. Սիլվի Ա – կրոեան տասը, ոմն իր հօրը յիշատակին տասը : Խ. Հայրապետեանի հոգեհան – գստեան առթիւ Այրի Տիկին Մարտիրոս – եան տասը եւ տասը տեղւոյն Կապ. Խա – չին, Պուրկ. Օտտոյի Կապ. Խաչի մաս – նաճիւղ տասը, Օր. Աստղիկ Հայրապետ – եան քսան եւ տասը Կապ. Խաչին, Օր. Քէօսէեան տասը ֆրանք :
(Շար.)

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15
ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, 15 Ապրիլ, ժամը 20·45ին
CINEMA LE DAUPHIN
65, Rue Lafayette, Métro Cadet

Կը ցուցադրուին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՍՕՐ
(փաստանկար)
եւ
ԲԱՐԵՒ, ԱՅԴ ԵՍ ԵՄ

Այս արժէքաւոր ֆիլմը Քանի Միջազ – գային Փառատօնին ներկայացուած է :
ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին .—
M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
Հ Ա Մ Ա Ր

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
ԵՒ
ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

Երիտասարդական խումբ մը
Անվարան դիմեցէ՛ք
Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN
Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստան Երեւանէն, Հաղարէթեան Մառի կը փնտռէ իր քոյրը Վաչիկ Պար – տիզպանեան : Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել՝
MOURADIAN M.
22, Rue Marchande, 38 - VIENNE

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ .

Madame Eléna de la SOUCHERE
(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER
(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած
Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 15ին, երեկոյեան ժամը 9ին
SALON DU CLUB
51, Rue Grignan

Կը դասախօսէ

ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ .— Սփիւռքը իր դժուարութիւններով եւ կարելիութիւններով :

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին
SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին .— Տիկին Աստղիկ Տէոէեան *(երգ)*, Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝* ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն .—*

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(Գրիգոր – Վահանի Թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին .— Հայկուհի Խըտըշեան–Լա Շասանեը, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սթեփանօ

Ցայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման :

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն .—
K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով : Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Զուլֆիէտա Ստեփանեան կը փնտռէ իր տեգրը, Նաւասարդ Ռափա – յէլի Պետրոսեան, ծնած 1918ին, Սիսիանի շրջանի Սալվարդ գիւղը եւ ունի հինգ եղ – բայրներ Արշէն, Սերոբ, Անդրանիկ, Բենիկ եւ Հայրապետ :

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմա – ցնել Մարսէյլի Մայր եկեղեցին, 339 Ավընիւ Տիւ Փրատօ :

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչ

Fabrique de Vêtements
POUR HOMMES
VILLE - SPORT
Ets ARAKELIAN
84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54
PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON
VAJA *NEW JEAN'S*
VENTE AUX GROSSISTES

Agence Immobilière
Villas - Maisons de Campagne
—— Terrains ——
CABINET
GERARD
58, Chemin Pierre-Drevet
69 - CREPIEUX-LA-PAPE
Tél. : 40 - 43 - 23
R. C. Bourg 69 A 102
CARTE PROFESSIONNELLE N° 295
délivrée par la
Préfecture du Rhône
Bureaux :
ouverts matins uniquement
visite des Affaires : après-midi

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ԱՊՐԻԼ
MARDI
15 AVRIL
1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11488
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE Nº 11.488

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆԿԵՐԳԸ

Կիլիկեան Թագաւորութեան անկումէն ետք (1375) տակաւին 66 տարի Սիս մնաց Մայր Աթոռը :

1441ին «արեւելեան եպիսկոպոսներ»ու որոշումով է, որ անիկա փոխադրուեցաւ Էջմիածին : Գրիգոր Թ. Մուսաբէկեան մերժեց Վաղարշապատ երթալու հրաւէրը, նախընտրեց մնալ Սիս, իբրեւ կաթողիկոս: Էջմիածնի մէջ Կիրակոս Եպս. Վիրապեցի ընտրուեցաւ Կաթողիկոս : Գրիգոր Լուսաւորչի Աջն ալ մնաց Սիս (այժմ Անթիլիաս) : Ուրիշ Աջ մըն ալ կը գտնուի Էջմիածին :

Երկար պիտի ըլլար կրկին պատմականն ընել զոյգ կաթողիկոսութեանց : Ժամանակին մանրամասնօրէն գրած ենք այդ մասին այս էջերուն մէջ :

Անդրադառնալով Վազգէն Ա.ի հետապնդած քաղաքականութեան, ըսե՛նք թէ Զարեհ Ա.ի հանդէպ իր բռնած անհաշտ եւ անարդար դիրքը բոլորովին անըմբռնելի էր : Ինք որ «խաղաղութիւն» կը հռչակէ շարունակ յանկերգի պէս, երբեք խաղաղասէր ոգի ցոյց չտուաւ : Ընդհակառակն իր նշանաւոր կոնդակով անաթեմայի (նզովք) ենթարկեց երջանկայիշատակ կաթողիկոսը եւ զայն բաղդատեց Լեհաստանի դաւաճան Նիկոլ եպիսկոպոսին հետ : Մինչեւ եաք չուզեց ճանչնալ զայն իբրեւ կաթողիկոս :

Երիտասարդ հայրապետին դղայուն սիրտը չտոկաց այդքան հալածանքներու եւ անիրաւութեանց : Զարեհ Ա. իր մահկանացուն կնքեց 1963 Փետրուար 18ին: Վազգէն Կաթողիկոս խղճահար՝ առաջինն եղաւ հոգեհանգիստ կատարելու Էջմիածնի տաճարին մէջ հոգելոյս կաթողիկոսի յիշատակին եւ հրահանգեց Էջմիածնական թեմերուն հետեւելու իր օրինակին :

Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 26ին Երուսաղէմի մէջ Խորէն Ա.ի հետ իր ողջագուրումը կերպով մը խաղաղեցուց իր հոգին, յետ մահու ճանչցաւ Զարեհ Ա.ի կաթողիկոսական հանգամանքը : Սակայն շատ ուշ էր :

Զոյգ կաթողիկոսներու ողջագուրումով վերջ տրուած էր Սուրիա — Լիբանանի մեր գաղութներու «երկփեղկում»ին: Ու խաղաղութիւնը վերահաստատուած :

Երկար չտեւեց սակայն զինադուլը : Էջմիածնական կարգ մը թեմերու Անթիլիասին կապուիլը եւ Մարսիլիոյ երկրորդական խնդիրը պատրուակ ծառայեցին կրկին երկպառակութիւն սերմանելու սփիւռքի մեր խաղաղ գաղութներուն մէջ:

Իր խօսած բոլոր ճառերուն մէջ Վազգէն կաթողիկոս ամէն անգամ յարձակողական ճիչ մը դրաւ ընդդէմ Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռին եւ անոր գահակալին :

Անցեալ տարի զոյգ Ամերիկաներու մէջ իր երկար շրջապտոյտի ընթացքին, նոյնպէս անցեալ Յուլիսին Փարիզի մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթին առթիւ խօսած ճառերուն մէջ շարունակ կրկնելով, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին մէկ է, անոր կեդրոնը Էջմիածինն է եւ գլուխն ալ՝ անոր գահակալը, նպատակ ունէր նսեմացնելու Կիլիկեան Աթոռը :

Եւ ահա՛ վերջին օրինակը :

Խորէն Ա.ի Ամերիկա այցելութեան առթիւ Մայր Աթոռի Դիւանը կը հրատարակէ «Յայտարարութիւն» մը, որով կը շեշտէ թէ «Անթիլիասի Կիլիկեան Աթոռի կողմէ նման այցելութիւններ, առանց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գիտութեան եւ համաձայնութեան, հանդիսանում են դարերից ի վեր նուիրագործուած եկեղեցական կարգ ու կանոնի խախտում »:

Վազգէն Կաթողիկոս եւ Մայր Աթոռի Դիւանը շատ լաւ գիտեն, որ տարիներէ ի վեր Ամերիկայի Ազգային Թեմը, իր աւելի քան երկու տասնեակ եկեղեցիներով եւ հարիւր հազարէ աւելի հաւատացեալներով կապուած է Կիլիկեան Աթոռին, որուն գահակալը Էջմիածնի համաձայնութեան պէտք չունի իր հօտին այցելելու համար :

Ինչո՞ւ այս խարանումը Էջմիածնի կողմէ :

Ցատկանշական է նաեւ Վազգէն Կաթողիկոսի զատկական քարոզը, որ լոյս տեսաւ Յառաջի մէջ (6 Ապրիլ):

« Սիրոյ եւ խաղաղութեան» ակնարկութեան կողքին, աւելի պէտք էր կրկին հրապարակ նետելու իր սովորական դարձած յաւիտենական յանկերգը ·

« Իբրեւ Հայոց Հայրապետ, մեր սեպուհ պարտքը կը զգանք, անդադար ահազանգ հնչեցնել, հազար խօսքերով, հազար ձեւերով, յանձնի դարձնելու համար մեր օրերու հոգեւոր ազգային կեանքի գերագոյն ճշմարտութիւնը՝ թէ Հայութեան միակ ապահով խարիսխը Աստուածակառոյց Ս. Էջմիածինն է եւ մայր հողը հայրենի: Հայաստան, հայ ժողովուրդ, Հայոց պատմութիւն իրարմէ անբաժան են, եւ միասին անբաժան են՝ Ս. Էջմիածնէն »:

Յետոյ նաեւ՝ «... Ս. Էջմիածնի մայրական հրաւէրը կը բերենք մեր բոլոր պանդուխտ զաւակներուն, որ հեռու մնան պառակտումներէ, որ ձերբազատուին ամէն տեսակի թիւրիմացութիւններէ, եւ մէկ սիրտ մէկ հոգի, մտածեն ու գործեն ամրացնելու իրենց հոգեւոր միութիւնը, մէկ ու անբաժան եկեղեցիով, մէկ ու անբաժան նուիրապետութեամբ, մէկ ու անբաժան Հայոց ընդհանրական Հայրապետութեամբ »:

Սփիւռքը պէտք չունի նման քարոզներու: Ի զուր է ահազանգ հնչեցնել, կիրքեր հրահրել եւ երկպառակութեան մէջ մղել արտասահմանի խաղաղ գաղութները :

Լաւ կ'ըլլայ, որ Էջմիածին ամէն բանէ առաջ զբաղի Հայաստանի եկեղեցիներով եւ հոգեւոր կեանքով :

750.000 բնակիչ ունեցող Երեւան երեք փոքր եկեղեցիներ միայն ունի, որոնցմէ փաստօրէն մէկն է — Ս. Սարգիս, որ «կը գործէ»:

Ողբալի՛ երեւոյթ: Այնտեղ է, որ ահազանգ պէտք է հնչեցնէ Վեհափառը : Ու հանգիստ ձգէ սփիւռքը :

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԿՍԱԾ Է

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԿՈՒԼԻՍՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Կիրակի օր, արդէն Ֆրանսայի ամէն կողմերը հանրաքուէի թեր ու դէմ ելոյթները իրարու կը յաջորդէին, աւելի դիւրաւ կը հրմշտկէին : Ստրազպուրկի մէջ, «յառաջդիմութեան համար երիտասարդներու Միութիւնը» որ վաղուան Կոլիզմը կը պատրաստէ 11 նախարարներու ճառերը լսած է, նախարարապետէն սկսեալ, բայց ամէնէն մեծ խանդավառութիւնը ստեղծած է նախկինը՝ Ժորժ Փոմփիտու :

Այս համագումարին է արդէն, որ առաջին անգամ հաղորդուած է թէ կառավարութիւնը որոշած է 16էն 12 ամիսի իջեցնել զինուորական ծառայութեան շրջանը, որ յետ այսօրիկ կը մկրտուի՝ ազգային ծառայութիւն : Աւելի վերջ նախարար Մէսմէռ կարգ մը մանրամասնութիւններ պիտի տար այս մասին : Այս Ազգ. ծառայութիւնը կարելի պիտի ըլլայ կատարել 18էն 21 տարեկան, գլխաւորաբար 19 տարեկանին: Յետաձգումները (սիւռսի) ուսումներու բերմամբ պիտի նուազին 21 տարեկանէն վեր : Երբ համագումարը զիմաւորելով Մէսմէր « բանակ, Սոլտա» կրկնէր, նախարարը պատասխանած է «15 օրէն կը սկսի իր զինուորական ծառայութիւնը »:

Համագումարին առջեւ խօսած են ուրեմն՝ Քուվ տը Միւրվիլ, որ շեշտած է թէ ժամադրութիւնը զոր տը Կոլ անգամ մը եւս կուտայ Ֆրանսացիներուն, Ֆրանսայի եւ երիտասարդութեան հանդիպումը պիտի ըլլայ, Ժորժ Փոմփիտուի համար ոչ մէկ կասկած կայ, հարկ է այո քուէարկել : Նախկին նախարարապետը այս առիթէն օգտուելով կը ճշդէ թէ պէտք չէ յետին մտքեր վերագրել իրեն եւ կ'աւելցնէ թէ պայքարելով «այո» քուէարկելու համար հաւատարիմ եղած կ'ըլլայ իր անցեալին եւ ապագային :

Անտրէ Մալրօն ալ ջերմ ընդունելութեան արժանացած է եւ խօսք առած խանդավառութիւն ստեղծելով :— Նախ փարատենք հիմնական թիւրիմացութիւն մը: Հոս ենք օգնելու համար ձեզի որ գիտակցութիւնն ունենանք քաղաքակրթութեան տագնապին, որուն մէջ կոչուած էք ապրելու : Բայց դուք էք միայն —, քիչ մը աւելի կանուխ կամ ոչ —, որ պիտի լուծէք հարցը : Մարդկութիւնը մէկ պատնէշի չէ մնացած, անոնց միջեւ որ Պատմութիւնը կերտեցին եւ միւսներուն որոնցմէ բան չի մնար : Առաջին անգամը չէ որ ուսանողները կը պոռթկան, գուցէ առաջին անգամն է սակայն որ չափահասները կը տափականան եւ այս տագնապին մէջ որ աւելի դարաւոր օրինաւորութեան մը տագնապն է քան երիտասարդութեան տագնապը, հրաժարում մը պիտի չաւելցնենք այդքան ուրիշ հրաժարումներու : Փոխանորդագրով ճակատագիր չկայ եւ ձեր ճակատագիրը պիտի ըլլայ ինչ որ ընէք »:

Խօսք առած են նաեւ Արտաքին նախարար՝ Միշէլ Տըպրէ, որու համար «միայն ազգին անունով կարելի է կառավարել » ինչ որ կ'արդարացնէ հանրաքուէն, ապա ընկերային հարցերու նախարար՝ Մորիս Շուման :

× «Ֆիկառօ» Երկուշաբթի օր հրատարակած էր տեսակցութիւն մը, զոր Ծերակոյտի նախագահ՝ Ալէն Փոհէռ, շնորհած է թերթին : Փոհէռ կը բացատրէ թէ ինչու դէմ է հանրաքուէի դրուած օրինագիծին եւ կը պարզէ նաեւ մտահոգութեան բազմաթիւ պատճառները : Իր եզրակացութեան մէջ, Ծերակոյտի նախագահը կ'ըսէ :— « Ձեմ հասկնար այն պատճառաբանութիւնը, ըստ որուն ո՛չ քուէարկել, կը նշանակէ համայնավարներու հետ քուէարկել : Համայնավարները ո՛չ կ'ըսեն վարչակարգին, մենք « Ո՛չ» կ'ըսենք օրէնքին: Ինչ կը վերաբերի ինծի, դէմ չեմ վարչաձեւին քանի որ համաձայն եմ 1958ի Սահմանադրութեան եւ կը բողոքեմ, որ միշտ չի գործադրուիր: Այն վայրկեանէն ուր միայն մէկ ժողով կը մնայ, իր բոլոր վտանգներով, այն վայրկեանէն ուր եւամենայն կարելի վերաքննութիւն մը կայ, կամ Ազգ. Ժողովին, կամ Հանրապետութեան նախագահին, այն վայրկեանէն երբ այդքան մտահոգիչ փոխանորդ մը կը նշանակուի, խիղճս հանգիստ, ինծի համար, այս բոլորը կապ չունի համայնավարներուն հետ : Եւ կը պնդեմ, որ եթէ այս օրէնքը քուէարկուի, լաւագոյն առիթները պիտի տայ մենատիրական վարչաձեւի մը, ինչ որ ալ ըլլայ, որ գործադրէ իր ճնշումը, որովհետեւ այլեւս կեցող չըլլար »:

« ԿՈՄԻՏԱՍ ՓՈՂՈՑ »

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Վալ տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, Շաբաթ իրիկուան Սփիւռք-Կոմիտասի համերգին ընթացքին, որու կը նախագահէր խիստ ուսումնասիրուած ճառ մը կարդաց Կոմիտասի մասին : Ցայտնի էր թէ քաղաքապետը ճիգ չէր խնայած մօտէն ծանօթանալու համար Կոմիտասի կեանքին ու գործին (ճառը կը հրատարակենք առանձին) : Այս առթիւ, Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի յայտարարեց թէ Ալֆորվիլի Քաղաքապետական Խորհուրդը որոշած է Կոմիտասի անունով մկրտել, Ալֆորվիլի փողոցներէն մէկը, անմահ Վարդապետին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆ հասած լուրերը շատ հակասական են եւ կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել: Կը թուի թէ խորհրդ. նոր միաւորներ հասած են Չեխոսլովաքիա, թէեւ իբրեւ պատճառաբանութիւն, կ'ըսուի Վարշաւայի ուխտի ուժերուն զօրափորձերուն մասնակցելու համար է: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լարուած կը մնայ Կ. Կոմիտէի լիակատար նիստէն երկու օր առաջ : Կը կարծուի նաեւ թէ մամուլը, իր ձեւով կը բողոքէ հաստատուած գրաքննութեան դէմ : Այսինքն՝ չափազանցուած ձեւով կուտան «պարտադիր» լուրերը : Այսպէս սլովաք Կ. Կոմիտէի քարտուղարին ճառը լրագրողներուն դէմ, կը տրուի ամբողջութեամբ : Ռուտէ Պրավօ թերթն ալ երկար ինքնաքննադատութիւն մը հրատարակած է առջի օր :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի 20ամեակի նստաշրջանը վերջացաւ առջի օր եւ ծառայեց գլխաւորաբար նուիրագործելու ֆրանքամերիկեան յարաբերութեանց սերտացումը : Խորհուրդին վերջնական զեկոյցը կը շեշտէ :— Ա) Նկատի առնելով հանդերձ որ արեւելք – արեւմուտք յարաբերութեանց բարելաւումը խանգարուած էր Չեխոսլովաքիոյ խորհրդային միջամտութեամբ ..., նախարարները վճռած են շարունակել իրական յառաջդիմութիւն փնտռել այդ ճամբուն մէջ : Բ) Արեւելքի հետ բանակցութիւններ հետապնդել : Գ) Դաշնակիցներու քաղաքական համախոհութիւնը գլխաւոր ազդակն է արեւելք – արեւմուտք բանակցութիւններու : Դ) Եղածին պէս պէտք է պահել ՕԹԱՆի ռազմավարութիւնը : Ե) Ներքին շփումները պէտք է բազմանան: Նախարարական յաջորդ նստաշրջանը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբերին՝ Պրիւքսէլ :

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն որ չորս հոգի եւս կախաղան հանուած են, իբրեւ լրտես ի նպաստ Միացեալ Նահանգներու :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը Զերի ի Փոփուլիթ կը գրէ թէ եթէ Խորհ. Միութիւնը Եուկոսլաւիոյ կամ Ռումանիոյ վրայ յարձակի, Ալպանիա Ռումէն եւ Եուկոսլաւ ժողովուրդներու կողքին կ'ըլլայ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ արտաքին նախարարը՝ Աբբա Էպան, պատասխանելով Հիւսէյնի առաջարկներուն կ'ըսէ :— « Եթէ խաղաղութեան իրական առաջարկներ ունիք, բերէք բանակցութեանց սեղանին եւ մի՛ զոհէք զանոնք բանաձեւելէ մամուլի ճաշերու ընթացքին »:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐ

Ա.

Արարատեան դաշտավայր։ Վեհափառ Մասիսի ստորոտում տարածուող այս արգաւանդ հովիտն է ահա, որ դարեր շարունակ Հայոց օստանն է եղել եւ ժամանակին այնտեղ են բարձրացել հայ ժողովրդի հնագոյն մայրաքաղաքները՝ Արմաւիրն ու Արտաշատը, Վաղարշապատն ու Դուինը։ Չկան այժմ այդ հին քաղաքները։ Ժամանակի եւ օտար բարբարոս նուաճողների հարուածների տակ ընկել են նրանց վեհաշուք տաճարներն ու պալատները, իսկ մոլեգին հողմերը հողով են ծածկել նրանց փլատակները։ Տասնեակ ու տասնեակ դարեր են անցել եւ այժմ հնագէտի բրիչն է միայն, որ լոյս աշխարհ է հանում Արմաւիրի ուրարտական հզօր պարսպապատերը, Դուինի տաճարների ու Թագաւորական պալատների մնացորդները։ Իսկ հին Արտաշատի տեղում այժմ վայրի տատասկն է աճում, եւ նրա հնագոյն միջնաբերդի վրայ է, որ ծուարել է հայկ. միջնադարեան վանական համակառոյցներից մէկը՝ Խորվիրապը։

Այլ բախտ էր վիճակուած Վաղարշապատին։ Թագաւորանիստ այս քաղաքը հանդիսացաւ քրիստոնէութեան օրրանը Հայաստանում եւ այստեղ բարձրացան նրա առաւել նշանաւոր տաճարները։ Այստեղ, Վաղարշապատում էին կառուցուել հայ եկեղեցու առաւել նուիրական վկայարանները եւ քաղաքի կենտրոնում, հաւանաբար Թագաւորական ապարանքից ոչ հեռու էլ, խորտակուած մեհեանի տեղում՝ առաջին եկեղեցին։

Անցան դարեր եւ մէկ անգամ չէ, որ Թշնամի ուժերը ասպատակեցին ու աւերեցին քաղաքը, հողին հաւասարեցնելով նրա կառուցուածքները։ Սակայն ամէն անգամ հայ ժողովուրդը սրբութեամբ վերականգնում էր իր նուիրական կառոյցները, եւ եթէ այժմ հնագոյն պալատներից ոչինչ չի հասել մեզ, սակայն կանգուն են վաղ միջնադարեան նրա տաճարները, որոնք փրաւմբ փառքն ու պատիւն են հայ ճարտարապետութեան եւ դարերի խորքը պէտք է տանեն նրանց կառուցող ճարտարապետների անմոռաց յիշատակը։

×

Քաղաքը հիմնել է Վաղարշակ Թագաւորը Բ. դարում Ք. Ա., նոյն այն տեղում, որտեղ գտնւում էր էլ աւելի վաղ կառուցուած Վարդգէսաւան բնակավայրը։ Քաղաքը շրջապատուած էր բարձրաբերձ պարսպապատով, որն իր հերթին պաշտպանւում էր Ջրով լի խանդակներով։ Այն հանգամանքը, որ քաղաքը տեղաւորուած էր հայթավայրի վրայ եւ միայն հարաւային մատոյցներն էին պաշտպանուած ճահճուտներով, տրամաբանական են դարձնում հզօր պարսպապատի առկայութիւնը, որի մասին յատկապէս յիշատակում են պատմիչները։ Արտաշատից յետոյ ան իր նշանակութեամբ երկրորդ քաղաքն էր երկրում եւ այստեղ էին գտնւում Թագաւորական պալատներն ու ապարանքները եւ այստեղ էին իրենց կայանը հիմնել հոմէական զօրամասերը. այդ են վկայում Վաղարշապատում յայտնաբերուած յունարէն եւ լատիներէն լեզուներով գրուած արձանագրութիւնները։

Դ. դարը շրջադարձային եղաւ հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ։ Աւատական հասարակարգի կազմաւորումն ու քրիստոնէութեան տարածումը միանգամայն նոր նախադրեալներ ստեղծեցին նաեւ հայ մշակոյթի եւ յատկապէս հայկական ճարտարապետութեան զարգացման համար, իսկ քրիստոնէութեան տարածումը ընթացաւ հեթանոսական, կրօնական կենտրոնների աւերման նշանաբանով։ Հրով ու սրով ոչնչացուեց դարաւոր մշակոյթը, մեհեանների հոյակերտ շէնքերը կրակի ճարակ դարձան, փշրուեցին, ոչնչացուեցին հեթանոսական աստուածների արձանները եւ խարոյկների մէջ այրուեցին մեհեաններում պահուող մագաղաթները։

Հայ մշակոյթի համար անասելի ծանր էր այդ կորուստը եւ էլ աւելի ծանր էր հայ քանդակագործութեան եւ որմնանկարչութեան համար, որոնց զարգացումը արհեստականօրէն կասեցուեց նոր դաւանանքի կողմից,

Նոյն բախտին արժանացան նաեւ Վաղարշապատի հեթանոսական տաճարները։ Դ. դարի սկզբին, ինչպէս յիշատակում են պատմիչները, Գրիգոր Լուսաւորիչը հիմնեց այստեղ քաղաքի առաջին քրիստոնէական տաճարը, այն կառուցուածքը, որ դարեր պէտք է ապրէր որպէս հայ եկեղեցու Մայր տաճարը։

Դարերի ընթացքում առասպելներ հիւսուեցին տաճարի տեղի ընտրութեան մասին. ըստ այդ առասպելների նրա տեղը ցոյց է տուել երկնքից իջնող Միածինը, այստեղից էլ Վաղարշապատի նոր անունը՝ Էջմիածին, մի անուն, որ տարածում է ստանում համեմատաբար աւելի ուշ շրջանում, ոչ վաղ քան ԺԳ. դարից։

Քաղաքը եւ նրա հնագոյն կառուցուածքները մէկ անգամ չէ, որ կործանուել են, նորից վերականգնուել ու նորից կործանուել։

Ե. դարի պատմիչ Բիւզանդը յիշատակում է, որ Պարսից Շապուհ Բ. Թագաւորի զօրքերը 369ին, այլ քաղաքներում կատարած աւերածութիւնների հետ միասին, հիմնայատակ կործանում են նաեւ Վաղարշապատը եւ գերի քշում 19.000 բնտանիք։

Սակայն, արդէն նոյն դարի վերջին կամ յաջորդ Ե. դարի սկզբին, Սահակ Կաթողիկոսի օրօք, տաճարը նորից է վերակառուցւում, եւ այդ դրութեամբ յարատեւում է մինչեւ Ե. դարի վերջը, երբ նորից անհրաժեշտ է դառնում նրա վերակառուցումը։ Սակայն այս նոր վերակառուցումը, որ ձեռնարկեց իշխան Վահան Մամիկոնեանը 484ին, բնաւ էլ վերակառուցում չէր սովորական իմաստով, ինչպէս յիշատակում են ժամանակակից պատմիչները եւ ինչպէս այդ հաստատեցին պեղումները. Ե. դարի վերջում հին տաճարի տեղում պահպանուեցին նրա առանձին տարրերը միայն, կառուցուեց ըստ էութեան մի նոր տաճար։

Ահա այդ Ե. դարի կառուցուածքն է, որ այսօր կանգնած է մեր առջեւ, թէեւ անցած 1500 տարիների ընթացքում այն եւս շատ վերակառուցումների է ենթարկուել եւ յուշարձանի ամբողջ ծածկը գմբէթի հետ միասին հանդիսանում է ԺԷ. դարի գործ։

Էջմիածնի տաճարը իրաւմբ պատկանում է հայկական ճարտարապետութեան առաւել նշանաւոր յուշարձանների թւին և պատահական չէ, որ շատ ուսումնասիրողներ են անդրադարձել նրան եւ առկայ են նրա նախնական ձեւերի մի քանի վերակազմութեան նախագծեր (Տիւպուա, Թորամանեան)։

Տաճարի, հայկական ճարտարապետութեան այդ հնագոյն կառուցուածքներից մէկի, պահպանութեան գործը միշտ էլ մտահոգել էր համապատասխան կազմակերպութիւններին եւ 1955–56 թթ. ընթացքում գլալի աշխատանքներ ձեռնարկուեցին մոյթերի եւ գմբէթակիր կամարների ամրացման նպատակով. վերջիններս առնուեցին պեթոնի կաղապարի մէջ եւ այսպիսով այս նշանաւոր կառուցուածքը փրկուեց ապահովուեց երկրաշարժական ուժերի վտանգից։ Այդ աշխատանքներին զուգահեռ գիտութիւնների ակադեմիայի արուեստի հիմնարկութեան ձեռնարկած պեղումները բացեցին էլ աւելի հին կառուցուածքի մնացորդներ եւ պարզ դարձաւ, որ Ե. դարի մոյթերը, իրենց խարիսխների հետ միասին դրուել են աւելի վաղ կառուցուած տաճարի խարիսխների վրայ, ընդ որում այդ հնագոյն խարիսխների ձեւերը վկայում են նախնական կառուցուածքի պազիլիկատիպ լինելու մասին։

Այսպիսով ակնյայտ դարձաւ, որ Էջմիածնի նախնական կառուցուածքը, յար եւ նման Դ. – Ե. դարերի հայկ. պաշտամունքի պազիլիկատիպ այլ կառուցուածքների, ունեցել է երկայնական յօրինուածք, եղել է Թաղածածկ եւ տաճարը գմբէթ է ստացել միայն Ե. դարի վերակառուցման ժամանակ, երբ հին կառուցուածքի փոխարէն նոյն այն տեղում կառուցուել է սկզբունքօրէն միանգամայն այլ տիպի մի շէնք։

ՃԱՐՏ. ՍՏ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԱԼԹՈՒՆԸ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Որքա՞ն տեւեց մեր սեխի, ձմերուկի ու ձեւի «որսորդ»ութիւնը, չեմ յիշեր, կը յիշեմ միայն, որ օր մը, երբ մենք կըր-կին առուներու եզերքը շարուած մեր առօրեայ որսերուն կը սպասէինք, «պոստան»ին կողմէն լացի, տարօրինակ ճիչերու ձայներ հասան մեր ականջներուն։ Ի՞նչ կրնար պատահած ըլլալ ... Զըլլա՞ր որ Ալթունին ադաները նշմարած ըլլային իր «արարքը», կամ մատնուած ըլլար քըրդուհիին կողմէ.. մեր լսածը հասարակ ճիչ կամ հասարակ լաց չէր, այլ աղաղակի նմանող բան մը։

Մենք, երկու – երեք ընկերներս խումբ մացառներու մէջէն բարձրացանք մինչեւ այն վայրը ուրկէ լաւ կ՚երեւար Մուխթանեց «պոստան»ներուն լրիւ տարածութիւնը։ Ճիչի, լացի ձայները այլեւս կը լսէինք շատ յստակ կերպով, յստակ կ՚երեւար նաեւ «անցքը», որ տեղի կ՚ունենար հոն՝ բանջարանոցին կեդրոնը ճիշդ «խուլին» քով։

Մեր Ալթունը կարծես վայր դարձած մէկ ձեռքով բռնած էր քրդուհիին մազերը, միւս ձեռքով անդադար ուժգին կերպով կը հարուածէր անոր քիթն ու բերանը։ «Տեհ գնայ բաէ, հա... տեհ գնայ հիմա մատնէ, օր ես քեզի էս ջուրին մէջ չխեղդեմ թող ինծի Ալթուն չըսեն ...»։

Քրդուհին իր ձայնին ամբողջական ուժգնութեամբ կ՚աղաղակէր, անօգուտ, կարծես Ալթունը միտքը դրած էր «մինչեւ ծայրը երթալ ...»։

Մենք, մացառներու մէջէն զանազան ձեւի ձայներ բարձրացուցինք Ալթունը հանդարտեցնելու համար։ Եւ իրօք Ալթունը կանգ առաւ, ձեռքէն թող տուաւ քրդուհիին մազերու խուրձը, յետոյ մօտեցաւ առուին և իր ձեռքերը, դէմքը լուաց։ Հեռուէն նշմարեցինք, որ իր այտերուն վրայ ալ ճանկռտուքի, արեան հետքեր կային։

Այժմ, մեզի համար բացայայտ էր Ալթունին կռուելու պարագան։ Անիկա այդ յանդուգն արարքը գործած էր, այո, մեզի իր աղբարներուն համար, չէ որ ամէն առիթով կ՚ըսէր ու կը կրկնէր՝ «Դուք բոլորդ իմ աղբարներս էք»։

Հիմա հանդիստ պիտի ձգէի՞ն զինք, քրդուհին պիտի չմատնէ՞ր զինք, Թակարդ մը պիտի չլարէ՞ին իր ճամբուն վըրայ... չէ՞ որ Հայու ողորմելի մնացորդ մըն էր, անտէր, անօգնական, անյենաբան ...։

Մենք սկսանք շատ մտահոգուիլ իր մասին։ Հազար երանի, եթէ այս կողմերը չգայինք, Ալթունին չերեւայինք, զայն

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱԻՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Սուլթանը գող հանելու եւ զինքը չփոթութեան մատնելու համար, պէտք չէ որ իր անձին դէմ ուղղուի հարուածը ... կրնանք ուրիշ զոհ մը ընտրել։

— Ո՞վ, հարցուց Սայի պէյ։

— Օրինակի համար ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք փաշան... կարծեմ Համիտին շափ արժանի է այդպիսի մահափորձի մը ենթարկուելու։

— Չէ չեմ ըսեր, բայց նորէն այդ մահափորձը քու կարծածիդ չափ դիւրին չի թուիր ինծի։ Նախ՝ տինամիթով շինուած ռումբան հարկ է ճարել...։

— Անիկա պատրաստ է, պատասխանեց Սատըք պէյ, հաստատ շեշտով մը։

— Յետոյ պէտք է գտնել այն անձնուէր մարդը, որ յանձն պիտի առնէ այդ ռումբան նետելու ոստիկանութեան նախարարին վրայ...։

— Այդ անձն ալ պատրաստ է, ըսաւ Սատըք նոյն շեշտով։

Երկու երիտասարդները զարմացած իրենց բարեկամին նայեցան։

— Կը յուսամ որ կատակ չէ ըսածդ, գոչեց Սայի պէյ, որ տակաւին չէր ուզեր հաւատալ թէ իր ընկերը լրջօրէն կը խօսէր։

— Կատակի ժամանակ չէ, պատասխանեց միւսը, այլ գործելու, երբ մեր լաւագոյն ընկերները զէնք ի ձեռին կռիւ կը մղեն լեռներու մէջ, շատ անպատեհ պիտի ըլլար այստեղ կատակաբանութեամբ ժամանակ անցընել. չէ՛, կատակ չեմ ըներ եւ ինչ որ ըսի, բացարձակապէս ճիշդ է...։

— Ուրեմն կատարենք այդ մահափորձը։

— Երկուքդ ալ համամի՞տ էք ուրեմն, կը կարծէ՞ք որ մահափորձը պէտք է Շէֆիք փաշայի վրայ կատարուի՝ թէ լաւագոյն է ուրիշի մը վրայ փորձել։

— Ոչ, ընտրութիւնդ խիստ լաւ է, Ապտիւլ Համիտէն զատ եթէ կայ մէկը որ արժանի է ատոր, այն ալ ոստիկանութեան նախարարն է...։

— Եւ կը յուսա՞ք որ այս մահափորձը բաղձացուած արդիւնքը յառաջ բերէ։

— Ապահովաբար։ Միայն թէ Սուլթանը պէտք է հասկնայ որ հարուածը մեր կողմէն կուգայ...։

— Այդ կրնանք դիւրաւ հասկցնել իրեն, պատասխանեց Սատըք պէյ։

— Ատոր մասին ալ մի՞ջոց մը խորհա՞ծ ես։

— Բնականաբար։ Մահափորձէն առաջ, Սոֆիա գտնուող մեր ընկերներուն միջոցաւ, յանուն մեր քոմիթէին սպառնական նամակներ կ՚ուղղենք նախարարներուն եւ ծանօթ պալատականներուն եւ յետոյ հասկցուցած կ՚ըլլանք որ մահափորձը մեր ձեռքով պատրաստուած է եւ թէ միեւնոյն ատեն սարսափ կը սփռենք Եըլտըզի շրջանակներուն մէջ։ Այո, միայն թէ պէտք է որ գործը յաջողութեամբ գլուխ հանենք... հիմա ըսէ տեսնենք թէ ո՞ւր կը գտնուի ռումբան։

— Իմ սենեակիս մէջ, պատասխանեց Սատըք պէյ ամենայն հանդարտութեամբ։

— Բայց ի՞նչպէս յաջողեցար ձեռք ձգել, հարցուց Սայի պէյ։

— Գիտէք որ միշտ յարաբերութեան մէջ եմ մեր յեղափոխական ընկերներուն հետ. անոնք հայթայթեցին ինծի անմիջապէս, երբ երէկ իրենցմէ հատ մը խնդրեցի։

— Ըսիր թէ, շարունակեց Սայի պէյ, անձնուէր ընկեր մը պատրաստ է այդ ռումբան գործածելու, կրնա՞ս ըսել թէ ո՞վ է այդ անձը։

— Ես, ըսաւ երիտասարդը։

Սայի պէյ չպատասխանեց եւ Արիֆի նայեցաւ այլայլած դէմքով մը։

— Ինչո՞ւ կը շփոթիք, ըսաւ երիտասարդը իր ընկերներուն, մի՞թէ վճռական հասած չէ՞ ... գոհողութիւններու ժամանակը

— Անշուշտ, պատասխանեց Սայի պէյ, բայց ըսածդ այնքան անակնկալ մը եղաւ ինծի համար, որ չիտակը չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պէտք է պատասխանել։

— Համաձայնութեամբ որոշեցինք թէ մահափորձը պիտի կատարուի, շարունակեց նախկին խմբագիրը, անիկա բաւական է. գալով զայն ի գործ դնելիք անձին, այդ կարեւորութիւն չունի՝ ես կամ ուրիշը ի՛նչ հարկ կայ վրդովումի։

— Սիրելի բարեկամ, ըսաւ Սայի պէյ յուզուած, անշուշտ շատ գեղեցիկ ու աբեսարիտա բան մըն է ըսել ուզածդ, բայց մի՞թէ մեր հեռաւոր ընկերները պիտի հաւանէի՞ն որ այսպիսի գործի մը մէջ անձդ վտանգէիր...։

— Մի՞թէ անոնք մեր հաւանութիւնը առի՞ն երբ հայրենիքի ազատութեան սիրոյն իրենց անձերը վտանգեցին... եւ յետոյ, այժմէն կը յայտարարեմ, որ ձեր կողմէ որեւէ ընդդիմութիւն օգուտ չունի, ես որոշած եմ միտքս դրածս գործադրել, նոյնիսկ եթէ պէտք ըլլայ հազար կտոր ձեր կամքին։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 104)

այս անել կացութեան մէջ չգնէինք ։

Ցայժմ օրը, մենք մեր հօտերը քշե-ցինք բաւականին հեռուները ։ Համոզ-ուած էինք, որ երէկուան դէպքը այդքա-նով չէր վերջանար ։ Մեզի, բայց մա-նաւանդ Ալթունին համար քանի մը վե-րապահուած էին ։ Քիւրտը ոխակալ է, գիւրին - գիւրին չի հաշտուիր իր անձին դէմ կատարուածներուն հետ ։

Կէսօրին, երբ սովորականին պէս մեր հօտը «մաղալ» կ'ընէինք ուռենիներու շու-քերուն տակ, յանկարծ Մուխթառենց Ճումօն ցցուեցաւ մեր դէմ ։ «... Հա, եկէք նայիմ, սեւ, ձմերուկ գողցող լա-կոտներ, հիմա ձեզի կը ցուցնեմ թէ ինչ ըսել է Մուխթառենց «պոստան»էն գողութիւն ընելը » ...։

Այդ օրերուն, մեր տկլոր մարմիններով ուրիշ նախանձելի առաւելութիւններ չու-նէինք, բայց միայն վազելու, արագ վա-զելու առաւելութիւնը ։ Տարփներով, ձը-մեռ - ամառ բոպիկ պտըտելէն մերկ ոտ-քերնուս ներբանները կարծրացած, քա-րացած էին, այնպէս որ, փուշն ու քա-րերը սերտօրէն բարեկամացեր էին անոնց հետ, ու ծեծէ խուսափելու միակ փրկա-րար միջոցը փախուստն էր ։

Ու այդպէս ալ ըրինք ։

Ճումօն դեռ իր «քարոզը» չաւարտած, մենք արդէն անյայտացեր էինք խիտ մա-ցառներուն մէջ ։ « Հա, կը փախի՞ք, շատ բարի, այսօր փախաք, ամէն օր չէք կրնար փախչիլ ապատիլ ձեռքէս, երբ ըլլայ ես ձեր բոլորին «հախէն» պիտի գամ ... զգացէք ձեր բարի քրոջը վիճակը նայեցէք ...» ։

Մեր բարի քո՞յրը ... Ալթունն էր ան-շուշտ ։ Ով գիտէ, ինչ ըրած էր, ինչ վայ-րենի կատաղութեամբ ծեծած էր ։ Մտա-հոգութիւնը սկսաւ չարչարել մեր փոքրիկ ուղեղները, ծանր թախիծը նստաւ մեր սրտերուն վրայ ։ Ինչ ընէինք, ի՞նչ կրնա-յինք ընել, գոնէ լուր մը առնէինք Ալթու-նին վիճակի մասին ։

Ճումօն տեսնելով որ անկարելի է մեզ ձեռք ձգել, կատղած, գլուխը օրօրելէն դանդաղ քայլերով հեռացաւ ։ Մենք շու-տով հաւաքուեցանք քով քովի ։ Տրտում, գլխահակ իրարու երես կը նայէինք ա-ռանց կարենալ բան մը ըսելու իրարու ։

Մեր Մարտիկը, որ քովս կանգնած էր, յանկարծ, դարձաւ ինծի՝ «քալէ երթանք մինչեւ կալերը, Հմայեակէն, Խաչիկէն լուր մը առնենք » ։ Միւս ընկերները հա-մաձայնեցան ։ «Շուտ գացէք շուտ եկէք» ըսին ։

Մենք հովի արագութեամբ վազեցինք կալերը ։ Հմայեակը հոն չէր, գտանք Խա-չիկը ։ Հարցնելու պէտք չկար, իր դէմ-քէն, կերպարանքէն յայտնի էր, որ պա-տահարը հասարակ բան չէր ։ «... Խեղճ աղջիկին վիճակը վիճակ չէ, — յարեց փղձկալէն — վայրենին իր ամբողջ ուժը փորձած է խեղճ աղջնակին վրայ, հրաշք մը կրնայ փրկել զինքը ... Հմայեակը «ռէշ»ով քաղաք փոխադրեց զինքը ...» ։

Տրտում, գլխիկոր վերադարձանք մեր ընկերներուն մօտ, ու պատմեցինք եղե-լութիւնը ։ Լացինք, մենք բոլորս խոր կսկիծով լացինք Ալթունին համար ...

×

Ալթունը քարի ծնունդ էր թէ երկաթի չեմ գիտեր, գիտեմ միայն, որ իր ստա-ցած ծանր հարուածներէն, վէրքերէն ա-ռողջացաւ, ոտքի ելաւ ։ Ոտքի ելաւ, բայց անյայտացաւ, ո՞ւր գնաց, ի՞նչ ե-ղաւ, անյայտ մնաց ինծի ։

Ես դժոխքէն ազատեցայ ինկայ որբա-նոց, իմ հօտաղ ընկերներէս շատերն ալ ինծի պէս ։ Մենք դեգերեցանք որբանո-ցէ - որբանոց, շրջանէ — շրջան, երկրէ - երկիր ։ Ու բախտէն շատերս ինկանք այս օրհնեալ երկիրը ։

Տարիներ ետք, օր մը, ինծի ազգական եւ հօտաղ ընկերներէն Մարտիկը գրեց, որ անպայման Միջերկրականի եզերքի մեծ քաղաքը իջնեմ քանի մը օր միասին անցընելու համար ։ «Մի վախնար, դուրսը չես մնար, պատկելիք տեղ ունելիք հաց կայ, ու յետոյ բաներ կան երբ հոս գաս կը տեսնես, կ'իմանաս », կը գրէր ։

Այդպէս ալ ըրի ։ Իջայ Մարսէյլ ։ Կա-յարանի մուտքէն մինչեւ դուրսի ատի-ճաններուն ծայրամասը, տարիներու կա-րօտին հետ մեր առօրեայ տաքն ու պաղը փրար խառնեցինք ։ Աստիճաններուն տակ, յանկարծ «կեցիր » ըսաւ —— տուն երթալէ առաջ քեզ ուրիշ տեղ պիտի տա-նիմ ։

— Ինչ կ'ըսես եղբայր, մէյ մը երթանք մայրիկդ տեսնեմ, բարեւ մը տամ, «ա-խըր» պատառ մը հաց կերած եմ ձեռքէն ։

— Երթալիք տեղերնիս ալ ազգականի տուն է, օտարի տուն չէ ։

— Ո՞վ է այդ ազգականը որ ես չեմ ճանչնար —— ըսի աւելի հետաքրքիր ։

— Ալթունը ։

— Ալթո՞ւնը ... ո՞ր Ալթունը ... մե՞ր Ալթունը ։

— Այո, մեր Ալթունը, արդէն ամուս-նացած տանի, զաւակներու տէր ։ Հաւատայի՞ ...

×

Հիմա Ալթունը ոչ միայն տանի, ամու-սինի, զաւակներու տէր է, այլ եւ հարսե-րու, փեսաներու, թոռներու ալ տէր է ։ Այժմ այր եւ կին, կռնակ - կռնակի ար-ւած հանգիստ, ապահով ծերութիւն մը կ'անցընեն ։

Հիմա, ամէն հեղ, որ ոտքերս Մարսէյ-լի քարափներուն դպնան, առաջին բախած դուռս Ալթունենց դուռը կ'ըլլայ ։ Ու, այն-տեղ ժամերով դէմ - դիմաց նստած կը պարպենք մեր ապրած օրերուն դառն կսկծոտ յիշատակները ։

Ալթունը հիմա մեծ մայր է, շատ բան անցած, շատ բաներ մոռցած է, բայց ինչ որ միշտ կը կրծոտէն իր սիրտը, իր հո-գին այն վէրքերն են, որոնց սպիները իր մարմնին վրայ կը մնան միշտ իբր «Ցի-շատակ » ։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՐԴԸ

Ապացուցուած իրողութիւն է, թէ վեր-ջին դարերու ընթացքին, փոփոխութիւն մը յառաջ եկաւ մարդկային կարգ մը ըն-նութագիծերու մէջ ։ Մարդուն կրած ա-մէնէն կարեւոր փոփոխութիւնն է հասա-կին բարձրութեան աճը ։ Եթէ հին քարի շրջանէն մինչեւ անցեալ դարու կէսը, միջին բարձրութիւնը մնաց գրեթէ ան-փոփոխ, ժամանակակից աշխարհի երա-խաները քանի մը սանթիմեթր աւելի բար-ձըր են նախորդ սերունդներու երախա-ներու հասակէն ։

Բազմաթիւ են սոր պատճառները ։ Ընդհանրապէս կ'ընդունուի թէ՝ հասակը աճեցաւ շնորհիւ ընկերային տնտեսական պայմաններու բարելաւման ։ Ասիկա սա-կայն պարզ բացատրութիւն մըն է ։ Կա-րելի չէ ժխտել այն իրողութիւնը, թէ, օրինակի համար, սննդառութեան բարե-լաւումը նպաստեց աճումին, եւ մարդը չահեցաւ քանի մը սանթիմեթր աւելի ։ Բայց, այնքան բարդ երեւոյթ մը վերա-գրել միակ պատճառի մը, կը նշանակէ չհասկնալ, թէ որեւէ բնութագիծի մը փոփոխութիւնը կապուած է շատ մը ազ-դակներու, եւ ինչ որ շատ աւելի կարեւոր է, կը նշանակէ զանց առնել բնական ընտ-րականութեան դերը ։ Երկար ժամանակ ենթադրուեցաւ, թէ շնորհիւ բժշկութեան կատարած յառաջդիմութիւններուն, աճը խանգարող կարգ մը երեւոյթներ հեռացհե-տէ հաղուադիւտ դարձան ։ Բնականաբար, ասիկա պատճառներէն միայն մէկն է ։

Տեղի ունեցան, նոյնպէս, ուրիշ փոփո-խութիւններ ալ ։ Գոյութիւն ունի գլուխը կարճ ըլլալու ձգտումը — կարճագլու-խութիւն, որուն կը հանդիպինք աշխար-հի շատ մը շրջաններու մէջ, նաեւ դէմքի երկարաձգում մը ։ Կարճագլխութեան բացատրութիւնը անորոշ է ։ Կ'ենթադ-րուի, թէ ան ըլլայ բնական ընտրակա-նութեան արտայայտութիւն մը կամ մի-ջավայրի ազդակներու, որոնք կ'ազդեն ներծոր գեղձերու գործունէութեան վը-րայ ։ Մինչեր այս փոփոխութիւնը կը վե-րագրէ «ինքնաընտելացման» ։ Անոր վար-կածը կը մեկնի այն հաստատումէն, թէ կենդանաբանական պարտէզներու մէջ մեծցած կենդանիներուն գլուխը աւելի կլոր է քան ազատ ապրող կենդանիներու գլուխը ։

Աճումի գործողութիւնը կը կատարուի աւելի արագ ։ Երեւոյթը կարելի է տես-նել նոյնիսկ վեցամսեայ երախաներու մօտ ։ Վերջնական տամնարբունութեան երեւոյթը եւս տեղի կ'ունենայ աւելի կա-նուխ, քան թէ ասկէ քանի մը տասնամ-եակներ առաջ, ինչպէս որ ներծոր գեղձե-րու գործունէութիւնը եւս կը կատարուի աւելի երկարատեւ ժամանակաշրջանի մը մէջ ։ Ցամենայն դէպս, մարդիկ կը հա-սուննան աւելի կանուխ ։ Ծերութեան ա-ռաջին նշանները, հեռատեսութիւնը, օ-րինակի համար, կը սկսի երեւան գալ ա-ւելի փոքր տարիքին քան անցեալին մէջ ։ Այնուամենայնիւ բարձրացաւ մարդոց կեանքի միջին տարիքը ։ Ցառաջադէմ բազմաթիւ երկիրներու մէջ կեանքի մի-ջինը կը գերազանցէ 70 տարի առաջուան միջինը եւ ըստ ամենայն հաւանականու-թեան, պիտի շարունակէ աճիլ ։ Միայն վերջին դարու ընթացքին, կրկնապատ-կուեցաւ մոլորակի բնակչութեան կեանքի միջինը ։

Ընդհանուր առմամբ, ժամանակակից մարդուն ֆիզիքական կառուցուածքը դեռ բաւական քիչ ազդեցութիւն կրած է քա-ղաքակրթութենէն ։ Բայց, թեքնիքի յա-ռաջդիմութիւնը հետեւանքներ ունեցաւ իր հոգեկան բաղկացուցիչներուն վրայ ։ Քաղաքականութիւնը, ի մէջ այլոց, նը-պաստեց քաղաքաշինարարութեան ներուժ զարգացման ։ Ժողովուրդին համախմբու-մը ի յայտ բերաւ ընկերային, տնտեսա-կան եւ հոգեբանական կարգ մը նոր յա-րաբերութիւններ ։ Մարդկային հոգեբա-նութեան համար նոյնքան կարեւոր դեր ունեցաւ ճարտարարուեստականացումը ։ Փորձելով միջավայրը պատշաճեցնել իր կարիքներուն, մարդը հարկադրուեցաւ պատշաճիլ միաժամանակ աշխատանքի նոր ձեւի մը ։ Աշխատանքի եւ հանգիս-տի ժամանակը կանոնադրուեցաւ եւ տն-տեսական զարգացման հետ ընթաց կը տանի նպաստաւոր նոր յեղաշրջումներ ։

Ինքնաշխատացումը յարուցանեց նոր եւ բարդ խնդիր բազմաթիւ երկիրներու մէջ ։ Ինքնաշխատացումը օգտակործող աշխա-տանքները կը պահանջեն դեռ չեւ ֆիզի-քական ճիգ, սակայն, հարկ է աւելի մեծ ճարտարութիւն, եւ մանաւանդ ուշա-դրութիւն եւ տեւական կեդրոնացում ։ Դիմագիծի այս փոփոխութիւնը կը պա-հանջէ հոգեբանական նոր պատշաճեցում ։ Սովորաբար, մարդկային կարելիու-թիւնները բաւարար կերպով ծաւալուն են դիմագրաւելու համար այս փոփոխու-թիւնները, առանց շատ ծանր հետեւանք-ներու ։ Երբեմն, սակայն, բոլորն ալ բա-ւարար չափով դիմացկուն չեն — խօսելով կենսաբանական տեսակէտէն — բաւարա-րութիւն տալու համար թեքնիքի նոր պայ-մաններուն ։ Առօրեայ այս փոփոխու-թիւններուն մէկ հետեւանքն է ջղային եւ հոգեկան խանգարումներուն մեծ չափը ։

Իբրեւ եզրակացութիւն, կարելի է են-թադրել, որ անկախ վաղուան աշխարհի թեքնիքի զարգացումէն, մարդը շատ քիչ փոփոխութիւններ պիտի կրէ ։ Մեր աշ-խարհի պայմաններուն մէջ, մարդկային տիպի էակներու կարգ մը նոր տեսակնե-րուն երեւումը, բացարձակապէս անկա-րելի է ։ Անհաւանական չէ սակայն, որ ապագայ կեանքի նոր պայմանները, կապ-ուած տաղանդացութեան հետ, մարդկա-յին տեսակի ընաշրջումը ուղղեն դէպի նոր ձեւեր՝ ընդրոշուած փոնֆսոնիէլ նոր կառուցուածքներով եւ կարողութիւննե-րով, սերտօրէն կապուած թեքնիքին եւ տիեզերական ապագայ միջավայրին հետ ։

ՓՐՈՖ. Շ. ՄԻԼՔՈՒ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ժիզել - Ալին Մելքոն, 19 տարեկան արուեստագիտուհի մըն է, Թոռան զաւա-կը եւ Թոռը գրագիտուհի Զարուհի Գա-լէմքերեանի եւ Ազգ. բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Հայկ Գալուքճեանի, որ Ամերի-կայէն Փարիզ եկած է իր առաջին ցուցա-հանդէսը տալու ։

Ժիզել - Ալին Մելքոն, որ Նիւ Եորք ծնած է, իր ուսումը կատարած է տեղ-ւոյն վարժարանը, յաճախած է Միուզիք ընտ Արթ եւ Նիսի ակադեմիաները, ա-պա՝ Կալըրի Շատփանթին ։

Իր գործերը կը ներկայացնէ Ապրիլ 16-էն սկսեալ Արթըմոն սրահը, 147, Պուլվ. Մոնփառնաս ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (462)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Այս սուն կ'ուզես կը բանաս, կ'ուզես կը գոցես պտուտակը այս կամ այն կողմը դարձնելով, տուփ մըն է ան ։

Նոյնպէս պողպատեայ եւ կապտագոյն պզտիկ սղոց մը գտնուեցաւ որ կրնար պահուիլ այդ սուին մէջ ։

Հաւանական է թէ երբ աւազակները խուզարկեցին կալանաւորը, վրան էր այս սուն, զոր կրցաւ պահել ձեռքը եւ ետքը երբ քակուեցաւ ձեռքը, պտուտակը հա-նելով սուն բացաւ, եւ մէջի սղոցով զին-քը կապող չուանները կտրեց. ասով թեր-եւս մեկնուին այն պզտիկ ձայնը եւ ան-նշմարելի շարժումները, զորս Մարիւս գիտած էր ։

Պ. Լըպլան վախնալով որ կը հասկնան աւազակները, չէր կրցած ծռիլ եւ ձախ ոտքը կապող չուաններն ալ կտրել ։

Աւազակներուն առաջին զարմանքը ան-ցած էր ։

— Անհոգ եղիր, ըսաւ Պիկըրնայ Թե-նարտիէին ։ Տակաւին կապուած է ոտքին մէկը, եւ ես երաշխաւոր կ'ըլլամ թէ պի-տի չկրնայ փախիլ ։ Ես կապեցի անոր այդ ոտքը ։

Սակայն կալանաւորը ձայնը բարձրա-ցուց ․

— Թշուառական մարդիկ էք դուք, կեանքս մեծ արժէք մը չունի որ այնքան պաշտպանեմ ։ Բայց եթէ կ'երեւակայէք թէ զիս խօսիլ պիտի տաք, թէ ինծ գրել պիտի տաք, ինչ որ չեմ ուզեր գրել, թէ ինծ ըսել պիտի տաք, ինչ որ չեմ ուզեր ըսել ... ։

Իր ձախ բազուկին թեզանին վեր ըրաւ եւ շարունակեց ․

— Ահաւասիկ ։

Եւ ահա թեւը երկնցնելով, մերկ մարմ-նին վրայ դրաւ հրաբորբոք թուրը զոր աջ ձեռքով բռնած էր փայտէ կոթէն ։

Այրող մարմնին սարսուռը լսուեցաւ, չարչարանքի սենեակներու յատուկ հոտ մը ծաւալեցաւ սենեակին մէջ ։

Մարիւս սարսափահար երերած, ա-ւազակներն անգամ սրսփուք մը զգացին, տարօրինակ ծերին դէմքը հազիւ թէ կար-կամեցաւ, եւ մինչդեռ հրադոյն երկաթը ծխող վէրքին մէջ կը մխուէր, անդրա-լապէս եւ գրեթէ վեհութեամբ Թենար-տիէին կը նայէր իր գեղեցիկ նայուած-քով, նայուածք մը որ անոխակալ էր եւ ուր տառապանքը իր վեհութեան մէջ ա-ներեւոյթ կ'ըլլար ։

— Թշուառականներ, ըսաւ, մի վախ-նաք ինծմէ ինչպէս որ ես չեմ վախնար ձեզմէ ։

Եւ թուրը վէրքէն հանելով բաց մնա-ցած պատուհանէն դուրս նետեց. հրատո-չոր եւ սոսկալի գործին մթութեան մէջ դառնալով աներեւութացաւ, հեռու տեղ մը ձիւնին մէջ ինկաւ եւ մարեցաւ ։

Կալանաւորը կրկնեց ․

— Հիմա ըրէք ինչ որ կ'ուզէք ։

Զինաթափ էր կալանաւորը ։

— Բռնեցէք զինքը, ըսաւ Թենարտիէ ։

Աւազակներուն երկուքը իրենց ձեռքը անոր ուսին վրայ դրին, եւ որովայնա-խօսի ձայն ունեցող դիմակաւոր մարդն ալ դէմը կեցաւ՝ պատրաստ ըլլալով անոր գանկը բանալով խորտակելու եթէ ա-մենափոքր շարժում մը ընել ուզէր ։

Նոյն միջոցին Մարիւս իր ներքեւ, միջնորմին քովէն յետադայ խօսակցու-թիւնը լսեց որ ցած ձայնով տեղի կ'ունե-նար. Մարիւս չէր տեսներ խօսողները, վասնզի շատ մօտեցած էին միջնորմին ։

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԳՕ

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Զուլալ Գաղանճեան իրենց հօրեղբօր՝ Աբրահամ Գաղանճեանի մահուան կ յիշատակ (Աստիս - Ալպա - պա) յիսուն Փր. կը նուիրեն Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ողբ. Սրբուհի Մինասեանի մահուան տխուր առթիւ (Սէն Ժերմ - Մարսէյլ) Տէր եւ Տիկին Ա. Աչճեան խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն ու փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ի կը նուիրեն քսան Փրանք։

ՆՈՒԷՐ

Պոմոնէն Տէր եւ Տիկին Լեւոն Երամեան եւ զաւակները, Համբարձում Պետրոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն .— Պոմոնի Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ յիսուն Փրանք, «Յառաջ»ի բարգաւաճման՝ յիսուն Փր., նաեւ արժէքաւոր ձեռագործ մը (Արուեստի մոզայիք) գունաւոր, կաշիով գործուած Քրիստոսի պատկերով Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ (1967ին ոսկի մետալի արժանացած)։ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այս առթիւ նուիրատուներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Գալուստեանի Թաղման առթիւ Պ. Պ. Գ. Գէորգեան 50 Փրանք, Սարեան 10, Կարապետեան երեսուն, Պաղտասարեան յիսուն։ Պ. Գամպէրեան քսան, Սուլանեանի Թաղման առթիւ, Բ. Տէրէքեան 25 եւ 25 Սէն Լուի եկեղեցիին, Մսրլեան 10, Տիկին Զուքուրեան քսան, Մ. Էլմասեան քսան եւ քսան Մուրատ Ուսումնասիրացին, Զիլինկիրեան 5 եւ 5 Սէն Լուի եկեղեցիին։ Սարգիսեանի Թաղման առթիւ Զաքարեան քսան Փրանք։

(Շար.)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

« MONUMENTS CHRETIENS DE TURQUIE ORIENTALE »

par Mme NICOLE THIERRY

Madame Nicole Thierry, spécialiste de l'Art byzantin, donnera le vendredi 18 Avril à 20 h. 30, salle de l'A.F.A.P., 21, rue Clément Marot, Paris (8e), une conférence sur : « *Monuments Chrétiens de Turquie Orientale* » : monuments arméniens, géorgiens et syriens, avec projection de diapositives et d'un film.

Le nombre des places étant limité, les personnes intéressées sont priées de bien vouloir s'inscrire auprès de l'A.D.C.A. (Association pour le Développement des Connaissances Archéologiques), 27, rue Saint-André des Arts, Paris (6e), Téléphone : 633-83-25.

Droit d'entrée : 5 Francs.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90-ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս չորսին։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերական բացառիկ ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ. ներկայացուցիչը։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, Համօ Օհանճանեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 19.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ա. ԿԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9.30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը։

ԳՐԱԽՕՍԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20.30ին

ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խնջոյքը Ապրիլ 20ին, կիրակի, ժամը 3ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպասատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24։

×

Ապրիլ 27ին Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան ձեռնարկը։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստէ տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը նուիրուած Արամ Մանուկեանի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամեակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Եկարեանի մահուան 45ամեակին առթիւ։

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցիները կը պատրաստեն տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph. : 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint - Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER

(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շավիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթօքարներ կ'ապահովուին երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 15ին, երեկոյեան ժամը 9ին

SALON DU CLUB

51, Rue Grignan

Կը դասախօսէ

ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ.— Սփիւռքը իր դժուարութիւններով եւ կարելիութիւններով։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20.45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին.— Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան եւ ձայներիզի վրայ կ'արտասանէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն .—

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(Գրիգոր - Վահանի Թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին .— Հայկուհի Խըտըրշեան-Լա Շասաներ, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր - Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սթեֆանօ

Ցայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի չիրիմին կառուցման։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն .—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)

Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով։ Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Բ. տպագրութիւն, պատկերազարդ, 1968	20 Փր.
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, Ամբողջական երկեր, 3 հատոր, հատորը	20 Փր.
Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Կեանքի ուղիներով, 6 հատոր, հատորը	15 Փր.
Ա. ՇԻՐԱԿԵԱՆ, «Կտակն էր նահատակներուն»	15 Փր.
ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Ցեղասպան Թուրքը	16 Փր.
Ե. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Հարք-Խնուս (Տարօնի շրջանի պատմութիւն)	15 Փր.
(վերոգրեալ գրքերը՝ տպուած Պէյրութ՝ բոլորն ալ լաթակազմ են)	
ՏՈՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Հայկական Կիլիկիա	8 Փր.
ԱՂԱՄԻ, Զէյթուն եւ իր շրջակաները, Պէյրութ, Թղթակազմ	15 Փր.
ԳՐ. ԵՊՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ, Հայ Գողգոթան, Բ. հատոր, Փարիզ	15 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Վենետիկ	400 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Երեւան, 1967	72,60 Փր.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶ, Առաքել Պատրիկի, Երեւան, 1967	17 Փր.
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետի բոլոր երկերը	

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

Դիմել

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, rue Monsieur-le-Prince - PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35 Tél. : 326-88-65

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 16 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11489 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.489

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԻՍՔԱՌ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՅ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵՆԷՆ

Հանրաքուէի կարեւոր երեւոյթներէն մէկն է Ժիսքառ տ'Էսթէնի վերջնական դիրքորոշումը: «Այո, բայց»ի տիրոյեան, Ժիսքառ, որ վերապահումներ արտայայտելէ ետք, միշտ կը մնար կոլիստներու կողքին, այս անգամ յայտարարեց թէ համաձայն չէ հանրաքուէի դրուած օրինագիծին, որ չի ծառայեր Ֆրանսայի: Ժիսքառ տ'Էսթէն ո՛չ պիտի քուէարկէ: Ցիշենք թէ այս տեսակէտը չեն բաժներ բոլոր Անկախ Հանրապետականները, որոնք որոշած են այո՛ քուէարկել:

× Լիլի մէջ փոքր առեւտրականները երթեւեկի հսկայ խճողում մը ստեղծած են Բուվ տը Միւրվիլի ժամանումին առթիւ: Նախարարապետը որ Լիլլ եկած՝ վաճառի սրահին մէջ խօսք առաւ, չէշտեց թէ երկու պատճառ կայ այո՛ քուէարկելու: Նախ պէտք է այո՛ ըսել Ֆրանսայի վերանորոգման, ապա այո՛ նախագահ տը Կոլի:

× Հանրաքուէի առաջին ծանր միջադէպը պատահած է երկուշաբթի գիշեր, ժամը 11ին Տռանսի մէջ: Երկու համայնավարներ, որոնք հանրաքուէի հանրագիր կը փակցնէին, յարձակման են ենթարկուած են եօթը հոգինոց քոմանտոյի մը կողմէ: Ասոնք դանակով յարձակած են տղոց վրայ եւ կուրծքէն ծանրօրէն վիրաւորած մէկը, որ հիւանդանոց փոխադրուած է:

×

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՉԱԽՈՂԱ՞Ծ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Կարգ մը լուրերու համաձայն, Մոսկուայի ի նպաստ պետական հարուածի մը առաջքը կարելի եղած է առնել վերջին պահուն:

Պէտք է խոստովանիլ թէ կարելի իսկ չէ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան մասին: Շրջան ընող զրոյցներն ալ հակասական են: Կ'ըսուի թէ մառեշալ Կրեչկօ (խորհրդային զինուորականը) հրահանգներ ձգած է որպէսզի կէս-զինուորական դաշինք մը կազմուի: Կ'ըսուի նաեւ թէ Տիւպչէք կը պատրաստուի Մոսկուա երթալու:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի է անվարան ըսել թէ ճակատագրական շաբաթ մը կ'ապրի Չեխոսլովաքիա եւ Կեդր. Կոմիտէի լիակատարէն կախում ունի շատ բան:

× Համայնավար այն կուսակցութիւններ, որոնց զօրքերը, խորհրդային զօրքին կողքին, Չեխոսլովաքիա մտան անցեալ Օգոստոսին, յուշագիր մը ղրկած են Փրակայի կառավարութեան, որու մէջ կը դատապարտեն Չեխոսլովաքիոյ դիրքը, ի տես վերջին շաբաթներու կացութեան յեղաշրջումին:

× Փրակայի Իրաւաբանական լսարանին ուսանողներուն առջեւ, նախկին ողիմպիական ախոյեան Զաթոփէք յայտարարած է թէ «զինուորական փուչ մը, նման պաններու Հանրապետութեանց փուչերուն պատրաստուած էր քանի մը օր առաջ եւ միայն Չիլոտայի աղղե- ցութեան շնորհիւ է որ կարելի եղած է առաջքն առնել»:

× Կը սպասուի անհամբեր որ Լիակատարին առաջին զօհն ըլլայ մամուլը: Բայց հաւանական չէ որ Խորհ. Միութիւնը գոհանայ պարզ քննադատական խօսքերով, մանաւանդ որ խորհրդային զօրքը ամրապնդուած է Փրակայի շուրջ: Թէեւ խորհրդային նոր զօրքերու ժամանումը զոր կը հաղորդէ Սէ. Թէ. Քա. մամուլի գործակալութիւնը, ապա՝ ճայնասփիւռը, կը ներքուէր նոյն գործակալութեան կողմէ, բայց ոչ՝ ճայնասփիւռէն:

Սպասել ու տեսնել, ինչպէս կ'ըսեն Բրիտանացիք, տրուած ըլլալով որ ոչ մէկ բան յայտնի է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ բանտերու ըմբոստութիւնները կը տարածուին: Թորինոյէն եւ Ճենովայէն ետք, աղջի օր Միլանոյի Սան Վիթթոռէ բանտն էր: Կ'ըսուի թէ ցարդ նման ըմբոստութիւններ չէին տեսնուած Իտալիոյ բանտերուն մէջ եւ վնասները, մանաւանդ Թորինօ եւ Ճենովա աններեւակայելի են: Թորինոյի մէջ երկար ատեն ոստիկան եւ պահակազօրք պատանդ մնացած են մինչեւ որ իշխանութիւնները կրցած են կացութեան տէր դառնալ:

« ՈՒՆԻԹԱ » Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը պաշտպանէ Պրաւդայի, որ դատապարտած էր իտալական թերթը, Ծիուղէփփէ Պոֆֆայի մէջ յօդուածին առթիւ, որ կ'ողեկոչէր միջազգային համայնավար շարժումին պառակտումները (Չինական հարց, եւկոսլաւ դժուարութիւններ, «ծանր միջամտութիւն Չեխոսլովաքիա որ ոչ մէկ բան լուծեց»): Ունիթա կ'ըսէ թէ իտալացի համայնավարները երբ կը խօսին հարցերու մասին, պէտք չէ նուազ «միջազգայնական» նկատուին քան Ռուսերը, ընդհակառակն կ'աւելցնէ Ունիթա «կը խորհինք թէ այսպէս, իրրեւ ընկեր գործած կ'ըլլանք»:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին առեւտուրի նախարարը՝ Պատոլիչեւ, խորհրդային պատուիրակութեան մը գլուխը Փարիզ հասած է աղջի օր:

ՓԵՔԻՆԻ Համայնավար 9րդ համագումարին առաջին մասին գլխաւոր որոշումն է՝ Լին Փիաոյի նշանակումը իբրեւ յաջորդը՝ Մաօ Ցէ Թունկի: Ճայնասփիւռին համաձայն, երկուքն ալ կարեւոր ճառեր արտասանած են: Համագումարը վերընտրած է Մաօ Ցէ Թունկը կուսակցութեան նախագահութեան աթոռին եւ Լին Փիաօն ալ՝ փոխ-նախագահութեան: Շուէն Լայ իբրեւ ընդհ. քարտուղարը կը գրաւէ երրորդ տեղը: Մաօյի կինը՝ Ծիանկ Ծինկ կը մնայ 6րդ կարգին վրայ: Բանաձեւերու քուէարկութենէն ետք, պատգամաւորները պոռացած են «Կեցցէ՛ մշակութային պրոլետար մեծ յեղափոխութեան յաղթանակը», «Կեցցէ՛ Մաօյի անպարտելի մտածումը», եւայլն, եւայլն:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ միշտ մտահոգիչ կը մնայ: Առաջին, անգամ ըլլալով օդանաւային բախումներ տեղի ունեցած են Փորթ Սայիտի շրջանը Իսրայելցիներու եւ Արաբներու միջեւ: Նիւ Եորքի մէջ «չորսերու» խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին:

ՓՈՔՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ գործադուլը տեղի կ'ունենայ չորեքշաբթի ամբողջ օրը: Մասնաճառները պիտի փակեն ժամը 13էն 18, բայց նպարավաճառ եւ պտղավաճառ բնաւ պիտի չբանան: Թերթ ծախողները պիտի ապահովեն վաճառումը:

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Վերջին պահուն Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնէն ստացանք հեռագիր մը, որ կը հաղորդէր Քանատայի մեր վաստակաւոր ընկերներէն՝ Յակոբ (Ճէք) Մուրատեանի յանկարծական մահը, Հէմիլթընի մէջ:

Մեր ողբացեալ ընկերը, ծնած էր Քղիի Առէք գիւղը, 1892ին, ապա փոխադրուած Կարին, ուր աւարտած է Արծնեան վարժարանը եւ յաճախած նաեւ՝ Սանասարեան: 1908ին վերջնապէս հաստատուած է Քանատա (Հէմիլթըն):

Ընկ. Յակոբ Մուրատեան նախ առեւտուրով զբաղած է, ապա 25 տարի եղած է Հէմիլթընի ճիւղին տնօրէնը Մէթրոփոլիթըն Ապահովագրութեան ընկերութեան: Հանգստեան կոչուած էր 1957էն ի վեր:

Դաշնակցական շարքերը մտած էր 1910ին երբ Ակնունի Ամերիկա եւ Քանատա կ'այցելէր: Ապա միշտ իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է ազգային եւ կուսակցական կեանքի: Եղած է Կոմիտէի անդամ եւ բազմիցս պատգամաւոր ընդհ. ժողովներու:

Ծանօթ եւ սիրուած դէմք մըն էր նաեւ քանատական շրջանակներու մէջ եւ 1960ին նախագահ կ'ընտրուէր Քանատական Քաղաքացիութեան Խորհուրդին:

Ցաւակցութիւն իր յիշատակին:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան (Ապրիլ 11 եւ 12) ուսանողական վերջին միջադէպերուն առթիւ: Ցոյցերը ուղղուած են գլխաւորաբար Ամերիկայի դէմ:

ԱՆԳԱՐԱ.— Ուսանողական խռովութիւնները սաստկացան Անգարայի մէջ, եւ Միջին Արեւելքի Թէքնիք լսարանէն ետք, երիտասարդները գրաւեցին Քաղաքային Գիտութեանց Փաքիւլթէն եւ Մամլոյ բարձրագոյն կրթարանը, որոնք կապուած են Անգարայի Համալսարանին: Պոյքոթը կը շարունակուի նաեւ Լեզուաբանական եւ Պատմաբանական լսարանին մէջ:

Քաղաքային Գիտութեանց լսարանին ուսանողները երէկ առտու պահակ սպասեցին հաստատութեան դռներուն առջեւ, եւ չթողուցին որ վերատեսուչը եւ դասախօսները ներս մտնեն: Զինուած էին բիրերով եւ երկաթի կտորներով, եւ ոչ ոքի կ'արտօնէին մտնել: Դասախօսներու մարմինը գնաց հաւաքուիլ Անգարայի Համալսարանին վերատեսչարանը, եւ քննեց կացութիւնը: Ֆաքիւլթէի վերատեսուչ Փրոֆ. Իւհսան Ունաթ լրագրողներուն հետեւեալը յայտարարեց.— Ըսելիք բան մը չունինք: Կը տեսնէք կացութիւնը, հաստատութիւնը գրաւեր են, մենք ալ չմտանք: Իբր վարչական մարմին, պիտի գումարուինք եւ հարկ եղած կարգադրութիւնը պիտի ընենք»:

Ուսանողները չէնքը գրաւելէ առաջ դուրս հանած են նաեւ ախոյեանները, դուռը կղպած եւ վրան գրած են.— 15 տարի կարդացինք եւ օտարին դուռը ծառայ եղանք: Պատերուն վրայ ալ հետեւեալ արձանագրութիւնները կան.— Ամբողջովին Թուրքիա մը կ'ուզենք, անկցի՛ Ամերիկա: Ֆաքիւլթէն գրաւուած է:

Կէսօրին մօտ, հաստատութիւնը գրաւող ուսանողները մամլոյ ասուլիս մը տարքեցին, Փրոֆէսէօրներու սենեակին մէջ: Բիրերով զինուած ուսանողներ լրագրողներու լուսանկարչական գործիքները առին եւ զանոնք տարին իրենց գումարուած սենեակը: Իրենցմէ մէկն ըսաւ լրագրողներուն.— Մեր սահմանադրական իրաւունքը գործադրեցինք եւ նախ պօյքոթի սկսանք: Նկատելով որ կառավարութիւնը կը շարունակէ բռնաբարել Սահմանադրութիւնը, մենք ալ որոշեցինք գրաւել ֆաքիւլթէն»:

Մամլոյ բարձրագոյն վարժարանն ալ գրաւուեցաւ նոյն պայմաններուն տակ:

Հաճէթթէփէ Համալսարանին ենթակայ չորս հաստատութիւններ, Գիտական Երկրաչափական, Ընկերային Գիտութեանց եւ Առողջապահական Գիտութեանց լսարանները մինչեւ 30 Յունիս փակուեցան, համալսարանի վարչութեան որոշումով:

×

Հալք կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը երկարատեւ նիստ մը գումարեց Ինէօնիւի նախագահութեան տակ, եւ կարեւոր զեկոյց մը հրատարակեց ուսանողական վերջին խռովութիւններուն եւ համալսարաններու մէջ պատահած դէպքերու մասին: Զեկոյցը խօսիլ կը քննադատէ կառավարութեան «անտարբեր ընթացքը», եւ կը պահանջէ որ կարելի եղածին չափ շուտ վերջ դրուին այս յաջորդական պօյքոթները, որոնք անլուսութիւն կը պատճառեն ժողովուրդին, եւ կը բարոյալքեն զայն:

Անգարայի համալսարանին մէջ պօյքոթը եւ բռնագրաւումը շարունակուեցան երէկ, բայց որեւէ կռիւ չպատահեցաւ: Կացութիւնը անփոփոխ կը մնայ, միայն թէ Հաճէթ Թէփէ համալսարանէն դատ, միւս ֆաքիւլթէներու ուսանողներ այժմ փափաք կը յայտնեն դասերու մտնելու: Միւս կողմէ Անգարայի ընդհ. դատախազութիւնը քննութեան ձեռնարկեց, նախընթաց օրուան բախումներուն պատասխանատուները ճշդելու համար: Ձերբակալման հրամանագիր ելաւ Լեզուաբանական ֆաքիւլթէի ուսանողներէն Սամի Կիւրլէրի դէմ:

Անգարայի մէջ ձերբակալուեցան նաեւ երեք ուսանողներ, որոնք կառավարութեան դէմ թռուցիկներ կը ցրուէին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԽՈՒՌՆԵՐԱՄ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ կը հեռաձայնեն թէ Կիրակի առաւօտ խուռներամ բազմութիւն մը ծայրէ ծայր լեցուցած է Ժիմնազի մեծ սրահը (որ, ի դէպ, փոքր եկաւ), յարգելու համար յիշատակը մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ.ի քանի մը կարճ խօսքերէն ետք, յաջորդաբար խօսած են մեծ Ռոբբոնի Սալցէր, Փիէր Պրոմ (փոխ-նախագահ Առեւտրական Սենեակին եւ անդամ Տնտեսական ու Ընկերային Խորհուրդի), Տոքթ. Բարգէն Փափազեան եւ Ժիրայր Դատաւորեան: Քաղաքապետ-երեսփոխան Կաստոն Տէֆէռի կողմէ ներկայ էր Էմիլ Լօ, եւ Իվ Գասպարեան կը ներկայացնէր նախարար Ժոզէֆ Քոմիթին, որ առանձին հեռագրով մըն ալ իր յարգանքը կը յայտնէր հայ նահատակներու յիշատակին:

Հանդէսէն ետք, հանդիսաւոր թափօրով մը, առաջնորդուած Հայկ. եւ Ֆրանսական Եռագոյններով, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ մօպիլներու յուշարձանին վրայ:

Թղթակցութիւնը՝ առանձին:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Առանձնակի հետաքրքրութիւն են ներկայացնում արեւելեան ապսիդի տակ բացուած հնագոյն ապսիդի մնացորդները. պարզւում է, որ ան պահպանուել է որպէս հնաւանդ մի սրբութիւն, որի վրայ էլ Ե. դարում բարձրացուել է նոր կառուցուածքի աղօթարանը: Ոչ պակաս հետաքրքրութիւն է ներկայացնում զրադաշտական կրօնի կրակարանը, յայտնաբերուած նոյն այդ հնագոյն ապսիդի կենտրոնում. ինչպէս ենթադրւում է, ամենայն հաւանականութեամբ այդ հնագոյն ապսիդից էլ աւելի առաջ այստեղ զրադաշտական մեհեան է եղել եւ քրիստոնէական աղօթարանը դրուել է նրա վրայ որպէս քրիստոնէութեան յաղթանակի խորհրդանիշ:

Աւելի հնագոյն շրջանից է գալիս նոյն պեղումների ժամանակ յայտնաբերուած ուրարտական կոթողը, որն այժմ դրուած է տաճարի բակում: Ուրարտական յուշարձանի առկայութիւնը ակնյայտօրէն վկայում է, որ մշակութային կեանք է եղել այնտեղ դեռեւս նախահայկական ժամանակներում:

Նոր պեղումների ժամանակ յայտնաբերուեցին խճանկարի բազմաթիւ բազմերանգ հատիկներ, որոնք ակնյայտօրէն վկայում են նախնական կառուցուածքի մշակման մասին:

Ե. դարի վերջում կառուցուած տաճարըն ունի բաւականին բարդ յատակագծային յօրինուածք: Այստեղ չորս մոյթերի վրայ բարձրացող գմբէթը դրուած է համարեա թէ քառակուսի տարածութեան կենտրոնում, որին բոլոր կողմերից հպուած են ապսիդ – յենախորշերը: Անշուշտ չէր կարող կենտրոնագմբէթ տիպերի առաջին փորձը լինել, եւ բոլոր հիմքերը կան ենթադրելու, որ այս տիպին նախորդել են աւելի պարզ յօրինուածքներ եւ կենտրոնագմբէթ համակարգին արդէն մինչեւ Էջմիածնի տաճարը պէտք է որ անցած լինեն զարգացման բաւականին բարդ եւ երկար ճանապարհ: Տաճարի կեդրոնն են կազմում չորս խաչաձեւ, հաստ մոյթերը, որոնց վրայ էլ յենւում է գմբէթը: Կենտրոնագմբէթ այս յատակ համակարգը ունի իր դարաւոր ակունքները եւ հայկական ժողովրդական ճարտարապետութեան մէջ ան յայտնի էր Էջմիածին տաճարից շուրջ մէկ հազարամեակ առաջ:

Սակայն Էջմիածնի տաճարի նշանակութիւնը բնաւ էլ չի սահմանափակւում հայկական ճարտարապետութեան շրջանակներով: Նրա կենտրոնագմբէթ, խաչաձեւ համադրութիւնը իր խիստ որոշակի տեղն ունի ընդհանուր ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ եւ այն իրաւամբ համարւում է վաղ քրիստոնէական կենտրոնագմբէթ յօրինուածքների ամենավաղ օրինակներից մէկը:

Այս հանգամանքն ինքնին վկայում է, որ քրիստոնէութեան մուտքի առաջին շրջանում արդէն հայ ճարտարապետական միտքը ընթանում էր ստեղծագործական որոնումների առաջին շարքերում, եւ Հայաստանը այն սակաւաթիւ երկրներից մէկն էր, որտեղ մշակւում եւ իրականացւում էին առաջին կենտրոնագմբէթ յօրինուածքները:

Էջմիածնի տաճարը, ինքնին վերցրած, կարծես մարմնաւորում է հայ ազգային ճարտարապետութեան հիմնական փուլերը՝ նրա վրայ իրենց կնիքն են դրել տարբեր սարաշրջանների տարբեր ոճական ուղղութիւններ: Այդպիսին են հնագոյն խարիսխները, որոնք նշանաւորում են պազելիէֆատիպ կառուցուածքի գոյութիւնը Դ. դարում, այդպիսին է կենտրոնագմբէթ ամբողջ յօրինուածքը՝ կառուցուած Ե. դարում, եւ այդպիսին է եղել Է. դարում Կոմիտաս Կաթողիկոսի կողմից կառուցուած գմբէթը, որ փոխարինել է հնագոյն փայտի գմբէթին:

ԺԷ. դարին են պատկանում բոլոր ծածկերը եւ այժմ էլ գոյութիւն ունեցող բարձր զարդարուն գմբէթը:

Ոչ պակաս վերափոխումներ է կրել նաեւ տաճարի ներքին յարդարանքը: Դժբախտաբար մեզ ոչինչ յայտնի չէ հնագոյն խճանկարների պատկերագրութեան մասին, նրանցից մեզ են հասել բազմաթիւ, բաժան – բաժան եղած հատիկներ միայն:

Յետագայ շրջաններից չի պահպանուել եւ ոչ մի մանրամասն եւ միայն ԺԸ. դարից մեզ են հասել գմբէթի ներսի ծաղկազարդ որմնանկարները՝ կատարուած Նաղաշ Յովնաթանի կողմից: Տաճարի որմնանկարները լրացրել եւ շարունակել է նրա թոռը, Յովնաթան Յովնաթանեանը:

1955 – 56 թ. թ. հայ նկարիչների մի խումբ, նշանաւոր արուեստագէտ Լ. Դուրնովոյի ղեկավարութեամբ, վառ, բազմերանգ ու ծաղկազարդ որմնանկարներով ծածկեց տաճարի պատերի վերին մասերը, այսպէսով ամբողջացնելով նրա ներքին յարդարանքը: Նշենք ի վերջոյ, որ արեւելեան կողմում 1869 թուականին աւելացուած թանգարանում այսօր էլ կարելի է տեսնել եկեղեցական իրերի մի հարուստ ժողովածու, որտեղ հաւաքուած հայ կիրառական արուեստի հիանալի նմուշները (մեծ մասը ԺԷ. – ԺԸ. դարերին պատկանող) ակնյայտօրէն վկայում են հայ արծաթագործական արուեստի հնադարեան աւանդների կենսունակութեան մասին:

Մայր Տաճարի ճարտարապետական կերպարի հետ այժմ զրուել է նրա արեւմտեան ճակատին հպած վերասլաց զանգակատունը՝ կառուցուած 1653 – 1658 թ. թ. ընթացքում: Նրա պաճուճազարդ ճարտարապետական զարդերը խիստ կերպով հակադրւում են Մայր Տաճարի ուժեղ ու առնական ծաւալային տարածական լուծմանը, թէեւ այն հանգամանքը, որ ամբողջ կառուցուածքը պսակող գմբէթը նոյնպէս ԺԷ. դարի գործ է հանդիսանում որոշ հաւասարակշռութիւն է մտցնում ոճական այնքան տարբեր ուղղութիւնների վրայ խարսխուած այս երկու յուշարձանների միջեւ:

Մայր տաճարը պատկանում է հայկական ճարտարապետութեան հանգուցային յուշարձանների թւին, եւ նրա ձեւերի մէջ իրենց դրսեւորումն են գտել հայկական ազգային ճարտարապետութեան շուրջ մէկ եւ կէս հազարամեակի պատմութիւնը:

ՃԱՐՏ. ՍՏ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՎՏԱՆԳԸ

Շատ մը երկիրներու մէջ հիմնուած մասնաւոր գրասենեակներ գերմարդկային ճիգեր կը թափեն, դիմագրաւելու համար այս մեծագոյն վտանգը:

Ֆրանսայի մէջ կատարուած պրպըտումներու համաձայն, ամէն տարի փաստաբաններու դիմող զոյգերու թիւը միջին հաշուով քառասուն հազարի կը հասնի: Ամուսնալուծումի համար եկող զոյգերու յանկերգը հետեւեալն է. «Այլեւս անկարելի է տեւականացնել մեր հաւաքական կեանքը:

Եւ սակայն ալ յառաջ կուգայ պարզապէս վայրկենական պոռթկումէ մը կամ ժամանակի ընթացքին մաս առ մաս բարդուած յուսախաբութիւններէ:

Այս տուեալներէն տարուած՝ ամուսնալուծումի ուղողները անմիջապէս կը գզջան, բայց քննութիւնները ցոյց կու տան, որ զղջացողներու իննսուն առ հարիւրը եսասիրութեան կամ արժանապատուութեան պատճառով զիջողութեան չի մօտենար եւ քայքայուած բոյները չվերադառնալով զայն կը քանդէ յաւիտենապէս:

Վերոյիշեալ պատճառներով շատ մը երկիրներու մէջ սկսած են կազմուիլ «հաշտութեան գրասենեակներ»:

Այս գրասենեակները նախ բացուած են Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ուր ամուսնալուծումները մեծ համաճարակի երեւոյթ առած էին:

Նոյն երկիրները այցելող Ֆրանսացի մասնագէտներ, տեսնելով այս գրասենեակներու կատարած կարեւոր եւ օգտաշատ դերը, մանաւանդ կարող հոգեբաններու ալ մասնակցութիւնը զոյգերը հաշտեցնելու գործին եւ անոնց դրական հետեւանքները, իրենք ալ սկսած են բանալ [illegible] այս տեսակ գրասենեակներ իրենց հայրենիքին մէջ:

Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամ [illegible] տեսակ «հաշտութեան գրասենեակ» բանալու ձեռնարկած է Փրոֆ. Ժ. Տելիտ:

Փրոֆ. Ժ. Տելիտ երկար պրպտումներէ ետք այն եզրակացութեան յանգած է, թէ ամուսնալուծումներէ ամէնէն աւելի վնաս կրողները կ'ըլլան զաւակները: Աւելի ղատ, նկատուած է, թէ ամուսնալուծումներու յառաջ բերած հոգեկան քայքայումներն ու ցնցումները առանձնապէս այր ու կնոջ վրայ ալ մեծ աւերներ կը գործեն:

Այս աւերները ոչ միայն զաւակ ունեցող ընտանիքներու մէջ կ'ըլլան, այլ նաեւ անզաւակ զոյգերու համար ալ:

Վերջին պրպտումները ցոյց կու տան, թէ զոյգերը զիրար սիրեն կամ ոչ, ամուսնալուծումներէ բարոյապէս վնասներ կը կրեն երկուստեք:

Ինչ որ ալ ըլլայ, մարդ կարող է անցեալը մոռնալ:

Ծանօթ փաստաբան Կասթոն Ֆիտա կ'ըսէ. «Ամուսնալուծումը մարդուս անցած տարիները, նոյնիսկ ամիսները, կարճ խօսքով՝ անցեալը մէկ վայրկեանէն ջնջելու փափաքին գոհացում տալու մեծամտութիւնն է»:

Մինչդեռ անցեալը մէկ հարուածով մոռնալ անկարելի է:

Տառապանքները, հոգեկան ցնցումները, յուզումները եւ մանաւանդ հասարակաց ապրումները ակամայ որոշ հետքեր ձգած կ'ըլլան մարդոց վրայ:

Այս երեւոյթները զոյգերու էութեան մէջ գոնէ «անյաջողութեան», անձնական կեանքի մէջ «ձախողութեան», սորրադասութեան զգացում մը կը յառաջացնեն: Այս տեսակ զգացում մը շատ անգամ զոյգերը աճապարանօք կը մղէ կրկին ամուսնութիւն մը կնքելու, մինչդեռ հապճեպով կատարուած այս ամուսնութիւնները երբեք երջանկութիւն չեն բերեր կողմերուն:

Միմիայն միջոցի մը համար բարոյական գոհացում կամ տեսակ մը վրէժխնդրութեան յագեցում կու տան:

Փաստաբան Ս. Բինէֆ ալ սապէս կ'արտայայտուի.

«Ամուսնալուծումը ջղագարութեան պէս մարդս հիւանդ կը դարձնէ: Այս ախտը ուղղակի բարոյական է, եւ սակայն տարօրինակը այն է, որ մարդիկ մեծ մասամբ այս հիւանդութիւնը դարմանելու համար ամենակարուկ միջոցին կը դիմեն, այսինքն գործողութեան, փոխանակ դարմանումին դիմելու: Եւ այս հիւանդութեան գործողութիւնն ալ «ամուսնալուծումն է»:

Բայց ինչպէս որ մարդս գործողութենէ մը ետք առաջուան պէս բնական չի կրնար ըլլալ, ամուսնալուծումէն ետքն ալ կարելի չէ, որ հինին պէս ըլլայ:

Այսօր մեր աչքին առջեւ ունինք [illegible]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Լաւ ուրեմն, սիրելի Սատըք, ըրէ ինչ որ կ'ուզես եւ վստահ եղիր որ մենք ալ մեր բոլոր սրտով քեզի հետ պիտի ըլլանք, պատասխանեց Սայի պէյ, իր բարեկամին ձեռքը սեղմելով, խանդաղատալից:

— Ոչ միայն սրտով, այլ մեր անձովը քեզի հետ ենք, ըսաւ Արիֆ... գոնէ ես թոյլ պիտի չտամ որ դուն առանձին ինքզինքդ վտանգես, կ'ուզեմ որ գործողութիւնը միասին կատարենք:

— Ամենայն հաճութեամբ կ'ընդունիմ քու աջակցութիւնդ, պատասխանեց երիտասարդ խմբագիրը, արդէն ես պիտի խնդրէի սակայն, բայց չէի համարձակեր:

— Ուրեմն զիս վատի տե՞ղ դրած ես, ըսաւ Արիֆ զանազան չեշտով մը:

— Երբեք, գոչեց Սատըք պէյ, միայն թէ կը վախնայի քեզ պէս թանկագին ընկեր մը ինծի հետ վտանգել... դուն արդէն արիասրտութեան եւ յանդգնութեան այնպիսի ապացոյցներ տուած ես որ ոչ ոք կը համարձակի քեզի այդպիսի նախատինք մը ընելու:

Եւ իր բարեկամին քով երթալով՝ անոր ձեռքը սեղմեց:

Երկու ընկերները քիչ ետքը մեկնեցան Սայի պէյի քովէն ժամ առաջ իրենց պատրաստութիւնները տեսնելու համար:

Չորս օր ետքը, Փետրուար 5, երեքշաբթի օր մեծ խրախճանք մը կար Ղալաթիոյ քարափին վրայ, նոյն օրը Բէօօթէնճէ մեկնելիք ռումանական շոգենաւին շուրջը:

Ծուէտական պատուիրակութիւն մը որ Մ. տը Սերթինիկի նախագահութեամբ Պոլիս եկած էր՝ Ծուէտի Կիւսթավ Ե. թագաւորին զահակալութիւնը Սուլթանին պաշտօնապէս ծանուցանելու եւ անոր արքայական մէկ նամակը յանձնելու, իր պաշտօնը աւարտելէ ետքը, Բէօօթէնճէի ճամբով կը վերադառնար:

Ամբողջ շաբաթ մը այդ պատուիրակութիւնը Սուլթանին հիւրը եղած էր ու մեծարանքներ ընդունած:

Մեկնումին առթիւ նախարարներ ու պալատականներ եկած էին շոգենաւ ողջերթ մաղթելու: Արարողապետ Կալիպ փաշա յատկապէս եկած էր իր վեհափառ տիրոջ բարեւները հաղորդելու պատուիրակութեան անդամներուն, որոնք նախորդ օր հանդիսաւորապէս ներկայացած էին Սուլթանին ու պատուանշաններով մեծարուած: Բոլոր այդ մարդիկը սակայն, պալատական ու նախարար, խորին անձկութեան մը մատնուած կը թըւէին եւ մինչեւ ետքը կասկածոտ նայուածքներ կ'արձակէին շուրջերնին:

Միջոց մը, շոգենաւին առաջին կարգի ճաշասրահին մէջ, Կալիպ փաշա Նշմարեց ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք եւ Սուլթանին քարտուղար Իզզէթ փաշաները, որոնք անկիւն մը քաշուած՝ իրարու հետ յուզեալ խօսակցութեան մը բռնուած էին: Արարողապետը իր ուշադրութիւնը անոր վրայ կեդրոնացնելով տեսաւ որ Իզզէթ փաշա գրպանէն թուղթ մը հանեց ու նախարարին տուաւ, որ թուղթը առնելով ուշադրութեամբ զննեց, յետոյ ինքն ալ իր գրպանէն ուրիշ թուղթ մը հանելով՝ սկսաւ երկուքը իրարու հետ բաղդատել:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս, արդեօք ի՞րե՞նք ալ ստացած են, մտածեց արարողապետը:

Յետոյ, պահ մը վարանելէ ետքը, վճռաբար ուղղուեցաւ անոնց քով: Նախարարը Կալիպ փաշայի մօտենալը նշմարածին պէս կամաց մը թուղթերը պահեց:

Նախարարը եւ պալատական քարտուղարը իրարու երես նայեցան, ջանալով զապել իրենց այլայլութիւնը:

— Ի՞նչ սպառնական նամակ, փաշ[illegible] էֆէնտի, հարցուց Իզզէթ:

— Ես այս առտու, Պուլկարիայէն, կամ աւելի ճիշդը Սոֆիայէն, ինչպէս յայտնի կ'երեւայ պահարանին վրայի դրոշմաթուղթէն, սպառնական գիր մը ստացայ, պատասխանեց Կալիպ փաշա, որով [illegible] կը տրուի ինծի որ դաղտնի թրքական կոմիտէին կողմէ մահուան դատապարտութիւն պիտի կրեմ եթէ իսկոյն պաշտօնս չթողում ու չհեռանամ Վեհափառ Սուլթանին քովէն:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Իզզէթ փաշա, ճիշդ գուշակեցիք, ես եւ Շէֆիք փաշ[illegible] ալ նոյնիմաստ նամակներ ստացած ենք Սոֆիայէն...:

— Արդեօք միայն մեր երկուքի՞ն ուղղուած են այս սպառնալիքները, հարցուց արարողապետը մտատանջ երեւոյթով:

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, պատասխանեց նախարարը, այս առտու ստացայ այս սպառնալիքը եւ կը կարծէի որ միայն ինծի սահմանուած է, բայց ահա քիչ առաջ Նորին Վսեմութիւնը քովս եկաւ եւ ըսաւ որ ինքն ալ սպառնական նամակ մը առած է. յետոյ այժմ ձեզմէ կ'իմանամ որ դուք ալ ընդունած էք այդպիսի նամակ մը, ուրեմն, կ'ենթադրեմ որ մեր մէ դուրս ուրիշներ ալ առած ըլլալու են.

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 105)

մը ցցուն օրինակներ զորս կ՚արժէ վեր – լուծել : Որոշապէս հաստատուած իրա – կանութիւն մըն է թէ Հիփփիներու , Պիթ – նիկներու , «Ըմբոստ երիտասարդներու » ութեան ու հարիւրը անհամերաշխ ըն – տանիքներու զաւակներ են :

Ինչպէս իրարու , նոյնպէս իրենց միջա– վայրին հանդէպ անտարբեր զոյգերու վարուելակերպին մեծագոյն վնասը տը – ղաքն են , որ կը կրեն : Բարոյապէս լաւ չեն կրնար կրթուիլ եւ այս պատճառով ալ հոգեկան ջղագարութիւններ երեւան կը բերեն :

Զրպտումներու համաձայն , ամուսնա – լուծման որոշում տուող եւ «հաշտութեան գրասենեակ»ներու միջնորդութեամբ հաշտուող զոյգերու քառասունեւհինգ առ հարիւրը վերջէն բացարձակապէս դատա– րան չէ դիմած :

Ֆրանսայի մէջ այսօր այլեւս «հաշ – տութեան գրասենեակ»ները ուղղակի դա– տարաններու փոխակերպուած են : Այս գրասենեակներու նախագահութիւնն ալ յանձնուած է փորձառու եւ կարող դա – տաւորներու :

Դատարան բերուած ամուսնալուծման դատի մը թղթածրարը նախ դատաւորի մը կողմէ կը քննուի եւ ապա այդ զոյգը հաշտեցնելու համար հոգեբաններու ալ օգնութեամբ կարեւոր ջիւումներու կը ձեռնարկուի :

Ամուսնալուծման համար դիմող զոյգե– րու խնդրին առընչութեամբ , առանց ի – րեն լուր տալու , գրասենեակին ենթա – կայ «ընկերային օգնութեանց պաշտօն – եաներ» բծախնդրութեամբ քննութեանց եւ հետապօտութեանց կը դիմեն , որով դատաւորը երբ զոյգերը իր դէմ կը գտնէ , գրեթէ ամբողջութեամբ վերահասու է ա – նոնց անձնական կեանքի ներքին ծալքե – րուն եւ անհասկացողութեանց մանրա – մասնութիւններու :

Զոյգը կանչած է պարզապէս անոր գա– ղափարները շօշափելու համար :

Եզրակացութիւն .— ամուսնալուծում – ներուն գլխաւոր պատճառները .—

Ըստ դատաւոր Մ . Փիէռ Մարդակէի , ամուսնալուծման պատճառներէն գլխա – ւորները հետեւեալներն են .

Ա) Հապճեպ որոշումներ :

Բ) Ընտանեկան յարկէն անկախ ապրե – լութիւններ (օրինակ՝ նորագոյն սիրելիի մը կամ ազգականի մը միջամտութիւնը) :

Գ) Ամուսիններու հետեւանքով կող – մերու միջեւ յառաջ եկած յուսախաբու – թիւններ :

Դ) Ալրուսոի արտակարգ սրութեան հետեւանքով՝ բոյնին մէջ ստեղծուած տեւական բանավէճեր եւ անհաւատարմու – թիւններ :

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ԿՄԱԽՔՆԵՐՈՒ ԱՓԸ»

Վաթսունեւմէկ տարի առաջ, 1908ի գարնան, սեւամորթ մը՝ Զաքարիաս Լա – վալ Օրանժ գետի ափի ժայռերուն մէջ գտաւ տարբեր մեծութեամբ տասը թան – կագին քարեր : Ան, անմիջապէս, իշխա – նութիւններուն տեղեկացուց իր յայտնա– բերութիւնը : Այդ թուականին , Հարա – ւային Ափրիկէի այս մասը (Քամերուն եւ Թօկօ) գերմանական գաղթավայր մըն էր : Գերմանացիները թանկագին քարերուն գտնուած վայրը հռչակեցին արգիլեալ գօտի : Այդ օրէն սկսեալ, թանկագին քա– րեր որոնողները, զանոնք կը վճարէին ի – րենց կեանքին գինովը, իսկ չնագայլերը անոնց ոսկորները կը փոխադրէին մօտա– կայ անապատը : Այսպէս, տեղացիները այս շրջանը կոչեցին «Կմախքներու ա – փը » :

Վաթսունեւմէկ տարիէ ի վեր «Կը – մախքներու ափը » պահպանուած է խիստ կերպով : Եւ, եթէ համեմատաբար դիւ – րութեամբ կարելի է թափանցել այս շըր– ջանը, բացարձակապէս անկարելի է դուրս ելլել անկէ : Քաջակորով մարդիկ , որոնք փորձեցին փախչիլ անապատին մէ– ջէն, բոլորն ալ մեռան ծարաւէ , անօ – թութենէ եւ ուժասպառութենէ , իսկ ա – նոնք որ նաւակով մեկնեցան ովկիանոսի ճամբով, ջախջախուեցան ծովեզերեայ ժայռերու վրայ :

Երբ առաջին համաշխարհային պատե – րազմէն ետք Գերմանիա կորսնցուց իր ափրիկեան գաղթավայրերը , այն շրջա– նը, ուր կը գտնուէր «Կմախքներու ափը», մէկ մասն էր Հարաւ – արեւմտեան Ափ – րիկէի, որուն հետ յետագային կազմեց Հարաւ – Ափրիկեան Հանրապետութիւնը : «Էփոքա» իտալական հանդէսը հետեւեալը կը գրէ այս մասին . « Մինչեւ այսօր ո – չինչ փոխուած է հոն : «Կմախքներու ա – փը» կը շարունակէ մնալ վերապահեալ փակ տարածութիւն մը , հոն կը գտնուի Օրանժմունտ քաղաքը – հանքագործներու բնակավայր մը : Բնութիւնը Ափրիկէի այս մասը օժտած է հանքային մեծ հարստու– թիւններով » :

Օրանժմունտը փայտաշէն տնակներու քաղաք մըն է : Ունի 4500 բնակիչ , որոնց– մէ 3770ը սեւամորթներ են :

«Կմախքներու ափը » թանկագին քա – րերու արտածման աշխարհի ամենամեծ կեդրոններէն մէկն է : Հոսկէ կը ստաց – ուի ադամանդի համաշխարհային արտա– դրութեան մէկ երրորդը : Կը պատկանի անգլեւամերիկեան ընկերութեան մը, որ կ՚ապահովէ տարեկան 75 միլիոն տոլարի եկամուտ մը :

Օրանժմունտի հանքերէն հանուած (1936) ամենամեծ ադամանդը կը կշռէ 243 քարաթ , ուրիշ ադամանդ մը, 138 քա – րաթ :

Վերջերս մամուլը հաղորդեց , թէ մարդ մը, որ յաջողած էր ադամանդներով տոպրակ մը դուրս հանել «Կմախքներու ափի»ն արգիլուած գօտիէն, մեռաւ անո– կրնկալ կերպով : Ան բաղդատաբար դիւ– րութեամբ հասած էր ադամանդի հանքե– րուն, հաւաքած ադամանդները յաջողած էր թաքցնել ովկիանոսի ափին գտնուող ժայռերու մէջ, որմէ ետք օրինական կերպով կրցած էր մեկնիլ խիստ քննու – թեան մը ենթարկուելէ ետք : Բան մը չգտան իր վրայ, որովհետեւ բան առած չէր : Ժամանակ մը անցնելէ ետք ուղղա – թիռով կը վերադառնայ, կը վերցնէ իր պահած գանձը եւ կրկին կը մեկնի : Սակայն ուղղաթիռը երկինք բարձրանալէ ետք կը խանգարուի : Կը ստիպուի վար իջնել, ուր բախտախնդիրը կը ձերբակալ– ուի եւ կը հարկադրուի ... իր ոսկոր – ները թողուլ «Կմախքներու ափին » վրայ :

Ք.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի եւս աւանդական սովորութիւններով տօնած է Զատիկը : Բոլոր եկեղեցիները լեցուն ե – ղած են խուռներամ հաւատացեալներով : Զատկի առաւօտը, դպրաց երգեցիկ խումբեր, թաղէ թաղ շրջելով , ապաշ – րիչ երգեցողութեամբ տօնին նուիրուած շարականներ երգած են : Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Խորէն Ա.ի , պատարագած է Գարեգին Եպս.: Կաթողիկէ Հայոց եկեղեցւոյ մէջ պատարագը մատուցած է Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան կաթողիկոս : Զատկի տօնին առթիւ Հ . Մ . Ը . Մ .ն եւ Համազգայինը կազմակերպած են իրենց աւանդական պարահանդէսն ու հանդի – պումը :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Ապրիլ ութին մեռած է հանրային եւ կրթական գործիչ Հմայեակ Գրանեան : Ողբացեալը ծնած էր Մուշ , 1891ին : Երիտասարդութեան տարիները անցուցած է Իզմիր եւ Երուսաղէմ : Ան – դամ Ռամկավար կուսակցութեան , հան – րային գործեր վարած է Գահիրէի , Փորթ Սայիտի , Տէօրթ Եոլի եւ Պէյրութի մէջ : Պատասխանատու պաշտօններ վարած է . Հ . Բ . Ը . Միութեան մէջ՝ յատկապէս կրթական գետնի վրայ : Տարիներով ե – ղած է ազգային մարմիններու անդամ :

ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ գրական մըր– ցանակին ներկայացուած են , մինչեւ 1967 Յունուար 31, 29 երկեր, Սփիւռքի գրեթէ բոլոր շրջաններէն : Դատակազմը մրցանակի արժանի նկատած է Վահէ – Վահեանի «Մատեան Սիրոյ եւ Մորմո – քի», Սմբատ Փանոսեանի «Սէրը որ գին չունէր» գործերը : Ասոնցմէ զատ կարգ մը գործեր յատկանշական նկատուած են դատակազմին կողմէ :

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼՍԻ մէջ Մարտ 22ին տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկու – թեան 18րդ տարեկան ճաշը : Նախագա – հած է հիմնարկութեան փոխ նախագա – հը Ճան Կողեան , որ հանդիսականներուն ներկայացուցած է Հիմնարկութեան 12 նոր անդամները :

ՆԻԿՈՍԻԱՅ մէջ, Կիպրոս , Մարտ 23ին շքեղ հանդէսով մը յիշատակուած է Ե – րեւանի հիմնադրութեան 2750ամեակը : Հանդիսութիւնը նախաձեռնած եւ կազմա– կերպած են Հայ Երիտասարդաց Միու – թիւնն ու Համազգայինը : Բանախօսած է Հրաչ Տասնապետեան , որ տուած է Երե– ւանի 2750 տարուան պատմութեան ուր – ուագիծը, ծանրանալով մեր մայրաքա – ղաքին հետ կապ ունեցող կարեւոր իրա – դարձութիւններուն եւ հանդրուաններուն վրայ :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Լ՚Օրիան» ցուցասրահին մէջ Ժիրաքօ ներկայացուցած է իր վեր – ջին գործերէն քառասուն նկարներ : Պէյ– րութի եւ Փարիզի մէջ ցարդ աւելի քան 15 ցուցահանդէսներ տուած եւ արուես – տի քննադատներու կողմէ գնահատուած, բնութեան սիրահար ինքնատիպ նկարիչ մըն է Ժիրաքօ :

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ գոլէճի, Պէյրութ , սրա – հին մէջ Յովհաննէս Պլուզի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է փրոֆ. Գ. Խրլոփեան :

ՊՈԼՍՈՅ հայ համայնքի հինգ հաստա – տութիւններու — Ս . Փրկիչ հիւանդանոց , Դպրեվանք, Ղալաթիոյ, Գալֆայեան եւ Գարակէօզեան որբանոցները — հոգա – բարձութիւններու եւ խնամակալութիւն – ներու նոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ու– նենան Մայիսին , Պոլսոյ բոլոր թաղե – րուն մէջ : Այս կապակցութեամբ կազ – մուած է Ընտրական Կեդր Մարմին մը :

ՊԷՅՐՈՒԹ այցելած է վերջերս Ճորճ Մարտիկեան , իր ընտանիքով եւ այցելու– թիւններ տուած Ազգ . հաստատութեանց :

ՁԿԱՅՍԵՐՆ ԿԱՅՍԵՐ ...

Հայաստանի թերթերէն քաղելով գրած էինք «Յառաջ»ի Փետրուար 25ի թիւին մէջ թէ Վ . Մավեան Երեւան ղրկած է Կոմիտասի դաշնակի ստեղնաշարին ծած – կոցը , «զոր նուիրած են անոր երգչա – խումբի իր աշակերտները » : Ինչպէս Պոլսեցիները կը յիշեն՝ եւ կը յիշեցնեն մեզի այդ ծածկոցը պատրաստած ու ան– ձամբ նուիրած էր Կոմիտասին Տիկին Ար– մինէ Մելիքեան – Գալէնտէր :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԻՒՐՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ – ՔՐՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵ – ՐԸ (ԺԵ . դարէն մինչեւ մեր օրերը) , գը– րեց՝ Կարօ Սասունի , պատմական մատե – նաշար թիւ 8, Համազգային տպարան , Պէյրութ , 1969 :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (463)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Ալ մէկ բան կը մնայ ընել մեզի :
— Սպաննել :
— Աղէկ ըսիր :

Խօսողները էրիկ եւ կնիկ էին , որոնք կը խորհրդակցէին :

Թենարտիէ կամաց կամաց քալելով գէ– պի սեղանը գնաց , գզրոցը բացաւ եւ դա– նակը առաւ :

Մարիուս առրճանակին բունին զունդը կը չարչարէր :

Անլուր վարանում : Ժամէ մը ի վեր իր խղճին մէջ երկու ձայն կար . մէկը իրեն կ՚ըսէր յարգել հօրը կտակը , միւսը կ՚ը– սէր օգնել կալանաւորին :

Այս երկու ձայները անընդհատ իրենց կռիւը կը շարունակէին , որով Մարիուս հոգեվարքի մը պէս կը չարչարուէր :

Մինչեւ այդ վայրկեանը անյայտապէս յուսացած էր գտնել միջոց մը այս երկու պարտաւորութիւնները հաշտեցնելու հա – մար , բայց հնարաւոր բան մը պատահած չէր :

Սակայն վտանգը սեխողական էր . ա՛լ սպասելու վայրկեան չկար . Թենարտիէ կալանաւորէն քանի մը քայլ անդին դա– նակը ձեռքը , կը մտածէր :

Մարիուս իր աչքերը չորս դին կը շըր– ջէր մոլորադին . յուսահատութեան մեքե– նական յետին միջոցն էր այս :

Յանկարծ սարսռեցաւ :

Բոլորակ լուսնի սաստիկ ճառագայթ մը անոր ոտքերուն տակ , սեղանին վրայ թուղթի կտոր մը կը լուսաւորէր եւ կար– ծես կը ցուցնէր զայն :

Մարիուս այս թուղթին վրայ կարդաց սա տողը , զոր նոյն առաւօտուն Թենար– տիէի աղջիկներ աղջիկը գրած էր .

Փայտուորները եկան :

Մարիուսի միտքէն գաղափար մը , լոյս մը անցաւ . իր փնտռած միջոցն էր , գըն– քը չարչարող խնդրին լուծումն էր այն , այսինքն մարդասպանը խնայել եւ նա – հատակը ազատել :

Ծունր դրաւ դարանին վրայ , թեւը եր– կընցուց , առաւ թուղթին կտորը , միջ – նորմին բուսէն կտոր մը զատեց կամաց մը, թուղթին մէջ դրաւ բուսին կտորը եւ ծակէն Թենարտիէի որջը նետեց :

Ժամանակն էր նետելու , Թենարտիէ նուաճելով իր վերջին երկիւղները եւ յե– տին խղճահարութիւնները , դէպի կալա – նաւորը կ՚ուղղուէր :

— Բան մը ինկաւ , պոռաց Թենարտու– հին :

— Ի՞նչ է , ըսաւ ամուսինը :

Կինը խոյանալով թուղթով պլլուած բուսին կտորը առաւ գետնէն :

Ամուսնին տուաւ զայն :

— Ո՞ւրկէ եկաւ ասիկա , հարցուց Թե– նարտիէ :

— Զարմանալի հարցում , ըսաւ կինը , ուրկէ՞ կրնայ մտած ըլլալ . պատուհանէն եկաւ :

— Պատուհանէն անցնելով մտնելը տե– սայ , ըսաւ Պիկրընայ : Թենարտիէ շուտ մը բացաւ թուղթը եւ ճրագին մօտեցուց :

— Էբօնինի գիրը , ո՛ւֆ :

Նշան ըրաւ կնոջը որ անմիջապէս մօ– տեցաւ , թուղթին վրայ գրուած տողը ցուցուց անոր , յետոյ խուլին ձայնով մը շարունակեց .

— Շուտ , եղարանը , կախուածին մէջ թողունք մեղ որսը եւ կծիկը գնենք :

— Նախ մարդուն գլուխը պիտի չկըտ– րե՞նք , հարցուց տիկին Թենարտիէ :

— Ժամանակ չունինք :

— Ուրկէ՞ պիտի փախինք , կրկնեց Պիկ– րընայ :

— Պատուհանէն , պատասխանեց Թե – նարտիէ :

— Փոնին քանի որ քարը պատուհանէն նետեց , ըսել է թէ տունը այդ կողմէն պաշարուած չէ :

Որովայնախօսի ձայն ունեցող դիմա – կաւորը վար դրաւ մեծ բանալին , երկու թեւերը վեր ըրաւ օդին մէջ եւ առանց բառ մը արտասանելու արագօրէն երեք անգամ ձեռքերը բացաւ եւ գոցեց : Նա– ւաստիներու մէջ տրուած ահազդին ճկնա– ժամի մը նշանը եղաւ ասիկա : Աւազակ – ները թողուցին կալանաւորը : Ակնթարթի մը մէջ չուանէ սանդուխը պատուհանէն դուրս կախուեցաւ եւ երկու երկաթէ ա– կիշներովը պատուհանէն եզրին յարեցաւ պնդապէս :

Կալանաւորը ուշադրութիւն չէր ըներ նշմարելու համար ինչ որ կ՚անցնէր իր չուրջը : Կ՚երեւար թէ կը մտախոհէր կամ կ՚աղօթէր : Երբ սանդուխը հաստատապէս կախուեցաւ , Թենարտիէ պոռաց .

— Եկուր , կնիկ :

Եւ դէպի պատուհանը վազեց :

Բայց երբ ոտքը պատուհանէն դուրս հանելու վրայ էր , Պիկրընայ ուժնզօրէն անոր օձիքը բռնելով ըսաւ .— Չէ՛ , կե – ցիր նայինք , աներես ծերուկ , մեզմէ ետք :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի» պարախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ։ Պուրնութեան, Գր. Փափազեան, Պ. Քիւլչէեան, Յովհ. Զէրէքճեան, Գազանճեան, Գապագաչ–եան, Խաչատուրեան, Պարոնեան, Մ. Փափազեան, Թորոսեան, Ք. Քարաօղ–լանեան, Սթաթեան, Քարաօղլանեան, Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաչանի մաս–նաճիւղ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւն, «Նաւասարդ» պարախումբ, Ոմն Մարսէյլէն, Տ. Պօղոսեան 50ական, Հ. Յ. Դ. Թէհլիրեան խումբի ընկերներ՝ հարիւր, ոմն՝ 130, Կ. Մուսայեան եւ Կ. Քատէհճեան քսանական, Մ. Փափազեան հինգ ֆրանք ։

×

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Եզակեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Մարտիրոսեան քսան ֆր., Զա–գալօղեան տասը, Մինասեան ընտանիք 30, Մարտիրոսեան Յ. տասը, ոմն յիսուն, Ճիհանեան տասը, Խազմանճեան տասը, Ճանիկեան քսան, Գազանճեան տասը, Եկ–սէեան տասը ։ Փափազեանի հոգեհանգստ–տին առթիւ.— Վարժապետեան տասը, Գէորգեանի հոգեհանգստին առթիւ, Տի–կին Գէորգեան քսան, Պ. Զիչիկեան 10 ։ Ղ. Առաջնեանի թաղումին առթիւ .— Տի–կին Կոնոյեան քսան, Ղ. Կիւլեան տասը, Ա. Թէճիրեան քսան, Տէր եւ Տիկին Թու–մանեան տասը, Կ. Մարտիրոսեան տասը ։ Արամ Նիկողոսեանի հոգեհանգստեան առթիւ.— Սուքիասեան տասը, Նշան Նա–ճարեան քսան ֆրանք ։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20·30ին
ԿԱՎՈՅԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները յետագային ։

×

ԻՍԻ .— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի 40ամեակը Մայիս 11 ։ Մանրամասնու–թիւնները յետագային ։

×

Տրապիզոնի Պոնտոսի նահանգի Հայր. Միութիւնը Մայրերու Օրը կը տօնէ Յու–նիս մէկին ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. —– Վասպուրականի Հայր. Միութեանս կեդր. վարչութիւնը կը պատրաստուի տօնելու Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարե–դարձը նուիրուած Արամ Մանուկեա–նի, Վանի Արամին, մահուան յիսնամ–եակին, նաեւ զինուորական մարմնի, քաջարի ղեկավարներէն՝ Արմենակ Եկար–եանի մահուան 45ամեակին առթիւ ։

Ապրիլ 27ին, Օթէլ Սպլանտիտ

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խն–ջոյքը Ապրիլ 20ին, Կիրակի, ժամը 3ին ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

×

Նոր Սերունդի պարահանդէսը Ամպա–սատէօրի մէջ, Մայիս 4ին ժամը 17էն 24 ։

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ .— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ըն–դհանուր ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, Համօ Օհանճանեան ակումբին մէջ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար–տաւորիչ է ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 19·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
Ա. ԿԱՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9·30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը ։

ԴՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ

ՅՈՒՆԻՍ 15

ԺԱՄԸ 20.45-ԻՆ

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ

ԿՈՉ
ՍԱՆ – ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Միութ. Ուսում–նասիրաց Փարիզի Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութեանց փափա–քով, այս տարի եւս կուգայ կրկնել մա–մուլով կոչը սան կամ սանուհիի մը թեկնածութեան համար, 1969–1970 վե–րամուտի Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (գիշերօթիկ) ։

Թեկնածուէն կը խնդրուի գոհացնել ա–ռանց զաւական խտրութեան հետեւեալ պայմանները ։

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 եւ պատկանիլ Սե–բաստիոյ նահանգին կամ անոնցմէ սերող գերդաստանէն ։

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու, ու–սումնասիրութեան պիտի առնուին իրենց տեղւոյն յաճախած, դպրոցական նիշերը ու փոքր ուսուցչական քննութիւն մը ։

Գ) Նկատի կ՚առնուին մի միայն գրա–ւոր դիմումները եւ ուղղուած Միութեա–նըս քարտուղարութեան, ամէնէն ուշը, Մայիս ամսուն վերջ ։

Սոյն Թուականէն յետոյ բոլոր ստաց–ուած դիմումներուն հետեւանք չի տըր–ուիր ։

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէնե–րուն .—

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)
M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint - Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(*Հեղինակ՝ Յեղապաշտութիւն* 1000 *նկարներով գիրքին*)

Daniel MAYER

(*Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի*)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալփորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ՚ապահովեն երթ ու դարձը

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին. — Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (*երգ*), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան *եւ ձայներիզի վրայ կ՚արտասանէ*՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, *Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն* .—

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(*Գրիգոր – Վահանի Թատերգութեան վերջին երկու արարները*)

Կը մասնակցին .— Հայկունի խրտըշեան–Լա Շասաներ, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սրեֆանօ

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման ։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն .—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով ։ Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե–րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու–րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 90–ամեայ յոբելենական հանդէսը տեղի պի–տի ունենայ Մայիս չորսին ։

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (տիսք) նուիրել ։

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ Է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2·30էն 7 ։ Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով ։ Ունի արտասահմանեան եւ թէ Հա–յաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հա–ւաքածոներ եւայլն ։

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը ·

Կարլ Պրէֆին (Թարգմ. Ե. Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս Ինքնա–կալ» 675 էջ, կազմուած 15 ֆրանք ։ Աղասիի «Զէյթուն» տպ. Պէյրութ, 1968ին, 412 էջ, Թղթակազմ 15 ֆրանք ։ Գ. Յ. Սիմոնեանի «Յուշամատեան Պոնտական Ա–մասիոյ» մեծադիր ու չքեղ կազմ 1037 էջ գին 75 ֆրանք ։ «Հայկական Մանրանկարչութիւն» տպ. Երեւան, 1967, գունա–ւոր ու մեծադիր չքեղ կազմ, գին՝ 80 ֆրանք ։

Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին ։ Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիսք) ։ Արա Պարթեւեանի ամբող–ջական գործերը, Ամէն Կիրակի, (Ամերիկա շինուած), Պ. Լիսիցեանի, Շահ–Մուրատեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Օ. Տուրեանի սալերը, Հայաստանէն նոր ս–տացուած են, Գ. Գասպարեանի, Լ. Զաքարեանի, Օ. Համբարձումեանի, Յ. Պասա–եանի, Նար Յովհաննէսեանի, Զէքիճեանի, Թ. Ալթունեանի, ժողովրդական եւ ա–շուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները ։

Ունինք նաեւ Յ. Թումանեանի արտասանական կտորները ։

Օփերաներ.— Ս. Տիգրանեանի «Անուշը» ։

« Դաւիթ Բէգ » եւ «Ալմաստ» օփերաները ։

Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրոշմաթուղթեր ։

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ ։

Այցելեցէ՛ք եւ գոհ կը մնաք ։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ **ՀԱՅԱՍՏԱՆ** ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (նամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ – պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ .— Փարիզ – Վարշաւա – Մոսկուա – Երեւան – Թիֆլիզ – Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու ։

Ա. մեկնում .— ՅՈՒԼԻՍ 2 – 19

Բ. մեկնում .— ՕԳՈՍՏՈՍ 4–22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի ։ Տեղերը սահմանափակ են եւ վե–րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել .—

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)
Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 17 AVRIL 1969

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11490 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE | No 11.490

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ

Ա.

Վաթսուն տարի առաջ, 1909 Ապրիլ 1/14էն սկսեալ գրեթէ ամբողջ ամսուան ընթացքին երեսուն հազար հայորդիներ զոհ գացին ոճրագործ Թուրքի ցեղասպանութեան գիւային ծրագրին, Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն ութ ամիս եւ 21 օր վերջ:

Ջարդի քաղաքականութեան հիմնադիրն էր Ապտիւլ Համիտ, որ 1894էն մինչեւ 1896, երեք տարուան ընթացքին երեք հարիւր հազար անմեղ Հայերու արիւնը խմեց՝ Սասունէն սկսեալ հայկական վեց նահանգներուն մէջ, յետոյ նաեւ՝ Տրապիզոնէն մինչեւ Կիլիկիա:

Արեւմուտքի քաղաքակիրթ ազգերը ընդվզեցան Թրքական բարբարոսութեան դէմ: «Կարմիր սուլթան» մակդիրը փակցուցին Եըլտըզի հրէշին անուան: Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ հայանպաստ ճառեր արտասանեցին յայտնի պատամբիտ մտաւորականներ, ինչպէս Քլէմանսօ, Ժօրէս, Մարսէլ Սանպա, Տընի Քոշէն, Ալպէր տը Մէօն եւ ուրիշներ:

Անգլիոյ մէջ Կլէտսթըն խօսիլ խարանեց դահիճը: Եւրոպացիք որբանոցներ բացին աղէտեալ քաղաքներու մէջ:

Սակայն Բարենորոգումներու երաշխաւոր վեց մեծ պետութիւնները ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ ըրին՝ նախ դադրեցնելու համար ջարդերը, յետոյ՝ արժանի պատիժը տալու անաստուած սուլթան-խալիֆային:

1915ի Մեծ Եղեռնը ա՛յնքան ահաւոր էր իր տարողութեամբ եւ արդիւնքով, որ աղօտին գրեթէ մոռացութեան տուինք համիտեան համահայկական մեծ կոտորածներն ու 1909ի կիլիկեան աղէտը:

Ծանօթ իրողութիւն է, որ 90ական Թուականներու ջարդերը կազմակերպողն էր Ապտիւլ Համիտ կոչուած դաչանը, որ միահեծան կ'իշխէր օսմանեան հսկայ կայսրութեան վրայ, բռնապետական ամենազօրան վարչաձեւի տակ ճնշելով բազմազան ազգեր եւ իր սազմին մէջ խեղդելով ազատական ամէն շարժում:

Խորամանկ սուլթանին թեւ-թիկունք կը կանգնէին մեծ պետութիւնները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը առիթը կ'օգտագործէր իւրոյ պատառներ խլելու համար անպատեհին:

Շնորհիւ «կապիտիւլասիոն»ներուն, անոնք ամէն հնարաւորութիւն ունէին պէտութիւն, նոյնիսկ ճնշում բանեցնելու Համիտի վրայ: Կրնային լուրջ պահանջ պատիւ բանեցնել մը անպայման, արգիլել Հայկական ջարդերը եւ պարտադրել բարենորոգումներու գործադրութիւնը:

Եւ սակայն Սասունի Քննիչ Յանձնաժողովէն եւ «Մայիսեան Ծրագրէն» զատ ուրիշ ո՛չ մէկ ձեռնարկ կատարեցին պատժելու համար ջարդարարը:

Պատմութիւնը իբրեւ «մեղսակից» կ'արձանագրէ զիրենք:

Ո՞վ էր հեղինակը 1909ի Կիլիկիոյ ապրիլեան ջարդերուն: Կարմիր սուլթա՞նը թէ ոճրագործ Իթթիհատը:

Սահմանադրութիւն հռչակուած էր 1908 Յուլիս 10/23ին: Բացարձակ միապետութեան յաջորդած էր սահմանադրական կառավարութիւն մը: Սուլթան Համիտ կը մնար գահին վրայ, սակայն վարագոյրի ետեւէն բուն իշխանութեան ղեկը Իթթիհատի ձեռքն էր:

31 Մարտ/13 Ապրիլին յետադիմական (չէրիաթճիական) շարժում մը ծայր տուաւ Պոլսոյ մէջ, առաջնորդութեամբ սոֆթաներու եւ մոլլաներու, որոնք կ'ուզէին ջնջել Սահմանադրութիւնը եւ վերականգնել սուլթանի բռնակալութիւնը: Օրերով արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, ի վերջոյ յանգելու համար Ապտիւլ Համիտի գահընկէցութեան, 14/27 Ապրիլին:

«Մարտ 31»ի դէպքէն օր մը վերջ կը սկսէր Կիլիկիոյ ջարդը՝ Ատանայէն, բոլորովին անակնկալ կերպով:

Մութ կը մնայ այն կէտը թէ որեւէ կապ կա՞ր Պոլսոյ եւ Ատանայի դէպքերուն միջեւ: Սուլթան Համի՞տն էր ջարդը կազմակերպողը թէ Իթթիհատը:

Նախընթաց պարագաները կ'ամբաստանեն Իթթիհատի քարոզիչները, որոնք Սահմանադրութեան խանդավառ օրերուն կը վխտային Կիլիկիոյ մէջ, իբրեւ թէ օսմանեան կայսրութեան այլազան տարրերուն, իսլամներուն եւ քրիստոնեաներուն միջեւ «եղբայրութիւն» հաստատելու նպատակով:

Սահմանադրութիւնը որոշ ազատութիւններ շնորհած էր Հայերուն, որոնք կը կարծէին միամտօրէն թէ կարելի պիտի ըլլար հաշտ ապրիլ Թուրքերուն հետ նոր վարչաձեւին տակ:

Չէին նկատեր թէ Թուրքերը, մանաւանդ Կիլիկիա բնակողները, որոնց մոլեռանդութիւնը հանրածանօթ է, ինչպիսի՛ մախանքով եւ ատելավառ աչքերով կը դիտէին Հայոց ցոյց տուած խանդավառութիւնը հանդէպ Սահմանադրութեան:

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԵԽ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԶԱՐԿՈՎՍԿԻ ԻՐ «ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ» Կ'ԸՆԷ

Տիւպչէքի պաշտօնակից չկայ Մոսկուա, կը ճչէր Մոսկուայի չեխական դեսպանատան բանբերը, ի պատասխան խորհրդային աղբիւրներու լուրին:

Լուրերը շատ են արդէն Չեխոսլովաքիոյ մասին եւ կարելի չէ իրաւը զատել սուտէն: Բայց մթնոլորտը աւելի քան լարուած է եւ պարզ է որ այլեւս միջին ճամբայ ալ չկայ եւ Մոսկուա իր ծանր թաթը դրած է ապստամբ երկրին վրայ: Չեխերը շատ դժգոհ են ղեկավարներէն եւ կացութենէն: Աւելի դժգոհ են մանաւանդ այն վայրկեանէն երբ ազատականներու առաջեան Զմրկովսկի իր «ասոցքրիտիկան» կը հրատարակէ Ռուտէ Պրաւոյի մէջ կը կ'ըսէ.— «Ծայրայեղ աջերու հակախորհրդային ցոյցերը Մարտ 28էն 29ի գիշերը, ծանրացուցին կացութիւնը եւ աւելի դժուար դարձուցին ծնող ամրապնդումն ու վնասեցին Չեխոսլովաքիոյ միջազգային հեղինակութեան եւ անունին: Ներկայ կացութեան մէջ, Կեդր. Կոմիտէի ձեռք առած միջոցները, նոյնիսկ եթէ անհաճոյ են, անհրաժեշտ էին ողբերգական ելքի մը առաջքն առնելու համար: Չեմ ծածկեր, կ'աւելցնէ խորհրդաբանին նախագահը, որ տագնապալի պահեր կ'ապրինք ժողովուրդին եւ կուսակցութեան յարաբերութեանց նկատմամբ, ղեկավարութեան եւ Պետութեան միջեւ, կուսակցութեանց եւ զանգուածին: Անհրաժեշտ է, այս պահուս, պաղարիւն մնալ: Կրնայ ըլլալ որ կը սխալիմ եւ թէ կրկին վրաս յարձակին, բայց կը խորհիմ թէ այս խելօք երկրին մէջ եւ ներկայ կացութեան մէջ, կարելի չէ անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնն ունենալ: Միտք չունիմ «արդարելու» անցեալ Նոյեմբերի բանաձեւին իմաստը ոչ ալ ամբողջական գնահատումը: Ինծի համար յստակ է որ ընկերվարութեան համար գլխաւոր վտանգը ներկայացուած է այն ուժերուն կողմէ, որոնք իրեն հակառակ են եւ հրապարակաւ քանիցս ըսած էի, բացէ ի բաց, եւ նոյնիսկ այն ատեն երբ նման յայտարարութիւններ ժողովրդական չէին: Այն ատեն կարծիքս տուած էի դէպքերուն մասին ըսելով թէ վտանգը աւելի «ձախ» թեւէն կուգայ, այսինքն պահպանողականներէն եւ վարդապետականներէն քան «աջ»էն ուր կարելիութիւն ունէինք անմիջապէս կեցնելու որեւէ թշնամական գործունէութիւն: Մարտ 28-29ի ծայրայեղ աջերու հակախորհրդային ցոյցերը փաստեցին որ սխալած եմ: Սուր տագնապ մը ծանրացուց կացութիւնը, դժուարացուց ծնող ամրապնդումը եւ վնասեց մեր Պետութեան միջազգային վարկին, ցոյց տալով որ անհրաժեշտ է աւելի բուռն կերպով պայքարիլ աջ տարրերուն դէմ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Չեխերը սկսած են ինքնաքննադատութեան, ինչ որ լաւ նշան չէ:

Իտալիոյ համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Ունիթա կը գրէ թէ Փրակայի կարգ մը արեւմտեան աղբիւրներու համաձայն, լիակատարին ընթացքին՝ փոփոխութիւններ կրնան կատարուիլ կուսակցութեան գլուխը: Օրինակ Տիւպչէք քարտուղարի պաշտօնէն կրնայ անցնիլ նախագահութեան, իր աթոռը թողլով Չերնիքի, ներկայիս վարչապետ, որու տեղը կրնայ առնել Հուսաք, ներկայիս Սլովաք կուսակցութեան քարտուղար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ելմտական նախարարը խնայողութեան նոր ծրագիր մը պարզած է Անգլիացիներուն, որոնք աւելի սուղ պիտի վճարեն, ասկէ ետք, ծխախոտ, գինի (փորթուկալեան) բայց նոր տուրք պիտի չունենան:

ՔՈՒԷՅԹԻ նախարարապետը պաշտօնական այցելութեան եկած է Փարիզ:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին յանձնած իր տեղեկագրին մէջ, զօր. Պուլ (ՄԱԿի դէտերու պետը) կը յայտնէ թէ Սուէզի վերջին կռիւներու պատասխանատուն Արաբ Մ. Հանրապետութիւնն է: Նիւ Եորքի Ուոլտորֆ - Աստորիա պանդոկին մէջ ալ, 600 հրաւիրեալներու առջեւ, Հիւսէյն Թագաւորը յայտարարած է. — «Երուսաղէմի մեր իրաւունքները պէտք է ճանչցուին քաղաքականօրէն եւ կրօնականօրէն»: Յորդանանի Թագաւորը անխուսափելի կը նկատէ պատերազմը 2-3 տարիէն եթէ լուծում մը չգտնուի 2-3 ամիսէն: Հիւսէյն կը պահանջէ նաեւ գրաւեալ հողամասերու ընդհանուր պարպումը որեւէ բանակցութենէ առաջ, համաձայն Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւին:

ՆԻՔՍԸՆ, կրնայ իր կարգին դժուարութիւններ ունենալ Քորէայի հետ, որ վար առած է ամերիկեան «լրտեսական» օդանաւ մը, 31 հոգիոց անձնակազմով: Խնդիրը ծանր է Նիքսընի համար որ կը քննադատէր Ճոնսընը Փուէպլօ սուզանաւին առթիւ, խոստանալով «այլեւս աւանկ բան չի պատահիր»: Հիւսիսային Քորէա կ'ըսէ թէ այս օդանաւը իրենց սահմաններուն մէջ վար առնուած է, մինչ ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնական ղեկոյցը կ'ըսէ թէ «50 ծովային Մայլ» հեռու էր ամերիկեան օդանաւը:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ գացող Ֆրանսացիներուն համար, դրամի արտածման հսկողութիւնը պիտի խստանայ: Անոնք որ չեն օգտագործած իրենց տարադրամի ամբողջութիւն, պիտի տախլուին, երբ Ֆրանսա վերադառնան կրկին Փրանքի փոխել: Պահելու իրաւունք չունին: Ցիշենք որ մարդ գլուխ 1000 Փր.ի փոխարժէք կարելի է միայն երկրէն դուրս հանել:

ԵՐՆԷ՛Կ ՁԵԶ...

ԽՄԲ.— Ապրիլ 13ին, Պէյրութի մէջ տօնուած է Հայ Պատանիին Օրը: Այս առթիւ «Ազդակ» թիւ մը նուիրած է հայ պատանիին, որմէ կ'արտատպենք Պ. Սնապեանի գրութիւնը:

Տաքէն ու պաղէն անցած ժողովուրդի մը համար պզտիկ ուրախութիւն մը չէ տեսնել իր պատանիները, որոնք խաղը, շարժումը, պատանեկան միւս հաճոյքները կէս ձգած՝ կը շտապեն մտնել գաղափարական մթնոլորտի մը մէջ եւ կը բանան իրենց հոգիները խէչալի մը լոյսին: Ոչ, պզտիկ չէ այդ ուրախութիւնը, ու անոր հետ, ու անոր պէս սրտաբուխ է ազգին ու հայրենիքին ծառայելու ուխտըրած այս գեղատի տղոց տօնին բերուած ամէն մասնակցութիւն:

Պատանեկան միութիւնները շատ հին պատմութիւն մը չունին իրենց ետին: Մեր կեանքին մէջ յեղափոխութեան մուծած երեւոյթներէն մին է պատանեկան միութիւնը, որ գաղափարական ջահի մը շնորհիւ բիւրաւոր տղոց թաքուն ու ազնիւ ուժերը զարգացուց ու դրաւ զանոնք ծառայութեան անդարձ ճամբաներուն վրայ:

Քանինե՛ր կը ճանչնանք, որոնք հաստատել ետք՝ թէ իրենց կեանքին մէջ անկլինադարձ կազմող պահը եղած է պատանութեան շրջանը, յուզումով ու հըպարտութեամբ կ'անդրադառնան ճանաչումի ու ծաղկումի, զոհաբերութեան ու նուիրումի, պարտքերու բազմացման եւ ներքին պայծառացման անփոխարինելի առիթներ ստեղծած այդ բեղնաւոր օրերուն:

Հարուստ անցեալ մը ունէր պատանիներուն դրօշակը եւ առոր համար հարուստ եղաւ պատանիներուն ներկան:

Տասնամեակներու ու բազո՛ւմ վկայութիւններու համաձայն՝ անկշռելի է Դաշնակցութեան ժառանգութիւնը Հայ կեանքին մէջ, բազմաճիւղ, անհատնելի: Ազգի մը համար չկայ անհրաժեշտ խառնուածք մը, որ փթթած չըլլայ անոր ծոցին, որուն Դաշնակցութիւնը չկարենայ իր պատմութեամբ, ընթացքով ու երազներով սնունդ տալ, ուժգնութիւն, թա՛փ տալ:

Դարաւոր ձգտումներ կը մարմնացնէր Դաշնակցութիւնը ու ընտիրները հաւաքարար դիմեցին անոր, ճգնեցան, մարտնչեցան, արիւնեցան, երկնեցին, անձեւ զանգուածը դարձնելով ազգ, ազգին ընծայելով իրաւունքներուն ու բարիքներուն հզօրագոյնը՝ Հայրենիք մը:

Դաշնակցութեան մէկ տօնին առիթով, չենք յիշեր ո՞ր ընկերը, — ո՞ր ընկերը նոյնը պիտի չընէր, — ընկեր մը երնէկ կուտար դաշնակցական տղոց՝ «Դաշնակցական տղաք, երնէ՛կ ձեզ», հազա՛ր անգամ երնէկ, երնէ՛կ այն բախտին, որ Դաշնակցութեան ծով ժառանգութեան ժառանգո՛րդ պիտի դառնաք, հայրենեաց սիրով կրակուած կորիճներու կտակաբանին, նոյն սիրով նահատակուած մեծերուն հարստութեան, հսկայ բանաստեղծներու հսկայական գանձարանին, ոգեկան ու գաղափարական բիւր բերքի՝ երնէ՛կ ձեզ:

Պ. Ս.

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Յ. Թումանեան առիթով մը գրած ըլլալով տեսած է, թէ «Վաղուց ի վեր մենք բաժանուած ենք եղել երկու մեծ հատուածի՝ ռուսահայ եւ տաճկահայ, եւ միշտ ձգտել ենք միանալու իբրեւ մի պառակտուած ամբողջութեան մասեր: Բայց աշխարհի չար տէրողները ամէն անգամ սրերով կտրատել են մեր՝ եղբայրական զրկախառնութեան համար իրար տարածած բազուկները»:

Արեւմտեան Հայաստանը տեւաբար ուշադրութեան առարկայ դարձած է բանաստեղծին կողմէ: Արդարեւ, անիկա հանդիսացած է անոր գեղարուեստական ստեղծագործութիւններուն կարեւոր նիւթերէն մէկը, հրապարակագրական հարցերէն հիմնականը: Եւ աւելի հասկնալի է: Արեւմտեան Հայաստանի մէջ կ՚աշխատէր եւ իր ազատութեան համար կը մաքառէր Հայութեան մէկ մեծ հատուածը: Հոն իրարու դէմ կը բախէին ընկերային եւ քաղաքական տարբեր հոսանքներ, իսկ երկրին ներսը կը թագաւորէին անմարդկային բիրտ կարգերը, ջարդը, կոտորածը, վայրագ ճնշումներն ու սանձարձակ կամայականութիւնը:

Ի զուր չէ, որ Թումանեան 1913ին կը գրէր իր «Հայկական Հարցը ու իր լուծումը» յօդուածին մէջ.—

«Հայկական Հարցը վայրենի կոտորածի եւ կեղեքումների հարց է, հալածանքների ու գաղթականութիւնների հարց է, նա գերազանցօրէն ֆիզիքական գոյութեան խնդիր է»:

Յ. Թումանեանի բնորոշումով Արեւմտահայաստանը «Արիւնոտ հող» է, հոն ապրող Հայութիւնը «յօշոտուած ժողովուրդ» է: Արիւն եւ արտասուքով շաղախուած է հայրենի հողը, հայ մարդուն վաստակած հացին պատառը:

Ու հոս՛ւմ, հոս՛ւմ, հոսում է անվերջ
Արիւն արցունքը տարաբախտ ազգի,
Հոսում ամէն օր, հոսում ամէն տեղ
Եւ դեռ սոսկալին չի եկել իսկի···

90ական Թուականներուն, «Հին կռիւը» քերթուածին մէջ բանաստեղծը, շատ իրաւամբ, բնութագրելով ժողովուրդին ընկերային — քաղաքական ծանր կացութիւնը, գայրոյթով կը նշաւակէ մեծ պետութիւններուն «Հայասիրական» խոստումներուն կեղծիքը, չահադիտական սոր նպատակները:

Երկրի մեծերը չեն փոխում իրենց
Մեռելի ոսկրին ողջ ազգը հայի,
Մեր տունն են ուզում, մեր տեղն են
ուզում
Մեր բուն երկիրը մեզնից ամայի:

Պատմական իրադարձութիւնները յետագային հաստատեցին երիտասարդ բանաստեղծին նախատեսութիւնը: Հայ ազգը քանիերորդ դարը դիմաւորեց մեծ յոյսերով ու ակնկալութիւններով: Արեւմտահայութեան համար դարասկիզբը յատկանշուեցաւ հերոսական ընդվզումներով, իր ազատութեան, անկախութեան, ազգային գոյութեան համար մըղած անհաւասար գօտեմարտերով:

Դարասկիզբին, մանաւանդ 1910 – 16 – ին, մեր ժողովուրդին պատմութեան ամենատագնապալի եւ ողբերգական շրջանին, առանձնայատուկ կերպով ձեւաւորուեցաւ բանաստեղծին հրապարակագրի տաղանդը: Ապշեցուցիչ են այդ շրջանի Թումանեանի գրած յօդուածներուն հայրենասիրական պաթոսը, քաղաքական հեռատեսութիւնը, մտքին փայլատակումները: «Թուրքիան դիմել է, կը դիմի ամենահրեշաւոր միջոցների՝ վերջ դնելու էդ ժողովրդին իր Հարցի հետ միասին, Հայի հայրենիքի ու ազգային իրաւունքների խնդիրը միանգամ ընդմիշտ փակելու համար»: Աւելորդ է ըսել, որ Թումանեանի նախատեսութիւնը տառացի կերպով կատարուեցաւ:

Պատմական անցեալը Թումանեանի գործերուն մէջ կարեւոր չափով ներկայացուած է. ի՛նչ հայեացք ունի բանաստեղծը հայ ժողովուրդին պատմութեան վերաբերեալ:

Խորամուխ ըլլալով Հայոց պատմութեան, հայ ժողովուրդին գոյատեւման դարաւոր պայքարի էութեան մէջ, Թումանեան 1916ին գրած «Հայոց պատմութիւնը» յօդուածով կ՚ազդարարէ. «Հայոց պատմութիւնը դարերի անվերջ մաքառում եղաւ»: Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ հայ գրականութեան մասին, քանի որ ի վերջոյ գրականութիւնը «ազգային ոգու արտայայտութիւն է»: Օտար բռնատիրութիւններէ ազատագրուելու համար Հայութեան մղած մաքառումները եղած են հայ գրականութեան էութիւնը, յառաջարար մոտիվը Եղիշէէն մինչեւ Աբովեան, Արովեանէն Պատկանեան, Րաֆֆի եւ այնուհետեւ Թումանեանէն Սիամանթօ, Վարուժան:

Բանաստեղծ Թումանեանը ոչ միայն պայքարի գրականութիւն ստեղծող հեղինակներէն էր, այլեւ անոր ջերմ խրախուսողներէն մէկը: «Աբովեանը Վէրք Հայաստանիով աշխատում է ըմբոստացնել հայ ժողովուրդը», կը գրէ ան: Ըմբոստութեան ոգին կ՚իշխէ Պատկանեանի եւ Սիամանթոյի երգերուն, Րաֆֆիի վէպերուն մէջ: «Նախորդ շրջանի մեր այդ գրողները հայ երիտասարդութեանը դէպի Արաքսի այս կողմն էին հրաւիրում. այստեղ էր նրանց կռիւը: Ապարդիւն չի անցնում ազատագրական չեփորի ձայնը, ահա շարժւում է Արաքսի այն ափը, Զէյթունն ազմկում է, հայ ժողովուրդն էն գլխից ըմբոստացման ուղին է բռնում: Այս հանգամանքը մեր վերջին պատմութեան ամենալաւ էջերից մէկն է կազմում»: Եւ այսպէս՝ մաքառման պատմութիւն, մաքառման գրականութիւն, ահա մեր ժողովուրդի պատմութեան ու գրականութեան հիմնական բովանդակութիւնը:

Տարիներ առաջ մեր բանասիրութեան մէջ այն վնասակար կարծիքը արտայայտուած է, թէ արեւմտահայերը ընտեսապէս ապահով վիճակի մէջ կը գտնուէին, չկար հողային հարց, ճնշում, եւ այն, ինչ որ կը գրուէր մամուլին մէջ, չափազանցուած է եւ չարտայայտեր արեւմտահայութեան կեանքին իրական պատկերը: Թումանեան իր յօդուածներուն մէջ հիմնովին կը հերքէ այս կեղծիքը, կը հաստատէ հրապարակուած անողոք փաստերուն ճշգրտութիւնը: Ուշադրաւ է 1915ին տպագրուած «Դիւան Հայոց պատմութեան» Ժ Գ. հատորին մասին գրած անոր գրախօսականը: «Դիւանի էս վերջին գիրքը արցունքոտ աղերսագրերով ու արիւնոտ հաշուետուութիւններով, ցոյց է տալիս, որ Տաճկաստանում սիստեմատիկ բռնութիւն, թալան, արեւանդում, սպանութիւն, կրօնափոխութիւն չեն դադարած եւ Հայի համար Տաճկաստանը եղել է ոչ թէ մի պետութիւն, այլ սպանդանոց, ուր մինը միշտ մորթուել է ու յօշոտուել, իսկ միւսը սպաննել է, իր հերթին հաստատ իմանալով ու չարունակ յիշելով, որ էդ հերթը պիտի գայ մի օր»:

Ն. ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԲԱՑԱԿԱՅ ՄԸ

(ԱՐՏ. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Համակ ներկայութիւն էր Արտաշէս Գմբէթեան, ոչ միայն հայ թատրոնի բեմին վրայ, այլեւ՝ կեանքի մէջ: Եւ այս իրողութիւնը պատճառ է, որ դժուար ըլլայ հաշտուիլ իր բացակայութեան հետ: Մնաց որ, բացակայութիւնները շատ աւելի խոր եւ անողոք ազդեցութիւն ունին արտասահմանի հայ կեանքին մէջ քան այլուր: Թէեւ պէտք է անդրադառնանք նաեւ, որ աւելի ընդհանուր ձեւով, դուցէ կեանքի յեղաշրջման դժբախտ հետեւանքով, միջազգային բեմերն ալ կը պարպուին եւ չեն փոխարինուիր: Եթէ այսօր, մենք կը կասկածինք թէ Հայութիւնը, գոնէ մաշած գաղութներու մէջ, կարենայ ծնունդ տալ նոր Գմբէթեաններու, հարկ է նաեւ հաստատել թէ Ֆրանսական գեղարուեստական կեանքը չտուաւ նոր Ռեմիւ մը կամ Ժուվէ մը եւ չենք գիտեր թէ վաղը, պիտի կարենա՞յ ծնունդ տալ նոր Ֆրէնէներու կամ Կապէններու: Բայց կարեւորը մե՛ր ողբերգութիւնն է:

Նոր բան կարելի չէ ըսել Արտաշէս Գմբէթեանի ինքնատիպ տաղանդին մասին, իբրեւ եզակի դերասան, ոչ միայն բեմի այլեւ շարժանկարի: Երկու բոլորովին տարբեր ճիւղեր են այս ասպարէզները եւ շատ յաճախ կան շարժապատկերի լաւ դերասաններ, որոնք տկար են բեմի վրայ ու կան նաեւ բեմի մեծեր, որոնք տժգոյն կը թուին ֆիլմերու մէջ: Ու Գմբէթեան, տասնեակ տարիներ մեծ վարպետ մը ըլլալէ ետք, հայկական բեմին վրայ, յաջողեցաւ մեռնելէն առաջ ժամուն, ցոյց տալ ֆրանսական ֆիլմերու մէջ, թէ հո՛ն ալ կը մնար իրաւ դերասան մը, ինչպէս եղած էր մեծ Ռէմիւն:

Գմբէթեան նաեւ անզուգական «ասմունքող» մըն էր, ինչպէս կ՚որակուին հիմա արտասանողները: Իր ձիրքէն զատ, իր տրամադրութեան տակ ունէր մեծ ծառայ մը՝ իր ձայնը: «Փամ Փորտան»ը, «Կանչը», «Հայրենիքիս հետ»ը, «Կարմիր Աւետարանը» կը մնան մեր ականջներուն մէջ, իր ձայնով ու կարծես փափաք մը խիկ կը ծնի մեր մէջ այլեւս ուրիշներէ չլսելու այդ բանաստեղծութիւնները, որպէսզի մնան հարազատ եւ ապաւրիչ, այնպէս ինչպէս միայն ինք գիտեր արտասանել: Դժուարահաճ էր նախ ինք իրեն հանդէպ: Ու կեանքի, մանաւանդ արուեստի մէջ, կը յաջողին ու կատարեալին կրնան հասնիլ միայն անոնք, որոնք միշտ դժգոհ են, իրենք իրենցմէ եւ կը ձգտին լաւագոյն արդիւնքի:

Հայ իրականութեան մէջ, Արտաշէս Գմբէթեան, եղաւ այն բուն արուեստագէտը, որ նախընտրեց քննադատութիւնը ժամուն գովեստներէ, քաջ գիտնալով որ արուեստագէտին համար, քննադատութիւնը միշտ աւելի օգտակար է: Մահէն քանի մը օր առաջ, մեղադրեց մեզ որ շատ ներողամիտ եղած էինք իր տկար խաղարկութեան նկատմամբ, Գր. Վահանի «Լուսաւորիչի Կանթեղին» մէջ, չեչտելով.— «Գէշ խաղացի, դերս բնաւ պատրաստած չէի, չէի աշխատած, պէտք է ըսէիք»: Աւելի դաս մըն է բազմաթիւ հայ դերասաններու համար, եթէ անչուշտ համեստութիւնն ու մանաւա՛նդ իմաստութիւնն ունենան գիտնալու թէ դաս մը ունին սորվելիք, այս խօսքերէն:

Արտաշէս Գմբէթեան ուրիշ մեծ ծառայութիւն մը բերաւ հայ Թատրոնին, այս սիւնակներուն մէջ, վերապրեցնելով հայ բեմի մեծերը, Թելադրութեամբ եւ քաջալերութեամբ Շաւարշ Միսաքեանի: Եւ որովհետեւ մեր ողբերգական իրականութեան մէջ, մահն անգամ վերջ չի տար քէներու ու հրէի եւ հեթանոսի ձգձգմ հաշիւներու, Գմբէթեանի այս մեծ ծառայութիւնը չյիշուեցաւ Հայաստանեան եւ «արբանեակ» մամուլին մէջ, որպէսզի չյիշուի նաեւ անունը այն թերթին, ուր լոյս տեսած էին այդ յօդուածները: Դժբախտ երեւոյթ մը, որու վրայ չենք ուզեր ծանրանալ, մե՛ր նկարագիրը թող չտալով հաշուեյարդարի նոյնիսկ մահու առթիւ: Նման պզտիկութիւններ կը

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ես այդ մասին վստահ եմ, ըսաւ Իզզէթ փաշա, լաւ է պալատականներուն եւ նախարարներուն դէմքերը քննել տեսնելու համար, որ ամէնքն ալ մտատանջ երեւոյթ մը ունին:

— Եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր հետեւանքը, հարցուց արարողապետը:

— Ոչինչ, պատասխանեց նախարարը, հաստատ շեշտով մը, վերջին դէպքերէն ետքը, շնորհիւ ձեռք առնուած ազդու միջոցներուն, մէկ Թուրք յեղափոխական չէ մնացած բովանդակ Կ. Պոլսոյ մէջ, այս մասին կրնամ ապահովել ձեզ: Արդէն նոյնը յայտարարեցի երէկ մեր Վեհափառ Սուլթանին. հետեւաբար եղածը պարզ սպառնալիք մըն է յուզում յառաջ բերելու եւ մեր ուշադրութիւնը ուրիշ կողմ դարձնելու համար:

— Այսուհանդերձ կարծեմ լաւ կ՚ըլլայ, որ սպառնական գիր ընդունող անձերու շուրջը մանաւոր հսկողութիւն մը ի գործ դրուի, ըսաւ արարողապետը, որ նամակը ստացած վայրկեանէն իր հանդիստը կորսնցուցած էր:

— Ճիշդ նոյն բանը քիչ մը առաջ ես ալ կ՚ըսէի, ըսաւ Իզզէթ փաշա:

— Արդէն ամէն վայրկեան այդ հսկողութիւնը կը կատարուի, ասոր վստահ եղէք, պատասխանեց նախարարը, բայց եւ այնպէս պէտք եղած միջոցները ձեռք կ՚առնեմ անմիջապէս:

— Միթէ քննութեան մը պիտի չձեռնարկէ՞ք նամակներուն, բուն հեղինակը կամ հեղինակները երեւան հանելու համար:

— Արդէն խրողութիւնը հեռագրեցի մեր Սոֆիայի ոստիկանական գաղտնի գործակալներուն եւ անոնց պատասխանին կը սպասեմ:

Խոհեմութիւն չէր միւս պալատականներուն աչքին տակ խօսակցութիւնը աւելի երկարել, ուստի երեք բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները իրարմէ բաժնուեցան:

— Վա՛յ մեզի, եթէ մեր անձերուն պաշտպանութիւնը Շէֆիք փաշայի պէս ոստիկանութեան նախարարի մը յանձնուած է, մտածեց արարողապետը:

Շոգենաւը սուլեց մեկնումի պատրաստութեան նշանը տալով:

Ամէնքը փութացին չուէտական պատուիրակութեան անդամներուն մօտ, վերջին ողջոյնները փոխանակելու համար եւ յետոյ մէկիկ մէկիկ մեկնեցան շոգենաւէն:

Պալատականները Եըլտըզ հասնելէ ետք՝ Կամիլ փաշա հարկ համարեց իր ստացած սպառնական գիրը ներկայացնել իր Վեհափառ տիրոջ: Ապտիւլ Համիտ, իր սովորութեան համեմատ, չափազանց յուզուեցաւ այս իրողութիւնը իմանալով:

— Վեհափառ տէր, չհամարձակեցայ անձնական խնդրի մը համար ձեր Վեհափառութիւնը անհանգիստ ընել, բայց երբ իմացայ թէ Իզզէթ եւ Շէֆիք փաշաներն ալ նոյնիմաստ գրութիւններ ստացած են, այն ատեն խորհեցայ որ խնդիրը անձնական հազամանք չունէր, այլ դաւադրութիւն մըն էր այս յեղափոխականներուն կողմէ սարքուած:

— Ի՛նչ, ուրիշնե՞ր ալ այդ տեսակ նամակներ ստացած են, գոչեց բռնաւորը ա՛լ աւելի յուզուելով: Շուտ թող կանչեն Իզզէթը···:

Եւ ահա ամբողջ պալատին մէջ քննութիւն մը բացուեցաւ ստուգելու համար թէ արդեօք ուրիշներ ալ ընդունա՞ծ էին նմանօրինակ գրութիւններ եւ երեւան ելաւ թէ 14 բարձրաստիճան պալատականներ նոյն ատեն այդ սպառնալիքը ստացած էին Սոֆիայէն:

— Անմիջապէս Շէֆիք փաշան հոս կանչեցէք, հրամայեց Ապտիւլ Համիտ:

Թիկնապահ մը խոյս ճամբայ ելաւ սուլթանական հրամանը կատարելու համար:

Մէկուկէս ժամ ետքը, երբ մութը արդէն կոխած էր, ոստիկանութեան նախարարը կը հասնէր Եըլտըզ եւ կը ներկայանար իր վեհափառ տիրոջ:

— Ի՞նչ է այս սպառնական նամակներուն խնդիրը, հարցուց բռնաւորը դայրացած շեշտով մը:

— Վեհափառ տէր, ըսաւ, կարեւորութիւն տալիք բան չէ, պատասխանեց նախարարը, ինչպէս երէկ պատիւն ունեցայ ձեր Վեհափառութեան յայտնելու, այս միջոցիս Կ. Պոլսոյ մէջ մէկ յեղափոխական չէ մնացած, հետեւաբար այս տեսակ սպառնալիքները երբեք չեն կրնար գործադրուիլ:

— Վստա՞հ ես այդ ըսածներուդ վրայ, պոռաց բռնաւորը:

— Եթէ վստահ չըլլայի պիտի չհամարձակէի այս յայտարարութիւնը ընել ձեր Վեհափառութեան:

— Եւ եթէ այսօր կամ վաղը իմ պալատականներէս մէկուն դժբախտութիւն մը պատահի՞···:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 106)

ԱՆԱՒԱՐՏ

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

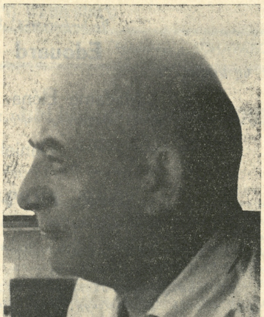
ԽՄԲ.— Շաւարշ Միսաքեանի թուղթերուն մէջ գտանք, դժբախտաբար շատ կարճ (կը թուի թէ սկիզբ մըն է միայն) ինքնակենսագրութիւնը, զոր իր ձեռքով գրած է ողբացեալ Գմբէթեան։ Կը հրատարակենք իբրեւ նշխարի մը՝ իրմէ։

Հայրս՝ Մարտիրոս Գմբէթեան, աշուղ, աշուղական անունով Փէնէրլի (պարսկերէն կարծեմ հաւնուած կը նշանակէ)։ Բնիկ Սեփաստացի, ունի հատոր մը, հրատարակուած 1910ին՝ «Գուսանի Տաւիղը», ուր կ՚երեւան իր աշուղական գործերը։

Եղբայրս՝ Յովհաննէս Գմբէթեան, ծընած Սեփաստիա 1893ին։ Կեդրոնականցի։ 1912ին ուսուցիչ էր, 19 տարեկանին Պոլսոյ Գում Գափուի Մայր վարժարանին մէջ ուր ես ալ կ՚աշակերտէի։ Կեդրոնականի աշակերտութեան շրջանին բանաստեղծութեան նախափորձերը առած է եւ հրատարակած իր առաջին հատորը՝ «Կայծկլտուք»ը։

Ընդհանուր Եղեռնին՝ 1915ին ձերբակալուած եւ աքսորուած։ Նահատակուած է Ռէս Իւլ Այնի մէջ։

Եղբօրս ձերբակալութենէն ետք հայրս անձամբ ներկայացած է ոստիկանական տնօրէն Պէտրիին եւ առաջարկած է խոշոր

գումարով մը ազատել իր զաւակը, սակայն իր բոլոր ջանքերը ապարդիւն են մնացած։ Ատոր վրայ, հայրս սրտին ցաւէն կաթուածահար եղաւ եւ մեր ընտանիքը մնաց անօգնական։

Այս միջոցին 14 տարեկան պատանի մըն էի օժտուած քաղցր ձայնով։ Մայրս, տունէն կը պատրաստէր թօփիկ եւ ես գլխերնիր ափսէի մը մէջ դրած զանոնք, պարեջրատուները կը շրջէի եւ երգելով կը ծախէի թօփիկները, այդպէսով օրապահիկ մը կարենալ ապահովելու համար մօրս, հօրս, քրոջս եւ ինծի։

Հայրս մեռաւ 1926ին։ Մայրս՝ 1917ին։ Քոյրս ողջ է եւ այժմ Պոլիս, չորս մանչ զաւակներու տէր, որոնցմէ երկուքը ամուսնացած։

Առաջին արտասանութիւնս եղած է (Հրապարակային) Սեփաստիոյ Բրքնիկ գիւղին մէջ ի պատիւ Կոմիտասի Մուրատին տրուած երեկոյթի մը մէջ, որուն կազմակերպիչներն էին Դանիէլ Վարուժան եւ հայրս (1910 կամ 1911 թուականին, լաւ չեմ յիշեր)։ Այդ երեկոյթին մէջ Դանիէլ Վարուժան մաքիյաժով մը արտասանեց Պետրոս Դուրեանի «Տրտունջք»ը։ Իսկ ես արտասանեցի Քամառ-Քաթիպայի «Թէ իմ աւեար»ը։

Այդ օրուան վարձատրութիւնս եղած է մէկ մէկ համբոյր՝ Մուրատէն եւ Վարուժանէն։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

փոքրացնեն միայն անոնց հեղինակները։

Ցնծատակի մը ոգեկոչման օրն է այսօր։ Լաւ է հեռանալ այս ակամայ անդրադարձումներէն, յիշել միայն, որ Գմբէթեանի ստեղծած պարապը մեծ է, ու դժուար է հաստատել թէ ընդմիշտ բացակայ մըն է։

×

Քանի մը խօսք ալ վաղուան երեկոյթին մասին, որու հասոյթը ինչպէս գրուեցաւ, պիտի յատկացուի իր շիրիմի կառուցման, քանի որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Մատուորականներու զամբարանը ճոմփլէ յայտարարած է։ Ուրեմն կը մնայ երկուելք։ Կամ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ կ՚ուզենք յուսալ թէ միայն դրամով մե՛ծ չէ, այլեւ հոգիով, ճար մը կը խորհի, կամ ազգ մը կուտայ մամուլին, խնդրելով մտաւորականներէն, արուեստագէտներէն, մէկ խօսքով՝ հայ մշակոյթի ծառաներէն, որ այլեւս ... չմեռնին։ Այս երկրորդ լուծումին կարելիութիւնը սակայն ցարդ Աստուծմէ մարդոց փոխանցուած չըլլալով, հարկ է մտածել այս մասին եւ չգոհանալ «տեղ չկայ» պատասխանելով, երբ մտաւորական մը կը մեռնի։

Բարեկամներ, սրտով հարուստներ, որ բարեբախտաբար աւելի մեծ թիւ կը կազմեն մեր մէջ, քան դրամով հարուստները, կրցան պատշաճ յուղարկաւորութիւն մը ապահովել տարաբախտ Գմբէթեանին եւ այսօր ալ, այդ նոյն «հարուստներն» են, սրտով ու հոգիով, որ պիտի ապահովեն իր շիրիմը։

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԹՌՉՈՒԿԸ

1868 Նոյեմբերին Լոնտոնի մէջ տարօրինակ դատավարութիւն մը ծայր տուաւ։

«Տրէտնոտ» նաւին նաւապետը ապահովագրական ընկերութենէ մը պահանջեց 12 հազար մարք։ Այդ ժամանակուան համար հսկայ այդ գումարը պէտք է հատուցանէր վնասը, որ կրած էր նաւը բաց ծովուն մէջ։

Աքանչելի կերպով սարքաւորուած վեբոյլչեալ նաւը Քոլոմպիայէն ճամբայ ելաւ դէպի Լոնտոն։ Երեք օր ետք նաւը ցնցուեցաւ ստորերկրեայ զօրաւոր հարուածէ մը։ Ղեկը վարողը գլորեցաւ տախտակամածին վրայ։ Խո՞ւթ էր։ Ոչ։ Ղեկապետը նաւը կը վարէր ստուգուած ուղեծիրով։ Ծովային ականի մասին, ի հարկէ, այդ շրջանին մարդիկ գաղափար չունէին։ Ջուրով լեցուած նաւամբարին մէջ նաւաստիները ճեղք մը յայտնաբերեցին։ Միայն թռածուկը կրնար այդպիսի սարսափելի հարուած մը տալ։ Եւ նաւը ետ դարձաւ, խարիսխ նետեց մօտակայ նաւահանգիստի մը մէջ։

Ընկերութեան ներկայացուցիչները ծաղրեցին նաւապետը, ոչ մէկ ձուկ կրնար ծակել նաւուն պղնձէ պատեանը։ Իբրեւ մասնագէտ հրաւիրեցին Տարուինի բարեկամը՝ Ռիչըրտ Օուէն, որ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ. Թռածուկը կրնայ 15 մուրճի միաժամանակ արձակուած տարողութեամբ հարուածել, անոր արագութիւնը հաւասար է հրացանի գնդակի արագութեան, իսկ նման պարագայի մը անոր հարուածը հաւասար է հրետանիի հարուածի ուժգնութեան։

Ի հարկէ, ընկերութիւնը հարկադրուեցաւ բանալ իր քսակը։ Այժմ Լոնտոնի Քենսինքթօն թանգարանին մէջ ցուցադրութեան դրուած է ջարդուած այդ կըտորը։

Թռածուկին թուրին երկարութիւնը մէկ մէկուկէս մեթր է, այսինքն հաւասար է մարմնին մէկ չորրորդ մասին։ Ակադ. Կուլովի տեսակէտով, Թրակիրը հարուածի պահուն պէտք է ընթանայ ժամը 90 քլմ. արագութեամբ։ 0,5 թոն ծանրութիւն ունեցող ձուկը կը զարգացնէ երկու հարիւր ձիու ուժի զօրութիւն։ Իսկ ձուկին մարմինը ի՞նչպէս կը դիմանայ այսպիսի ուժեղ հարուածի։ Անոր մարմնին կողերուն մկանները այնքան ամուր են, որ կտրելու համար զանոնք հարկ է օգտագործել կացին մը։

Թռածուկը ընդունակ է քանի մը ժամ չարունակ սուրալ ժամը 60 – 70 քլմ. արագութեամբ։ Հակառակ իր ծանրութեան, կրնայ ցատկել մինչեւ ութ մեթր բարձրութիւն։ Թռածուկը կաթնասուն չէ, կը բազմանայ ձկնկիթով, 12 ամիսէն կ՚ունենայ երեք մեթր երկարութիւն եւ 225 քիլօ ծանրութիւն, մեծ թռածուկին ծանրութիւնը վեց հարիւր քիլօ է, երկարութիւնը հինգ մեթր։

Թռածուկը առհասարակ կը կռուի իր վրայ յարձակողներուն դէմ։ Բայց յաճախ, առանց որեւէ պատճառի, կը յարձակի նաւերու, լաստանաւերու վրայ։ Հետաքրքրականը այն է, որ ցարդ ոչ ոք յաջողած է կենդանի վիճակի մէջ թռածուկ բռնել։ Ձկնորսներուն համար թռածուկին որսը նոյնքան վտանգաւոր է, որքան արքայական վագրը՝ որսորդներուն համար։

Ահա թէ ինչո՛ւ նաւաստիներուն համար թռածուկը ովկիանոսներու մենամարտիկն է (կլատիաթէօր)։

Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Խորհ. Միութեան կառավարութեան որոշումով 1970 Յունուարին ընդհանուր մարդահամար պիտի կատարուի երկրին մէջ։

Այս կապակցութեամբ նախապատրաստական աշխատանք կը կատարուի Հայաստանի մէջ։ Կազմուած են յանձնախումբեր, իսկ Փետրուար մէկին բոլոր քաղաքներուն մէջ սկսած են արձանագրութիւններու, Փետրուար 15ին՝ գիւղական վայրերու ցուցակագրումներու։

Դժբախտաբար աշխատանքներու մէջ կան լուրջ թերութիւններ։ Շատ շրջաններու մէջ մեծ թիւով բնակիչներ «արձանագրուած չեն»։ Այսպէս, օրինակ, ստուգումները ցոյց տուած են, թէ Ալավերդիի մէջ չեն արձանագրուած 1700, Ստեփանաւանի մէջ՝ 2,104, Երեւանի մէջ՝ 1600, Լենինականի մէջ՝ 700 անձ, եւայլն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական Բանակի Օտար Նախկին Ռազմիկ Սպաներու Միութիւնը 1969 Մարտ 14ի իր ընդհ. ժողովին մէջ, 1969ի շրջանին համար ընտրած է իր անօրէն-կոմիտէն հետեւեալ կազմով — Նախագահ.— Յակոբ Առաքելեան (հիմնադիր), փոխ - նախագահներ, Վասիլէր, Հրամ. Ռուժիէ եւ Նիքոլա Օպոլենսկի։ Ընդհ. քարտուղար՝ Փ. Ժուաեօ, գանձապահ՝ Լ. Տիք, անդամներ.— Տանժիժ, Փոնմարէֆ, Բեսեյլիսկի, Հրամ. Նազար աղա։ Տնօրէնութեանց կոմիտէի նախագահ՝ Ֆ. Կոալէ։ Սան-Ֆրանսիսքոյի մասնաճիւղի նախագահ՝ Լէոն Նիքոլայ։

1969ի քննիչ յանձնախումբը հետեւեալ կազմը ունեցած է.— Նախագահ՝ Ռեֆիք պէյ, անդամներ՝ Տը Ռուանէֆ - Վարխաժըսկի եւ Անանոֆ։ Պատուոյ նախագահ.— Զօր. Բէօնիկ։ Պատուակալ նախագահ՝ Եղիազարօֆ Տը Նորք (հիմնադիր)։

Կեդրոնատեղի.— 20, Rue Nationale է Բոլի, Փարիզ 16րդ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (464)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Դ. ՄԱՍ
ՄԱՐԻՒՍ
—*—
ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Մեզմէ ետք, ոռնացին աւազակները։

— Տղայ էք, տղայ, ըսաւ Թենարտիէ, ժամանակ չկորսնցնենք։ Ոստիկանութիւնը մեր ետեւն է։

— Այս ուրեմն, ըսաւ աւազակներէն մէկը, վիճակ ձգենք, անցնի առաջ որու որ վիճակը պիտի ինկնայ։

— Խե՞ւ էք, փախո՞ւկ էք. ահա խել մը մորթօներ որոնք կ՚ուզեն ժամանակ անցնել տղայաբար մատ թրջելով վիճակ ձգել, անուններ գրել, եւ անունները գըլխարկի մէջ դնել, այնպէս չէ՞։

— Գլխարկս կ՚ուզէ՞ք, պոռաց ձայն մը դուռէն սեմէն։

Ամէնքն ալ դարձան։ Ժավէրն էր պոռացողը։

Ժավէր գլխարկը ձեռքը բռնած էր եւ ժպտելով աւազակներուն կ՚երկնցնէր զայն։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ ՊԷՏՔ Է ՄԻՇՏ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼ

Երբ գիշերուան մութը սկսած էր տիրել, Ժավէր տեղ տեղ մարդեր դրած, եւ ինքն ալ Պարիէր տը Կոպըլէնի փողոցի ծառերուն ետեւը դարանի մտած էր. այս փողոցը պուլվարին միւս կողմէն Կորպոյի խարխուլ տունին դէմն է։

Նախ իր գրպանը (հիմա բանալը բացած էր մէջը նետելու համար երկու նորատի աղջիկները, որոնք որջին բոլորտիքը հսկելու պաշտօն ունէին։ Բայց միայն Ազէլման գրպանած էր)։

Իսկ Էփոնին իր տեղը կեցած չէր. աներեւոյթ եղած ըլլալով բռնուած չէր։

Յետոյ Ժավէր պահուած էր սպասելով որ որոշուած նշանը տրուի։

Կառքին երթեւեկութիւնները սաստիկ յուզած էին զինքը։

Վերջապէս համբերութիւնը հատած էր եւ ապահով ըլլալով թէ բոյն մը կայ հոն, ապահով ըլլալով թէ բարեբախտութիւն պիտի ունենայ, եւ ճանչցած ըլլալով աւազակներուն շատերը որ ներս մտած էին, որոշած էր մտնել եւ վեր ելլել առանց սպասելու որ ատրճանակը պարպուի։

Ինչպէս կը յիշէ ընթերցողը, Ժավէր Մարիուսին բանալին ունէր քովը։

Ցարմար ատենին հասած էր։

Աւազակները՝ ահարեկ, իրենց զէնքերուն վրայ յարձակեցան, զորս փախչելու միջոցին հոս հոն նետուած էին։

Մանրերկրորդ մը անցած չէր տակաւին եւ ահա այն եօթը մարդերը, զորս տեսնողը կը զարհուրէր, պաշտպանողական դիրքով մը խմբուեցան, մէկը իր տապարը, մէկը իր բանալին, միւսը իր բիրը, միւսներն ալ մկրատները, երկաթէ լծակները եւ կացինները առնելով։

Իսկ Թենարտիէի ձեռքը իր դանակը կար։ Թենարտուհին ահագին սալաքար մը բռնեց որ պատուհանին անկիւնն էր եւ որ աթոռի տեղ կը ծառայէր իր աղջիկներուն։

Ժավէր գլուխը դրաւ գլխարկը, եւ երկու քայլ առաւ դէպի սենեակը, թեւերը կուրծքին վրայ, գաւազանը թեւին տակ, սուրը պատեանին մէջ ունենալով։

— Մի չարժիք, ըսաւ։ Պատուհանէն պիտի չանցնիք, դռնէն պիտի անցնիք։ Դռնէն անցնիլը նուազ վնասակար է։ Դուք եօթը հոգի էք, իսկ մենք տասնեւհինգ։ Բռնակրի պէս մէկ երկու պարանով չբռնենք։ Ազնիւ ըլլանք։

Պիկըընայ ատրճանակ մը առաւ, զոր պլուզին տակ պահած էր եւ Թենարտիէին ձեռքը տուաւ, անոր ականջին ըսելով.

— Ժավէրն է ան։ Ես չեմ համարձակիր այս մարդուն վրայ պարպել ատրճանակը. դուն կը համարձակի՞ս։

— Կը հարցնե՞ս... ըսաւ Թենարտիէ։

— Ուրեմն պարպէ։

Թենարտիէ հրացանը բռնեց եւ Ժավէրին ուղղեց։

Ժավէր որ երեք քայլ հեռու էր, ուղղակի Թենարտէի նայեցաւ եւ ըսաւ միայն.

— Մի պարպեր պարապ տեղը, կրակ պիտի չառնէ։

Թենարտիէ կայծահանը քաշեց, բայց կրակ չառաւ։

— Բեզի չըսի՞, կրկնեց Ժավէր։

Պիկըընայ իր մահակը Ժավէրին ոտքերուն առջեւ նետելով.

— Սատանաներուն թագաւորն ես դուն, անձնատուր կ՚ըլլանք, ըսաւ։

— Հապա դո՞ւք, հարցուց Ժավէր միւս աւազակներուն։

— Մենք ալ, պատասխանեցին անոնք։

Ժավէր հանդարտօրէն կրկնեց.

— Լաւ, ահա սանկ ըլլալ պէտք է. կ՚ըսէի թէ աւելի ազնիւ է այս ձեւը։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մեծմօրեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ՄԵԾՄՕՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ իրենց մօր ու մեծ մօր՝

ԱԳԱՊԻ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆԻ

յիշատակին։

Այս Կիրակի (Ապրիլ 20) առաւօտ յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Այս առթիւ կը նուիրեն 20ական փրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մոնմորանսիի Հանգստեան տան, Անտիյիի Հանգստեան տան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարա-նին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Պ. Միհրան Կարապետեան եւ զաւակ-ները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առա-ւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 4րդ տարեդարձին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Արմենուհի Խրիմեան եւ զաւակները Գրիգոր եւ Անահիտ հոգե-հանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ԽՐԻՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ իրենց մօր ու մեծ մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան 4րդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողներուն։

×

Պոմոնի եկեղեցւոյ Թաղականութիւնս կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի եկեղեց-ւոյս մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի մեծ Եղեռնի նահատակներու հոգիներուն համար, նախագահութեամբ Թեմիս Ա-ռաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ.Ի։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Օր. Անահիտ Արգումանեան 20 Փր. կը նուիրէ Նարդունիի փոնտին, այրի Տիկին Սիմոնեան 25 Փր. նոյն նպատակին եւ 25՝ «Յառաջ»ին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԽՆՋՈՅՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մաս-նաճիւղին, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը։ Ճոխ պիւֆէ։

Գեղարուեստական բաժին.—

Երգ, պար, անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանս. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Լիոնի իր մասնաճիւղէն 3000 Փր. օգա-փոխութեան կայանին համար։

×

Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Գալուստեանի հոգեհանգստեան առ-թիւ.— Պ. Կարապետեան 20, այրի Տի-կին Գալուստեան 30, Ս. Գասպարեան 20, Կարմիրեան 10, Պաղտասարեան 40։ Սուլ-եանի հոգեհանգստեան առթիւ, այրի Տիկին Սուլեան 50, եւ 50 Սէն-Լուի եկե-ղեցիին, 20 «Յառաջ»ին եւ 30 Սէն-Ռա-փայէլի հանգստեան տան։

Աղամ Կոնեանի թաղման առթիւ.— Ս. Խոզիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Թումանեան 10, այրի Տիկին Կոնոյեան 10 եւ 10ական Պուրկ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչին եւ դպրո-ցին։ Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 10, Պ. Կոթի 10։

Էզակեանի հոգեհանգիստին առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Սամուրեան 10, այրի Տի-կին Մարտիրոսեան 10 եւ 10 տեղւոյն Կապ. Խաչին, Մարտիրոսեան 15, Տիկին Եղակեան 10, այրի Տիկին Սուքիասեան իր զաւկին ամուսնութեան առթիւ 100։

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ն. Քէօշէեան 10 Փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Ֆլորա Շէօլէեա-նի մահուան ի յիշատակ։

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ըն-կերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, Համօ Օհանճանեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար-տաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի ժամը 19.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
ԻՍԻ - ՔԼԱՄԱՌ ՇՐՋԱՆԸ

Այս Կիրակի ժամը 10ին, Նահատակաց մատրան մէջ, 33, Ռիւ Տիւ Լիէօթնան Ռաուլ Պաթանի, ՄԷՕՏՈՆ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
Ա. ԿԱՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9.30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
GALERIE ARTEMONT
147, Bd. du Montparnasse

ԺԻԶԷԼ-ԱԼԻՆ ՄԵԼՔՈՆ

իր իւղանկարները կը ներկայացնէ
Ապրիլ 16էն 30

Բաց է ամէն օր, Կիրակի ալ, ժամը 14էն 19 բացի Երկուշաբթի օրերէն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի 40ամեակը Մայիս 11։ Մանրամասնու-թիւնները յետագային։

×

Տրապիզոնի Պոնտոսի նահանգի Հայր. Միութիւնը Մայրերու Օրը կը տօնէ Յու-նիս մէկին։

×

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի խն-ջոյքը Ապրիլ 20ին, Կիրակի, ժամը 3ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԿՈՉ

ՍԱՆ - ՍԱՆՈՒՀԻԻ ՀԱՄԱՐ

Սեբաստիոյ Նահանգ. Միութ. Ուսում-նասիրաց Փարիզի Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութեանց փափա-քով, այս տարի եւս կուգայ կրկնել մա-մուլով կոչը սան կամ սանուհիի մը թեկնածութեան համար, 1969-1970 վե-րամուտի Փարիզի հայկական վարժարան մը յաճախելու (գիշերօթիկ)։

Թեկնածուէն կը խնդրուի գոհացնել ա-ռանց զաւական խտրութեան հետեւեալ պայմանները։

Ա) Տարիք՝ 11էն 13 եւ պատկանիլ Սե-բաստիոյ նահանգին կամ անոնցմէ սերող գերդաստանէն։

Բ) Ընտրութիւնը կարենալ ընելու, ու-սումնասիրութեան պիտի առնուին իրենց տեղւոյն յաճախած, դպրոցական նիշերը ու փոքր ուսուցչական քննութիւն մը։

Գ) Նկատի կ'առնուին մի միայն գրա-ւոր դիմումները եւ ուղղուած Միութեա-նըս քարտուղարութեան, ամէնէն ուշը, Մայիս ամսուն վերջ։

Սոյն թուականէն յետոյ բոլոր ստաց-ուած դիմումներուն հետեւանք չի տըր-ուիր։

Դիմումները ընել հետեւեալ հասցէնե-րուն.—

M. HENRI KEFELIAN
15, Rue du Hameau, 75 - Paris (15e)
M. H. MARDIROSSIAN
73, Bd, Georges-Estragen
Roucas-Blanc, 13 - Marseille (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE
(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER
(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալփորվիլէն, Շավիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ԻՍԻԻ օթոքարը կը մեկնի ժամը 20,30ին քերեզմանատունէն, 20,35ին կը հան-դիպի Փերսիի հիւանդանոցը, ապա օթոպիւսի կայանները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանու-թեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գա-ղութին, Ապրիլ 27ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ-Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ — Կը խօսի Ս. ՍԻՄԼԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Տիկ. Մ. Կարապետեան եւ Ա. Սուքիասեան (երգ), Օր. Անէմեան եւ Էմ. Թաշ-ճըեան, Ռոմանէն (արտասանութիւն), Օր. Արսինէ Կարապետեան (Տէօփնէն), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (նուագ)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին։ Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հասարա-կութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, որպէսզի թափօր կազմած դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20.45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին.— Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան եւ ձայներիզի վրայ կ'արտա-սանէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն.—

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(Գրիգոր - Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին.— Հայկուհի Խըտըըշեան-Լա Շասաներ, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր - Վահան, Ն. Պշտիկեան, Ժ. Սըթեֆանօ

Ցայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն.—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)
Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով։ Ապահովել Պ. Գ. Պաքըրճեանէ եւ Յառաջէն։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 18 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 18 AVRIL 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11491
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE No 11.491

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ

Բ.

Կիլիկիոյ ջարդը կանխամտածուած էր մութին մէջ գործող գաղտնի վարիչներու կողմէ եւ տեղի ունեցաւ ծրագրուած օրը։

Կիլիկիոյ մէջ Զատիկը կը տօնուի երեք օր (Ծնունդն ալ՝ երկու օր)։ Չորրորդ օրն է միայն, որ Հայերը շուկայ կ'իջնեն եւ կը բանան իրենց խանութները։ Ջարդարարները սպասեր էին Զատկի չորրորդ օրուան՝ 1/14 Ապրիլ Չորեքշաբթիին՝ ջարդը սկսելու համար շուկային, Հայերը յանկարծակիի բերելով խուճապի մատնելու եւ շատ թիւով մարդ ջարդելու դիւային ծրագրով։

Նախօրօք շրջակայ գիւղերէն քաղաք բերուած էին հազարաւոր Թուրքեր, Քիւրտեր, Չէրքէզներ եւ Ֆէլլահներ, որոնց զէնք էր բաժնած կառավարութիւնը, զինուորական մթերանոցէն։ Թուրք գինովցածներ ալ ազատօրէն զէնք կը հայթայթէին խուժանին։

Ջարդը՝ սկսած Չորեքշաբթի առաւօտ, պիտի տեւէր երեք օր – Շուկային խանութները աւարի կը տրուէին։ Արիւնարբու ջարդարարները հանդիպած Հայը կը սպաննէին։

Կառավարութեան կարգադրութեամբ, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար քրիստոնեայ եւ իսլամ երեւելիներու պատուիրակութիւն մը փողոց կ'իջնէ։ Անոր մէջ էր քաղաքական ժողովի ատենապետ վերաքննիչ ատեանի անդամ պատկառելի դէմք մը՝ Դաւիթ Ուրֆալեան, որ առաջին զոհը կ'ըլլայ։

Հայերը շուտով կը սկսին կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւնը եւ հերոսաբար կը կռուին խուժանին դէմ։

Այս առաջին ջարդին կորուստները երկուստեք հաւասար կ'ըլլան Ատանա քաղաքին մէջ։

Սակայն անպաշտպան Հայեր մեծ թիւով զոհեր կուտան շրջակայ գիւղերու, աւաններու, ագարակներու եւ ամարանոցներու մէջ։

Անոնք որ միջոցը կը գտնեն, կառախումբ կը նետուին՝ ապաստանելու համար Մէրսին, ուր եւրոպական մարտանաւեր անտարբեր ականատես կ'ըլլան թրքական նախճիրներուն։ Ծովային սպաներ եւ նաւազներ Ատանա կ'երթան՝ աւերակները լուսանկարելու համար։

Առաջին օրն իսկ ջարդի լուրերը կը հասնին Տարսոնի ամերիկեան քոլէճի աշակերտներուն։ Անմիջապէս աստղազարդ մեծադիր դրօշակ մը կը պարզենք մուտքի մեծ դրան վրայ։ Ու հազարաւոր Հայեր, այր, կին ու երախայ, իրենց հրդեհուած տուներէն փախչելով կ'ապաստանին դպրոց։

«Սոֆոմոր» դասարանի աշակերտները Ատանա գացեր էին Զատկի արձակուրդին՝ «Համլէթ» խաղալու համար։ Իրենց կ'ընկերանար տնօրէն Տոքթ. Թոմաս Քրիսթիի նորապսակ փեսան միսիոնէր Մայլըր Ռոճըրս, որ զոհ կ'երթայ ջարդարարներու դաւաճան մէկ գնդակին։ Կը սպաննուի նաեւ միսիոնէր Մաուըրը։

Օսմանիէյէի ճամբուն վրայ խժդժօրէն կը սպաննուին հայ աւետարանական փրօֆէսէօրներ ու վերապատուելիներ, որոնք Ատանա կ'երթային մասնակցելու համար իրենց Միութեան ժողովին։

Քանի օր կը շարունակուին Հայաջինջ կոտորածները Ամանոսի (Կեավուրտաղ), Ճէպէլը Պէրէքէթի եւ Անտիոքի շրջաններուն մէջ։ Զոհերու թիւը կը հասնի երեսուն հազարի։ Անոնց մէջ կարեւոր թիւ մը կազմէին անոնք, որ Մարաշի, Հաճընի, նոյնիսկ Սեբաստիոյ եւ Խարբերդի շրջաններէն Չուքուր Օվա եկեր էին իբրեւ մշակ աշխատելու համար։

Ատանայի երկրորդ ջարդը շատ զարհուրելի եղաւ։ Այս անգամ խուժանը չէր ջարդարարը։ Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի «ազատարար բանակի» սահմանադրութեան պաշտպան զօրագունդերն էին, որ հազիւ կառախումբէն իջած՝ մաուզերներով կը յարձակէին Հայոց տուներուն վրայ, հուրի եւ սուրի մատնելով հայկական բոլոր թաղերը։ Կառավարութիւնը Հայոց զէնքերը հաւաքած եւ ինքնապաշտպանութեան վարիչները ձերբակալած ըլլալով։

Պոլսոյ պատրիարքարանին կողմէ քննիչ մարմին մը դրկուեցաւ Կիլիկիա։ Պէյրութէն հայ բժիշկներ անձնուիրաբար այցելեցին աղէտեալ շրջանները, խնամելու համար հիւանդները։

Պատասխանատուները գտնելու համար Օսմ. Երեսփ. Ժողովին կողմէ Ատանա դրկուեցաւ Ռոտոսթոյի երեսփոխան Յակոբ Պապիկեան, որ ոճրագործ Իթթիհատի կողմէ թունաւորուելով սպաննուեցաւ իր տեղեկագրի ընթերցման նախօրեակին։

Զապէլ Եսայեան, Արշակուհի Թէոդիկ եւ Սուրէն Պարթեւեան Կիլիկիա երթալով իրենց տպաւորութիւնները գրի առին առանձին հատորներով։

Սիամանթօ այդ առթիւ հրատարակեց Կարմիր լուրեր բարեկամէս։

Կիլիկիոյ աղէտով անգամ մը եւս անարգութեան սիւնին գամուեցաւ Թուրքը, համաշխարհային հանրային կարծիքին առջեւ։ Եւրոպական լեզուներով գրքեր լոյս տեսան ականատեսներու կողմէ։

Իսմայիլ Հաքքը Տանիշմէնտ «Օսմ. պատմութեան մեկնաբանեալ ժամանակագրութիւնը» անուն քառահատոր գրքին մէջ կը գրէ թէ Ատանայի խռովութեանց նիւթական ու բարոյական ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը փաթթուի իթթիհատ վէ թէրաքքը կուսակցութեան վիզին» Իսթանպուլ, 1955, (Դ. հատոր, էջ 373)։

Այս հաստատումը ընելէ առաջ սակայն պատմութիւնը չարափոխող Թուրք մեկնաբանը կը ջանայ մեղադրել հայ կուսակցութիւնները, եւ Ատանայի առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Սերոբեանը, որոնց նպատակն է եղեր Կիլիկիոյ մէջ անկախ պետութիւն մը հիմնել (?)։

Ըստ իրեն, Թուրքերու կորուստն է եղած 1850 հոգի, Հայերունը՝ 17.000։ Թուրք պատերազմական ատեանը իբրեւ թէ Ատանայի մէջ երեսուն, Էրզինի մէջ 17 իսլամներ մահուան դատապարտելով կախաղան հաներ է, իսկ Հայերէն մէկ հոգի միայն(?) կախուեր է (Անդ, էջ 374)։ Ու կ'այպանէ դատարանը, որ մէկ Հայու դիմաց 47 Թուրք կախեր է...։

Վերէն վար սուտ։

Վաթսունամեակին առթիւ վերստին յիշեցինք Հայոց պատմութեան ողբերգական մէկ էջը՝ հիններուն յիշողութիւնները թարմացնելու եւ նորերուն ծանօթացնելու համար զայն։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Համաձայն նախապէս պատրաստուած ծրագրին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Խորէն Ա. ամսոյս 16ի կէսօրին պիտի այցելէր ՄԱԿի կեդրոնատեղին, տեսակցութիւն մը ունենալու համար ընդհ. քարտուղար Ու–Թանի հետ։ Տեսակցութենէն ետք տեղի ունենալիք ճաշին ներկայ պիտի ըլլան բոլոր այն դեսպանները, որոնց երկիրներուն մէջ Անթիլիասի թեմեր կան։

Պատասխանելով Ամերիկայի Ձայնի Նիւ Եորքի թղթակից Նուպար Ստեփանեանի հարցումներուն, Չորեքշաբթի օր Կաթողիկոսը յայտարարեց, որ առաջին անգամը չէ, որ Մ. Նահանգները կ'այցելէ։ 1957ին եւ 1959ին երկու անգամ այցելած է արդէն մասնաւոր առաքելութիւններով, այս անգամ հովուապետական պաշտօնական այցելութիւն է, որ կը կատարէ, մօտէն ծանօթանալու համար իր թեմի եկեղեցական ու վարչական գործերուն։

«Գլխաւոր նպատակներս են, ըսաւ, Ա) Զօրացնել մեր եկեղեցիները։ Բ) Գլխաւորել հանգանակութիւնը, որուն նպատակն է կառուցանել առաջնորդարանի նոր եւ վայելուչ կեդրոնատեղի մը։ Գ) Հովանաւորել եւ մնայուն հիմերու վրայ դնել դպրոցաշինութիւնը, որուն օրինակը տուած են արդէն Քալիֆորնիոյ եւ Քանատայի մեր հայրենակիցները։

« Կիրակի օր Բիլթմայրի Մայր Տաճարին մէջ մեր անդրանիկ պատարագի ընթացքին կոչ ուղղեցինք հայ երիտասարդներուն, ըսելով.— Ձեր հայրերը միլիոններ ծախսեցին հաւատքի հոյակապ տաճարներ կառուցանելու համար։ Կարգը ձերն է հիմա՝ կառուցանելու համար մտքի տաճարներ, ամէնօրեայ հայկական դպրոցներ, ուրկէ նոր սերունդը սորվի իր մայրենի ոսկեղէնիկ լեզուն եւ իր ազգին պատմութիւնը »։

Յետոյ յայտնեց թէ օրուան կարեւոր հարցերէն մէկն է եկեղեցական բարեկարգութեան խնդիրը, որ պէտք է տեղի ունենայ համազգային աստիճանաչափի վրայ։ Աւելցուց որ այդ մասին արդէն յարաբերութեան մէջ է Էջմիածնայ Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ։

Վերջացնելով, Խորէն Կաթողիկոս իր « հայրական ու հայրապետական օրհնութիւնները » ուղղեց հայրենիքի եւ սփիւռքի բովանդակ Հայութեան, բոլորին մաղթելով քաջառողջ, երկար կեանք, լի բարօրութեամբ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՔՍԸՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու նորընտիր նախագահը գիտէ այսօր թէ թեկնածուի մը «մեծ խօսիլը» կրնայ սուղ արժել։ Արդարեւ Նիքսըն շատ ծանր դատապարտած էր Ճոնսընը Փուէպլօ լրտես սուզանաւին առթիւ եւ պարծենցած թէ երբ նախագահ ըլլայ այդպէս բան չի կրնար պատահիլ, որովհետեւ երկրորդական ուժի տէր պետութիւն մը չի կրնար ապարէզ կարդալ Միացեալ Նահանգներու նման հզօր պետութեան մը։ Այսօր սակայն Նիքսըն ինք նեղը մնացած է, որովհետեւ նախագահին եւ թեկնածուին մէջ տարբերութիւնը մեծ է, առաջինը պատասխանատու պաշտօն մը ունի եւ նախագահ մը չի կրնար ընել ինչ որ թեկնածու մը կը կարծէ։

Միացեալ Նահանգներու Պաշտպանութեան նախարարութեան առաջին դիրքորոշումը եղաւ առջի օր։ Նախարարութիւնը կը յայտարարէ.— «Գրգռութեան արարք մը որ յատկանշական բռնաբարումն է Փան Մուն Ճոմի զինադուլի համաձայնագրին »։

Ընդհանուր ձեւով, Ուաշինկթընի մէջ, ամերիկեան քաղաքական շրջանակները շատ աւելի չափաւոր հակազդեցութիւն ունեցած են քան Փուէպլոյի առթիւ եւ ոմանք չեն վարանիր ըսելու թէ այս անգամ հարցը «քաղաքականօրէն» նուազ ծանր է քանի անձնակազմը գերի չէ ինկած...։ Ճիշդ է որ, մինչ Փուէպլոյի անձնակազմը գերի ինկաւ (մէկ մեռեալ կար միայն) եւ գերի մնաց տարի մը հիւսիսային Քորէացիներու ձեռքը, այս անգամ օդանաւին 31 հոգին ալ մեռած են... ինչ որ ըսել կուտար առջի գիշեր Ժաք Սալըզէռի (ֆրանսական հեռատեսիլի Ամերիկայի թղթակիցը) որ թէեւ աւելի ողբերգական, բայց քաղաքական տեսակէտով նուազ ծանր խնդիր է քան Փուէպլոյի խնդիրը։ Այս լրտես օդանաւն ալ արդէն իսկ «թռչող Փուէպլօ»ն մկրտուած է։ Այս Սիւփէռ Քոնսթելլասիոնը վեց թոն ելեկտրոնիք գործիքներ ունի, գերարդիական։

Ամէն պարագայի մէջ, Սպիտակ Տունը ռազմագիտական որոշ միջոցներ ձեռք առնելով հանդերձ, խոհեմ դիրք մը բռնած է։ Պարզ է որ նորընտիր նախագահը, որ կ'ուզէ Վիէթնամի պատերազմը վերջացնող նախագահը ըլլալ, պիտի չփորձէ ուրիշ մը սկսիլ Քորէա, երբ կան դեռ Միջին Արեւելքի եւ Պիաֆրայի թընճուկները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ Հինգշաբթի օր բացուեցաւ Կ. Կոմիտէի լիակատարը, որ կրնայ շատ բան փոխել երկրին մէջ, նաեւ յետքայլ մը ըլլալ։ Արդէն իսկ գործադիր կոմիտէն սկսաւ ջնջել այն մեղադրանքները որոնք եղած էին նախկին Պրեզիտիումի անդամներուն դէմ, իբրեւ «գործակից եւ դաւաճան»։ Նոր զեկոյց մը կը ճշդէ թէ.— « Գործադիր Կոմիտէն իր պարտքը կը սեպէ հրապարակաւ յայտարարել թէ ոչ շօշափելի ոչ մէկ փաստ ունի որ թոյլ տայ ամբաստանել մեծ թիւով ընկերներ գործակցութեան կամ դաւաճանութեան համար»։ Ու «զրպարտութիւն» կ'որակէ անցեալին եղած ամբաստանութիւնները։ Ամէն պարագայի մէջ աւելի քան հաւանական է որ չեխ. փորձը՝ մարդկային եւ ազատական ընկերվարութիւն մը ստեղծելու, ձախողած է, գոնէ առ այժմ եւ ազատականները սուղ պիտի վճարեն, վասնզի հաւատացած էին «Փրակայի գարնան»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փոքր եւ միջին ձեռնարկներու Չորեքշաբթի օրուան գործադուլը ամբողջովին գործադրուեցաւ։ Նախարարաց Խորհուրդը կարգ մը զոհացումներ տուաւ, անոնց պահանջներուն, մանաւանդ հիւանդութեան ապահովագրութեան հարցերուն մէջ։

ՊԱՊԸ Չորեքշաբթի օր յայտնեց թէ Ժընեւ պիտի երթայ Յունիսի սկիզբը, Աշխատանքի Միջազգային Կազմակերպութեան յիսնամեակին առթիւ։ Պօղոս Զ. 24 ժամ միայն պիտի մնայ Ժընեւ եւ այցելէ նաեւ եկեղեցիներու Էքիւմէնիք կազմակերպութեան։

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ պայքարը Հինգշաբթի օր սկսաւ պաշտօնապէս ձայնապատկերասփիւռէն։ «Այո'»ի ի նպաստ կը խօսէր նախարարապետը, մինչ ծերակոյտի նախագահը եւ հեռատեսիլի նախկին լրագրող Մօրիս Սեվրնօ կը բացատրէին «ոչ»ի պատճառները։

ՍՊԱՆԻԱ երեք օր Ազգ. Սուգ պիտի բռնէ Ֆրանքօյի որոշումով, նախկին թագուհի Վիքթորիա – Էօժէնի մահուան առթիւ։ Ալֆոնս ԺԳ.ի այրին 82 տարեկանին մեռաւ Լօզանի մէջ։

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գրուած է նաեւ, թէ արեւմտահայ ազատագրական շարժումին գաղափարախօսութիւնը Ռուսահայերն են, որ ներմուծած են, հետեւաբար ան խորթ է արեւմտահայութեան ոգիին: Այս անհեթեթ տեսակէտը կ'արժեզրկէ հերոսութեամբ, արիւնով ու արցունքով լեցուն մեր պատմութիւնը եւ, ըստ էութեան, կ'արդարացնէ Էնվեր–Թալէաթ խումբի ոճրագործ քաղաքականութիւնը: Հերքելով վերոյիշեալ տեսակէտը, Թումանեան խոր համոզումով կը հաստատէ, որ արեւմտահայ ազատագրական շարժումները ինքնաբուխ, ինքնուրոյն շարժումներ են, որոնց հիմնական պատճառները ժողովուրդին կեանքին դժնդակ պայմաններն էին: «Եւ բոլոր, բոլոր վաւերագրերը մի բան են վկայում, — կը գրէ ան, — ինչքան է տանջուած ու յուսահատուած ժողովուրդը եւ ինչպէս է աշխատում ու ճգնում ազատուելու տաճկական կառավարութիւնից, տաճկական դժոխքից, ինչ ձեւով էլ ուզում է լինի, ուր ուզում է լինի»: Եւ ապա՝ «Դիւանի էս գիրքը յուսահատական դիմումներով, բարձրաղաղակ բողոքով ու ըմբոստ ծրագրերով՝ ցոյց է տալիս, թէ սխալ են բոլոր էն մարդիկ, որոնք կարծում են, թէ էս ամէնը կարող էին առանց ծայրայեղ դժգոհութեան բռնկումի, առանց յեղափոխութեան: Այլեւ սխալ են նրանք, որոնք կարծում են, թէ յեղափոխութիւնը դրացիները — Ռուսահայերն են սկսել Տաճկաստանում: Էդպէս կարծողներն ու պնդողները թող այժմ կարդան Դիւանի 269 էջերը»:

Պատերազմի շրջանին Թումանեան երկու անգամ այցելեց Արեւմտահայաստան (1914 Նոյեմբեր, 1915), ան ծանօթ արեւմտահայ բազմաթիւ գործիչներու, լայն կապեր ունէր արեւմտահայ մտաւորականութեան շրջանակներու հետ: Անկէ առաջ Աղայեանի, Փափազեանի հետ կազմած եւ 1910ին հրատարակած էր «Հայ գրողներ»ուն երկրորդ՝ Արեւմտահայութեան նուիրուած ստուար հատորը: Եւ այս բոլորէն ետք ալ, յաճախ կը գանգատէր, թէ «ես ինչքան քիչ տեղեկութիւններ եմ ունեցել էսօրուայ կենդանի Հայաստանից»:

Ի հարկէ ասիկա ճիշդ չէր: Թումանեան 1895ին «Մեծ կռիւը» քերթուածին նախերգանքին մէջ կը գուշակէր. «Եւ դեռ սոսկալին չի եկել խիկլ»: Բանաստեղծին նախազգացումը իրականացաւ եւ «սարսափելին» եկաւ իբրեւ ահեղ, արիւնոտ իրականութիւն: Թուրքիա իրագործեց իր վաղեմի ոճրամիտ ծրագիրը՝ վերացնել Հայութիւնն ու Հայ Դատը: Ժողովուրդին ահաւոր, աննախադէպ ողբերգութեան օրերուն հոգիով ու սրտով, անձնուիրաբար անոր հետ էր՝ սիրելի բանաստեղծը: «Սկսել է կոտորածը Էրզրումից մինչեւ Կիլիկիա, Սեւ ծովից մինչեւ Միջագետք», կը կարդանք աշխարհի մտաւորականութեան յղած դիմումին մէջ, ուր Թումանեան կը խնդրէր բողոքի ազդու ձայնով կանխել «անօրինակ ոճիրը»:

«Թուրք – տաճկական սրածութիւնն ու աւերածութիւնն ամայացնում է տաճկական Հայաստանը, — կը կարդանք ուրիշ յօդուածի մը մէջ: — Մինչեւ ուր որ հասնում է իրենց միշտ արիւնոտ ու յաւիտեան նզովուած ձեռքը՝ համատարած կոտորածով ճգնում են բնաջինջ անել մեր հին ու ազնիւ ցեղը, մեր շատ տառապած ու ծուատուած ցեղը եւ կոտորածից ազատուածները... Հարիւր հազարներով հոսանք են առել դէպի մեզ, դէպի ռուսական Հայաստանը: Մեծ է փորձութիւնն ու աղէտը ահռելի»:

Թումանեանի 1915ի գրած յօդուածներէն մէկը կը կրէ «Աւերակների ու դիակների աշխարհում» խորագիրը, որ լրիւ կերպով կը բնորոշէ այն, ինչ որ կատարուած էր: Ահռելի աղէտի ու համազգային ողբերգութեան օրերուն բանաստեղծը կ'ապրէր անօրինակ տառապանքի պայմաններու մէջ: Քառեակի մը մէջ պատկերացուցած է իր խռովայոյզ հոգիին տագնապը.

Հրացաններ են ճայթում սրտիս մէջ,
Հրացաններ են ճայթում անդադար,
Եւ լաց են լինում անըսփոփ ու խեղճ
Որբ երեխաներ անթիւ անհամար:

Աչքեցուցիչ, անհաւատալի է Թումանեանի այդ տարիներուն գրած բանաստեղծութիւններուն, յօդուածներուն լաւատես ոգին: Համազգային աղէտի օրերուն իսկ բանաստեղծը վառ յոյսեր ունէր Հայոց պայծառ ապագայի մասին:

1915ին գրած «Դէպի կեանք» յօդուածին մէջ յիշելով ասիական բռնակալութեան լուծին տակ հեծող մեր ժողովուրդին դարուն ներկան, Թումանեան կը գրէ. «Տաճկական բռնակալութեան անկումով, հայկական հարցի բարեյաջող լուծումով, մեր առջեւ նոր հորիզոններ են բացւում: Այդ կերպ հնարաւորութիւններ են ստեղծւելու՝ ապրելու մեծ զգացումներով, զբաղուելու մեծ խնդիրներով, մտնելու ազգերի մեծ ընտանիքների մէջ, նրանց հետ երազելու կեանքի վսեմ երազներ, նրանց հետ միասին մասնակցելու համաշխարհային մեծ խնդիրների մշակոյթի ազնիւ գործին ու նրանց հետ գնալու դէպի մեծ կեանքը:

Եւ սրանով է թանկ մեր հարցը, սրանով է իմաստալի մեր կռիւը»:

Յովհաննէս Թումանեանը ոչ միայն մեծ բանաստեղծ է, այլեւ փայլուն հրապարակախօս, ժողովուրդին բարօրութեան համար մարտնչող մեծ հայրենասէր:

Ե. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԵՐԳ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔ՝ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փոքր Ասիոյ զանազան քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ կ'ապրին տակաւին ցիրուցան Հայեր, մեծ աղէտներէն ետք վերապրող, չուառական մնացորդնե՛րը՝ մեր հնամենի, աշխատասէր եւ արդիւնաշատ ազգին:

Տեղեկութիւն տուողները օտար ճանապարհորդներ չեն, այլ մեր ազգին զաւակները, որոնք երկարատեւ պանդխտութենէ մը ետք՝ կը վերադառնան իրենց ծննդավայրերը՝ ո՛չ թէ հոն մնալու անկարելի դիտումով, այլ պահիկ մը յագուրդ տալու համար իրենց սիրատոչոր կարօտին:

Ընդհանրապէս ալեւորած մարդեր են, որոնք իրենց պատանեկութեան կամ առաջին երիտասարդութեան մէջ հեռացեր են հայրենի հողէն, եւ իրենց աչքերը փակելէ առաջ՝ կ'ուզեն անգամ մը եւս տեսնել տունը՝ ուր ծներ են, եւ զգալ շո՛ւնչը սիրելեաց, որոնք այլեւս չկան:

Այսպէս, յենլով իր գաւազանին, դանդաչելով, աւերակներու մէջէն անցնելով, հեռաւոր Արեւմուտքէն եկած Խարբերդցի մը գտեր էր իր տունը, եւ նոր տէրերուն հետ՝ նստեր էր դէմ առ դէմ, տրտմաթաթաւ սրտով: Ուրիշ մը, Սեբաստացի, կանգ առած էր իր հայրենի տան կիսափուլ պատին դիմաց, այնպէս՝ ինչպէս կանգ կ'առնեն գերեզմանի մը առջեւ, գլխաբաց: Երրորդ մը գտած էր դաշտավայրի՛ն մը ամայի, հո՛ն՝ ուր երբեմն քով քովի կը բարձրանային տուները, եւ կեանքը կը խայտար աշխատանքով, աղօթքով եւ երգերով:

Կեսարիա այն միակ քաղաքն է՝ ուր տակաւին կ'ապրին, անձուկ պայմաններու մէջ, հոյլ մը Հայեր, յիսուն ընտանիքներ, կողք կողքի, ինչպէս կը տեղեկացնէ Հայ Թղթակից մը: Պոլսէն, պարբերաբար կ'ընդունին այցելութիւնը քահանայի մը, որ հոգեւոր մխիթարութիւն կը բաշխէ, կը յաւելու ձէ՛թը առկայծ ճրագին:

Վերջերս՝ երեք բարձրաստիճան հոգեւորականներ (Տ. Տ. Շահան, Տիրայր եւ Զաւէն եպիսկոպոսներ, առաջինը՝ Պոլսէն, երկրորդը՝ Պուլկարիայէն, երրորդը՝ Եգիպտոսէն) միասին այցելեր են Կեսարիա, (լուրը կարդացինք Պոլսոյ «Մարմարա»յէն արտատպուած թղթակցութեան մը մէջ): Դիմաւորուեր են քաղաքին յիսուն հայ ընտանիքներուն կողմէ, մտեր են եկեղեցի, յառաջացեր են դէպի խորանը՝ միասին երգելով «Ուրախ լեր, Սուրբ եկեղեցի»: Երգը հնչած է՝ յիսուն հայ ընտանիքներու արցունքին մէջ: Տ. Շահան Եպս. քարոզած է՝ բնաբան ունենալով Սաղմոսին նշանակալից անցքը.— «Աստուած ի մէջ սոցա եւ ոչ եւս մի՛ սասանեսցին»:

Երգը յուզա՛ծ է, քարոզը արխայուցած՝ հայ ազգին մնացորդ զաւակները, որոնք կանգուն մնացած են տակաւին՝ իրենց հաւատքին ոյժով, եւ այդ հաւատքը պաշտպանող լեզուո՛վ Հայրենի:

Իրողութիւնս, մեծապէս յուզիչ, մեկնաբանութեան չի՛ կարօտիր:

Ո՛վ մեր ազգին սիրասուն զաւակները, ամուր պահեցէք մեր հայրերուն լո՛յս հաւատքը, եւ մի՛ մոռնաք, ընդհակառակն, զարգացուցէք, ճոխացուցէք զայն պաշտպանող, բացատրող, փառաբանող մեր լեզուն սքանչելի:

Հ. ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Պերլինի Հայ Գաղութային Միութիւնը Մարտ 23ին, Կիրակի օրը, ունեցաւ իր տարեկան ընդհանուր ժողովը:

Ընդհանուր ժողովին կը նախագահէր Պր. Վամփուշ՝ քարտուղար ունենալով Պր. Հանըմեանը:

Վարչութիւնը կատարեց իր գործունէութեան տեղեկատուութիւնը եւ հրաժարեցաւ ըստ Միութեան կանոնագրին:

Նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը բաւարար համարելով, ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան եւ անցաւ նոր վարչական ընտրութեան:

Գանձապահ Պր. Ե. Արելեանի հաշուատուութենէն կը հետեւի որ տարեկան շրջանառութենէն յետոյ պատրաստ գումար մը 690 մարքէն բարձրացած է 986 մարքի:

Նոր վարչութեան անդամներն են Պարոններ՝ Դոկտ. Պ. Ֆրունճեան (ատենապետ), Պր. Մելիքեան (փոխ–ատենապետ), Ե. Արելեան (գանձապետ), Սմբատ Մելիքեան (փոխ–գանձապետ), Հանըմեան (ատենադպիր), Հ. Պետրոսեան (փոխ–ատենադպիր) եւ Խաչիկ Զէօմլէքճեան գործօն անդամ:

×

29.000 ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի ճարտարարուեստին մէջ աշխատող բանուորներու թիւը հետզհետէ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ես կ'երաշխաւորեմ ամէնուն ալ ապահովութիւնը, պատասխանեց նախարարը. հիմա արդէն Սոֆիայի մեր գաղտնի ոստիկանութենէն հեռագիր մը ստացայ, որով կը ծանուցուի թէ այդ նամակներուն հեղինակը փախստական Թուրք ուսանող մըն է եղեր:

Այս վերջին խօսքերը քիչ մը հանդարտեցուցին Ապտիւլ Համիտը: Նախարարը տեսնելով իր խօսքերուն առաջ բերած ազդեցութիւնը շարունակեց.

— Անգամ մըն ալ կը կրկնեմ, Վեհափառ տէր, թէ ա՛լ Կ. Պոլսոյ մէջ անկարելի է որ յեղափոխական որեւէ շարժում պատահի: Շնորհիւ Աստուծոյ եւ ձեր Վեհափառութեան, մեր բոլոր թշնամիները ալ ջախջախուած են մայրաքաղաքին մէջ:

— Բայց ուրիշ տեղեր տակաւին կը գործեն, դիտել տուաւ բռնաւորը:

— Ինշալլահ, շնորհիւ ձեր Վեհափառութեան, անոնք ալ իրենց արժանի պատիժը կը գտնեն...:

Գիշերը վրայ հասած էր երբ Շէֆիք փաշա իր տիրոջ մէկ քանի հրամանները ստանալէ ետք, Ապտիւլ Համիտի քովէն հեռացաւ, իր պաշտօնատեղին երթալու համար, ուր պիտի մնար մինչեւ կէս գիշեր:

Հազիւ թէ քառորդ ժամ կար որ հեռացած էր, երբ յանկարծ պայթիւն մը լսուեցաւ. Ապտիւլ Համիտ՝ սարսափահար ու գունաթափ՝ իր շուրջը գտնուող պալատականներուն նայեցաւ, որ փութացին պատուհանին քով, տեսնելու համար թէ ի՛նչ կ'անցնէր: Իզզէթ փաշա գոչեց.

— Շէֆիք փաշայի կառքը ջախջախուեր ու ինքն ալ...

Խօսքը տակաւին չէր աւարտած, երբ ետեւէ ետեւ երկու հրազէնի ձայներ լսուեցան, որոնց յաջորդեցին ուրիշ ձայներ ալ: Պալատականները սոսկումով ետ քաշուեցան պատուհաններուն առջեւէն, մինչ բռնաւորը քարացած մնացեր էր իր տեղը, առանց կարենալ շարժում մը ընելու:

— Զիրար կը սպաննեն վարը, պարտէզին մէջ, ըսաւ Համիտի քարտուղարը դողահար ձայնով մը:

— Բայց որո՞նք, ի՞նչ է պատահածը, պոռաց Ապտիւլ Համիտ, առանց տեղէն շարժելու, շուտ հասկցէք, լուր բերէք:

Երկու պալատական վազելով դուրս ելան սրահէն, կայսերական հրամանը կատարելու համար:

Այլեւս հրազէնի կամ նոր պայթումի ձայն չէր լսուեր ու ամէն ինչ հանդարտած կը թուէր:

— Թշուառականները, մինչեւ բռնուիլը, իրենց սպառնալիքը արդէն իսկ գործադրել կը սկսին եւ այդ աւանակ Շէֆիքը կը պնդէր թէ ապահովութիւնը կատարեալ է ու մէկ յեղափոխական չէ մնացած Պոլսոյ մէջ:

Կալիպ եւ Իզզէթ փաշաները անմռունչ իրարու կը նայէին: Արհաւիրքը նկարուած էր իրենց դէմքերուն վրայ: Սարսափով կը մտածէին թէ իրենք ալ ենթարկուած էին նոյն վտանգին եւ գուցէ այդ գիշեր կամ հետեւեալ օր, նոր ռումբ մը զիրենք ջարդուխուր պիտի ընէր: Սպառնական նամակները ստացած ատեննին առտուն իրենց զգացած երկիւղը, որ յետոյ փարատած էր ոստիկանութեան նախարարին ապահովիչ եւ ինքնավստահ յայտարարութիւններէն, այժմ ա՛լ աւելի սաստկութեամբ զիրենք կը պաշարէր:

Քիչ մը առաջ սրահէն դուրս փութացող երկու պալատականներէն մին վերջապէս շնչասպառ վերադարձաւ:

— Ի՞նչ լուր, հարցուց Ապտիւլ Համիտ այլայլած:

— Շնորհիւ ձեր Վեհափառութեան, որուն թանկագին կեանքը Աստուած պահպանէ յաւիտեան, եղածը մեծ բան մը չէ:

— Ո՞ւր է Շէֆիք փաշան...:

— Վարը, սրահի մը մէջ փոխադրուած է, ուր նախնական դարմանները կ'ընդունի...

— Վիրաւորուա՞ծ է...

— Այո, Վեհափառ տէր...

— Ծանրապէ՞ս...

— Տակաւին յայտնի չէ, բժիշկները վէրքերը քննելու վրայ են...

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ, գոչեց Ապտիւլ Համիտ անհամբեր, պատմէ տեսնենք մանրամասնօրէն:

— Ահաւասիկ, Վեհափառ տէր, իրողութիւնը: Ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք փաշա, ձեր Բարձր Վեհափառութեան քովէն մեկնելով՝ վար կ'իջնէր իր կառքը նստելու եւ պաշտօնատեղին երթալու համար: Հազիւ թէ կառք կը մտնէ ու ձիերը ճամբայ կ'ելլեն՝ պայթում մը կը լսուի, կառքը կը ջախջախուի, ձիերէն մին կը մեռնի ու կառապանն ու Շէֆիք փաշա գետին կը տապալին վիրաւորուած վիճակի մէջ: Նոյն միջոցին, մթութեան մէջ, մէկու մը փախչիլը կը նշմարուի, հոն գտնուող պահապանները իսկոյն զայն կը սկսին հալածել: Փախստականը այն ատեն ետին կը դառնայ եւ ձեռքը գտնուած հրազէնը կը պարպէ զինք հալածողներուն վրայ եւ անոնցմէ երկուքը կը սպաննէ, յետոյ դարձեալ կը շարունակէ կրակ ընել, բայց վերջին հարուածները, զորս հեռուէն կ'արձակէր, կը վրիպին ու մարդու վնաս չեն տար: Այս միջոցին ամէն կողմէ օգնութեան կը փութան եւ կը յաջողին ձերբակալել այդ մարդը որ ապահովաբար մահափորձը կատարողն է...:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. - 107)

կ'աւելնայ: Քաղաքային վարչութիւնը տրամադիր է կարգ մը դիւրութիւններ ընծայել, որովհետեւ արեւմտեան Դաշնակցային Հանրապետութեան գործաւորական շրջանակներէն շատ քիչեր յանձն կ'առնեն իրենց դիրքը փոխելու եւ Պերլին հաստատուելու: Պայման է սակայն որ ամէն օտար գործաւոր իր բնակած երկրին գերմանական հիւպատոսարանէն հաստատուած եւ աշխատաւորական պաշտօնատունէն վկայուած վաւերագիր ունենայ:

Մարտ ամսու վերջի վիճակագրութիւնները կը ցուցնեն որ ներկայիս Պերլինի արեւմտեան մասին մէջ կանոնաւոր արձանագրուած գործաւորներու թիւը 28954 է: Ասոնցմէ 10904ը կիներ են: Ազգերու համեմատութեամբ Թուրքերը եւ Եուկոսլաւները մեծամասնութիւն կը կազմեն: Թուրքերու թիւը 15.000էն աւելի է: Ասոնց կը յաջորդեն Եուկոսլաւները, Իտալացիները, Յոյները, Սպանացիները, եւայլն:

Պ. Ց.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Ոչ ոք պէտք է մինակ մնայ, երբ կը ծերանայ:

ՀԵՄԻՆԿՈՒԷՅ

Եթէ ունեցածդ բաւական չի թուիր քեզի, այն ատեն, եթէ ամբողջ աշխարհն ալ ունենաս՝ դարձեալ դժբախտ պիտի ըլլաս:

ՍԵՆԵԿԱ

Սիրոյ մէջ, դրամը պէտք է միայն ծեբերուն եւ ան ալ՝ ոչ միշտ:

Ա. ԷՐՊԷ

Համբերութեամբ զինուած մարդուն համար, անմատչելի պատնէշ չկայ:

ԼԱՊՐՈՒՅԷՐ

Իրական աշխատաւոր մըն եմ, չահածս կ'ուտեմ, հագածս կը գնեմ. ոչ ոք կ'ատեմ, երջանիկին չեմ նախանձիր, կը հրճուիմ երբ ուրիշներ լաւ են:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

Եսասիրութիւնը՝ բարեկամութեան թոյնն է:

ՊԱԼԶԱՔ

Իմաստուն է այն մարդը, որ երբ ատենը գայ, կը բանտարկէ ինքզինքը:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

ԼՈՌԻ ՔԱՂԱՔԸ

ԵՒ ԱՆՈՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայաստանի Գուգարաց նահանգին մէջ, Ժ. դարու վերջերը, հռչակուեցաւ Տաշիր–Զորագետի, կամ ինչպէս մեր մատենագիրները կը կոչեն՝ Կիւրիկեան թագաւորութիւնը, որ հպատակութեան կարգով ենթակայ էր Շիրակի Բագրատունեաց թագաւորութեան: Նորաստեղծ իշխանութեան վարչական կեդրոնը Սամշուլդի ամրոցն էր, որուն աւերակները կը գտնուին Վրաստանի սահմաններուն մէջ: ԺԱ. դարու կիսուն Կիւրիկեան թագաւորներէն մէկը իր մայրաքաղաքը կը դարձնէ Լոռի (կամ Լոռէ) ամրոցը:

Լոռիի հիմնադրութեան մասին առաջին տեղեկութիւնը կուտայ ԺԳ. դարու պատմագիր Վարդան Արեւելցին: Պատմագիրը խօսելով Կիւրիկէ Բ.ի մասին կը գրէ. «Սմա հայրն Դաւիթ շինեաց Լօռէ եւ այլ ես երկոտասան բերդս, որ կայ թագեալ ի Սանահին...»:

Նորաստեղծ մայրաքաղաքը շնորհիւ իր անառիկ դիրքին եւ վաճառականութեան համար ունեցած նպաստաւոր պայմաններուն, նկատուած է «փոքր Անի» մը, կամ Անիի «երկուորեակ»ը:

Բերդաքաղաքը ապահովաբար հիմնադրուած է 1005–1020ին: Մայրաքաղաք դարձած է Կիւրիկէ Բ.ի ժամանակ (1049–1089): Քաղաքի բնակչութիւնը շատցած է գիւղերէն հոն փախած ճորտ գիւղացիներով, արհեստաւորներով եւ առեւտրականներով: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան, թէ Լոռին ԺԱ.–ԺԲ. դարերուն ունեցած է շուրջ տասը հազար բնակիչ:

Քաղաքը առաջին անգամ կը պաշարուի եւ կը գրաւուի Սելճուքներու կողմէ 1105ին: Սակայն գրաւումը երկար չի տեւեր: Կիւրիկեանները վերստին տէր կը դառնան քաղաքին մինչեւ 1118, երբ Վրացիները կը գրաւեն զայն: Լոռին իր շրջակայքով, իբրեւ կալուած, կը յանձնուի Օրբէլեաններուն, որոնք կը պաշտօնավարէին վրացական բանակին մէջ:

1177-78ին Իվանէ Օրբէլեանի գլխաւորած ապստամբութեան կեդրոնը՝ ընդդէմ Գէորգի Գ. (1156-1184) թագաւորին, Լոռի քաղաքն էր: Քաղաքին պաշարումը արքայական բանակին կողմէ կը տեւէ 207 օր: Պարիսպները կը դիմանան բազմաթիւ գրոհներու: 1186ին քաղաքը իր հողերով կը տրուի հայազգի Սարգիս Զաքարեանին «ի իշխանութիւն եւ ի տէրապետութիւն»: Իսկ ասոր մահէն ետք տէր կը դառնան յաջորդաբար զաւակները՝ Իվանէ եւ Զաքարէ:

Զաքարէն, շահնշահը եւ անոր յաջորդները տարբեր ժամանակներու մէջ կառուցած են պալատներ, եկեղեցիներ, բաղնիքներ, կանգնեցուցած են խաչքարեր, արուարձանները քաղաքէն բաժնող անդնդախոր կիրճերու վրայ շինած են կամուրջներ եւայլն:

1236 Յունիսին, Չաղատա Նոյին, մոնղոլ, կը պաշարէ եւ կը գրաւէ քաղաքը: Ապա գրեթէ հիմնայատակ կը դարձնէ:

1430ական թուականներուն Լոռի սեփականութիւնը կը դառնայ Օրբէլեաններուն:

1562էն մինչեւ 1734 Լոռին մերթ կ'անցնի Թուրքերու, մերթ Պարսիկներու, երբեմն ալ Վրացիներու ձեռքը: ԺԸ. դարու երկրորդ կէսին հոն արդէն բնակչութիւն չկար, կար միայն պահակախումբ մը: Իսկ դարավերջին կը դառնայ սովորական լքուած ամրոց մը, ուր կուգային եւ բնակութիւն կը հաստատէին գաղթականներ Հայաստանի զանազան վայրերէն: Հոս կը կազմուի գիւղ մը, որ մինչեւ 1926–1930 տեղաւորուած էր բերդին մէջ: Յետագային ջուրի պակասութեան եւ ուրիշ անյարմարութեան հետեւանքով տեղացիները կը տեղափոխուին եւ երկու քիլոմեթր հեռու կը հիմնեն նոր գիւղ մը՝ պահպանելով «Լոռի բերդ» անունը:

Երբեմնի հռչակաւոր Լոռի քաղաքին աւերակները կը գտնուին Ստեփանաւանի շրջանին մէջ: Հնավայրը ընդարձակ եւ սրածայր հրուանդանի նմանող սարահարթ մըն է (ծովի մակերեսէն բարձր է 1490 մեթր), որուն երկու կողմերէն կը հոսին Ձորագետ եւ Միսխանա գետերը: Կիրճերը երեք կողմերէն անմատչելի կը դարձնեն բերդը: Կարելի է մերձենալ միայն հիւսիսէն, ուր շինուած է 214 մեթր երկարութեամբ հսկայ պարիսպ մը, որուն միակ մուտքը կը գտնուի հիւսիսարեւելեան մասին մէջ: Այդ պարիսպին հաստութիւնը տեղ տեղ կը հասնի 20 մեթրի, իսկ բարձրութիւնը՝ 20-25ի: Բերդը 35 հեկտար տարածութիւն ունի:

Լոռի բերդին մէջ ներկայիս կը մնան կիսաքանդ վիճակի մէջ պաշտպանողական պարիսպներ, կամուրջներ, բաղնիքներ, բնակելի տուներ, եկեղեցիներ:

Պեղումները միայն 1966ին սկսան: Յայտնաբերուեցան հին շէնքերու (եկեղեցի, բաղնիք) մնացորդներ եւ զանազան հնութիւններ, ընդհանրապէս խեցեղէն իրեր (գինիի կարաս եւայլն):

Պեղումները պիտի շարունակուին:

Ի. ՂԱՐԻԲԵԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՖԼՈՐԱ ՇԷՕՀԼԷԵԱՆԻ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ողբացեալ ընկերուհի Ֆլորա Շէօհլէեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մոնմորանսիի ֆրանսական ՍԷՆ-ՄԱՐԹԷՆ պատմական եկեղեցւոյ մէջ, հայկական ծէսով, երկուշաբթի Ապրիլ 14ին:

Ազգականներու, բարեկամներու եւ ընկերներու բազմութիւն մը ներկայ եղաւ թաղման արարողութեան:

Դագաղը զետեղուած էր թաւշեայ պատուանդանի մը վրայ:

Յուզիչ եղաւ կրօնական արարողութիւնը, որ հոգեկան վերացումով կատարեց Առնուվիլի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան եւ խորունկ ապրումով երգեց «ի վերին Երուսաղէմ»ը, յուզելով արդէն տխրամած հոգիները:

Կրօնական արարողութիւնը լրանալէ ետք դամբանականներ խօսեցան Կապոյտ Խաչի կողմէ Տիկ. Հոփսիկ Խոնդկարեան եւ յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեան, որոնք վեր հանեցին հանգուցեալ Օր. Ֆլորայի ցոյց տուած զոհաբերութիւններն ու նուիրումը, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին փոքր տարիքէն մինչեւ վերջին օրերը, զօրավիգ կանգնելով իբրեւ Կապոյտ Խաչուհի բոլոր մարդասիրական ձեռնարկներուն եւ իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ մինչեւ իր վերջին շունչը հաւատարմօրէն եւ անխոնջ կերպով ծառայած է կուսակցութեան գաղափարականին իր անձը մոռացութեան տալու աստիճան:

Ընկերուհի Շէօլէեան թաղուեցաւ Մոնմորանսիի բարձունքներուն վրայ գտնուող գերեզմանին մէջ: Ան ոչ եւս է, բայց իր անձնուրաց եւ օրինակելի կեանքն ու գործունէութիւնը անմոռանալի պիտի մնան թէ՛ Կապոյտ Խաչուհիներու եւ թէ կուսակցական ընկերներու մօտ, հաւատք ներշնչելով ապագայ սերունդներուն:

Յարգանք իր յիշատակին եւ հանգիստ իր տառապեալ ոսկորներուն:

Պ. ՊԱՐԹԵՒ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (465)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

— Մէկ բան կ'ուզեմ միայն, կրկնեց Պիկրընայ, կ'ուզեմ որ երբ բանտը դըրուիմ, ծխախոտ տրուի ինծի:

— Շնորհուած է, ըսաւ Ժավէր:

Յետոյ դարձաւ եւ ետեւը գտնուողները կանչելով.

— Հիմա մտէք, ըսաւ:

Անմիջապէս քաղաքապահներու եւ ոստիկաններու խումբ մը սուրերով, մահակներով եւ բիրերով ներս խուժեցին Ժավէրին ձայնը առնելով: Աւազակները կաշկանդուեցան:

Մարդերու այս բազմութիւնը զոր ճրագ մը հազիւ հազ կը լուսաւորէր, ստուերով կը պատէր որջը:

— Ամէնուն ալ ձեռնակապ անցուցէք, պոռաց Ժավէր:

— Մօտեցէք, կը տեսնէք, պոռաց ձայն մը որ մարդու ձայն չէր եւ որու համար ոչ ոք կրնար ըսել թէ կնոջ ձայն մըն է:

— Թէնարտուհին պատուհանին անկիւններուն մէկը պատնէշ մը ըրած էր իրեն, եւ ան էր այդ մռնչումը հանողը:

Քաղաքապահները եւ փայտաւորները ետ քաշուեցան:

Թէնարտուհին վրայէն շալը նետած եւ գլխարկը պահած էր. ամուսինը որ անոր ետին կծկուած էր, գրեթէ աներեւոյթ կ'ըլլար ինկած շալին տակ. կինը իր մարմնով կը ծածկէր զայն. երկու ձեռքով գլուխին վերեւը բարձրացնելով սալաքարը՝ քարաժայռ մը նետելու պատրաստուող հսկայի մը սպառնումով:

— Քաշուեցէք, պոռաց:

Ամէնքն ալ դէպի նրբանցքը քաշուելով, սենեակին մէջ թափուր տեղ մը բացուեցաւ:

Թէնարտուհին աւազակներուն նայեցաւ որոնք կաշկանդուած էին առանց դիմադրութեան, եւ կոկորդային ու բիրտ ձայնով մը մռմռաց.

— Վատերը:

Ժավէր ժպտեցաւ եւ յառաջացաւ սենեակին դէպի թափուր ձգուած տեղը, ուր կը նայէր Թէնարտուհի իր երկու բիբերով:

— Ի՛նչ արի գինուոր, ըսաւ Ժավէր, մա՛յր դու, ստոյգ է թէ մարդու մը պէս մօրուք ունիս, բայց ես ալ կնիկի մը պէս ճիրաններ ունիմ:

Եւ նորէն յառաջացաւ:

Թէնարտուհին՝ հերարձակ եւ սոսկալի իրարմէ զատեց սրունքը, ետեւ ծռեցաւ եւ սալաքարը Ժավէրին գլուխին նետեց մոլեգնաբար:

Ժավէր ծռեցաւ, սալաքարը վրայէն անցաւ, ներսի պատին զարկաւ, պատին վրայէն բուռ մեծ կտոր մը վար իջեցուց, եւ որջին մէջտեղէն, որ բարեբախտաբար թափուր էր, անկիւնէ անկիւն ոստոստելով մինչեւ Ժավէրին ներբաններուն քովն եկաւ կեցաւ:

Նոյն պահուն Ժավէր ամոլներուն մօտեցաւ: Իր լայն ձեռքերէն, մէկը կնկան ուսին վրայ դրաւ ուժգին եւ միւսն ալ անոր ամուսինին գլուխը բռնելով.

— Ձեռնակապերը, պոռաց:

Ոստիկանութեան մարդիկը ներս մտան խռնելով, եւ քանի մը մանրերկրորդի մէջ Ժավէրին հրամանը կատարուեցաւ:

Թէնարտուհին յուսահատ, իր եւ ամուսինին կաշկանդուած ձեռքերուն նայեցաւ, գետին ինկաւ եւ լալով պոռաց.

— Աղջիկնե՞րս:

— Բանտն են, ըսաւ Ժավէր:

Սակայն ոստիկանները դրան ետեւ քընացող կինը նշմարելով կը ցնցէին.

Արթնցաւ գինովը:

— Լմնցա՞ւ, Ժոնտրէթ:

— Այո, պատասխանեց Ժավէր:

Կաշկանդուած վեց աւազակները ոտքի վրայ էին, բայց տակաւին ճիւաղի կերպարանք ունէին, երեքին երեսը սեւով մրոտած, երեքն ալ դիմակ դրած էին:

— Դիմակները մի հանէք, ըսաւ Ժավէր:

Եւ Փոցտամի զօրահանդէսի ներկայ Ֆրետերիք Բ.ի մը նայուածքով աւազակներուն նայելով հանդիսաւորապէս, «ծըխահան մաքրողներուն» ուղղելով խօսքը ըսաւ.

— Բարի լոյս, Պիկրընայ, բարի լոյս Պրիւժոն, բարի լոյս Տէօ-Միլիար:

Ապա դէպի երեք դիմակները դառնալով ուռնաւոր մարդուն ըսաւ.

— Բարի լոյս, Կէօլմէր:

Բրաւոր մարդուն.

— Բարի լոյս, Պապէ:

Եւ որովայնախօսին.

— Բարեւ, Քլաքսու:

Նոյն միջոցին, Ժավէր աւազակներուն կալանաւորը նշմարեց, որ ոստիկանութեան մարդոց գալէն ի վեր գլուխը կախած էր, առանց խօսք մը արտասանելու:

— Քակեցէք պարանը, ըսաւ Ժավէր, եւ թող ոչ ոք դուրս ելլէ:

Ասիկա ըսելէն ետք իշխանաբար սեղանին առջեւ նստաւ որու վրայ մնացած էին ճրագը եւ կաղամարը, գրպանէն դըրոշմաթուղթ մը հանեց եւ սկսաւ տեղեկագիրը գրել:

Երբ գրեց առաջին տողերը, որոնք ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ միշտ միեւնոյն սովորական խօսքերը, աչքերը վեր ըրաւ:

— Մօտ բերէք այն պարոնը, զոր այս պարոնները կապած էին:

Ոստիկանները չորս դին նայեցան:

— Է՛, ո՞ւր է պարոնը, հարցուց Ժավէր:

Աւազակներուն կալանաւորը, Պ. Լըպլան, Պ. Իւրպէն Ֆապրը, Իւրսիլի կամ Արտոյտին հայրը աներեւոյթ եղած էր:

Դրան քով պահապաններ դրուած էին, բայց պատուհանին քով ոչ:

Մարդը քակուելէն ետք, երբ Ժավէր տեղեկագիրը պատրաստելու կը պարապէր, սենեակին մէջ տիրող շփոթէն, աղմուկէն, բազմութենէն օգուտ քաղելով պատուհանէն դուրս յարձակած էր վայրկեանի մէջ, ուր ոչ ոք ուշադրութիւն կ'ընէր իրեն:

Ոստիկան մը դէպի պատուհանը վազեց եւ նայեցաւ:

Ոչ ոք կը տեսնուէր դուրսը:

Զուանէ ելարանը դեռ կ'երերար:

— Մէ՛ղք, մռմռաց Ժավէր, գուցէ լաւագոյնն էր ան:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ հօր՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ԵՒ ԱՐՄԵՆԱԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ

յիշատակին, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին։

Այս արարողութեան հանդիսաւոր ըլլալուն համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին։

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'էլիզէի եւ Ցրիէտլանտի անկիւնը (Թեռ–փլէն)։

ՆՈՒԷՐ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը Անդրանիկ Տօնիկեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ հարիւր Ֆր. կը նըւիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ

Իր յարգելի ուսուցչուհիին Օր. Ֆլօրա Շէօհլէեանի մահուան տխուր առիթով, Պ. Յակոբ Սերոբեան յիսուն Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէռ – Պ. Քոլոմպի մասնաճիւղին։

×

Ֆլօրա Շէօհլէեանի մահուան առթիւ, Տիկին Սիրանոյշ Կէվրէկեան տասնական Ֆր. կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Նոյն տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Յովնանեան երեսուն Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տիկին Սիրանոյշ Զաքրեան կը նուիրէ քսան ֆրանք Ֆլօրա Շէօհլաեանի յիշատակին՝ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Անիէռ – Պ. Քոլոմպի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վերթերան ընկերուհի Օր. Ֆլօրա Շէօհլէեանի մահը և ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր քրոջը՝ Տիկին Զարուհի Տէր – Թովմասեանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Սէն Շամոնաբնակ Տէր եւ Տիկին Գէչարեանէ քսան Ֆր. ողբացեալ Թագուհի Ղազարոսեանի յիշատակին։ Նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեանէ հարիւր Ֆր. իրենց փոքրիկին կնունքին առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շընորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Զարուհի Փամպուքճեանի մահուան առթիւ Տիկին Զարդարեանէ 20 ֆրանք, Տիկին Գալուֆեանէ 30, եւ Տիկ. Ս. Եափղարտաշեանէ քսան ֆրանք։

Նոյնպէս Օր. Ֆլօրա Շէօհլէեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի քսան Ֆր. Տիկին Ս. Եափղարտաշեանէ։

×

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ե. Սարգիսեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղիկի, Աւետեան տասը եւ տասը դոլլար ղասին, Տէր եւ Տիկին Սահակեան 15 տեղւոյն Նոր Սերունդին, Այրի Տիկ. Սարգիսեան 40 եւ 100 Սէն Ռափայէլի հանգստեան տան ու 30 Աղքատաց։

Բ. Արզումանեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Պ. Խ. Արզումանեան 30, 20ական ալ Հ. Յ. Դ. Վռամեան խումբին եւ տեղւոյն Կապ. Խաչին, Օր. Անահիտ Արզումանեան քսան տեղւոյն Կապ. Խաչի, ուխտաւոր տասը տեղւոյն Կապ. Խաչին եւ 10 Հ. Յ. Դ. Վռամեան խումբին, Տիկին Զ. Արզումանեան տասը եւ տասը տեղւոյն Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Պլտոյեան, 10 եւ տասը աղքատաց, Այրի Տիկին Սիմոնեան տասը, Այրի Տիկին Աստուրեան 20 եւ 10 տեղւոյն Կապ. Խաչին։ (Շար.)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, Համօ Օհանճանեան ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԽՆՋՈՅՔ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը։ Ճոխ պիւֆէ։

Գեղարուեստական բաժին.—

Երգ, պար, անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
ԻՍԻ – ՔԼԱՄԱՌ ՇՐՋԱՆԸ

Այս Կիրակի ժամը 10ին, Նահատակաց մատրան մէջ, 33, Ռիւ Տիւ Լիէօթնան Ռաուլ Պաթանի, ՄԷՕՏՈՆ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

×

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայկաթոլիկ ճոխ ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ա. ԿԱՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ապրիլ 20, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9·30ին՝ Շ. Ազնաւուր եւ իր ընտանիքը։

×

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ
ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 19, ժամը 20ին, իտալական ձայնասփիւռի Բ. գիծը պիտի հաղորդէ Մուսա Լերան Քառասուն Օրերու թատերական վերածումը (կարճ ալիք 35 մեթր)։

Այս առթիւ իտալական ձայնասփիւռի (Ռատիօ – Քոռիէռէ) թերթը (Ապրիլ 13, էջ 107) կը ծանրանայ Հայկ. ջարդերու վրայ զորս գործեցին Թուրքերը եւ կը պատմէ թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ Ֆըրանց Վերֆէլ գրած է իր վէպը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ – Պ. ՔՈԼՈՄՊԻ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 18ին, Լուի Ժն. սրճարանը, Պ. Քոլոմպ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT
AU
MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE
RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յաճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սիրով կը հրամցնէ ախորժաբեր խըմիչք մը (Վոտկա, եւն.)։

FERMÉ LE LUNDI — ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(Հեղինակ՝ Ցեղասպանութիւն 1000 նկարներով գիրքին)

Daniel MAYER

(Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ԻՍԻԻ օթոքարը կը մեկնի ժամը 20,30ին ղերեզմանատունէն, 20,35ին կը հանդիպի Փերուիի հիւանդանոցը, ապա օթոպիւսի կայանները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գաղութին, Ապրիլ 27ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ–Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ — Կը խօսի Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան եւ Ա. Սուքիասեան (երգ), Օր. Անէտմեան եւ Էմ. Թաշճըեան, Ռոմանէն (արտասանութիւն), Օր. Արսինէ Կարապետեան (Տէոլինէն), Գկարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (նուագ)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին։ Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հաւարկութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, ուրկէ պիտի թափոր կազմուի դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Արքէ

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւգինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան

Արտասանութիւն.— Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան։

Դաշնակ.— Օր. Մատլէն Մարկոսեան, եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 18, ժամը 20·45ին

SALLE PAUL-FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic (Métro : République)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ կը մասնակցին.— Տիկին Աստղիկ Տէոէեան (երգ), Օր. Ա. Աթմաճեան, Օր. Արաքսի Գմբէթեան եւ ձայնեզրի վրայ կ'արտասանէ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թատերական բաժին, Փարիզի հայ դերասանները կը ներկայացնեն.—

— ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ —

(Գրիգոր – Վահանի թատերգութեան վերջին երկու արարները)

Կը մասնակցին.— Հայկուհի Խըտըշեան–Լա Շասսնեը, Անի Տէմիրեան, Գէորգ Տէրվիշեան, Գրիգոր – Վահան, Ն. Պչտիկեան, Ժ. Սըթեֆանօ

Յայտագիրը կը ներկայացնէ Օր. Իրմա Պասմաճեան

Հասոյթը պիտի յատկացուի Ա. Գմբէթեանի շիրիմին կառուցման։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել, կրնան իրենց նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէներուն.—

K. Bakerdjian, 35, Rue de Trévise — Paris (9e)

Ch. Kabadayan, 54, Boulevard du Temple — Paris (11e)

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսով։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 19 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 19 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11492 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.492

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐ»Ը

Փարիզի հայ ազգային, համահայկական տօներու շարքին իր արժանաւոր տեղը գրաւած է «Հայ Դատի Օր»ը, քանի մը տարիէ ի վեր: Այսինքն Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակէն ասդին :

Արդարեւ Յիսնամեակին առթիւ է, որ վերարծարծուեցաւ Հայ Դատը, Միջին Արեւելքէն սկսեալ մինչեւ Եւրոպա եւ զոյգ Ամերիկաները :

Հայրենիքն ալ, իր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, մասնակցեցաւ Յիսնամեակին, ակադեմական հանդիսաւոր ոգեկոչումով Օփերայի շէնքին եւ հարիւր հազարներու հրապարակային ցոյցերով մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ :

Այսպէս, ուրեմն, Մեծ Եղեռնի զոհ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին ու Հայութեան ազգային, քաղաքական պահանջներու հետապնդումը զօդուեցան իրարու հետ, դառնալով մէկը միւսին լրացուցիչ մաս :

Այդ է պատճառը, որ Հայ Դատի Օրը կը զուգադիպի Ապրիլեան Սգահանդէսի տօնակատարութեան օրերուն :

Աւելի քան կէս դարէ ի վեր կը սգանք մեր անթաղ մեռելները, որոնք զոհուեցան յանուն ազատութեան եւ սեփական հայրենիքի : Պիտի շարունակենք սգալ եւ յարգել իրենց անմոռանալի յիշատակը ամէն տարի այս եղանակին :

Սուգը երախտագիտութեան եւ պաշտամունքի նշան է : Բարոյական պարտականութիւն մը :

Սակայն սգալով չէ, որ պիտի գոհացնենք եւ հանդարտեցնենք մեր խիղճը : Արցունքը շատոնց ցամքեր է մեր աչքերէն :

Ահաւոր Սպանդէն վերապրողներս, մեր զաւակներն ու Թոռները, իբրեւ ժառանգորդները անոնց, որոնք զոհուեցան բարբարոս ազգի մը ցեղասպանութեան դիւային ծրագրին, պէտք է հաւատարիմ մնանք անոնց կտակին, որպէսզի արժանի հատուցումը տանք անոնց յիշատակին :

Նահատակներու կտակն է, որ կը կոչուի Հայ Դատ :

Իսկ Հայ Դատ կը նշանակէ մեր հայրենիքի պատմական հողերու միացումով ստեղծումը սեփական հայրենիքի, ամբողջական Հայութեամբ :

Այդ հողերը բռնագրաւուած կը մնան ցարդ մեր դարաւոր թշնամիին, ցեղասպան Թուրքին կողմէ :

Անոնց իւրաքանչիւր թիզը ոռոգուած է Հայու արիւնով :

Այդ հողերուն վրայ է, որ դարերով քրտինք է թափած հայ շինականը :

Անոնց վրայ է, որ հայ շինարար ժողովուրդը կերտած է արուեստի ու ճարտարապետութեան հրաշակերտներ, որոնք վանդալներու կողմէ քանդուած են անխղճօրէն :

Այդ հազարաւոր յուշարձաններու եւ կոթողներու աւերակներն իսկ այսօր կենդանի վկաներն են հայկական դարաւոր քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի :

Աշխարհի ճակատագիրը վարող պետութիւնները Հայկական Հարց չունին հիմա իրենց օրակարգին վրայ : Ուրացումի եւ մոռացումի զոհ են դարձուցած մեզ : Ուրիշ հրատապ հարցերով կը զբաղին, յանուն համաշխարհային խաղաղութեան, որ հեռաւոր երազ մը կը մնայ միշտ :

Սակայն մենք չե՛նք մոռցած մեր արդար Դատը եւ պիտի չմոռնանք զայն երբեք :

Պիտի հետապնդենք զայն անվհատ, կարելի բոլոր միջոցներով, ազդովին, յոյսով, հաւատքով ու մանաւանդ անսասան կամքով, մինչեւ վերջնական յաղթանակ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՉԻՔ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Այնքան ժամանակ, որ մեր հայրենի հողը, Վան ու Վասպուրականը, Տարօն – Տուրուբերանը, Բարձր Հայք, Կարս, Անի ու Արշարունիք, Արաքս ու Արարատ մեր դարաւոր թշնամու ձեռքն են, մեր եւ նրա մէջ հաշտութիւն չկայ, չի՛ կարող լինել, վասնզի այդ հողերի մէջ մէկ միլիոն նահատակների արիւնն է մրկւում ու մռնչում. արիւնազանգ հողը ցաւի մրմունք ու աղաղակ ունի: Շատ ցաւ ու տրտմութիւն, շատ տառապանք ու քէն կարող են մաշուել ու մոռացուել, բայց հայրերի արիւնով զանգուած հողը երբեք, մինչեւ որ զաւակներին հասնի :

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

×

Միթէ ես էլ անաստուած եմ, երբ Ծովինարն եմ պաշտում ,
Մէկ մայրիկիս, մէկ էլ Հայոց աստուածափառ սարն եմ պաշտում ,
Անաստուածը դուք էք ահա, որ չէք այրւում Աւարայրով ,
Ես պալատից խրճիթ փախած՝ վէրը լքել՝ վարն եմ պաշտում :

Ես տարեխն եմ վանայ ծովիս՝ որդին մօրը ո՞նց մոռանայ ,
Ձեր վանդակած արծիւն, անեքն, երկնի խորը ո՞նց մոռանայ ,
Հազար սարեր կորցրածը՝ սար ու ձորը ո՞նց մոռանայ ,
Իմ դարում էլ ես իմ Հայոց Աւարայրի սարն եմ պաշտում :

Ես դրախտի մեղրաքրոյրն էլ մօրս կաթի հետ չեմ փոխի ,
Որդուս փշոտ թըրթուվաքն էլ օտար վարդի հետ չեմ փոխի ,
Հողագունդն էլ Արարատիս լոյս գագաթի հետ չեմ փոխի ,
Ես Մաշտոցիս մարմնախորան վանքի շիրմաքարն եմ պաշտում :

Իմ որտան պաշտամունքից ձեր քար գլխին կարկուտ չի գայ ,
Թէ գայ՝ իմ խեղճ գլխին կը գայ , ինձ իմ դարից օգուտ չի գայ ,
Թէ պիտի գայ՝ ինչո՞ւ հապա դեռ գերի է հողս ունկայ՝
Մասիսն իբրեւ Հայոց բոլոր խաչքարերի մայրն եմ պաշտում :

Մի երեսդ, իմ Արարատ, ածել վանքին, որ համբուրէ ,
Մի երեսդ դէմ ես արել Երեւանին, որ համբուրէ ,
Դէմ ես արել ողջ ծովածիր Հայաստանին, որ համբուրէ ,
Շիրազն ասաց՝ անաստուած չեմ՝ ես իմ Մասիս սարն եմ պաշտում :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՐԱԿԱՅԻ ԳԱՐՈՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՏԻՒՊՉԷՔԻ ԱԹՈՌԸ Կ'ԱՌՆԷ ՀՈՒՍԱՔ
ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

«Մաշեցումի» քաղաքականութեամբ է որ ի վերջոյ Ռուսերը հասան իրենց նպատակին եւ այսօր Չեխերը գիտեն թէ գարուններու խոստումներուն պէտք չէ հաւատալ : Թղթակիցները կը շեշտեն թէ յուզիչ էր նախագահ Զվոպոտայի ճառը, որ կուտար Լիակատարի արդիւնքները : Փրակայի ձայնասփիւռը կը յայտնէր թէ Տիւպչէք ինք ուզած էր քաշուիլ եւ ինք իսկ առաջարկած էր կատարուած փոփոխութիւնները : Այսպէս սլովաք կուսակցութեան քարտուղարը կ'անցնէր Տիւպչէքի տեղը, այս վերջինը սակայն կը մնար կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ մինչ Սմրկովսկի չէր վերընտրուեր :

Նախագահ Զվոպոտա իր ճառին մէջ ըսաւ ի մէջ այլոց .— «Ընկեր Տիւպչէք կրնայ կռթնիլ ժողովուրդին վստահութեան վրայ աւելի բարձր պաշտօններու գլուխը զոր պիտի գրաւէ» : Այլ խօսքով Տիւպչէք նոր տիտղոսներ պիտի ունենայ, որոնք սակայն միայն տիտղոս պիտի ըլլան եւ ոչ պատասխանատու պաշտօն :

Ապա խօսք առած է նոր ընդհ. քարտուղարը՝ Հուսաք եւ շեշտած .— «Կուսակցութեան ղեկավարութիւնը դժուար պահ մը կ'ապրի : Մօտ տարի մըն է անկարելի դարձած է դուրս ելլել տագնապի վիճակէն, որ արդէն կը հանդիսանայ աշխատելու անզօրութեան մէջ եւ կը վնասէ մեր տնտեսութեան : Այս պատճառով ըստիպուեցանք փոփոխութեանց ձեռնարկել կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ : Այս փոփոխութիւնները քաղաքականութեան փոփոխութիւն չեն նշանակեր : Անցեալ տարի ծնած ոչ մէկ գաղափարէ կը հրաժարինք, բայց պէտք է գիտնալ թէ ի՛նչ կրնանք իրագործել եւ ի՛նչ կարգով» :

Նոր պարագլուխը կը յուսայ որ շուտով պիտի կարենայ երկիրը տագնապէն դուրս հանել : Հուսաք ծանօթ մէկն է իբրեւ փառամոլ, խիստ բայց նաեւ պարկեշտ : Չեխերը կը մեղադրեն զինքը որ նախ Սլովաք է, ապա՝ Չեխոսլովաք : 56 տարեկան է եւ «ըսի – ըսաւ»ներու կարեւորութիւն չտուող մէկը : Կը թուի թէ իրեն օրինակ պիտի ծառայէ Քատարը, որ ինք ալ զոհ էր սթալինեան սարսափին :

Ի վերջոյ առանց Սթալինի ալ կը շարունակուի սթալինեան սարսափը : Փրակայի գարունը վերջացած է ու Ապրիլեան այս օրը, ձայնասփիւռը կը հաղորդէ որ կը ձիւնէ չեխ մայրաքաղաքին վրայ, բնութիւնն իսկ իր խորհրդանշական մասնակցութիւնը բերելով անցուդարձին :

Երիտասարդ ուսանողներ որ հաւաքուած էին Հինգշարթի գիշեր Վէնսէսլաս հրապարակը, լուռ, ցրուած են ոստիկանութեան կողմէ : Ձերբակալութիւնները կը բազմանան : 103 հոգի ձերբակալուած է Պոհեմիոյ շրջանը, Սլովաքիոյ մէջ 2300 հոգի «քննութեան» ենթարկուած են որոնցմէ 135 ձերբակալուած եւ ի վերջոյ ութ վար դրուած :

× Ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Նիքսըն ազդարարութիւն մը ըրած է Կրեմլինի, որ նոր սեղմումներէ զգուշանայ Չեխոսլովաքիոյ մէջ : Նման յապաղած ազդարարութիւններ, երբ բոլոր սեղմումները կատարուած են արդէն, հաւանաբար խղճի հանգստութիւն կը պատճառեն Քուէյֆըր նախագահին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Տըպրէ Հռոմ գացած է ուր Նէննիի հետ եւրոպական հարցերը կը ծեծեն : Պիտի ընդունուի նաեւ Պապին կողմէ :

« Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ » խաղում տասը մեռեալ, կը գնէ Փարի – Փրէս իբրեւ խորագիր հետեւեալ լուրը տալու համար, Պոլսէն (Ռոյթըր հեռագիր) .— Ամէն անգամ որ իր զոհերէն մէկը կ'իյնար հիսթերիքի նման կը խնդար, այսպէս կը պատմէ վկայ մը, որ Իչքալար Թրքական գիւղին մէջ տեսած է կատղած մէկը որ 9 հոգի սպաննած է ինք ալ սպաննուելէ առաջ ոստիկանութեան կողմէ : Ոճրագործը Նեպի Պէրպէր, 23 տարեկան է եւ այս ոճիրները գործած է որովհետեւ նշանածը խզած էր նշանտուքը :

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Թուրքիա չեղեալ կը համարի առեւտրական եւ վճարումներու համաձայնագիրը զոր բանակցած էր Իսրայէլի հետ 1960ին : Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Թրքական պատասխանատու շրջանակներուն մէջ, չեն ուզած ճշդել թէ խզո՞ւմ կը նշանակէ կամ թէ ի՛նչ պատճառներով Թուրքիա այս որոշումը տուած է : Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ յարաբերութիւնները գործակատարի աստիճանին վրայ կը պահուէին ցարդ, բայց վատթարացած էին 1967էն ի վեր (վեց օրուան պատերազմ) : Անգարա քանիցս արտայայտած է իր համակրանքը արաբական երկիրներու տեսակէտներուն նկատմամբ, որոնք իրենց կարգին աւելի հասկացողութիւն ցոյց տուած են Թրքական դատին Կիպրոսի մէջ :

ՄԱՌԵՇԱԼ ԺՈՒԿՈՎ իր յուշերուն մէջ կ'ոգեկոչէ Սթալինի յիշատակը, զոր կը նկարագրէ իբրեւ «քաղաքավար մարդ մը, մտիկ ընել գիտէր, հակաճառութեան կը հանդուրժէր եւ ազատօրէն խօսակցութիւն կը ստեղծէր» :

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ առաջին ելոյթները սկըսան ձայնասփիւռէն Հինգշարթի իրիկուն : Քուվ տը Միւրվիլ բացատրեց թէ հարկ է վստահիլ տը Կոլի, այս է բուն հարցումը : Ծերակոյտի նախագահը՝ Փոհէռ, ընդհակառակն պարզ ոճով յայտնեց իր մտահոգութիւնը : Ըստ որ օրինագիծը պէտք է նկատի առնել եւ անոր «այո՛ կամ ոչ» ըսել ոչ թէ մարդու մը : Մորիս Սեվրնօ, պատկերասփիւռի պաշտօնազրկուած լրագրողներէն, որ կը խօսէր ձախի դաշնակցութեան յատկացուած ժամանակէն, շեշտեց ազատ տեղեկատուութեան մը անհրաժեշտութիւնը :

ՊԱՊԸ կը փափաքի նաեւ Լեհաստան երթալ Չեսթոքովայի սեւ Կոյսին սրբավայրը այցելելու : Կ'ըսուի թէ կարդինալ Վիշինսկի այս առընչութեամբ դիմում կատարած է վարչապետին մօտ, բայց ցարդ պատասխան չէ ստացած :

ԺԸՆԵՒԻ մարդասիրական միջազգային կազմակերպութեանց համաձայն, Պիաֆրայի կառավարութիւնը մեկնած է Ումուահիայէն, Նիժերական ուժերու ծանր յարձակումներէն ետք :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Եգիպտոսի մէջ աւելի քան հարիւր քիլոմեթրի վրայ հրացանաձգութիւնները կը շարունակուին, մինչ Նիւ Եորքի մէջ Չորս Մեծերու ներկայացուցիչները կը շարունակեն խորհրդակցիլ լուծում մը գտնելու մտադրութեամբ :

— ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐ —

Ի հնումն, տարւոյն մէջ որոշ օրեր կը նուիրուէին աստուածներու եւ հերոսներու (առմական կամ մարդկան նկարագրով), ինչպէս կրօնքի եւ աշխատանքի հանդիսութեանց: Բոլոր այդ Օրերուն մէջ ընդհանրապէս յիշատակն է որ կենդանութիւն կուտայ տօնակատարութեանց, — սուգով կամ գոհարերութեամբ, խրախճանքով կամ ազգային հըպարտութեան արտայայտութեամբ: Միշտ անցեալն է, որ կը համախմբէր երկրին բնակչութիւնը՝ հաւաքաբար ոգեկոչելու համար զիրենք անցեալին կապող զգացում մը, յիշատակ մը: Ցարդանքի եւ խանդավառութեան պատմական հրաւէր մը, ուրեմն:

Մենք եւս ունէինք հեթանոսական հանդիսութիւններ, ինչպէս ունինք կրօնական տօներ, երբեմն հեթանոսական ու կրօնականը իրար շաղախած, որոնք մեզ կը կապեն մեր անցեալին:

Առաջին անգամն է որ հայ ժողովուրդը Օր կը սահմանէ քաղաքական բովանդակութիւն դնելով Օրուան մէջ, անուանելով «Հայ Դատի Օր», անցեալը այսպէս կապելով ապագային: Կէսը կապելու համար միւս կէսին:

Միամիտ չենք հաւատալու համար թէ կարելի է լուծել, ի կատարումն հասցնել Հայ Դատը մէկ օրէն միւսը՝ երբ տարիներով արիւն է հոսեր եւ սիրտ է մաշեր, բայց Դատը կը մնայ Դատ:

Ապրիլեան Եղեռնի Ցիսնամեակն էր, որ մասնաւոր սրութիւն մը տուաւ այս դատին: Համայն ժողովուրդն Հայոց, մէկ մարդու պէս, կանգնեցաւ ոտքի՝ յայտարարելու համար թէ դատ մը կայ որ չէ լուծուած, եւ ժողովուրդ մը կայ որ տէրն է այդ դատին:

Միամիտ չենք հաւատալու համար թէ Ժընեւի արխաղադին նուիրագործած անարդարութիւնը կրնայ դարմանել Նիւ Եորքի արխապադոսը, կամ Պերլինի պիղատոսներուն վարած գործը սրբագրել Մոսկուան:

Միամիտ չենք: Իսկ ես՝ երբե՛ք:

Հին քաղաքակրթութեան ախոյեան, նոր քաղաքակրթութեան մեսիա, ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը կրնայ փոխել կարծիքս կեղծաւորութեան ասպետներուն մասին:

Ահա թէ ինչո՛ւ Հայ Դատը կը պահանջէ յարատեւութիւն, հաւատք, այլ մանաւանդ գոհողութիւն: Այլ մանաւանդ աշխատանք: Տոկալ, հետապնդելու համար Հայ Դատը: Տոկա՛լ, իր բաղձալի վախճանին հասցնելու համար Հայ Դատը: Հայ Դատին Օրը մէկ օրուան կանչ մը չէ, մէկ օրուան աղաղակ մը չէ: Տարիներով կատարուած պայքարի մը արտայայտութեան բիւրեղացումն է: Ես չեմ ուզեր խօսիլ Հայ Դատ վարելու դըժուարութիւններուն մասին, նոր ճամբաներու պահանջին մասին: Ոչ ալ աշխատանքի հնօրեայ, մաշած, անօգուտ ձեւերու մասին, նոր ռոմանթիզմի մը մասին, օրօրոցի եղանակներու մասին, կրակէն չապանակ հանելու վարպետութեանց մասին:

Հայ Դատը տարիներու պատմութիւն մը ունի, բայց դեռ մանուկ մըն է, եւ իր մանկատածութեան պայմանները կը բախին ժամանակի եւ միջավայրի բարբարոսութեան: Այսուհանդերձ պէտք է բացատրել սերունդներուն, որոնք կուգան, թէ Հայ Դատի Օրը Զատկական տօն չէ, — բոլո՛ր, բոլո՛ր նուիրական օրերուն մէջ առաջի՛նն է, հիմնակա՛նը:

Եւ ուրեմն ի խորոց սրտի կ'ողջունեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան որոշումը, որով մասնաւոր Օր կը սահմանուի Հայ Դատին համար: Թերեւս Ապրիլ Քսանըչորսն էր որ ներշնչեց, բայց ես պիտի ուզէի բաժնել այս Օրերը իրարմէ եւ պահպանել Ապրիլ 24 Օրուան անկախութիւնը եւ Հայ Դատի Օրուան անկախութիւնը: Հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի իր մեռելները սգալու երկիւղածութեամբ, — հարկ չկայ տօները իրարու միացնելու, մէկի վերածելու: Հայ Դատը դա՛տ է, քաղաքական խնդիրներու, քաղաքակրթական յաւակնութիւններու, ազգային բաղձանքներու ինքնօրէն արտայայտութիւն, պահանջ, այն իմաստով որ Հայ Դա՛տ պիտի հետապնդէինք մենք՝ եթէ նոյնիսկ չունենայինք Ապրիլ 24:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1967

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Հայ ժողովուրդին ծառայելը, քաղաքակրթութեան ծառայել է:

ԿԼԱՏՍԹՈՆ

Գրեթէ յիսուն տարի է, որ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին պատգամը դադրած է գործածուելէ աշխարհի դիւանագիտութեան մէջ: Հայութեան ծառայելու մասին ոչ մէկ պաշտօնական արտայայտութիւն այլեւս. քաղաքակրթութեան ծառայելու համար այլ չափանիշներ կը գործածուին հիմա: Պէտք չէ զարմանալ եթէ վաղը վարչապետ մը յայտարարէ թէ «Պիաֆրային ծառայելը քաղաքակրթութեան ծառայել է»:

Այս տողերը նպատակ չունին Պիաֆրայի բնակչութեան ներկայ վիճակը անգիտանալու, կամ արհամարհելու. ընդհակառակն պիաֆրացի ժողովուրդը նոյնքան յարգելի է որքան որեւէ ժողովուրդ, եւ իրաւունք ունի ինքնիշխան կերպով ճշդելու ապրելու իր եղանակը, իր սեփական հողին վրայ:

Նպատակը, յիշեցնելն էր, թէ դիւանագիտական աշխարհի յայտարարութիւնները մի՛շտ կախում ունեցած են եւ պիտի շարունակեն ունենալ, արտայայտուող Պետութեան շահերէն, եւ միմիայն այդ շահերէն:

Հայը չէ դադրած ըլլալէ քաղաքակրթութեան ազդակ մը. Երեւանի ներկայ ծաղկուն վիճակն իսկ, համեմատուելով սահմանէն այն կողմ տիրող մեռելութեան, պիտի բաւէր տալու համար փաստը հայ ժողովուրդի ստեղծագործական կարողութեանց: Աշխարհացրիւ Հայութիւնը եւս ամենադժուարին պայմաններու տակ անգամ, կենսաբեր ազդակ է, բոլոր երկիրներուն մէջ ալ:

Կլատսթոններն է որ լռած են:

Իրենց շահերը, ներկայիս, զուգահեռ չեն ընթանար հայ ժողովուրդի շահերուն հետ:

Լռութեան թանձր վարագոյրը իջած է Հայկական հարցին վրայ:

Պէտք չէ խաբուիլ հողերը խլեալարեցնել այդ լռութենէն. լռութեամբ չեն թաղուիր հարցերը. ժամանակաւորապէս եւ թեթեւ մոխիրով մը կը ծածկուին միայն: Լռութեամբ կարելի չէ իրաւունքները թաղել:

Իրաւունքին մէջ յաւիտենականութիւն կայ:

Կարելի է շատ վէրերը բարձրանալ, անդունդներու խորերէն անգամ, երբ ապրելու կամքը վճռական է:

«Պէտք է ուզել տակաւին երբ կարենալը կանգ կ'առնէ» (Վ. Հիւկօ), այսինքն մինչեւ անգամ գետնատարած, մինչեւ անգամ գերեզմանին դիմաց, մինչեւ անգամ Սարտարապատի դաշտին վրայ, լքուած բոլորէն, մեն մինակ ու ոտաբոպիկ կանգնած Ջարդարարին դիմաց, պէտք է ուզել տակաւին...:

Այն ժամանակ կեանքը պիտի վերադառնայ եւ Մայիս 28ը պիտի ըլլայ, ազատ ու անկախ Հայաստան պիտի ըլլայ: Ազգ մը, բիծի մը նման սրբել կարելի չէ. իրաւունքին մէջ յաւիտենականութիւն կայ:

Լռութիւնը որ կը տիրէ միջազգային ատեաններէն ներս, պէտք չէ յուսահատութեան մղէ հայ ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը անոր: Պատմութեան անակնկալները աւելի յաճախադէպ են քան նախատեսուած իրողութիւնները: Լռութիւնները յանկարծակի կրնան խզուիլ, եւ Հայկական Հարցը կուգայ սեղանին վրայ. կարելի չէ զայն աւելել հրապարակէն եւ հրել կարպետներու տակ: Ազգը կա՛յ, հայրենիքը կա՛յ, հայրենի հողերուն մեծ մասին դատարկութիւնը կայ. եւ այդ դատարկութեան իսկ յառաջացուցած անլուծելի մնացած քաղաքական, ռազմավարական հարցերը կան:

Միակ կարելի լուծումը անոնց, ապրող եւ ստեղծագործող ազգին, Հայոց ազգին վերադարձնելն է իր հողերը, իր հողերու ամբողջութիւնը, ազատութիւնն ու անկախութիւնը, որպէսզի ինք կարենայ դառնալ բարեկամութեան կենսաբեր կամուրջը, հիւսիսին եւ հարաւին, արեւելքին եւ արեւմուտքին միջեւ:

Ոչ Խորհրդ. Ռուսաստանը կ'ունենայ, այն ժամանակ, ամերիկեան հրթիռներով սպառազինուած զօրանոց մը իր հարաւային սահմաններուն վրայ, որուն չէզոքացման մտալլկումով, հազար ու մէկ վտանգաւոր քայլեր առնելու հարկադրանքին տակ կը գտնուի շարունակ, որոնք կրնան առաջնորդել զինք ու աշխարհը, անցանկալի երրորդ աշխարհամարտին:

Ոչ ալ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները կ'ըլլան հարկադրանքին տակ, հայկական բարձրաւանդակին վրայ, տեւաբար, եւ միլլիոնաւոր տոլարներ ծախսելով, պայթուցիկ ինքնապաշտպանութեան մը խախուտ հաւասարակշռութիւնը պահելու, որ կրնայ ամէն վայրկեան նպատակին դէմ դառնալ, եւ աշխարհը կրակի տալ:

Դրացի բոլոր երկիրներն ալ Թուրքիան ներառեալ, իրական շահ մը միայն կ'ապահովեն, եթէ Խորհրդային Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու համաձայնութեամբ յառաջանայ, իրենց կողմէ ապահովուած չէզոքութեամբ, ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստան մը, որ խնկոյն կը դառնայ ըլլալ կռուախնձոր մը, դառնալու համար տնտեսապէս բարգաւաճ, եւ բոլորին բարեկամութեան ձեռք երկարած, քաղաքակրթական կամուրջ մը:

Աշխարհի խաղաղութեան ճանապարհը այդ կամուրջէն կ'անցնի:

Խորհրդային Ռուսաստանն ու Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները պէտք է ստեղծեն այդ կամուրջը:

Այն ժամանակ է ահա, որ Կլատսթոնի յայտարարութիւնը, որ բացարձակ ճըշմարտութիւն մըն է, կ'իրականանայ եւ Հայաստանը քաղաքակրթութեան կը ծառայէ ամբողջական ձեւով:

Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԱՊԱՓՈՒՆՋ, 1938 — 68, քաղեց ժող. Ս. Ցակոբեան, Պէյրութ 1969:

ԱՊՐԻՄ — ՄԵՌՆԻՄ, բանաստեղծութիւններ, գրեց Գառնիկ Ադդարեան, հրատարակութիւն «Հայաստան», Երեւան, 1968:

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ի՞նչ, ձերբակալուա՞ծ է, գոչեց Ապտիւլ Համիտ վայրագ ուրախութեամբ մը:

— Այո, Վեհափառ տէր, եւ այժմ թեւերն ու ոտքերը կապուած՝ բանտարկուած է խիստ հսկողութեան ներքեւ:

— Իր ով ըլլալը յայտնուա՞ծ է...

— Ոչ տակաւին, որովհետեւ որեւէ հարցաքննութիւն չէ կատարուած:

— Ինչ որ է, գոնէ իրենցմէ մէկ հատը ձեռք ձգեցինք, ըսաւ բռնաւորը գոհունակ դէմքով մը:

Ցետոյ հրաման ըրաւ որ վիրաւորներու վիճակին վրայ նոր տեղեկութիւններ բերեն ու միեւնոյն ատեն ամէն խնամք չըխնայեն անոնց:

Այդ տեղեկութիւնները գոհացուցիչ էին: Նախարարը շատ թեթեւապէս վիրաւորուած էր: Բժիշկները յայտարարած էին, որ քանի մը ժամուան հանգարտութիւնը բաւական պիտի ըլլար զինքը կազդուրելու համար: Իսկ կառապանին վէրքերը թէեւ բաւական ծանր, սակայն մահացու չէին:

Այսպէս ուրեմն մահափորձը գրեթէ վիժած էր:

Ապտիւլ Համիտի առաջին մտահոգութիւնը եղաւ իրողութիւնը ծածկել տալ:

— Ու ոչ մէկը պէտք է գիտնայ որ այսպիսի բան մը պատահած է Եըլտըզի մէջ, ըսաւ քովիններուն, գաղտնիքը այս շրջափակէն դուրս ելլելու չէ: Թող Շէֆիք փաշան զգուշութեամբ իր բնակարանը փոխադրեն ու թող հոն հանգիստ մնայ մինչեւ որ իր ստացած վէրքերուն հետքերը բոլորովին ջնջուին: Թերթերուն ալ ըսէք որ ծանուցանեն թէ՝ ոստիկանութեան նախարարը ստամոքսի խանգարման հետեւանքով՝ անկողին ինկած է ու մէկ քանի օր պաշտօնատեղին պիտի չկրնայ երթալ: Վերջապէս ամէն միջոց գործածեցէք որպէսզի Եըլտըզէն դուրս երբեք չտարածուի այդ մահափորձին լուրը:

Սուլթանական այս հրամանը այնքա՛ն խիստ կերպով գործադրուեցաւ որ արդարեւ այդ եղելութիւնը բոլորովին ծածուկ մնաց եւ հանրութիւնը բնաւ չիմացաւ Եըլտըզի պարտէզին մէջ տեղի ունեցած այս գիշերային եղեռնը:

Ապտիւլ Համիտի երկրորդ հրամանը եղաւ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկել ձերբակալուած յեղափոխականը:

Բռնաւորը, իր առաջին սարսափը անցնելէ ետքը, այժմ գրեթէ գոհ էր պատահած մահափորձէն, որովհետեւ անով ձեռք անցուցած էր այդ վտանգաւոր յեղափոխականներէն մին, որուն շնորհիւ անշուշտ ուրիշներ ալ կարելի պիտի ըլլար ձերբակալել:

Այս գործին քննութիւնը Նէճիպ Մէլհամէն պիտի կատարէր, վճռեր էր բռնաւորը:

Ինքն ալ ուզեց վարագոյրի մը ետեւէն ներկայ գտնուիլ այս հարցաքննութեան, ինչպէս ամէն անգամ կ'ընէր երբ խնդիրը կարեւոր անձի մը շուրջը ըլլար:

Բոլոր այս կարգադրութիւնները քանի մը ժամ տեւեցին. այդ միջոցին պալատականներէն մին իր Վեհափառ տիրոջ քով գալով, ուրախութեամբ ըսաւ.

— Ցայտնուեցաւ թէ ո՛վ է եղեր ձերբակալուած անձը, զինքը ճանչցողներ կան հոս...:

— Ո՞վ է որ, հարցուց Ապտիւլ Համիտ հետաքրքրուած:

— Նոյնինքն ծածուկ քոմիթէին պետերէն մին, Շաֆաք թերթի նախկին խմբագիրը Սաալքը, այն որ անգամ մը արդէն ձերբակալուած է չորս տարի առաջ եւ յետոյ Եէմէն աքսորուած միջոցին Սուէզի Ջրանցքէն փախած էր իր միւս երեք ընկերներուն հետ, անշուշտ ձեր Բարձր Վեհափառութիւնը լաւ կը յիշէ այս ամէնը:

— Այո, այո, պատասխանեց բռնաւորը, այդ Սաալքը վերջին անգամ ալ ձեռք անցուցինք ու դաւաճան Մէհմէտի շնորհիւ կրցաւ փախչիլ:

— Այս անգամ ա՛լ օձիքը չի կրնար ազատել Արդարութեան ձեռքէն, պատասխանեց պալատականը, լսէ՛ւ թէ ձեր Վեհափառութեան դէմ դաւաճանող միւս թշուառականներն ալ մէկիկ մէկիկ այսպէս ձեռք անցնէինք...:

Այս նոր աւետիսը, այսինքն ձերբակալուած անձին Սաալք պէյը ըլլալը, ա՛լ աւելի մեծ ուրախութիւն պատճառեց բռնաւորին: Քանի մը անձեր կային որոնք իր աչքին փուշ եղած էին, եւ կը կարծէր թէ իր դէմ նիւթուած ամէն դաւադրութիւն անոնց ձեռքով կը գործուէր: Այդ անձերէն մին էր ահա Սաալք պէյը:

Անշուշտ աւելի գոհ պիտի ըլլար եթէ Սաալքի տեղ՝ Սալիհա հանըմը կարող ըլլար ձեռք ձգել, բայց դարձեալ որսը շատ կարեւոր էր:

Կէս գիշերին մօտ էր երբ երիտասարդ յեղափոխականը, որուն թեւերը մէջքը կապուած էին, բերուեցաւ այն սրահը, ուր պիտի հարցաքննուէր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 108)

«ՎԵՐԱԴԱՐՁՐԷՔ ՄԵ՛Ր ՀՈՂԵՐԸ»

«Կորչի բուրժական իշխանութիւնը
Արեւմտեան Հայաստանում,
վերադարձրէ՛ք մեր հողերը,
Ազատութիւն Արեւմտահայերին.
Ազատութի՛ւն, ազատութի՛ւն,
Ազատութի՛ւն ...»:

Հայրենի ժողովուրդը այսպիսի նշանաբանով ոգեկոչեց, աւելի չորս տարի առաջ, Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակը, որ բախտորոշ անկիւնադարձ մը հանդիսացաւ մեր ժողովուրդին կեանքին մէջ՝ Արարատէն յայսկոյս եւ յայնկոյս: Մասնաւորապէս անոր հոգեմտաւոր ապրումներուն եւ քաղաքական ըմբռնումներուն մէջ:

Մէկ օրէն միւսը քանդուեցան զանգուածներու հոգիներուն եւ մտքերուն մէջ տասնամեակներ տեւաբար կայք հաստատած «լացի պատերը»: Եւ մեր պարտութիւնները անպայման յաղթանակներու փոխակերպելու տրամադրութիւնը դարձաւ հիմնական առաջադրութիւնը մեր ժողովուրդին: Ստեղծուեցաւ շինիչ մտածումը, թէ՝ անհրաժեշտ է սթափիլ կոչկոռ կապած թմրութենէն եւ քալել ժամանակին հետ, արձագանգ հանդիսանալով դարուն մտայնութեան — ազգերու անբեկրայ իրաւունքին՝ ապրիլ անկաշկանդ, անկախ ու ամբողջական հայրենիքի մը սահմաններուն մէջ:

Ուժի անսպառ աղբիւր մը կայ Հայութեան մէջ, որուն հարկ է անդրադառնալ: Ազգ մը, որ յաջողեցաւ Մեծ Սպանդէն ետք ու յարաբերաբար շատ կարճ ժամանակուան մը միջոցին ամուլ հողերն իսկ ծաղկեցնել եւ այսօր երբեմնի քարաստանը վերածած է ծաղկաստանի, ճախճախուտները բուրաստանի եւ, վերջապէս, գիտութեան ու մշակոյթի գրեթէ բոլոր մարզերուն ու բնագաւառներուն մէջ արդէն իսկ ղեկավարողի, առաջնորդողի եւ ուսուցչի դերին մէջ կը գտնուի — Հայ անունին փա՛ռքը տարածելով ամէնուր — պէտք է ունենայ ձգտումը ոչ միայն պահպանելու իր նախահայրերու հարուստ ժառանգութիւնը — Երեբունիէն մինչեւ Կոմիտաս — այլեւ կամքն ու վճռակամութիւնը պայքարելու իր իրաւունքներուն ի խնդիր:

Որովհետեւ ազգ մը, որ պատմութեան այգաբացէն ցայսօր ճանչցած է դարաշրջաններու ամէնէն արիւնոտ ու գազանաբարոյ բռնատիրութիւնները, Ալփասլանէն մինչեւ Համիտ ու Թալէաթ, ապա՝ ճաշակած կարմիր «հանճարափայլին» բարիքնե՛րը վերջին տասնամեակներուն, եւ յաջողած է, այնուամենայնիւ, ապրիլ, գոյատեւել ու ստեղծագործել՝ մարդկութեան մշակոյթի գանձարանին մէջ իր ինքնատիպ հարստութիւնը մուծելով տեւաբար, չի կրնար լքել իր յաղթութեան դիրքը եւ կամովին հրաժարիլ իր իրաւունքներէն:

Այլապէս պիտի նշանակէր օրօրուիլ անուրջներով եւ թեւ տալով մրափին՝ ստուարացնել շարքերը անդէմ, անարիւն զանգուածներուն, դառնալ անդիմագիծ, անխէժ ժողովուրդ եւ, մանաւանդ, մի՛շտ մնալ ենթակայական դիրքի մէջ:

Ո՛չ: Մասնաւորաբար այս օրերուն, երբ ամէնէն փոքր ու յետամնաց ժողովուրդներն իսկ կը ձգտին անկախութեան եւ իրենց հողամասին իբրեւ հայրենի պետականութիւն, մեզի պէտք չեն անձնակեդրոն տրամադրութիւններով առաջնորդուող եւ պերճ ձորձերու մէջ լոկ իրենց առօրեայ հանգիստն ու դիւրութիւնը երազող անհատներ: Ո՛չ ալ ներկայով միայն գոհացող, համակերպութեան դպրոցին տուն տուող եւ քաղաքական այժմու անպաստ պայմաններուն ու դժուարութիւններուն առջեւ պարտամաթափ եղող բազմութիւններ:

Ո՛չ, մեզի պէտք չեն դասալիքներ:

Արդարեւ, որքան ալ լուսաշող ըլլայ մեր ներկան, մանաւանդ գիտութեան ու մշակոյթի զոյգ մարզերէն ներս, հարկ է, որ հայրենաբնակ թէ աշխարհի չորս ծագերուն կայք հաստատած Հայերը, մասնաւորաբար նոր սերունդը, հաւաքական մտածողութեամբ միշտ յիշէ, թէ՝

Արեւելքի մուտքին տեղ մը, բարձունքներու վրայ հողամաս մը ունինք, որ մեր պատմական օճախին մաս կազմելով հանդերձ, ներկայիս, քաղաքական նենգ ու չիլ հաշիւներէ թելադրուած, կը կոչուի անունով մը, որ առնուազն սեւ խարան մըն է դրոշմուած քաղաքակիրթ մարդկութեան ճակտին վրայ:

Հայրենիք մը ամբողջ ոտնակոխ է այսօր ու իր զաւակներուն կարեւոր տոկոսը ցիրուցան՝ աշխարհի չորս ծագերուն:

Մարդկութեան առաջին մեծ ցեղասպանութիւնը դեռ կը մնայ անպատիժ:

Եւ, վերջապէս, մեր այսօրուան փոքրիկ այլ յուսատու խարիսխը ոչ միայն զրկուած է խորհրդային շրջագիծին մէջ գտնուող իր անմիջական կարգ մը հողամասերէն, այլեւ կը գտնուի ենթակայական վիճակի մէջ:

Ուրեմն ազգովին կը մնանք պահանջատէր՝ մեր բռնագրաւուած հողերուն եւ ազատութեան համար:

Կը մնանք պահանջատէր՝ մեր անյեղլի իրաւունքներուն համար:

Մոռնալ այս բոլորը՝ կը նշանակէ հրաժարիլ մեր նահատակներու ժառանգ ձգած կտակէն:

Կը նշանակէ խուփ աչքերով եւ փակ հոգիով դիտել մեր անցեալը — այնքա՜ն ողբերգական եւ փայլուն միաժամանակ — եւ հրաժարիլ Անիով ու Դուինով, Ոսկեդարու մշակոյթով եւ Մամիկոնեան բազուկով փառաւորուած ժամանակաշրջաններու թելադրած ու մեզի փոխանցուած առաջադրութիւններէն:

Նոր ժամանակներու մեր աշխատանքի ուղեգիծը պիտի ըլլայ զոյգ քալել դարուն մտայնութեան եւ ըմբռնումներուն հետ ու օգտագործել ազատ աշխարհի ընձեռած բոլոր օրինաւոր միջոցները՝ ներքին կազմակերպումի եւ արտաքին պայքարի համար:

Ստեղծել հանրային կարծիք, շարժել օտար շրջանակներու հետաքրքրութիւնը, ծանօթացնել մեր Դատը՝ բոլորին եւ ամէնուր:

Եւ այս՝ համբերատար ու յարատեւ աշխատանքով, ճիգով:

Կեանքի անփոխարինելի հիմը պայքարն է, եւ ամէն հայ մարդ, որ արժանի է այդ անուան կոչումին ու որակումին, պարտաւոր է յարգել այս հիմնական սկզբունքը:

Քաղաքական դատերը, բայց մանաւանդ մերինին նման բարդ դատերը իրենց լրումին հասնելու համար պէտք ունին պայքարողներու: Անձնանուէր մարտիկներու:

Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ է, որ սերունդները որոնք մեզի հետ են կամ մեզի հետ պիտի ըլլան իրենց կամքերը թրծեն Հայաստանի համար մղուող պայքարի հունով:

Ցորչափ չեն իրականացած մեր առաջադրութիւնները՝ ո՛չ մէկ զիջում պահանջատէրի մեր դիրքէն — այս է բոլոր ժամանակներու սրբազան նշանախօսքը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՉԿԱՅ ՄԷԿ ՀԱՅ

Տասնեակ տարիներ ետքը մենք կը մնանք մեր վաղեմի դիրքերուն վրայ, ամուր եւ անտեղիտալի: Դիրքերուն վրայ մեր այն իրաւունքներուն, որոնք արեան հեղեղներու մէջ սրբագործուեցան եւ փոխանցուեցան յետագայ սերունդներուն:

Այդ յետագայ սերունդներէն մէկն է այսօրուանը: Եւ ապահովաբար մէկ ուրիշը պիտի ըլլայ վաղուանը:

Մեր դատը դատ է այսօր ալ մեզ անճիտած թշնամիին համար: Արեան դատ: Կորուստներու դատ: Բռնագրաւուած հայրենիքի դատ: Մեր նահատակներուն կողմէ մեզի փոխանցուած կտակի դատ, որ երբեւիցէ ժամանցման ենթակայ չէ:

Այս այսպէս ըլլալէն ետք, Մեծ Եղեռնի տարեդարձը պատեհութիւնը կ'ընծայէ հայ ժողովուրդին, տրամաբանական ու նպատակայարմար բոլոր միջոցներով արծարծելու համահայկական այդ դատը, նախատեսելով հանդերձ, թէ աշխարհի այժմու կացութեան մէջ, մեր պահանջները գործնականացնելու միջոցներն ու մեր իրաւունքներուն տիրանալու ակնկալութիւնները տկար են ընդհանրապէս: Չմոռնանք, որ Թուրքը այսօր ալ կը շարունակէ մնալ մեր երբեմնի մե՛ծ դաշնակիցներու մէկ մասին չփացած պաշտպանեալը եւ հետեւաբար՝ նաեւ անոնց ապաւինելով պիտի դիմագրաւէ մեր բոլոր դիմումներուն:

Մեր դատին պաշտպանը չէ նաեւ Խորհ. Միութիւնը, որուն լրագրողները վերջին տարիներուն քանիցս յայտարարեցին, թէ հողային ոչ մէկ պահանջ ունին Թուրքերէն:

Իրերու առարկայական տուեալները այսպէս ըլլալով հանդերձ, սակայն, բեռ մը մեղք չալկած պիտի ըլլանք ազգովին, եթէ կարելիութեանց առաւելագոյնովը չօգտագործենք Եղեռնի տարեդարձները, պահանջատէրի եւ բողոքողի մեր ձայնը հասցնելու համար աշխարհի չորս կողմը: Այլեւ, մեր քարոզչական միջոցներով եւ փաստական հիմերով աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրելու Մեծ Եղեռնին եւ Մեծ Եղեռնագործին վրայ:

Լայնատարած Սփիւռքը ունինք մեր տրամադրութեան տակ, անհրաժեշտօրէն տարուելիք այս աշխատանքներուն համար: Բոլոր գաղութներու մէջ ունինք բազմատեսակ կազմակերպութիւններ, որոնք պէտք է լծուին գործի, միացեալ ղեկավարութեան մը ցուցմունքներով: Ունինք բազմութիւնը մտաւորականներուն, որոնք պիտի ստանձնեն այդ աշխատանքներուն քարոզչական բաժինը: Ունինք հազարաւոր ունեւորներ, որոնք, համաժողովրդական նուիրատուութիւններուն միացնելով իրենց ալ լայն մասնակցութիւնը, տոկլողաբար պիտի ապահովեն ըլլալիք ծախքերը: Բովանդակ Հայութիւնը ոտքի պիտի հանենք արտասահմանի այն բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր կարելիութիւններն ունինք արծարծելու մեր դատը եւ լսելի դարձնելու մեր բողոքը:

.

Չկայ մէկ Հայ, որու սրտին չխօսի մեր նուիրական դատը:

Չկայ մէկ Հայ, որ ինքզինքը չնկատէ կտակակատարը մեր անմոռանալի նահատակներու վերջին կամքին, — չմոռնալ թափուած ծով արիւնը, եւ տէրը ըլլալ իրենց դատին ու կտակին:

Չկայ մէկ Հայ, որ այսօր ալ սարսուռ չզգայ իր երակներուն մէջ, անդրադառնալով Մեծ Եղեռնի ահաւոր սարսափներուն:

Ու չկայ մէկ Հայ, որ բոլորը զգալէ եւ գիտնալէ ետք, չուզէ դատապարտութեան իր խարանող խօսքը լսել անգամ մըն ալ անիծեալ եղեռնագործին:

Կարեւորագոյնն ու անյետաձգելին՝ հաւաքական ճիգերով եւ միջազգային չափանիշով տարուելիք դուրսի աշխատանքն է, որ պէտք է գլուխ հանուի ի գին ամէն զոհողութեան եւ ծրագրուած ձեւով:

Այլապէս, Թուրքն է որ պիտի խնդայ դարձեալ մեր երեսին, ամենայն անպատկառութեամբ:

Կ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (466)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԳԼՈՒԽ Ջ.

ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԻՆ ՄԷՋ ՃՉՈՂ ՊԶՏԻԿԸ

Պուլվառ դը Լ'Օփիթալի տունին մէջ այս դէպքերը կատարուելէն օր մը ետք, տղայ մը, որ կ'երեւար թէ Օսթերլիցի կամուրջին կողմէն կուգար, աջ կողմի կողմնակի ծառուղիէն երթալով դէպի Ֆոնթէնպլոյի կողմերը կ'ուղղուէր:

Արդէն գիշեր եղած էր:

Այս տղան որ դալկադէմ եւ նիհար էր, հնոտիներ եւ կտաւէ բանթալոն մը հագած էր Փետրուար ամսուան մէջ, եւ բոլոր ուժով կ'երգէր:

Փըթի Պանքիէ փողոցին անկիւնը պառաւ կին մը ծռելով աղբերու դէզի մը մէջ բան մը կը փնտռէր լամբարին լոյսով. տղան անցնելու միջոցին ոտքով պառաւին զարկաւ յանկարծ, յետոյ ետ քաշուելով.

— Վա՛յ, շուն չէ եղեր, մինչդեռ ես ահագին, ահագին շուն մը կարծեր էի սակայն: Ահագին բառը երկրորդ անգամին ձայնը այնպիսի հեգնութեամբ մը հաստըցնելով արտասանեց, որ բաւական լաւ արտայայտելու համար պէտք է գլխագիրներով գրել. ահագին, ԱՀԱԳԻՆ շուն մը:

Պառաւը սաստիկ բարկանալով կանգնեցաւ:

— Կիրակնամուտի վաստակ, մռմռաց: Եթէ ծռած չըլլայի, գիտէի թէ ո՛ր տեղդ ոտքիս տակ առնելով պիտի ջախջախէի:

Տղան արդէն հեռացած էր:

— Քը՛ս, քը՛ս, կրկնեց: Ասպա ուրեմն սխալած չեմ զարնելուս:

Պառաւը զայրոյթէն շնչասպառ, բոլորովին կանգնեցաւ եւ լամբարին նշոյլը գլխովին լուսաւորեց անոր կապարագոյն դէմքը, որու վրայ անկիւններ խորշոմներ փորուած էին, զանազան գիծերու հետ, որոնք բերնին խորշերուն կը մօտենային: Մարմինը մութին մէջ աներեւոյթ կ'ըլլար, եւ միայն գլուխը կը տեսնուէր: Զառանցումի դիմակն էր այն զոր կարծես թէ նշոյլը գիշերային խաւարին մէջ նկարած էր: Պատանին պառաւը դիտելով.

— Տիկինը, ըսաւ, չունի այն գեղեցկութիւնը որ իմ հաճիս կուգայ:

Յետոյ իր ճամբան շարունակեց, եւ նորէն սկսաւ երգել.

Քու տը սապօ թագաւոր
Ոտնացուպով կը քալէր,
Տակէն անցնողն տար անոր...

Երրորդ տողը լմնցնելէն ետք երգը ընդմիջեց: Թիւ 50–52 տունին առջեւ հասած էր, եւ դուռը գոց գտնելով սկսած էր ոտքերով դրան զարնել, գդրդումով եւ դիւցազնական կերպով զարնելով, որով անոր մարդու մուճակներ հագած ըլլալը կը յայտնուէր աւելի քան թէ պատանեկան ոտքեր ունենալը:

Սակայն այն պառաւը, որուն պատանին հանդիպած էր Փըթի Պանքիէ փողոցին ծայրը, անոր ետեւէն վազելով կուգար, աղմկալի աղաղակներ հանելով եւ մեծ մեծ շարժումներ ընելով:

— Ի՞նչ է ան, ի՞նչ է ան, Աստուած իմ, Աստուած, դուռը պիտի խորտակէ հիմա, տունը պիտի փլցնէ:

Պատանին ոտքով տակաւին կը զարնէր դրան:

— Միթէ հիմա ա՞յս կերպով կը նորոգուին տուները:

Յանկարծ կանգ առաւ պառաւը, ըստամբակը ճանչնալով:

— Վա՛յ, այն չուառիկն է եղեր:

— Վա՛յ, պառաւն է եղեր, ըսաւ պատանին: Բարի լոյս, Պիւրկոնիկ խաթունիկ, նախահայրերս տեսնելու եկայ:

Պառաւը պատասխանեց դէմքը ծռելով. բաղադրուած ծռութիւն դէմքի զոր ատելութիւնը պառաւին տկարութեան եւ տգեղութեան շնորհիւ յանկարծ կազմած էր սքանչելապէս եւ որ դժբախտաբար կորսուեցաւ մութին մէջ:

— Տունը ա՛լ մարդ չկայ, չաներե՛ս:

— Վա՛չ, կրկնեց պատանին, ո՞ւր է ուրեմն հայրս:

— Ֆորսի բանտն է:

— Իրա՞ւ, հապա մա՞յրս:

— Սէն Լազար է:

— Է՛, աղէկ. հապա քոյրե՞րս:

— Անոնք ալ Մատըլոնէթն են:

Պատանին ականջին ետեւը քերեց, Պիւրկոն խաթունին նայեցաւ եւ ըսաւ.

— Ա՛հ:

Յետոյ ներբաններու վրայ դարձաւ, եւ պահ մը ետք պառաւը դուռին սեմին վրայ կեցած՝ պատանիին աղուոր եւ կայտառ ձայնը լսեց, որ ձմեռնային հովէն սարսռող սեւաթոյր կնձնիներու մէջ սուլելով կ'երգէր.

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավարութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եվլինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ.— *Օր. Մատլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Այրի Տիկին Մերկէր Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Առաքելեան եւ աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Լեֆահանի եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՄԵՐԿԷՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17ին, իր բնակարանը 73 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի առաւօտ (Ապրիլ 22), ժամը 8·30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Բլամաւի Լնթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՆՈՒԷՐ

Սղատօնի նախօրեակին Ալֆորվիլէն Գույումճեան Աստուր քսան Փր. կը նուիրէ տեղւոյս Կապ. Խաչին, Մեծ Եղեռնէն անյայտացած իր հարազատներուն յիշատակին :

Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Խայեան 40ական ֆրանք կը նուիրեն Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու Օգավ. կայաններուն, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ տասը ֆրանք «Յառաջ»ի :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԽՆՋՈՅՔ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Ահարոնեան ակումբը: Ճոխ պիֆէ :

Գեղարուեստական բաժին.—
Երգ, պար, անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, 1915ի Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներու հոգիներուն համար :

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին:

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բընոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի *անկիւնը* (Թեռ–փլէն) :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 20 Ապրիլ 1969, Աշխարհամատրան Կիրակի : Ժամը 10ին, ամէն տարիներու պէս, Փարիզի Ս. Յովհ. Մըկըրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ եկեղեցւոյս բոլոր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն համար եւ պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ անոնց ի կենդանի եղող պարագաներուն համար : Եկեղեցւոյս բարերարներն են.— Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Լըգնաեան, Ռաֆայէլ Մարկոսեան, Պօղոս Նուպար փաշա, Արմենակ Համբարձումեան, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր Յակոբեան, Գէորգ Պալըրճեան, Վահագն Իչքալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սօֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Եդուարդ Պապեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թադուհի Գալէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիճա Ալեքսանեան :

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու Ս. Պատարագին եւ աղօթելու մեր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներու հանգիստին եւ ի կենդանիս եղողներուն արեւշատութեան համար :

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ-րապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԻԷՌ – Պ. ՔՈԼՈՄՊԻ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 18ին, Լուի ԺԵ. սրճարանը, Պ. Քոլոմպ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63
122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)
Métros :
N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 19, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 21ԻՆ

SALLE DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue Saint-Dominique (Métro : Invalides)

Կը նախագահէ՝ նախկին նախարար

Edouard DEPREUX

ԿԸ ԽՕՍԻՆ.

Madame Eléna de la SOUCHERE

(*Հեղինակ՝ Ցեղապաշտութիւն* 1000 *նկարներով գիրքին*)

Daniel MAYER

(*Նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի*)

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն եւ Առնուվիլէն մասնաւոր օթոքարներ կ'ապահովեն երթ ու դարձը

ԻՍԻԻ օթոքարը կը մեկնի ժամը 20,30ին գերեզմանատունէն, 20,35ին կը հանդիպի Փերսիի հիւանդանոցը, ապա օթոպիւսի կայանները:

ՇԱՒԻԼԻ օթոքարը կը մեկնի ժամը 20ին, Շաւիլ – Վելիզիէն, 20·15ին՝ փունջը Շաւիլ եւ բոլոր օթոպիւսի կայանները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գաղութին, Ապրիլ 27ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ–Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ *Կը խօսի Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան եւ Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան եւ էմ. Թաշճըեան, *Ռոմանէն* (*արտասանութիւն*), Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէօրինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին: Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հաւաքուիլ, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, որպէսզի թափօր կազմելով դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ս. Միւռոնի օրհնութեան արարողութեան, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ծննդեան 60ամեակին, Կոմիտաս վրդ.ի, Թումանեանի՝ ծննդեան 100ամեակներու առիթով կազմակերպուած պետական – ակադեմական տօնակատարութիւններու մասնակցելու եւ հայրենիքի տեսարժան վայրերը այցելելու համար:

1969 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԼՐԻՒ 15 ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 2 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ, 2 ՕՐ ԹԻՖԼԻԶ ԿԱՄ ՊԱԳՈՒ

Կազմակերպող

L'OFFICE DE VOYAGE LAFAYETTE, 18, Rue Bleue Paris (9e) Tél 770-91-09
C. C. P. PARIS 1056 805

Տուպոլեւ օդանաւով

Առաջին կարգի սպասարկութիւն եւ սենեակներ (նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք):

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ ՕՐԱԿԱՆԻ ՀԱՇՈՒՈՎ,
2295 ՖՐ.

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեանց համար դիմել վերոգրեալ ճամբորդութեան գրասենեակը և Հայկ Աղապէկեանի

35, Rue de Trévise, Paris (9e) — Tél. 770-07-25
բնակարանը 8, R. Alfred Bruneau, Paris (16) *եւ կիրակի օրերը եկեղեցին*

Տեղերը խիստ սահմանափակ ըլլալուն, կը խնդրուի փութով արձանագրուիլ:

Պահանջել ժամանակացոյց – յայտագիրը

Արձանագրութեան պայմաններ

Passeport validé — quatre photos — carnet de change (on peut se procurer le carnet de change dans toutes les banques sur présentation d'une prièce d'identité et d'une photo).

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 20 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 20 AVRIL 1969
Le Numéro 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11493
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE No 11.493

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԵՏԱՊՆԴԵ՛ՆՔ ՀԱՅ ԴԱՏԸ

Տարիները կը սահին օտարութեան մէջ, մայլ ու տժգոյն, ո՛չ մէկ փայլուն հետանկար հորիզոնին վրայ: Յոյսի ո՛չ մէկ նշոյլ:

Տարագիր Հայութիւնը դիմագիծ կը փոխէ ժամանակին հետ: Սերունդները կը յաջորդեն սերունդներուն: Նորերը չեն հասկնար հիներու լեզուն: Հասած ենք հանգրուանի մը, որ կը սպառնայ վերջնական դառնալ:

Գրեթէ հինգ տասնեակ տարիներ անցած են այն չարաշուք օրէն ի վեր, երբ ահաւոր փոթորիկը ցրուեց մեզ աշխարհի չորս հովերուն: Տեղաւորուեցանք եօթը ծովերու ափին, հո՛ն, ուր ճակատագիրը առաջնորդեց մեզ:

Հեռացանք հայրենիքէն: Ա՛յն հայրենիքէն, որուն կարօտով էինք տոգորուած ի տղայ տիոց: Որուն անցեալի փառքերն էինք պանծացուցած հայրենասիրական մեր երգերուն մէջ: Որուն ազատութեան տենչով էին բաբախած մեր սրտերը: Ա՛յն հայրենիքէն, որուն ազատագրութեան համար էին զոհուած մեր միլիոնաւոր հարազատները:

Ա՛յն հայրենիքէն, որուն յարութեան ականատես էինք եղած՝ անոր խաչելութենէն ետք: Ու ապրիլին մխիթարուած կը զգայինք: Մեր հոգիները ցնծութեամբ ու հպարտութեամբ կը լեցուէին:

Ազատագրուած Հայաստանը մէկ մասնիկն էր միայն մեր պատմական հայրենիքին, ուր ապրած ու ստեղծագործած էին մեր նախնիքները: Ապագայի փայլուն հեռանկարներ կը բացուէին մեր աչքերուն առջեւ:

Անկախութիւնը ստանալէ ետք, միացեալ, ամբողջական Հայաստան կը խօստանային մեզի, հանդիսաւորապէս դիւանագիտական կանաչ սեղաններու առջեւ, աշխարհի նոր քարտէսը գծող եւ ազգերու ճակատագիրը տնօրինող Մեծերը: Երազի նման «անցան գնացին» այդ «երջանիկ օրեր»ը:

Ու այսօր կանգնած ենք Հայոց պատմութեան բախտորոշ մէկ դարձակէտին վրայ:

Գաղութները ժամանակաւոր հանգրուաններ էին դէպի հայրենիք տանող ճամբուն վրայ:

Ժամանակաւորը դարձաւ մնայուն, տեւական: Թերեւս վերջնական դառնայ վաղը, եթէ փոփոխութիւն չմտնէ կացութեան մէջ:

Եթէ չլուծուի Հայկական Հարցը: Եթէ չիրականանան մեր ազգային ու քաղաքական պահանջները: Եթէ նոր սերունդը, իբրեւ ժառանգորդը հիներուն, չշարունակէ պայքարը, չհետապնդէ Հայ Դատը, որուն յաղթանակն է միայն, որ պիտի ապահովէ Հայութեան գոյատեւումը, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայորդիներու մէկտեղումը հայրենի հողին վրայ:

Այսօրուան կարիքին, սահմանները նեղ են: Պայմանները դժնդակ են: Հայրենադարձը կանգ առած է: Իսկ հայրենիքէն դուրս արտագաղթը սկսած է մտահոգիչ հանգամանք ստանալ:

Հայ Դատի յաղթանակին մէջ է մեր փրկութիւնը:

Հեռո՛ւ մեզմէ պարտուողական, նահանջողական ոգին: Կատարուած իրողութիւններու առջեւ գլուխ ծռելն ու համակերպիլը կը փորեն մեր գերեզմանը:

Ընդվզումի, պայքարի դարուն մէջ կ'ապրինք:

Ապրիլին լծուի՛նք հայ արդար դատի հետապնդումին, յաղթելու կամքով:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊԱԾ ԿԸ ԹՈՒԻ

ՏԻՒՊՉԷՔ ԿՐՆԱՅ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸԼԼԱԼ

Մինչ կը ձիւնէ Փրակայի վրայ ու արդէն ժողովուրդը մոռցած է թէ գարուն ալ եղած է: Ոչ մէկ միջադէպ կայ եւ դիտողները այն տպաւորութիւնն ունին թէ ժողովուրդը ընկճուած, համակերպած կը թուի: Պարզ է որ քանի մը շաբաթ, նոյնիսկ ամիս ետքն է միայն որ յայտնի կ'ըլլայ յստակօրէն թէ ի՛նչ կը նշանակէ Հուսաքով փոխարինել Տիւպչէքը:

Ճնշիչ է մինչ մթնոլորտը սակայն, քանի բռնատար մեծ կառքեր, լեցուն ոստիկաններով եւ զինուորներով կը մնան Ս. Վենչեսլաս հրապարակին շուրջը, կազմ ու պատրաստ: Եւ այս բոլորը կը կոչուի՝ ընկերվարութեան կառուցում:

Հուսաքի գործը դժուար է անշուշտ, բայց ոչ ոք կը կասկածի իր իմացականութեան մասին: Ձախեր որ աջ կամ ձախ հոսանքներ փորձեն դիրք չինել, ամուր ներկայացուցիչն է միջին գիծի մը, «կեդրոնի», մարդ մը: Ֆիկարոյի թղթակիցը խօսելով իր մասին կը գրէ թէ Փրակայի քնարական գարնան, դիմաց ինք կը բերէ իրողութեանց խիստ օրէնքը: Ըսել չէ թէ անպայման դէմ է «գարնան», արդարեւ պէտք չէ մոռնալ թէ ինք էր որ ճակատագրական հարուածը բերաւ Նովոթնիի, Տիւպչէքի միջամտութենէն ետք, ամբաստանական երկար ճառով մը, զոր արտասանեց 1968 Յունուարի Կ. Կոմիտէի Լիագումարին, որ ղեկավարութեան գլուխը պիտի բերէր «մարդկային դիմագիծով ընկերվարութեան» չորսերը: Աւելցնենք որ Հուսաք կը յիշէ անշուշտ իր ապօրինի բանտարկութիւնը որ ինը տարի տեւած է:

× Չեխոսլովաքիոյ Կ. Կոմիտէն յանձնարարած է Ազգ. Ճակատին որ Ալեքսանտր Տիւպչէքը առաջարկուի իբրեւ թեկնածու դաշնակցային Ժողովին նախագահութեան: Տիւպչէքի մասին Կեդր. Կոմիտէն իր բանաձեւով բարձր կը գնահատէ Տիւպչէքի առաքինութիւնները «պարկեշտ եւ զոհաբերող համայնավար եւ համոզուած միջազգայնական եւ նկատի առնելով հանդերձ բանաձեւերու գործադրութեան իր աշխատանքի թերիներն եւ անբաւարարութիւնները, կը գնահատէ անշահախնդիր եւ պարկեշտ նախաձեռնութիւնը զոր առած է հարցերը լուծելու համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍԸՆ որոշած է անմիջապէս փոխադարձ միջոցներ ձեռք չառնել Հիւսիսային Քորէայի դէմ, բայց նման թռիչքներ, որոնք յատուկ պաշտօններ ունին, պիտի շարունակուին, աւելի պաշտպանուած ձեւով:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ կրնայ անգամ մը եւս ելոյթ ունենալ, Ուրբաթ կամ Շաբաթ, այսինքն հանրաքուէի նախօրեակին եթէ անհրաժեշտ նկատէ: Ազգ. Ժողովի նախագահն ալ հաստատեց այս հաւանականութիւնը: «Եթէ անհրաժեշտ նկատուի» կը նշանակէ անշուշտ եթէ մինչ այդ վստահ չըլլայ որ երկիրը «այո» պիտի պատասխանէ: Ուրբաթ օր ձայն պատկերասփիւռէն խօսեցան թեր՝ Կրոսման եւ Մոնոտ, դէմ՝ Կաստոն Մոներվիլ եւ Ժաք Տիւքլօ: Ծերակոյտի նախկին նախագահը իմաստուն չի գտներ երկիրը պառակտել եւ կը ճշդէ թէ սխալ է ըսել որ ծերակոյտը պիտի «վերանորոգուի»: Համայնավար պարագլուխն ալ Տիւքլօ չնշտեց թէ անփոխարինելի մարդ չկայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Տիկին Կոլտա Մէյր յայտարարեց թէ հարց չկայ որ Իսրայէլ ընդունի այսօր ինչ որ ընդունեցաւ 1956 – 57ին «ինչ որ ալ ըլլան շրջաններու որոշումները այս ուղղութեամբ, որոշած ենք գլուխ բանել»: Վարչապետը քննադատած է նաեւ Հիւսէյն Թագաւորի ծրագիրը «որ ոչ բանակցութիւն, կ'առաջարկէ ոչ ստորագրուած հաշտութիւն, ոչ ալ լուծում տակաւին հարցերուն»:

ԱՖՐԻԿԷԻ Զամպիայի խորհրդարանը լայն մեծամասնութեամբ քուէարկած է օրէնք մը որ կատակի կը նմանի, բայց շատ լուրջ է: Այդ օրէնքը կ'արտօնէ Հանրապետութեան նախագահին որ հանրաքուէի դնէ սա հարցումը «գերիշխան ժողովուրդը հանրաքուէով պիտի յայտնէ թէ պէ՞տք է բարեփոխուի սահմանադրութիւնը որ կը վերաբերի հանրաքուէի ջնջումին»: Այսինքն, եթէ ժողովուրդը այո՛ ըսէ հանրաքուէին, այլեւս հանրաքուէ պիտի չըլլայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ Համայնավար կուսակցութիւնը խորհրդային ուժերուն քաշուիլը կը պահանջէ Չեխոսլովաքիայէն եւ Տիւպչէքի մէջ կը տեսնէ «ղեկավար մը որ անձնուրեց երկրին մէջ վերանորոգման եւ դարգացման քաղաքականութիւնը»:

ԼՕԶԱՆԻ մէջ աւելի քան վեց հազար հոգի ներկայ եղած են Ալֆոնս ԺԳ. Թագաւորի այրիին՝ Վիքթորիա – Եօժէնիի յուղարկաւորութեան: Ըստ սպանական աւանդութեան թագուհիին դագաղն ու թոռները տարին դագաղը տանէն մինչեւ մեռելակառք:

ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՈՒ ԹԱՆԻ ՄՕՏ

Ամերիկայի Ձայնը կը հաղորդէ որ Ապրիլ 16ը բազմազբաղ օր մը եղաւ Խորէն Կաթողիկոսի համար: Առաւօտուն Նիւյորք – Աստորիայի իր յարկաբաժնին մէջ, ընդունած է հայ եւ օտար անձնաւորութիւններ: Կէսօրին ոստիկանական պատուոյ պահակախումբի առաջնորդութեամբ եւ Լիբանանի ՄԱԿի մօտ ներկայացուցիչ՝ Խալիլ Կուրյի, ուղղուեցաւ ՄԱԿի կեդրոնատեղին, ուր զինքը դիմաւորեցին օրուան ատենապետ Հինան Քորլէ եւ արաբական երկիրներու ներկայացուցիչները: Ատենապետին ողջոյնի խօսքերէն ետք Խորէն Կաթողիկոս առաջնորդուեցաւ Ու Թանի յարկաբաժինը, ուր սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ ընդհ. քարտուղարին հետ յարգանքի ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Կիլիկիոյ կաթողիկոսը Ու Թանի նուիրեց կիլիկեան ասպետի բարձրագոյն պատուանշանը եւ խաղաղութեան իշխան անուանեց զայն: Ընդունելութենէն ետք, ՄԱԿի ճաշասրահին մասնաւոր մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեծ ճաշ մը, որու ներկայ եղան ՄԱԿի անդամ երկիրներու դեսպաններ եւ պատուիրակներ, հայ եւ օտար հոգեւորականներ, աշխարհական անձնաւորութիւններ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ, շուրջ ութսուն հոգի: Լիբանանի ներկայացուցիչին բարի գալուստի բաժակաճառին պատասխանեց Կիլիկիոյ կաթողիկոսը շնորհակալական խօսքեր ըսելով: Ճաշէն ետք, Խորէն Հայրապետ հեռապատկերի սրահը առաջնորդուեցաւ, ուր տեղի ունեցաւ զրոյց մը մամուլի թղթակիցներուն հետ:

Կէսօրէ ետք, կաթողիկոսը այցելեց Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորին, որ նոյն պանդոկը կը մնայ: Թագաւորն ու Հայրապետը խիստ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցան եւ նոյն օրը Թագաւորին եղբայրն ու իշխան Ֆուատ փոխադարձ այցելութիւն մը տուին կաթողիկոսին, յանուն Հիւսէյն Թագաւորի:

Խորէն կաթողիկոս ընդունեցաւ նաեւ Եաքոպոս Արք.ի այցելութիւնը:

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՐԵՆ...

ԽՄԲ. — Թրքական կինոյարն թերթն ալ կը յիշէ Ատանայի Հայկ. դէպքը եւ զայն կը ներկայացնէ իր ակնոցով, մոռնալով նոյնիսկ քիչ մը տրամաբանական ըլլալ: Արդարեւ ի շարս այլ թուրք առասպելներու կը գրէ թէ «յարձակման ենթարկուած Թուրքերը 17 հազար հայ մաքրագործած են իսկ յարձակող Հայերը 1850 թուրք սպաններ են ...». կուտանք ստորեւ մեկնաբանութիւնները մեր ընթերցողներուն:

Վաթսուն տարի առաջ այսօր — 15 Ապրիլ, 1901 — Ատանայի շրջանի հայ եպիսկոպոս Մուշեղի 14 Ապրիլ, 1909ին արձակած հրամանով Ատանայի, Թարսուսի եւ շրջակայից նախապէս զինեալ Հայերը Թուրքերուն դէմ ձեռնարկած էին յարձակումի մը որ չորս օր չորս գիշեր պիտի տեւէր:

Հայերը Թուրքերու տուները մտնելով պաշարի, ինչքի եւ կեանքի վրայ յարձակում կը գործէին, օրօրոցի Թուրք մանուկներն անգամ կը սպաննէին: Զինուորը եւ ոստիկանը պատրաստ չըլլալուն երբ չկրցան այս յարձակումին առաջքը առնել տեղացի Թուրքերը ողի ի բռին հայկական յարձակումին դէմ ցցուեցան: Չորս օրուան երկպառակութենէն ետք Հայերը 1850 Թուրք սպաննած էին: Յարձակման ենթարկուած Թուրքերն ալ Հայերէն 17 հազարը մաքրագործեցին: Օսմանեան պատմութեան մէջ իբրեւ «հայկական խռովութիւն» անցած դէպքին կազմակերպիչ հայ եպիսկոպոս Մուշեղ կեանքը փրկելու հետամտելով Եգիպտոս խոյս տուաւ:

Յետոյ Եւրոպա երթալով կացութիւնը ճիշդ հակառակը ցոյց տուող հրատարակութիւններու եւ քարոզութիւններու ձեռնարկեց ու համաշխարհային հանրային կարծիքը Թուրքերուն դէմ դարձնելու ջանքեր ի գործ դրաւ:

Եւրոպայի մամուլին մէջ լոյս տեսած գրութիւնները 31 Մարտի դէպքէն ետք իշխանութիւնը ձեռք անցուցած Իթթիհատականները խուճապի մատնեցին եւ անտեղիօրէն ծանր պատիժներ Թուրքերուն դէմ ի գործ դնելու տարօրինակութիւնը ցոյց տուին: Այս պատճառաւ ինքնապաշտպանութենէ տարբեր բան չըրած Թուրքերէն 47 խումբ այն ատեն Ատանայի կուսակալ Իթթիհատական, անուանի Ճէմալ փաշա կախել տուաւ ...:

Ճէմալ փաշա այս դէպքին յիշատակներուն մէջ անմօթաբար կ'ըսէր. «Հայերէն միայն մէկ հոգի կախել տուի»:

Այն ատեն Իթթիհատ վէ Թէրաքքը կոմիտէին կողմէ ներքին նախարար կարգուած յետագային ալ եպարքոսութեան բարձրացած Թալէաթ փաշա ալ յիշատակներուն մէջ կը գրէ.

«Ես էի որ այս մահավճիռը նախարարաց խորհուրդին վաւերացնել տուի ...»:

Պատմաբան Տանիշմէնտ կ'ըսէ.— «Կը պնդուի որ քաջագործութիւն մըն է Հայի մը փոխարէն 47 Թուրքը կախել ... ջարդին կազմակերպիչ հայ եպիսկոպոս Մուշեղ Իթթիհատականներուն ինչքան շնորհակալութիւն յայտնէ, քիչ է»:

ՄԵՐ ԹԱՂԻ

«ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Մեր տունը կը նայի Էվըրթընի այն մասին վրայ, որ կը միանայ Վուտհէյվն ծառուղիին: Ծառուղիին միւս, դիմացի կողմը, շարուած են մեր գիւղին առեւտրական հաստատութիւնները, դերձակ, փռապան, նպարավաճառ, կօշկակար եւայլն: Փենըլոփ պողոտայի ու Վուտհէյվնի միացման անկիւնն ալ Մինիսիփըլ գեղարանն է: Իր տէրը, Մր. Պայնտէր, քանի մը ամիս առաջ մեռաւ, որովհետեւ իր արեան ճերմակ գնդիկները, որոնք պահակագօրքի դեր կատարելու էին իր մարմնին մէջ, կատղեցան՝ ու իրենց դըրացի կարմիր գնդիկները կերան: Ու Մր. Պայնտէրի գեղարանին մէջ չկար դեղ մը, որ կարենար զանոնք կարգի հըրաւիրել... Բայց ըսելիքս այս չէր, ես մէջանկեալ էր: Պարոն Պայնտէրի մահուան պատճառով գեղարանը չգոցուեցաւ, օր մը ետք նոր մարդիկ եկան ու բացին զայն: Միայն իրենց դէմքերը տխուր էին ու յաճախորդներուն հետ բարեւ փոխանակած ատեննին իսկ, չէին ժպտեր ատեն մը: Գէշութիւնը այն է, որ առաջ ալ, հիմա ալ, Կիրակի օրերը գեղարանը գոց է, բայց ճիշդ իր դիմաց գտնուող Մք Դիկին կապելան շաբաթը եօթն օր բաց է. այս բանը գիտնալուս համար է, որ մենք հիմա Կիրակի օրերը կը ծարաւնանք, բայց հիւանդ ըլլալու համար՝ շաբթուան միւս օրերուն կը սպասենք:

Դեղարանին մէկ պատը արեգդէմ է, կը նայի առաւօտ կանուխ բարձրացող արեւին: Թուխ ապխասով է շարուած ու վըրան ինկող արեւու ճառագայթները, այդ պատճառով, փոխանակ արտացոլացնելու, կը ծծէ ու կը տաքնայ. այնպէս որ, ձմրան ցուրտ օրերը կոնակը առաւօտ կանուխ անոր տալով մը, թէ՛ առջեւէն, եւ թէ՛ կոնակէն կը տաքնայ: Այդ է պատճառը, որ գիւղին տարեցները, հանգստեան կոչուած տարեց քաղաքացիները, ծերակուտականները, առաւօտ կանուխ, բերան մը երկուք խօսելու համար հոն կը հաւաքուին: Երբ ես քունէս ելլեմ, օրուան բարեխառնութեան տեղեկանալու համար փողոցի ջերմաչափին չեմ նայիր, կը նայիմ, թէ Մինիսիփըլի պատին տակ քանի՞ հոգի կայ, ու այդպէսով կը տեղեկանամ, թէ օդը որքա՞ն պաղ է: Եթէ խումբը լըման հոն է՝ գարնան հոտ կայ օդին մէջ, եթէ հինգ – վեց հոգի կայ, բաւական ցուրտ է, իսկ եթէ մէկ կամ երկու հոգի է ներկայ եղողը, ինծի համար դուրս ելլելու օդ չէ...

Երբեմն, կէսօրուան դէմ, երբ փուռը հաց գնելու կամ նպարավաճառին դըկէ գիս ակիկինը, կանգ կ'առնեմ իրենց մօտ քանի մը խօսք փոխանակելու եւ օրուան նորութեանց ծանօթանալու:

Օր մը, ըսի, թէ աս այսպէս չըլլար... երբ յոգնինք՝ տխրիկ ընելու տեղ մը իսկ չունինք... Երկիրը նման հաւաքատեղիներ գէթ ծառի մը կոճղ կ'ունենային...

— Է, ի՞նչ ընենք,— հարցուցին:

– Աս ալ հարցնելու բա՞ն է... Ակումբ մը վարենք ու անուն մըն ալ տանք անոր, — ըսի:

— Գէշ միտք չէ, հիչ ալ գէշ միտք չէ, խորհե՞ր ես, թէ ինչ անուն կրնանք տալ մեր կազմելիք ակումբին:

— « Աղջիկ դիտողներու ակումբ », — թելադրեց մէկը քովէս՝ ու ծիծաղեցաւ:

— Ի՞նչ...

— Աղջիկ դիտողներու ակումբ, քանի որ, ամբողջ օրը, ուրիշ բան ըրած չունի՛նք...

— Կիներն ալ կը դիտենք, — ըսաւ ուրիշ մը:

— Նոյն բանը ըսել է, երկուքին մէջ մեծ տարբերութիւն մը չկայ... Եթէ կ'ուզէք կը կոչենք ինքզինքնիս՝ Վումըն Վաչըրզ Քըլըպ:

— Լաւ կը հնչէ, բայց պատուաբեր անուն մը չէ... Հայրենասիրութեան կամ նման բանի տպաւորութիւն չի ձգեր. ընդհակառակն:

—– Պօյ օ պօ՛յ... Եթէ կնիկ խաղցնելն ու հայրենասիրութիւնը զուգորդուէին, Ամերիկայի մէջ 12էն վեր եղողները բոլորը, բոլորը զինուոր կ'ըլլային:

— Գիտէ՞ք, — ըսաւ նախկին հըշէջ Պիլ Հուայթը, —– 1917ին երբ զինուոր էի, բանակին մէջ մեզի հապ կլլել կուտային, որ խելք – միտքերնիս կնիկի չերթայ... Կարծեմ այդ հապերը ներգործել սկսան հիմա:

— Վայ ապուշ, — ըսաւ խողներէն մէկը, ու սկսաւ ձեռքերը ծունկերուն զարնելով ծիծաղիլ:

— Ի՞նչ է, ի՞նչ պատահեցաւ, —— ուղեցին գիտնալ միւսները:

— Պիլը կը կարծէ, թէ... Կը կարծէ, թէ.. Կը կարծէ, թէ...

Մարդը ծիծաղէն թուլցաւ ու չկրցաւ շարունակել: Ստիպուած ես կրկնեցի հըշէջի դիտողութիւնը:

Ոմանք ժպտեցան, ոմանք մնացին անտարբեր: Մէկ հոգի ալ, ըսաւ թէ, քիչ ետք երբ տոքթոր Պրաունը գայ, անոր կարծիքը առնելու ենք:

Տոքթ. Պրաունը մեր խումբին ամէնէն լուրջ ու ամէնէն յարգուած անդամն է: Տարիքը ութսունի դուռներուն կը մօտենայ, ու, տասը տարի է ինչ, գրեթէ հանգստեան է կոչուած: Սրտի բաւականին լուրջ տագնապ մը անցուցած է ու իր օգնական բժիշկին ու կնոջը ստիպումին վրայ, « հանգստեան կոչուած» յայտարարած է ինքզինքը: Անուանական բան մըն է այս հանգստեան կոչուիլը: Իրաւ է թէ արջի պէս ու արջի չափ հոս ու հոն չի վազեր, բայց ամէն անգամ որ մէկը նեղը մնայ ու իրեն դիմէ, կը հասնի: Ցերեկ կամ գիշեր ըլլալը տարբերութիւն չըներ: Եթէ զինքը կանչողները իրեն անծանօթներ են, կը հարցնէ, թէ «դրամ ունի՞ն վճարելու»: Եթէ պատասխանը « այո, տոքթոր, ունինք» է, կուտայ մօտերը բնակող երիտասարդ բժիշկի մը հեռաձայնի թիւը ու կ'ըսէ.

—– Լաւ, վստահելի բժիշկ է, անոր կանչեցէք:

Իսկ եթէ «դրամ չունինք » ըսեն, կամ ըսեն, թէ «կանչեցին, բայց հոն չէր».

— Աղէկ, հինգ րոպէէն հոտ կ'ըլլամ,— կը պատասխանէ: Ու եթէ հինգ րոպէն տասը ըլլայ, կամ տասնըհինգ, գիտցէք որ այդ յաւելեալ քանի մը րոպէն անցուցած է իր երթալուն արգելք ըլլալ ուզող կնոջ հետ կռուելով.

— Մարդ, ո՞ւր կ'երթաս, հոգիիդ արժէքը գիտցիր, գիս որբեւայրի՞ ձգել կ'ուզես...

— Եթէ ես մեռնելէ չեմ վախնար, դուն ալ, որբեւայրի մնալէ մի վախնար...

Կը կարծեմ, թէ անհետացող արհեստակիցներուն սերունդին վերջին ներկայացուցիչն է մեր բժիշկը: Ալ իրեն պէս մարդիկ հրջանաւարտ չեն ելլեր բժշկական հաստատութիւններէ:

Օր մը, երբ իր մօտ էի, ընդունելութեան իր սրահին մէկ պատին ամբողջ երկայնքին շարուած դարակներու քարտերը –— անհամար քարտերը — ցոյց տալով, ըսաւ.

— Ամբողջ փրէքթիսիս ընթացքին մէկ հատիկ մայր չեմ կորսնցուցած ... Այս բոլորին օգնած եմ, որ աշխարհ գան ... Կը յուսամ՝ բոլորը կ'ըլլան երջանիկ ... Իրենց երիտասարդութեան տարիներուն, որովհետեւ տղուն են, առհասարակ երջանիկ կը զգան ինքզինքնին: Երջանկութիւն ըսուած թռչուն գոյութիւն չունի. մենք ենք որ զայն կը ստեղծենք մեր հոգիին մէջ... Այս բոլորին, իրենց ծննդեան տարելիցին քարտ կը ղրկեմ շնորհաւորելու:

— Տաք, դուն անուղղայ սանթիման – թալիստ մըն ես, —– ըսի:

— Չէ՛, մեծամիտ մըն եմ... քարտ կը ղրկեմ ինքզինքիս յիշեցնելու համար, թէ ինչքան շատ գործ եմ տեսած... Երբեմն երբ փառք — հանրային պարտէզ — կ'երթամ, հոն, տղոց խաղալը տեսնելով՝ սիրտս կը լեցուի հրճուանքով: Արդեօք ասոնցմէ քանի՞ հատին ունկին հարուած մը տալով առաջին շունչն եմ առնել տըւած, կը մտածեմ ... Մեծանուն հեղինակներ, մեծ հատորներ կը ձգեն իրենցմէ յիշատակ, ես ալ՝ զուարթ երախաներ, որոնք մեր ալլին ապաղան պիտի կերտեն վաղը միւս օր... Կրնայ նոյնիսկ անոնցմէ մէկն ու մէկը նախագահ ըլլայ:

Ակումբ ունենալու մեր ծրագիրը, ինչ ինչ պատճառներով չյաջողեցաւ, ջուրը ինկաւ, բայց արգելք մը չկայ, որ մենք, ամէն առաւօտ, երբ եղանակը թոյլատու է, հաւաքուինք Մինիսիփըլ գեղարանի արեգդէմ պատին տակ ու զբաղինք սնոտի բաներով:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՊԱՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿԸ

Ա.

Դասախօսութիւն Կոմիտաս վարդապետի 1912ի ամրան՝ Խսայեան վարժարանին մէջ, Բերա, Պոլիս:

Մեր ընտրած նիւթին անցնելէ առաջ հարկ կը զգամ բացատրել, թէ ինչ նշանակութիւն ունի մանկական երգեցողութիւնը ապագայ ազգային դաստիարակութեան գործին մէջ: Երգեցողութիւնը դնդերներու շարժում մըն է, որ կ'առաջանայ համապատասխան զգացումներէ: Մանուկը ինչ զգացումի տակ որ ըլլայ, այդ զգացումը կ'արտայայտէ որոշ երգերով: Երգը ներքին՝ հոգեկան զգացումին արտայայտութեան մէկ ձեւն է, ուրեմն շարժում մըն է. եւ պարն ալ ինքնին շարժում մը ըլլալով, երգը կը զուգորդուի պարին հետ: Զգացումները ինչ ուղղութեամբ որ ընթանան, երգն ու պարն ալ նոյն արտայայտութեամբ երեւան կուգան: Արդ՝ կրնայ ըմբռնուիլ, թէ որքան կարեւոր են մանուկին դաստիարակութեան մէջ երգեցողութեան ընծայուելիք հոգածութիւնն ու պարտաւորութիւնը:

Պարը ամենահիմնական նշանակութիւն ունեցող երեւոյթ մըն է. ամէն դեղարուեստ պարի մէջ կը պարփակուի: Իբրեւ շարժում՝ պարը շատ կարեւոր դեր ունի ապագայ ժողովրդական կեանքի գեղարուեստական շարժումին մէջ, վասնզի պէտք է գիտնալ, թէ ամէն գեղարուեստ, ինչպէս երաժշտութիւն, քանդակագործութիւն, ճարտարապետութիւն եւն. շարժում է. ամէն կեանքի մէջ պար կայ. արդէն ամբողջ տիեզերքի կեանքը պար չէ՞: Մարդկային կեանքին մէջ երկու տեսակ պար կայ, մին՝ ուրախական, միւսը՝ տխրական: Թէեւ մարդիկ ներկայիս առաջինը կ'ընեն, բայց հին ժամանակներուն տխրականն ալ տեղի կ'ունենար, ինչպէս մեր մէջ մեռելական պարեր, որ գիւղարկաւորութեանց ատեն կը կատարէին մեր նախնիք, իրենց տրամութեան զգացումներուն համապատասխան ներդային շարժումներ առաջ բերելով: Պարն ալ, ճայնական երգին նման, որ առաջանալով ողբերգութեան հասած է, իր զարգացումը ունեցած է օփերայի մէջ, քաղաքակիրթ ազգերու մօտ:

Պարի ամենահասարակ ձեւն է ընտանեկան պարը, որուն մէջ միտք, զգացում

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ապտիւլ Համիտ հրամայած էր որ յեղափոխականը Նէճիպ Մէլհամէ հարցաքննէ առանձին, միակ քարտուղարի մը ներկայութեան, որպէսզի ըլլալիք յայտնութիւնները ծածուկ մնան:

Իսկ ինք, ինչպէս ըսինք, վարագոյրի մը ետեւ պահուըտած էր՝ ճիշդ Նէճիպ Մէլհամէի թիկնաթոռին ետեւ:

Սաւըք պէյ շատ հանդարտ ու պաղարիւն կերպարանք մը ունէր երբ ներս բերուեցաւ:

— Ի՞նչ է անունդ եւ գործդ, հարցուց պալատականը:

— Անշուշտ Սաւըք է եւ Շափաք Թերթին նախկին խմբագիրներէն եմ, իսկ այժմ իմ միակ գործս է բռնաւորութեան դէմ կռուիլ հայրենիքիս ազատութեանը համար, պատասխանեց երիտասարդը խըրոխտ ձեւով:

— Ո՞ւր կը բնակիս:

— Բնակարանս չեմ ուզեր յայտնել, որպէսզի գիս հիւրընկալողներուն գլխուն փորձանք չգայ:

— Դո՞ւն նետեցիր ռումբը ոստիկանութեան նախարարին կառքին վրայ:

— Այո:

— Դո՞ւն սպաննեցիր ռեւոլվէրով քեզի հետապնդող երկու պալատական պահապանները:

— Այո:

— Ինչո՞ւ գործեցիր այդ ոճիրները:

— Որովհետեւ որոշած ենք մի առ մի բնաջնջել բոլոր այն անձերը, որոնք արգելք կը հանդիսանան մեր հայրենիքին ազատութեան:

— Ո՞վ էք դուք, որ այդ որոշումը տըւած էք:

— Յեղափոխական քոմիթէի Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին անդամները:

— Քանի՞ հոգի էք:

— Այնչափ հոգի ենք, որքան պէտք է մեր նպատակը գործադրելու համար:

— Քանի որ անկեղծ համարձակութեամբ մը իմ հարցումներուս կը պատասխանես, այնպէս ինչպէս կը վայլէ ճշմարիտ յեղափոխականի մը, ըսէ խընդրեմ այդ մասնաճիւղին անդամներուն անունները:

— Ձեր այդ հետաքրքրութիւնը պիտի չկրնամ գոհացնել, միայն կը յայտնեմ որ ձեր ենթադրածէն շատ աւելի է իրենց թիւը: Գալով իրենց անուններուն անոնք կարեւորութիւն չունին, Ահմէտ, Մէհմէտ, Օսման կամ Ալի...:

— Եւ ե՞րբ կատարելու միտք ունիք միւս մահափորձերը:

— Առիթը ներկայացածին պէս, գուցէ այս գիշեր կամ վաղը առտու...:

— Ի՞նչպէս յաջողեցար Ըլտըզի պարտէզը մտնել, ոճիրդ կատարելու համար:

— Մեր քոմիթէն, պէտք եղած ատեն, տեղ մտնելու միջոցը ունի:

— Բացատրէ տեսնենք այդ միջոցը:

— Չեմ կրող...

— Ըլտըզ մտած ատենդ առանձի՞ն էիր թէ ուրիշ ընկերներ ալ ունէիր:

— Ուրիշ ընկերներ ալ ունէի:

— Քանի՞ հոգի:

— Վեց–եօթը հոգի:

— Ի՞նչ եղան անոնք:

— Կարծեմ յաջողեցան փախչիլ:

— Ո՞ւր տեղէն կրցար ձեռք ձգել ռումբան, զոր նետեցիր կառքին վրայ:

— Մեր մթերանոցէն առի, դժբախտաբար շատ պզտիկ էր ու չկրցաւ պէտք եղած արդիւնքը տալ, կը յուսամ որ իմ ընկերներս կ'օգտուին այս դասէն ու աւելի մեծ ու զօրաւոր ռումբեր կը գործածեն:

— Գիտե՞ս որ այդ գործած ոճիրիդ ու մարդասպանութեանդ նուազագոյն պատիժը կախաղանն է:

— Բնականաբար, բայց գիտցէք որ անկեղծ յեղափոխական մը մահուընէ չի վախնար:

— Ի՞նչ է քոմիթէին նպատակը այս ոճիրները գործելով ու հանրային անդորրութիւնը խանգարելով:

— Բռնակալութիւնը ջնջել, Սահմանադրութիւնը վերահաստատել եւ հայրենիքը փրկել մօտալուտ կործանումէ:

— Ատոնք պերճախօս խօսքեր են, որոնք որեւէ արժէք չունին, երբ մօտէն քննենք, պատասխանեց Նէճիպ Մէլհամէ, բռնակալութիւն գոյութիւն չունի այս երկրին մէջ. մեր Վեհափառ տէրը, իր իմաստութեամբ, այնպէս կը կառավարէ երկիրը որ նոյնիսկ Եւրոպայի ամէնէն ազատ Սահմանադրութիւնը ունեցող պետութիւնները կը նախանձին մեր վրայ: Հանդարտօրէն իր գործին աշխատողներուն համար բռնութիւն չկայ բնաւ, բայց երբ ոճիրներ կը գործուին, անշուշտ Վեհափառ Սուլթանին պարտքն է պատժել յանցաւորները: Հայրենիքի կործանումը դուք էք որ կը փութացնէք ձեր յիմարական ձեռնարկներով: Մեր Վեհափառ տէրը տրամադիր է Սահմանադրութիւնը շնորհելու իր հպատակներուն, երբ այդ ժամանակը գայ, ուստի ձեր բոլոր այդ խօսքերը արժէք մը չունին եւ մազի չափ չեն կրնար արդարացնել ձեր անիծապարտ արարքները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 109)

առաջ կը բերենք: Եթէ ուրախանանք՝ կը շարժինք, եթէ տխրինք՝ դարձեալ: Արտաքին կեանքէն տպաւորուելով կը շարժինք եւ կ'ազդենք ուրիշի մը, ան ալ իր կարգին կը շարժի կամ կը պարէ, եւ այսպէս՝ փոխանցաբար: Հանդիստ պիտի մնայինք, եթէ չտպաւորուէինք: Այսպէս՝ բնութենական շրջանակի մէջ մէկը կ'ելլէ կը պարէ, ձեռքի, ոտքի, ուսքի, երեսի շարժումներ կ'ընէ, եւ ահա ուրիշներ ազդուելով՝ կը սկսին ծափահարել ու կ'առաջանայ ընդհանուր ուրախութիւն:

Վայրենիի պարը պարզ է եւ կ'արտայայտէ իր կեանքը. ան ինքնապաշտպանութեան եւ ապրուստի վրայ միայն կը խորհի, եւ ասոնք են այդ պարին էական տարրերը: Ան իր զգացումները արտայայտելու համար պարի շարժումներուն կ'ընկերացնէ հասարակ նուագային գործիքներ, — թմբուկ, քարէ ու մետաղէ շինուածներ: Մարդ մը, ազգ մը որքան զարգանայ, նոյն չափով զարգացած երեւան կուգան պարն ալ, նուագն ալ, ինչպէս նախնական թմբուկը օփերայի մէջ դարձած է ամէն ձայն զգացնող գործիքը: Կարիքն ու զարգացումը զոյգ կ'ընթանան: Ամէն ինչ, ամէն գեղարուեստ մարդկային ներքին, հոգեկան կեանքին արտայայտիչն է: Այսպէս եղած է սկիզբէն ի վեր:

Հեթանոսները երկու գլխաւոր պարունէին, — հոգեկան ու ժողովրդական, որոնք ներկայ ժողովուրդներու կեանքին մէջ փոխադրուած են իրենց նախնական գծերուն մէջ: Մեհենական շատ մը արարողութիւններ ու պարեր փոխանցեր ենք քրիստոնէութեան մէջ. հեթանոսական գոհը քրիստոնէութեան մէջ եղած է անդաստանօրհնէք, որ ձախ ու աջ երթեւդարձով պարը կը ներկայացնէ արդէն: Նոյնպէս եկեղեցական քշոց, բուրվառ ու ծնծղաներ մեր ազգային վայրենիի կեանքին արձագանգներն են, զորս արարողութեանց ատեն դպիրները ղրնդ հա՛ ղրնդ, քչէ ու քչէ, այն աստիճան կը հնչեցնեն, որ կատարուած ընթերցումները բոլորովին անլսելի ու անհասկնալի կը մնան:

Գալով ժողովրդային պարերուն, անոնք հեթանոսական օրերէն մինչեւ այսօր կ'ապրին մեր մէջ, մինչ Ֆրանսացիներուն եւ Գերմանացիներուն մէջ կորսուած են: Ժողովրդային կամ աշխարհական պարերուն մէջ ալ կրօնական հետքեր կը շարունակեն, ինչպէս ջուր սրսկել, որ շարժում մըն է, պարի մը կապուած: Տեառնընդառաջին կրակի վրայէն ցատկել եւ զինուորական պարը, որ Մուշի դաշտին մէջ քանի մը գիւղեր ու Շատախ ու Մոկք գոյութիւն ունի տակաւին, «շորոր» կ'ըսեն ու կը պարեն հոն, ուր սուր կայ, թուր կայ՝ անով, եթէ ոչ՝ կոպակով (բարակ փայտ):

Պարը, որ շրջան կը նշանակէ եւ լայլի կը կոչուի, իբրեւ աղաւաղումը լայքբաւին, որ նոյնպէս շրջան ըսել է, երեւան կուգայ հարսանեկան պարին մէջ, ուր քառասուն մարդ կը բոլորուին ու կը շարժին իբրեւ մէկ մարդ: Այնքան բնազդական կերպով զարգացած են: Ամենազարգացած մարդը ճիշդ անոնց պէս պարելու համար շատ երկար ճիգերու պիտի կարօտէր: Մտաւոր զարգացումի սատիճանին վրայ կը գտնուի պարին շարժումն ալ: Ուրեմն՝ ազգի մը քաղաքարթութեան հետ կապուած է իր պարին շարժումներու զարգացումը: Այն մարդիկ, որոնք նստուկ կեանք ունին, թոյլ են, ոչինչ կ'ընեն, ոչ մէկ կերպով կը շարժին: Մինթէ թուլամորթ մարդը կրնա՞յ սուր առնել, թուր առնել:

Հոս տեղին է յիշել «առողջ միտք՝ առողջ մարմինի մէջ» խօսքը. երգեցողութիւնն ու պարը կ'առողջացնեն, կը մարզեն մարմինը: Բոլոր գեղարուեստները շարժումի մէջ կ'արտայայտուին: Ուրեմն մարմնական երգեցողութիւնն ինչքան կարեւորութիւն ունի ապագայ քաղաքակրթութեան մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

Hommage à Komitas

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, բացառաբար ֆրանսերէն կը հրատարակենք Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ վալ Տը Մառնի ընդհ. խորհրդատու ժօզէֆ Ֆրանչեսքիի ճառը, արտասանուած Ապրիլ 12ին, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի համերգին առթիւ, իբրեւ օրուան նախագահ:

Այս ճառը վկայութիւնն է Ֆրանսացիի մը, որ հեռու ըլլալով հանդերձ երաժշտական ասպարէզէն, բացառիկ հետաքրքրութիւն մը զգացած է մեծ վարպետին հանդէպ եւ պարտք սեպած մօտէն ուսումնասիրել անոր կեանքն ու գործը:

Dès que la chorale arménienne Sipan-Komitas m'eut demandé de prononcer ce soir le discours que commande l'évocation de celui qui règne sur cette soirée, je réfléchis très longuement aux moyens de le louer convenablement. Mais, très vite les recherches, les méditations, les réflexions m'apprirent les difficultés de ma tâche tant l'œuvre et le génie de KOMITAS méritent un hommage beaucoup plus complet et plus chaleureux que je ne saurais le faire. Je revendique simplement d'avoir apporté toute ma sincérité et toute mon admiration tant j'ai été rapidement saisi par la personnalité attachante du personnage qui est devenu depuis que je lui ai consacré plusieurs heures de mes nuits, un fidèle ami et vénéré compagnon.

Le 26 Septembre 1869, il y aura bientôt 100 ans, naît à Keutahia en Asie Mineure Soghomon SOGHOMONIAN. Le jeune enfant trouve dans ses géniteurs tout ce qu'il faut pour forger son destin. Son père qui exerce le métier de cordonnier est d'un caractère très joyeux. Comme celui de la fable il chante :

« *du matin jusqu'au soir*
« *Et si c'était merveille de le voir dans*
« *son échope,*
« *c'était aussi merveille d'écouter ses*
« *poèmes et de l'ouïr à l'église du village*
où avec son frère il chante aux offices ».

Quand à sa mère, si elle se laisse aller à la mélancolie, c'est certainement pour mieux exprimer son tempérament très artiste.

Mais ce merveilleux tableau familial est vite terni. Soghomon perd sa mère dès l'âge d'un an. Son éducation est alors confiée à sa grand'mère Mariam. En 1880 son père envoie le jeune garçon qui a alors 11 ans, poursuivre ses études à l'école de Broussa. Mais, la malchance le poursuit puisque quelque mois après, Soghomon apprend la mort de son père ce qui l'oblige à arrêter sa scolarité et à retourner dans sa ville natale. Mais déjà le jeune garçon était rentré dans la carrière. Dans l'église St-Marie à Keutahia ou St-Théodore à Broussa, il participe au chœur et se fait remarquer par sa belle voix. En 1881 le chef de l'église de Broussa, le R. P. Kévork Tersakian part pour Etchmiadzine recevoir la mitre d'Evêque. Le Catholicos qui siège dans cette ville lui demande d'amener avec lui un garçon orphelin doté d'une belle voix pour peupler le séminaire qu'il vient de fonder et qui doit être à ses yeux le haut lieu de la foi de la musique sacrée. C'est naturellement Soghomon qui est choisi.

Au milieu de ses condisciples celui qui sera plus tard le R. P. Komitas vit des jours merveilleux et pleins de richesse. Il a pour professeur Magar Egmalian, l'élève de Rimsky-Korsakoff. Le Catholicos lui-même remarque le jeune séminariste. Emu par cette voix d'or qui enchantait et bouleversait, il en fait le soliste des grandes cérémonies et porte une attention toute particulière à sa formation, son éducation.

Ses camarades qui viennent de toutes les régions de l'Arménie lui apportent à foison des airs et des chants pour lesquels il s'émerveille.

Enthousiasmé par leur richesse et la diversité de leur mélodies, il ne pense plus qu'à les recueillir, les transcrire, les présenter. Il fait de cette tâche la passion de toute sa vie.

C'est dans cette atmosphère sereine et joyeuse que Soghomon poursuit parallèlement ses études religieuses.

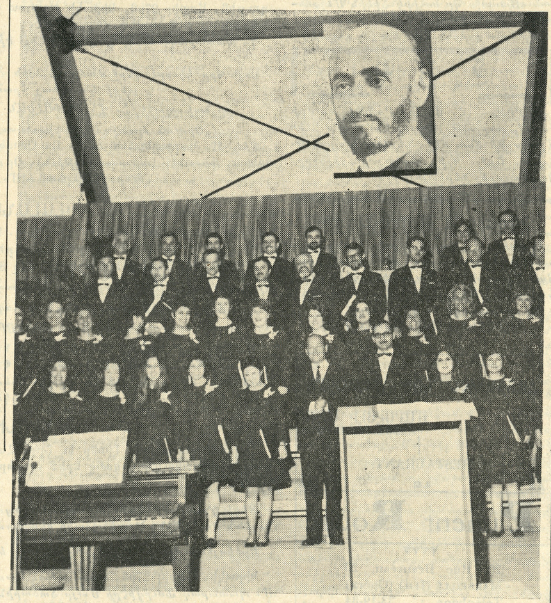
En 1890 il est consacré Sargavak (diacre) et le 11 Septembre 1893, à l'âge de 24 ans il est ordonné prêtre et prend le nom de Komitas.

KOMITAS VARTABED :

C'est le nom qui rentrera dans l'histoire.

En même temps qu'il vivait avec intensité toute la vie du séminaire d'Etchmiadzine ce brasier de la vie intellectuelle arménienne qui a toujours su au long des siècles rester fidèle à cette réputation puisque grand nombre d'intellectuels ont tenu à venir s'y abreuver ; (le dernier en date des plus célèbres Anastase MIKOYAN n'a-t-il pas occupé le poste de Chef de l'Etat de l'Union des Républiques Socialistes Soviétiques), Komitas publiait ses premières recherches. C'est ainsi qu'en 1894 il fait paraître dans la revue Ararat, sous la signature de Soghomon SOGHOMONIAN, une solide étude sur les chants liturgiques arméniens et qu'en 1895, il édite son premier livre de chants populaires de la région d'Agn.

(*à suivre* - 1)

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը Ալֆորվիլի մէջ, իր ղեկավարով՝ Կ. Ափրիկեան եւ ձախին՝ քաղաքապետ՝ Ժ. Ֆրանչեսքի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՐԺԱՊԱՏԿԵՐ

Հայաստանի պատկերասփիւռը ներկայիս կը պատրաստէ «Գարուն ա, ձուն ա արել» անունով շարժապատկեր մը Կոմիտասի մասին:

Մեծ երգահանը 1905 – 1915ի ժամանակամիջոցին 22 նամակներ յղած է Փարիզաբնակ Մարգարիտ Բաբայեանի: Շարժապատկերին նիւթը քաղուած է այդ 22 նամակներու բովանդակութենէն: Նամակները այժմ կը գտնուին Երեւան, Ռ. Աթայեանի մօտ:

— Ասիկա պիտի ըլլայ հոգեբանական լարքապատկեր մը, ուր մենք պիտի փորձենք նամակներուն տխուր տողերուն մէջէն ցայտուն դարձնել Կոմիտասի՝ մեծ երգահանին ներաշխարհը, ցոյց տալ անոր հոգեկան մեծ ուժը, խոր հաւատքը հարազատ ժողովուրդին տաղանդին ու ընտեղծարար կարողութիւններուն հանդէպ, յայտարարած է գործին պատասխանատուներէն մէկը՝ Գ. Մելիք – Աւագեան:

Կոմիտասի դերը կը կատարէ Ս. Սարգսեան: Շարժանկարին մէջ պիտի օգտագործուի Կոմիտասի ձայնագրութիւնը:

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի երկրաբաններու ընդհանուր ժողովը որոշեր է հիմնել երկրաբանական ընկերութիւն մը: Վարչութեան հիմնադիր նիստի ընթացքին վաւերացուած է միութեան կանոնադրութիւնը: Ընկերութեան նախագահ ընտրուած է ակադեմիայի թղթակից – անդամ Ա. Ասլանեան, իսկ փոխնախագահ՝ Է. Ղուլեան:

Նորընտիր ընկերութեան գլխաւոր նպատակն է ժողովրդականացնել երկրաբանական գիտութիւնը, ընդարձակել աշխատանքները այս ճիւղին մէջ եւայլն:

Զ. ԴՈԼՈՒԽԱՆԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Ապրիլ 12ին երգահանդէսներու շարք մը տալու համար Նոր Զելանտա մեկնած է Զարուհի Դոլուխանեան: Երգչուհին երեք տարի առաջ արդէն այցելած էր Նոր Զելանտա: Այժմ 12 համերգներ պիտի տայ Ուելլինքթընի, Համիլթընի, Օքլէնտի եւ այլ քաղաքներու մէջ:

Թաւջութակահարուհի Կարինէ Գէորգեան Լիզպոն մեկնած է նուագահանդէսներ տալու նպատակով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտ 24ին գումարուեցաւ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի տարեկան ընդհանուր ժողովը: Զեկուցումներէն պարզուեցաւ, որ անցեալ տարի մշակուած են 108 հարցեր, որոնք կ'ընդգրկեն 516 նիւթեր:

×

«Պրաւտա» թերթը Մարտ 25էն ի վեր կը տպուի նաեւ Երեւանի մէջ: Տարուածքը ամէն օր օդանաւով կը տեղափոխուի Հայաստան, ուր կը տպուի օրը օրին:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավա – րութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւլինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ.— *Օր. Մատլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Իր ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն

ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՐԱՔՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Զաքրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տան մէջ :

Թաղումը կը կատարուի այս Երկու – շաբթի (Ապրիլ 21) ժամը 15.30ին, Ալ – ֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը պիտի ամփոփուի իր ըն – տանեկան դամբարանը, տեղւոյն գերեզ – մանատունը :

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միու – թիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին :

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բը – նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար – ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա – ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի *անկիւնը* (Թեռ–Փլէն) :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Մի – ութեան Կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Բարսեղեանին եւ Բարսեղ – եան, Աստուրեան, Ղազարեան, Ֆա. սուջեան ընտանիքներուն, եւ բոլոր պա – րագաներուն՝ Ոդր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԲԱՐՍԵՂ– ԵԱՆ (ի Տէսին) կսկծալի մահուան առ – թիւ :

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն իր խո – րին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Բարսեղ Բարսեղեանի եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իր եղբօր (Տէսին) մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բար – գաւաճման եւ քսան ֆր. Վիէնի Կապոյտ Խաչին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մայիս 28ի տարեդարձը կը տօնուի Վի– էնի մէջ Յունիս 1ին :

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON

VAJA — *NEW JEAN'S*

VENTE AUX GROSSISTES

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Օր. Մաղաքեան (Վալանս) մէկ տարե – կան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Մելքոն– եանի, Մարսէյլ :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ – րապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՍՏՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

RESTAURANT

LE

Piment Rouge

20, Rue Beauveau, 20
MARSEILLE (IER) (Opéra)
Téléphone : 33-19-84

Արդիական ճաշարան
որ կը սպասէ ձեր այցելութեան

— Հաճելի մթնոլորտ —
Արեւելեան համով ճաշեր

Փակ է կիրակի օրերը
բայց տրամադրելի
հացկերոյթներու,
հարսանիքի կամ
նշանտուքի համար

TRANSIT

Agence en Douane
— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98

MARSEILLE (1e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանու – թեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կը խօսին՝

Maître DIDIER AUBOURG

(Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ — ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ - ԼԱ ՇԱՍԱՆԵԸ, մեներգ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (*ընկերակցութեամբ Տիկին Ռոսսեթի*), դաշնակ Օր. ՀԻՒԿԷԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆ, արտասանութիւն Օր. ԱՆՆԱՀԻՏ ԱԹՄԱՃԵԱՆ, նուագ եռեակի մը կողմէ (Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Օր. Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ), *Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարու – թեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ :*

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գա – ղութին, Ապրիլ 27ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ–Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ — *Կը խօսի Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան *եւ* Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան *եւ* Խմ. Թաշ – ճեան, *Ռոմանէն* (*արտասանութիւն*), Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէսինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) *ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ*

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին : Պատարագէն ետք, կը խնդրուի համաք – րաւելութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, ուրկէ ըստ թափօր կազմած պէտի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպու – թեամբ Յարանուանութեանց երեք պետերուն եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպու – թեանց :

Տեղի կ'ունենայ հետեւեալ ժամանակացոյցով, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին : *Երե – կոյեան ժամը 7ին, Ծաղկեպսակի զետեղում* Վէյէօռ տը Փիէռ *Պէլքուրի հրապարակ:*

Երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ս. Յակոբ *եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն:*

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, *առաւօտեան ժամը 10ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ Ս. պատարագ Ֆուրվիէրի Մայր Տաճարին մէջ: Նոյն ժամուն պաշտամունք Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ :*

Կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3.30ին 6րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ (58 Րիւ տը Սէգ), *Լիոն*

Ողահանդէս : Կը խօսին՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն) ՏՈՔԹ. Շ. ԳԱԶԻՆՃԵԱՆ (ֆրանսերէն)

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (հայերէն)

Պիտի ըլլան երգեր եւ արտասանութիւններ տեղւոյս կարող ուժերու կողմէ :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 22ԻՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (նամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ – պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ.— Փարիզ – Վարշաւա – Մոսկուա – Երեւան – Թիֆլիզ – Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 Օ[illegible]

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու :

Ա. մեկնում.— ՅՈՒԼԻՍ 2 - 19

Բ. մեկնում.— ՕԳՈՍՏՈՍ 4-22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի : Տեղերը սահմանափակ են եւ վե – րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)

Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼ

MARDI 22 AVRIL 1969

Le Numéro 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11494 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 45e ANNÉE | No 11.494

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Ինչպէս կը սպասուէր, նախագահ տը Կոլ որոշած է կրկին խօսիլ երկրին, համոզելու համար քուէարկողը, որ «այո՛» ըսէ զատ նէք չունի եթէ կ'ուզէ որ տը Կոլ չքաշուի Հրապարակէն : Այս նոյթը, զոր պիտի ունենայ Ուրբաթ իրիկուն, անգամ մը եւս առիթ կուտայ ընդդիմութեան որ բողոքէ : Արդարեւ Հանրաքուէի պաշտօնական պայքարը կը փակուի Հինգշաբթի իրիկուն, ուրեմն ոչ ոք կրնայ այլեւս պատասխանել տը Կոլի :

Պառակտումը կը շեշտուի անկախ Հանրապետականներու մօտ : Ժիսքարին հետ Փոնիաթովսկին ալ յայտարարեց թէ ո՛չ պիտի պատասխանէ եւ պատճառներն ալ բացատրեց առջի օր Եւրոպա 1 կայանէն : Նախ ժխտեց մեծամասնութեան կողմնակիցներուն այն տարակուսումը թէ «ո՛չ» քուէարկել կը նշանակէ համայնավար քուէարկել .— «Լուրջ չեմ գտներ այդ տարակուսումը : Գրեթէ ամէն ալ մարդիկ կային, որ կ'ըսէին թէ կարելի չէ միանալ տը Կոլի, որովհետեւ համայնավարներու օժանդակութիւնը կը վայելէին : Մտածելակերպ մըն է զոր երբեք չեմ կրցած ընդունիլ եւ զայն միանալու Ֆրանսական Ազատ Ուժերուն : Ուրեմն քաղաքականօրէն ի զօրու մտածելակերպ մը չէ : Արդէն կարելի է հակառակը ըսել : Այո՛ քուէարկել կը նշանակէ լուրջ զէնքեր տալ համայնավար կուսակցութեան ապագային համար : Հանրաքուէի դրուած ընագրին մէջ, յօդուած մը ունինք որ թոյլ կուտայ Պետութեան ղեկավարին — եթէ ընագիրը քուէարկուի — որ վերաքննութեան յանձնէ Սահմանադրութիւնը Ազգ. Ժողովի (միակ Ժողովը դարձած) քուէարկութեան երկու երրորդի մեծամասնութեան » :

Երբ իրեն հարցում կ'ըլլայ որ կոլիստ կը մնա՞յ : Կայսրութեան մառեշալին շառաւիղին ներկայացուցիչը կը պատասխանէ .— «Կոլիստ հարցը ձեւով մը Նափոլէոնի հարցն է . հիացում, յարգանք եւ սէր ունիմ Զօր. տը Կոլի նկատմամբ... Կարելի է մեծ ակնածանք ունենալ, եւ յարգանք պետական դէմքի մը հանդէպ, բայց այդ չի նշանակեր թէ պէտք է իրեն հետեւիլ առանց պայմանի : Հակառակ Նափոլէոնի նկատմամբ ունեցած յարգանքիս, իրեն կողքին կ'ըլլայի մինչեւ 1809, բայց ո՛չ մինչեւ 1814» :

Ծանօթ է որ անկախ Հանրապետականներու թէ՛ խորհրդարանական յանձնախումբը եւ թէ տնօրէն կոմիտէն որոշած էին քուէի ազատութիւն թողուլ : Արդ, այդ պայմաններուն մէջ, անբնական է որ կարգ մը անկախ Հանրապետականներ, ինչպէս՝ Ներքին նախարար Մարսըլէն եւ միւս երեք նախարարները՝ Պեթանքուռ Շաման եւ Մալօ բողոքեն Ժիսքարի դէմ եւ հանրադէր ալ հանեն, հրաւիրելով ժողովուրդը որ այո՛ քուէարկէ :

Ամէն պարագայի մէջ, մէկ բան յստակ է թէ այս հանրաքուէին կողմնակից մարդ չկայ մեծամասնութենէն դուրս, նոյնիսկ մեծամասնութեան մաս կազմողներ ինչպէս Ժիսքառ եւ քանի մը կոլիստ դէմ արտայայտուած են :

Նախարարապետ Քուվ տը Միւրվիլ կը խորհի թէ անորոշութեան մէջ եղողները, այս շաբթու պիտի կարենան կարծիք կազմել : Իսկ նախկին նախարարապետ՝ Փոմփիտու ջանք չի խնայեր համոզելու համար որ յետին միտք չունի, կողմնակից է հանրաքուէի օրինագիծին, վասնզի

պէտք չէ որ «յաջորդութիւնը կամ փոխարինութիւնը ճեղքի մը հետեւանք ըլլայ» :

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՀԱՆ ԽՄԷՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Երեւանէն վերադարձին, օդակայանէն իր բնակարանը տանող թաքսիին մէջ, յանկարծամահ եղած է Պ. Վահան Խմէրեան, Ուրբաթ կէս օրէ ետք :

Ողբացեալը, վերջին ներկայացուցիչներէն էր իրենց ազգային բարերարութեամբ ծանօթ ազնուական սերունդի մը, որ կանուխէն հաստատուած էր Ֆրանսա :

Ողբացեալը բնիկ Պոլսեցի, 84 տարեկան էր : Ֆրանսա հաստատուած երբ դեռ 15 տարեկան էր, հետեւած է երկրորդական եւ բարձրագոյն ուսման եւ ունէր նաեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ հայերէնէ ֆրանսերէն, կամ ֆրանսերէնէ հայերէն : Արհեստով՝ մասնագէտ էր գունաւոր քարերու եւ ծանօթ փորձագէտ այդ ճիւղին, Եւրոպայի մէջ : Եղած է անդամ Հ. Բ. Ը. Մ. Կեդրոնական վարչութեան, անդամ նաեւ Եւրոպայի Կեդր. յանձնաժողովի եւ պատուոյ նախագահ Ռափայէլ - Մարկոսեան կտակարար մարմնին :

Ուղղամիտ եւ պարկեշտ, չէր հանդուրժեր սակայն ապօրինի գործերու եւ չէր վարաներ իր կարծիքը յայտնելու հրապարակաւ դատապարտելու սխալներն ու թերիները կամ հաշիւ պահանջելու մարդոցմէ որ հաշիւ չեն սիրեր տալ :

Անցեալ աշնան առաջին անգամ ըլլալով հայրենիք կ'այցելէր : Ինք էր որ Երեւանի մատենադարանին յանձնած էր Ռափայէլ Մարկոսեանի բացառիկ արժէք ներկայացնող հաւաքածոն : Խանդավառ իր առաջին այցելութենէն, Զատիկին կրկին կ'երթար Հայաստան եւ վերադարձին, դեռ տուն չհասած, սրտի տագնապ մը կ'ունենար :

Վահան Խմէրեան այն հազուագիւտ եւ ազնիւ հոգիի տէր բարերարներէն էր, որոնց ըրած բարիքներէն շատ մարդ լուր չէ ունեցած : Մասնաւոր գուրգուրանք ունեցած է երիտասարդներու նկատմամբ եւ ապահոված բազմաթիւ թոշակներ հայ ուսանողներու :

Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր մասին : Յուղարկաւորութիւնը հաւանաբար կատարուի Հինգշաբթի : Մանրամասնութիւնները՝ մեր յաջորդ թիւով :

Ցարգանք իր յիշատակին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ սպասողական կացութիւն մը կայ : Կը թուի թէ բանուորները, համաձայն սենտիքաներու թելադրանքին բան մը չեն ըներ արգելք չհանդիսանալու համար Հուսաքի եւ դժուարութիւններ չստեղծելու : Միայն ուսանողներն են որ գործադուլի եւ լուռ ցոյցերու որոշումներ տուած են ինչպէս նաեւ համալսարանի ժամանակաւոր գրաւման : Հուսաք իր ճառին մէջ ապահովութիւն տուած էր թէ թէեւ իր քաղաքականութիւնը ժողովրդական պիտի չըլլայ, բայց կը խոստանայ թէ պիտի չվերադառնան նովոթնիականութեան : Այս յոյսն է հաւանաբար, որ կեցուածք մը ներշնչած է ժողովուրդին : Քաղաքացիական բացառիկ դաստիարակութիւն ցոյց տուող ժողովուրդ մը, որ կրնայ օրինակ ծառայել : Հուսաք Մոսկուա կ'երթայ եւ պարզ է որ ժողովուրդը կ'ուզէ դիւրութիւն տալ Հուսաքի, մանաւանդ Ռուսերուն մօտ եւ սպասել ու տեսնել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ երկրին ապագայ քաղաքականութիւնը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ անկախութեան 21րդ տարեդարձին առթիւ բաւական միջադէպերու եւ ահաբեկչական արարքներու կը սպասուի : Փարիզի մէջ, Իսրայէլի անկախութեան տարեդարձը կը տօնուի Փալէ տը Շայօ, այս Չորեքշաբթի, բարձր հովանաւորութեամբ Փարիզի Իսրայէլի դեսպանին :

ԻՐԱՔԻ եւ Պարսկաստանի միջեւ յանկարծակի լարուած մթնոլորտ մը ստեղծուած է : Պատճառը տուած է պարսկական կառավարութիւնը չեղեալ համարելով 1937 Յուլիս 4ի համաձայնագիրը, որ կը ճշդէր սահմանը Շաթ-էլ-Արապի երկայնքին եւ նաւարկութեան իրաւունքներու շուրջ : Թեհրան իր որոշումը հրապարակած էր ճառով մը, զոր արտասանած է արտաքին փոխ - նախարար՝ Խոսրով Աֆշար : Կ'իմացուէր թէ Ապրիլ 15ին արդէն, Իրաքն ալ չեղեալ յայտարարած էր նոյն համաձայնագիրը, տեղեկացնելով նոյնիսկ պարսկական կառավարութեան որ Շաթ - էլ - Արապը ամբողջական մաս կը նկատէ իրաքեան հողամասին :

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, գրեթէ քաղաքացիական պատերազմ կայ : Լոնտոնտէրիի մէջ, բողոքականները շատ ծանր յարձակումներ ըրած է կաթողիկէ թըշուառ թաղամասին մէջ : Ծանր բախումներու հետեւանքով 300 հոգի վիրաւորուած է :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր, Շաբաթ գիշեր, Տիմիի ընդարձակ սրահը, ուր տեղի կ'ունենար Հայ Դատի Օրը : Հանդէսը բացաւ ընկեր Հրայր Թորոսեան : Իր բացման խօսքին մէջ (ֆրանսերէն) շատ յստակ եւ ամփոփ ձեւով բացատրեց թէ ի՞նչ ելեւէջներէ անցնելէ ետք է, որ հայ ժողովուրդը զարթնում մը ունեցած է վերջերս, որ դիպուածի արդիւնք չէր, եւ աշխարհի զանազան կողմերը կազմած Հայ Դատի յանձնախումբեր : Այս շարժումին գլուխը կրնար անցնիլ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ամէնէն կայուն եւ ամէնէն լաւ կազմակերպուած կուսակցութիւնը, վերարծարծելու համար Հայ Դատը՝ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի ճանաչումը, որպէսզի Հայերն ալ սաանան դաշնագրերով խոստացուած իրենց իրաւունքները, հողերու ամբողջացում եւ անկախութիւն : Ընկեր Հրայր Թորոսեան, ապա բեմ հրաւիրեց, օրուան նախագահ՝ Ներքին նախկին նախարար՝ Էտուար Տէփրէօ :

Ժօրէսեան դպրոցի պատկանող արիւն, Էտուար Տէփրէօ հին բարեկամ մըն է Հայ Դատին եւ հայ ժողովուրդին, յիշեց թէ միշտ եղած է Հայերու կողքին, մանաւանդ միասին տօնելու համար Մայիս 28ի փառապանծ տարեդարձը : Ոգեկոչեց Հայերու բարեկամ մեծ ընկերվարականներ՝ ինչպէս Ժօրէս, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ, Մարսէլ Սամպա եւն. : Ինչպէս ուրիշ առիթներով, Էտուար Տէփրէօ այս անգամ ալ չվարանեցաւ դատապարտելէ արեւմտեան մեծ պետութիւնները, իրենց վատ ընթացքին համար, հայ ժողովուրդին նկատմամբ, ժողովուրդ մը, զոր զոհեցին իրենց շահերուն : Նախկին նախարարը ծանրացաւ թրքական ոճիրներուն վրայ, շեշտելով թէ Թալէաթի ծրագիրը՝ բնաջնջել հայ ժողովուրդը չիրագործուեցաւ, քանի հազիւ երեք տարի ետք կը ծնէր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը որ դժբախտաբար կարճ կեանք պիտի ունենար : Է. Տըփրէօ աւելցուց թէ ինչ որ ալ եղած ըլլայ անցեալը, հայ ժողովուրդի իրաւունքները անժամանցելի են ու շեշտեց .— «Չեմ գիտեր թէ վաղը ինչ կ'ըլլայ, միշտ ըսած եմ հայ բարեկամներուն որ համաշխարհային պատերազմի թուղթը չխաղան, ընդհակառակն՝ համաշխարհային խաղաղութեան թուղթն է զոր պէտք է խաղալ, հասնելու համար նպատակին » :

Յաջորդ խօսողն էր Մարդկային Իրաւանց Լիկայի նախագահ՝ Տանիէլ Մայէր, որ յիշեց նախ Ապրիլ 24ի սեւ օրը երբ Թուրքերը կը ձերբակալէին ու կ'աքսորէին հայ գրագէտներ, բանաստեղծներ, բժիշկներ, իրաւաբաններ, ու վեց ամիսներու ընթացքին տեղի կ'ունենար սիստեմաթիք բնաջնջումը : Մայէր մասնաւորաբար շեշտը դրաւ սիստեմաթիք որակումին վրայ, աւելցնելով թէ քանի մը տարի ետք, 1918ին, Հալէպի նահանգապետութեան մէջ կը գտնուէր Թալէաթի ծանօթ հեռագիրը, զոր Մարդկային Իրաւանց Լիկայի նախագահը կարդաց, ծանրանալով ամէն մէկ բառին վրայ եւ ըսելով վերջաւորութեան՝ «այս հեռագիրը ստորագրուած էր Ներքին նախարարին կողմէ՝ մի՛ ոմն պարոն Թալէաթ» : Բանախօսը, յայտնեց թէ ջարդերու մասնաւոր թեքնիք մըն էր, որ կը գործադրուէր ու նկարագրականը ըրաւ ահաւոր սպանդին, աքսորին անապատներու մէջ, ուրկէ քիչեր կը վերապրէին, քանի Անգլիացիները 1918ին տասնեակ հազարաւոր կմախքներ պիտի գտնէին Միջագետքի մէջ : Յիշեց յետոյ քեմալական Թուրքիոյ համաձայնութիւնը պոլշեւիկ Ռուսիոյ հետ, որ Հայաստանի պիտի ընծայէր ճակատագիրը, որ 19 տարի ետք պիտի ըլլար Լեհաստանի ճակատագիրը : Տանիէլ Մայէր ապա յիշեց Վիքթոր Պերարի երկար միջամտութիւնը Մարդկային Իրաւանց Լիկայի մէջ որ պիտի դատապարտէր ֆրանսական քաղաքականութեան կեղծաւորութիւնը : Ճառին վերջին մասին մէջ, Տանիէլ Մայէր, անդրադառնալէ ետք Քիպարեան Արք.ի հեռագրին (1917 Նոյեմբ. 1) Լիկային համագումարին, հաստատեց թէ, հաւանաբար առանց բառ մը փոխելու կարելի է այսօր ալ յայտնել այն գաղափարը թէ ի շահ համաշխարհային խաղաղութեան մը, անիկա կրնայ տեւական ըլլալ միայն այն ատեն երբ վերջնապէս լուծուած ըլլայ Հայկ. Հարցը, համաձայն յաւիտենական իրաւունքներուն մարդասիրութեան, արդարութեան եւ իրաւունքի, վասնզի կարելի չէ մտածել թէ իրաւունքը, մարդասիրութիւնը եւ արդարութիւնը բաժանելի են եւ ցորչափ միայն մէկ մարդ ըլլայ աշխարհի մէջ, որ չկարենայ վայելել իրաւունքի, մարդասիրութեան եւ արդարութեան երաշխաւորութիւնը, այն ատեն, այդ մարդով, ամբողջ մարդասիրութիւնը, ամբողջ իրաւունքը եւ ամբողջ արդարութիւնն է, որ պարտուած կ'ըլլան :

Ժողովուրդ մը կարելի չէ սպաննել, ըսաւ նաեւ Տանիէլ Մայէր, ժողովուրդ մը կարելի չէ դերի ընել ; ասիկա ճշմարիտ է Հայերուն ինչպէս Հրեաներուն համար, Լեհերուն ինչպէս Չեխերուն համար, որոնց կը խորհինք այս գիշեր :

Եզրակացնելով, Տանիէլ Մայէր շեշտեց թէ .— «Ծնչուած ժողովուրդներու պայքարը մե՛ր պայքարն է եւ յանուն ազատութեան, արդարութեան ու խաղաղութիւն է որ այսօր կրնանք կրկնել Անաթոլ Ֆրանսի արտասանած խօսքը. ուղղուած Հայութեան, 1916 Ապրիլ 6ին, մեծ ըսպանդին առաջին տարեդարձին՝ «Քո՛յր ազգ, այլեւս մի՛ տառապիր, այլեւս ազատ ես ապրելու, ըստ քու հանճարիդ եւ հաւատքիդ » :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԸ ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

Իտալական հայ գաղութները հին պատմութիւն ունին : Նրանք յառաջացել են դեռ Բիւզանդիոնի տիրապետութեան շրջանում, երբ հայկական զինուորական միաւորումները պետական նկատառումներով հեռացւում էին մայր երկրից եւ ուղարկւում Իտալիա :

Որոշ ուսումնասիրողներ աշխատել են ցոյց տալ, որ Հայերը դեռ շատ վաղ շրջանում, նոյնիսկ Քրիստոսէ առաջ, գաղթավայրեր են ունեցել Իտալիայում : Այդ ուսումնասիրողների մի մասը գտնում է, որ դեռ Ներոնի եւ Տրդատի ժամանակ Հռոմում եւ Վենետիկում ապրել են մեծ թիւով Հայեր, որոնք համախմբուած էին առանձին թաղամասերում, ունէին իրենց հաւաքավայրերը, ինչպէս եւ աղօթատեղերը : Ճիշդ է, Արշակունիների Հայոց առաջին թագաւոր Տրդատը մեծ շքախմբով ուղեւորութիւն է կատարել դէպի Հռոմ, եւ Հռոմում ոսկէ օր է յայտարարուել Տրդատի թագադրութեան օրը : Տրդատը Ներոնին նուիրել է հին կերպարուեստի լաւագոյն ստեղծագործութիւններից մէկը՝ պղնձեայ ոսկեզօծուած չորս ձիեր, որ յետագայում զարդարել է Վենետիկի Ս. Մարկոսի նշանաւոր տաճարի դարպը : Հաստատում են նաեւ, որ Հռոմում կանգնեցուել է հին դարի նշանաւոր հռետոր Պարոյր Հայկազի արձանը : Մովսէս Խորենացին ժամանակին ուխտաւոր է եղել Պօղոս Պետրոսի դերեզմանին, Վատիկանում պահպանուել է 385ին մեռած ուխտաւոր Կիւրեղի տապանաքարը : Սակայն նման եւ այլ փաստերը հիմք չեն տալիս հաստատելու, որ Իտալիայում վաղ շրջանում հայ համայնքներ են եղել : Աղբիւրների վկայութեամբ հայ գաղթականների հնագոյն բնակավայրերից է Ռաւենա քաղաքը, որ դեռ Դ. դարում բիւզանդական զօրաբանակների կայան է եղել, իսկ այդ զօրաբանակների հիմնական կորիզը կազմել են Հայերը : Հռոմի հայ գաղութի մասին վկայութիւնը վերաբերում է Է. դարին : Նոյն ժամանակաշրջանում Սիկիլիայում հայկական զօրամասերի հրամանատար է յիշատակւում Մժեժ Գնունի, իսկ Ը. դարում՝ Ալեքս Մուշեղ Մամիկոնեանը՝ Սիկիլիոյ կառավարիչ : Հայերը հին ժամանակներում հաստատուել էին Անքոն, Փիզա, Ֆիրենցիա, Օկանա, Փարմա, Նափոլի, Միլանօ, եւ իտալական այլ քաղաքներում :

Բիւզանդական կայսրների վարած տեղահանման քաղաքականութեան հետեւանքով մայր երկրից հեռացած Հայերը երկար ժամանակ չէին մոռանում հայրենիքը եւ ազգ. սովորոյթները : Բազմաթիւ ձեռագիր յիշատակարաններում կարելի է հանդիպել վկայութիւնների՝ նշուած քաղաքներում հաստատուած «Հայոց տների», Հայոց փողոցների, եղբայրաց միութիւնների, հայկական վանքերի ու եկեղեցիների, որոնք համախմբում էին հայրենակիցներին, հիմք դառնում հայ համայնքների ստեղծման : Այդ համայնքները հայաշատ դարձան եւ ստուարացան, երբ իտալական մի քանի նշանաւոր քաղաքներ տնտեսական եւ առեւտրական կապեր հաստատեցին Կիլիկիոյ եւ Խրիմի հետ, պաշտօնական առեւտրական պայմանագրեր կնքուեցին Կիլիկեան հայկական թագաւորութեան եւ Ճենովայի (1201), Վենետիկի (1201), Փիզայի (1216) միջեւ : Միջնադարում հայ գաղթավայրերի թիւը իտալական քաղաքներում 30ից անցնում էր : Կիլիկեան թագաւորութեան անկումից յետք երեսուն հազար Հայեր Կիպրոսի վրայով անցան Իտալիա եւ եւրոպական այլ քաղաքներ : Նրանք հաստատուեցին ոչ միայն նշանաւոր առեւտրաշահ քաղաքներում (Վենետիկ, Ճենովա, Նափոլի, Փիզա, Միլանօ), այլ նոյնիսկ շատ աննշան բնակավայրերում (Մոնթաւա, Ֆաբրիանօ, Օրլանօ, Փարմա, Ֆոյինոյի եւայլն) : Հայ համայնքները այդ նոր վայրերում կառուցում էին իրենց եկեղեցիները, «Հայոց տները», աշխոյժ կապերի մէջ մտնում հիւրընկալ Իտալացիների հետ : Յետագայ դարերում Հայերը գալիս են Վանից, Մուշից, Նոր Ջուղայից, իսկ թրքական արշաւանքների եւ նուաճումների ժամանակ՝ Խրիմից եւ Կ. Պոլսից :

Միջնադարում իտալական հայ գաղութների մէջ աչքի է ընկել Լիվորնոյի հայ գաղութը : 1591ին Թոսքանայի դուքս Ֆերտինանտը յատուկ հրովարտակով Հայերին հրաւիրում է բնակութիւն հաստատելու իր պատկանեալ քաղաքում, նրանց տալով իրաւունքներ եւ արտօնութիւններ : Բազմաթիւ հայ վաճառականներ Զմիւռնիայից, Վանից, Նոր Ջուղայից, Կիպրոսից հաստատւում են Լիվորնոյում եւ դառնում առեւտրական միջնորդ Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ : Նրանք Հայաստանից, Պարսկաստանից եւ Հնդկաստանից բերում էին մետաքսեղէն, թանկարժէք քարեր, համեմունքներ, որդան կարմիր եւ իտալական շուկան հեղեղում Արեւելքի ապրանքներով : Հայ վաճառականները Լիվորնոյում աչքի են ընկնում իրենց ազգային տարազով, սովորոյթներով, իրենց ճոխութեամբ եւ առատաձեռնութեամբ : Տեղացիները նրանց կոչում էին «ճոխեր» : Այստեղ նրանք ունէին 120 վաճառատուն եւ ծաւալուն առեւտուր էին անում իտալական քաղաքների եւ հարեւան երկրների հետ : Լիվորնոյի հայ գաղութը ԺԷ. ԺԸ. դարերում ճանաչում գտաւ հայկական տարազներով եւ հրատարակութեամբ, որ կրում էր «Տպարան Ս. Էջմիածնի եւ Ս. Սարգսի Զօրաւորի» անունները :

Փիզայի մէջ Հայերը ունէին Ս. Անթոնին նուիրուած Հայոց տուն, որ հիմնուել էր դեռ ԺԴ. դարում : Այս տունը ծառայել է ոչ միայն որպէս իջեւանատեղ, ապաստարան կարօտեալ Հայերի եւ պանդուխտների հաւաքավայր, այլ տարինե-րի ընթացքում, յատկապէս ԺԴ. դարի 2րդ կէսին դարձել է հայ մշակոյթի ըստեղծման կարեւոր կենտրոն : Այս տան մէջ 1350 – 1360ին գրուել են հայկական ձեռագրեր, ընդօրինակուել գրքեր ու տարբեր մեկնութիւններ : Այդ ձեռագրերից մէկը ցայսօր պահւում է Վիէննայի կայսերական մատենադարանում : Իտալական քաղաքներում Հայերը ճանաչւում էին արհեստների բազմաթիւ ճիւղերում : Նափոլի, Վենետիկ, Ճենովա, Միլանօ վաճառաշահ քաղաքներում հայ վաճառականները գործարքների մէջ էին մտնում իտալացի եւ օտար առեւտրականների հետ եւ կրկնապատկում իրենց եկամուտները, կուտակում հարստութիւն եւ տէր դառնում մեծ կալուածների ու վաճառատների : Դեռ մինչեւ այսօր իտալական բազմաթիւ քաղաքներում կարելի է հանդիպել հայկական փողոցների, եկեղեցիների, տների, որոնք յիշեցնում են միջնադարի հայ գաղթավայրերի ծաղկուն կեանքը : Վենետիկի Ս. Մարկոսի հրապարակի որոշ սրճարաններ եւ լուսանկարչատներ դեռ հայկական անուններ են կրում : Աւանդութիւնը ասում է, որ Վենետիկի առաջին բնակիչների մէջ նոյնպէս Հայեր են եղել : Ե. դարի երկրորդ կէսին Զօր. Ներսէս Պատրիկը, որ իտալական քաղաքներն ազատեց բարբարոսներից, Վենետիկում հիմք դրեց մատենադարանի եւ կառուցեց առաջին տաճարը Ս. Թէոդորոս անունով :

Եօթներորդ դարում Վենետիկում երեւացին առաջին հայ վաճառականները : Յետագայ դարերում նրանց թիւը մեծացաւ : 1253ին Հայերն արդէն ունէին ազգային տուն, իսկ 1400ին քաղաքի կենտրոնական մասում, Ս. Մարկոսի հրապարակից ոչ հեռու, Ս. Ճիւլիանօ եկեղեցու մօտ կառուցում են հայկական Ս. Խաչ եկեղեցին : Սակայն Վենետիկի Հայերի մեծագոյն ծառայութիւնը հայկական առաջին տպարանի եւ առաջին տպագրութեան ստեղծումն է : 1512ին առաջին հայ տպագիր գիրքը աշխարհին ներկայացուեց Վենետիկի միջոցով, որ կրում էր «Պարզատումար» անունը : Յետագայում տպագրուեցին պատարագատետր, Ուրբաթագիրք, Տաղարան եւ Աղթարք, որոնք նոր դուռ բացեցին հայ մշակոյթի զարգացման համար : Կուտենպէրկի գիւտից 57 տարի ետք, երբ աշխարհի շատ մեծ ժողովուրդներ ու պետութիւններ չունէին իրենց տպագրուած գործերը, Յակոբ Մեղապարտը հօս, միջնադարի խաւարի մէջ պարզեց իր լուսաւոր ձեռքը եւ նոր ուղի հարթեց հայ գրականութեան համար :

Վենետիկի Հայերը յետագայ դարերում ճանաչում գտան Մխիթարեան Միաբանութեան միջոցով : Միաբանութեան հիմնադիրը եղել է Մխիթար Սեբաստացին, որ իր մաքի պայծառութեամբ եւ մեծ արժանիքներով դարձաւ ԺԸ. դարի հայ նշանաւոր դէմքերից մէկը եւ հպարտութեամբ կանգնեց Հայոց մեծութիւններ պատուանդանին :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՓԱՌՔՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչ է կրթութեան, դպրոցին նպատակը : Մանուկը բարոյական կեանքի փիլոսոփայութիւնը, կեանքի հասկացողութիւնը չունի : Պէտք է անոր հոգեկան զգացումներուն հաւասարակշիռ դաստիարակութիւն մը տալ : Որպէսզի երկեղութիւնը ընկերներու միջոցաւ անոր ուղեղին վրայ բարերար ազդեցութիւն մը

Սեբաստացին իր պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան շրջանում շրջել է Հայոց լեռնաշխարհը, հասել Սեւան, Էջմիածին, վերադարձել Պոլիս, ունենալով մէկ նպատակ՝ ծառայել ժողովրդին : Ցաւթահարելով բոլոր դժուարութիւնները իր նպատակների իրականացման համար, նա 1702ին հիմք է դրել միաբանութեան եւ 1717ին հաստատուել Ս. Ղազար կղզում, երբ Վենետիկի ծերակոյտի որոշումով 1717ին Մխիթար Սեբաստացուն է յանձնւում Ս. Ղազար կղզին, այն մի անմարդաբնակ վայր էր, հազիւ 17 հազար քառ. մեթր տարածութեամբ : Կղզու ամբողջ ունեցուածքը մի քանդուած եկեղեցի էր եւ երկու աւերուած ջրհոր :

Մխիթարի ջանքերով, որոշ ժամանակից յետոյ, վենետիկեան ջրերում ընկած աննշան կղզին դառնում է Ադրիաթիկ ծովի գեղատեսիլ վայրերից մէկը : Մխիթարը կղզում կառուցում է շէնքեր, եկեղեցի, կազմակերպում դպրոց եւ սկիզբ դնում գրական հրատարակութեան :

Սուրբ Ղազարի կղզին դարձաւ հայագիտութեան, բանասիրութեան, հայ ձեռագրերի, Հայոց լեզուի պատմութեան ուսումնասիրութեան կարեւոր կենտրոն : Այստեղ տպագրուեցին հայ ժողովրդի պատմութեան ու գրականութեան բազմահատորեակներ, հայագիտական հանդէսներ («Բազմավէպ»), ամսաթերթեր («Մխիթարեան ընտանիք»), պատմագեղարուեստական գործեր : Մխիթարեանների տպարանը յետագայում կատարելագործուել եւ դարձել է Իտալիոյ լաւագոյն տպարաններից մէկը : Այստեղ տպագրուած շքեղ գործերը մի շարք անգամ գրքի միջազգային ցուցահանդէսներում (1856ին եւ 1867ին՝ Փարիզում, 1862ին՝ Լոնտոնում, 1961ին՝ Թորինոյում) շահել են ոսկէ շքանշաններ :

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ես իմ արարքներուս ամբողջ ծանրութիւնը կ'ընդունիմ եւ երբեք չեմ ջանար զանոնք արդարացնել կամ թեթեւցնել, պատասխանեց երիտասարդը հանդարտութեամբ :

— Մէկ բան միայն կրնայ զուցէ Վեհափառութեան անհուն գթութիւնը քու վրադ հրաւիրել, չարունակեց պալատականը առանց Սառըք պէյի խօսքերուն պատասխանելու, եւ քեզ կը հրաւիրեմ որ աշխատիս արժանանալ այդ գթութեան, առանց որու չարաչար մահ մը կը սպասէ քեզի . . . :

Երիտասարդը զարմացած՝ պալատականին երեսը նայեցաւ, առանց անոր խօսքերուն իմաստը ըմբռնելու :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք Ապտիւլ Համիտի գթութեան ապաւինիլ ըսելով, հարցուց :

— Հիմա կը բացատրեմ միտքս, պատասխանեց փաշան, քիչ մը առաջ յայտարարեցիր թէ քու ընկերներդ նորանոր մահափորձեր պիտի կատարեն ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու դէմ : Արդ, այդպիսի ոճիրներ ուրիշ օգուտ մը պիտի չունենան՝ այլ եթէ շատ մը անձերու դժբախտութեան պատճառ ըլլալ, թէ անոնք զոհ պիտի երթան մահափորձին եւ այդ մահափորձը կատարողները : Օրինակը ահա մէջտեղն է այս միջոցիս : Ի՛նչ օգտակարութիւն ունեցաւ քու արարքդ : Նախ՝ նպատակին չհասաւ, քանի որ ոստիկանութեան նախարարը ողջ առողջ է ու միայն քանի մը աննշան վէրքեր ստացած է, որոնց հետքը անգամ պիտի չմնայ մէկ քանի օրէն, յետոյ, ի փոխարէն երկու անմեղ պահապաններ որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարած են քեզ հալածելով՝ չարաչար սպաննուած են, ինչպէս նաեւ նախարարին կառապանը ծանրապէս վիրաւորուած է, որ նոյնպէս անմեղ զոհ մըն է : Իսկ դուն արդարութեան ձեռքը մատնուած ես : Կը տեսնե՞ս թէ ի՛նչ ժխտական արդիւնք ունեցած է մահափորձը : Բայց ընդունինք որ բոլոր մահափորձերն ալ յաջողին, ձեր մահուան դատապարտած անձերը մեռնին եւ մահափորձին հեղինակներն ալ հրաշքով ազատին : Կը կարծե՞ս որ այդ պարագային մեր Վեհափառ Սուլթանը տեղի պիտի տայ եւ ձեր պաշտած պահանջները պիտի գործադրէ : Բնաւ երբեք : Ընդհակառակն հալածանքը աւելի պիտի սաստկացնէ ձեր դաշոյնի քմին թէին դէմ եւ վստահ եղէք, որ մեռնողներուն տեղ ուրիշ անձեր պիտի գտնուին որոնք իրենց համար փառք ու պատիւ պիտի համարին ծառայել մեր Վեհափառ տիրոջ : Մի կարծեր որ այս խօսքերը կ'ըսեմ անձնական նկատումներով, որովհետեւ ես ալ սպանողական գիր մը ստացած եմ, ինչպէս անշուշտ դուն ալ գիտես :

— Այո, գիտեմ, ընդմիջեց Սառըք պէյ հանդարտութեամբ :

— Ոչ, անձնական նկատումով չեմ խօսիր, ես եւս ըսեմ որ ձեր սպառնալիքներէն չեմ վախնար եւ, հակառակ անոնց, պիտի շարունակեմ մինչեւ վերջին շունչս իմ Վեհափառ տիրոջ ծառայել ամենայն անձնուիրութեամբ եւ հաւատարմութեամբ : Եւ աւելի ձեր օգտին համար է որ այս խօսքերը կ'ըսեմ :

— Ի՞նչ է ձեր եզրակացութիւնը, հարցուց երիտասարդը, որ չափազանց զարմանք կը զգար հարցաքննութեան այս տարօրինակ ձեւէն :

— Իմ եզրակացութիւնս այն է որ, նոյնիսկ ձեր օգտին համար, պէտք է առաջքը առնել ապագայ յիմարական մահափորձերուն :

— Թող ձեր ոստիկանութիւնը եւ լրտեսներու բանակը, եթէ կարող է, ընեն այդ բանը :

— Խնդիրը աթոռ վրայ չէ․ մեր ոստիկանութիւնը անշուշտ իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ, բայց այդ բաւական չէ, պէտք է որ դուն ալ մեզի օգնես :

— Ե՞ս օգնե՛մ, գոչեց երիտասարդը զարմացած :

— Այո, օգնես քու եւ քու ընկերներուդ շահուն համար : Մատնութիւն մը չէ որ կ'առաջարկեմ քեզի՝ այլ խոհեմութեան եւ խելացութեան գործ մը : Ցայտնէ մեզի քու ընկերներուդ անունները եւ հասցէները, եւ ես՝ յանուն մեր Վեհափառ տիրոջ՝ կ'երաշխաւորեմ որ անոնց մազին դպչող պիտի չըլլայ :

— Հապա ի՞նչ պիտի ընէք, արդեօք պատուանշաններով պիտի մեծարէ՞ք զանոնք, հարցուց Սառըք պէյ հեգնական ժպիտով մը :

— Ոչ, այլ զիրենք արտասահման պիտի ղրկենք լիառատ դրամական պարգեւով մը եւ արտասահմանի մէջ ալ իրենց ապրուստը պիտի ապահովենք․ յանուն Վեհափառ Սուլթանին կը խոստանամ ձեզի : Նորին Վեհափառութիւնը միայն փափաք ունի՝ այն է խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը պահպանել թէ՛ մայրաքաղաքին եւ թէ գաւառներու մէջ : Վրդովիչ խնդրական զգացումներ չի տածեր, կրնաս վստահ ըլլալ :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 110)

...ունենայ, պէտք է գիտակցական ըլլայ: Երգը կը սորվին իբրեւ հաճոյքի առարկայ, եւ երբ մեծնան, որեւէ ազդեցութիւն չեն կրեր անկէ: Դատարկ հնչումէն դատարկ զգացում կ'առաջանայ: Զգացումները կանոնաւորելու, ուղղելու, զարգացնելու համար հարկ է երգեցողութեան աւանդումին նպատակայարմար ուղղութիւն մը տալ:

Մեր մէջ փոքրիկ մանուկներու կը սկսին սորվեցնել բարոյախօսական, խրատական, փիլիսոփայական երգեր, որոնց իմաստը ան չի հասկնար, ու չազդուիր ինչպէս պէտք է: Մենք մանուկներու հոգեկան պահանջներուն յարմարցուած դասագիրքեր չունինք մեր դասագիրքերը լեցուն են փիլիսոփայական, բայց ոչ ճիշդ մանկական նիւթերով: Մանուկը չըսեր «Յակոբ», այլ կ'ըսէ «Ակօ»...:

Անոնց, որ ճակատին կեանքի հասկացողութիւնը չունին, դուք տուած էք կեանքի փիլիսոփայութեան դասեր. ասիկա իր մտաւոր ստամոքսը չի կրնար մարսել. ծուռ – ծուռ դաստիարակութիւն է. իսկական վարժապետներ չկան: Եթէ մանուկը չի հասկնար ձեր դասաւանդութիւնը, յանցանքը ձերն է, որովհետեւ չէք կրցած հասկնալ անոր հոգին. պէտք է վար իջնել մինչեւ անոր հոգեկան աստիճանը, եւ զայն առնելով ձեզի հետ բարձրացնել:

Սխալ դաստիարակութեան արդիւնք է, որ շատեր, որոնք հանճար պիտի ըլլային, եղած են գող, եւ արդէն երեւելի աւազակները երեւելի հանճարներ են. սուր, թուր գործածելը տեսակ մը ուժ է. փախչելու, պատիժէ, կախաղանէ ազատելու միջոցներ խորհիլը հանճարամտութիւն կը պահանջէ. տեսնուած են աւազակներ, որոնք բանտէն ելլելէ ետք գլխաւոր հանճարներ դարձած են:

Մանուկը բնախօսական պակաս չունի, եթէ օժտուած է. ընտանիքը որքան զարգացած ըլլայ, մանուկն ալ այնքան մտքի տաւելութիւններով երեւան կուգայ: Շատ վատ է, ընդհակառակն, անոր տըպաւորութեան յանձնել դէշ վիճակներ, որոնցմէ մին է երես տալ. պէտք է անոր կարողութիւնները չափաւորել, կոկել, կանոնաւոր զարգացում մը ապահովել: Թէ ինչպէս մանուկները պէտք է դաստիարակել՝ ոչ անհատականութեանը վըրնասելով եւ ոչ ալ կիրքերը, ձգտումները սանձարձակ թող տալով. ասոր միջոցը ցոյց կուտանք մանուկները դասաւորել ձայնի կարգով, որովհետեւ ձայնը արտայայտիչն է անոր հոգեկան կարողութիւններուն. հետեւաբար, երբ դասարանի մէջ նստեցնենք ձայնի կարգաւ, անոնք ոչ մէկ վիրաւորանք կը զգան, եւ վերար հաւասար նկատելով՝ չգիտցող մը գիտցողէն կը սորվի: Առաջնորդելու է բնութեան համաձայն: Պէտք է տխուր երգ չտալ երբեք, այլ ամէն ինչ աշխոյժ, եռանդ ներմուծէ անոնց հոգիներուն մէջ:

Ի՞նչպէս ուսուցանել: — Նախ՝ վարժապետը ինք սորվելու է ինչ որ պարտի դասախօսել: Չորս տեսակ ձայն կայ, — ձայն, կիսաձայն, բաղաձայն, անձայն: Մանուկին սկսել տալու է այս կարգով, — ա՛, ա՛, ա՛յ, վերջը՝ ա՛յ, ա՛յ ի՛, ու վերջ ի վերջոյ երգել եւ քալել կամ պարել տալու է: Երգեցողութիւնը սրտին հետ կապ ունի, որ ուղղակի հոգիին կ'երթայ: Ուսուցիչ պարոններ ու քոյրեր, զգուշութեամբ ու երկիւղածութեամբ մօտեցէք դաստիարակութեան գործին. խիստ փափուկ պաշտօն մըն է ձերը. դաստիարակելու կոչուած էք սերունդ մը, որ ապագայ ազգն է. սխալ ուղղութեամբ ազգ մը կը խորտակէք վերջը: Որքա՜ն ուրախալի է ինծի տեսնել հոս համախմբուած ուսուցչական դասը, որ եկած է մանկավարժական գրութիւններ ուսանելու: Ռուսահայաստանի մէջ ուսուցչական խումբը քիչ մըն ալ տարբեր ուղղութիւն ունի: Հոն ամէն մէկը իր փորձառութիւններուն արդիւնքը, տեղեկագիրը կը բերէ ժողովին, եւ այդ արդիւնքներէն ընդհանուր եզրակացութիւններ կը հանեն ու կը ներմուծեն վարժարաններու մէջ, որոնց ամէնուն ծրագիրը մէկ է եւ այդ ուղղութեամբ կը քալէ: Մէկէն եկած աշակերտը միւսին մէջ շատ հեշտիւ կը շարունակէ իր ընդհատած տեղը:

Երանի՜ թէ օգտակար ըլլայի:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Վերջերս լոյս տեսաւ շահեկան հատոր մը՝ Ի. Էլլարեանի «Ագուստեւի հովիտին բնութիւնը եւ պատմական յուշարձանները»:

Բացօթեայ թանգարան: Այս խօսքը ընդհանրապէս ըսուած է Հայաստանի համար: Մանաւորելով այդ արտայայտութիւնը՝ լիովին կարելի է գործածել հայ բնաշխարհի չքնաղ անկիւններէն մէկուն՝ Ագուստեւի:

Արդարեւ փոքր տարածութեան մը վրայ կը գտնուին աւելի քան երեք հարիւր պատմական յուշարձաններ: Ասոնք բերդեր են եւ ամրոցներ, վանքեր ու եկեղեցիներ, կամուրջներ, որոնք դանազան դարաշրջաններու, կառուցողական տարբեր մակարդակներու եւ ոճերու դրոշմը կը կրեն:

Ագուստեւի հովիտը անյիշելի ժամանակներէն ի վեր եղած է մարդկային բնակութեան բանուկ վայր: Այդ մասին կը վկայեն հնագիտական բազմազան նիւթերը՝ պեղածոյ առարկաներ, կիկլոպեան ամրոցներ, հին բնակատեղիներ: Դեռ հազարամեակներ առաջ ասկէ անցած է Արարատեան աշխարհէն դէպի հիւսիս տանող կարաւաններու ճամբան:

Ագուստեւի հովիտն ալ ենթարկուած է ժամանակի բիրտ հարուածներուն: Լեռնային բարձր վայրերու մէջ կառուցուած բերդերը՝ Մանթաշը, Կայան բերդը, Բուղուրը, Աղջկան բերդը՝ իրենց անառիկ պարիսպներով ու աշտարակներով մարմնացուցած են ազգին դիմադրական ոգին, բիրտ ուժերուն դիմադրելու անոր կորովը: Այլեւ աւերողներուն ու ասպատակողներուն ժողովուրդը հակադրած է ապրելու անսեղիտալի կամքը, կառուցման, ստեղծումի ձիրքը: Ինքնահաստատումի գերազանց վկայագիրներ են Հաղարծինն ու Նոր Գետիկը, Մակարի վանքն ու Դեղձնուտին, Կիրանց վանքն ու Սրուեղի յուշարձանախումբերը:

Միջնադարեան Հայաստանի կեանքին մէջ կարեւոր դեր կատարած է Նոր Գետիկը, որուն հիմնադիրն է մեծ մատծող, գիտնական, օրէնսդէտ, առակագիր Մխիթար Գօշը: Անոր օրով շատեր հոն կ'երթային սորվելու:

Երկար տարիներ Նոր Գետիկի մէջ աշխատած է պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցին: Հին աղբիւրները կուտան անունը ճարտարապետ Մխիթար Հիւսնի: Վերջապէս այս վայրին հետ է կապուած Պօղոս վարպետին ստեղծագործութիւնը: Անոր կերտած «Ասեղնագործ խաչքարերը» հայ միջնադարեան արուեստի հրաշալիքներ են:

Եզակի գործ է Մակարավանքի գլխաւոր եկեղեցիին բեմառաջքին քանդակային յօրինուածքը, որուն մոթիֆները, ի դէպ, համօրէն օգտագործուած են Երեւանի գոց շուկային զարդափեղկին վրայ, ստանալով միաժամանակ արդիական հնչեղութիւն:

Աշխատութիւնը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Ագուստեւի հովիտին բնութեան, կենդանական ու բուսական աշխարհին, աղբիւրներուն ու գետերուն, ընդերքի հարստութիւններուն վերաբերեալ:

Հայաստանի անտառներուն աւելի քան մէկ հինգերորդը բաժին կ'իյնայ այս հովիտին: Դիլիջանի եւ Իջեւանի անտառներուն մէջ մնացած են շատ ծառատեսակներ, որոնք այսօր հազուագիւտ արժէքներ են:

Ներքին Աղդան գիւղի ծայրին մինչեւ այսօր կը մնայ վիթխարահասակ կաղնի մը, որ ըստ աւանդութեան, 450ին տնկած է Վարդան Մամիկոնեան, երբ իր զօրագունդով յաղթական կը վերադառնար Խաղխաղի (այժմ Ղազախ քաղաքը) ճակատամարտէն:

Բնութեան սքանչելի յուշարձան է նաեւ այն սօսին՝, որ կը գտնուի Սարի գիւղի մօտերը: Տարեցներու համաձայն, այդ ծառը պաշտամունքի առարկայ եղած է տեղացիներու կողմէ: Ի դէպ, հին ժամանակներուն մեր երկրին բնութեան բարիքներէն խնայողաբար օգտուելու սովորութիւններ գոյութիւն ունեցած են, որոնք արդէն Մխիթար Գօշի դատաստանագիրքին մէջ ստացած են իրաւական բանաձեւում:

Վ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԻՆԵՁՕՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապրիլ 12ին, Շաբաթ երեկոյ, Մարսէյլի Կաթողիկէ ուսանողներու գեղեցիկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Խարբերդի Եղեգի գիւղի հայրենակցականի գինեձօնը՝ նուիրուած Ս. Նշանի:

Մեծ թիւով հայրենակիցներ ներկայ գտնուեցան հայրենական տպաւորութիւններ եւ յուշեր ունենալու եւ ապրելու համար:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Կ. Տէրտէրեան, որ յանուն կազմակերպիչ մարմնին նախ ներկաները հրաւիրեց յոտնկայս յարգելու յիշատակը նահատակուած Եղեգցիներուն: Ապա յիշեց, թէ հայրենակցականը հիմնուած է 1925ին առաջին Ֆրանսայի մէջ (Մարսէյլ), դիտել տուաւ, որ շատեր մեկնեցան անվերադարձ, ուրիշներ սպիտակ մազերով դեռ կը շարունակեն աշխատիլ մեր գաղութին մէջ: Նման երեկոյթներուն նպատակն է վառ պահել յիշատակը հայրենի օճախներու, որոնք, աւաղ, այսօր կը գտնուին կիսաւեր վիճակի մէջ ոճրագործին կըռունկներուն տակ:

Երեկոյթի ընթացքին եղան երգեր, արտասանութիւններ նորահասներու կողմէ: Յիշենք մէկ քանին:

Արտասանեց Օր. Ա. Մուրատեան, երգեցին Քորթողեան քոյրերը, ձեռնադաշնակի վրայ նուագեց Օր. Մ. Վարդանեան:

Փափաքելի է, որ յաճախադէպ ըլլան նման երեկոյթները եւ մասնակցին բոլոր համագիւղացիները:

Կ. Տ.

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Փոքր պաշտօնեայ մը տանց դուռը զարնելու կը մտնէ գործատիրոջ սենեակը: Լեզուն քաշելով, մելանը տնօրէնին երեսին կը նետէ, յետոյ թղթամանը գլուխը կ'անցընէ երբ այդ պահուն, ընկերները սարսափած կը պոռան «Այլեւս, կատակ էր, թիէրսէն չես շահած»:

Hommage à Komitas

Mais à ce moment, une chance s'offre au jeune prêtre. Le Catholicos — le populaire et bien connu Khrimian Haïrig — lui propose un stage à Berlin. Il lui trouve même un mécène (Alexandre Mantacheff) qui accepte de prendre en charge la totalité des frais occasionnés par le séjour et les études. C'est en Mai 1896 que Komitas part pour Berlin.

Il entre dans la classe de Richard Schmit pour qui il devient vite un ami. Pendant trois ans l'illustre musicien témoigne à Komitas une sollicitude paternelle et une préférence marquée. Il le pousse à étudier et à effectuer des recherches sur le folklore arménien en même temps que sur la philosophie de la musique. Le jeune homme écoute ses conseils ; il mène de front de brillantes études musicale au conservatoire et philosophique à l'université.

En 1899, il reçoit le grade de Docteur pour une thèse consacrée à la « musique kurde » ouvrage qui soulève un grand mouvement d'intérêt. Komitas travaille alors le concert avec des noms illustres : Belerman, Oskar Fleicher, Max Zeiffert, Fritz Lender. Il fait des conférences sur la musique populaire et religieuse arménienne. Il en montre la particularité et la richesse. Il en précise les nuances avec la musique occidentale. Il montre l'influence du chant religieux sur le chant folklorique. Pour mieux se faire comprendre il n'hésite pas à user d'un procédé qui lui sera toujours familier : celui d'agrémenter ses conférences par des exemples chantés. Tous ses articles, ses conférences connaissent un immense succès en Allemagne. Ils trouvent un très large écho dans les capitales européennes.

En Septembre 1899 le R. P. Komitas revient à Etchmiadzine. Il reçoit un accueil enthousiaste. Dès son retour il se met à l'ouvrage. Pour lui une seule chose compte désormais : exprimer l'âme du peuple arménien, cette âme qui se trouve enfermée dans tous les chants et danses populaires et qu'il va recueillir de ville en ville, de village en village. A chacune de ces étapes, Komitas écoute, discute, enregistre, chante. Il sait que les paysans qu'ils rencontre possèdent des richesses extraordinaires qu'hélas ils ignorent. Rien d'étonnant donc que ces derniers promènent sur le prêtre un regard amusé. Les agriculteurs qui l'appellent : « Dagh GANTCHOGH VARTABED » (le père musicien) apostrophent en plaisantant celui qui était aussi un redoutable joueur de « Tavli » : « *Eh, mon père vous chantez, vous sans vous préoccuper des labours et du bétail* ».

Komitas répond d'un rire joyeux et amusé. Il sait que ces airs que se transmettent de génération en génération ces hommes et ces femmes de la terre constituent un capital historique des plus précieux, qu'ils sont le reflet fidèle des mœurs, de la vie et de l'histoire du peuple arménien.

Ne l'a-t-il pas écrit lui-même en présentant le concert qu'il donna le 2 Avril 1911 à Constantinople :

... « *Le paysan est le propre fils de la nature, aussi a-t-il senti la nature de toute son âme, de tout son cœur.*

« *Dans ses chants, c'est la nature qui parle, car la nature a d'abord parlé en lui.*

« *Dans son cœur, l'océan de la nature s'émeut, car lui-même vogue sur les vagues de la nature.*

« *Ses chants sont sa vie, puisque toute sa vie il l'a inspirée à ses chants.*

« *Enfin, les chansons villageoises sont des miroirs parlants de diverses sortes, qui, chacun reflète le site, le climat, la nature, et la vie des lieux où elles ont pris naissance* ».

Cette moisson abondante de chants populaires Komitas Vartabed va la traiter comme un chimiste traite la matière.

Mais Komitas va aussi plus loin. Puisqu'il professe que les chants religieux expriment l'âme du peuple, il ne pense pas que ceux-ci doivent rester enfermés à l'intérieur des églises. Ils doivent aller se répandre dans le peuple. Aussi présente-t-il en 1904 à Etchmiadzine, hors d'une église, sur une scène de théâtre, des chants liturgiques polyphoniques qu'il vient d'harmoniser.

Il déclanche là sa bataille d'Hernani. Certes, le grand musicien tient tout le monde sous le charme. Mais son initiative ne constitue-t-elle pas une profanation ?

Présenter des chants religieux sur une scène de comédiens à la même place où se présentaient des femmes est un sacrilège, proclament les plus attardés. Le chant liturgique doit se populariser, rétorquent les modernes de l'époque.

JOSEPH FRANCESCHI

(*à suivre* - 2)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ *Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ*

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԴՈՐԾԵԱՆ

*Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավա*րութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւղինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան* :

Դաշնակ.— *Օր. Մատլէն Մարկօ սեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Այրի Տիկին Սահակ Նալպանտեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (*Ապրիլ* 23) *ժամը* 14-*ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը* :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

34 *Րիւ Ռիշէ, Փարիզ* (9):

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միու-*թիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին* :

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բը-*նոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ ար*-*ուարձաններու հայրենակիցները կը հրա*-*ւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին* :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի *անկիւնը* (Թեռ–փլէն):

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն ընկեր Անդրէ Պաղտասար-*եան, խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ յիսուն ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին* :

Մարսէյլէն Պ. Տէրտէրեան Ս. Նշանի տօնին առթիւ՝ 15 *ֆրանք* :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ուրբաթ, Ապրիլ 25, *ժամը* 22*էն* 22·40 *Ֆրանս – Էնթէռ* (*Լիոն – Ռեժիոնալ*) *մի*-*ջին ալիք* 498 մեթր : *Պատմական ոդեկո*-*չում Ժան Սալվեանի* .—

Բանաստեղծ մը՝ հերոս մը՝

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Թարգմանութիւններ Վահէ Կոտէլի, ներկայացում՝ Ֆ. Ֆէյտի եւ Լիւք – Անտ-*րէ Մարսէլ* :

Երաժշտական մասնակցութիւն՝ Կոմի-*տաս, Եկմալեան, Տիգրանեան եւն.* :

Խումբ՝ Թաթուլ Ալթունեանի :

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

Երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք

Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN

Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

ՆՈՒԷՐ

Վերջերս Պ. Վահրամ Մուսկոֆեան 50 *ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին Տիկին Հեղինէ Գարակէօզ*-*եանի մահուան ի յիշատակ* :

(*Ստանալ « Յառաջ »էն*) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (*Ապրիլ* 25) *ժամը* 21*ին Մշակոյթի Տան մէջ: Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն* :

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 *Ապրիլ, ժամը* 16*ին Հայ*-*րապետական ճաշնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն* :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ մասվաճառ մը: Ամբողջ Թաղին միակ մասվաճառատունն է, ամսական վարձք՝ 200 *ֆրանք* :

Դիմել 28 ՊՈՒԼՎԱՌ ՔԱԶԱՄՊԼԱՆՔԱ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

GALERIE ARTEMONT
147, Bd. du Montparnasse

ԺԻԶԷԼ-ԱԼԻՆ ՄԵԼՔՈՆ

իր իւղանկարները կը ներկայացնէ

Ապրիլ 16էն 30

Բաց է ամէն օր, կիրակի ալ, ժամը 14*էն* 19 *բացի Երկուշաբթի օրերէն* :

ԱԶԳ. ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

Նախագահութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ

Երկուշաբթի Օգոստոս 4էն
Ուրբաթ, Օգոստոս 8

Արձանագրութեան համար դիմել.—

Mgr. J. Tchouhadian
92, Rue d'Aubagne
13 - Marseille (1er), Tél. CO. 42-84

M. l'Archiprêtre M. Momdjian
14, Rue de la Claire - 69 Lyon (9e)
Tél. : 83-77-40

R. Père J. Atamian
10 bis, Rue Thouin, Paris (5e)
Tél. : ODE. 02-12

Rév. Père A. Kessedjian
69, Av. H-Barbusse
Arnouville-les-Gonesse, Tél. : 15-56

M. l'Abbé J. Lévonian
33 bis, Rue Raoul-Batany
92 - Meudon

M. l'Abbé Kétchédjian
110, Rue Vimaine - 38, Vienne

M. l'Abbé M. Yédicardachian
2, Rue Béal, 42, Saint-Chamond
Tél. : 22-09-86

Արձանագրութիւնները կը փակ-*ուին Յուլիս* 15*ին* :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանու-թեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ *ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ*

Կը խօսին՝

Maître DIDIER AUBOURG

(*Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide*)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ — ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ-ԼԸ ՇԱՍԱՆԵԸ, մեներգ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (*ընկերակցութեամբ Տիկին Ռուսսէթի*), դաշնակ Օր. ՀԻՒԿԷԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆ, արտասանութիւն Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԱԹՄԱՃԵԱՆ, նուագ եռեակի մը կողմէ (Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Օր. Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ), *Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարու-թեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ* :

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գա-ղութին, Ապրիլ 27ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30*ին «Սէրքլը–Կաթոլիկ»ի* (*Սէն Լուի*) *սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս*

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ — *Կը խօսի Մ. ՍԻՍԼԵԱՆ*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան *եւ* Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան եւ էմ. Թաշ-ճեան, *Ռոմանէն* (*արտասանութիւն*), Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէսինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (*Ազգ. Միութեան Ատենապետ*) *ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ*

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՍԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին: Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հաւաք-կութենէն, ժամը 11,30*ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, ուրկէ պիտի Թափօր կազմել դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի* :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպու-թեամբ Յարանուանութեանց երեք պետերուն եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպու-թեանց :

Տեղի կ'ունենայ հետեւեալ ժամանակացոյցով, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին : *Երե-կոյեան ժամը* 7*ին, Ծաղկեպսակի զետեղում* Վէյէօռ տը Փիէռ *Պէլքուրի հրապարակ*:

Երեկոյեան ժամը 8·30ին, *Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն*:

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, *առաւօտեան ժամը* 10*ին հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ Ս. պատարագ Ֆուրվիէրի Մայր Տաճարին մէջ: Նոյն ժամուն պաշտամունք Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ* :

Կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 3·30*ին 6րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ* (58 Րիւ տը Սէզ), *Լիոն*

Սգահանդէս : Կը խօսին՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (*հայերէն*) *ՏՈՔԹ. Շ. ԴԱՋԻՆԱՃԵԱՆ* (*ֆրանսերէն*)

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (*հայերէն*)

Պիտի ըլլան երգեր եւ արտասանութիւններ տեղւոյս կարող ուժերու կողմէ :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան, մասնակցութեամբ Ս. Շամոնի կազմա-*կերպութեանց : Ապրիլ* 24, *ժամը* 21*ին, Ս. պատարագ նահատակաց համար : Ապ*-*րիլ* 27 *ժամը* 21*ին, հանդէս, գեղարուեստական բաժին : Յուցադրութիւն հայրե*-*նի կոթողներու,* 10 Րիւ Փիէռ Քիւռի *սրահը* :

Կը խօսի՝ Պ. Մ. ՍԻՍԼԵԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 22ԻՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ԽԸՏՇՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

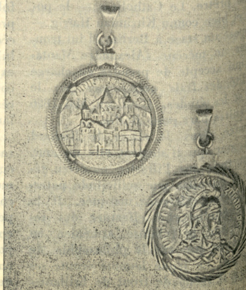
ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN

**66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63**

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏՇՐԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
23 AVRIL
1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11495 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE No 11.495

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈՒՍԱՔ ՄՈՍԿՈՒԱ Է

ԶԱԹՈՓԷՔ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Ճնշումը օրէ օր զգալի կը դառնայ Չե–խոսլովաքիոյ մէջ եւ կառավարութիւնը յայտարարած է թէ քննութիւն կը բացուի ողիմպիական նախկին ախոյեան Էմիլ Զաթոփէքի դէմ : Պաշտպանութեան նա–խարարութեան մէկ բանբերը ճշդեց թէ գնդ. Զաթոփէք պաշտօնազրկուած էր, որովհետեւ «սխալ լուրեր տարածած էր եւ իր ընթացքը հակառակ էր Պաշտպա–նութեան նախարարին հրահանգներուն» : Աւելի մանրամասնութիւն չի տրուիր այս մասին : Բանակի մարմնամարզութեան մարզիչն էր եւ Չեխերուն համար, Տիւպ–չէքէն ետք, ինքն է որ ամէնէն աւելի կը խորհրդանշէր «Փրակայի գարունը» : Ստորագրած էր «երկու հազար բառերու մանիֆեստը» որ «պահպանողականներու» հեռացումը կը պահանջէր եւ որ հիմ ծա–ռայէր Վարշաւայի հինգերուն միջամտու–թեան : Զաթոփէք քանիցս բողոքած էր հրապարակաւ խորհրդային գրաւման դէմ :

Իր այդ դիրքը պատճառ եղած էր որ–պէսզի որ անցեալ Յունուարին կորսնցնէ իր պաշտօններէն մաս մը : Հակառակ ատոր, անցեալ շաբաթ, Զաթոփէք յայտարարած էր փիլիսոփայութեան լսարանի ուսանող–ներուն առջեւ թէ Չեխոսլովաքիա փրկը–ւած էր զինուորական փուչէ մը, Հուսա–քի պաշտօնի գլուխ գալէն քիչ ետք Զա–թոփէքի դէմ ձեռք առնուած այս միջոցը առաջին շօշափելի արարքն է նոր ղեկա–վարութեան, մանաւանդ այսքան ժողո–վրդական դէմքի մը նկատմամբ : Ամէն պարագայի մէջ, ամէն ոք վստահ է թէ Զաթոփէքի դէմ եղածը աւելի կրնայ լա–ւել միայն տրամադրութիւնները, մանա–ւանդ ուսանողական շրջանակներուն մէջ, բայց կը թուի թէ իշխանութիւնները չեն վարանիր նման քայլ մը առնելէ, ընդհա–կառակն կը նախընտրեն վէրքը ճեղքել : Փիլիսոփայութեան լսարանի ուսանողնե–րը արդէն 47 ժամուան գործադուլ մը հռչակած են բողոքելու համար Տիւպչէքի եւ Զմրկովսկիի պաշտօնազրկման դէմ եւ նաեւ Հուսաքի ճառին կարգ մը պարբերութիւններուն դէմ : Նոր քարտու–ղարը մանաւանդ դէմ արտայայտուած էր ուսանողներու եւ մտաւորականներու :

Առաջին անգամ ըլլալով, Ռուտէ Պրաւօ թերթը Տիւպչէքի վրայ կը յարձակի, զոր կը մեղադրէ որ « չէ կրցած բաւարար կերպով գլուխ բռնել հակընկերվարական ուժերու կազմութեան » : Թերթին խմբ–բագրականը կ'ըսէ որ անհրաժեշտ է վերջ տալ այժի պատեհապաշտութեան կուսակ–ցութեան ծոցին մէջ իսկ, որպէսզի կարե–լի ըլլայ գլուխ հանել գործուած ծանր սխալները : Ամէն կողմ լեզուն փոխուած է արդէն : Պոհէմիոյ եւ Մորավիոյ կու–սակցութեան պարագլուխը յայտարարած է այժի օր թէ Լրագրողներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները անբաւարար են : Պէտք է ոչ միայն գրաքննել թերթերը, այլեւ «գէշ խօսը» փոխարինել համայնա–վար խմբագիրներով, որոնք կամովին կը պաշտպանեն կուսակցութեան գիծը : Այս ուղղութեամբ արդէն գործիչներ պիտի ղրկուին գործատուները համոզելու հա–մար բանուորները, որ «կամովին» որ–դեգրեն կուսակցութեան «կարծր» գի–ծը :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Երեքշաբթի առաւօտ, Մայր Աթոռէն ստացանք հետեւեալ հաղորդա–գրութիւնը, հրատարակութեան խնդրա–նօք :

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետի որոշմամբ, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում գումարուե–լու է Եպիսկոպոսական ժողով յառաջիկայ Սեպտեմբեր 25 – Հոկտեմբեր 2ը, քննար–կելու համար այժմէութիւն ներկայացնող մի շարք եկեղեցական հարցեր, համա–ձայն կազմուած օրակարգի, որ հրապա–րակուելու է մօտ ապագային :

Սոյն ժողովին մասնակցելու համար, առանձին պաշտօնագրերով հրաւիրուած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը, Կ. Պոլ–սոյ Հայոց Պատրիարքը, իրենց Աթոռնե–րի Եպիսկոպոսներով եւ Հայաստանեայց բոլոր եպիսկոպոսները :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ
(ԿՆԻՔ)

14 Ապրիլ, 1969 թ. Ս. Էջմիածին

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍՈՒՐ Է

Ծերակոյտի նախագահ՝ Ալէն Փոհէր յայտարարած է Անժէի մէջ թէ «ոչ»ին հետեւանքը քաոս չըլլար ինչպէս կ'ըսուի ճնշում բանեցնելու համար : Փոհէր շեշ–տած է նաեւ. — «Միութեան մարդ եմ : Կը խորհիմ թէ Ֆրանսացիները մէկ մտա–հոգութիւն պէտք է ունենան, միացնելու մտահոգութիւնը : Եթէ Զօր. տը Կոլ եր–թայ, կը ցաւիմ, բայց վստահ եղէք որ փոխանցման շրջանը կ'ապահովեմ, ինչ–պէս Սահմանադրութիւնը ինծի պարտա–կանութիւն կուտայ : Բայց կը կարծեմ թէ վայել չէ թեկնածու ըլլալ աթոռի մը, որ պարապ չէ : Կ'ըսեմ ուրեմն ձեզի թէ թեկնածու չեմ եւ ձեզի ժամադրութիւն կուտամ՝ վերջը :

× Եւրոպա 1 կայանէն, նախարարա–պետը յայտարարեց թէ իր տեղը պիտի մնայ եթէ «ոչ»ը յաղթէ : Այն հարցումին թէ ինչու տը Կոլ կը սպառնայ մեկնիլ, Քուվ տը Միւրվիլ պատասխանած է. — «Զօր. տը Կոլ, տասն մը առաջ, յայտ–նեց թէ պարտականութիւն ունէր մինչեւ իր վախճանը տանելու իր պաշտօնը : բայց իր մաքին մէջ, անիկա կապուած չէր հանրաքուէի հարցին : Հանրապե–տութեան նախագահը յստակ կերպով յայտնեց իր տրամադրութիւնները՝ եթէ «ոչ»ը յաղթէ, կը մեկնի : Մեր համա–քաղաքացիներուն մեծ մասը յստակ կեր–պով կը տեսնեն թէ Սահմանադրութեան նախատեսած ժամանակաշրջանին մէջ, Հանրապետութեան նոր նախագահ մը կ'ընտրուի որ բնականաբար, անմիջապէս նոր կառավարութիւն մը կը նշանակէ» : Այս ձեւով է որ նախարարապետը կը հասկցնէ թէ «ոչ»ի պարագային, կը մնայ կառավարութեան գլուխը :

Պետական ձայնասփռակերասփիւռէն, Եր–կուշաբթի իրիկուն խօսած են անկախ ծե–րակուտական Պլոնտէլ եւ նախարար Տրպ–րէ :

× Նանսիի Թաղապետական Խորհուրդը կը սպառնայ հրաժարիլ եթէ Նանսի Լօ–ռէնի մայրաքաղաքը չմնայ : Արդարեւ, շրջաններու վերածումը քուէարկուելէ իսկ առաջ, ապագայ ծրագիրը հրապա–րակուած է եւ յայտնուած նաեւ թէ Լօ–ռէնի վաղուան մայրաքաղաքը կը նախա–տեսնուի՝ Մէս : Այս ծրագիրն է որ մեծ իրարանցում ստեղծած է Նանսիի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ շրջող կարգ մը զը–րոյցներու համար, Մայիս մէկին, կը–նայ զինուորական տողանցք տեղի չու–նենայ, ինչ որ աննախընթաց կ'ըլլայ :

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ ահաբեկչական արարք–ները կը բազմանան : Զանազան եղեռնա–փորձեր եղած են կառավարական անդամ–ներու դէմ :

ՊԱԼԹԻՄՈՐԻ մէջ, «վայելչութեան յարգանքը» պահելու համար ցոյց մը կազմակերպուած էր, որ կռիւով վերջա–ցած է : Այս ցոյցը որոշուած էր անցեալ Մարտ 23ին, բողոքելու համար ամէնօր–եայ կեանքի ադեղութեան դէմ, թերթե–րու եւ շարաթաթերթերու մէջ : Բայց ե–րիտասարդ ցուցարարներ ջղայնացած ե–րաժշտական յայտագրի միջակութենէն, ճառերէն եւ աղօթքներէն, յանկարծ կատղած են : Բազմաթիւ վիրաւորներ կան : :

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տիկին Էլէնա տը լա Սուչէռ, հեղինակ «Ցեղասպանութիւնը հազար նկարներով» հատորին, որուն անդրադարձած ենք ա–տենին, խօսք առնելով, յայտնեց թէ իրեն համար դժուար է խօսիլ Հայկական Հար–ցի մասին, Տըփրէօյի եւ Մայէրի նման բանախօսներէ ետք, որոնք հինէն քաջ ծանօթ են հայկական ողբերգութեան : Յիշեցթէ յապաղած ինքնադիտակցութիւն մը ունեցած է ինք, 3 տարի առաջ, երբ վերոյիշեալ գրքին առթիւ ուսումնասի–րած է հայկական ջարդերու նկարներն ու փաստաթուղթերը եւ զգացած ամբողջ ա–հաւորութիւնը եղածին, հակառակ անոր որ կը պատկանի սերունդի մը, որ ճաշա–կած է Սպանիոյ եղբայրասպան պատե–րազմին եւ Բ. աշխարհամարտի սոսկու–մը : Այդ վկայութիւնները եկած են փաս–տելու իրեն թէ հայ ժողովուրդը կրած է ամէնէն ցեղապաշտ ցեղասպանութիւնը բոլոր ժամանակներու : Տիկինն ալ նկա–տած է թէ Թուրքերը ծրագրային ձեւով եւ հին ատելութիւններու կուտակումով մըն է որ ձեռնարկած են ժողովուրդի մը բնաջնջման :

Էլէնա տը լա Սուչէռ յիշեց պատմական Թօյնպիի հատորը եւ վկայութիւններ բե–րաւ անգլիացի մտաւորականէն, ինչ–պէս նաեւ փաստաթուղթեր Արամ Անտոն–եանի հատորէն : Պատմեց պարտիզակցի փոքր մանուկի մը հերոսական կեցուած–քը, աքսորի ճամբաներուն վրայ : Չար–չարուած, անդամահատուած, որուն լե–զուն կտրած էին եւ որ չկարենալով խօս–քով զգուշացնել կարաւանները որ ճամ–բան փոխեն, ձեռքի շարժումներով կ'ազ–դարարէր անոնց որ ուրիշ ճամբայ առ–նեն, խուսափելու համար Թուրքերէն : Այդ երախան, ըստ Տիկին Էլէնա տը լա Սուչէռ, եթէ ողջ մնացած ըլլար, հա–մաձայն պիտի ըլլար Դաշնակցութեան կազմակերպած այս երեկոյթին : Ծանրա–նալով փոքրամասնութեանց իրաւունքնե–րու վրայ, բանախօսը երկարօրէն ծանրա–ցաւ ուրիշ փոքրամասնութեան վրայ՝ Պասքերու, որոնք նաեւ կը պայքարին յա–նուն իրենց դատին եւ յիշեց անոնց աշ–խատանքները այդ ուղղութեամբ :

Օրուան վերջին բանախօսն էր՝ ընկեր Բարգէն Փափազեան, որ ներողամտու–թիւնը խնդրելէ ետք նախագահ Տըփրէօ–յի, որ հայերէն կը խօսի, ըսաւ :— «Ա–կէ յիսուն տարի առաջ, 1919 Յունուա–րին, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա, Ամերի–կա եւ Ֆրանսա միացեալ յայտարարու–թեամբ մը կը ձեւուրէին դաշնակիցնե–րու տեսակէտը օսմանեան կայսրութեան հպատակ ժողովուրդներու ապատագրման մասին եւ կ'ըսէին թէ անոնք պէտք է ան–ջատուէին Թրքական կայսրութենէն : Մէկ տարի ետք, 1920 Յունուար 19ին, դաշ–նակիցներու գերագոյն խորհուրդը Տէ Ֆաքթօ կը ճանչնար Հայաստանի անկախ եւ ազատ Հանրապետութիւնը :

1920, Մարտ 20ին, Լորտ Քըրզընի առա–ջարկութեան վրայ, Ազգերու դաշնակ–ցութեան գերագոյն խորհուրդը կը դնէր թէ հայկ. Պետութեան մը կա–ռուցումը եւ անոր մասնակցութիւնը Ազ–գերու Դաշնակցութեան մարդկութեան համար կատարելութիւն մըն էր : 1920 Օ–գոստոս 10ին ձեզի ծանօթ՝ Սեւրի Դաշ–նագիրը : Յետոյ սակայն Լօզանի մէջ, Հայկական Հարցը կը նետուէր անլոյծ մնացած փշոտ հարցերու թղթածրարին մէջ» :

Այս պատմական ամփոփ յիշատակու–թենէն ետք, Տոքթ. Փափազեան շեշտեց թէ անկէ ի վեր մեծ պետութիւնները լուռ կը մնան, կարծելով թէ լռութեամբ կա–րելի է թաղել Հայկական Հարցը, բայց իրաւունքին մէջ, յաւիտենականութիւն կայ : Թուրքը կարծեց ցեղասպանութեան դիմելով վերջնական լուծեան դատա–պարտել հայ ժողովուրդը, բայց երեք տարի ետք՝ Սարտարապատ եղաւ, Բաշ–Ապարան եղաւ, Մայիս 28ը եղաւ, Ազատ եւ Անկախ Հայաստան եղաւ :

Բանախօսը շեշտեց թէ բոլոր ժողո–վուրդները ազատ ապրելու իրաւունքն ու–նին, իրենց հողերուն վրայ, ազատ եւ անկախ պետականութեամբ, բայց մեծ պետութիւնները, անտեսելով այս իրո–ղութիւնը, կը շարունակեն ուժի քաղա–քականութիւն մը : Կրկնելէ ետք թէ լը–ռութիւններով հարցեր չեն լուծուիր, Ընկեր Փափազեան անդրադարձաւ ներկայ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին ու սահմանային մշտական ու փոխադարձ սպառնական եւ լարուածական վիճակին, բացատրեց թէ իրապաշտ մօտեցում մը մեծ պետութեանց կողմէ կրնար լուծում մը գտնել այդ վիճակին : Կարգ մը պե–տութիւններ, որոնց կարգին Խորհ. Մի–ութիւնը կը սարսափին անկախութիւն բառէն եւ ի զուր տեղ թշնամանք կը տեսնեն ժողովուրդներու անկախութեան ձգտումին մէջ :

Բայց ժամանակը եկած է գտնելու իս–կական լուծումը, վերջնական լուծումը, միա՛կ լուծումը եւ գտնելու համար այդ միակ լուծումը մեծ պետութիւնները պէտք է այլեւս հասկնան թէ ժամանակը եկած է նաեւ զիրար հասկնալու, զիրար ըմբռնելու : Ու վերջ տալու համար լար–ուածային այդ վիճակին, իրագործելու միակ լուծումը, օգտակար եւ արդար մի–ակ լուծումը՝ երկու մեծերու եւ Միաց–եալ Ազգերու Կազմակերպութեան երաշ–խաւորութեամբ, ապահովուած սահման–ներով եւ համաձայնութեամբ, առաջա–ցընելն է Հայկական հողերու վրայ, եւ քաղաքական չէզոք դիրքով, ազատ, ան–կախ եւ միացեալ Հայաստան մը, որու կորիզը կենսատու մղիչ ուժը կ'ըլլայ ներ–կայ Հայաստանը եւ ամբողջութիւնը կ'ըլ–լայ Սեւրի սահմաններուն մէջ նշանակ–ուած հայապատկան հողերը :

Ընկեր Փափազեանի ճառով վերջ կը գտնէր հանդէսին առաջին, պաշտօնա–կան մասը : Երկրորդ մասին մէջ, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Նայիրի պարախումբը ներկայացուց հայկական պարերու շարք մը, որմէ ետք հանդէսը վերջացաւ նա–խագահ Է. Տըփրէօյի փակման խօսքե–րով :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ՋԱՄՊԱՔՃԵԱՆ

Այս տարի ծննդեան ութսունամեակն է ռումէն արուեստի աշխարհին մէջ կարկառուն դարձած դէմքի մը, որ Գր. Ջամպաքճեանն էր, ծանօթ՝ ռումէն նկարչութեան բերած իր թանկագին նպաստով եւ նկարներու համբաւաւոր իր հաւաքածոյով, որ կը պահուի ներկայիս իր անունը կրող թանգարանին մէջ։

Ծնած էր Քոնսթանցա, եւ իր բարձրագոյն ուսումը ստացած էր Պելճիքա, հետեւելով Անվէրսի առեւտրական դասընթացքներուն, ինչպէս նաեւ Ջուլթակի՝ որ արուեստի իր նախընտրած ճիւղն էր այն ատեն։ Նկար հաւաքելու տենչը յետոյ է որ յայտնուեցաւ իր մէջ, կիրքի վերածուելով տակաւ, եւ իր հաւաքածոն դարձնելով հետզհետէ երկրին ամէնէն համբաւաւորներէն մին։

Նկարներու սովորական հաւաքիչ մը չէր եղած սակայն Ջամպաքճեան։ Նկարներ հաւաքելու իր այդ կիրքը մօտէն շփման մէջ դրած էր զայն արուեստի աշխարհին հետ, եւ ռումէն ու օտար արուեստագէտներու հետ ունեցած մշտական իր կապը, իր անվերջ այցելութիւնները աշխարհի հռչակաւոր թանգարաններուն, հաւաքածոներուն եւ նկարչական աշխատանոցներուն, ինչպէս նաեւ իր երկարատեւ ընթերցումները զինքը մասնագէտի մը վերածած էին, տեսակ մը իսկական արուեստաբանի։

Իր հիմնական շահագրգռութիւնը ռումէն նկարչութեան վերելքն ըլլալով եւ ռումէն վարպետներու գլուխ գործոցները իր հաւաքածոյին մէջ համախմբել ըլլալով հանդերձ, ան սէր տուաւ ֆրանսական արդի դպրոցին՝ որուն վարպետներէն շատերուն նկարներուն տիրացաւ, յաճախ նիւթական մեծ զոհողութեանց գինով։ Այնպէս որ իր հաւաքածոյին մէջ ռումէն վարպետներու կողքին տեղ գտան նաեւ ֆրանսացի ժամանակակից մեծ արուեստագէտները, ինչպէս Սեզան, Ռընուար, Պոնար, Տերէն, Մաթիս, Քուրպէ, Տըլաքրուա, Մոնէ, Փիքասօ, Սիսլէյ, Մարքէ եւայլն։

Ջամպաքճեան յայտնուեցաւ նաեւ իբրեւ գրող։ Նորավէպեր գրեց նախ, որոնք արեւելեան կեանքէ էին մեծ մասամբ։ Յետոյ ուսումնասիրութիւններ նուիրեց ռումէն եւ ֆրանսացի նկարիչներու, որոնք մասամբ ամփոփուեցան 1932ին Արուեստի էջերում մէջ։

Հայ արուեստն ալ ճանչցող մը հանդիսացաւ Ջամպաքճեան։ Ան երկար ատեն հեռու մնացած հայ կեանքէն՝ շատ ուշ էր միայն որ շփում առաւ հայ արուեստի եւ մտքի արտայայտութեանց հետ։ Հայ արուեստի ցուցահանդէսին մէջ ցուցադրուած նմոյշները 1930ին, նոր հորիզոն բացին իրեն ալ։ Ան յաջողեցաւ թափանցել հայ արուեստի հիմնական ոճին, եւ իր յօդուածները, զորս հրատարակեց «Անի»ի զանազան հատորներուն մէջ՝ հայ ճարտարապետութեան, հայ գորգարուեստին, խորանի հայկական վարագոյրներու մասին, ի վեր կը հանէին հիմնական այդ ոճը, որ իրերը ոճաւորելու եւ բնութիւնը երկրաչափական գիծերու մէջ ներկայացնելու ինքնատիպութեան մէջ կը կայանար։ «Հայ ճարտարապետութեան ոճին, կը գրէր ան, արդիւնք է հայ ժողովուրդի հակումին դէպի երկրաչափական ձեւերը, դէպի հաւասարաչափութիւնը եւ համաչափութիւնը, որոնք ի յայտ կուգան ի մասնաւորի հայ ճարտարապետներու կառուցումներուն եւ քանդակագործ վարպետներու զարդաքանդակներուն մէջ։

Ջամպաքճեան մաս առաւ յետոյ հայ հանրային աշխատանքներու մէջ ալ, մասնաւորապէս հայ միտքն ու արուեստը ռումէններուն ծանօթացնելու ձեռնարկներուն։

Իր կեանքի վերջին տարիներուն բուռն ցանկութիւն ունէր հայ հողին վրայ իսկ երթալ շօշափելու հայ արուեստի հետքերը։ Իր առողջութիւնը սակայն թոյլ չտուաւ իրագործելու իր փափաքը։ Իր աչքերը փակելէ առաջ Հայաստանի պետական թանգարանին նուէր ղրկեց տասնեակ մը նկարներ եւրոպացի վարպետներէ, ինչպէս Թէոտոր Ռուսոյէ, Պուտէնէ, Տիազ տը լա Փենեանէ, Լանքրէյէ, Մոնթիչելլիէ, Նէերէ եւայլն։ 1947ին ռումէն նկարիչներու իր ճոխ հաւաքածոն նուիրեց պետութեան, զետեղուելու համար իր անունը կրող թանգարանին մէջ, որուն անունով պիտի կոչուէր նաեւ փողոցը։ 1948ին ընտրուեցաւ Ռումանական Ակադեմիայի թղթակից անդամ, իսկ 1957ին պարգեւատրուեցաւ Աշխատանքի Ա. կարգի շքանշանով։ Աչքերը ընդմիշտ փակելէ առաջ Ջամպաքճեան պետութեան կտակեց ֆրանսական նոր դպրոցի վարպետներուն իր այնքան արժէքաւոր հաւաքածոն։

Երբ 1962 Սեպտեմբեր 18ին մեզմէ այլեւս կը բաժնուէր ան, Ռումանական Ակադեմիան, Մշակոյթի եւ Արուեստի պետական կոմիտէն եւ կերպարուեստի Արուեստագէտներու Միութիւնը կ'ըսէին իրենց մահազդին մէջ.

«Արուեստի հանդէպ անոր ունեցած վառ սէրը, անոր լայն մտահորիզոնը, իսկական արուեստի արժէքներու նկատմամբ անոր միշտ թարմ խանդավառութիւնը աւելի քան չորս տասնեակ տարիներ Գրիգոր Ջամպաքճեանը դարձուցին ռումանական արուեստի գլխաւոր անձնաւորութիւններէն մէկը»։

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջապէս հրատարակուեցաւ «Հայ մատենագիրներ» շարքին հերթական հատորը՝ Մովսէս Կաղանկատուացիին «Աղուանից աշխարհի պատմութիւնը», որուն ընթերցողները երկար ժամանակէ ի վեր կը սպասէին։ Լոյս տեսաւ ճաշակով ու խնամքով ձեւաւորուած, համեմատաբար տանելի թուղթի վրայ։ Մէկ խօսքով՝ «Հայաստանի» հրատարակչականը ըրեր է, ինչ որ կրնայ։

Պէտք է ուրախութեամբ յիշատակել, որ երկու անուանի լեզուաբաններ՝ Վարդ Առաքելեան ու Աշոտ Աբրահամեան, պատուով կատարած են իրենց պարտականութիւնը։ Հմուտ գրաբարագէտ Վ. Առաքելեան թարգմանած, ծանօթագրած է «Պատմութիւնը» եւ գրած յառաջաբանը, որ ըստ էութեան Կաղանկատուացիի գիրքին կենսագրութիւնն է ու բնութագրութիւնը։ Իսկ Ա. Աբրահամեան բնագիրին հետ համեմատած է թարգմանութիւնը եւ խմբագրած։

Վ. Առաքելեան կատարած է կարեւոր աշխատանք մը, նախ՝ բազմաթիւ ձեռագիր օրինակներէն ու տպագիրներէն վերահաստատած է «Պատմութեան» ամբողջական ու միասնական բնագիրը։

Ինչպէս ապացուցուած է արդէն, «Աղուանից աշխարհի պատմութիւնը» մէկ հեղինակի գործ չէ, անոր մէջ ի մի հաւաքուած են երկրամասին պատմական ճամբան ցոյց տուող տասնեակ հեղինակներու երկերէն հատուածներ ու յիշատակարաններ, փաստաթուղթեր ու նամակներ, օրէնքներ ու խմբագրական լրացումներ։ Գեղարուեստական բարձր արժանիքներով աչքի կը զարնեն այն գլուխները, որոնք կը նկարագրեն Վաչական Բարեպաշտին աշխարհաշէն գործունէութիւնը, Ջվանշիրի զինուորական եւ քաղաքական գործերը, խազարներու արշաւանքներն ու ժողովուրդին հասած աղէտները։

«Աղուանից աշխարհի պատմութիւնը» մեր հին մատենագրութեան ամէնէն շատ հետազօտուած գործերէն մէկն է, սակայն որքան ալ զարմանալի թուի, անոր շուրջ ծագած հարցերէն շատերը դեռ կը սպասեն անկողմնակալ քննութեան։ Օրինակ, «Պատմութեան» նիւթին խնդիրը։ Այդ ո՞ր աշխարհի պատմութիւնն է, որո՞նք են այդ աշխարհին սահմանները, որո՞նք են այդ աշխարհին սահմանները,

«Պատմութեան» օտար ուսումնասիրողներուն շատերուն համար հիմնական աղբիւր հանդիսացած է Ք. Պատկանեանի ռուսերէն թարգմանութիւնը։ Թարգմանիչը անկեղծօրէն խոստովանած է, որ «Հազուադէպ է գիրք լոյս տեսնում իր թերութիւններէ այնպիսի լիակատար գիտակցութեամբ, ինչպէս «Աղուանների պատմութեան» թարգմանութիւնը»։

Այդ թարգմանութեան թերութիւններէն ամենամեծը գիրքին վերնագրին աղաւաղումն էր։ «Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի»ն դարձած է «Աղուանների պատմութիւն»։ Բնագրին մէջ «Աղուանից»ը «Աղուանք» երկրին սեռականն է, իսկ թարգմանիչը անոր տեղ դրած է «աղուաններ», եւ այս թիւրիմացութիւնը դարձած է ճակատագրական, որովհետեւ յետագային բոլոր հետազօտողները ամէն գնով աշխատած են գիրքին բովանդակութիւնը յարմարցնել վերնագրին, այսինքն՝ Աղուանք երկրին պատմութիւնը դարձնել աղուաններու կամ աղուան ժողովուրդին պատմութիւնը։ Հետեւաբար անկէ ետք դժուար չէր «Աղուանից աշխարհ» արտայայտութեան տակ անհերկրայօրէն ընդունիլ լայնածաւալ տարածութիւն, որուն հարաւային սահմանը Արաքսն է, իսկ հիւսիսայինը՝ Կովկասեան լեռնաշղթան։ Նոյնիսկ վերջին տարիներու ուսումնասիրութիւններու մէջ այս տեսակէտը ընդունուած է իբրեւ անառարկելի իրողութիւն, որու հետեւանքով «Աղուանից աշխարհի պատմութեան» Առանշահիկ բնիկ իշխաններն ու թագաւորները, ինչպէս նաեւ դրսեկ Միհրանեանները, կը դառնան այդ ընդարձակ երկրին տիրակալները, Կաղանկատուացիի «Աղուանքը» կը նոյնացուի յունահռոմէական աղբիւրներու «Ալպանիա» երկրին հետ, բնակիչները կը դառնան Աղուաններ կամ Ալպաններ։ Բայց բոլորովին այլ է պատմական իրողութիւնը։

Մատենագիրը գրքին սկիզբէն իսկ իր նկարագրած երկրին «Աղուանք»ի համար սահման կը դնէ «ի գետէն Երասխայ մինչեւ ցամուրըն Հնարակերտ»։ Հնարակերտը կը գտնուէր Կուրի վրայ։ Ասիկա Մ. Խորենացիի ճանչցած Աղուանք աշխարհն է՝ դարձեալ «ի գետոյն Երասխայ մինչեւ ցամուրն որ ասի Հնարակերտ... առ մեծ գետովն, որ հատանէ զդաշտն մեծ, որ անուանի Կուր»։

Յոյներն ու Հռոմէացիները (Ստրաբոն, Պտղոմէոս, Պլուտարքոս, Պլինիոս Աւագ, Ստեփան Բիւզանդացի եւ ուրիշներ) միշտ ալ Կուրէն անդին սահմանած են Ալպանիա երկիրը, Կուրէն հարաւ տարածուող շրջանը ընդունելով իբրեւ Մեծ Հայքի մաս՝ իր հայ բնակչութեամբ։ Հետեւաբար, Կաղանկատուեցիի «Աղուանից աշխարհը» հայ աշխարհ է, հայ ժողովուրդի օրրաններէն մէկը՝ իր հայ տէրերով ու հայ մշակոյթով։ Իսկ այս բոլորը ոչ մէկ առնչութիւն ունին անդրկուրեան իսկական Ալպանիա երկրին հետ։

Դեռ մէկ դար առաջ, Իվան Շոպէն շատ լաւ հասկցած էր այս պարագան՝ գրելով, թէ Կաղանկատուացիին գիրքին նիւթը հայկական Աղուանքն է։ Իսկ ռուս ուրիշ յայտնի պատմաբան՝ Ս. Եուշկով, Շոպէնէն անկախ, ժխտելով կամայական մեկնաբանութիւնները, 1930ին գրած է, թէ «Աղուանքը նոյնիսկ գտնուած էր ոչ

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Իսկ զիս ի՞նչպէս պիտի վարձատրէք իմ մատուցանելիք ծառայութեանս փոխարէն, ըսաւ յեղափոխականը նոյն հեգնական ժպիտով։

— Նախ՝ ներում պիտի շնորհենք գործած ոճիրներուդ համար, յետոյ քեզ ալ անոնց հետ արտասահման պիտի ղրկենք նոյն պայմաններով։

— Այդ ամէնքը շատ գեղեցիկ են, պատասխանեց Սաւըք պէյ, միայն թէ մէկ անպատեհութիւն մը կայ։

— Ո՞րն է այդ անպատեհութիւնը, հարցուց պալատականը որ գոհ էր տեսնելով թէ երիտասարդը իր առաջարկը ընդունելու միտում ցոյց կուտար։

— Ընկերներս պիտի չհաւանին արտասահման երթալ։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետեւ արտասահմանէն եկած են արդէն ճիշդ մահափորձերը կատարելու պաշտօնով։

— Մենք զիրենք կը համոզենք, պատասխանեց պալատականը առանց նշմարելու, որ երիտասարդը իր քիթին կը խնդար։

— Ենթադրենք թէ համոզուին ու հեռանան, նորէն ձեր նպատակին չէք կրնար հասնիլ, որովհետեւ հեռացող քանի երեսունին տեղ՝ հարիւր հատ մէջտեղ պիտի ելլեն, ու եթէ անոնք ալ յաջողիք ձեռք անցընել՝ ուրիշ հազար հատ երեւան պիտի գան... յեղափոխական շարժումը, երիտասարդ Թուրքերու մէջ, ձեր կարծածէն շատ աւելի խորապէս տարածուած է ամէն կողմ եւ չափազանցած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ, որ այսօր Պոլսոյ մէջ, պալատականներէն ու լրտեսներէն դուրս ամէն Թուրք յեղափոխական է։

Երիտասարդը լռեց։ Այս վերջին խօսքերը այնքան համոզուած շեշտով մը եւ այնքան հանդարտ կորովով մը արտասանած էր, որ պալատականը սարսռաց, բայց խիկոյն իր վրդովումը ծածկեց եւ ձայնը խստացնելով ըսաւ.

— Գիտցած եղիր որ Վեհափառ Սուլթանը բաւական զօրութիւն ունի ամէնքն ալ ջախջախելու։

— Ուրեմն այդ զօրութեան դիմեցէք։

— Պիտի յայտնե՞ս ընկերներուդ անունները։

— Զիս նախատե՞լ կ'ուզէք այդպիսի վատ առաջարկութիւններ ընելով, գոչեց երիտասարդը, որուն աչքերը բարկութենէ կը շողային։

Պալատականը զգաց որ իր բոլոր համոզիչ խօսքերը անօգուտ եղեր էին եւ թէ երիտասարդը միտք չունէր իրեն դէմ լարուած ծուղակին մէջ իյնալու։

— Կը ցաւիմ որ, ըսաւ, իմ խորհուրդներս կը մերժես եւ կը ստիպես մեզ, որ տարբեր միջոցներու դիմենք։

— Լաւագոյն կը սեպեմ այդ տարբեր միջոցները, որոնք գոնէ իմ արժանապատուութիւնս չեն վիրաւորեր։

— Քանի որ ինքնաբերաբար խօսիլ չես ուզեր, այն ատեն բռնի խօսեցնել պիտի տանք քեզ։

— Եթէ քիչ մը յիշողութիւն ունենայիք, միտք պիտի բերէիք թէ ասկէ չորս տարի առաջ, նոյն այս պալատին մէջ, փորձեցիք զիս բռնի խօսեցնել եւ չյաջողեցաք... կը զարմանամ որ կրկին այդ անյաջող փորձը ընել կ'ուզէք։

— Այն ատեն շատ ներողամտութեամբ վարուեցանք, բայց այժմ պիտի տեսնես որ քեզ խօսեցնել պիտի յաջողինք՝ հակառակ կամքիդ։

— Դուք ալ պիտի տեսնէք, որ պիտի չխօսիմ, գոչեց երիտասարդը բարկաճայթ շեշտով մը։

Նէճիպ Մէլհամէ ոտքի ելաւ, մօտեցաւ երիտասարդին, որ աթոռին վրայ նստած էր, թեւերը կապուած եւ գոչեց.

— Ոճրագործ թշուառական, ինչպէս տակաւին կը համարձակիս յոխորտալ...

— Մեծագոյն ոճրագործը սա վարագոյրին ետեւ փնտռէ, պոռաց իր կարգին երիտասարդը, գլխով ցոյց տալով այն ծածկոյթը, որուն ետեւ կը գտնուէր Աբտիւլ Համիտ։

Այս խօսքերուն վրայ, պալատականը շառաչուն ապտակ մը իջեցուց Սաւըքի երեսին։

Երիտասարդը կատաղութեամբ ոտքի ցատկեց, ուզեց թեւերը անշարժութեան մատնող կապերը քակել, սակայն չկրցաւ ու սոսկալի ձայնով մը պոռաց.

— Վա՛տ, վա՛տ, վա՛տ...։

Նէճիպ Մէլհամէ իր գրասեղանին քով վերադարձած ու զանգակը հնչեցուցած էր։

Սենեկապան մը երեւցաւ սեմին վրայ։

— Պահապանները կանչէ, հրամայեց պալատականը։

Յետոյ, երիտասարդին դառնալով ըսաւ.

— Հակառակ ոճիրներուդ ծանրութեանը՝ ուզեցի մեղմօրէն վարուիլ հետդ եւ նոյնիսկ փրկութեան ճամբայ մըն ալ ցոյց տալ, բայց խօսք հասկնալ չուզեցիր։ Ալ ասկէ ետքը մեղքը քու ճիտդ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 111)

ՃԱՓՈՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Տասը հազար երիտասարդ անիշխանականներ Ճափոնը կը հարուածեն սրտէն : Հարիւր տարուան ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, Թոքիոյի Համալսարանը ոեւէ ուսանող պիտի չընդունի այս տարի : Մարտի մուտքի քննութիւնները ջնջուեցան հրահանգովը իր նախկին սաներէն ամէնէն հռչակաւորին 67 տարու վարչապետ Էյսաքու Սաթոյի, որ իր համոզումը գոյացուց՝ թալանուած, ողողուած եւ պրտաուարեր կողերէն զարշահոտ շէնքերը այցելելով յաջորդ օրը՝ մեծագոյն ըմբոստութեան, որուն նմանը տասը տարիէ ի վեր չէր ճանչցած Թոքիօ :

Քննութեանց ջնջումը « Ճափոնի առջեւ կը դնէ մեր ժամանակներու քաղաքական ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրներէն մէկը », հաստատեց կառավարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Քաքուէյ Թանաքա : Ան կը ղէ կ'անցնի պարագան առաջին տարուան ընդունման թեկնածու երեք հազար ուսանողներուն, որոնց կ'արգիլուի այս ձեւով շարունակել իրենց ուսումը : Ան ցաւ կը պատճառէ ամբողջ ազգին : Որովհետեւ Թոքիոյի Համալսարանը, « Թոտայ»ը, օրինակ կը հանդիսանայ : Հռչակաւոր, հնամեայ, աղքատին ու հարուստին առջեւ հաւասարապէս բաց, « Թոտայ» 1876ին իսկ պաշտօն ըստանձնած էր արդի Ճափոնի ղեկավար տարրերը պատրաստել : Այսօր իսկ, պաշտօնատուներ, ճարտարարուեստ եւ առեւտուր՝ անոր 12 հազար ուսանողներուն կը վստահին ղեկավարման լծակները : Թոքիոյի ուսանողական թաղամաս Քանտայի սրտին վրայ, ինը յարկանի իր աշտարակը խորհրդանշան մըն է : Անիկա տեսաւ ծնունդը երէկի Ճափոնի եւ հողեպէս կ'իշխէ եօթը հարիւր փաքիւլթէներու վրայ, որոնք կը պատրաստեն վաղուան Ճափոնը :

Ըմբոստ ուսանողները «Թոտայ»ի աշտարակը դարձուցած էին ամրոց մը, զոր գրաւելու համար ութ հազար ոստիկաններ, քառասուն գրահապատ կառքեր եւ երեք ուղղաթիռներ երեսունըվեց ժամ : Կառավարութեան համար ասիկա յաղթանակ մը չէ. դասընթացքները կը վերսկսին, սակայն նոր խռովութեանց սպառնալիքը կ'արգիլէ քննութիւնները : Եւ արդէն, «Թոտայ»ի օրինակով, խռովութիւնները վարակեցին տասի վրայ մէկ փաքիւլթէ. Քիոթոյի, Նակազաքիի մէջ, ուսանողները կը կռուին : Հա՞րկ է անոնց դուները փակել : Դատապարտուած ըլլալով ամէն ինչ միշտ աւելի արագ սորվելու, Ճափոն գիտէ թէ համաշխարհային տասներորդ տէրութեան իր ապագան կը կերտուի համալսարաններու նստարաններուն վրայ : Ան այսօր մտահոգութեամբ հարց կուտայ, թէ քանի մը հազար մաոյականներ, անդամալուծելով համալսարանական մեքենան, պիտի ցնցե՞ն ազգին հիմերը :

Ասիկա է իրենց նպատակը : « Համալսարանը դարձնելով մնայուն քննադատութեան օճախ մը, կ'ըսէ ուսանող ղեկավար մը, պիտի տապալենք ռեժիմը եւ պիտի բարեփոխենք ընկերութիւնը » : Շատ մեծ չէ անոնց թիւը, ըստ ոստիկանութեան՝ տասը հազար խռովարարներ եւ 35 հազար համակիրներ, այսինքն ամբողջ ուսանողութեան երեք առ հարիւրէն նուազ : Անոնք իրենք զիրենք կը կոչեն մաոյական, եւ վճռած են տապալել նիւթապաշտ ընկերութիւնը, որ Ճափոնը վերածած է գործարանի մը : Իրենց խմբակները կը զանազանուին գոյներովը սաղաւարտներուն, զորս դրեթէ բնաւ չեն հաներ իրենց գլուխէն : Սամուրայի թուրի նման գործածելով բիրերը, հրոսակախումբերով համալսարանէ համալսարան կ'երթան, « Զէնկաքուրէն»ի միւս խումբերուն դէմ արինալի կռիւներ մղելով : Այս կռիւները կը տեւեն մէկ տարիէ ի վեր : Պ. Սաթօ որոշեց Յունուար 19ին արտաքսել ըմբոստ ուսանողները :

Այս ըմբոստութեան գլխաւոր դրդապատճառը կը հանդիսանայ վերանորոգումը ամերիկեան եւ ճափոնական զինակցութեան, որուն յանձնառու եղաւ վարչապետ Սաթօ : Ինը տարուան հնութիւն ունեցող այս զինակցութիւնը լուռ կերպով կը վերանորոգուէր : Այս անգամ դաշինքի վերանորոգումը կը զուգադիպի 1970ի ամրան : Ուսանողները կը պոռային. — « 1970ի ճակատամարտը սկսած է» : Յառաջիկայ գարնան վարչապետ Սաթօ կը սպասէ իր ասպարէզի ամէնէն ծանր ճակատամարտին :

թէ հին Ալպանիայի սահմաններուն մէջ, այլ Հայաստանի սահմանին մէջ» եւ, բնականաբար, Աղուանքի մասին Մովսէս Կաղանկատուացիին տեղեկութիւնները չեն կրնար ադրիւր նկատուիլ Ալպանիոյ մասին :

Թէ ինչու այս հայ աշխարհը կը կոչուէր Աղուանք, աս արդէն առանձին հարց է, որու մասին կարելի է խօսիլ հանգամանօրէն երբ հնարաւորութիւն կը ստեղծուի : « Աղուանից աշխարհի պատմութեան » մէջ «Աղուանք» եւ «Աղուանից կողմանք » տեղանուններուն կողքին կը գործածուին նաեւ «Արեւելք» եւ «Արեւելից կողմանք » անունները, քանի որ Ուտիքն ու Արցախը կը կազմէին Հայաստանի արեւելքը :

« Աղուանից աշխարհի պատմութիւնը » մեր դասական մատենագրութեան անգնահատելի յուշարձաններէն մէկն է : Անոր նկատմամբ վերջին շրջանին ստեղծուած բուռն հետաքրքրութիւնը հրամայաբար կը պահանջէ, որ գիրքը վերհրատարակուի հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, գիտական քննական լուրջ ուսումնասիրութեամբ :

Բ. ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Մղուած՝ հայ երգի ու երգարուեստի մեծագոյն կախարդին հանդէպ երախտագիտական խոր զգացումներ յայտնելու սրտաբուխ ցանկութենէն, եւ ընդառաջ երթալով Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի 1969 Յունուար 24 թուակիր սրբատառ կոնդակ-հրաւէրին, Թէքէեան Մշակութային Միութեան Հիմնադիրներու Մարմինը եւ արանց ու կանանց զոյգ վարչութիւնները որոշեցին Կոմիտաս Վարդապետի ծննդեան հարիւրամեակը տօնել փառաշուք հանդիսաւորութեամբ, եւ առ այդ 1969 թուականի Յունիսի առաջին կիսուն Պէյրութի մէջ կազմակերպել «Կոմիտասեան Տօնօրեակ» :

Տօնօրեակը պիտի ընդգրկէ մեծ Կոմիտասի կեանքին ու գործին նուիրուած շարք մը ստեղծագործական եւ կատարողական մրցումներ, համերգներ ու գեղարուեստական այլ ելոյթներ, եւ եզրափակիչ մեծ հանդիսութիւնը, Պէյրութի մեծագոյն եւ ամենաշքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, — մասնակցութեամբ Մայր Հայրենիքէն թէ Հայ Սփիւռքի այլ կեդրոններէն յատկապէս հրաւիրուած հռչակաւոր մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու :

Մրցանքները, — որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ առաջնութիւն շահողը պիտի ստանայ հինգ հարիւր լիր. ոսկի, իսկ երկրորդութիւն՝ 250 լիր. ոսկի, — պիտի ըլլան հետեւեալները :

Ստեղծագործական՝

1.— Քերթուած Կոմիտասի մասին :

2.— Պատմուածք Կոմիտասի մասին :

3.— Երգ (յօրինում) օգտագործելով Կոմիտասի մասին գրուած որեւէ քերթուած (Պարոյր Սեւակէն, Նայիրի Զարեանէն կամ ուրիշ բանաստեղծէ մը) :

4.— Դիմանկար Կոմիտասի, կամ անոր գործը խորհրդանշող պաստառ :

5.— Քանդակ Կոմիտասի :

Կատարողական՝

6.— Երգեցողութիւն այրերու՝ «Անտունի»ն պարտադիր, եւ կոմիտասեան ուրիշ երգ մը ազատ :

7.— Երգեցողութիւն կիներու՝ «Կռունկ»ը պարտադիր, եւ Կոմիտասեան ուրիշ երգ մը ազատ :

8.— Ջութակ՝ «Քելէր Ցոլեր»ը պարտադիր, եւ հայկական ուրիշ եղանակ մը ազատ :

9.— Դաշնակ՝ «Կաքաւիկ»ը պարտադիր, եւ հայկական ուրիշ եղանակ մը ազատ :

Մրցումներուն կրնան մասնակցիլ բոլոր փափաքողները անխտիր :

Ստեղծագործական մրցանքներուն մասնակցութիւնները միութեան վարչութեանց պէտք է յանձնուին կամ ղրկուին մինչեւ 31 Մայիս, Շարաթ (հասցէ՝ փոստարկղ 617, Պէյրութ, Լիբանան) : Կատարողական մրցանքները պիտի կայանան Յունիսի առաջին շաբաթը, մասնակցիլ փափաքողները վարչութեանց մօտ պէտք է արձանագրուին մինչեւ Մայիս 31 :

Լաւագոյն քերթուածները, պատմուածքները եւ յօրինումները, ինչպէս նաեւ նկարներու եւ քանդակներու լուսանկարները, պիտի ամփոփուին առանձին հատորի մը մէջ՝ եթէ դատական կազմերու կողմէ հրատարակութեան արժանի նկատուին :

Նկարները եւ քանդակները պիտի դրուին ցուցադրութեան, քաղաքիս ծանօթ մէկ սրահին մէջ, եւ միութիւնը պիտի օգնէ անոնց վաճառումին :

Մրցումներուն արդիւնքները պիտի հաղորդուին եզրափակիչ մեծ հանդիսութեան ընթացքին :

Թէքէեան Մշակութային Միութեան վարիչ մարմինները կոչ կ'ընեն մեր գրողներուն թէ արուեստագէտներուն իրենց ստեղծագործութիւններով ու կատարումներով սիրայօժար մասնակցելու Կոմիտասեան Տօնօրեակին, որուն նպատակն է յաւերժացնել յիշատակը մեր մշակոյթի մեծագոյն երախտաւորներէն Կոմիտաս վարդապետի :

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

ԾԻԾԱՂ

«Մէթր», կ'ըսէ նախագահը պաշտպան փաստաբանին, դատարանը կը խնդրէ որ կարճ կապէք ձեր պաշտպանողականը :

Փաստաբանը, վիրաւորուած, մատով ցոյց կուտայ իր յաճախորդը, հակառակորդը եւ դատարանը եւ կը պոռայ. — «Ան իրաւունք, ան մեղաւոր, դուք բարի դատաւոր» :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Hommage à Komitas

Cependant, si cette polémique peine Komitas elle n'en freine point son élan. Les temps actuels ne lui rendent-ils du reste pas justice au moment où nous voyons les prêtres en complet veston, la liturgie en langue nationale et le jazz dans les églises. Au reste, le jeune compositeur est présenté comme le premier véritable musicologue de la musique arménienne et il n'aspire en secret qu'à une chose, aller trouver à Paris la consécration de son talent.

Son rêve se réalisera en 1906.

Dès son arrivée dans la capitale, Komitas forme une chorale et donne le 1er Décembre, selon sa formule familière, un concert-conférence salle des Agriculteurs. La soirée connut un immense succès. La presse en donne des compte-rendus fervents, les critiques ne tarissent pas d'éloges.

Monsieur Louis Laloy, le célèbre critique musical, les résume tous quand il écrit dans le très rigoureux « *Mercure Musical* » du 15 Décembre 1906 :

« *Le concert a été une révélation et un émerveillement.*

« *Aucun de nous, je crois, sauf de très rares initiés, ne pouvaient soupçonner les beautés de cet Art, qui n'est en réalité ni européen, ni oriental, mais possède un caractère unique au Monde de douceur gracieuse, d'émotion pénétrante et de tendresse noble. Les mélodies aux inflexions délicates et cependant précises, des rythmes souples et vivants, une musique qui vient du cœur et coule comme une eau fraîche, transparente et lumineuse. Peut-être n'ont-ils pas tort ceux qui placent en Arménie, au pied du mont Ararat, le Paradis Terrestre. Car ce pays dont l'histoire a été si malheureuse est bien, en effet, une terre élue entre toutes, où la nature féconde et bienveillante prodigue à l'homme ses bienfaits.*

« *Le R. P. Komitas qui n'a pas craint de venir diriger les chœurs et chanter lui-même des mélodies liturgiques a atteint, dans le morceau correspondant à notre Stabat Mater, une intensité d'émotion qui allait presque jusqu'aux larmes et lui a valu une ovation. Rien de plus touchant que de le voir s'incliner avec douceur et dignité sous le grand capuchon noir, puis se rasseoir à l'orgue Mustel et reprendre la dernière strophe qu'il chante presque à voix basse, dans le secret des grandes douleurs, avec des accents de compassion prosternée et de gravité recueillie, qui font sentir à l'âme la présence divine* ».

Après Paris, Komitas visite l'Italie, la Suisse. Il rencontre partout le succès. Richard Schmit dira de lui :

« *C'est un oriental fanatique capable de verser du sang pour une seule note* », et un journal grec écrit :

« *Si nous avions nous aussi un Komitas !..* »

Sa triomphale tournée achevée notre héros retourne dans son pays. Mais la cabale fomentée contre lui s'amplifie. Le nouveau Catholicos Mathéos II sous l'influence des conservateurs lui témoigne quelque réticence et le coadjuteur de l'évêque de Constantinople Ghévont Tourian lui interdit officiellement d'inclure les chants de messe dans ses programmes. Mais Komitas passe outre. Les journaux alimentent la polémique tandis que l'intelligentsia de Constantinople le soutient. Grâce à sa chorale de 300 exécutants qui fait grande impression, le succès couronne sa persévérance cependant qu'il conçoit le projet de jeter les bases d'un conservatoire arménien à Constantinople.

Au printemps de 1914, le professeur Oskar Fleicher conçoit le projet de tenir à Paris le grand congrès international de l'Association des musiciens. Komitas décide de participer en tant que représentant de la musique arménienne à cette solennelle assemblée qui rassemble plus de 400 musiciens et musicologues de tous les pays.

Il s'y taille tout de suite un magnifique succès avec ses trois conférences. La première sur la notation antique arménienne au cours de laquelle il montre qu'à l'origine celle-ci transcrivait non pas sur une portée, mais sur une seule ligne. La deuxième conférence est consacrée à la musique populaire arménienne, la troisième titre « Mesure, rythme et temps dans la musique arménienne ».

Il donne en même temps des soirées musicales. C'est à la sortie de l'une d'elles que le professeur ADLER s'écrie :

« *Je ne sais si Dieu n'entend la voix des Arméniens. Alors de qui l'entendrait-il* ». Bref, c'est la grande gloire puisque de son côté, Frédéric MACLERC écrit que « *de toutes les manifestations du congrès international de 1914 les conférences et la musique de Komitas ont laissé la plus forte impression* ».

JOSEPH FRANCESCHI

(*à suivre* - 3)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան յիսնամեակին և ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԿԱՐԵԱՆԻ մահուան 45ամեակին :

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. — *Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավարութեամբ* Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ. — *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւլինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն. — *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ. — *Օր. Մատլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» շաբաթաթերթին

Կիրակի, Մայիս 4, ժամը 16էն 24

SALONS DES AMBASSADEURS 2, Avenue Gabriel — Métro : Concorde

Նուագախումբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբը իր նոր յայտագրով

ՃՈԽ ԵՒ ԱՌԱՏ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Ուսանողներուն ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներուն՝ 10 *ֆրանք*

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 797-71-98 *ամէն օր ժամը* 18*էն* 20

Տոմսերը կը ծախուին Նոր Սերնդականներու մօտ, ինչպէս նաեւ
Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e).

Մեզմէ կը խնդրուի հաղորդել թէ՝
ՎԱՀԱՆ ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ
յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Ապրիլ 24), առաւօտեան ժամը 10.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ :

ՈՂԲԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սրբուհի Տէր - Գալուստեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (Ապրիլ 27) Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԴԱՒԻԹ ՏԷՐ - ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը կ'ողբայ ընկերուհի Օր. Ֆլօրա Շէօհլէր - եանի մահը, եւ սրտանց ցաւակցութիւն - ներ կը յայտնէ իր քրոջը Տ. Զարուհի Տէր - Թովմասեանի :

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ ԱՊՐԻԼ 24-ԻՆ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին, Հայ Նահկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միու - թիւնը Անծանօթ Զինուորին բոցը պիտի արծարծէ ժամը 18ին :

Այս արարողութեան հանդիսաւոր բնոյթ մը տալու համար, Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցները կը հրաւիրուին հոծ բազմութեամբ մասնակցիլ թափօրին :

Հաւաքուիլ Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի *անկիւնը* (Թեռ–փլէն) :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կիրակոս Անիսբէկեանի յուղարկաւորու - թեան առթիւ Ապրիլ ութին, Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ փոխան ծաղկեպսակի եղաւ հետեւեալ նուիրատուութիւ - նը. — Պ. Գուրգէն եւ Օր. Մարի Փի - րանեան յիսուն ֆրանք «Յառաջ»ին եւ յիսուն ֆր. Շաւարշ Նարդունիի գործերու տպագրական ֆոնտին :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պոլս - Քօլոմպէն Պ. Յակոբ Նիկողոսեան 50ական ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան (ստանալ Յառաջէն) եւ «Յառաջ»ին ՄԵՐԿԷՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մանիւթանախոնէռ *մը, որ զինուորական ծառայութիւնը կատարած ըլլայ (աշխատանքի իրաւունքով) : Դիմել՝*
COMPTOIR DE CONFECTION
86, Rue de Cléry — Paris (2e)

ՆՈՒԷՐ

Վէնսէնէն Տէր եւ Տիկին Գ. Սողոմոն - եան եւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրք - ճեան իրենց սիրելի կնքամօր Այրի Տիկ. Սողոմէ Ֆէսճեանին մահուան քառասուն - քին տխուր առիթով հետեւեալ նուէրները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի 40 ֆրանք Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, երեսուն Մոնմորանսիի հանգստեան տան, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 ֆրանք ալ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ : Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի եւ Շրջ. Կ.ի ներկայացուցիչները : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ - րապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

Ուրբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 22էն 22.40 Ֆրանս - Էնթէռ (Լիոն - Ռեժիոնալ) մի - ջին ալիք 498 մեթր : Պատմական ողեկո - չում Ժան Սալվեանի. —

Բանաստեղծ մը՝ հերոս մը՝

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Թարգմանութիւններ Վահէ Կոտէլի, ներկայացում՝ Ֆ. Ֆէյտի եւ Լիւք - Անտրէ Մարսէլ :

Երաժշտական մասնակցութիւն՝ Կոմի - տաս, Եկմալեան, Տիգրանեան եւն. :

Խումբ՝ Թաթուլ Ալթունեանի :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կը խօսին՝

Maître DIDIER AUBOURG

(*Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide*)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ — ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. — Արտասանութիւն Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ - ԼԱ ՇԱՍԱՆԵԸ, մեներգ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (*ընկերակցութեամբ Տիկին Ռոսսեթի*), դաշնակ Օր. ՀԻԿԷԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆ, արտասանութիւն Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԱԹՄԱՃԵԱՆ, նուագ եռեակի մը կողմէ (Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Օր. Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ), *Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ :*

ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գաղութին, Ապրիլ 27ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքլը-Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ — Կը խօսի Մ. ՍԻՍԼԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին Տիկ. Մ. Կարապետեան *եւ* Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան եւ էմ. Թաշճեան, *Ռոմանէն* (*արտասանութիւն*), Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէսինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին : Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հասարակութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, ուրկէ պիտի թափօր կազմել դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ Յարանուանութեանց երեք պետերուն եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց :

Տեղի կ'ունենայ հետեւեալ ժամանակացոյցով, Հինգշաբթի Ապրիլ 24ին : *Երեկոյեան ժամը 7ին, Ծաղկեպսակի զետեղում* Վէյէօռ տը Փիէռ *Պէլքուրի հրապարակ :*

Երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ս. Յակոբ *եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն :*

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, *առաւօտեան ժամը 10ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ Ս. պատարագ Ֆուրվիէրի Մայր Տաճարին մէջ : Նոյն ժամուն պաշտամունք Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ :*

Կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 3.30ին 6րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ (58 Րիւ տը Սէզ), *Լիոն*

Սգահանդէս : Կը խօսին՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն) ՏՈՔԹ. Շ. ԳԱԶԻՆԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն)

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (հայերէն)

Պիտի ըլլան երգեր եւ արտասանութիւններ տեղւոյս կարող ուժերու կողմէ :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան, մասնակցութեամբ Ս. Շամոնի կազմակերպութեանց : Ապրիլ 24, ժամը 21ին, Ս. պատարագ նահատակաց համար : Ապրիլ 27 ժամը 21ին, հանդէս, գեղարուեստական բաժին : Ցուցադրութիւն հայրենի կոթողներու, 10 Րիւ Փիէռ Քիւռի *սրահը :*

Կը խօսի՝ Պ. Մ. ՍԻՍԼԵԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 22ԻՆ ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ԴԱՐԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ **ՀԱՅԱՍՏԱՆ** ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (նամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ - պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ. — Փարիզ - Վարշաւա - Մոսկուա - Երեւան - Թիֆլիզ - Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու :

Ա. մեկնում. — ՅՈՒԼԻՍ 2 - 19

Բ. մեկնում. — ՕԳՈՍՏՈՍ 4-22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի : Տեղերը սահմանափակ են եւ վե - րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել. —

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)

Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 24 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11496 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE - No 11.496

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻԼ 24

Սեւ էջը Հայոց պատմութեան :

Ցաւ՛տ անխձեալ չարաչուք թուական, որ վճռական ու բախտորոշ դարձակէտ մը պիտի կազմէր դարաւոր անցեալի ու փառաւոր մշակոյթի տէր Հայկազեան ազնիւ ազգի կեանքին մէջ :

Հայ ժողովուրդը շա՛տ էր տեսած դաժան ու տխուր օրեր իր ծննունդէն ի վեր : Շա՛տ բարբարոս ու վայրենի, անգութ ու անխիղճ աշխարհակալներ արշաւեր էին մեր հայրենի երկիրը եւ աւերած զայն : Ճինկիզ Խանի եւ Լէնկթիմուրի մոնկոլական հորդաները հուրի եւ սուրի էին մատնած Հայաստան աշխարհը :

Սակայն ո՛չ անոնցմէ առաջ, ո՛չ ալ անոնցմէ ետք եկողները չէին կրցած արմատախիլ ընել Հայութիւնը, որ ամուր կառչած իր նախահայրերու պատմական, նուիրական հողերուն՝ կուրծք էր տըւած ամէնհի փոթորիկներու եւ դարմանած իր խոր վէրքերը :

Ու հաւատարիմ իր առաքելութեան, շարունակած էր նուիրուիլ շինարար աշխատանքի, քաղաքակրթութիւն եւ լոյս սփռելու համար արեւելքի խաւարակուռ եւ յետամնաց հողամասերուն վրայ :

Ահա՛ այս աշխատասէր, ընդունակ, շինարար, արուեստագէտ ու ազատատենչ ազգն է, որ յիսունեւչորս տարի առաջ, իր հայրենի դարաւոր բռնբերէնարմատախիլ կ'ըլլար նոր օրերու ամէնէն վայրենի ազգին կողմէ, որ բիրտ ուժի վրայ յենած՝ Կեդրոնական Ասիայէն եկեր ու զարերով իր իշխանութիւնն էր հաստատեր մեր հինաւուրց հայրենիքին վրայ :

Թուրանական երազներէ տարուած, ցեղասպան Թուրքը ուզեց ի սպառ բնաջնջել Հայութիւնը, որ զօրեղ թումբ մը կը կազմէր իր ճամբուն վրայ :

Մեծ պատերազմի ընծայած բացառիկ պատեհութիւնը օգտագործեց անպատիժ գլուխ հանելու համար իր դիւային ծրագիրը :

Սահմանադրական պատմուճան հագած, «ազատամիտ» Երիտասարդ Թուրքերը դուրս կուտային իրենց իսկական, արիւնարբու դիմագիծը, աւելի աճաւոր ու զարշելի քան Ապտիւլ Համիտը, որուն ժառանգորդներն էին դարձած :

1908 – 1914ի Հայկական զարթօնքը ակներեւ ցոյց էր տուած, որ Թուրքը առնուազն յիսուն տարի ետ էր մնացած Հայէն՝ մշակոյթով ու ամէն բանով :

Նախանձը միացած համաթրքական մեծ կայսրութիւն մը հիմնելու մեծամոլական ցնորքին՝ տուած էր Հայութեան մահավճիռը :

Ոճրագործ Իթթիհատի հրէշ վարիչները տարիներով կեղծապատիր բարեկամութիւն ցոյց տալէ ետք Հայութեան եւ անոր վարիչներուն հանդէպ, 1915 Ապրիլ 11/24ին յանկարծակիի կը բերէին զանոնք, ձեռնարկելով մութին մէջ պատրաստուած իրենց սատանայէական եպերելի ծրագրի գործադրութեան :

Ցուզայի պէս համբուրելով կը մատնէին հայ ազգի մտաւորականները :

Կը գլխատէին Հայութիւնը զաւաղրոբէն, ընդմիշտ խափանելու համար բողոքող բերանները : Անպատիժ տարագրելու եւ ջարդելու համար անզէն ու անպաշտպան բազմութիւնները :

Ապրիլ 24ը սկիզբն էր երկանց :

Անգլուխ մնացած ժողովուրդը մէկուկէս միլիոն զոհ պիտի տար արիւնռուշտ ցեղասպանին սարքած Մեծ Եղեռնին :

Մուսա Լեռ, Վան, Եդեսիա, Շապին Գարահիսար եւայլն պիտի փրկէին Հայութեան պատիւը :

Անձնազոհ հերոսներ արժանի պատիժը պիտի տային ջարդարար հրէշներուն :

Ապրիլ 24ը Ուխտի Օր է մնացորդացին համար : Ոչ միայն տարեդարձին, այլեւ տարուան ամէն օրը մեր մտածումները կ'երթան այն մէկուկէս միլիոնին, որ զոհուեցաւ յանուն Հայութեան, յանուն անկախ ու սեփական հայրենիքի :

Ամէն օր, ամէն վայրկեան պիտի մտածենք անոնց կտակին վրայ : Անվհատ պիտի հետապնդենք Հայ Դատը : Ծրագիրներ պիտի մշակենք, օգտագործելով քաղաքական ամէն առիթ, ճանչցնելու համար մեր Դատը աշխարհի հանրային կարծիքին ու դիւանագէտներուն :

Ապրիլ 24ի տարեդարձին առթիւ, կը խոնարհինք մեր նահատակներու յիշատակին առջեւ եւ անգամ մը եւս կ'ուխտենք հաւատարիմ ըլլալ իրենց կտակին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՎՐԱՅ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ ԷՐ

Իսրայելեան օդուժը չատ ծանր յարձակումներ ըրած է յորդանանեան հողամասին վրայ, ուր փճացուցած է եգիպտական ռատարի երկու խարիսխներ եւ Պաղեստինցիներու հինգ կայաններ : Հրէաներուն համար այս յարձակումը խիստ ազդարարութիւն մըն է պաղեստինեան եւ այլ ահաբեկչական քոմանտոներուն, որոնք կը պատրաստուէին ահաբեկչական ծանր արարքներու դիմել Իսրայէլի 21րդ տարեդարձին առթիւ : Այս ձեւով Հրէաները կ'ուզէին նախօրոք յուսահատեցնել Արաբները, որպէսզի չփորձուէին նախայարձակ ըլլալու : Իսրայելեան ըսպայակոյտի մէկ բարձրաստիճան սպան ալ, յայտարարած է.— « Մէկ բան որոշ է, մեր ձեռքերը ծալած պիտի չնստինք եգիպտական յարձակումներու դիմաց : Մեծ վնասներ հասցուցինք Եգիպտացիներուն եւ նորէն պիտի ընենք » :

Յորդանանի մէջ, Ամմանի ձայնասփիւռը ընդմիջելով իր սովորական յայտագիրը, հաղորդած է յանկարծ .— «Թըշնամին կը յարձակի յորդանանեան ամբողջ հողամասին վրայ : Մեր ուժերը կը դիմադրեն քաջութեամբ : Ծանր վընասներ կը հասցնենք » : Յորդանան կը հաստատէր սակայն թէ չորս զինուոր ըսպաննուած էր եւ 16 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, ինչպէս նաեւ երեք քաղաքայիններ՝ մեռած եւ հինգ ալ վիրաւոր :

Ամմանի մէջ կեանքը իր բնականոն ընթացքը չէ փոխած, օդակայանն ալ բաց մնացած է : Ձայնասփիւռէն խօսնակը կը հրաւիրէր ժողովուրդը պայքարի, շեշտելով « Յորդանան դիմադրութեան եւ հերոսութեան հողամասն է : Աստուծոյ օգնութեամբ նոր դաս մը կուտանք, խրատելցի թշնամիին եւ այս դասը կ'աւելնայ այն բոլոր դասերուն վրայ զորս տուած ենք անցեալին » :

× Նասր անգամ մը եւս հաստատած է իր դիրքը Միջին Արեւելքի տագնապին նկատմամբ, կրկնելով թէ խաղաղ կարգադրութիւն չըլլար ցորչափ 1967ին Իսրայէլի գրաւած հողերը չպարպուին եւ պաղեստինցի գաղթականները իրենց իրաւունքներուն տէր չդառնան » :

× Իսրայէլի վարչապետը տիկին Կոլտա Մէյր տեսակցութեան մը ընթացքին, զոր տուած է Ճէրուսալըմ Փօսթի յայտարարած է « մենք դէմ ենք այն սկըզբունքին, որ աշխարհի որեւէ մէկ պետութիւն կրնայ նստիլ եւ վճռել այդ շրջանին եւ Իսրայէլի ճակատագիրը : Ցուցուած ենք որ Միացեալ Նահանգները համաձայնած են, միւս երեքներուն հետ նըստելու : Երկու երկիրներ կան (Մեծն Բրիտանիա եւ Միացեալ Նահանգներ) որ թէեւ բարեկամ Իսրայէլի ոչ մէկ բան կ'ընեն զոր աննպաստ նկատեն արաբական շահերուն, ընդդէմ երկու երկիրներու (Ֆրանսա եւ Խորհ. Միութիւն) որ ամէն ինչ կ'ընեն ի նպաստ Արաբներու : Երբ նման չորս երկիրներ իրարու կը հանդիպին, ի՞նչ կրանյ սպասել Իսրայէլ : Կը յուսանք միայն որ իրենց դիրքերու, համոզումներու եւ բարոյական ըմբռնումներու տարբերութեան պատճառաւ մի ջազգային գետնի վրայ, համաձայնութեան չեն գար » :

× Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը վճռական կոչ մը ըրած է երկու կողմերուն ալ, նոր պատերազմի մը առաջքն առնելու համար : Ըստ Ու. Թանի կացութիւնը հասած է այդ կէտին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ սուր պայքարը իր վերջին օրերը կ'ապրի : Ցարդ վերջնական գաղափար կարելի չէ կազմել եւ անորոշութեան մէջ եղողները մեծ թիւ կը կազմեն :

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ տեղի կ'ունենայ արաբ գրագէտներու 7րդ համագումարը : Կը մասնակցին չորս հարիւր գրողներ, որոնք բոլորն ալ, իրենց ելոյթներուն մէջ, յայտնած են թէ բոլոր արաբ երկիրներու պարտականութիւնն է ամբողջովին զօրավիգ կենալ պաղեստինեան դիմադրական շարժումին :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ դժգոհութիւնը կը շարունակուի եւ գործադուլներու եւ խռովութեանց վախ կայ :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ դանդուածային մաքրագործումներու կը սպասուի :

Կ ա ն չ

Եթէ կա՛ս, Աստուած եւ չես ստեղծել
Արտասուք ու լաց, հեծել, անիծել,
Թէ չար նախանձի թոյնով մահացու
Դու չես վարակել պարզութիւնն հոգու,
Թէ դու չես ասել որ կեանքը այսպէս
Լինի անսպառ տանջանքի հանդէս,
Մեղմացրու մարդկանց կիրքն
ամբարտաւան,
Եթէ Աստուած ես դու խաղաղութեան :

Տէ՛ր արագահաս, Աստուած արդարի,
Ո՞ւր ես, եթէ կա՛ս, ես աղօթք արի,
Բայց սրածութեան ահարկու ձայնից
Խլացաւ անդորր, իմ աղօթքն անբիծ,
Եւ ես վայրենի կրքից զազրած,
Ամբարիշտների քարերից փախած,
Քո անուան յոյսով կռուեցի երկա՛ր,
Պարծեցայ քեզնով, սակայն դու չեկար :
Էլ ինչո՞ւ եմ ես տառապում այսքան
Եթէ Աստուած ես դու արդարութեան :

Ինչո՞ւ տակաւին չես պատժում չարին՝
Ո՞ւժդ է պակասում, թէ՝ չե՞նք աղերսում,
Թէ չարագործին դու չես տուել սուր
Որ խաղաղ հոգին սարսափի ի զուր,
Թէ դու չգիտես որ այստեղ, երկրում
Մարդը ժպտերես, մարդ է յօշոտում,
Դէհ արի ու տե՛ս, զարկիր ու տանջիր,
Եթէ Աստուած ես դու վրէժխնդի՛ր …

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

1915 ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1915

Դեսպանատան կողմէ ստացուած տեղեկագիրներուն մէջ յիշուած եղելութիւնները, որոնք պատմուած են վստահութեան բացարձակապէս արժանի վկաներու կողմէ, շուքի մէջ կը թողուն ամենադաժանային եւ ամենադիւային անգթութիւններն իսկ, որոնք երբ եւ իցէ ի գործ դրուած կամ երեւակայուած ըլլան աշխարհի պատմութեան մէջ :

ՀԷՆՐԻ ՄՈՐԿԸՆԹԱՈՒ

Ջարդերու բնորոշումը .— « Գործունք մը, որ ճշմարտութեան բոլոր ստորոգելիները ունի, բայց եւ այնպէս կը մնայ անճշմարտանման եւ անըմբռնելի, նոյնիսկ ամէնէն անհաւասարակշիռ երեւակայութեաց համար :

ԷՄԻԼ ՏՈՒՄԷՐԿ

— Օ՛, եթէ քրիստոնեայ աշխարհը գիտնար իմ գիտցածս, աչքով բոլոր տեսածներս ու ականջով լսածներս, պիտի հարցնէր ինքն իրեն, թէ արդեօ՞ք աշխարհի բոլոր մարդակերները եւ բոլոր վայրենի գազանները Պոլիս խուժած չէին …

Տրապիզոնի իտալական հիւպատոս
ԿՈՐՐԻՆԻ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԽՂՃԻՆ ՊՈՌԹԿՈՒՄԸ

Ֆրանսացի նշանաւոր քաղաքական դէմքերէն, Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ եւ երեսփոխան Տընի Քոշէն (1851 – 1922), Սողոմոն Թէհլիրեանի անպարտութեան վճիռը լսելէ ետք, երեսփոխանական ժողովին բեմէն յայտարարեց հետեւեալը .

— Ես կարգապահութեան մարդն եմ եւ կը պատկանիմ աջակողմին, բայց ոճիրներ կան, որոնք զիս ալ կը դարձնեն յեղափոխական, եւ ասոնցմէ է՝ անպաշտպան ժողովուրդի մը կոտորածը :

Ուրեմն անգամ մը եւս մարդկային խիղճը պոռթկաց ի նպաստ մէկ սպանիչի՝ Սողոմոն Թէհլիրեանին, որ դատարան չէր գտած ամբաստանելու համար իր պատիւը աղարտողները. այդ պատճառով ալ իր անձնական կռիւը դարձնելով իր ժողովուրդին լուռ թարգմանն ու պերճախօս վրիժառուն, վերականգնեց արդարութիւնը : Զգտնուեցաւ մէկ մարդ, որ պատիժ պահանջէր սպանիչին համար այն փաշային, որ երէկ ամբողջ կայսրութեան մը հզօրագոյն անձնաւորութիւնն էր : Արդարութեան զգացում մը եռաց սրտերուն մէջ այն տասներկու գերմանացի երդուեալ դատաւորներուն, որոնք արձակեցին իրենց վճիռը : Ու այսպէս, բռնակալ կառավարութիւն մը դատապարտուեցաւ եւ տապալ ալ լուծուեցաւ անզօր ժողովուրդի մը վրէժը » :

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Հանգուցեալ վաստակաւոր հրապարակագիր եւ ուսուցիչ Սարգիս Սրենց («Ճակատամարտ»ի ծերուկը), որ, իր կարգին երբեւ տարագրեալ ըրկուած էր Զանղըրը եւ ապա հրաշքով փրկուած էր ստոյգ մահէ, նախ Գոնիա եւ ապա Պոլիս փախելով, իր յուշերուն մէջ կը պատմէ, թէ սպաննուելու համար Զանղըրըէն Թիւնէյ տարուած վերջին օրը, Դանիէլ Վարուժան, գինք շրջապատող Հայերուն ուղղելով իր խօսքը, ըսած է բառ առ բառ .

— Զիս մի մխիթարէք, ցեղիս ապագան երազելով պիտի մեռնիմ …

Ասոնք եղած են հանճարեղ քերթողին վերջին խօսքերը :

Երգը վերածնունդ

Վերքը

Տարուէ տարի ոգեկոչելով Հայաջինջ Սարսափները, մենք պիտի ունենանք մէկ մտածում, — երգի վերածել վէրքը :

Երգ՝ հայ ժողովուրդի յաւիտենականութեան :

Երգ՝ հայրենիքի ամբողջացման եւ անկախութեան :

Երգ՝ խաղաղութեան, շինարար ու յաւիտենական աշխատանքի :

Երգ՝ մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծագործութեան :

Երգ՝ ներքին կազմակերպութեանց զօրացման եւ ներդաշնակ համակեցութեան :

Այս բոլորը պիտի կազմեն արու քայլերգ մը ինքնապաշտպանութեան, ո՛ր աւիրն ալ ինկած ըլլանք :

Ա՛յդ կը ներշնչեն աւելի քան մէկ միլիոն ջարդուիչուր ոսկորներուն բեկորները :

Այդ ճիգն է որ ոչ միայն կանգուն պիտի պահէ մեզ, այլեւ պիտի դառնայ ջլատիչ մղձաւանջ մը՝ Հայութեան բոլոր թշնամիներուն համար :

Երէկ ալ երգ մըն էր մեր կեանքը, — աղօթք եւ կարօտ ազատութեան :

Տեղ – տեղ երգն ու մաղթանքը վերածուեցան դղրդագին մարտակոչի, սարսելով լեռ ու ձոր, կամ սուլթանախնամ եւ ցարանիստ ոստաններ :

Ձեռք ձեռքի տուին խլամն ու քրիստոնեան, գերեզմանատան մը վերածելու համար արեւմտեան Հայաստանը :

Ամայացա՛ն « վեց նահանգները », Կիլիկիան, Սեւ Ծովու ափերը եւ ուրիշ հայաշատ շրջաններ : Մարեցաւ հայկական յետին համրանքին մուխը՝ Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, բացի Վոսփորի ափերէն :

Եւ այսօր «յաղթականները» դիւային քրքիջներ կ'արձակեն, տեսնելով մեզ ցրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի :

Եւ սակայն, հալածական եւ արիւնլուայ ժողովուրդը այս փլուզումին ալ դիմացաւ, ստեղծելով հայրենիքի մը կորիզը Արարատեան դաշտին վրայ, ինչպէս եւ չէն 'բոյներ՝ օտարութեան մէջ :

Ինչպէս հայրենիքը, նոյնպէս այդ բոյները ծաղկեցան յարատեւ ալքնութեամբ, վէրքը երգի վերածելու վճռականութեամբ :

Եթէ դարերու հաւատքը սարսի, թղթատեցէք 1915 Ապրիլ 11/24ի Արհաւիրքին յիշատակները, դրուոր թէ անգիր, թոթափելու համար թմրութեան եւ դասալքութեան փոշիները :

Հայոց պատմութեան էջերը չատոնց փակուած էին, եթէ վէրքերը երգերու վերածուած չըլլային անընդհատ, մէկ սերունդէն միւսը :

Ոչ միայն հայրենի լեռներն ու ձորերը, այլեւ խաղաղութեան ժամանակի հովվերտիքներն անգամ պատմութեան ձայնը կը փոխանցէին սերունդէ սերունդ :

Եւ ձայնը կ'արձագանգէր, կը ծաւալէր ամէն ուղղութեամբ, միշտ արթուն պահելով ամբողջ բազմութիւններ :

Ոեւէ թշնամի չի կրնար մարել այդ ձայնը, եթէ ժողովուրդը ինք մոռցած չէ անոր եղանակները :

Հայաջինջ Արհաւիրքին զոհերը այդ եղանակներուն արտայայտիչներն են ոչ միայն հաւաքաբար, այլեւ անհատ – անհատ :

Ո՞վ չունեցաւ հարազատ մը, 1915ի ծըրագրեալ Սպանդին մէջ :

Զոհերէն իւրաքանչիւրին վերջին նայուածքը խորհուրդ մըն է ձեզի եւ ամէնուն համար :

Անոնք ահա քառասուն տարիէ ի վեր կը սպասեն որ ամէն մէկդ վէրք մը դարմանէք, վարդավառ երգ մըն ալ դուք հընչեցնէք յանուն տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան :

Ծ.

24 Ապրիլ, 1956

ՄԵՐ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ԻՐԵՆՑ ՄԱՏՈՒՑԱԾ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Մեծ Եղեռնի տարիներուն եւ այնուհետեւ, գինադադարի կնքումէն ետք, հայ ժողովուրդը երախտագիտութեամբ իմացաւ անուններն այն սքանչելի օտարներուն, որոնք, պաշտօնական հանգամանքով թէ անհատապէս, իրենց հրապարակային զայրոյթը պոռթկացին թուրք ոճրագործներուն դէմ եւ փաստերու լոյսին տակ մեղադրեցին զանոնք, իբրեւ կազմակերպիչները հայաջինջ համատարած ըսպանդին :

Ահաւասիկ առաջիններէն մէկը, Դերկոմս Պրայսը, որ հակառակ իր յառաջացած տարիքին, տեղահանութեանց ու կոտորածներու ամէնէն տաք շրջանին, 1916ին, արտասահմանի հայ եւ օտար մամուլէն, մասնաւոր նամակներէ, պաշտօնական աղբիւրներէ եւ ճամբորդներէ քաղուած տեղեկութիւններով եւ զանազան վաւերաթուղթերով պատրաստեց իր նշանաւոր գիրքը (684 էջ) — « Հայերու հանդէպ վերաբերումը օսմանեան կայսրութեան մէջ », — որ լոյս տեսաւ իբրեւ բրիտանական կառավարութեան «Կապոյտ գիրք»երէն մէկը եւ պաշտօնապէս ներկայացուեցաւ արտաքին Նախարար Ֆալլոտոնի Վերկոմս Կրէյին եւ խորհրդարանին : Աշխարհահռչակ պատմագէտ Առնոլտ Թոյնպիին խմբագրութեամբ եւ դասաւորումով Վերկոմս կամ Լորտ Պրայսի պատրաստած այս պատկառելի հատորը, իբրեւ պաշտօնական հրատարակութիւն մանաւանդ, ռումբի մը պէս պայթեցաւ անգլիական եւ միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ, որ օրը օրին իրազեկ դարձաւ հայ ժողովուրդին դէմ գործուած մեծ ոճրի քստմնելի մանրամասնութեանց, մինչեւ 1916ի առաջին ամիսները քաղուած տեղեկութեանց վրայ անշուշտ :

Ասկէ զատ, Առնոլտ Թոյնպի ինք եւս հրատարակեց Հայկ. կոտորածներուն վերաբերեալ գիրք մը — « Վայրագութիւնները Հայոց դէմ — Ազգի մը սպանութիւնը », իր զայրոյթն ու դատապարտութեան խօսքը արձակելով թուրք ոճրագործներու երեսին :

Լորտ Պրայսէն ալ արժէքաւոր դէմք մը հանդիսացաւ գերմանացի այն մեծ մարդասէրը, որ Եոհաննէս Լէփսիուս անունով ճանչցուեցաւ դեռ պատերազմի առաջին տարիներուն : Աւելի արժէքաւոր նախ այն իրողութեամբ, որ գերմանացի մըն էր ինք, այսինքն քաղաքացին այն պետութեան, որ Թուրքիոյ զինակիցն էր եւ ապա այն հանգամանքով, որ աղէտի այդ տարիներուն գտնուեցաւ ան Պոլիս ու գաւառները եւ աչքերովը տեսաւ հայ ժողովուրդին բնաջնջումը : Ուրիշ կարեւոր պարագայ մըն ալ այն էր, որ Ե. Լէփսիուս, առաջին օրէն իսկ ահազանգ հընչեցուց եւ բողոքի ձայն բարձրացուց Պերլինի մէջ, պաշտօնական շրջանակներու մօտ իր կատարած դիմումներով եւ ներկայացուցած գաղտնի տեղեկագրերով : Տարիներով ծառայեց ան հայ ժողովուրդին ու պաշտպանեց անոր իրաւունքները այնպիսի նուիրումով մը, որ սահման չճանչցաւ : Հրատարակեց նմանապէս երկու գիրքեր, — « Զեկուցում Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի կացութեան մասին » (1916) եւ «Գերմանիա եւ Հայաստան — Դիւանագիտական վաւերաթուղթերու հաւաքածոյ » (1914 – 1918) : Եւ վերջապէս, ինք եղաւ նաեւ գլխաւոր վկաներէն մէկը, մեր թանկագին հերոս Ս. Թէհլիրեանի դատավարութեան ընթացքին :

Անմոռանալի դէմք մը, նոյնպէս, Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Հէնրի Մորկընթաու, որ մինչեւ 1917, այսինքն մինչեւ Մ. Նահանգներու մասնակցութիւնը պատերազմին, դուլ ու դադար չճանչցաւ եւ անհամար դիմումներ ըրաւ ջարդարար հրէշներու՝ Թալէաթի, Էնվէրի եւ ասոնց նմաններուն մօտ, ջանալով մեղմել անոնց ոճրային թափը : Եւ անգամ մը, երբ Թալէաթ կ'ուրանար իրեն դէմ ուղղուած մեղադրանքները, պոռաց անոր երեսին — Սուրերով դուք պետութիւն չէք կրնար կառավարել » : Մորկընթաու եւս, յետագային հրատարակեց գիրք մը — «Օրատերէն էջ մը » — ճաղկելով ոճիրներն ու ոճրագործները :

Իր բարձր դիրքին եւ հեղինակութեան համապատասխան կեցուածք ունեցաւ կաթողիկէ աշխարհի գերագոյն պետը՝ Պենետիկտոս ԺԵ. Պապ, որ 28 Յուլիս 1915ին, ի միջի այլոց եւ Թուրքիոյ մէջ ծայր տուած սպանդին ակնարկելով, բոլորին ուղղուած կոչի մը մէջ գրեց հետեւեալ տողերը — Պէտք է լաւ խորհիլ, որ ազգերը չեն մեռնիր : Հարստահարուած ու ստրկացուած՝ թէեւ կը տանին իրենց պարտադրուած լուծը, բայց ատիկա իրենց մէջ կը պատրաստէ փոխ վրէժը եւ սերունդէ սերունդ կը փոխանցէ թշնամութեան ու ատելութեան տխուր ժառանգը » : Ու դարձեալ, Քահանայապետը, 10 Սեպտեմբեր 1915ին, Սուլթան Մուհամմէտին ուղղեց՝ Թրքական եղեռնագործութիւնը դատապարտող նամակ մը, որ բնականաբար շատ դժգոհ ձգած էր իթթիհատական ջոկը : Այս դժգոհութեան իրազեկ, Պապը, 6 Դեկտեմբեր 1915ին գումարուած Ծերանաւորներու ժողովին առջեւ շեշտեց թրքական ոճիրին բնոյթը, յայտարարելով որ «դժբախտ Հայերը կոտորուած են գրեթէ ամբողջութեամբ » :

Իր ունեցած պաշտօնական կապերով եւ կատարած բազմատեսակ դիմումներով Քահանայապետին արժանաւոր ներկայացուցիչը եղաւ Պոլսոյ պապական նուիրակը՝ Մոնսէնեէօր Անժ – Մարի Տոլչի : Հակառակ խալացիի իր հանգամանքին, գերմանական և աւստրիական դեսպաններուն միջամտութեամբ կրցաւ ան մնալ Պոլիս եւ տեւապէս ընթացք տուաւ Պոլսոյ եւ գաւառներու հայկական շրջանակներէն իրեն եղած դիմումներուն, իր կարգին ափ առնելով պաշտօնատուներու դռները : Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանն ալ միշտ կը դիմէր իրեն եւ կ'ապահովէր անոր թանկագին աջակցութիւնը :

Մ. Նահանգներու նախագահ Ուիլսըն իր կարգին հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի անկեղծ պաշտպաններէն մէկը : Յորապէս ազդուած անոր զանգուածային բնաջնջումէն, շատ խիստ բառերով դատապարտեց ան թուրք ոճրագործները, պատերազմի վերջանալուն նախօրեակին խօսած իր մէկ ճառով, ուր կ'ըսէր բառ առ բառ. — « Զէնքերը վար պիտի չդնենք, մինչեւ որ Թուրքիոյ կողմէ ճընշուած ազգերը չգտնեն իրենց ազատութիւնը : Թուրքիա իր վայրագութեամբ գլեց անցաւ իր տէրերը (Գերմանացիները) : Հայերու հանդէպ գործադրուած մեթոտիկ ջարդերը կը սոսկեն մեզ աւելու Եւրոպայի վրայէն այս ազէտ ու վատառողջ աւազակախումբը : Հայաստանին պէտք է տրուի իր պատմական իրաւունքը : Թուրքիայէն աւելի ազբեր իրաւունքն ունի ան, որովհետեւ աւելի լաւ կրնայ ինքզինքը կառավարել : ... կամ կանուխ Թուրքիա պիտի հանուի դատաստանի առջեւ, հաշիւ պիտի տայ իր արարքներուն համար եւ այն ատեն պիտի ...

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ

ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Վատ թշուառական մըն ես, պոռաց Սաւրք պէյ իբրեւ պատասխան :

Նոյն վայրկեանին պահապանները ներս մտան :

— Առէք այս մարդը ու տարէք կրկին բանտարկեցէք, ըսաւ պալատականը՝ ցոյց տալով երիտասարդը, հըլլայ որ մէկը քովը մօտենայ կամ հետը խօսի, այս է մեր Վեհափառ տիրոջ բացարձակ հրամանը :

Պահապանները ակնածութեամբ խոնարհեցան, ու երիտասարդը բռնելով դուրս հանեցին :

Հակառակ մահափորձին անյաջողութեան, Սաւրք իր նպատակին հասած էր : Ապտիւլ Համիտ դարձեալ սարսափահար եղած էր՝ մանաւանդ երիտասարդին խօսքերը լսելէ ետք ու բոլորովին մոռցած հեռաւոր վտանգները, Ռումելիի բանակին մէջ տիրող ըմբոստական շարժումները, իր բոլոր ուշադրութիւնը դարձուցած էր Պոլսոյ վրայ : Բռնաւորին չափ սարսափի մատնուած էին նաեւ բոլոր անոնք, որոնք սպառնական նամակներ ըստացած էին : Պալատականներէն ոչ մէկը կը համարձակէր ոտքը Եըլտըզէն դուրս դնել եւ արդէն Ապտիւլ Համիտ ալ հրամայած էր որ զգոյշ կենան եւ իրենց անձերը չվտանգեն : Նախարարներուն շուրջն ալ արտակարգ հսկողութիւններ ձեռք առնուած էին, այսուհանդերձ ժամէ ժամ նոր մահափորձի մը կը սպասէին սրտատրոփ :

Ապտիւլ Համիտ, ջղային դրութիւնը բոլորովին խանգարուած, գիշերները անքուն կ'անցընէր իր թիկնաթոռին մէջ : Ալ սկսած էր իր ամէնէն հաւատարիմ պալատականներէն իսկ կասկածիլ, բայց մասնաւորապէս իր բարկութիւնը կեդրոնացուցած էր ոստիկանութեան նախարար Շէֆիք փաշայի վրայ, որ մահափորձէն ժամ մը առաջ չէր վարանած հանդիսաւորապէս երդում ընելու թէ Պոլսոյ մէջ թուրք յեղափոխական մը չէր մնացած եւ թէ եղած սպառնալիքները անկարելի է, որ գործադրուէին :

— Այդ աւանակը անկարելի է թողուլ իր պաշտօնին մէջ, կը կրկնէր :

Եւ սակայն չէր համարձակեր այդ միջոցին Շէֆիք փաշայի դպչիլ, մանաւանդ որ նախ եւ առաջ ինք զոհ գացած էր սպառնալիքին : Ասկէ զատ՝ բռնաւորը կը խորհէր թէ գուցէ իր գլխուն եկած փորձանքը գրգիռ մը պիտի ըլլար նախարարին, աւելի եռանդով եւ ուշադրութեամբ գործելու իր պաշտօնին մէջ :

Գալով Սաւրքի, ի զուր փորձած էին խօսեցնել զինքը : Երիտասարդ յեղափոխականը ոչ սպառնալիքի եւ ոչ ալ տանջանքներու առջեւ տեղի տուած էր, անճման կորով մը ցոյց տալով :

— Այսպիսի մարդերու հետ ի՞նչպէս կարելի է գլուխ ելլել, կը խորհէր Ապտիւլ Համիտ յուսահատութեամբ, ոչ իսկ տանջանքներով կը տկարանան... :

Իբրեւ վերջին փորձ՝ երիտասարդ յեղափոխականը բանտարկած էին մութ ու նեղ նկուղի մը մէջ, ուր միայն հաց ու ջուր կը տրուէր իրեն, օրը մէկ անգամ, խուլ համր պահապանի մը ձեռքով, որուն պատուէր տրուած էր բայց մը իսկ չմնալ բանտարկեալին քով : Բռնաւորը կը յուսար այսպէս բարոյական ու ֆիզիքական անտանելի ճնշումի մը տակ փըշրել երիտասարդին կորովն ու հոգեկան զօրութիւնը :

Ամբողջ շաբաթ մը այդ սարսափելի կեանքին ենթարկելէ ետքը երիտասարդ յեղափոխականը, գիշեր մը զինքը կրկին բերին այն սրահը, ուր հարցաքննուած էր առաջին անգամ :

Դարձեալ Նէճիպ Մէլհամէի յանձնուած էր Սաւրք պէյը խօսեցնելու դժուարին պաշտօնը : Պալատականը երբ տեսաւ իրենց զոհը, զարմանք ու արհաւիրք զգաց միանգամայն : Ութ օրը բաւական եղած էր կերպարանափոխ ընելու համար այդ առոյգ երիտասարդը, որուն աչքերը հիմա փոսը ինկած էին, երեսը ահաւելիօրէն տժգունած, նայուածքը մարած :

— Սաւրք, ըսաւ պալատականը մեղմ ձայնով, նոր հարցաքննութեան մը սկսելէ առաջ կ'ուզեմ որ անգամ մը դէմքդ տեսնես հայելիի մը մէջ :

Այս ըսելով՝ Նէճիպ Մէլհամէ գրպանէն փոքրիկ կաշեպատ հայելի մը հանեց եւ երիտասարդին մօտենալով վայրկեան մը անոր դէմը բռնեց : Սաւրք անտարբեր նայուածք մը ուղղեց հայելիին, իր դէմքը անոր մէջ տեսնելով սարսուռ մը ... նեցաւ եւ յանկարծական շարժումով մը գլուխը անդին դարձուց :

— Ինքզինքդ կը սոսկաս այնպէս չէ, ըսաւ Նէճիպ Մէլհամէ չարաչուք ժպիտով մը :

Երիտասարդը չպատասխանեց :

Պալատականը վերադարձաւ իր գրասեղանին քով ու թիկնաթոռին մէջ բազմելով ըսաւ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 112)

պահանջելու իրմէ իրենց տէրերուն վերադարձնել՝ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր թալանուած իրերը»: Այս սկզբունքով ալ նախագահ Ուիլսըն գործեց մինչեւ վերջը և մանաւանդ մինչեւ այն օրը, երբ գծեց Հայաստանի անկախ հանրապետութեան սահմանները, ըստ Սեւրի դաշնագրին:

Պէտք չմոռնանք նաեւ Պերլինի ամերիկեան դեսպան Ճէյմս Ճէրարդը, որ, մինչեւ գերմանեւամերիկեան յարաբերութեանց խզումը, տեւապէս բողոքեց գերմանական կառավարութեան մօտ, պահանջելով անոր կարուկ միջամտութիւնը Պոլսոյ մէջ, Հայաջինջ կոտորածներուն վերջ մը տալու համար: Ամերիկա վերադարձին եւս, Ճէյմս Ճէրարդ մնաց Հայկական Դատի եւ իրաւունքներու աննկուն պաշտպաններէն մէկը:

Ու տակաւին Հայկական Դատին եւ իրաւունքներուն թունդ պաշտպանները հանդիսացան միջազգային ականաւոր դէմքերէն Գլէմանսօ, Լոյտ Ճորճը, Էլէֆթէրիոս Վենիզելոսը եւ Լուիճի Լուծաթթին — յիշելու համար կարեւորագոյնները — որոնք, ներկայացուցած պաշտօնական կամ անպաշտօն պատեհութիւններով, խարանեցին Թուրք կառավարութիւնը, հայկական ջարդերը կազմակերպած ըլլալուն համար պատերազմի տարիներուն:

Արձանագրեցինք այս քանի մը կարեւոր անունները, որոնց վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ այն օտար գրագէտները, հրապարակագիրները, օրագրողները եւ հանրային քաղաքական դէմքերը, որոնք, իրենց հրատարակութիւններով ինքնաբերաբար արծարծեցին Թրքական եղեռնագործութեան բնոյթն ու տարողութիւնը եւ հրաւիրեցին աշխարհի ուշադրութիւնը հայ ժողովուրդին մատնուած աղէտին հանդէպ: Յիշատակենք, ուրեմն, այս շարքէն, անուանի օրագրող եւ հրապարակագիր Հէրպըրթ Ատամզ Կիպընզը, որ միջազգային մամուլին մէջ լոյս ընծայած հայանպաստ յօդուածներէն եւ թղթակցութիւններէն զատ, հրատարակեց նաեւ արժէքաւոր գիրք մը — «Արդիական պատմութեան սեւագոյն էջը Հայաստանի ջարդերը», Մեծ Եղեռնին անցքերուն մօտենալով տարրկայօրէն:

Յիշատակենք տակաւին Անտրէ Մանտէլշթամը, Զինադադարէն ետքը իր հրատարակած կարեւոր մէկ գիրքով — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ պետութիւնները Հայկական Հարցին առջեւ»:

Ու նաեւ, «Հայերու բնաջնջումը» անունով գիրքը Ռընէ Փինոյին, որ գրեց նաեւ Լորտ Բրայսի գրքին ֆրանսերէն թարգմանութեան յառաջաբանը:

Յիշատակենք նմանապէս Էմիլ Տումէրկի գիրքը — «Հայաստան, ջարդերը եւ արեւելեան հարցը», ինչպէս նաեւ Է. Պիրշթատի «Մեծ դաւաճանութիւնը» անունով հրատարակութիւնը: Եւայլն, եւայլն:

Կ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

1918ի Զինադադարի օրերուն Պոլսոյ մէջ կեանքը կ'եռար խանդավառութեամբ եւ նոր յոյսերով, իսկ Հայերս մեծ անձկութեամբ հեւ ի հեւ կը սպասէինք թէ ինչ լուրեր պիտի առնէինք 1915 Ապրիլին ձերբակալուած հայ մտաւորականութեան ընտրանիին եւ տեղահանուած մեր ժողովուրդին մասին:

Ծանր անստուգութեան եւ մտահոգութեան յոյզերով կը տրոփէին հայ սիրտերը, մանաւանդ անոնց, որոնք հեռուն սիրելիներ ունէին:

1918ի գարնան, երբ Ա. Ահարոնեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը եկաւ Պոլիս եւ Թոքաթլեան պանդոկը իջեւանեց, իմ ընկերուհիներս, առանց իմ գիտութեանս, գացեր էին զինքը տեսնելու եւ հարցուցեր էին Վռամեանի մասին: Սակայն, ինծի չըսին թէ ինչ պատասխան առած էին:

Օր մը ես առանձին գացի: Թէ Ա. Ահարոնեանը եւ թէ իր կինը սիրալիր ընդունելութիւն ըրին ինծի: Այս առթիւ ծանօթացայ Զօր. Կորգանովի եւ միւս ընկերացող անձնաւորութիւններուն հետ:

Տիկին Նուարդ Ահարոնեան երկար պահեց զիս՝ խօսելով զիս հետաքրքրող զանազան նիւթերու մասին: Վերջապէս, երբ յարմար առիթը ներկայացաւ, հարցուցի Վռամեանի մասին: Նկատեցի իսկոյն, որ մռայլ քօղ մը անցաւ աչքերուն վրայէն:

«Կը կարծենք, թէ Անատոլուի բերդերէն մէկուն մէջ է», ըսաւ:

Ըմբռնեցի ահաւոր իրականութիւնը, մինչդեռ սրտատրոփ կը սպասէի, որ ըսեր թէ այսինչ տեղն էր, եւ պիտի գար:

Արդէն չորս տարիէ ի վեր իմ ընտանիքս եւ ընկերուհիներս անշուշտ գիտէին իրականութիւնը եւ պահած էին ինձմէ, իսկ ես կը սպասէի հաստատ հաւատքով, եւ ինքնիրենս կը խորհէի, թէ լաւ է, որ Վռամեանը Պոլիս չէր Ապրիլ 24ի ընդհանուր ձերբակալութեանց օրերուն:

Ոտքի ելայ, հրաժեշտ առի եւ մեկնեցայ անհուն խռովքս ծածկելով: Բայց դեռ յոյսի նշոյլ մը կը պահէի սրտիս մէջ: «Թերեւս ճիշդ էր ըսածը», կը մտածէի:

×

Այդ ողբերգական օրէն հազիւ թէ մէկ երկու շաբաթ անցած էր, երբ կէսօրէ մը ետք հնչեց մեր դրան զանգակը: Օտարազգի սպայ մըն էր, բոլորովին ինծի անծանօթ համազգեստով:

Իսկոյն խորհուրդ մը ծնաւ մտքիս մէջ: Մտածեցի թէ հեռուէն եկող մըն էր եւ թերեւս լուր կը բերէր Վռամեանէն:

Անունս տուաւ եւ ըսաւ, թէ Բերայի մօտիկ գրավաճառի ցուցափեղկին մէջ կարդացած էր, թէ անգլերէն դաս կու տամ, ուստի եկած էր խնդրելու, որ իրեն դաս տամ:

Ներս հրաւիրեցի զինքը: Իտալական զրահաւոր բանակի ծովակալին նաւուն աղօթարարն էր, Ֆափիթանօ Մինէթթի: Սկսաւ շաբաթը մէկ անգամ դասի գալ:

Օր մըն ալ ըսաւ, թէ իրենց մարտանաւի բժիշկ հազարապետ Մաճիօրէ Ճիաքօմօ Թալերդիօն՝ կը փափաքի հայերէն սորվիլ: Իմ հաւանութիւնս առնելէ ետք՝ որոշեալ օր մը եկաւ հազարապետը, որուն կ'ընկերանար նաեւ Ֆափիթանօ Մարքէթթի, երիտասարդ եւ աշխոյժ տղայ մը: Երեքն ալ ազնիւ անձեր:

Ոչ մէկ վարձատրութիւն ուզեցի, երբ խիստ փափկօրէն այդ ուղղութեամբ ուզեցին խօսիլ:

Փրկիչնե՛ր կը համարէի զրահաւոր բանակը...

Ծանօթացան մայրիկիս, Ռափայէլ եղբօրս եւ Զարուհիին հետ: Ըսին, թէ առաջին անգամն էր որ հայ ընտանիքի մը մէջ կը գտնուէին եւ շատ ուրախ էին ու գոհ այդ առթիւ:

Անգամ մը անոնք եղբայրս, քոյրս եւ զիս թէյի հրաւիրեցին իրենց նաւուն մատենադարանի սրահին մէջ: Մեզ ներկայացուցին ծովակալին եւ բարձրաստիճան զինուորականներուն: Եւ բոլորս հաւաքուեցանք ճոխ թէյասեղանի մը շուրջ:

Ուրիշ անգամ մըն ալ հազարապետ բժիշկը եւ իրեն ընկերացող երկու հարիւրապետները անձամբ եկան եւ մասնաւոր հրաւիրագրերով՝ պարահանդէսի հրաւիրեցին մեզ: Սակայն, այդ երեկոյթին եղբայրս ազատ չէր եւ մեր ընկերներէն Տրդատ Գազանճեանը ընկերացաւ մեզ:

Որոշեալ ժամուն գացինք Ղալաթիոյ քարափը, ուր իտալացի նաւազներ հիւրերուն կը սպասէին: Անոնք, նաւակներով, սպայի մը առաջնորդութեամբ, տարին մեզ դէպի լուսաշող հսկայ նաւը:

Գիշերուան մէջ ծովուն բացերը հպարտօրէն աշտարակուած լերան մը հանդոյն սպիտակ զրահաւորը կը շողշողար լոյսերուն մէջ: Դիւթական էր պատկերը:

Շքեղ էր պարահանդէսը: Համակ սպիտակազգեստ ծովային սպաներ, զուարթ գոյներով վայելչօրէն հագուած ու զարդարուած գեղեցիկ տիկիններ եւ օրիորդներ կը պարէին, կարծես երազային աշխարհի մը մէջ:

Մեր բարեկամները ամէն բոպէ իրենց ուշադրութեան առարկայ դարձուցին մեզ, կէս գիշերին, բոլոր հրաւիրեալներս կրկին վերադարձուցին քարափ:

Երազային էր ծովուն վրայ, լուսաճաճանչ սպիտակ նաւուն վրայ այդ պարահանդէսը եւ տիրող սքանչելի մթնոլորտը: Բայց մենք մեզ օտար ու սգաւոր կը զգայինք մեր ցաւերով ու հոգերով...

×

Դասերու ընթացքին, իտալացի բարեկամներս ջերմ հետաքրքրութեամբ մը միշտ աւելի ծանօթացան հայ ժողովուրդի եւ մեր դատին հետ: Եւ օր մը, Մաճիօրէ Թալերտիօն ըսաւ.—

«Ձեր ընտանիքի միջոցով ճանչցայ Հայը եւ մեծ յարգանք մը կը զգամ: Որպէս ապացոյց այս խոր գնահատանքին պէտք է ըսեմ, որ եթէ ես նոյնիսկ Թագաւորիս անունով վստահեցնեմ ձեզ թէ մենք պիտի կատարենք Հայութեան արդար պահանջը, մի՛ հաւատաք, մի՛ վստահիք: Դուք միմիայն ձեր սեփական ուժերուն վրայ պէտք է դնէք ձեր յոյսը»:

Ան իմացած էր, որ զօրաւոր կուսակցութեան մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անդամ էինք:

Ճիշդ նոյն օրը, երբ իտալացի ծովային սպաներուն մեկնելէն ետք ժողովի կ'երթայի «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունը, ճամբան պատահեցայ ընկեր Գալուստ Էյնաթեանին, յայտնեցի անոր իտալացի սպային ըսածը եւ խնդրեցի անկէ հաղորդել միւս ընկերներուն:

Քիչ ժամանակ ետք, Պոլսէն հեռացաւ իտալական ծովակալին նաւը: Մեր բարեկամները ցաւով հրաժեշտ առին մեզմէ: Հազարապետը բացիկ մը գրած էր հայերէն, Տարտանէլէն: Անշուշտ՝ բառարանի մը օգնութեամբ: Շնորհակալութեան եւ գնահատանքի ջերմ խօսքեր էին:

×

Անցեր են 43 տարիներ: Արեւմտահայութիւնը ցրուած է ի սփիւռս աշխարհի: Բայց մենք մեր յոյսը չենք կորսնցուցած եւ կը սպասենք Հայուն գերագոյն իրաւունքին յաղթանակին:

ՖԼՈՐԱ – ԱՆԱՀԻՏ

1961, Յուլիս

Hommage à Komitas

Une seule ombre peine toutefois Komitas. Les retardataires ont repris contre lui l'offensive et déclenchent une nouvelle et plus violente tempête de protestations. Grâce à sa forte personnalité il réussit à la surmonter, car comme il le dit lui-même : « *J'ai tracé ma ligne de conduite après de longues années de réflexion et d'études, ligne que j'ai suivi jusqu'à aujourd'hui et que je continuerai à suivre tant que je sentirai battre le sang de mes veines. Aucun obstacle ne peut m'arrêter dans ma mission, car je suis convaincu de toute mon âme de sa juste cause* ».

Mais le R. P. aura à connaître d'autres jours hélas plus sombres. Avril 1915 : le gouvernement turc met à exécution ses desseins criminels. Avec 600 intellectuels arméniens Komitas sera arrêté, déporté, atrocement torturé. Grâce à l'intervention d'influentes personnalités européennes il échappe à ses bourreaux. Mais son martyre a été tellement affreux qu'il en subit un choc.

Imaginez une âme aussi sensible que celle de Komitas assistant aux scènes d'épouvantes de ce qui fut l'un des plus grands génocides de tous les temps. Le Vartabed, voyant l'extermination de ses frères, regardant impuissant les massacres honteux des femmes et des enfants, assistant à l'anéantissement de cette nation arménienne dont il était le chantre et dont il sanctifiait les valeurs.

A cette tourmente physique et intellectuelle Komitas ne put résister. Si sa robuste corpulence permit à son corps de ne pas subir trop de dommages, son esprit n'y résista point. En 1916 il entre à l'hôpital de Constantinople où l'on n'arrive pas à diagnostiquer son mal ni à le secourir. En 1919 après la grande guerre on le transporte à Paris. La médecine française fait son possible mais il est trop tard. Komitas a perdu la raison.

Les Arméniens qui, petit à petit, sont arrivés en France n'oublient pas leur musicien. Leurs yeux sont fréquemment tournés vers cette cellule de l'hôpital psychiatrique de Villejuif où se meurtrit celui qui incarne leur génie national. Ils organisent des manifestations en son honneur, ils essaient de lui rendre visite. Mais, si ses visiteurs étaient nombreux, Komitas les accueillait généralement mal, leur parlait peu, les renvoyait, ou se terrait dans un coin de sa cellule, en leur tournant le dos. Il lui arrivait cependant d'avoir des moments d'extraordinaire lucidité, comme le cas est fréquent chez des malades mentaux.

Un jeune Arménien eut la chance en Janvier 1931 de bénéficier d'un de ces moments, ce qui lui permit d'avoir un dialogue fort intéressant avec le grand maître. De cette entrevue nous retiendrons deux passages, où Komitas donne son avis d'abord sur la musique en général, ensuite sur la musique nationale :

« *La musique, mon fils, c'est cette immense force spirituelle qui domine les sentiments. La musique, c'est la langue universelle qui met en communion les humains sans avoir besoin d'interprète. On l'entend mais on ne la voit pas, on la voit mais on ne peut la saisir, on la sent mais on ne la comprend pas, voilà la musique.*

— « *La Musique nationale c'est le niveau de la grandeur d'une nation. Plus la musique est grande, et plus grande est la nation. Le paysan arménien aussi avait son chant et il chantait dans son foyer. Le paysan ne sait pas lire, mais il sait chanter ; il chante son village, sa terre, son foyer, sa patrie. Il aura de nouveau tout cela. Si pour le moment tout ceci est encore petit, demain il grandira, comme l'enfant, qui tombant et se relevant, finit par marcher, grandir et créer son foyer* ».

Ainsi s'égrénèrent mornes et tristes seize années de cette âme à la fois pure, joyeuse et sensible, seize années qui ont été volées à l'humanité tant elles auraient pu servir la cause de la musique arménienne et internationale.

C'est le 21 Octobre 1935 que Komitas rend l'âme. On l'enterre à l'église arménienne de Paris.

En 1936 sa dépouille mortelle fait partie de la première caravane qui part de Marseille pour la terre patrie. Cette terre d'Arménie qui reprend dans ses entrailles celui qu'elle a fécondé et qui devait la tant chérir.

Ainsi fut, la vie de Soghomon SOGHOMONIAN, KOMITAS VARTABED, dont il n'est pas exagéré de dire que parmi les plus hautes figures intellectuelles arméniennes il occupe le premier plan.

N'est-il donc pas normal que les Arméniens de la diaspora et de la terre patrie lui vouent un culte particulier.

La chorale Sipan-Komitas qui porte son nom maintient depuis 1931 son œuvre désormais immortelle grâce au talent de ses chefs.

Elle conserve et prolonge l'œuvre de celui qui a transformé l'Arménie en un grand orgue, qu'il me soit permis d'adresser à celui qui en exerce depuis 1953 la direction (Garbis Aprikian) toutes nos chaleureuses félicitations pour son talent et aussi pour son apport personnel à la musicologie arménienne. Il poursuit l'œuvre de son prédécesseur qu'il rejoint très souvent dans les sommets.

Mais n'est-il pas aussi normal qu'Alfortville, capitale de la diaspora arménienne, apporte un hommage tout particulier à celui dont nous célébrons cette année le centenaire de la naissance. J'ai le plaisir de vous annoncer que Komitas sera encore plus souvent près de nous puisque le Conseil Municipal a décidé lors de sa séance du 23 Mars qu'une rue d'Alfortville porterait désormais son nom.

Ainsi tous les enfants de Haïastan et tous les amis de la musique et du peuple diront avec moi comme l'écrivait le jour de sa mort dans le journal « Haratch » son fondateur CHAVARCH MISSAKIAN :

ՄԵՌԱՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ,
ԿԵՑՑԷ՛ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ:

JOSEPH FRANCESCHI

FIN

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան յիսնամեակին և ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԿԱՐԵԱՆԻ մահուան 45ամեակին :

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավա- րութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եվլինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ.* Պ. *Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ.— *Օր. Մառլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20էն սկսեալ

Ի պատիւ Փարիզ ժամանող պատգամաւորներու եւ հիւրերու

ՕԹԷԼ ՌԻՋ, ՎԱՆՏՈՄ ՀՐԱՊԱՐԱԿ

Կազմակերպուած՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Երկսեռ Ակումբին կողմէ : Գեղարուեստական հակիրճ յայտագիր :

Պիտի մեներգէ՝ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷՅԵԱՆ, դաշնակ՝ Օր. Ն. ԱԺՏԷՐԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, « ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ՊՈՒՖԷ *Մուտքը՝ անձնական հրաւիրատոմսով*

Պատգամաւորներու եւ հիւրերու անձնական քարթերը մուտքի իրաւունք կուտան :

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Նախագահութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ՝ Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ 7, 8 եւ 9 Մայիս 1969ին, Կրան տ'Օթէլի, Օփերայի հրապարակ, Սալոն Լուի 16րդի շէնք սրահին մէջ

Ողջոյնի խօսք՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԻ

Նախագահ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի

Օրական երեք նիստ՝ առաւօտուն ժամը 9·30էն ժամը 1 յետմիջօրէի, կէսօրէ ետք ժամը 15էն 19, գիշերը՝ ժամը 21էն 24 :

Ցերեկին հաւաքական ճաշ պանդոկին մէջ, իսկ իրիկունը՝ ընթրիք ըստ պահանջի

Համագումարին մուտքը՝ պատգամաւորի կամ այլ անձերու, անձնական տոմսով է : Ունկնդիր հիւրերու տոմսի թիւը սահմանափակ է, սրահին բաւարարութեան չափով :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՄԵԾ ՃԱՇ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9, ժամը 20ին, Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շէնք սրահներուն մէջ 18, Ավընիւ Տը Սիւֆրէն :

Հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Եւրոպայի Հայր. պատուիրակ)

Տիկիններ ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ, ՎԱՀՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԻ *Ո*

Խօսք՝ նախագահ՝ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԷ

Ուղերձներ եւ գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր

Պիտի մեներգեն՝ Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ, պիտի արտասանեն՝ Տիկին ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ եւ Օր. ԱՆԱՅԻՍ ԱԹՄԱՃԵԱՆ *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մուտքի տոմս՝ 60 *ֆրանք, որ իրաւունք կուտայ նաեւ յաջորդ գիշերուան :*

Պարահանդէսին ազատ մուտքի

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շէնք սրահներուն մէջ, 18, Ավընիւ տը Սիւֆրէն

Շաբաթ, երեկոյ, 10 Մայիս 1969, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Պիտի երգէ՝ սիրուած երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ առանց ընթրիքի 20 ֆրանք :

Ուսանողներու եւ զինուորականներու՝ 10 *ֆրանք, փափաքողներուն պիտի սպասարկուի «Լընչ»՝ գին 50 ֆրանք*

Պարահանդէսին մուտքը ազատ է Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի երիտասարդաց ակումբի երկսեռ անդամներուն համար :

Արտասահմանի հիւրերու ի դիւրութիւն, սեւ զգեստը պարտաւորիչ պիտի չըլլայ այրերու համար, բայց կը թելադրուի գոնէ գոց գոյն զգեստ, նախընտրաբար կապոյտ :

Պարահանդէսին ընթացքին պիտի քաշուի ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, *կազմակերպուած Միութեան Փարիզի Երիտ. Ակումբին կողմէ, միակ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ ըլլալով Միութեան նախագահ Ալեք Մանուկեանի նուիրած ինքնաշարժը Ռընօ* 10 Մաժօր : վիճակահանութեան տոմսի գին՝ 10 *ֆրանք :*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին կողմէ, այս Ուրբաթ իրիկուն *ժամը* 20·30*ին, Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը, կը դասախօսէ՝*

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ. Դատը :

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը անխտիր :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կը խօսին՝

Maître DIDIER AUBOURG

(Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ-ԼԱ ՇԱՍԱՆԵԸ, մեներգ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷՅԵԱՆ (*ընկերակցութեամբ Տիկին Թոսսեթի*), դաշնակ Օր. ՀԻՒԿԷԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆ, արտասանութիւն Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԱԹՄԱՃԵԱՆ, նուագ եռեակի մը կողմէ (Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Օր. Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ), *Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ :*

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գաղութին, Ապրիլ 27ին, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ–Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ *Կը խօսի Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ*

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան եւ Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան եւ էմ. Թաշճըեան, *Ռոմանէն* (*արտասանութիւն*), Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէսինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին : Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հասարակութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, որպէսզի թափոր կազմուի դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպութեամբ Յարանուանութեանց երեք պետերուն եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպութեանց :

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, *առաւօտեան ժամը 10ին Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ* Հայ *Ս. պատարագ Ֆուրվիէրի Մայր Տաճարին մէջ : Նոյն ժամուն պաշտամունք Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ :*

Կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 3·30ին 6րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ (58 Րիւ տը Սէզ), *Լիոն*

Սգահանդէս : Կը խօսին՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն) ՏՈՔԹ. Շ. ԳԱԶԻՆԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն)

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (հայերէն)

Պիտի ըլլան երգեր եւ արտասանութիւններ տեղւոյս կարող ուժերու կողմէ :

Պ. Յակոբ Թոքաթլեան, Այրի Տիկին Խըմէրեան, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան եւ զաւակը՝ Սելին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, զաւկին, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՍՈՖԻ ԹՈՔԱԹԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Խըմէրեան)

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 21ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն Փարիզէնի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

33 Րիւ Կի Մոքէ, Փարիզ (17) :

« Հայաստանի Սուրբ » ընկերակցութիւնը կ'ողբայ իր պատուոյ նախագահ՝

ՎԱՀԱՆ ԽՍՄԷՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այսօր Հինգշաբթի, առաւօտ ժամը 10·45*ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին :*

Կը հրաւիրուին ընկերակցութեան բոլոր անդամները վերջին յարգանքի տուրքը տալու իրենց նուիրեալ նախագահին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Հինգշաբթի, 24 Ապրիլ, Մեծ Եղեռնի յիսունեւչորրորդ տարեդարձի *առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր* *եկեղեցին բաց պիտի ըլլայ կէսօրէ ետք* *ժամը 3·30էն մինչեւ 5·30, որուն ընթացքին պիտի կատարուի մասնաւոր հանդի-* *սաւոր հոգեհանգիստ մեր մէկուկէս մի-* *լիոն նահատակներու հոգիներուն համար*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա- *րիւրամեակը կը կատարուի համազգա-* *յին մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ* *Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր :*

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն- *ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը*

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. *Րաֆֆի խումբի* *ժողովը ուրբաթ (Ապրիլ 25) ժամը 21* *Մշակոյթի Տան մէջ : Ներկայ կ'ըլլան* *Կ. Կ. եւ Շրջ. Կ. Կ. ներկայացուցիչները* *Պարտաւորիչ ներկայութիւն :*

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «*Վարանդեան*» *խմ-* *միտէի ընկերական ընդհ. ժողովը* *Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին նոր հաւ-* *քատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ* *Ընկերներու ներկայութիւնը պարտա-* *ւորիչ է :*

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. *կոմիտէի ընկե-* *րական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի* *ժամը 20·30ին : Ներկայ կ'ըլլայ* *Բ. Փափազեան :*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 25 ԱՊՐԻԼ

VENDREDI 25 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11497

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE - No 11.497

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915 Ապրիլին ռճրագործ Իթթիհատի գործակալները հայկական նահանգներէն մինչեւ Անատոլուի խոր անկիւնները դաւադրութիւններով Թուրքերը կը գրգռէին Հայերուն դէմ :

Ինչ էր պատահեր : Վանի Հայերը ապստամբեր են կառավարութեան դէմ եւ դաւադրաբար հազարաւոր Թուրքեր ջարդեր են ...

Արդարացնելու համար Ապրիլ 24ով ըսկսած Մեծ Եղեռնը, Պոլիս՝ Նուրը Օսմանիէի իրենց որջէն՝ Հայաջինջ դիւային ծրագրի հեղինակները շարժման մէջ էին դրած իրենց քարոզչական մեքենան երկրին մէկ ծայրէն միւսը :

Վանի «կեավուր»ները գլուխ բարձրացուցեր են օրինաւոր իշխանութեան դէմ եւ կ'ուզեն եղեր հայկական անկախ պետութիւն (պէյլիք) հաստատել :

Դէպքը չրջելով եւ զոհը իբրեւ դահիճ ներկայացնելով, Թուրք «պատմաբան»ներ իբրեւ ջարդարար կը ներկայացնեն Վանի ապստամբ Հայերը , որոնք հազարաւոր Թուրքեր ջարդեր են (?) :

Այսպէս, «Օսմանեան մեկնաբանեալ պատմութեան ժամանակագրութիւն» քառահատոր գրքին հեղինակ Իսմայիլ Հաքքը Տանիշմէնտ, որուն անունը յիշեցինք Կիլիկիոյ ջարդերուն վաթսունամեակին առթիւ, կը գրէ թէ Էնվէր փաշայի անխելք յարձակողականին հետեւանքով Թուրք բանակը Սարը – Քամիշի մէջ 60 հազար զինուոր կորսնցնելով , Ռուսերուն առջեւ բացուէ արեւելեան Անատոլուի դուռները : Առիթէն օգտուելով , «դաւաճան Հայեր» 1915 Ապրիլ 13ին (Ն. Տ.) Վանի մէջ ապստամբեցան : Ցեղոյ կ'աւելցնէ, առանց կարմրելու .

«Առաւած միայն գիտէ թիւը այն Թուրք երախաներուն, կիներուն, երիտասարդներուն ու ծերերուն, որոնք նաւակներով Վանայ լիճին մէջտեղերը տարուելով ջրամոյն եղան : Արդէն այդ պատերազմի ընթացքին հայ խմբեները ամէն կողմ ապստամբութիւն կազմակերպած եւ շատ տեղեր զէնքի եւ ռազմամթերքի մթերանոցներ պատրաստած էին : ... Ա՛յդ էր պատճառը, որ կառավարութիւնը 14/27 Մայիսին հրատարակութեան տուաւ «Սէվքիյաթ Քանունու» անունով ծանօթ տարագրութեան օրէնքը : Սակայն եւ այնպէս այդ օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, պատերազմական վիճակին պատճառաւ արտակարգ որոշումի մը ձեւին տակ, անիկա արդէն իսկ կը գործադրուէր Ապրիլ 24ի կէսրակէն սկսեալ » : (Իսթանպուլ, 1955, Հատոր Դ., էջ 428) :

1914ի համաշխարհային պատերազմը անհաւասարափ մթնոլորտ էր ստեղծած հայկական նահանգներուն մէջ, որոնք ո՛չ ինքնավարութիւն պիտի ստանային նոյն տարուան 26 Յունուար–8 Փետրուարին ստորագրուած Բարենորոգումներու համաձայնագրին շնորհիւ :

Վան հասած էր արդէն նորվեկիացի մարդպան Հոֆ, զոր Թուրքերը ճամբու դրին առաջին առթիւ :

Ցեղափոխութեան օրրան Վասպուրականն աչքի փուշն էր օսմանեան կառավարութեան : Պէտք էր ընկճել զայն ամէն գնով :

Արինարբու հրէշ մը՝ կուսակալ Ճէվտէթ պիտի գործադրէր Իթթիհատի դիւային ծրագիրը : Զօրաշարժի պատրուակին տակ Վանայ շրջանի ինչպէս հայկական այլ գաւառներու — երիտասարդները զինաթափ էին եղած : Հազարաւորներ դրկուած էին բանուորական վաշտերու մէջ :

Ճէվտէթ դաւադրաբար սպաննել տալէ ետք Իշխանն ու Վռամեանը, կ'ուզէր նաեւ «մաքրագործել» Արամը, Վասպուրականի Հայութիւնը անգլուխ դարձնելու համար :

Արամ ծուղակը չինկաւ : Շատախի կողմերը կռիւ սկսեր էր արդէն Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ : Վանայ շրջանի անպաշտպան հայ գիւղերը կը ջարդուէին եւ կը կողոպտուէին օրերէ ի վեր :

Ցեղասպանութեան ծրագիրը կասկած չէր վերցներ :

Վասպուրականի ազատատենչ Հայութիւնը, յեղափոխութեան մէջ թրծուած, մէկ սիրտ մէկ հոգի զէնքի փարեցաւ, յանուն ինքնապաշտպանութեան : Թուրքի հայաջինջ քաղաքականութեան դէմ ապստամբութեան դրօշ դարձրացուց Ապրիլ 7/20ին միաժամանակ Այգեստանէն ու Քաղաքամէջէն : Ու ամբողջ մէկ ամիս տարրական միջոցներով դիւցազնական կռիւ մղեց Թուրք կանոնաւոր բանակին դէմ, որ զինուած էր թնդանօթներով եւ արդիական զէնքերով :

Պատի՛ւ իրեն :

Հերոսամարտը վերջացաւ յաղթանակով, որուն իրենց մասնակցութիւնն էին բերած բոլոր հոսանքները, ղեկավարութեամբ Արամի :«Զինուորական Մարմնին» մէջ էր վաղեմի արմենական Արմենակ Եկարեան :

Ճէվտէթ ամօթալի պարտութեան են թարկուած՝ իր մէհմէտճիքներուն հետ բռնեց անփառունակ փախուստի ճամբան :

Հպարտ Վանեցին 4/17 Մայիսին յաղթանակի դրօշը բարձրացուց պատմական բերդին վրայ :

Հայկական անկախ իշխանութիւն ստեղծուեցաւ Վանայ ծովու ափերուն, ընդհովանեաւ ռուսական բանակին եւ Հայ կամաւորներուն :

Հաւատարիմ աւանդութեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղը կ'ոգեկոչէ հերոսամարտի 54րդ տարեդարձին հետ նաեւ անմահ Արամի մահուան յիսնամեակը՝ այս կիրակի Սիփլանիոսի սրահին մէջ :

Փա՛ռք հերոսներուն :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ԳԱՀԻՐԷՆ ԱԼ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ ԶԸՆԴՈՒՆԻՐ

Լիբանանեան կառավարութիւնը , Զորեքշաբթի իրիկուն, բացառիկ նիստէ մը ետք, պատերազմական վիճակ հռչակեց ամբողջ հողամասին վրայ մինչեւ կիրակի :

Այս կացութեան հետեւանքներն են .— Ոչ մէկ հրատարակութիւն կրնայ ըլլալ որ վնասէ ապահովութեան , գրաքննութիւն կը հաստատուի մամուլի , ձայնասփիւռի եւ պատկերասփիւռի վրայ : Գրաքննութեան կ'ենթարկուին նաեւ թատրոնի եւ սինեմայի բոլոր ներկայացումները :

Ի՞նչ էր սակայն այս բոլորին պատճառը : Սայտայի եւ Պէյրութի մէջ ցոյցեր տեղի ունեցած են, որոնց հետեւանքով 12 հոգի մեռած են : Լուսարգել հաստատուած է երկու քաղաքներուն մէջ, տասը վիրաւոր կայ Սայտա : Պէյրութի մէջ վիրաւորներու թիւը 25ը կ'անցնի, որոնց մէջ՝ հինգ ոստիկան :

Առաւօտուն է որ ամէն բան կը սկսէր :

Մօտ ութ հազար պաղեստինցի ցուցարարներ եկած էին գաղթականներու Հայն Հելուէ կայանէն (ուր 17 հազար պաղեստինցի գաղթական կայ 1948էն ի վեր) : Այս գաղթականները Սայտա կը խուժէին բողոքելու համար լիբանանեան իշխանութեանց դէմ, որոնք կեցուցած էին Սուրիայէն եկող պաղեստինեան քոմանտոներ եւ ստիպած որ Սուրիա վերադառնան :

Ցուցարարները կրակի տուած են 15–20 կառք, թալանի տուած քանի մը տասնեակ խանութներ եւ ցուցարարներու սպաննակաւ կեցուածքը պատճառ եղած է որ զօրքը սկսի զէնք գործածել, ապա անմիջապէս լուսարգել հաստատուած է :

Սայտայէն խառնակութիւնը Պէյրութ հասած է եւ կռիւները սկսած են «Քաղաքներու» հրապարակին ժողովրդական թաղամասը, ապա աւելի անդին ուր բախումները շատ ծանր եղած են : Ցուցարարները գլխաւորաբար ուսանողներ եղած են, որոնց միացած են Պաղեստինցիներ եւ Սուրիացիներ : Խանութները անմիջապէս փակած են :

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ ցոյցերը դադրած են, ամէն ոք մտահոգ է եղածին քաղաքական հետեւանքներուն մասին մտածելով : Ոմանք նոյնիսկ կը խորհին թէ Քարամէի դահլիճը վտանգուած է : Մեծ գիջումներ չընելով Պաղեստինցիներուն , կառավարութիւնը յաջողած էր կարգ ու կանոն պարտադրել, մինչ կացութիւնը իր պայթուցիկ բնոյթը չէր կրցած կորսնցնել Պէյրութի օդակայանին վրայ յարձակումէն ի վեր (Դեկտ. 28) :

Քարամէի դիրքը շատ փափուկ է եւ իր յարաբերութիւնները քաղաքական կուսակցութեանց հետ նոր բարդութեանց առջեւ կը գտնուին : Ամէն պարագայի մէջ, անցեալէն աւելի պիտի ստիպէ իրեն որ հաւասարակշռութիւն փորձէ պահել անոնց միջեւ որ նպաստաւոր են Պաղեստինցիներու եւ անոնց, որ կը կարծեն թէ Լիբանան վերապահ պէտք է մնայ :

×

Եգիպտոս պաշտօնապէս յայտարարեց թէ կը մերժէ 1967ի զինադուլի համաձայնագիրը եւ այլեւս անոր յանձնառու չի նկատեր ինքզինքը, քանի որ Իսրայէլ ամբոցներ կը շինէ Սուէզի արեւելեան ափին վրայ : Կառավարութեան բանբերը՝ Հասան էլ Զայաթ, մամուլի առուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է—: «Աշխարհ մեզմէ չի կրնար ակնկալել որ զինադուլը յարգենք նման ամրութիւններու դիմաց» : Զայաթի համար կացութիւնը կը վատթարանայ եւ ի վերջոյ զինադուլին բան մը պէտք է յաջորդէ : Զինադուլը ամիս մը, երկու ամիս կը տեւէ ոչ 99 տարի, այլապէս պիտի նշանակէր նոր սահմաններ ընդունիլ Իսրայէլի համար :

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

Զորեքշաբթի իրիկուն, Փոմփիտու, Տիւհամէլ եւ Տէֆէռ պաշտպանեցին իրենց տեսակէտները : Կեդրոնի պարագլուխ՝ Տիւհամէլի համար, «ո՛չ»ն է միայն որ կրնայ արդիւնաւէտ ըլլալ եւ ոչ թէ քաոս կամ պարապ ստեղծել ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել կոլիստները : Նախկին նախարարապետը, երեսփոխանական ընտրութեանց ոգեւորութիւնը ցոյց չտուաւ : Աւելի թոյլ էր եւ ճիգ մը կար համոզելու, զուցէ նոյնիսկ՝ համոզուելու : Եզրակացուց թէ այո՛ պիտի քուէարկէ հաւատարիմ մնալու համար իր անցեալին ինչպէս եւ ապագային եւ որովհետեւ «այո՛»ն յոյս է : Մարսէյլի երեսփոխանքաղաքապետը՝ Տէֆէռ կը խորհի թէ ո՛չ քուէարկել ոչ միայն Ֆրանսայի ծառայութիւն մը ընծայել է, այլեւ՝ տը Կոլի : Այո՛ քուէարկել պիտի նշանակէր մխրճուիլ տնտեսական եւ ընկերային տագնալին մէջ եւ դուռը բանալ, օր մը, պետական հարուածի մը : Ո՛չ քուէարկել՝ կը նշանակէ դէմ դնել ներկային, ապահովել ապագան, ազգային շահու պարտականութիւն մըն է :

* * *

Իմ սիրածին ասի մի օր՝
— վանայ կատու, վանեցի ,
Նա վազրացաւ ու ես մոլոր՝
Հազիւ այս փուշն հանեցի :

Ախ, վանեցին ի՞նչ վատ է, որ ,
Երդւում եմ մինչեւ վան՝
Թէ վատ է վանն իմ հեռաւոր՝
Քեզ էլ հետը թող ինձ տան :

վանն է տոտեմն Հայոց հողի ,
Մայր օրօրանն հայակերտ ,
վանի մասին վատ խօսողի
Լեզուն լալկի թող յաւէտ :

Ցիշիր թէ ոնց պաշտպանեցին
վանեցիք հողն իմ վանայ ,
Մեր թշնամու աչքն հանեցին
Արծրունի պէս մեր Սասնայ :

Հազար դար է, որ պաշտեցինք
վանայ հողը ոսկեղէն ,
Թող շուն դառնան մեր թշնամիք ,
Որ չքանան մեր հողէն ...

վանն է դրախտն իմ հայածին .
Մատաղ ծովիս էլ վանայ ,
Բաւ է իր մի Նարեկացին ,
Որ ողջ ազգը սրբանայ :

վան թէ վանանդ, Մուշ թէ Անի՝
Պաշտելի են ինձ համար ,
Բոլոր կողմերն Հայաստանի ,
Ինձ մի մայր են, մի աշխարհ ...

ՑՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽԵՐԸ երեւութապէս համակերպած, շատ դժգոհ են կացութենէն : Ցիւրիխէն հասած լուրերու համաձայն, չեխ–խոր – հրդային բանակցութիւնները որ հոս յանգած են, տարուած են Ռուսերու կողմէ՝ մառէչալ Կրեչկոյի եւ Արտաքին փոխ–նախարար՝ Սեմիոնովի կողմէ եւ չեխական կողմը՝ Չվոյտա, Հուսաք, Չերնիք եւ Սթրուկալ : Այս բանակցութեանց իբրեւ արդիւնք, Ռուսերը ընդունած են հետեւեալ զիջումները .— Ա) 500 միլիոն ոսկի–ռուբլի փոխատուութիւն : Բ) Բանակցութեանց կարելիութիւն դրամատիրական երկիրներու հետ տնտեսական համաձայնութեան ի խնդիր : Գ) Եկող 12 ամիսներու ընթացքին, պարպում խորհրդային դրամամն ուժերու : Դ) Արտօնութիւն կուսակցութեան 14րդ համագումարը հրաւիրելու եւ ընդհ. ընտրութիւններ կազմակերպելու մինչեւ 1969ի վերջ : Ե) Օթա Սիքի վերադարձը պատասխանատու պաշտօնի մը : Ասոր փոխարէն Չեխերը ընդունած են .— Ա) Հուսաքով փոխարինել Տիւպչէքը : Բ) Վերամիացումը չեխ եւ սլովաք կուսակցութեանց, այսինքն՝ չգործադրել դաշնակցային սկզբունքը : Գ) Կուսակցութեան ղեկավար դերին վերահաստատումը բոլոր ճիւղերու մէջ, գլխաւորաբար՝ տեղեկատուութեան :

ՊՈՊ ՔԵՆԸՏԻԻ ոճրագործը՝ Շիրան Շիրան մահուան դատապարտուեցաւ Լոս-Անճըլըսի դատարանին կողմէ, չորեքշաբթի օր : Ոչ մէկ խրարանցում ցոյց տուած է մահավճիռը լսելով : Դատաւորը կրնայ թէեւ, երեք շաբաթ յետոյ, ցկեանս արգելափակման վերածել մահապատիժը, բայց հաւանական չի թուիր :

ԱՐԱՄ

Ճակատագրական պահու մը, 1919 Յունուարին, պատմութիւնը կ'արձանագրէր երկու անդարմանելի կորուստներ, — երկուքն ալ հետեւանք համաճարակի։

Յունուար 19ին կը մեռնէր Ռոստոմը։ Տասը օր ետքը՝ 29ին, Արամը։ Առանց լուր ունենալու անոր մահէն։

Պահը ճակատագրական էր անոր համար որ, արմատախիլ, արիւնաթաթախ եւ ճղակտոր ժողովուրդ մը հրաշքի իր սպասէր, ոտքի կանգնելու համար, իսկ հրաշագործները մատի վրայ կը համրուէին։

Փոթորիկէ փոթորիկ նետուած, Արամը (Մանուկեան) գոնէ սփոփանքն ունեցաւ տեսնելու հայրենիքի նոր կորիզը եւ անոր աճումը։

Արտաքին դաւեր խորտակած էին առաջին կորիզը, այն որ հիմնուած էր Վասպուրականի մէջ (1915 Ապրիլ)։

Պայքարը շարունակուեցաւ մինչեւ Արարատեան դաշտ։ Եւ, երեք տարի ետք, մարմին կ'առնէր երկրորդ կորիզ մը, աւելի հաստատամատ եւ տոկուն։ Այն որ երկինքէն ինկած պարգեւ մը կը համարուի այսօր...

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, երբ առաջին անգամ կը ծանօթանայինք Վանի Արամին հետ, որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ նախախնամական դեր մը պիտի կատարէր ան, հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին։

Ոչ մէկ արտակարգ երեւոյթ իր արտայայտութեանց մէջ։

Համեստ եւ մարդամօտ, մտերմօրէն կը խօսէր ամէնուն հետ։ Հօսուն էր շունչը եւ տաք։

Իր դէմքին վրայ կ'երեւար կենդանի կնիքը անլուր տառապանքներու։ Սաստկապէս կը տառապէր սուր յօդացաւէ մը։

Եւ սակայն, ոչ մէկ տրտունջ։ Կը սիրէր կարդալ, սերտել եւ թելադրութիւններ ուղղել երիտասարդութեան։

Ընդհանրապէս կը խուսափէր ճառերէն։ Բայց եթէ ստիպուէր խօսիլ, կրակէ բառեր էին որ կը հոսէին իր բերնէն, ինչպէս տեսանք անգամ մը, Սկիւտարի մէջ։

Առտու մը կ'իմանայինք թէ Սեւ Ծովու ափերը, Օրտու ղրկուած է իբրեւ տնօրէն-ուսուցիչ դպրոցին։

Սիրով կը ստանձնէր որեւէ աշխատանք, ինչպէս ուրիշ սքանչելի տիպարներ՝ իր սերունդէն։

Եւ երբ կրկին Վան կը վերադառնար, կը թուի թէ ամբողջ աշխարհ մը կը բացուէր իր առջեւ, թեւ տալով իր բոլոր ընդունակութեանց զարգացման։

Համիտեան շրջանին, Ջրուղիներու մէջ արգելափակուած կալանաւորը դարձած էր տիրական դէմք մը, որ յեղափոխական եւ քաղաքական գործունէութեան միջնաբերդի մը վերածեց պատմական Վասպուրականը, Ա. Վռամեանի եւ Իշխանի հետ։

Իր խօսքը կշիռ ունէր ազգային թէ պետական շրջանակներու մէջ։ Իր շունչը կը սաւառնէր ամէն տեղ։ Բազմազան հանրօգուտ նուաճումներ կը կատարուէին իր շուքին տակ։

Արամ յարգանք պարտադրած էր նոյնիսկ Թուրք հրամանատարին, երբ ան Երեւանի դուռները կը ծեծէր 1918 Մայիսեան ճգնաժամին ատեն։

Ոչ ոք յաջողած է այնքան հարազատօրէն պատկերացնել իր դիմագիծը, հայրենանուէր ճիգն ու աշխարհայեացքը, որքան Ռուբէնը իր Յուշերուն մէջ։

Ինքն ալ ունի յուշեր, գրի առնուած՝ ընկերներու պնդումով։ Այնտեղ կը պատմէ, յեղափոխական պարզութեամբ, ինչ որ խորհած եւ կատարած են։

Ինքնատիպ էին իր տեսութիւնները՝ Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ ժողովուրդի մասին։

Շ.

29 Յունուար, 1955

ԱՐԱՄՆԵՐԸ

ՄԵԶԻ ՕՐԻՆԱԿ

Աւելի քան հինգ տասնամեակներ անցած են այն օրէն, երբ Վասպուրականի Հայութիւնը Մեծ Եղեռնի չարաշուք օրերուն, արեան եւ աւերի համատարած գեհենին մէջ, պատուով ու արիութեամբ ծառացաւ թշնամի գերազանց ուժերու դէմ եւ միամսեայ հերոսական գուպարէ մը ետք կերտեց մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն չքեղ յաղթանակներէն մէկը։

Այն օրերուն երբ դաւադիր թշնամին գործադրութեան կը դնէր դարուս առաջին ցեղասպանութեան մեծ ծրագիրը՝ վերջնապէս կացինահարելու համար Հայոց հաստատուն կաղնին, Հայաստանի պատմական մէկ վայրին՝ Վասպուրականի մէջ, մեր ժողովուրդին հատուածներէն մէկը, թրծուած յեղափոխութեան հնոցին մէջ, հարուածին հարուածով պատասխանելու վճռակամութեամբ կը ծառանար բարբարոսութիւնը խորհրդանշող թրքութեան դէմ։

Վասպուրականի հերոսամարտը իր անդուսպ խոյանքներով, հրաշքի համազօր հերոսական դրուագներով, սխրագործութիւններով եւ, մանաւանդ, ապրելու եւ յաղթելու հաստատամտութեամբ, մեր ազգային առողջ ու կորովի ոգիին յայտնագործութիւնը եղաւ։ Յաղթական պըսակ մը մեր յեղափոխական պայքարներուն եւ մարտերուն։

Վասպուրականցին՝ ուրիշ շրջաններու Հայերու նման, միակամ ու համերաշխ, ցեղին խրոխտ ոգիին անսալով, ցոյց տուաւ թէ՝ պէտք ամէնէն դժնդակ պայմաններուն մէջ իսկ մաքառիլ եւ ողջակիզուիլ հայրենի խորանին վրայ։

Անշուշտ, առաւելապէս իր աշխարհագրական դիրքին կը պարտի այն իրողութիւնը թէ՝ իր երեսնօրեայ հերոսական գուպարը պսակուեցաւ յաղթանակով։ Եւ, պատմական Վանայ բերդին տակ, համանուն ծովու գեղածիծաղ ափերուն վրայ հիմնուեցաւ Հայոց նորագոյն պատմութեան առաջին հայկական պետութիւնը՝ անզուգական Արամի ղեկավարութեան տակ։

Այսուհանդերձ տարբեր պիտի ըլլար իր ճակատագիրը, եթէ սուրուկի հոգերանութեամբ համակերպէր ոչխարի հօտի մը նման տարագրուելու եւ ջարդուելու թըրքական որոշումին։

Վասպուրականցին նախընտրեց վահանը կուրծքին մեռնիլ, հերոսի դափնեպըսակը ճակտին, քան մահուան դերանդիին յանձնուիլ իբրեւ անդէմ էակ։

Որովհետեւ տասնամեակներու ազատագրական կռիւները եւ, մասնաւորապէս, յեղափոխական դաստիարակութիւնը, հայրենի այս բնաշխարհին մէջ ստեղծած էր առնական սերունդ մը, որուն նշանախօսքն էր չճանչնալ պարտութիւնը, այլ՝ ապրիլ ու գոյատեւել։

Եւ, առաւելապէս այդ յեղափոխական ոգիին շնորհիւ էր, որ գրեթէ բովանդակ Վասպուրականը փարեցաւ զէնքի, ստըրկութեան ու համակերպութեան փոխարէն ընտրեց մարտնչումի ուղին։ Ընտրութիւն մը, որ եղաւ նախախնամական ու բարեդէպ։

Պսակուեցաւ յաղթանակով։

Վասպուրականի հերոսամարտը դըրուագ մը չէ միայն մեր պատմութեան մէջ, քանի որ բացառիկ չքեղութեամբ զգեցած մեծ իրադարձութիւն մըն է ան։ Անկիւնադարձ մը ամէնէն աւելի։

Վասպուրականի հերոսամարտին շնորհիւ փրկուեցան աւելի քան երկու հարիւր հազար Հայեր, որոնք երեք տարի ետք, այս անգամ Արարատեան դաշտին մէջ, իրենց կարեւոր մասնակցութիւնը կը բերէին Հայաստանի Հանրապետութեան ըստեղծման, երկրի հայացման եւ պահպանման մեր համազգային ճիգին։

Վասպուրականէն Երեւան, Ապրիլեան հերոսամարտէն մինչեւ Մայիսեան յաղթապանծ ճակատամարտները Արարատեան դաշտին մէջ, բացառիկ դիրք մը գըրաւեց մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն վաւերական դէմքերէն մէկը՝ Արամ։

Ժամանակակիցներու իսկ վկայութեամբ ան եղաւ վերին հրամանատարն ու մղիչ ուժը Վանի եւ Երեւանի դիմադրական պայքարին։ Շնորհիւ իր երկաթեայ կամքին ու աննուաճ ոգիին, Արամի վիճակուեցաւ կազմակերպել Վանի երեսնօրեայ գուպարը Ճէվտէտի արիւնռուշտ հորդաներու դէմ, ապա՝ իր ջանքերով վերակազմուած հայկական բանակին միջոցով ջախջախել Քարապէքիրի զօրամասերը Երեւանի դուռներուն առջեւ 1918 Մայիսի կռիւներուն։

Հայ նորագոյն պատմութեան մէջ շատ ունեցած ենք մեծ դէմքեր.— Հայդուկներ, որոնք ցուցաբերած են ռազմավարական բացառիկ ընդունակութիւններ, կուսակցական գործիչներ, որոնք ի յայտ բերած են կազմակերպչական բացառիկ յատկութիւններ եւ, վերջապէս, քաղաքական անձնաւորութիւններ, որոնք զարմանալի հոտառութեամբ ըմբռնած են իրաց վիճակն ու գալիք փոթորիկները—սակայն բանակ կազմող նուիրեալ գործիչներու եւ անձնանուէր ռազմիկներու մէջ հատ ու կէնտ են եղած այն անձերը, որոնք իրենց գործին արդիւնքով անջատուելով ընդհանուրէն դարձած են զենիթ մը աստղերու համաստեղութեան մէջ։

Գագաթ մը լեռնաշղթայի մէջ։

Այդպիսին եղաւ Արամ։ Տուշեցի յեղափոխականը, որ ժողովուրդին կ'արտա-

ՀՐԱՒԷՐ ԿՌՈՒԻ

(Արմենական կուսակցութեան հիմնադիրներէն եւ կեդրոնական վարժարանի ուսուցչապետ Յովի. Կոլպեան հետեւեալ ճառը խօսած է Ապրիլ 7ին, առաջին օրը, Շտապին առջեւ):

Սիրելի հայրենակիցներ,

Յիշեցէք 1896 թուականը։ Յիշեցէք ձեր հայրերուն պատուաւոր մահը։ Հետեւեցէք ձեր վերջին անմահ առաջնորդներուն, Իշխանի, Վռամեանի օրինակին։ Երդուեցէ՛ք որ դուք չէք դաւաճաներ անոնց իտէալներուն։ Երդուեցէք որ պատուով պիտի մեռնիք ամէնքդ...։

Յառաջ դէպի դիրքերը, դէպի Ազատ կեանք եւ անմահութիւն։

Ձեր հայրերը 1896ին կը կռուէին ու կը մեռնէին, կ'երգէին ու կը մեռնէին։ Փառք անմահներուն, կեցցէ հայ ժողովուրդը։

(Ժողովուրդը միաբերան կ'երգէ).

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի, որ իր ազգի,
Ազատութեան կը զոհուի։

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կը յուսամ որ ութնօրեայ կեանքդ զնտանի մթութեան մէջ բաւերար ազդեցութիւն մը ըրած է միտքիդ վրայ եւ թէ այլեւս պիտի հրաժարիս քու յամառութենէդ, որուն պատիժը չարաչար կրեցիր։

— Ի՞նչ յամառութիւն, հարցուց երիտասարդը։

— Մեր հարցումներուն ճշգրիտ կերպով չպատասխանելու յամառութիւնդ։

— Ինչ որ կրնայի ըսել եւ ինչ որ պարտաւոր էի ըսել, արդէն ըսի, անոնցմէ դուրս երբեք կամք չունիմ ձեր հարցումներուն պատասխանելու եւ եթէ այդ նպատակով զիս հոս բերել տուիք, անօգուտ աշխատութիւն մը ըրած էք ու լաւագոյն է որ անմիջապէս զիս վերադարձնել տաք իմ զնտանս։

— Ի՛նչ, գոչեց Նէճիպ Մէլհամէ, տակաւին այդ յիմար ընթացքէն հրաժարելու միտք չունի՞ս...։

— Ինչ որ ձեզի համար յիմար ընթացք կը թուի, ինծի համար նուիրական պարտականութիւն է, պատասխանեց երիտասարդը, որուն ձայնը հետզհետէ կորովի շեշտ մը կ'առնէր։

— Ատոնք գեղեցիկ խօսքեր են, որոնք իրականութեան մէջ որեւէ արժէք չունին, ըսաւ պալատականը, իրականութիւնը այն է, որ եթէ շաբաթ մըն ալ յամառիս քու այս ընթացքիդ մէջ, գուցէ այն զնտանը ուր կը գտնուիս, քու գերեզմանդ ըլլայ եւ այն ատեն ի՞նչ պիտի շահիս...։ Լաւագոյն չէ՞ որ ինքզինքդ փրկես ու վերադառնաս քու սիրելիներուդ քով, քու ծնողքիդ, քու ազգականներուդ, քու բարեկամներուդ ծոցը...։

— Անոնցմէ ես շատոնց հրաժարած եմ՝ հայրենիքիս զոհուելու համար, ըսաւ երիտասարդը չոր կերպով։

— Ի՛նչ անօգուտ զոհաբերութիւն... կը կարծես որ մեռնելովդ հայրենիքիդ ծառայութի՞ւն մատուցած կ'ըլլաս, կամ քու հետապնդած նպատակիդ կը հասնի՞ս...։

— Գիտցէք որ այդ խօսքերը որեւէ կերպով չեն կրնար ազդել իմ վրաս։

— Վերջին անգամ կը հրաւիրեմ քեզ, որ խօսիս... ըսէ տեսնեմ գաղտնի քոմիթէին քանի՞ անդամներ կը գտնուին Պոլիս։

— Չեմ գիտեր։

— Քու ընկերներդ որո՞նք էին։

— Չեմ ուզեր ըսել։

— Գիտե՞ս որ սպառնալիքներդ որեւէ արդիւնք չունեցան եւ քու ձերբակալութեանդ ի վեր, հակառակ քու ենթադրութեանդ, նոր մահափորձ չպատահեցաւ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ ընկերներդ արդէն կծիկը դրած են քու բռնուիլդ իմանալնուն պէս... ահա թէ ի՛նչ տեսակ մարդոց համար ինքզինքդ կը վտանգես ու տանջանքներու կ'ենթարկուիս։

— Չեմ ներեր ձեզի, որ իմ ընկերներս նախատէք, գոչեց Սատըք պէյ զայրացած։

— Իրողութիւնը կ'ըսեմ, շարունակեց պալատականը, ո՞ւր են նոր մահափորձերը...։

— Եթէ չեն պատահած՝ կրնաք վստահ ըլլալ, որ քիչ օրէն պիտի պատահին։

Երիտասարդը այնքան հաստատ շեշտով մը արտասանեց այս խօսքերը, որ Նէճիպ Մէլհամէ սրտին խորէն երկիւղ մը զգաց։

— Վեհափառ Սուլթանը իր անսահման բարեսրտութեամբ քեզի բացարձակ ներում պիտի շնորհէ, եթէ մեզի յայտնես քու ընկերներուդ անունները, ըսաւ պալատականը։

Սատըք պէյ չպատասխանեց։

— Նոյնպէս դրամական մեծ նուէր մըն ալ պիտի շնորհէ, շարունակեց Նէճիպ Մէլհամէ։

Երիտասարդը կրկին չպատասխանեց։

— Անոնցմէ զատ մեր Վեհափառ Տէրը տրամադիր է քեզի կարեւոր պաշտօն մըն ալ տալ պալատին մէջ։

Դարձեալ լռութիւն յեղափոխականին կողմէ։

— Իսկ եթէ քեզմէ պահանջուածը չուզես ընել, այն ատեն իբրեւ հասարակ ոճրագործ դաւաճան մը պիտի վարուինք հետդ, ըսաւ պալատականը, հիմա ընտրէ տեսնեմ այդ երկուքէն մէկը՝ կամ ազատութիւն, հարստութիւն, փառք ու պատիւ եւ կամ չարաչար մահ զնտանին մէջ։

Երիտասարդը պահ մը գլուխը կախեց, կարծես թէ խոր մտածումի մը մէջ ընկղմած ըլլար, յետոյ գլուխը վեր առաւ, ակնարկը շեշտակի պալատականին վրայ յառեց եւ հանդարտ ու հաստատուն ձայնով մը պատասխանեց.

— Զնտանին մէջ չարաչար մահը կ'ընտրեմ...։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ՄԱՌԱՆԱՊԵՏ ՕՍՄԱՆ ՊԷՅ

Իր զնտանին մթութեանը մէջ Սատըք պէյ ուրախ եւ յուսալից կը սպասէր։ Գիտէր թէ իր բարեկամները, հեռուն, անգործ չէին մնար եւ ազատութեան պահը քայլը առաջ կը մղէին ու այս բանը կը սրտապնդէր զինքը։

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. 113)

յայտուէր Ղարաբաղի անպաճոյճ բարբա-
ռով, յաջողեցաւ իր անպարագիծ հոգիին
գրաւիչ տեսիլքին տակ պահել մօալէկը -
ւած ու հոգեկլկուած ամբոխները, եւ իր
խօսքին ու գործին հմայքը սեւեռելով ա-
մէնուր, խելակորոյս դանդուածներէ
կազմեց բանակ, որ յաջողութեամբ ծա -
ռանալով բարբարոսութիւնը խորհրդա -
նշող Թուրքին դէմ՝ յաղթութեան լուսա-
ւոր էջեր արձանագրեց Վանէն մինչեւ Ե -
րեւան, 1915էն մինչեւ 1918 :

Ժողովուրդներու պատմութիւնը նաեւ մեծ դէմքերու պատմութիւնն է : Կամ չըջելով տարազը դուք կ'ունենաք երկ - բորդ ճշմարտութիւնը՝ մեծ դէմքերն են, որ կը կերտեն պատմութիւնը : Այդպէս եղած է Հայկէն մինչեւ Տիգրան, Վար - դանէն մինչեւ Քրիստափոր եւ հուսկ ու - րեմն՝ Արամ :

Եթէ ճիշդ է այն միտքը, թէ հանրային առաքելութիւն ունեցող կազմակերպու - թիւն մը այնքան կ'արժէ, որքան իր հիմ- նադիրներուն եւ անոնց հետեւող գաղա - փարակիցներուն հոգեկան ու բարոյական դրամագլուխը, նոյնքան ճիշդ է, որ ազ- գերը կ'ապրին երբ իբրեւ առաջնորդ ու մղիչ ուժ կ'ունենան բացառիկ նկարագրի եւ իմաստութեան տէր մեծ ղեկավարներ:

Շուշեցի յեղափոխականը, որ յետագա- յին դարձաւ մեր ժամանակակից պատ - մութեան անդրանիկ հայկական պետու - թեան ղեկավարը, ապա՝ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիրը, « հոյա- կապ, հմայիչ, հզօր ու կախարդող դէմք մը եղաւ, որ պայծառ ու փայլուն աստղի մը նման եկաւ ու գնաց» (Վ. Նաւասարդ- եան):

Գնաց, բայց մեր պատմութեան մէջ դրոշմեց իր անջնջելի դիմագիծը :

Սերունդները իրենց հոգեկան սնունդը կ'առնեն անցեալի լուսաշող դէմքերէն, հարուստ դրուագներէն :

Մենք ապրեցանք, տոկացինք ու ստեղ- ծագործեցինք ո'չ միայն մեր գիրով ու մշակոյթով, այլ նաեւ Տիգրանէն ու կարմիր Վարդանէն, Աղբիւր Սերոբէն ու Գէորգ Չաւուշէն, Աւարայրէն ու Վաս - պուրականէն, Տարօնէն ու Սարտարապա- տէն մեզի փոխանցուած պայքարի կենսա- նորոգ աւիշով :

Արամները ունենալով իբրեւ օրինակ :

Պատմութեան մէջ է արդարեւ, որ իրե- րայաջորդ սերունդները պիտի գտնեն ներշնչումի անսպառ աղբիւրներ, ներկայ ու գալիք սերունդները անկէ է, որ պիտի քաղեն իրենց հաւատքի ջահերը վառելու սահմանուած կենսանորոգ թանկագին իւ- ղը եւ, վերջապէս, պատմութիւնն է, որ ուղեցոյց պիտի հանդիսանայ բոլորին քա- լելու ցեղին լուսաւոր ուղիէն :

Ազգը կ'ապրի երբ սերունդներ հաւա - տարմօրէն ականջալուր կ'ըլլան պատ - մութեան ձայնին :

Այս է բոլոր ժամանակներու պատգա - մը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԻՄԱԳԻԾ ԵՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համաշխարհային պատերազմի ըն - թացքին, ազգերու ահաւոր ղուպարին ընդմէջէն, Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ, երկու խոշոր եւ ներգօր կէտեր բոցավառեցան հայ դիմադրական կրակով ու լուսապսակուեցան յաղթութեամբ :

Երկու կէտեր՝ մէկը նախկին Թրքա - հայաստանի, միւսը երէկուան Ռուսա - հայաստանի մէջ: Երկուքն ալ կեդրոնա - ցուցած իրենց մէջ հայ ժողովուրդի ա - զատագրական տենչանքը, յեղափոխա - կան կրակը, առնականութեան ջիղը եւ ապրելու անխորտակելի կամքը, ցուցե - ցան իբրեւ անխոցելի պատնէշներ, բռ - նակալութեան թաթին դէմ, ջարդի ու կոտորածի փոթորիկներուն հանդիման, պայքարեցան աննահանջ կամքով, դի - մադրեցին զերընկաց ուժով եւ իրարու միացան, ճեղքելով սահմանները բռնա - բար՝ գիծերկնդխառնուեցան եղբայրօրէն, արիւնով եւ սուրով բացին ճանապարհը՝ կազմելու համար մէկ, անկախ, ազատ եւ միացեալ Հայաստան :

Այդ երկու կէտերն եղան Վանն ու Ե - րեւանը ...

Եւ ով ծանօթ է այդ երկու կեդրոնա - վայրերու պայքարի եւ դիմադրութեան հոյակապ պատմութեան, ով տեղեակ է անոնց կազմակերպչական անձնուրաց աշ- խատանքներուն, անիկա չի կրնար չյիշել այն անունը, որ առյաւէտ կապուած պի- տի մնայ Հայկական Բարձրաւանդակի այդ երկու ջահակիր կէտերուն :

Արամ ...

Անիկա եղաւ կեդրոնական անձը թէ' Վանի եւ թէ Երեւանի դիմադրական պայքարին : Անոր մէջ համախմբուեցան մեր ցեղի լաւագոյն յատկութիւնները մարտի եւ արեան օրերուն, անով ներշըն- չուեցան բոլորը, անոր շուրջը բոլորուե - ցան ամէնքը · անկէ ստացան ոգի, ոգե - ւորութիւն, շունչ, կենդանութիւն, կո - րով եւ ուժ : Անիկա տուաւ ամէնուն հա- ւատք՝ կռուի եւ դիմադրութեան, յոյս՝ յաղթանակի եւ ազատութեան, յամառու- թիւն՝ ապրելու եւ չմեռնելու :

Երկու կեդրոնական կէտերը գիրար միացնող ու անոնց վրայ ծաթող ազա - տութեան լոյսով լուսաճաճանչ անունն է Արամը :

Ու բնաւ պատահականութեան արդիւնք չէ այս պարագան: Դիպուածով չէ, որ Արամ իբրեւ յեղափոխական գործիչ ին - կաւ Վան, եղաւ ոգին ապրիլեան կռիւ - ներուն, ու ապա նոյնպէս դիպուածի հետեւանք չէ, որ անիկա գտնուեցաւ Ե - րեւան ու դարձաւ Երեւանեան պայքարի կեդրոնական առանցքը :

Արամի մեծ եւ ընդարձակ ժողովրդա - սիրութիւնը, անոր գաղափարականու - թեան եւ անձնազոհութեան լայնածիր հո- րիզոնները ուրիշ տեղ չէին կրնար սնա - նիլ եւ ընդլայնիլ քան այն վայրը, ուր Հայութիւնն էր կեդրոնացած իր քաղա - քական եւ հասարակական ապրումներո - վը յդի : Վասպուրականը Թրքահայաս - տանի մէջ, իսկ Երեւանը Ռուսահայաստա- նի՝ այն վայրերն էին, ուր հայ ժողովուր- դը պիտի կարողանար իր գերագոյն ճի - գերը լարել, չկքուիլ բարբարոս բռնցք- ներուն առջեւ, ոտքի ելլել իբրեւ ուժեղ- օրէն կազմակերպուած բանակ : Եւ Արա- մը իբրեւ կազմակերպչական գերազանց տաղանդով օժտուած գործիչ՝ բնազդօ - րէն, իր ներքին ամբասիր թեադրանքնե - րովը քշուեցաւ դէպի Հայութեան սիրտը եւ ընտրեց իր գործունէութեան վայր նախ Վանն ու ապա Երեւան : Հայկական իրականութեան մէջ, մանաւանդ վերջին շրջանին, շատ քիչ գործիչներ կրցան այնքան յաջողութեամբ ու յաղթանակով տանիլ մինչեւ վերջը իրենց վրայ դըր - ուած առաքելութիւնը, որքան Արամ : Շատեր մեր գործիչներէն, շատ շատերէն մեր յեղափոխական սերունդէն ինկան ճամբու սկիզբին կամ կէս ճանապարհին, չկրցան վայելել յաղթանակը՝ մահուան սարսափներն ու տաժանքները ապրելէ ետք: Արամը տասն անգամ մահուան դը - նաց, կախաղանին մօտեցաւ ու տասն ան - գամին ալ վերադարձաւ, ինչպէս գինքը ծնող ժողովուրդը, ու վերջին պատմու - թեան մէջ ամենաբախտաւորը եղաւ եւ իբրեւ արդիւնքն ամենալուսաւոր դէմքե- րէն մէկը՝ անհետանալով հայ երկնակա- մարի զենիթին հասնելէ ետք :

ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

1919, Երեւան

ԱՐԱՄ

... Ի զուր չէ, որ հանրային կար - ծիքը նրան է համարում Հայաստա- նի հանրապետութեան հիմնադիր, պատմութեան արդար գնահատու - թիւնն է այդ : Հայ ժողովուրդը նրան արաւ յուղարկաւորութիւն, որպիսին չէր տեսել Երեւանը · ամ - բողջ քաղաքը լալիս էր եւ երկիւղա- ծութեամբ հետեւում նրա դագա - ղին : Արամի մարմինը տեղաւորուեց Երեւանի հասարակաց գերեզմանա - տունը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պանթէոնի բաժնում, Մասիսի աչքի առջեւ ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Դրօշակ, 1929, թիւ 1

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԴԱՍԸ

Համաշխարհային Ա. Պատերազմը, Հայութեան գերագոյն տագնապի օրերին, մէկից աւելի հերոսական հայկական ընդվզումներ ցուցադրեց աշխարհին, բայց Վասպուրականի հերոսամարտը եղակի է իր բնոյ - թով, իր ծաւալով եւ, մանաւանդ, իր հետեւանքներով: Վասպուրակա- նը ցոյց տուեց, թէ ինչի՛ ընդունակ է հայ ժողովուրդը, երբ համերաշխ ու մէկ է կամքով ու գործով եւ ու- նի վայրկեանի գիտակցութիւնն ըմ- բռնող անձնդրոհ ղեկավարութիւն :

Վասպուրականի հերոսամարտը, ինչպէս եւ միւս վայրերինը, բը - նազդական պոռթկում էր ինքնա - պաշտպանութեան նպատակով : Վասպուրականցին զէնք վերցրեց իր անձը պաշտպանելու համար : Բայց այդ պոռթկումի մէջ, թերեւս լոկ ենթագիտակցական ձեւով, կար եւ ազգային քաղաքական իմաստ : Այդ իմաստը արտայայտուեց ու ձեւաւորուեց նախ՝ պայքարի ղեկա- վարութեան, ապա, ազատութիւնից յետոյ՝ պետական կազմակերպու - թեան մէջ: Վասպուրական յաղթեց, որովհետեւ ժամանակին ընդունակ եղաւ միանալու եւ բոլոր ենթահոսա- ւանքները խառնեց ազգային մէկ կամքի մէջ : Եւ յաղթութիւնից յե- տոյ էլ, դարձեալ համերաշխ ու մի- ակամ, անցաւ պետական ստեղծա- գործ աշխատանքի : Մեղքը իրը չէր, որ գործը մնաց անաւարտ : Ցեղային աղէտների համար Վաս - պուրականցին պատասխանատու չէ : Խնդիրը այս է — երբ կայ հաւա - քական փառք, պէտք է լինի եւ հաւաքական կամք՝ փառքը դի մագրաւելու : Եւ Վասպուրականի հերոսամարտի օրինակը խրատական է այս տեսակէտով :

Յաղթելու համար պէտք է ազգո - վին լինել համերաշխ ու ունենալ վճռական կամք :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (467)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քու տը սապօ թագաւոր
Ոտնացուպով կը քալէր.
Տակէն անցնողն տար անոր
Երկու փուլ երբ ագռաւներ
Նա դրսալու կը մեկնէր
Ոտնացուպին վրայ կանգնած:

ԳԼՈՒԽ Է.

ԼԱՒ ԿՏՐՈՒԱԾ

1831 եւ 1832 տարիները, որոնք Յուլի- սի յեղափոխութեան կը յարին անմիջա - պէս, պատմութեան ամէնէն մասնաւոր եւ ամէնէն զարմանալի թուականներէն մէկը կը կազմեն:

Այս երկու տարիները՝ իրենց առջեւի եւ ետեւի տարիներուն մէջտեղ կարծես թէ երկու լեռներ են: Այս լեռները յեղա - փոխական մեծութիւն ունին ·գահաւանդ - ներ կը նշմարուին անոնց վրայ: Ընկերա- յին բազմութիւնները, նոյնիսկ քաղաքա - կրթութեան հիմերը վրայէ վրայ դրուած եւ իրարու յարակից շահերուն հաստա - տուն խումբը, Ֆրանսական հին կազմու- թեան դարաւոր կերպարանքները դրու- թեանց, կիրքերու եւ տեսութեան մըր - կածին ամպերու մէջէն անընդհատ կ'երե- ւան եւ կ'անհետին այս երկու լեռներուն վրայ:

Այս երեւումներն ու անհետացումները ընդդիմութիւն եւ շարժում անուանուե - ցան :

Մերթ ընդ մերթ ճշմարտութեան փայ - լիլը կը տեսնուի հոն, ճշմարտութեան, որ մարդկային հոգիի լոյսն է:

Պատմութեան այս թուականը բաւա - կան սահմանափակ է, եւ մեզմէ բաւա - կան հեռանալ սկսելուն համար դժուար է արդէն անոր գլխաւոր հանգամանքը ծրա- գրել:

Սակայն պիտի աշխատինք ծրագրել այս հանգամանքը:

Վերահաստատութիւնը այն միջին փո - փոխութեանց մէջ եղած էր, որոնք դըժ - ուարաւ կը սահմանուին, որոնց մէջ յոգ- նութիւն, բզզում, շշուկ, քուն եւ աղմուկ կայ եւ որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ մեծ ազգի մը օթեւանը հասնիլ:

Այս թուականները տարօրինակ են եւ կը խաբեն այն քաղաքագէտները, որոնք անոնցմէ կ'ուզեն շահ ապահովել:

Ի սկզբան ազգը բան մը կ'ուզէ միայն, որ է հանգստութիւնը · մարդիկ մեծ ծա- րաւ ունին, միայն որ է փոքրութիւնը:

Այս խաղաղասիրութիւնն ու փոքրա - սիրութիւնը կը նշանակեն հանդարտ կե- նալ:

Փառք Աստուծոյ, բաւականէն աւելի, պէտք եղածէն շատ աւելի մեծ դէպքեր, մեծ բախտեր, մեծ արկածներ, մեծ մար- դեր տեսան եւ ունեցան, Բրուտոսը ու- նենալու համար Կեսարը կուտան եւ Ի- վէթոյի թագաւորը ունենալու համար Նափոլէոնը կուտան: «Ի՜նչ բարի թագա- ւորիկ մըն էր ան», կ'ըսէ Պէրանժէ:

Առտուընէ ի վեր քալեցին, երկար եւ տաժանելի օրուան մը երեկոյին հասան, առաջին անգամ Միրապոյի հետ, երկ - րորդ անգամ Ռոպէսփիէռի հետ, երրորդ անգամ Պոնափարթի հետ, հանգիստ ըրին ճամբան · ալ սակայն կերպով յոգնած են: Իւրաքանչիւրը անկողին մը կ'ուզէ:

Յոգնած անձնուիրութիւնները, ծերա - ցած դիւցազնութիւնները, պարարուած փառասիրութիւնները, կազմուած հարըս- տութիւնները կը փնտռեն, կը պահանջեն, կ'աղերսեն, կը խնդրեն · ի՞նչ բան · բնա- կարան մը:

Կը ստանան այս բնակարանը: Կը սկսին վայելել խաղաղութիւնը, հանդարտու - թիւնը, պարապ ժամանակը · ալ գոհ են:

Սակայն միեւնոյն ժամանակ տեսակ մը իրողութիւններ կը ծագին, կը յայտնուին եւ անոնց քովի դուռին կը զարնեն :

Այս իրողութիւնները, որոնք յեղափո - խութիւններէ եւ պատերազմներէ ելած են՝ կը մնան, կ'ապրին, իրաւունք ունին ընկերութեան մէջ զետեղուելու եւ կը զետեղուին իսկ, եւ շատ անգամ իրողու- թիւնները օթեւան հայթայթողներ եւ օ- թեւանի հողաբարձուներ են որոնք սկըզ- բունքներու համար բնակարան կը պատ- րաստեն:

Այն ատեն քաղաքագէտ իմաստասէրներ կը դիտեն թէ՝ յոգնած մարդերը մինչ- դեռ հանգստութիւն կ'ուզեն, կատարուած իրողութիւններն ալ երաշխաւորութիւն - ներ կ'ուզեն: Ինչ որ է հանգստութիւնը մարդերու համար, նոյն բանն է նաեւ ե- րաշխաւորութիւնը իրողութեանց համար:

Անգլիան Դրովէլէն ետք նոյն բանը կ'ուզէր Ստիւարտներէն · Ֆրանսան եւս կայսրութենէ ետք նոյն բանը կ'ուզէր Պուրպոններէն:

Այս երաշխաւորութիւնները ժամանակ- ներու հարկ մըն են:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան յիսնամեակին և ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԿԱՐԵԱՆԻ մահուան 45ամեակին :

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավա- րութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւգինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ.— *Օր. Մատլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 10, ԺԱՄԸ 9·30ԻՆ,

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Բազմաձայն երգեցողութիւն Եկեղեցիին Երկսեռ Երգչախումբին կողմէ՝

Ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Մեներգողներ .— Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆ, *Օրիորդներ՝* ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ եւ ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ

ՅԱՒԱՐՏ ՊԱՏԱՐԱԳԻ՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիմնադիր Պօղոս Փաշա Նուպարի, Նուպար հարազատնե- րու՝ Առաքել Փաշա Նուպար, Վահրամ Պէյ Նուպար, Զարեհ Պէյ Նուպար, Միութեան նախագահներ Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ Արշակ Գարակէօզեանի, մեծ բարերարներ՝ Մելքոնեան եղբայրներու, Գայսերլեան Ամոլին եւ Ռաֆայէլ Մար- կոսեանի, Վարիչ – պատուիրակ Վահան Մալէզեանի, Միութեան համայն ողբաց- եալ ժողովականներու, նուիրատուներու, կտակարարներու, գործիչներու եւ ան- դամներու :

Ներկայ պիտի ըլլան Նուպար գերդաստանի անդամներ, ի մասնաւորի Տիկին Առաքել Փաշա Նուպար եւ Տիկին վահրամ պէյ Նուպար :

Հոգեհանգիստէն ետք, խմբական ուխտագնացութիւն, Փէռ Լաշէզի գերեզմանա- *տունը .— Պօղոս Փաշա Նուպարի, Զօր. Անդրանիկի, Փարիզի առաջնորդներ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի շիրիմներուն :*

Ողեկոչումի խօսք :

Այս արարողութեանց կը հրաւիրուին ի մասնաւորի Փարիզի բոլոր Ազգ. մար- միններ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի մասնաժողովները եւ հայ ժողովուրդը :

ԿԻՐԱԿԻ, 11 ՄԱՅԻՍ ԺԱՄԸ 17ԻՆ
ԽՄԲԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ՏԸՆԻ
Հայոց վերջին թագաւորին Դամբարանը :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէն Գ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ կողմէ
Մեկնում Կրան տ'Օթէլէն, Օփերայի հրապարակ, ժամը 16ին
ՆՈՅՆ ՕՐԸ ԺԱՄԸ 19ԻՆ
Խմբական այցելութիւն, Փարիզի Համալսարանական Միջազգային Ոստանին մէջ, ՄԱՌԻ ՆՈՒՊԱՐ Հայ Ուսանողական Տան ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ — յաւարտ այցին — ի պատիւ Պատգամաւորներուն եւ հիւրերու, կազմակերպուած Ուսանողա- կան Տան Երիտասարդներուն կողմէ :

Մասնաւոր յայտագիր, պիւֆէ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏՆԵՐ՝ Փարիզի Հայկական Թանգարանը, Փարիզի տեսարժան վայ- րերը, Վէրսայլ, կամ Սէնի վրայ շոգենաւային պտոյտ, եւայլն, ըստ փափաքողնե- րու բաւարար թիւի մը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սրբուհի Տէր – Գալուստ- եան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի (Ապրիլ 27) Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, յետ պատա- րագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա- տարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԴԱՒԻԹ ՏԷՐ – ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ԵՐԵԿՈՅԹ

Ծանօթացնել հայ հոգին խմբական, կրօնական եւ ժողովրդական երգերով, նպատակն է Իսի լէ Մուլինոյի հայ աւե- տարանական եկեղեցւոյ երիտասարդու- թեան :

Երեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 20·45*ին :*

SALLE DE L'U.C.J.G.
14, Rue de Trévise, Paris
Մուտքը ազատ է

Agence Immobilière
Villas - Maisons de Campagne
Terrains

CABINET GERARD

58, Chemin Pierre-Drevet
69 - CREPIEUX-LA-PAPE
Tél. : 40 - 43 - 23
R. C. Bourg 69 A 102

CARTE PROFESSIONNELLE N° 295
délivrée par la
Préfecture du Rhône

Bureaux :
ouverts matins uniquement
visite des Affaires : après-midi

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանու- թեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Կը խօսին՝

Maître DIDIER AUBOURG

(Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Արտասանութիւն Տիկ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆ- ԼԱ ՇԱՍԱՆԵԸ, մեներգ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆ (*ընկերակցութեամբ Տիկին Ռոսսեթի*), դաշնակ Օր. ՀԻԻԿԷԹ ԱԺՏԷՐԵԱՆ, արտասանութիւն Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԱԹՄԱՃԵԱՆ, նուագ եռեակի մը կողմէ (Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ, Օր. Ա. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ), *Փարիզահայ երգչախումբը՝ ղեկավարու- թեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ :*

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Վիէնի հայ գա- ղութին, Ապրիլ 27ին, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սէն Ժօվէֆ մատրան մէջ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Սէնթ Էթիէնի հոգ. հովիւ Վահան Վ. Թօփալեան

×

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ժամը 15,30ին «Սէրքըլ–Կաթոլիկ»ի (Սէն Լուի) սրահը տեղի կ'ունենայ հրապարակային հանդէս

Կը նախագահէ Հ. Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ Կը խօսի Մ. ՍԻՄԼԵԱՆ

Օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին

Տիկ. Մ. Կարապետեան *եւ* Ա. Սուքիասեան (*երգ*), Օր. Անէմեան եւ էմ. Թաշ- ճըեան, *Ռոմանէն (արտասանութիւն)*, Օր. Արսինէ Կարապետեան (*Տէօրինէն*), Պ. Կարօ Պէպէրեան և Մ. Թորոսեան (*նուագ*)

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերու

Ապրիլ 26, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,45ին Վալանսի պետ. թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ (Ազգ. Միութեան Ատենապետ) ՏՈՔԹ. ԳՈՀԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ ՏԷՐ ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆ

Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, տեղի պիտի ունենայ Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակին : Պատարագէն ետք, կը խնդրուի հասարա- կութենէն, ժամը 11,30ին հաւաքուիլ եկեղեցւոյ մօտ, ուրկէ պիտի թափօր կազմուի դէպի Մեռելներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրուի :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան, կազմակերպու- թեամբ Յարանուանութեանց երեք պետերուն եւ Լիոնի հայ բոլոր կազմակերպու- թեանց :

Կիրակի, Ապրիլ 27ին, *առաւօտեան ժամը 10ին հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ կողմէ Ս. պատարագ Ֆուրվիէրի Մայր Տաճարին մէջ: Նոյն ժամուն պաշտամունք Հայ Աւետ. եկեղեցւոյ մէջ :*

Կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 3·30ին 6րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ (58 Րիւ տը Սէգ), *Լիոն*

Սգահանդէս : Կը խօսին՝

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ (հայերէն) ՏՈՔԹ. Շ. ԳԱԶԻՆԱՃԵԱՆ (ֆրանսերէն)

ՏՈՔԹ. Բ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (հայերէն)

Պիտի ըլլան երգեր եւ արտասանութիւններ տեղւոյս կարող ուժերու կողմէ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կո- միտէին կողմէ, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30*ին, Հ. Յ. Դ. Տան ներքնա- յարկը, կը դասախօսէ՝*

ՏՈՔԹ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկ. Դատը :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր :

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կո- միտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30*ին նոր հաւա- քատեղին : Շատ կարեւոր օրակարգ – Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւո- րիչ է :*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընկերական ժողովի կը հը- րաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ (26 *Ապրիլ) ժամը ճիշդ* 21*ին, Աճարոնեան Ա- կումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ :*

Messe à Notre-Dame

Կիրակի, 27 Ապրիլ, ժամը 16ին Հայ – րապետական ձայնաւոր պատարագ Նոթր Տամ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցին մէջ, ի յիշատակ Ապրիլեան Նահատակներուն :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ մանիւթանախոնէռ *մը,* որ *զինուորական ծառայութիւնը կատարած ըլլայ (աշխատանքի իրաւունքով)* :Դիմել՝
COMPTOIR DE CONFECTION
86, Rue de Cléry — Paris (2e)

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

RESTAURANT
AU
MONT ARARAT

38, Ave. Bosquet, PARIS (7e)
(Près Champ de Mars)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՃԱՇԵՐ
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով
— 468-59-95 —

SPÉCIALITÉS
FRANÇAISES ET ARMÉNIENNES
SERVICE SOIGNÉ — CADRE AGRÉABLE

RETENEZ VOS TABLES
en téléphonant 468-59-95

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայացող յա- ճախորդներուն, տնօրէնութիւնը սի- րով կը հրամցնէ ախորժաբեր խը- միչք մը (*Վոտկա*, եւն.) :

FERMÉ LE LUNDI ՓԱԿ Է ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 26 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 26 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 11498
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.498

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(1879 – 1919)

Կարելի չէ ոգեկոչել Վասպուրականի 1915ի Ապրիլեան հերոսամարտը, առանց յիշելու անունը Արամի, որ անոր հոգին էր եղած :

Նոյնպէս կարելի չէ գրել Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը, առանց «հիմնադիր» փառապանծ մակդիրը կցելու Արամի անունին :

Գերազանցօրէն յեղափոխական, կազմակերպիչ, հեղինակաւոր դէմք մըն էր Արամ, որ յիսուն տարի առաջ, հազիւ քառասուն գարուններ բոլորած, առ յաւէտ կը բաժնուէր մեզմէ, զոհ անողոք հիւանդութեան մը, երբ դեռ համակ կեանքով կը բաբախէր եւ տակաւին այնքան ընելիք ունէր :

Այս տարի ծննդեան իննսունամեակն է եւ մահուան յիսնամեակը Սեւնիքի այս լեռնական զաւկին, որ բացառիկ յատկութիւններով օժտուած, առաջնակարգ դեր մը պիտի կատարէր Հայութեան գոյամարտին մէջ, անոր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական եւ բախտորոշ մէկ շրջանին :

Ծնած էր 1879ին Ղափանի Չէյվա գիւղը արհեստաւոր աղքատ ընտանիքի մէջ: Աւազանի անունն էր Սարգիս Յովհաննիսեան: Կարսի «Դարբնոց»ին մէջ դարձաւ Սերգէյ : 1904ին Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի կարգադրութեամբ իբրեւ գործիչ Վասպուրական երթալով անուանուեցաւ «Վանի Արամ»ը: 1918ին Երեւանի «դիկտատոր» կոչուեցաւ : Իսկ Թուրքերը « փաշա » տիտղոսով կը ճանչնային զինքը, տիտղոս՝ որ դարձաւ ժողովրդական — ինչպէս Անդրանիկի, Սեբոքի, Ռուբէնի եւ այլ հերոսներու համար :

Ազուլեաց ծխական ուսումնարանը աւարտելէ ետք, Արամ 1890ին մտած էր Շուշիի Թեմական դպրոցը, ուսկից կը վտարուի իբրեւ յեղափոխական: Յետոյ կ'անցնի Երեւանի Թեմական դպրոցը, զոր 1901ին աւարտելով կը դրկուի Բագու՝ իբրեւ դաշնակցական գործիչ :

1903ին, Էջմիածնի կալուածներու գրաւման օրերուն, կ'երթայ նախ Գանձակ՝ ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու համար, յետոյ Կարս, ուր կը ստանձնէ երկիր զէնք, ռազմամթերք ու խումբեր մտցնելու պատասխանատու գործ : 1904 – 1906 գործիչ Վանի շրջանին մէջ, Իշխանի եւ Վահան Փափազեանի (Բժիշկ – Կոմս) հետ :

1906ին Հ. Յ. Դ. չորրորդ Ընդհ. Ժողովին մասնակցելէ ետք կը վերադառնայ Վան, ուր Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքով 1908ին ուրիշ ղեկավար ընկերներու հետ ցմրուր կ'ըմպէ դառնութեան բաժակը :

Շուտով կը հասնին Օսմ. Սահմանադրութեան խանդավառ օրերը : Արամ կը դառնայ կեդրոնական դէմք Վասպուրականի մէջ եւ Վանի երիտասարդութեան պաշտամունքին առարկայ :

Ուսուցչական պաշտօն կը վարէ Օրտու: 1911ին տարի մը կը մնայ Ժընեւ: Յետոյ վերադարձ Վան, ուր կը զբաղի ազգային, կրթական ու մշակութային գործերով, մեծ ձեռնհասութեամբ եւ հեղինակութեամբ, մինչեւ 1915 :

Պատմական դեր մը պիտի վիճակուէր իրեն Վասպուրականի հերոսամարտի կազմակերպութեան եւ ղեկավարութեան մէջ :

Յաղթանակէն ետք, ռուսական իշխանութիւնները նահանգապետի պաշտօնին կոչեցին զինքը, իբրեւ միակ հեղինակաւոր դէմքը, որուն հանդէպ պաշտամունք ունէին բոլորը անխտիր :

Չորս ամիս պիտի տեւէր միայն Վանի հայկական ինքնավար իշխանութիւնը :

Ռուսերը կ'ուզէին իրագործել Լոբանով — Ռոստովցեւի ծրագիրը — Հայաստան՝ առանց Հայու :

Այդ ծրագիրը շատ չանցած գոյնը դուրս պիտի տար, երբ Զօր. Եուտէնիչ պաշտօնապէս կը դիմէր Կովկասեան ճակատի վերին հրամանատար մեծ – դուքս Նիկոլա Նիկոլայեւիչին, խնդրելով, որ բնակեցնելու համար Քոզաքներ դրկէ գրաւեալ հայկական նահանգները, ուր ո՛չ Հայ է մնացեր, ոչ ալ՝ Թուրք ...:

Ռուսական բանակը պարպեց Վասպուրականը, Թրքական կարծեցեալ յարձակողականէ մը խուսափելու պատրուակով :

Դէպի Կովկաս նահանջը շատ սուղ արժեց Վասպուրականի մեր հայրենակիցներուն :

1916 – 17 տարիներուն Արամ Թիֆլիզի մէջ զբաղեցաւ ազգային – կուսակցական գործերով եւ գաղթականներու տեղաւորումով : Մասնակցեցաւ Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ Ազգային Ժողովներուն եւ դարձաւ աջ բազուկը Թրքահայաստանի նահանգապետի օգնական Բժ. Զաւրեանի:

Թիֆլիզի Ազգ. Խորհուրդը 1917ին Երեւանի նահանգը ղրկեց զինքը, իբրեւ լիազօր ներկայացուցիչ : Ու երբ 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք կովկասեան ճակատը քայքայուեցաւ եւ 1918 Մայիսին Թուրքերը կը սպառնային Երեւան – Էջմիածին շրջանի ամբողջ Հայութեան, ինք է, որ գերմարդկային ճիգերով կազմակերպեց ժողովրդական ինքնապաշտպանութիւնը, զէնքի տակ կոչելով բոլորը :

Իր անընկճելի կամքին շնորհիւ է, որ հայ ժողովուրդը, միացած կանոնաւոր եւ կամաւորական զօրագունդերուն, անձնազոհ հրամանատարներու եւ խմբապետներու առաջնորդութեամբ հրաշք գործեց Արարատեան դաշտին վրայ : Հայոց պատմութեան մէջ արձանագրեց Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսայի հերոսամարտերը եւ ստեղծեց անկախ Հայաստանի հանրապետութիւնը :

Անդրանիկ կառավարութեան մէջ Արամ ստանձնեց Ներքին գործոց եւ պարենաւորման նախարարի պաշտօնը եւ լծուեցաւ պատերազմի շրջանին բացուած ահաւոր վէրքերը դարմանելու եւ քաոսէն պետութիւն ստեղծելու շինարար աշխատանքներուն :

1918 Դեկտեմբերին բծաւոր տենդէ վարակուած՝ աւելի քան ամիս մը տառապելէ ետք, 1919 Յունուար 29ին ընդմիշտ փակեց աչքերը, անմահ անուն ձգելով Հայոց պատմութեան մէջ :

Անմոռանալի պիտի մնայ իր պաշտելի յիշատակը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԷՋ

ՔԱՐԱՄԷ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Լիբանանեան տագնապը քաղաքական բնոյթ ստացաւ այլեւս եւ վարչապետ Ռաշիտ Քարամէ իր հրաժարականը տալով, աւելի սուր հանգամանք տուաւ անոր :

Խորհրդարանին նիստը երկար եղած էր եւ Քարամէ յանկարծ կը յայտարարէր. — « Անկեղծ ըլլանք, երկու հոսանք կայ Լիբանանի մէջ,—մէկը, որ կը խորհի թէ քոմանտոներու գործունէութիւնը պէտք է լիբանանեան հողամասէն սկսի, ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, միւսը, որ դէմ է այս տեսակէտին: Ուրեմն իմ կառավարութիւնս չի կրնար ընդգրկել մէկ կամ միւս տեսակէտը, առանց երկիրը պառակտելու : Խորհրդարանին մէջ չգտնելով այն միաձայն օժանդակութիւնը զոր կը փնտռէր, կառավարութիւնս իր հրաժարականը կը ներկայացնէ » :

Երկիրը միշտ պատերազմական վիճակի մէջ է եւ լուսարգելն ալ կը շարունակուի տեղ – տեղ :

Պաղեստինեան Էլ – Ֆաթ կազմակերպութիւնը ազդարարութիւն մը ըրած է լիբանանեան իշխանութեանց որ «պիտի ճզմէ որեւէ թշնամական արարք պաղեստինեան ազատագրման շարժման դէմ»:

Պարզ է որ Լիբանան շատ փափուկ կացութեան մէջ է: Տեսակ մը ապրելակերպ գտնուած էր վերջերս եւ Քարամէ կը յաջողէր հաւասարակշռութիւն պահել եւ լռելեան համաձայնութիւն մը կար Էլ Ֆաթ կազմակերպութեանց մեծ մասին հետ: Այդ իսկ պատճառով, կը կարծուի որ եղած միջադէպերը «Պաղեստինի ազատագրութեան ժողովրդական ճակատի » գործն են :

× Վերջին հաշուեկշռին համաձայն, միջադէպերու հետեւանքով մեռած են 17 հոգի, վիրաւորուած՝ 123 եւ 120 հոգի ալ ձերբակալուած են :

Թերթերը արդէն լայն «ճերմակ»ներով լոյս կը տեսնեն գրաքննութեան հետեւանքով: Իսկ Գահիրէի ձայնասփիւռէն Էլ Ֆաթ ռատիոյի մէկ հաղորդումը «աշխարհակալ սիոնական դաւադրութեան » մը կը վերագրէ Չորեքշաբթի օրուան դէպքերը :

× Իսրայէլ կը սպառնայ Եգիպտոսի, որ կրնայ շատ ծանր հակազդեցութեան մը ենթարկուիլ, եթէ Սուէզի վրայ իր «խաղը» չդադրեցնէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵԿԻՆԻ մէջ մեծ ցնծութեամբ տօնուած է 9րդ համագումարին փակումը : Ի մէջ այլոց որոշումներու, որոշուած է որ յետ այսօրիկ Մաօ – Ցէ – Թունկ պիտի գրուի Մաօ – Ցէթունկ :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ եւ Իրաքի միջեւ լարուածութիւնը աւելի կը շատնայ :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ոճիրները անժամանցելի են եւ յանցաւորները տեւաբար կրնան հետապնդուիլ: Այս որոշումը շատ ժողովրդական չէ երկրի մը մէջ, ուր ամէն ոք կը խորհի թէ վերջ պէտք է տալ նման դատավարութեանց պատերազմէն 25 տարի յետոյ, բայց կառավարութիւնը մտածած է թէ եթէ նման որոշում մը չտայ արեւելեան երկիրներու եւ նոյնիսկ Արեւմուտքի հակազդեցութիւնները ծանր կ'ըլլան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Մայիս 1ի զինուորական տողանցք պիտի չըլլայ ինչպէս ըսուած էր արդէն: Ոչ ալ Փրակայի մէջ :

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ այցեդիները կրկին պիտի բարձրանան : Փարիզի շրջանը մասնագէտին այցեդինը պիտի ըլլայ 28 Ֆրանք 25ի տեղ: Ցիմարարօյժը՝ 40:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ Արեւելեան Գերմանիան ճանչնալը մեղք մը կ'ըլլայ :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը Տիկին Կանտի եւ իրեն հետ հազար հոգի ողջ – ողջ պիտի այրէին առջի օր: Արդարեւ հսկայ վրանը, որու տակ Քոնկրէի կուսակցութեան համագումարը տեղի կ'ունենար, սկսաւ կրակ առնել եւ բոլոր ներկաները հազիւ ազատած են: Չարամտութիւն մը անկարելի չի թուիր :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մշակոյթի նախարարը Փարիզ եկած է, ուր շաբաթ մը պիտի մնայ :

ՎԱՍՆԶԻ ԱՊԱԳԱՆ ՈՉ ՈՔԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

Կիրակի օրուան հանրաքուէն չի նմանիր նախորդներուն եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը անորոշութիւնը կը մնայ :

Հինգշաբթի օր, Ֆիկառօ կը հրատարակէր հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնները, որոնք 53 առ հարիւրի մեծամասնութիւն մը ցոյց կուտային, ի նպաստ ժխտական պատասխանի մը: Եթէ այդ վարկածը հաստատուի, պիտի նշանակէ նաեւ ու մանաւա՛նդ, որ Զօր. տը Կոլի քաշուելու սպառնալիքը, այլեւս դադրած է վախ պատճառելէ ժողովուրդի մը, որ հարկ եղածին չափ քարթէզեան պէտք է մնայ, համոզուելու համար թէ, ի վերջոյ, միայն յաւիտենականը՝ Ֆրանսան է :

Նախագահ տը Կոլ, առաջին ելոյթով մը, որու զրոյցի ձեւ տուած էր, յայտարարեց թէ հանրաքուէի մերժումի մը պարագային, բնական հետեւանքը կ'ըլլայ իր քաշուիլը : Ոմանց կրնայ այդքան բնական չթուիլ նման եզրակացութիւն մը, երբ նկատի առնուի թէ նախագահը ընտրուած է ժողովուրդին քուէով, եւ պարտի մինչեւ ծայրը մնալ իր պարտականութեան գլուխը : Տը Կոլ սակայն կը նախընտրէ իր անձը խնդրոյ առարկայ ընել աւելի քան օրինագիծը, զոր քուէարկողներու մեծ մասը ի վիճակի իսկ չէ երկարօրէն ուսումնասիրելու, հասկնալու համար թէ ո՞ւր կրնայ տանիլ անոր գործադրութիւնը : Բայց ամէն քաղաքացի, ի վիճակի է, տրամաբանական գտնելու որ երկու հարցումի կարելի չէ մէկ պատասխան պահանջել : Հոս ալ, սակայն, քաղաքական վարպետութիւն մը կարելի է նկատել, վասնզի ընդհանուր ձեւով մեծ չէ ընդդիմադիրներու թիւը շրջաններու վերածումի ծրագրին, մինչ քիչ է թիւը անոնց որոնք համաձայն են Ծերակոյտի համար նախատեսուած բարեփոխումին, որ ի վերջոյ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ անոր իրաւասութենէն հանել օրէնսդրական իր հանգամանքը եւ զայն դրկել հակակշռի իր հանրապետական դերէն :

Ամէն օր մեծամասնութեան պատկանող կամ ընդդիմադիր կը պարզեն իրենց տեսակէտներուն պատճառաբանութիւնները: Վերջին խօսքը սակայն, այս անգամ ալ, Նախագահը իրեն կը վերապահէ, ապաւինելով այն վարկին, զոր կը վայելէ յունիսեան օրէ մը, երբ օտար ձայնասփիւռէ մը յոյս եւ հաւատք կը ներշնչէր պարտուած իր հայրենակիցներուն, խոստանալով յաղթական վաղորդայններ: Ու այդ օրէն ինք եւ շատեր, իր մէջ տեսան հայրենիքին փրկարարը, նախախնամական այն մարդը, որ հասած է միշտ, ճգնաժամային պահուն, պատմական դեր մը կատարելու համար :

Տարիները սահեցան սակայն, երկրին տնտեսական ու ընկերային վիճակը դարկ տուաւ դժգոհութեանց ու նոյնիսկ իր կողմնակիցներէն ոմանք յարմար չգտան ընտրուած թուականը, հանրաքուէի մը համար: Արդարեւ, դժուար է համոզուիլ թէ երկիր մը կրնայ քաոսի վերածուիլ մէկ օրէն միւսը, եւ թէ Ֆրանսա չունի այլեւս հանրապետական առողջ դէմքեր, որ կարենան վարել իր ճակատագիրը :

Այս կէտը զուցէ բաւարար ըլլայ, որ Զօր. տը Կոլ, մեծ մարդու իր առանձնութեան մէջ, ակնարկ մը նետելով իր փառապանծ անցեալին, յիշէ Վիքթոր Հիւկօն, Նափոլէոնի այս տարեդարձի օրերուն, եւ անդրադառնայ որ ապագան, զուցէ իրը չըլլայ, վասնզի ապագան ոչ ոքի կը պատկանի :

«ՅԱՌԱՋ»

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ

Հայ միջնադարեան քնարերգութեան նշանաւոր դէմքերէն մէկը :

Ծննդեան թուականն ու տեղը՝ անծանօթ : Աղթամարցի մականունը կը յուշէ Աղթամարի վանքին միջավայրին հետ անոր ունեցած կապը :

Բանաստեղծութիւններու մէջ պահպանուած կենսագրական տուեալները կը ճշդեն անոր ապրած ժամանակն ու ժամանակաշրջանը՝ ԺԶ. դարու առաջին յիսնամեակը :

Թըւին Հայոց ինն հարիւր
Եւթանասուն եւ երկու այլ իւր
Հագարացիք օրինօք թիւր
Զազգս խանձեն որպէս զհուր :

Այսինքն՝ բանաստեղծութիւնը գրուած է Հայոց 972ին (որ է՝ մեր 1523 թուականը), երբ Հագարացիք օտար, ոչ քրիստոնեայ յարձակողները կրակի կուտան մեր ժողովուրդը , «ազգը խանձում են հրի նման » :

Գրիգորիս Աղթամարցին սերած է Վասպուրականի Արծունեաց թագաւորական տունէն : Եղած է Գրիգոր Բարունիի աշակերտը : Պատանեկութեան շրջանին քանի մը տաղ ձօնած է Հայրենասէր , պարկեշտ բնաւորութեան, տէր իր ուսուցիչին :

Շնորհալի բանաստեղծը նաեւ ծաղկողնկարիչ էր : Այս մասին վկայութիւն մը ունի անոր գործակիցը Մարգարէ Արճիշեցին՝ 1526ին պատրաստուած ձեռագիր յիշատակարանի մը մէջ : Այս յիշատակութենէն զատ, պահպանուած է Աղեքսանդր Մակեդոնացիի կեանքին պատմութեան նուիրուած (« Վարք Մեծին Աղեքսանդրի») երկու օրինակ հատոր՝ Գրիգորիս Աղթամարցիի նկարազարդումներով . «զնկարող այս լաւ գրքիս , զկաթողիկոսն Գրիգորիս , այլ եւ զգծող տառիս զՄարգարէ Արճիշեցիս յիշեցէք ի Քրիստոս» ,— կը գրէ միեւնոյն գրիչը տասը տարի ետք, 1536ի նոր օրինակի մը յիշատակութեան մէջ :

1536ի ձեռագիրը աւարտած է , իսկ նըկարազարդումները՝ ոչ : Պատճառը հաւանաբար այն է , որ հեղինակները երկար ժամանակ տեղէ տեղ թափառած են : Աղթամարցիին բանաստեղծութիւններէն մէկուն մէջ կը կարդանք ·

Երգեմ ձայնիւրս նուազէ ,
Մոլորական եմ ի տանէ ,
Գրիգորիսէ սա գրեալ է ,
Ի թափառնիկ , ոմն աղքատէ ···

1544ին , համաձայն աշակերտ Զաքարիա Գնունեաց եպիսկոպոսի յիշատակագրութեան , Աղթամարցին դեռ ողջ էր ու կաթողիկոս :

1546ին ան այլեւս կաթողիկոս չէր : Այդ թուականին անոր կը յաջորդէ Գրիգորիս Փոքր Աղթամարցին : Այս է բանաստեղծ - կաթողիկոսին մասին մեր ունեցած վերջին տուեալը :

Գրիգորիս Աղթամարցիի բանաստեղծական ժառանգութեան առաջին ակնառու առանձնայատկութիւնը անոր չողչողուն զուներութիւնն ու կենսալի տրամադրութիւնն է , մոլի կանաչ , գոյնզգոյն «ծաղկներ» , դեղին շուշան ու մանուշակ , նաեւ՝

Ծառ կանաչ տերեւ դու պտղով ի յին ,
Բողբոջեալ ծաղիկով ոստ արմաւենին ···

Բնութիւն , գեղեցկութիւն , սէր : ըԶմայլելի ներդաշնակութեան պահանջ Հայոց պատմութեան ծանր ժամանակի մը մէջ , տեւական կոտորածներու շրջանի մը , հայ եկեղեցիին գլուխը կեցած կաթողիկոսին բերանով :

Ի՞նչ է սակայն : Ոմանց կարծիքով՝ ժողովուրդին ու անոր ցաւերէն կտրուած ըլլալու արտայայտութիւն , ոմանց կարծիքով ալ՝ արեւելեան բանաստեղծութեան ազդեցութիւն : Իսկ իրականին մէջ՝ ժողովուրդին տառապանքը մեղմացնելու կենսասէր , առողջ տրամադրութիւն ·

Ծաղկունքն ասեն՝ Հերիք արա ,
Քանի՞ կուլաս վարդին վերայ···

Աղթամարցին ոչ առաջինն էր այս առումով եւ ոչ ալ վերջինը մնաց :

Խաղաղ կեանքի կարօտի արտայայտութիւնն է Գրիգորիս Աղթամարցիի ողջ ստեղծագործութիւնը : Բայց ոչ միայն անձնական , այլեւ համընդհանուր , սակայն կը մարմնացնէր այդ ժամանակաշրջանի մարդոց տենչը խաղաղ կեանքի , սիրոյ եւ երջանկութեան :

Աղթամարցին կտրուած չէր իրականութենէն ու ժամանակէն · անոր գործերուն մէջ ուղղակի կամ այլաբանօրէն արտայայտուած են հայրենիքի եւ մարդուն ազատութեան վառ տենչը : Աստուածատուր Խաթայեցիի նահատակութեան պատմութեան մէջ ուղղակի կերպով , իսկ «Ծաղկունքն ասեն՝ Հերիք արա», « Ցետ գնալոյ վարդին» տաղերուն մէջ այլաբանօրէն ներկայացուած է այդ տրամադրութիւնը ·

Խաղաղութեամբ կենաս յաշխարհիս
վերայ ,
Այգին քո փըթթի , ծաղկունքն ի նըմա ,
Պարիսպըն նորոգի եւ ի մէջն բըրքայ :

Ասիկա գերագոյն մաղթանքն էր , որ կրնար տալ տասնեակ տարիներ ու դարեր պատերազմի թատերաբեմ հանդիսացող երկրին կաթողիկոս բանաստեղծը :

Աղթամարցիին գործերուն համար բնորոշ է այլաբանութիւնը : Ան կը սիրէ այլաբանել եւ շատ անգամ առանց յստակ բովանդակութեամբ : Միջնադարեան տաղերգուներէն ամէնէն աւելի Աղթամարցին կը վերարերին Մ · Աբեղեանի այն խօսքերը , թէ «Ցետագայում եւս այլաբանութեան են դիմում բանաստեղծները ոչ թէ նրա համար , որ թոյլատրուած չէր բացայայտ երգել , այլ որ այլաբանական ձեւը դուր էր գալիս կրօնաւորներին» :

Աղթամարցիին ստեղծագործութեան յատուկ է նաեւ բազմաձայնութիւնը , ինչպէս կ'ըլլայ երաժշտութեան մէջ , մէկ թեմա չէ , որ ծայրէ ծայր կը զարգանայ , այլ յոյզերու եւ թեմաներու խաչաձեւ հիւսք մը , որ մէկ կողմէ կը դժուարացնէ գործին անմիջական հասկացողութիւնը , բայց միւս կողմէ պատճառ կը դառնայ սեփական ըմբռնումներու :

Գրիգորիս Աղթամարցիի տաղերուն մէջ երբեմն ոչ այնքան բառերն են , որ նշանակութիւն կը ստանան , որքան տրամադրութիւնը : Անոր տաղերը իրենց յատուկ սկզբնաւորութեամբ անմիջական տրամադրութիւն կը ստեղծեն , որ կը յարատեւէ մինչեւ վերջ , երբեմն կորսընցնելով առանձին բառին նշանակութիւնը :

Ահա այգիք մեր ծաղկեցան ,
Բուրեն զհոտն անմահութեան ,
Եկ ցանկալի իմ եւ անձման ,
Եւ զուարճասցուք ի բուրաստան ···

Կամ՝

Գարունն է բացուեր վարդն է պաղչանին ,
Քաղցր եղանակեն պլպուլն ու դումրին ,
Սիրով եմ վառեալ ի կարմիր թփին ,
Կանաչ ու կարմիր տերեւ կու հագնին···

Անոր միեւնոյն շրջանի գործերուն մէջ կարելի է տեսնել երկու հիմնական ուղղութիւն , մէկը , որ հարազատ է ժամանակի հոգեւոր գրականութեան (գրաբարեան բառապաշար ու շարահիւսութիւն , հոգեւոր երգերու մէջ ընդունուած ոճեր ու ընդհանուր տեղիներ) , միւս կողմէ տիպիկ տաղերգական ստեղծագործութիւններ (միջին հայերէն , տաղաչափական պարզոտնեայ ձեւեր եւայլն ···) : Իբրեւ եկեղեցիի հայր ան հոգեւոր երգերուն տուած է կանոնական կերպարանք , իսկ անձնական ու հասարակական տրամադրութիւններ արտայայտելու ատեն համեմատաբար ազատ վարուած է :

Միջնադարեան գրականութեան պսակը կազմող երգերէն է Աղթամարցիին վերագրուած «Ցամէն առաւօտ եւ լոյս» տաղը , որուն մէջ այլ յոյզերէ ու մտորումներէ աւելի կը հնչէ մարդկային կեանքին կարճատեւութեան ողբերգութիւնը՝ ի հաստատումն այդ կեանքի եւ փառաբանութեան :

Տաղին բանաստեղծական մտայղացումով այդին՝ ցանկապատով ու հնձանով , կեանքն է , որմէ դուրս կը հրաւիրէ ամէն առաւօտ հրեշտակապետը այգեպանին ·

Ցամէն առաւօտ եւ լոյս

Գաբրիէլն ասէ հոգոյս՝
Արի ել ի յայս այգոյս
Այս իմ նորատունկ այգոյս ···

Բայց մարտ–այգեստանին համար զըժուար է ձգել գեղեցիկ պարտէզը ·

Բազմանուագ այս տաղին մէջ արտայայտուած է քրիստոնէական հաւատքով եւ բարոյական սկզբունքներով սնած անհատին սէրը կեանքին հանդէպ , անոր անյագուրդ ծարաւը , ափսոսանքը գեղեցիկէն հրաժարելու համար եւ , միաժամանակ , հաւատքն ու երկիւղը հանդերձեալ կեանքին հանդէպ : Այդ բարդ զգացումը Աղթամարցիին գրչին տակ դարձած է սուր կեանքը գովերգելու : Այս անգամ առանց այլեպանի ու Գաբրիէլի կը յարատեւէ կեանքը , եւ Գաբրիէլի կանչին փոխարէն պլպուլին երգը կը լսուի այգին մէջ ·

Պլպուլն կանչէ այգոյս
Առաւօտէն մինչ ի լոյս ,
Ցօղն իջանէ ի յայգոյս
Ամէն առաւօտ եւ լոյս :

Գրիգոր Աղթամարցին իր մտայնութեամբ միջնադարուն կապուած ըլլալով հանդերձ , սիրած է նաեւ նորութիւնը : Իր տաղերուն հարուստ ձեւերով եւ կեանքի նուրբ զգացողութեամբ , ան հանդիսացած է նորին արտայայտիչը միջնադարեան գրականութեան մէջ :

Մ · ԱՐԴԱԼԲԷԿԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԿԱՐԵԱՆ

Բնիկ վանեցի , ծնած էր Այգեստան 1870ին :

Երիտասարդութեան տարիներուն բարեգէտ զուգադիպութեամբ Վանի մէջ կը հանդիպի Մկրտիչ Փորթուգալեանի , որուն շունչին տակ կը դարբնուի ապագայ յեղափոխական մարտիկին նկարագիրը : Արդարեւ , Փորթուգալեան 1885էն սկսեալ մեծ աշխատանք կը տանի աշակերտական , երիտասարդական շրջանակներու մէջ՝ տարածելու համար թարմ ու առողջ ազգային գաղափարներ : Մեծանուն Հայը 1890ին կը հիմնէ Արմենական կուսակցութիւնը , որ կը նկատուի հայ իրականութեան առաջին յեղափոխական կազմակերպութիւնը :

Արմենակ Եկարեան , որ յախուռն նկարագրի տէր էր , անմիջապէս կ'անդամակցի նորաստեղծ կուսակցութեան , ուր աչքի կը զարնէ իր անձնանուէր աշխատանքով :

Անոր գործունէութեան գլխաւոր դաշտը եղած է Ատրպատականը — Ուրմիա , Սալմաստ եւայլն — ու միշտ կապ պահած է Վանի Արմենական ղեկավարներուն

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ · ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Ուրախ էր մանաւանդ որ կրցած է Սալիհա հանըմին տուած խորհուրդը յաջողութեամբ գլուխ հանել եւ բռնաւորին ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Պոլսոյ վըրայ : Իր միակ տառապանքը այն էր , որ կարող չէր հաղորդակցիլ դուրսի հետ , լուր առնել իր ընկերներէն , յուսատու խօսք մը լսել անոնցմէ :

Վերջին հարցաքննութենէն ետքը երեք օրեր անցած էին ու կրկին զինքը չէին փնտռած : Եւ սակայն Ապտիւլ Համիտ ամէն վայրկեան այդ մահափորձով կը զբաղէր , անվերջ քննութիւններու կը ձեռնարկէր հետք մը գտնելու , նորանոր դաւադիրներ ձեռք անցընելու համար : Սարըքի Եըլտըզի պարտէզ մտնելն ու մահափորձ կատարելը անլուծելի գաղտնիք մը մնացած էր եւ կարելի չէր եղած հասկնալ թէ ի՛նչպէս երիտասարդը կըրցած էր առանց տեսնուելու մինչեւ հոն երթալ :

Դռնապաններն ու պահապանները ամենախիստ հարցաքննութիւններու ենթարկուած էին · ոչ ոք կրցած էր տեղեկութիւն մը տալ : Բռնաւորը հաստատապէս համոզուած էր թէ պալատին մէջ գտնուող անձեր մատ ունէին գործին մէջ եւ այս համոզումը չափազանց կը տագնապեցնէր զինքը :

Որո՞նք էին իրեն դէմ դաւող պալատականները , որո՞ւ վրայ կարելի էր կասկածիլ : Ապտիւլ Համիտ մի առ մի աչքին առջեւ կը բերէր իր շուրջի մարդիկը , անոնց ամբողջ անցեալը ամենափոքր արարքները , կը ջանար վերյիշել իրենց նայուածքը , շարժումները , խօսուածքը վերլուծել , որպէսզի կարողանար կասկածանքի դնէ նշոյլ մը գտնել··· :

Իր շուրջինները իրենց տիրոջ այս մտատանջութիւնը կը տեսնէին , անոր պատճառը կը գուշակէին եւ սրտատրոփ անձկութեամբ կը սպասէին , թէ իրենցմէ ո՞րուն գլխին պիտի պայթէր փորձանքը : Պալատականները իրարու երես նայիլ կամ իրարու խօսք ուղղել չէին համարձակեր կասկածի տեղի չտալու համար :

Այս տագնապալի օրերուն էր երբ պալատական առաջին միւսահիպ Ճէվհէր աղա ներանցքի մէջ հանդիպեցաւ Ապտիւլ Համիտի մառանապետ Օսման պէյի : Այս վերջինը շուրջը կասկածոտ ակնարկ մը պտըտցնելէ եւ ստուգելէ ետք թէ բոլորովին առանձին են , մօտեցաւ միւսահիպին ու ցած ձայնով հարցուց ·

— Ի՞նչ նոր լուր կայ , Ճէվհէր աղա , մեր Վեհափառ տէրը դարձեալ մտատանջութեան մէ՞ջ է··· :

— Իր տագնապն ու մտատանջութիւնը հետզհետէ կ'աւելնան , պատասխանեց աղան , եւ կարծեմ մեծ վտանգ մը կը սպառնայ ամէնուս գլխուն··· :

— Աստուա՜ծ իմ , ի՞նչ վտանգ···

— Ամէնքս ալ մի առ մի հարցաքննութեան պիտի ենթարկուինք եւ վա՜յ եթէ ամենափոքր հակասութեան մը մէջ իյնանք , կամ շփոթութեան նշոյլ մը ցոյց տանք···

— Ի՞նչ կ'ըսես , Ճէվհէր աղա , ես չեմ կարծեր որ մեր Վեհափառ տէրը այդպիսի ծայրայեղութիւններու դիմէ եւ իր տարիներէ ի վեր փորձուած հաւատարիմ ծառաներուն վրան ալ կասկածի :

— Հարցաքննութիւնները արդէն սկսած են , Օսման պէյ , ինչ որ կ'ըսեմ բացարձակ իրողութիւն է :

— Հարցաքննութիւնները սկսա՞ծ են , մրմռաց մառանապետը սարսափահար դէմքով մը :

— Այո , այս մէջոցիս Սէճճատէճի պաշի Իզզէթ պէյը հարցաքննելու վրայ է···

Այս վերջին տեղեկութիւնը ա՛լ աւելի շփոթութեան մատնեց ծերունի մառանապետը , որ քթին տակէն մրմնջեց ·

— Աստուած ողորմի ամէնուս ալ··· :

— Մեր Վեհափառ տէրը իր արդարամտութեամբ անշուշտ դատաստան պիտի ընէ եւ մենք քանի որ անմեղ ենք , վախնալու բան մը չունինք :

— Հարկաւ , հարկաւ այդպէս է , ըսաւ Օսման պէյ , որուն շփոթութիւնը կ'աւելնար :

Երկու պալատականները շիտակ բարեւելէ ետքը հեռացան :

Ծերունի մառանապետը կամաց կամաց գնաց մէկ քանի հրահանգներ տալու , յետոյ ժամացոյցը նայեցաւ եւ ինքնիրեն ըսաւ ·

— Արդէն բաւական ուշ է , լաւագոյն է որ ելլեմ բնակարանս երթամ···

Իր սենեկապանը կանչելով ըսաւ թէ տունը հիւանդ ունենալուն պատճառաւ ստիպուած էր անպատճառ երթալ եւ թէ անակնկալ կերպով իրեն պէտք ունենային , կրնային լուր ղրկել որպէսզի անմիջապէս գայ :

Մառանապետին ապարանքը Օրթագիւղ կը գտնուէր եւ իր կառքը նստելէն քանի վայրկեան ետքը հասած էր հոն :

— Կէս ժամէ ի վեր էֆէնտի մը ձեզի կը սպասէ հիւրանոցը , ըսաւ իր աղան :

— Ո՞վ է այդ էֆէնտին , հարցուց Օսման պէյ դժգոհ դէմքով մը :

ՑՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար · – 114)

հետ: Մինչեւ 1896 կը մնայ Ատրպատական: Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք ընտանեօք կ'անցնի Վան:

1915ին Թուրք կառավարութեան հրամանով որոշուած էր առաջին հերթին մաքրագործել Վասպուրականը, որ կը նկատուէր յեղափոխութեան կեդրոն: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը՝ Արամ, Իշխան, Վռամեան փորձեցին առնել վտանգը՝ կարգ մը զիջումներու եւ պահանջներու ընդառաջ երթալով, սակայն անօգուտ, արիւնարբու Ճեւտէտը յաջողեցաւ դաւադրօրէն սպաննել նախ Իշխանը իր երեք զինակիցներով, ապա՝ Վռամեանը: Արամ, որուն վիճակուեցաւ յետագային բախտորոշ դեր կատարել Վանի ապրիլեան հերոսամարտին եւ 1918ի Մայիսեան կռիւներուն մէջ, հրաշքով ազատեցաւ:

Իշխանի եւ Վռամեանի սպանութենէն ետք պարզ էր, թէ հարուածը այս անգամ պիտի իջնէր ժողովուրդին գլխուն: Հարկ էր, ուրեմն, նախապատրաստուիլ: Այս նպատակով տեղւոյն երեք կուսակցութիւնները՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հնչակեան եւ Ռամկավար խորհրդակցելէ ետք կը տնօրինէն հարկ եղածը: Անմիջապէս կը կազմուի Շտապը՝ բաղկացած երեք անձէ՝ Արմենակ Եկարեան, Կայծակ Առաքել եւ Պուլկարացի Գրիգոր: Հերոսամարտի ամբողջ տեւողութեան, Շտապը, որ կ'առաջնորդուէր Արամի խորհուրդներով, գործեց ձեռնհասօրէն եւ անշահախնդիր նուիրումով:

Ա. Եկարեան, որ հեզ բնաւորութեան տէր էր, սիրուած ու յարգուած էր բոլորէն անխտիր, կռիւներու ընթացքին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը: Արդարեւ, ան եղաւ քաջ, յանդուգն ղեկավար մարտիկ մը:

Յեղափոխական եւ գաղափարներով Արմենական այս անձնաւորէր Հայը Վանի հայկական կառավարութեան մէջ (Արամ Մանուկեանի նահանգապետութեան շրջանին) ստանձնեց Վանի երկրապահ գունդի հրամանատարութիւնը:

Այսպէս Արամ իր մեծ հեղինակութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ, Արմենակ Եկարեան իր զինուորականի փորձառութեամբ, Կարծակ Առաքել, Պուլկարացի Գրիգոր իրենց յանդուգն ռազմավարութեամբ դէպի յաղթութիւն առաջնորդեցին հերոսամարտը՝ երեսուն օրուան կռիւներէ ետք, երբ ռուսական բանակն ու հայ կամաւորական գունդերը յաղթական մուտք գործեցին Վան:

Անմեռ մնայ յիշատակը մեր պանծալի հերոսներուն:

Վ. ՓԱՆՏԻԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Ապրիլ 12ին, հաճոյքով ներկայ եղանք, Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի երգահանդէսին, ղեկավար. Կ. Աֆրիկեանի, որ տեղի ունեցաւ Ալֆորվիլի մէջ, ի յարգանս Կոմիտասի յիշատակին:

Կազմակերպիչներու տարած բծախնդիր աշխատանքը, այնքան կանոնաւոր էր որ՝ ազդեց ժողովուրդին վրայ, որ լռջութեամբ եւ խոր լռութեան մէջ հետեւեցաւ յայտագրին: Ֆրանսացիներու թիւը բաւական էր, բաղկացած թաղապետական խորհուրդի անդամներէ ու դպրոցներու տնօրէն-տնօրէնուհիներէ, որոնք կրցան գաղափար մը կազմել Կոմիտասի վրայ: Լոյսերու խաղերը, երգերուն համապատասխան, հաճոյքով դիտուեցան հասարակութեան կողմէ:

Իմացած էինք Սալ Կավոյի մէջ երգչախումբը նոյն յայտագրով, բայց հոս նկատելով անդամներուն պակասը հիւանդութեան պատճառով եւ մանաւանդ հանդիսասրահին երաժշտ. անյարմարութիւնը, կը դժուարացնէր երգողին անհատական զոյնը ձայնին եւ միւս անդամներուն միասնականութեան: Բայց երգչախումբին փորձառութիւնը եւ լաւ պատրաստութիւնը հարթեց դժուարութիւնները:

Գնահատեցինք նաեւ յայտագիրը ներկայացնող տիկինը, որ շատ յաջող բացատրութիւններով, ներկայացուց երգերը:

Սոլիստներուն լաւագոյնը Սոնիա Նիկողոսեանն էր: Իր ձայնին ճշգրտութեամբ, փարթիխոնին հարազատ մեկնարկումով եւ իր ձայնին չեշտով, մանաւանդ «Օրօր»ին մէջ: Ինչու այսքան քիչ իմացած ենք այս երգը:

Պարոն Անիոթիս, յաջող էր «Մոկաց Միրզէ»ին մէջ: Այս երգը կարելի է ուրիշ մեկնաբանութեամբ ալ երգել: Բայց այնպէս ինչպէս երգեց Անիոթիս, մեզի թուեցաւ հարազատ եւ գեղեցիկ: Արդեօք իր բամբ ձայնին գեղեցկութիւնն էր պատճառը, իր երկար չո՞ւնչը թէ իր ընտրած նոր ոճը:

Դժբախտաբար Պօղոսեանի հիւանդութեան պատճառաւ չկրցանք «Անտունի»ն լսել, Կոմիտասի գլուխ գործոցներէն մին, բայց Ռ. Մարթայեան եկաւ գոցելու պակաս մը «Լուսնակն անուշ»ի մէջ: Ան ցոյց տուաւ որ այնքան զգայնութեամբ եւ մեղմաղձութեամբ կրնայ երգել:

Օր. Նալճեան ուժեղ ձայն ունի, հայկական երգերու համար մենք պիտի նախընտրէինք որ իր ուժականութիւնը ամբողջովին չգործածէր, նկատի ունենալով որ հայկական ժողովրդական երգերուն նրբութիւնները խոտոր կը համեմատին ուժեղ ձայներու:

Քաղաքապետը Ժօզէֆ Ֆրանչէսքի լաւ կերպով ուսումնասիրած էր Կոմիտասը եւ մանրամասն կերպով պատրաստած էր բանախօսութիւնը, զոր «Յառաջ»ի ընթերցողները արդէն իսկ կարդացին:

Պ. Ս. Նշանեան, Ալֆորվիլի փոխ-քաղաքապետ, թարգմանը հանդիսացաւ ոչ միայն երգչախումբին այլ նաեւ ամբողջ Ալֆորվիլի Հայութեան, իր շնորհակալութիւնը եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնելով քաղաքապետին:

Գալով ղեկավարին Պ. Աֆրիկեան, դժուար է ինծի համար իր բոլոր կարողութիւններուն, իր թեքնիքին մասին խօսիլ, քանի որ ան եղած է իմ պատանեկան շրջանի երաժշտական առաջնորդս աւելի քան քսան տարիներ առաջ: Իր բծախնդրութիւնը կը յիշեցնէ Կանաչեանը՝ իսկ ղեկավարելու ոճը՝ արդի ղեկավարները:

Թող անմահ Կոմիտասի շունչը յաւէտ մնայ, եւ կրկնենք քաղաքապետ Ժօզէֆ Ֆրանչէսքիի հետ Շաւարշ Միսաքեանի խօսքը. «Կոմիտաս մեռաւ... կեցցէ՛ Կոմիտասը»:

ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՃԱՇԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ճիշդ է որ Հ. Գարակէօզեան ընդմիշտ բաժնուած է իր հարազատներէն ու սիրելի սաներէն, սակայն այս վերջինները հանգուցեալին յիշատակը յաւերժացնելու համար, միատեղ որոշած են տարին դէթ քանի մը անգամ հաւաքուիլ, իրենց երախտագիտութիւնը եւ հիացումը յայտնելու համար ազնիւ եւ բարեսէր Հայուն, ինչպէս նաեւ իրեն անմիջական պարագաներու որոնք կը գտնուին Միացեալ Նահանգներ:

Անցեալ տարուան նման, այս տարի եւս, առջի Կիրակի, իբրեւ ժամադրավայր որոշուած էր հաւաքուիլ Պասթիյի «Տիփոն» ճաշարանը, որուն հսկայ եւ շքեղ ճաշասրահը զարդարուած էր հանգուցեալին նկարով, բարեգալուստի մաղթանքներով, ինչպէս նաեւ Գարակէօզեան հաստատութեան հին շէնքի նկարով, որ անտարակոյս եղած էր հարիւրէ աւելի որբերու պատսպարանը, դպրոցը, խաղավայրը եւ վերջապէս հայապահպանման օճախը:

Մթնոլորտը այնքան հաճելի եւ ջերմ էր որ իւրաքանչիւր սան ժպիտով կարծես ըսել կ'ուզէր «այո՛, ես ալ Գարակէօզեան ընտանիքին մաս կը կազմեմ, եւ իրապէս հպարտ եմ»:

Անկասկած պարծենալու իրաւունք ալ ունին քանի երէկուան սանուկները այսօր դարձած են չափահաս ու առաքինի Հայեր, չեն կրնար չհրճուիլ, չուրախանալ, կամ չյուզուիլ երբ կը տեսնեն իրենց մանկութեան ընկերները եւ կը յիշեն իրենց մանկանի չարութիւնները:

Բոլորն ալ եկած էին իրենց ընտանիքներով, բարեկամներով ու ազգականներով: Շատեր նոյնիսկ եկած էին հեռաւոր քաղաքներէ, վերյիշելու կամ թարմացնելու անցեալի անուշ յիշատակները իրենց սրտերէն ներս:

— Ժամը մօտ 2ին, մինչ ներկաները իրենց տեղերը կը գրաւէին, Վարչութեան Նախագահ՝ Պ. Տօնապետեան բարիգալուստ մաղթեց բոլորին, ապա կարդաց մի քանի կարճ նամակներ, ու հեռագիրներ, որոնց հեղինակները անխտիր ցաւ կը յայտնէին որ պիտի չկարենային ներկայ ըլլալ ճաշին, յարգելու համար անմոռանալի, ու աննման, «Հայրիկին» յիշատակը:

Պ. Նախագահը, ապա յիշեցուց իր ընկերներուն որ վերջերս Միութիւնը Ամերիկա ղրկած էր «բլակ» մը զետեղուելու համար հանգուցեալի շիրիմին վրայ:

«Բլաք»ը որ անշուշտ ղրկուած էր բոլոր սաներուն անունով՝ կը կրէր հետեւեալ գրութիւնը:

«Շատ սիրելի Գարակէօզեան, քու սէրդ եւ անձնուիրութիւնդ մեզի հանդէպ, յաւիտեանս պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ»:

Այս խօսքերէն ետք, բոլորին բարի ախորժակ մաղթեց, եւ ներկաները սկսան վայելել համեղ ճաշերը ու գինին, մինչ խումբ մը երիտասարդներ սկսան «Լեցէ՛ք ընկերներ»ը երգել, որուն անմիջապէս մասնակցեցան տարեցներն ու երեխաները:

Ճաշի ընթացքին եղան բազմաթիւ խմբերգներ, ու կատակերգութիւններ: Այս տարի եւս Օր. Սօնիա Մանուսեան (Աշճեան) իր անուշ ձայնով երգեց բազմաթիւ հայկական երգեր հրապուրելով ներկաները:

Ճաշէն անմիջապէս ետք, սաներուն պզտիկները անկիւն մը հաւաքուած իրենց ներկայութիւնը պարտադրեցին բոլորին իրենց եւրոպական ու հայկական երգերով կիթառի ընկերակցութեամբ: Ապա եղաւ եւրոպական, ամերիկեան, յունական եւ հայկական պարեր:

Անտարակոյս, Ապրիլ 20ը, հարիւրէ աւելի ներկաներու համար պիտի ըլլայ բացառիկ եւ անմոռանալի օր մը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

Տարիք.— Հագուստ՝ զոր ոչ ոք կը հանէ — Մեծը՝ փոքր կ'ուզէ, փոքրը՝ մեծ:

Փաստաբան.— Խօսքի վաճառական:

Թարգմ. Ա. Օ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (468)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՈՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Պէտք է շնորհել զանոնք: Իշխանները կը շնորհեն այս երաշխաւորութիւնները, բայց շիտակը ըսելով, իրերու զօրութիւնն է շնորհողը:

Խորունկ ճշմարտութիւն, զոր գիտնալը օգտակար է, որ 1662ին Սթիւարտներուն ոչ իսկ մտքէն անցաւ եւ զոր Պուրպոնները ոչ իսկ նշմարեցին 1814ին: Նախասահմանուած ցեղագաստանը (Պուրպոններու ցեղագաստանը) Նափոլէոնի անկումէն ետք երբ Ֆրանսա վերադարձաւ, աղէտալի միամտութեամբ մը կարծեց թէ ինքն էր պարգեւողը, եւ թէ կրնար ետ առնել ինչ որ պարգեւած էր, թէ Պուրպոնի ցեղը երկնային իրաւունքը ունէր, թէ Ֆրանսա բան մը չունէր, եւ թէ Լուի ԺԸ.ի սահմանադրութեան մէջ շնորհուած քաղաքական իրաւունքը ոչ այլ ինչ էր, բայց միայն երկնային իրաւանց ճիւղ մը, զոր Պուրպոնի ցեղը զատած եւ մարդասիրաբար ժողովուրդին պարգեւած է մինչեւ այն օրը, երբ Թագաւորը պիտի հաճի ետ առնել զայն:

Բայց Պուրպոնի ցեղը պարգեւը տալով տհաճութիւն մը կը զգար, տհաճութիւն, որով կը պարտաւորէր նաեւ զգալ թէ ինք չէր պարգեւատուն:

Պուրպոնեան ցեղը վխտութիւն ըրաւ տասնեւիններորդ դարուն:

Դժկամակեցաւ ամէն անգամ որ ազգը փթթում մը ունեցաւ:

Սովորական, այսինքն ժողովրդային եւ ռուն բառը գործածելով կ'ըսենք թէ դէմքը ծռեց ան: Ժողովուրդը տեսաւ այս դէմքի ծռութիւնը:

Պուրպոնեան ցեղը կարծեց թէ ուժ ունէր, վասնզի կայսրութիւնը իր առջեւէն աւլուելով անէրեւոյթ եղած էր իբր թատերական բեմի տեսարան մը: Չգիտեց որ ինքն ալ միեւնոյն կերպով բերուած էր: Չտեսաւ որ ինք եւս այն ձեռքին մէջն էր, որ Նափոլէոնը վերցուցած էր իր տեղէն:

Ինքը անցեալը ըլլալուն համար կարծեց թէ արմատներ ունի, բայց կը սխալէր. անցեալին մէկ մասն էր ան, բայց Ֆրանսան էր ամբողջ անցեալը: Ֆրանսական ընկերութեան արմատները ոչ թէ Պուրպոններու, այլ ազգին մէջն էին:

Այս անյայտ եւ կենդանի արմատները ոչ թէ ցեղի մը իրաւունք, այլ ժողովուրդի մը պատմութիւնը կը կազմէին:

Գահին ներքեւէն զատ ամենուրեք կային այս արմատները:

Պուրպոնեան ցեղը Ֆրանսայի համար պատմութեան երեւելի եւ արիւնաբոյր հանգոյցն էր, բայց անոր ճակատագրին գլխաւոր տարրը եւ քաղաքականութեան հարկաւոր խարիսխը չէր:

Ֆրանսա առանց Պուրպոններու ալ կրնար ապրիլ, ինչպէս ապրած էր երկու տարի առանց Պուրպոններու. չարունակութեան ընդհատում եղած էր, բայց անոնց միտքէն իսկ չէր անցներ այս ընդհատումը. եւ ի՞նչպէս կրնային այսպիսի բան մը երեւակայել անոնք, անո՛նք որ կ'երեւակայէին թէ Լուի ԺԷ. Թերմիտորի 9ին եւ Լուի ԺԸ., Մարէնկոյի օրը Ֆրանսայի կ'իշխէր:

Պատմութեան սկիզբէն ի վեր եղած չէ ժամանակ մը, ուր իշխանները այնքան կոյր դարձած ըլլան եւ չտեսնեն իրողութեանց ներկայութիւնը եւ երկնային իշխանութեան այն մասը, զոր իրողութիւնները կը պարունակեն եւ կը հրապարակեն:

Այն վարի պահանջքը, որ Թագաւորներու իրաւունք կ'անուանուի, երբեք այսքան ուրացած չէր վերի իրաւունքը:

Ծանր սխալ, որով այս արքայական ցեղը ձեռք դպցուց 1814ին շնորհուած երաշխաւորութեանց շնորհումներուն, ինչպէս կ'ըսէր ինք:

Տխո՛ւր բան. ինչ որ շնորհումներ կ'անուանուէին անկէ՝ մեր յաղթանակներն էին. ինչ որ մեր յափշտակութիւնները կ'անուանուէին անկէ՝ մեր իրաւունքն էր:

Վերահաստատութիւնը երբ կարծեց թէ ժամանակը եկած է, ինքզինքը Պոնափարթին յաղթող եւ երկրին մէջ արմատացած համարելով, այսինքն կարծելով թէ զօրաւոր է, եւ կարծելով թէ խորունկ արմատ ձգած է, յանկարծ որոշեց ինչ որ պիտի ընէր եւ համարձակեցաւ գործադրել, ինչ որ յառաջադրած էր:

Առտու մը Ֆրանսայի դէմը ելաւ կանգնեցաւ, եւ ձայնը բարձրացնելով չճանչցաւ հաւաքական տիտղոսը եւ անհատական տիտղոսը. չճանչցաւ ազգին վեհապետութիւնը եւ քաղաքացիին ազատութիւնը: Ուրիշ կերպով ըսենք. ուրացաւ ինչ որ ազգը եւ քաղաքացին քաղաքացի կ'ընէր:

Ահա այս է հիմը այն հռչակաւոր հրովարտակներու, որոնք Յուլիսի հրովարտակները կ'անուանուին:

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան յիսնամեակին և ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԿԱՐԵԱՆԻ մահուան 45ամեակին :

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 16էն 20, ՍԱԼՈՆ ՍՓԼԱՆՏԻՏ, 31 Պուլվառ տ'Աթէն

Հովանաւորութեամբ Պ. ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Կը նախագահէ ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Կը խօսին ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ և ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

*Գեղարուեստական բաժին.— Տոհմիկ պարեր Հայ Արենոյշներու կողմէ ղեկավա*րութեամբ Տիկին եւ Օր. Շամիրեանի

Մեներգ.— *ԱԼԻՍ ՇԱՄԻՐԵԱՆ, Եւլինէ Նազարեան եւ Սահակ Տէրոյեան*

Արտասանութիւն.— *Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Օր. Շուշան Անդրէասեան, Պ. Պ. Հայկ Ֆրանքեան եւ Վ. Նազարեան :*

Դաշնակ.— *Օր. Մատլէն Մարկոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Արզումանեան*

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգային նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Կիրակի, Ապրիլ 27, ժամը 20,45ին

SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — Métro : Miromesnil

Կը նախագահէ՝ *ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ*

Կը խօսին՝ Maître DIDIER AUBOURG

(Avocat à la Cour d'Appel de Paris, membre du Centre d'Information et d'Etude sur le génocide)

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ — ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» շաբաթաթերթին

Կիրակի, Մայիս 4, ժամը 16էն 24

SALONS DES AMBASSADEURS 2, Avenue Gabriel — Métro : Concorde

Նուագախումբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբը իր նոր յայտագրով

ՃՈԽ ԵՒ ԱՌԱՏ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Ուսանողներուն ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներուն՝ 10 *Ֆրանք*

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 797-71-98 *ամէն օր ժամը* 18*էն* 20

Տոմսերը կը ծախուին Նոր Սերնդականներու մօտ, ինչպէս նաեւ

Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e).

Այրի Տիկին Աննա Զոլաքեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զոլաքեան եւ զաւակ - ները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԴԱՒԻԹ ԶՈԼԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (*Ապրիլ* 28), *առաւօտ ժամը* 10·30*ին իր բնակարանը՝* 29 Րիւ Փիէռ Փոլի, Իսի, *ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամ - բարանը :*

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան իրենց կնքահօր՝ ՎԱՀԱՆ ԽՍՄԷՐԵԱՆԻ մահուան տխուր առթիւ, հարիւր Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղ- կեպսակի :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, տնական աշխատանք- ներու համար, առանց զաւակի ըն - տանիքի մը մէջ : Լաւ վարձատրու - թիւ. հեռաձայնել Կարապետ Եան - պէկեանի 250-10-54 :

ՀԱՐՍՆԻՔ

Թղթատարի յապաղումներու հետեւան- քով, կարգ մը հրաւէրներ հասած չըլլա - լով, Տիկին Խնա Ճամալեան եւ Տէր եւ Տիկին Լիւսիէն Ռուատոր կը յիշեցնեն թէ իրենց զաւակներուն՝

ԷՎԼԻԹԱՅԻ եւ ԺԱՔԻ

Ս. պսակի արարողութիւնը տեղի կ'ու - նենայ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 17ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե - ղեցին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զ. Նշանեան քսան ֆրանք կը նը- ւիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, փոխան ծաղիկի Ֆլորա Շէօհլէեանի *մահուան ա- թիւ :*

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Այրի Տիկին Տիգրանուհի Թիւֆէնկ - ճեան իր ամուսնոյն (Ապրիլ 11/24ին ղոհ- ուած) եւ բոլոր մեռեալներու յիշատա - կին՝ կը նուիրէ քսանական ֆրանք Կապ. Խաչին, Կարմիր Խաչին, Ծերանոցներուն, Շ. Նարդունիի գործերու հրատարակման ֆոնտին եւ «Յառաջ»ի : (Ստանալ «Յա - ռաջ»էն) :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար : Հեռաձայնել՝ Ե - րամեան, 488 - 62 - 06 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32. Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20էն սկսեալ

Ի պատիւ Փարիզ ժամանող պատգամաւորներու եւ հիւրերու

ՕԹԷԼ ՌԻՋ, ՎԱՆՏՈՄ ՀՐԱՊԱՐԱԿ

Կազմակերպուած՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Երկսեռ Ակումբին կողմէ : Գեղարուեստական հակիրճ յայտագիր :

Պիտի մեներգէ՝ Տիկ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷՅԵԱՆ, դաշնակ՝ Օր. Ն. ԱԺՏԷՐԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, « ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ՊՈՒՖԷ — *Մուտքը՝ անձնական հրաւիրատոմսով*

Պատգամաւորներու եւ հիւրերու անձնական քարտերը մուտքի իրաւունք կուտան :

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Նախագահութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Նախագահ՝ Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ 7, 8 եւ 9 Մայիս 1969ին, Կրան տ'Օթէլի, Օփերայի հրապարակ, Սալոն Լուի 16րդի շէնք սրահին մէջ

Ողջոյնի խօսք՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԷ

Նախագահ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի

*Օրական երեք նիստ՝ առաւօտուն ժամը*9·30*էն ժամը* 1 *յետմիջօրէի, կէսօրէ ետք ժամը* 15*էն* 19, *գիշերը՝* ժամը 21*էն* 24 :

Ցերեկին հաւաքական ճաշ պանդոկին մէջ, իսկ երեկոյեան՝ ընթրիք ըստ պահանջի

Համագումարին մուտքը՝ պատգամաւորի կամ այլ անձերու, անձնական տոմսով է : Ունկնդիր հիւրերու տոմսի թիւը սահմանափակ է, սրահին բաւարարութեան չափով :

ՃԱ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9, ժամը 20ին, Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շէնք սրահնե- րուն մէջ 18, Ավընիւ Տը Սիւֆրէն :

Հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Եւրոպայի Հայր. պատուիրակ)

Տիկիններ ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ, ՎԱՀՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԻ

Խօսք՝ նախագահ՝ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԷ

Ուղերձներ եւ գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր

Պիտի մեներգեն՝ Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ, պիտի արտասանեն՝ Տիկին ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏԸՇԵԱՆ եւ Օր. ԱՆԱՅԻՍ ԱԹՄԱՃԵԱՆ — *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մուտքի տոմս՝ 60 *Ֆրանք, որ իրաւունք կուտայ նաեւ յաջորդ գիշերուան :*

Պարահանդէսին ազատ մուտքի

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շէնք սրահներուն մէջ, 18, Ավընիւ տը Սիւֆրէն

Շաբաթ, երեկոյ, 10 Մայիս 1969, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Պիտի երգէ՝ սիրուած երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ առանց ընթրիքի 20 *Ֆրանք :*

Ուսանողներու եւ զինուորականներու՝ 10 *Ֆրանք, փափաքողներուն պիտի մատ- ուցուի «Լընչ»՝ գին* 50 *Ֆրանք*

Պարահանդէսին մուտքը ազատ է Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի երիտասարդաց ակումբի երկսեռ անդամներուն համար :

Արտասահմանի հիւրերու ի դիւրութիւն, սեւ զգեստը պարտաւորիչ պիտի չըլլայ այրերու համար, բայց կը թելադրուի գոնէ գոց գոյն զգեստ, նախընտրաբար կապոյտ :

Պարահանդէսին ընթացքին պիտի քաշուի ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, *կազմա- կերպուած Միութեան Փարիզի Երիտ. Ակումբին կողմէ, միակ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ ըլլալով Միութեան նախագահ Ալեք Մանուկեանի նուիրած ինքնաշարժը Ռընօ 10*

Մաժօր : Վիճակահանութեան տոմսի գին՝ 10 *Ֆրանք :*

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 20·45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

Կը ցուցադրուին

ԷՐԵԲՈՒՆԻ (ԵՐԵՒԱՆ)

(*Փաստանկար*)

եւ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

(*Գեղարուեստական ֆիլմ*)

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայ - րերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

TRANSIT

Agence en Douane
— Transports —

Maison DERDERIAN

Commissionnaire en Douane Agréé
N° 793 du J. O. du 4 Janvier 1956

32, Rue de la République
Tél. : 20-74-98
MARSEILLE (1e)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ **ՀԱՅԱՍՏԱՆ** ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (նամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ - պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ.— Փարիզ - Վարշաւա - Մոսկուա - Երեւան - Թիֆլիզ - Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու :

Ա. մեկնում.— ՅՈՒԼԻՍ 2 - 19

Բ. մեկնում.— ՕԳՈՍՏՈՍ 4-22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի : Տեղերը սահմանափակ են եւ վե - րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)

Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 27 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 27 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 11499 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 45e ANNÉE — No 11.499

«Ի՛ՆՉ ՓՈՅԹ ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՌՆՈՂ, ԵՐԲՈՐ ԵՐԱԶՆ ԱՆՄԱՀ Է»...

Պելժիոյ Կանտ քաղաքի Համալսարանին մէջ (ուր նահատակ բանաստեղծը՝ Դանիէլ Վարուժան, հաղորդուեցաւ ընկերային գիտութիւններու եւ յատկապէս ընկերվարութեան առողջ գաղափարներով) հայ երիտասարդ մտաւորականներու եւ ուսանողներու կողմէ զետեղուած է յուշատախտակ մը՝ որուն վրայ քանդակուած են իր սա տողերը .

— « Ի՛նչ փոյթ կեանքը մեռնող , երբ որ Երազն անմահ է » :

Կարեւորութիւն չունի ցաւը՝ զոր կը զգանք կորուստներու առիթով, որովհետեւ էականը գաղափարներու անկորուստ պահպանումն է :

Հիմնականը այն չէ՝ որ մարդը դադրի մահկանացու ըլլալէ . այլ այն՝ որ իտէալները յաւիտենական ըլլան :

Պիտի մեռնինք մենք . պիտի կասի մեր կեանքը, սակայն պիտի տեւեն մեր գաղափարներն ու նպատակները, եւ մեր Երազները անմահ պիտի մնան :

Քերթողը չէր գիտեր հաւանօրէն , որ ջարդարարը քանի մը տարի ետք գործի պիտի վերածէ գիւային իր ծրագիրը , սակայն գիտէր ամբողջ՝ — 1890ական թուականներու եւ 1909ի եղերադրուագներու նախընթացով — որ Հրէշը յաղթած չէ ու տարփողուած շողշողո՛ւն կարգախօսքները անկենդան ու կեղծ բառեր են միայն («եղբայրութի՛ւն» եւ « հաւասարութիւն », «իրաւունք» ու «արդարութիւն») :

Ճի՛շդ աւելի քան յիսուն տարի ետք , այսօր, նահատակներու ոգեկոչումը մեզ անոնց Երազներուն կը կապէ աւելի՝ քան սուգի ու վշտի պատմութեան :

Մարդկային է հոգեկան ընկճումը, երբ մեռնողներու կեանքին վայրագ խզումը յուշք ու պատկեր կը դառնայ մեր մտքին մէջ . ոչ մէկ դատում եւ կեանքի ոչ մէկ իմաստասիրութիւն կրնայ հիմնովին ջընջել արտմութեան զգացումը՝ աննախընթաց սպանդի մը վերյիշումէն թելադրուած :

Սակայն սուգը եւ կսկիծը կրնան խոչընդոտ դառնալ մարդոց եւ ժողովուրդներու վերելքին՝ եթէ արցունքէն չծնի նոր խիզախումի եւ նոր կեանքի գաղափարը, եթէ դերեզմաններէն սկիզբ չառնեն յարութեան ու նուաճումի ձգտումները :

Յետ Եղեռնի աւելի քան յիսուն տարիներուն՝ տարագիր Հայութիւնը գործի վերածած է արդէն նահատակներու կտակը, մէկ կողմէ ծաղկուն Հայրենիք մը կերտելով ու միւս կողմէ յաջորդական սերունդներու համար դաւանանք եւ ապրում դարձնելով Վարուժանի եւ իր ընկերներու «Երազը» .— Անխախտ ու անխաթար պահել մեր ինքնութիւնը, գիտակցիլ Հայութեան հոգեկան ու մտաւոր արժէքներուն, ու անվհեհեր եւ անկոտրում՝ հետապնդել ազգային - քաղաքական մեր իրաւունքները :

Ապրիլեան ոգեկոչումը՝ փաստօրէն ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՕՐ է այսօր, աւելի քան երբեք :

Մեր մարտիրոսագրութիւնը մեր հերոսապատումներով մկրտած ենք մենք, ու պատճառ չունինք նկուն ու նուաստ զգալու :

Մեր նահատակութիւնը մեր գոյապայքարներով սրբագործած ենք, ու անիմաստ է թանձրացնել տխրութիւնը՝ զոր մարդկօրէն կը զգանք ամէն տարի :

Կոչումը ունինք հերոսացնելու մեր զոհերը . ազգային պարտաւորութիւնը ունինք անմահացնելու զանոնք : — Եւ եթէ կը մերժենք նահանջականութիւնը, ապա ուրեմն թափ պէտք է տանք անոնց երազները գործի վերածելու մեր ճիգերուն :

Բաւական ճամբա՛յ կտրած ենք արդէն՝ դէպի վերջնական նպատակ : Կանգուն է կենսանորոգ Հայութիւնը հայրենական հողերու վրայ, ու Սփիւռքը վճռած է չըսուզուիլ՝ հակառակ իր տատանումներուն, մեր ընդհանրական կեանքին սպառնացող վտանգներուն եւ ճակատագրական վերիվայրումներու :

« Եթէ «վրէժ»ի զգացում մը լեռնացած էր երէկ մեր կուրծքին տակ, այսօր այդ տենդը բիւրեղացած դաւանանքի մը վերածուած է մեր մտքերուն մէջ ու կը փոփոխէ իբրեւ դրօշ ազգային եւ քաղաքական անկախութեան հանգանակի :

Ամայի ու աւերակ, մեռելական տափաստաններու վերածուած են երբեմնի մեր շէները՝ Թուրքիոյ մէջ : Ցամքած են չուանք, կեանք, ծիլ ու ծաղիկ : Համատարած դերեզմանատան վիճակ կը պարզէ այսօր ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանը : Մինչ, սահմանէն քիչ անդին , վերակերտուած Հայրենիքը գեղուն աւիշով կը յորդի եւ «վարդահեղեղ արշալոյս»ներու երկունքով կ'եփի ...

Մեր մեռելներուն յիշատակով՝ մեր Արեւն է որ կը կերտենք : Անոնց Երազը՝ մեր Նպատակն է :

« Փիւնիկ » – Ազգն է Հայը, Եղեկիէլ մարգարէի տեսիլքով վերապրելու սահմանուած ժողովուրդը՝ որուն համար էր որ Նազովրեցի վարդապետը կը պատգամէր առաքեալներու բերնով .

« Մի՛ երկնչիք յայնցանէ՝ որք սպանանեն զմարմին եւ ոչ այլ ինչ գտանեն զի սպանիցեն», — մի՛ վախնաք անոնցմէ՝ որոնք մարմինը կը սպաննեն եւ ուրիշ ոչինչ կը գտնեն բնաջնջելիք ...

Կրնան զանկեր փշրել, սակայն չեն կրնար գաղափարներ փոշիացնել :

Կրնան քանդել նիւթը, սակայն չեն կրնար խորտակել ոգին :

Իր կեանքին օրինակով՝ Հայը փաստեց թէ մահուան փոսերը լոյսի շառաւիղներու կրնայ վերածել ինք, ու Սպանդէն կէս դար ետք՝ յաւերժութեան կոթողներ բարձրացնել երէկուան անծանօթ շիրիմներուն տեղ :

Այսօ՛ր ալ կրնանք երգի վերածել մեր վէրքը ու ըսել բանաստեղծին հետ .

— « Ի՛նչ փոյթ կեանքը մեռնող , երբ որ Երազն անմահ է »...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Եօթը վայրկեանէն քիչ մը աւելի տեւեց տը Կոլի վերջին ելոյթը հանրաքուէէն առաջ : Նախագահին համար այլեւս յստակ է թէ խնդրոյ առարկայ չէ օրինագիծ մը, այլ ինք : Եւ այս հանրաքուէն պարզ առիթի մը կը վերածուի ճակատագրական դեր մը տալու իրեն :

Տը Կոլ վճռական է : Պիտի քաշուի եթէ երկիրը ո՛չ պատասխանէ , որովհետեւ իրեն համար Ֆրանսայի ճակատագիրն է որ խնդրոյ առարկայ է եւ երբեք իւրաքանչիւր Ֆրանսացիի որոշումը այնքան ծանր կշռած է « ... Ձեր պատասխանը խնդրոյ առարկայ պիտի ընէ Ֆրանսայի ճակատագիրը, վասնզի բարեփոխումը ամբողջական մասն է մասնակցութեան զոր կը պահանջէ յետ այսօրին, արդի ընկերութեան հաւասարակշռութիւնը : Մերժել, կը նշանակէ ընդդիմանալ կենսական մարդի մը մէջ, ընկերային, բարոյական, մարդկային այս բարեփոխման, առանց որուն աղէտալի ցնցումներու կ'երթանք : Որդեգրել՝ կը նշանակէ վճռական քայլ մը առնել այն ճամբուն վրայ որ մեզ յառաջդիմութեան կը տանի կարգի ու համերաշխութեան մէջ, խորապէս փոխելով յարաբերութիւնները Ֆրանսացիներուն միջեւ » :

Այս ճառէն ետք ալ ընդդիմադիր եւ կողմնակից արտայայտուեցան, առաջինները չեշտելու համար թէ հարկ չկայ այսքան մեծ ողբերգութեան մը բնոյթը տալ հանրաքուէին , որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ազգաւէճիռ մը (փլեպիսիթ) : Ֆիկառօն իսկ Լ . Կ . Ռոպինէի ստորագրութեամբ, կը գտնէ թէ իսկական խաղի պարագայ մըն է , բայց նաեւ պէտք չէ մոռնալ որ «ով որ փարժութիւնը կ'առնէ սահմանադրութիւնը բռնաբարելու յարան ընելու համար , ինքզինքին իրաւունք կուտայ շատ յաճախ, զայն բռնաբարելու դէշ արարքներ ծածկելու համար » :

ԼԻԲԱՆԱՆ

Տագնապը սուր է եւ դեռ չէ գտնուած այն փրկարար մարդը, որ պիտի յաջողի իր շուրջը միաձայնութիւն ստեղծել : Կը կարծուի թէ հարկ պիտի ըլլայ խորհրդարանէն դուրս մէկը փնտռել, գուցէ նոյնիսկ զինուորական մը : Իսկ Էլ Ֆաթ կազմակերպութիւնը կ'ըսէ թէ , լիբանանեան իշխանութեանց ձեռք առած միջոցները «յստակօրէն ուղղուած էին Պաղեստինցիներուն դէմ եւ պէտք չէ թոյլ տալ որ վերանորոգուի նման բան մը » :

× Մարսէյլի մէջ, լիբանանցի ուսանողները գրաւած են իրենց հիւպատոսարանը : Զեկոյցի մը մէջ Էքս – Մարսէյլի լիբանանցի ուսանողները կը պահանջեն որ բոլոր արգելափակուածները ազատ արձակուին, պատերազմական վիճակը վերնայ , լուսարդելը ջնջուի, արտայայտութեան ազատութիւնը վերահաստատուի եւ պաղեստինեան դիմադրութեան գործունէութիւնը բոլորովին ազատ ըլլայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ բաւական իրարանցում կայ իբրեւ հետեւանք ամերիկեան զեկոյցի մը, զոր Աթէնքի ամերիկեան դեսպանատունը հրատարակած էր իր շաբաթաթերթին մէջ, ուր կը յայտնուի թէ Միացեալ Նահանգները կը մաղթեն որ Յունաստան վերադառնէ աւելի ազատական խորհրդարանական վարչակարգ մը :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ (Վայմար) քաղաքապետը նախկին նացի մըն էր որ հանդստեան կոչուած էր, բայց անոր տեղը գրաւողն ալ նացի մըն է :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ կոլխոզներու նոր կանոնագիր մը կը պատրաստուի, որ Նոյեմբերին կոլխոզներու Գ. համագումարին պիտի առաջարկուի : Նոր ծրագիրը շատ նորութիւն չի բերեր, բայց արձակուրդ կը նախատեսէ ու նաեւ ծննդաբերութեան արձակուրդներ :

ՄՈՍԿՈՒԱ խոստացած է Հուսաքի որ հետզհետէ խորհրդային զօրքը պիտի պարպէ Չեխոսլովաքիան , բայց երկրին մէջ, իսկական ոստիկանական մթնոլորտ մը կայ :

ՄԻԼԱՆՈՅԻ տօնավաճառին փակումէն քանի մը ժամ առաջ,ռումբ մը կը պայթէր Ֆիաթի տաղաւարին մէջ : Մօտ տասը վիրաւորներ կան : Աւելի քան յիսուն հոգի կար տաղաւարին շուրջը պայթումին ատեն եւ անմիջապէս խուճապ ստեղծուած է :

ԱՄԵՐԻԿԱ ՍԿՍԱՒ ՆՄԱՆԻԼ ՀԻՆ ՀՌՈՄԻՆ

Հէրալտ Թրիպիւն կը գրէ .— Անգլիացի երեւելի պատմաբան եւ փիլիսոփայ Էրնըլտ Թոյնպի ցնցող յայտնութիւններ ըրաւ Միացեալ Նահանգներու ապագայի մասին, դառն եւ խայթող խորհրդածութիւններով : Ըստ թէ ամերիկացի ժողովուրդին յոյսերը փշրուած են այսօր, երկիրը ենթարկուած է հիմնական փոփոխութիւններու, որոնք պիտի շարունակուին, յիշեցնելով Հռոմէական Կայսրութեան վերջին օրերը, անոր եղերական փլուզումը :

Ինչպիսի նմանութիւն մը կայ Հին Հռոմին եւ այսօրուան Ամերիկայի միջեւ , որ երեւութապէս հզօր է հռոմէական կայսրութեան չափ, եւ իր ուժը կ'օգտագործէ, ամբողջ աշխարհը ահաբեկելու սաստիճան : Բայց ներքնապէս անհանդարտ է , խռովութիւնները բաղդութիւններ կը ստեղծեն ամէն օր, եւ ամերիկեան Սահմանադրութիւնը, որ տենօք հիացում կը պատճառէր մարդկութեան, անգործածելի մեքենայի մը վերածուած է այսօր : Եւ, ամէնէն ցաւալին, ահաբեկչական դէպքեր աւելցած են Ամերիկայի մէջ :

Ամերիկացիք սխալ չափանիշերով կը մօտենան նաեւ համայնավար աշխարհին : Հակառակ անոր որ խոր տարակարծութիւններ կան Կարմիր Չինաստանի եւ Սովետ Ռուսիոյ միջեւ, անքակտելի ամբողջութիւն մը կը նկատեն համայնավար երկիրները : Նոյն տեսակէտը կը պաշտպանեն նաեւ Վիէթնամի կռիւին առթիւ առանց խորհելու թէ կարեւոր խրամատներ, նոյնիսկ թշնամութիւններ ստեղծըւած են ամայնավար ճակատներու միջեւ : Ամերիկացիներու համար Մաօ Ցէ Թունկ համայնավար մըն է, ինչպէս համայնավար մըն է Հիւսիսային Վիէթնամի ղեկավարը, Հօ Շի Մինհ : Այս նկատումով է որ Ամերիկացիք կը խորհին թէ ոչ մէկ տարբերութիւն կայ Մաոյի եւ Հօ Շի Մինհի միջեւ, եւ թէ անոնք չեն կրնար տարբեր տարբեր գաղափարներ եւ տեսակէտներ ունենալ : Չեն մտածեր թէ երկու հազար տարիէ ի վեր Վիէթնամցիք կռիւ մղած են Չինաստանի թափանցումին դէմ, իրենց գոյամարտը պաշտպանելու համար : Ամերիկա աչքերը փակած է այս ճշմարտութեան առջեւ եւ Վիէթնամի վրայ յարձակելով, պատճառ եղած է որ ան մօտենայ իր երէկի թշնամիին , Կարմիր Չինաստանի :

Էրնըլտ Թոյնպիի համաձայն, Ամերիկա մինչեւ այսօր կարեւոր սխալներ գործեց եւ նոյնքան վտանգաւոր քայլեր առաւ : Հակառակ այս վրիպումներուն, սխալ պիտի ըլլար ամբողջովին յոռետես ըլլալ Ամերիկայի ապագայի մասին : Այդքան յուսահատութեան տեղի չկայ, բայց անհրաժեշտ է նկատի ունենալ Կարմիր Չինաստանի զանգուածային թաւալումը, որով կը մեծնայ ու կը զօրանայ անվերջ : Բացայայտ է որ 21րդ դարուն ան աշխարհի տէրը եւ տիրականը պիտի ըլլայ, եւ այդ թուականներուն, տիեզերքի բնակչութեան երկու հինգերորդը պիտի բաղկանայ Չինացիներէ , որոնք դերազանցօրէն աշխատասէր եւ արթնամիտ ժողովուրդ մըն են, եւ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով միացած են կեդրոնական կառավարութեան մը իշխանութեան տակ : Զգացած են նաեւ որ իրենց ծանրութիւնը աշխարհի պարտադրելու համար արդիական հաւաքականութիւն մը պէտք է ըլլան, եւ այս ուղղութեամբ ալ կը պատրաստուին :

Քաղեց՝ Ս. ՎԱՐԴԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԴԵՐԸ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՄԷՋ

Մշակութային արժէքները զործն են ո-րոշ թիւով ընտրեալներու, որոնք տաղանդ ունին եւ ստեղծագործելու ներքին կրակ: Այս պատճառով ալ խօսիլ ժողովուրդի մը հոգեմտաւոր հարստութեան մասին, կը նշանակէ խօսիլ առաւելաբար անոր հանճարեղ զաւակներուն ձգած ժառանգութեան մասին: Ժողովուրդ մը արդարօրէն հպարտ է իր մեծ արուեստագէտներով, գրագէտներով, քանդակագործներով եւ գիտնականներով, որովհետեւ անոնք են հեղինակները այն լաւագոյնին, որ կը դիմանայ դարերուն եւ կը յաւերժացնէ նաեւ ազգի մը ինքնուրոյն գոյութիւնը:

Ո՞ր չափով սակայն ժողովուրդը ինքը մասնակից է մշակութային հարստութիւններու կերտման: Ուրիշ խօսքով՝ ի՞նչ է դերը լայն զանգուածներուն հրաշածնունդ ստեղծումներու այս ընթացքին մէջ:

Մշակոյթի ծնունդն ու զարգացումը կրօնական՝ խորհուրդ ունի իր մէջ: Ինչպէս եկեղեցին կանգուն է եւ կենդանի՝ հոն աղօթելու եկող բազմութիւններու շունչով, այդպէս ալ մշակոյթի տաճարը ջերմեռանդ հաւատացեալներու եւ հիացիկ երկրպագուներու կը կարօտի, որպէսզի շնչէ ու պայծառանայ:

Միայն ծիսակատար հոգեւորականներով եկեղեցին չապրիր: Խունկը, մոմն ու շարականները ժողովուրդին համար են, անոր ապրումներուն շօշափելի արտայայտութիւնը:

Միայն գրագէտներով ու երաժիշտներով մշակոյթը կը վերածուի թանգարանային ապրանքի. գեղեցիկ ձայնն ու երգը, հմայիչ գիծն ու գոյնը ժողովուրդին համար են, անոր հոգեկան յոյզերուն ներդաշնակ արտայայտութիւնը:

Պէտք է գտնել նաեւ անոր արբեցութեան գինին եւ անոր վայելքին լիառատ սեղանը:

Ժողովուրդը ինքն ալ ստեղծագործութեան իր բաժինը կը բերէ մշակութային գանձարանին, անանուն տաղերու, երգերու եւ պարերու այն գունագեղ բերքով, որուն ամբողջութիւնը փոլքլոր կը կոչուի: Ասիկա իր ուղղակի մասնակցութիւնն է մշակոյթի ծնունդին եւ արդիւնք՝ հայրենի բնութեան, հարազատ միջավայրի, աւանդական սովորութեանց ներգործումին:

Մշակոյթի զարգացման մէջ ժողովուրդի անուղղակի դերը աւելի կարեւոր է սակայն: Եւ այս դերը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կենդանի ներկայութիւն մը եւ բաբախուն սիրտ՝ իր մեծ տաղանդներուն երկին ու երկունքին դիմաց:

Մշակոյթի անդաստանը ծաղկուն մնալու համար պէտք է ոռոգուի ընդհանրական սիրոյ ջուրերով:

Իր գրողներէն եւ արուեստագէտներէն կտրուած, իր արժէքներուն հանդէպ անտարբեր ժողովուրդի մը մշակոյթը չի կրնար գոյատեւել եւ հասնիլ նոր նուաճումներու, մանաւանդ երբ ան կը պատկանի փոքր ազգի մը, որուն լեզուն եւ պայմանները թոյլատու չեն համաշխարհային հաղորդականութեան:

Հրճուանք եւ հպարտութիւն ներշնչող երեւոյթ է մշակութային ձեռնարկի մը մեր բազմութիւններուն խուռներամ ներկայութիւնը: Ասիկա ցոյց կուտայ, թէ Սփիւռքի օտար երկինքներուն տակ անգամ հայ մշակոյթի տաճարը իր երկրպագուները ունի, իր հաւատացեալները, որոնք գիտեն կենդանի ապրումի վերածել Նարեկացին ու Քուչակը, Սայաթ-Նովան կամ Զարենցը:

Հայութիւնը իր պատմութեան ամէնէն մռայլ օրերուն հոգեկան կապերը չխզեց գիրէն ու գրականութենէն, մագաղաթէն ու մատեանէն: Հայ մշակոյթին կանթեղը միշտ պլպլաց տղխութեան խաւարին մէջ եւ գիւղացին ծունկի եկաւ պաշտամունքով ձեռագիր Նարեկի մը կամ «Վէրք Հայաստանի»ի մը խորհուրդին առջեւ: Պահեց այդ սրբութիւնները իր կուրծքին վրայ եւ իր կուրծքի գրահով ալ պաշտպանեց զանոնք երբ որ պէտք եղաւ:

Ամէն անգամ որ հեղինակաւոր ձայն մը կը բարձրանայ եւ կը վկայէ, թէ Հայութիւնը մշակութային ազգ է, հոգեկան արժէքներ կերտող բազմաշնորհ ժողովուրդ, ես կը խորհիմ ոչ այնքան լուսապսակ ճակատներու մասին, որքան տառապած եւ խոնարհ այն բազմութիւններուն, որոնք դարէ դար մշակոյթի ծարաւով ու քաղցով ապրեցան եւ իրենց կեանքի գնով պահպանեցին մեր ձեռագիրները:

Դառնութեան եւ դատապարտութեան խօսքեր ալ չեն պակսիր նոյն այս ժողովուրդի երեսին նետուած: Նիւթապաշտութեան եւ փերեզակութեան գիծեր ալ չեն պակսիր մեր նկարագրին մէջ: Անուրանալի է սակայն, թէ գաղափարապաշտութիւնը աւելի տիրական է եղած, լոյսի եւ ճշմարտութեան որոնումը՝ աւելի հզօր: Այլապէս Հայութիւնը ի վիճակի չէր ըլլար ներկայանալու քսաներորդ դարու հսկայաքայլ արշաւին՝ իր պատուաւոր դերով եւ դիրքով:

Մշակոյթի մը ներզօր ուժը եւ կենսունակութիւնը պէտք է չափել զայն ստեղծող ժողովուրդին ապրումին զօրութեամբ:

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՀՐԷՇԻ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

Հայաջինջ Սարսափներուն կապուած սեւ յիշատակներուս մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ ծննդավայրիս՝ Ատափազարի դահիճներէն առաջինը, Իպրահիմ պէյ ըսուած գազանը:

Պատերազմը յայտարարուած էր արդէն եւ ամէն տունի մէջ — հայ, յոյն, նո՛յնիսկ Թուրք — տխրութիւնը կախուած մընացողներու դէմքէն ծայրը մահ կար: Ո՛վ գիտէ քանի հոգի պիտի վերադառնային պատերազմի դաշտէն:

Սակայն, ամէնէն աւելի տխուր էին Հայերը: Իրենց զինուորները մեծամասնութեամբ կը գտնուէին աշխատաւորական անդէն վաշտերու մէջ եւ գէշ լուրեր սկսեր էին շրջան ընել:

1908ի Սահմանադրութենէն ի վեր Հայերը եւս ենթակայ էին զինուորական պարտադիր ծառայութեան: Պատուաւոր կերպով մասնակցած էին Պալքանեան պատերազմին. բաւական զոհեր ալ տըւած՝ արդ, ի՞նչ կը նշանակէր այս խըտրութիւնը. թշնամական վերաբերմունքը: Կասկածը կը կրծէր բոլորին սիրտը:

Գիշեր մը քաղաքը լեցուեցաւ զինուորներով. դարձաւ բանակատեղի: Գրաւուեցան հայկական թաղերու խոշոր շէնքերը. Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը, ամերիկեան միսիոնարներու աղջկանց Հայուհեաց Վարժարանը: Կառավարութիւնը գրաւեց նաեւ մեր նորաշէն տունին մէկ — քանի սենեակները բարձրաստիճան սպայի մը յատկացնելու համար: Կըրթուած, ազնիւ Թուրք մը, որ աշխատեցաւ զգալի ընել չտալ իր ներկայութիւնը: Եթէ իր խօսքը մտիկ ընէինք հաւանաբար զերծ կը մնայինք տեղահանութենէն. բայց, երիտասարդ հայրս՝ մայրս չուզեց զատել հօրաքոյրներէս, հօրեղբօրմէս եւ ամէնքս մէկ բռնեցինք դաղթականութեան ճամբան:

Մայրաքաղաքին մօտիկը Ատափազարը շատ հեռու էր ճակատէն. զինուորական ոչ մէկ յարմարութիւն ունէր. սակայն, մանրանկար Հայաստան մըն էր իր մօտաւորապէս քսանեհինգ հազար համախումբ ապրող Հայութեամբը, եւ «վտանգաւոր քաղաք»ի անունն էր հանած: Դեռ չէր չորցած նաեւ սպաննուած Թուրք զինուորին արիւնը: Գիրերու գլխու տոնակատարութեանը առթիւ զինուորական տասնեակ մը ուզեց արգիլել թափօրը: Զայրացած ժողովուրդը յարձակեցաւ զինուորներուն վրայ, զինաթափ ըրաւ զանոնք: Դժբախտաբար մէկը դաշունահար մնաց սալայատակին վրայ: Ասկէ զատ, եկող-գացող գործիչներու պոռոտախօս ճառերը, ցոյցերը կը մղէին կառավարութիւնը զգուշութեամբ շարժիլ:

Քաղաքը զինուորական շղթայի տակ առնուելէն ետքն էր, որ Ատափազար ղըրկուեցաւ Իպրահիմ պէյը:

Նախ անուշութեամբ, յետոյ սպառնալով ան պահանջեց զէնքերը, ռումբերը յանձնել կառավարութեան: Սուրբ Կարապետ եկեղեցիին մէջ բանտարկեց քաղաքին մէջ մնացած քիչ թէ շատ ծանօթ դէմքերը, եւ սկսաւ թրքավարի ձեւով հարցաքննութեան:

Ականատես վկաներէն մէկը, կը պատմէ.

«Եկեղեցին վերածուեր էր տանջարանի: Ամէն առտու երկու կառք թաց գաւազան կը բերէին զինուորները. անոնց մով պիտի ծեծուէին «Փալախկա» դրուածները: Եկեղեցիին մէջ արգելափակուած էին շուրջ 250 հոգի որոնք յաջորդաբար կը ծեծուէին: Ամէնքն ալ վէրքեր ունէին. փախթի պէս փոռեր էին գետինը ու կը սպասէին իրենց սահմանուած ճակատագրին: Վաղահաս մահը ցանկալի էր: Ն. Թարիկեան խելագարած ինքզինքը վար նետեց վերի պատշգամէն, եւայլն»: (Ատափազարի պատմագիրք):

Սարսափը տիրեց քաղաքին: Երբ փողոցին ծայրէն կը լսուէր գազանին եւ իր հետեւորդներու ձիերու սմբակներուն ձայնը, ամէն մարդ կը պահուըտէր: Օր մը ինչպէս եղաւ մեր տունին առջեւը հանդիպեցաւ մէկուն: Քաշեց մտրակը, սկըսաւ անխնայ ծեծել խեղճ մարդը եւ արիւնլուայ վիճակի մէջ ձգելով հեռացաւ: Վարագոյրներուն ետեւը կծկտած դողալով կը դիտէինք եղածը:

Սակայն, նպատակս այս վայրագութիւնները պատմել չէ: Ի վերջոյ մեր քաղաքը եւս ճամբայ ելաւ դէպի անապատները:

Վերջացաւ պատերազմը: Անհոգ պըզտիկ մանուկներ դարձանք չափահաս: Լսեցինք, կարդացինք մեր ժողովուրդին Եղեռնապատումը. բայց, հարցում մը տեւականօրէն կը տանջէր միտքս: Ի՞նչ եղաւ Իպրահիմ ըսուած սրիկան: Արժանի պատիժը գտա՞ւ: Զէնք, դաշոյն գործածող Ատափազարցի կորիճ տղաք «էֆէ»ներ չէին պակսեր. մէկը չփնտռե՞ց ոճրագործը: Զմաքրե՞ց հաշիւը:

Հարցուցի, գրեցի տարեց հայրենակիցներու: Ոչ ոք կրցաւ գոհացուցիչ պատասխան մը տալ: Միայն այն մտածումը, թէ չունը ազատած է հայկական վրէժառու բազուկէն, ահաւոր ցաւ մըն էր ինծի համար... մինչեւ անցեալ ամիսները:

Բոլորովին պատահմամբ է, որ լուծուեցաւ գաղտնիքը:

Բեռայրիս՝ Վահագնին ձեռքը կ՚անցնի գիրք մը. Անթեղուած Գաղտնիքներ, տպուած Պէյրութ, 1967ին: Թղթատած միջոցին կը հանդիպի Իպրահիմի պատմութեանը: Ուրախ լուրը եւ գիրքը բերաւ ինծի:

Այսպէս է որ իմացայ, թէ Ատափազարի Հայութիւնը խաշող դահճապետը իր դաժանաբարոյ գագանը իր պատիժը գտած է Զինադադարին, Հալէպի մէջ:

Բրիտանիան պարպուելէն ետք պաշտօնով կը փոխադրուի Դամասկոս: Կ՚աւ մուսնանայ գեղանի հայ աղջկան մը՝ Սի-

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Անունը չտուաւ, խիստ մաքուր հագուած երիտասարդ պէյ մըն է, որ առաջին անգամ կը տեսնեմ:

Մատռուակը տենդոտ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի հիւրանոցը, դուռը բացաւ եւ իրեն սպասող հիւրը նշմարելով թեթեւ ճիչ մը արձակեց, յետոյ ետին դարձաւ եւ սրահէն ներս մտնելով դուռը գոցեց:

— Ի՛նչ յանդգնութիւն, Արիֆ պէյ, գոչեց:

Երիտասարդը որ նոյնքինքն մեզի ծանօթ յեղափոխականն էր, պատասխանեց.

— Կը ներէք Օսման պէյ, բայց պարտաւորուած էի ձեզ տեսնել անպատճառ:

— Բայց այս միջոցիս գիտէ՞ք թէ ի՛նչ սարսափելի փորձանքներ կը սպառնան մեր բոլորիս ալ գլխին:

— Ի՞նչ կայ որ, հարցուց Արիֆ իր խօսակցին բամբներէն դող ելած:

Ապտիւլ Համիտի մատռուակը մօտեցաւ երիտասարդին եւ պատմեց ինչ որ լսած էր Ճէվհէր աղայէն:

— Շիտակը ծանրակշիռ է այդ իրողութիւնը, ըսաւ Արիֆ, բայց ինչո՞ւ համար արդեօք Համիտ այս հարցաքննութիւններուն ձեռնարկած է, մի՞թէ որոշ կասկածնե՞ր ունի:

— Զեմ գիտեր, բայց կը վախնամ որ շուտով հարցաքննուելու կարգը ինծի պիտի գայ: Հիմա պատմէ տեսնենք թէ ի՛նչ կարեւոր բան քեզ հոս բերելու անխոհեմ արարքին մղեց:

— Նախ ըսէք թէ ի՛նչ վիճակի մէջ է Սաաբը:

— Միշտ գնտանին մէջ բանտարկուած ու ամէն յարաբերութիւններէ զրկուած:

— Դեռ կ՚ապրի ուրեմն:

— Այո, դեռ կ՚ապրի, բայց չեմ գիտեր թէ որքա՛ն պիտի կրնայ դիմանալ այս կեանքին:

— Հարկ է որ Սաաբ իրմէ պահանջուած խոստովանութիւնը ընէ, որպէսզի ազատի այդ տանջանքներէն:

— Ի՛նչպէս, կ՚ուզէ որ ձեզ մատնէ՞...

— Այո, պատասխանեց երիտասարդը, այժմ կրնայ ամէն բան ըսել, որովհետեւ ամէնքս ալ ապահովութեան մէջ ենք:

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, հարցուց Օսման պէյ զարմացած:

— Ըսել կ՚ուզեմ որ Ֆաթմա եւ իր հետ Զիւլէյհան ու Հասանն ալ, որոնք հրաշալի զուգադիպութեամբ մը զինքը տանող առագաստանաւը ապաստանած են, անվտանգ հասած են Սելանիկ ու անկէ ալ մեր ապստամբ ընկերներուն քով:

— Այս լուրը չափազանց ուրախացուց զիս, ըսաւ Օսման պէյ, մանաւանդ այդ խեղճ տղոց ազատումը:

— Յետոյ Սալի պէյ եւս հեռացած է Պոլսէն երէկուընէ ի վեր. նոյնպէս մեր միւս ընկերները: Իսկ ես այս իրիկուն իսկ չոգենաւ կը մտնեմ: Ինչպէս կը տեսնես, Սաաբի ընելիք յայտնութիւնները մեզի չեն կրնար վնասել, բայց գոնէ զինքը իր սոսկալի կացութենէն կ՚ազատեն: Ես թուղթի մը մէջ մանրամասնօրէն գրած եմ ամէն բան, հիմա հարկ է որ այդ թուղթը Սաաբի ձեռքը հասնի եւ ասիկա միայն դուն կրնաս ընել...:

— Ե՞ս, գոչեց մատռուակը սարսափահար, ե՞ս, այս միջոցիս, ուր ամէնքս ալ կասկածի տակ ենք, ուր Եըլտըզի մէջ ամէնքը իրար կը լրտեսեն... անկարելի բան է ըսածդ:

— Որեւէ միջոցաւ, բանտապահը սիրաշահելով, կամ սպառնալով անոր, վերջապէս անկարելին փորձելով պէտք է որ այս թուղթը Սաաբի ձեռքը հասցնես, ըսաւ Արիֆ պէյ վճռական շեշտով մը:

— Այդ ըսածդ գիս պարզապէս մահուան դատապարտել է:

— Գերագոյն ծառայութիւն մըն է, որ կը խնդրեմ քեզմէ, մինչեւ հիմա բաւական ճարպիկութիւն ունեցար ինքզինքդ չմատնելու եւ իբրեւ Ապտիւլ Համիտի հաւատարիմ ծառան՝ անոր վստահութիւնը գրաւել. այս անգամ ալ, վստահ եմ, որ պիտի յաջողիս, առանց գլխուդ փորձանք մը բերելու:

— Քիչ մը առաջ պատմեցի քեզ Եըլտըզի մէջ տիրող վիճակը, գուցէ ժամ մը վերջ զիս ալ տանին հարցաքննելու, գուցէ տունս արդէն լրտեսներով պաշարուած է, գուցէ քու հոս ներկայութիւնդ արդէն իմացուած է, այս պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կրնամ առարկութիւնդ կատարել:

— Փորձէ անգամ մը, թերեւս կը յաջողիս, պնդեց երիտասարդը: Թուղթը բանտապահին, կարելի է զայն պահել բանտարկեալին տրուելիք հացին մէջ...:

Արիֆ պէյ այս ըսելով, գրպանէն ծալուած թուղթ մը հանեց եւ Օսման պէյին երկարեց, որ մեքենական շարժումով մը առաւ զայն ու պահեց:

— Թուղթը որչափ աւելի շուտ հասնի ձեռքը, այնքան աւելի լաւ կ՚ըլլայ, ըսաւ Արիֆ:

Մատռուակը չպատասխանեց: Արիֆ պէյ չարունակեց.

ԽՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. – 115)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»Ի ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձին առթիւ, Ապրիլ 24ին «Դպրոցասէր»ի մէջ դասաւանդութիւններ տեղի չունեցան :

Վերջին երկու դասարաններու խնդրանքով եւ տեսչուհի Օր. Հ. Գարագաշեանի հաւանութեամբ աշակերտուհիները յոտնկայս ու հաւաքաբար ընթերցումը ըրին Հայաստանի բանաստեղծներէն Գեղամ Սարեանի «Դէպի կառափնարան» պատմուածքին, որ պատկերաւոր նկարագրութիւնն է ձերբակալուած հայ մտաւորականներու :

Ընթերցումը այնքան յուզիչ էր ու տպաւորիչ որ, աւարտումէն ետք, աւելի քան հինգ վայրկեան տիրեց խոր լռութիւն, որմէ ետք հայերէն լեզուի ու հայ գրականութեան ուսուցիչ Կարօ Մեհեան շուրջ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ Եղեռնի մասին, բնորոշեց մեր պատմական հողերուն վրայ Թուրք տիրապետութեան պատճառած ծանր կորուստները, ծանրացաւ այն պայմաններուն վրայ, որոնք հնարաւորութիւն տուին Թուրք իշխանութեան, ինչպէս նաեւ այն հերոսական դիմադրութիւններուն, զորս ցոյց տուին Վանի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Մուսա Տաղի Հայերը : Եւ, ի վերջոյ, թուեց այն նուաճումները զորս ըրած է մեր ժողովուրդը՝ անցնող յիսուն տարիներու ընթացքին՝ Հայրենիքի վերստեղծումով եւ երկրէն ներս թէ դուրս մեր թիւին վերագտնումովն ու մշակութային ստեղծագործութիւններով :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

բանոյշի հետ եւ եղբայրը՝ Սիմոնը թրքացնելով անունը կը դնէ Սամի : Յետոյ զայն ոստիկան արձանագրելով իրեն թիկնապահը կը նշանակէ :

Օր մը կնոջը առջեւ 12 տարեկան հայ պարմանուհի մը բռնաբարած ատենը Սիբանոյշը կը յարձակի վրան, կ'ապտակէ, երեսին կը թքնէ :

Արջանման հրէշը երկուքին ալ աքացիներ տալով, պատճառ կ'ըլլայ անոնց մահուան :

Զինադադարին Սամին, այլ անուամբ Սիմոն, խորհելով որ եթէ Իպրահիմը յանձնէ ֆրանսական իշխանութեանց շատ մը Թուրք ոճրագործներու նման ան ալ կ'ազատի, ազգակիցներու միջոցաւ կը դնէ Հաճնոյ գիւղերէն Շարգի կարիճ տղայ մը, Աւշար կամ Շէկ Աւիծ, բուն անունով Գրիգոր Թաթուլեան, որուն երկաթէ օրհնեալ մատերուն մէջ կը վերջանայ հրէշին կեանքը :

Ուշացած խորի՛ն շնորհակալութիւն մը, անծանօթ բայց շա՛տ սիրելի Գրիգոր Թաթուլեան :

Ձեռքերդ ցմահ դալար մնան :

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՒՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ ՄԷՋ

Բացառիկ շուքով յիշատակուեցաւ Ապրիլեան Եղեռնի տարեդարձը Մոնթեպելլոյի Հայ Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ, Ապրիլ 19ին, նախագահութեամբ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի եւ մասնակցութեամբ Քալիֆորնիոյ նահանգապետ Ռ. Ռիկընի, ծերակուտական Ա. Քրանսթընի, բազմաթիւ քաղաքական ու պաշտօնական դէմքերու եւ աւելի քան հինգ հազար Հայերու :

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Լոս Անճէլըսի օդակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ քաղաքապետ Ս. Եորդի, Լիբանանի հիւպատոս Ռ. Տիպի, բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ : Օդակայանը ներկայ էին հազարի մօտ հայրենակիցներ :

Քաղաքապետը իր բարիգալուստի խօսքէն ետք Խորէն Ա.ի յանձնեց քաղաքի բանալին :

Կաթողիկոսը, իր կարգին, շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ընդունելութեան համար, ապա օրհնութեան եւ յաջողութեան խօսք ուղղեց ներկաներուն :

Օդակայանը ներկայ էին բազմաթիւ թղթակիցներ հայ եւ ամերիկեան թերթերու, ձայն – պատկերասփիւռի :

Յուշատօնը, որուն նախագահն էր Բժ. Ռ. Յովհաննէսեան, տեղի ունեցաւ կէսօրէ ետք : Նախագահը երկու խօսքով բնութագրեց օրուան իմաստը, եզրակացնելով, թէ «վէրքը պիտի մնայ միշտ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը դառնայ տէրը իր ժառանգութեան եւ սեփականութեան» :

Ապա խօսեցաւ ծերակուտական Ա. Քրանսթըն, որ անդրադառնալով Թուրք ցեղասպանութեան բառ, թէ մարդը արժէք է, հետեւաբար դատապարտելի է ոչ միայն ցեղասպանութիւնը հանդէպ ժողովուրդի մը, այլ նոյնիսկ անհատի մը դէմ գործուած ոճիրը. շարունակելով իր խօսքը ծերակուտականը յայտարարեց, թէ «անհրաժեշտ է, որ մեր ձայնը միացնենք Հայութեան ձայնին ի գին արդարութեան» :

Գոհունակութեամբ դիմաւորուեցաւ Քալիֆորնիոյ նահանգապետ Ռ. Ռիկըն, որ քառորդ ժամուան իր ճառին մէջ դատապարտեց Թուրք ցեղասպանութիւնը. «Այսօր ես կը խոնարհիմ հայ մարտիրոսներու յիշատակին առջեւ, որոնք զոհուեցան յանուն ազատութեան Թուրք ցեղասպաններու կողմէ. այսօր պէտք չէ միայն սգալ, այլ նաեւ պէտք է լսենք նահատակներուն ձայնը, որ մեզի եւ համայն աշխարհի կը թելադրէ զօրավիգ կանգնիլ եւ պաշտպանել իրաւունքը հայ ժողովուրդին :

Վերջին խօսողը եղաւ Խորէն Ա., որ օրհնեց ժողովուրդը, ապա թելադրեց ժողովուրդին ամուր կապուիլ Հայաստանեայց եկեղեցիին եւ հայրենիքին :

Յուշատօնին մասնակցեցան հայ Առաքելական, հայ կաթողիկէ եւ հայ բողոքական, եկեղեցիներու հոգեւոր ներկայացուցիչները :

Բացառիկ երեւոյթ էր Քալիֆորնիոյ հայ գաղութին պատմութեան մէջ, որ Ապրիլեան Եղեռնի սգատօնին եւ Թուրք ցեղասպանութիւնը դատապարտելու կոչուած այս ցերեկոյթին իրենց ուղղակի մասնակցութիւնը բերին ոչ միայն տեղական եւ քաղաքային պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ոչ միայն աւելի քան հինգ հազար Հայեր, այլեւ ծերակուտականներ, քաղաքապետեր եւ Քալիֆորնիոյ նահանգապետը այս աննախընթաց երեւոյթը անկասկած արդիւնքն էր կազմակերպուած եւ լաւ տարուած աշխատանքին, որուն վրայ կուգար աւելնալու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նախագահութեան հմայքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՓԵՐԱՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ

Այս առաջարկը կ'ընէ Լ. Տէր – Մինասեան «Գրական Թերթ»ի 11 Ապրիլի թիւին մէջ : Ստորեւ յօդուածին հիմնական մասը.—

«Մեր թատրոնի խաղացանկը շատ հարուստ է ու բազմազան : Բեմադրուել են ինչպէս դասական եւրոպական, ռուսական եւ հայկական օփերաներ, այնպէս էլ ժամանակակից օփերաներ : Յատկապէս հարուստ է մեր խաղացանկը ռուսական օփերաներով ... բնական է այս օփերաները բնագրով բեմադրելը :

Սակայն ի՞նչն է ստիպում մեզ եւրոպական օփերաները բեմադրել ռուսերէն եւ ոչ թէ հայերէն, այն էլ այն դէպքում, երբ 35 տարի առաջ ստեղծուած հայկական օփերային թատրոնում այս օփերաները բեմադրւում էին հայերէն : Իսկ եթէ նրան աւելացնենք նաեւ այն, որ դերակատարների մեծ մասը Ռուսներ եւ օտարազգիներ էին կամ Ռուսաստանից հրաւիրուած հայ երգիչներ, որոնք Հայոց լեզուին գրեթէ չէին տիրապետում, ապա միանգամայն պարզ կը լինի այն հերոսական աշխատանքը, որ ժամանակին կատարուել է մեր թատրոնում՝ դասական օփերային արուեստը հայ ունկնդիրներին հասցնելու ասպարէզում :

Վաղուց արդէն ապացուցուած է, որ Հայոց լեզուն շատ հարուստ ու բանաստեղծական լեզու է :

Մեր լեզուի երաժշտականութեան մասին նշում են նոյնիսկ օտարազգի մարդիկ, որոնք միայն թեթեւակիօրէն են ծանօթ հայերէնին : Բազմաթիւ լեզուներից մինչեւ օրս կատարուած գեղարուեստական թարգմանութիւնները ցոյց են տալիս որ մեծ են մեր լեզուի թարգմանչական հնարաւորութիւնները, ուստի մեզ վրայ համարձակութիւն ենք վերցնում ասելու, որ չկայ եւրոպական մի լեզու, որից հնարաւոր չլինի ամենայն յաջողութեամբ թարգմանել հայերէն :

Մեր օփերային թատրոնի խաղացանկում տեղ գտած օփերաներից մի քանիսը արդէն թարգմանուած են հայերէն : Աւելորդ չենք համարում նշել, որ Պիզէի «Քարմէն»ը եւ Կունոյի «Ֆաուստ»ը թարգմանել է Արմէն Տիգրանեանը եւ անշուշտ երաժշտի թարգմանութիւնը կատարուած է համաձայն այն բոլոր պահանջների, որ կարելի է ներկայացնել երաժշտական երկի թարգմանչին : Այս օփերաները թարգմանուած են գեղեցիկ հայերէնով եւ միաժամանակ ներդաշնակ են երաժշտութեանը : Թւում է, թէ սա մեր թատրոնի նուաճումներից մէկն էր, որ ժամանակի ընթացքում, չգիտես ում մեղքով, մոռացուեց :

Հայաստանի օփերայի թատրոնը մեծ աշխատանք է տանում հայկ. օփերայի ստեղծման հարկերամեակը արժանավայել կերպով նշելու գործում : Կարծում ենք, որ այս կապակցութեամբ նրա առջեւ ծառացած մի շարք ստեղծագործական հարցերի մէջ կարելի է մտցնել եւ այս՝ ներկայացումների լեզուի սկզբունքի լուծման շատ կարեւոր հարցը :

×

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զրհեղեղներու վտանգը ի սպառ վերցնելու համար ծրագրուած է Գետառի ձախ փափկին՝ Բերդաձորին վրայ շինել ամբարտակ մը, որ պիտի ունենայ 52,5 մեթր բարձրութիւն եւ 130 մեթր երկարութիւն :

×

Լենինականի մէջ կը շինուի 180 մեթր բարձրութեամբ պատկերասփիւռի կայմ մը, որուն շնորհիւ 1970էն սկսեալ շրջանը կարելիութիւն պիտի ունենայ դիտելու Մոսկուայի պատկերասփիւռի յայտագիրները :

×

«Ջերմուկ»ի հանքային ջուրին պահանջը մեծ է : Հաշուի առնելով այդ հանգամանքը՝ Ագիզբեկովի աւանին մէջ ծրագրուեցաւ շինել նոր գործատուն մը շիշերու արտադրութեան համար (երեսուն միլիոն շիշ) :

×

Գանձաղ Վրաստանի հայկ. գիւղերէն է : Այժմ ունի չորս հազար բնակիչ : Դեռ կանգուն է եկեղեցին (դժբախտաբար անհոգութեան եւ անգործածութեան հետեւանքով՝ մամռապատ) եւ անոր կողքին՝ քահանայ Տէր Սուքիասի տունը, որ ներկայիս դարձած է Վահան Տէրեանի Տունթանգարանը :

Գիւղը ունի հայկ. երկու միջնակարգ դպրոց՝ 1500 աշակերտով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (469)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Վերահաստատութիւնը ինկաւ :

Իրաւապէս ինկաւ :

Բայց պէտք է ըսել թէ բացարձակապէս հակառակութիւն ցոյց տուած չէր յառաջդիմութեան ամէն ձեւերուն : Անոր իշխանութեան ժամանակ մեծ բաներ եղած էին :

Վերահաստատութեան ժամանակ ազգը վարժուած էր հանդարտութեան մէջ վիճաբանութիւն — Հանրապետութեան ժամանակ չկար — եւ խաղաղութեան մէջ մեծութիւն, — այս ալ կայսրութեան ժամանակ պակսած էր, — Ֆրանսա՝ ազատ եւ հզօր, Եւրոպայի միւս ժողովուրդներուն համար քաջալերական տեսարան մը եղած էր :

Յեղաշրջումը Ռոպէսփիէռի իշխանութեան ատեն խօսիլ մրցած էր :

Պոնափարթի իշխանութեան ատեն թընդանօթը խօսած էր :

Լուի ԺԸ. եւ Շարլ Ժ.ի իշխանութեան ատեն ալ խօսելու կարգը եկած էր մտքին :

Հովը դադրեցաւ, ջահը նորէն վառեցաւ :

Հանդարտաւէտ միտքերու, գագաթներուն վրայ պածառափայլ լոյսին սարսուռը տեսնուեցաւ : Շքեղ, օգտակար եւ սիրուն տեսարան :

Անթերի խաղաղութեան ժամանակ, յայտնապէս հրապարակի վրայ տասնեւհինգ տարի աշխատեցան այն մեծ սկզբունքները, որոնք խորհողներու համար արդէն հին, իսկ պետական մարդոց համար դեռ նոր են, եւ որոնք կ'անուանուին հաւասարութիւն օրէնքի առջեւ, խղճի ազատութիւն, մամուլի ազատութիւն եւ ամէն կարողութեանց ամէն պաշտօն կատարելու իրաւունքը :

Սկիզբները այս աշխատութիւնը մինչեւ 1830 տեւեց :

Պուրպոնները քաղաքակրթութեան գործիք մը եղան, գործիք մը, որ Նախախնամութեան ձեռքին մէջ կոտրեցաւ :

Պուրպոններուն անկումը մեծութեամբ լի եղաւ, մեծութիւն ոչ թէ անոնց, այլ ազգին կողմէ : Անոնք ծանրութեամբ, այլ առանց իշխանութեան ինկան գահէն :

Անոնց դէպի խաւար իջնելը չնմանեցաւ այն հաղիսաւոր անհետացումներէն մէկուն, որոնք գլալի մորմոք մը կը թողուն պատմութեան. ոչ Շարլ Ա.ի ճիւաղային անխռովութիւնը, ոչ ալ Նափոլէոնի արծուային աղաղակը ունեցան :

Գացին հեռացան գացին, ահա այս է ամէնը : Թագը վար դրին, այլ պսակ չպահեցին :

Արժանապատուութիւն ունեցան, այլ վեհութիւն չունեցան :

Իրենց դժբախտութեան վեհափառութեան տէր չեղան ձեւով մը :

Շարլ Ժ. դէպի Շէրպուր ուղեւորութիւն ըրած միջոցին երբ բոլորշի սեղան մը կտրել կուտար քառակուսելու համար, աւելի հոգ տարաւ արքունական սովորութեան, որ վտանգի մէջ էր քան թէ միապետութեան, որ կը փլչէր :

Այս փոքրութիւնը տրտմեցուց այն անձնուէր մարդիկը, որոնք իրենց անձը կը սիրէին, եւ այն ազնիւ անձերը, որոնք իրենց տոհմը կը պատուէին :

Իսկ ժողովուրդը սքանչելի ընթացք մը ունեցաւ : Տեսակ մը արքայական ապստամբութիւն, երբ առտու մը զինու զօրութեամբ ազգին վրայ յարձակեցաւ, ազգն այնքան զօրութիւն զգաց իր վրայ, որ չբարկացաւ :

Ինքզինքը պաշտպանեց, զսպեց, իրերը իրենց տեղը տեղաւորեց, կառավարութիւնը օրէնքի մէջ դրաւ, Պուրպոններն ալ, աւա՜ղ, աքսոր ղրկեց, կանգ առաւ :

Ազգը Շարլ Ժ. ծերունի թագաւորը առաւ այն հովանոցին տակէն, որու տակ պատսպարուած էր Լուի ԺԴ. եւ կամաց մը գետին դրաւ : Տրտմութեամբ եւ զգուշութեամբ դպաւ արքայական անձերու : Ոչ թէ մարդ մը, ոչ թէ քանի մը մարդիկ, այլ Ֆրանսա, այլ ամբողջ Ֆրանսան, յաղթական եւ յաղթութեամբ արբշիռ Ֆրանսան, կարծես թէ պատնէշներու օրէն ետք յիշեց ու միանգամայն ամբողջ աշխարհի առջեւ գործադրեց Կիյեօմ Տիւ Վարի այս ծանր խօսքերը. «Անոնք որ սովորած են իշխաններու բարիքը քաղելու եւ ոստէ ոստ ցատկող թռչունի մը պէս, վշտահար բախտէ մը դէպի բարեյաջող բախտ մը ոստնելու, դիւրին է յանդուգն ըլլալ իրենց իշխանին դէմ երբ դժբախտութեան մէջ կ'իյնայ ան. բայց ինծի համար միշտ պատկառելի պիտի ըլլայ իմ թագաւորներու, եւ գլխաւորապէս վշտահար թագաւորներու բախտը» :

Երբ Պուրպոնները հեռացան : Ֆրանսա անոնց նկատմամբ յարգանք զգաց, բայց ոչ ցաւ : Ինչպէս ըսինք քիչ մը առաջ, անոնց դժբախտութիւնը աւելի մեծ եղաւ քան թէ իրենք : Հորիզոնէն աներեւոյթ եղան :

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ Պ. ՄՈՒԹԷՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ) :

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ

Կազմակերպութեամբ Մեծ Եղեռնի Յանձնախումբի :

Մայիս 4, Կիրակի առաւօտ Հոգեհանգիստ, պատարագ : Պատարագէն ետք ծաղկեփունջի զետեղում Յուշարձանի վայրը :

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ Պ. ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆ

Պիտի խօսի Պ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Գեղարուեստական բաժին, պիտի ըլլան աւուր պատշաճի արտասանութիւն և երգ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պալըրճեան երկու հազար ֆրանք կը նուիրեն Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Սոֆի Թոքաթլեանի, վահան Խամէրեանի եւ Սահակ Նալպանտեանի մահերուն առթիւ :

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաշէս Գմբէթեանի շիրիմին համար եղած են հետեւեալ նուէրները .—

Տիկին Աստղիկ Պալըրճեան (տարաբախտ դերասանին քոյրը) 500 ֆրանք, Պ. Պ. Գէորգ Պալըրճեան եւ Կարպիս Գապատայեան 500ական, Պ. Գառնիկ Ճիլրճեան երեք հարիւր, Պ. Կարպիս Ճըն-կըրըրեան 250, Պ. Վահան Խամէրեան, Պերճ Ճէզվէճեան եւ Նորայր Երամեան 200ական, Պ. Պ.– Անդրէ Ոսկերիչեան, Հայկ Խասապալեան, Մեսրոպ Գէորգեան, Անդրէ Նախշարտաշեան, Արման Նախշարտաշեան, Խմոն Պետրոսեան, Երուանդ Հիւսիսեան, Գ. Թովմասեան, Յակոբ Գույումճեան, Արամ Գափաֆեան, Սուրէն Գործունեան, Պետիկ Պետիկեան հարիւրական ֆրանք :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Զատկական տօներու առթիւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն :

Տէր եւ Տիկ. Ճ. Պահատուրեան 500 ֆր. Ազգ.ին եւ հարիւրական դպրոցին եւ եկեղեցիին : Մ. Մկրտիչեան երկու հարիւր եկեղեցիին եւ տասը քիլօ ալիւր : Հ. Կարապետեան հարիւր եկեղեցին : Կ. Քէլէկեան, Տէր եւ Տիկին Դանիէլեան, Տիկ. Բ. Կարապետեան եւ Օր. Վ. Կոստանեան յիսունական : Տիկիններ՝ Ինճէճեան, Նահապետեան, Գըլըճեան, Սաղթէլեան, Բէքմէզեան, Շ. Յովհաննէսեան, Ա. Զաքարեան եւ երկու բարեպաշտուհիներ քսանական : Պ. Պ. Կուրտիկեան, Կ. Մարգարեան, Պէյլէրեան եւ Կ. Փափազեան, Տիկիններ՝ Ալէքսանեան, Զաւուշեան, Գրիգորոֆ, Թաւշանճեան, Յակոբեան եւ Բազումեան եւ Օր. Պէննէյեան տասնական : Տիկիններ՝ Վ. Դերձակեան եւ Գարագաշեան հինգական ֆր. :

ԵՐԵԿՈՅԹ

Ծանօթացնել հայ հոգին խմբական, կրօնական եւ ժողովրդական երգերով, նպատակն է Իսի լէ Մուլինոյի հայ աւետարանական եկեղեցւոյ երիտասարդութեան :

Երեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 20.45ին :

SALLE DE L'U.C.J.G.

14, Rue de Trévise, Paris

Մուտքը ազատ է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, տնական աշխատանքներու համար, առանց զաւակի ընտանիքի մը մէջ : Լաւ վարձատրութիւն հեռաձայնել Կարապետ Եանպէկեանի 250–10–54 :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար : Հեռաձայնել՝ Երամեան, 488 – 62 – 06 :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 30, իրիկուան ժամը 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ընկերական ընդհանուր հանդիպում ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի հետ :

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարդագ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները վասն պայծառութեան : Տիկին Մանուշակ Խանլեան իր մօր Իսգուհի Մելքոնեանի մահուան առթիւ 100 ֆր., Տիկին Աղաւնի Երկանեան, Մեռելոցի առթիւ իր ննջեցեալներու յիշատակին 100 ֆր., Տիկին Մարգրիտ Միսաքեան իր Թոռնիկին մկրտութեան առթիւ 100 ֆր. :

Պ. Յովհ. Տէր – Յովհաննէսեան 20ական ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին եւ «Յառաջ»ին, Սահակ Նալպանտեանի եւ Մերկէր Առաքելեանի մահերուն առթիւ :(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Պուլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները .—

Մ. Սուքիասեան հոգեհանգստեան առթիւ Այրի Տիկին Սուքիասեան տեղւոյն Կապ. Խաչին տասը ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գաբիկեան քսան եւ քսան Կապ. Խաչին, Ա. Մերոյեան տասը, Պ. Տ. Սուքիասեան տասը Կապ. Խաչին, Բ. Քէօսէեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան եւ Այրի Տիկին Քէօսէեան երեսուն, Այր Տիկին Քէօսէեան քսան Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան քսան եւ քսան Կապ. Խաչին, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան երեսուն, Տիկին Փարամուքեան տասը եւ տասը Կապոյտ Խաչին :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 20.45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

Կը ցուցադրուին

ԷՐԵԲՈՒՆԻ (ԵՐԵՒԱՆ)

(Փաստանկար)

եւ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

(Գեղարուեստական ֆիլմ)

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայրերը .

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ մսավաճառ մը : Ամբողջ Թաղին միակ մսավաճառատունն է, ամսական վարձք՝ 200 ֆրանք :

Դիմել 28 ՊՈՒԼՎԱՌ ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ :

ՇԷՆ ՈՒ ԶՈՒԱՐԹ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՄԸ
ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

ԵՒ

ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

JAZZ — MUSETTE — TZIGANE
VALSES VIENNOISES — GAGS —
RYTHM AND BLUES
SKETCHES — JEUX DE LUMIERE

երիտասարդական խումբ մը

Անվարան դիմեցէ՛ք

Ու գոհ պիտի մնաք

GARY BEBERIAN

Rue de la Madonne
38 Le Péage de Roussillon
Tél. 86-27-65

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» շաբաթաթերթին

կիրակի, Մայիս 4, ժամը 16էն 24

SALONS DES AMBASSADEURS 2, Avenue Gabriel — Métro : Concorde

Նուագախումբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբը իր նոր յայտագրով

ՃՈԽ ԵՒ ԱՌԱՏ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Ուսանողներուն ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներուն՝ 10 ֆրանք

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 797–71–98 ամէն օր ժամը 18էն 20

Տոմսերը կը ծախուին Նոր Սերնդականներու մօտ, ինչպէս նաեւ Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e).

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 10, ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ,

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւն Եկեղեցիին Երկսեռ Երգչախումբին կողմէ՝

Ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Մեներգողներ .—_ Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ եւ ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ

ՅԱՒԱՐՏ ՊԱՏԱՐԱԳԻ՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիմնադիր Պօղոս Փաշա Նուպարի, Նուպար հարազատներու՝ Առաքել Փաշա Նուպար, Վահրամ Պէյ Նուպար, Զարեհ Պէյ Նուպար, Միութեան նախագահներ Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ Արշակ Գարակէօզեանի, մեծ բարերարներ՝ Մելքոնեան եղբայրներու, Գայսէրլեան Ամօլին եւ Ռաֆայէլ Մարկոսեանի, Վարիչ – պատուիրակ Վահան Մալէզեանի, Միութեան համայն ողբացեալ ժողովականներու, նուիրատուներու, կտակարարներու, գործիչներու եւ անդամներու :

Ներկայ պիտի ըլլան Նուպար գերդաստանի անդամներ, ի մասնաւորի Տիկին Առաքել Փաշա Նուպար եւ Տիկին վահրամ պէյ Նուպար :

Հոգեհանգիստէն ետք, խմբական ուխտագնացութիւն Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը .—_ Պօղոս Փաշա Նուպարի, Զօր. Անդրանիկի, Փարիզի առաջնորդներ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի շիրիմներուն :

Ողեկոչումի խօսք :

Այս արարողութեանց կը հրաւիրուին ի մասնաւորի Փարիզի բոլոր Ազգ. մարմինները, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մասնաժողովները եւ հայ ժողովուրդը :

ԿԻՐԱԿԻ, 11 ՄԱՅԻՍ ԺԱՄԸ 17ԻՆ

ԽՄԲԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ՏԸՆԻ

Հայոց վերջին թագաւորին Դամբարանը :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէն Գ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ կողմէ

Մեկնում Կրան տ'Օթէլէն, Օփերայի հրապարակ, ժամը 16ին

ՆՈՅՆ ՕՐԸ ԺԱՄԸ 19ԻՆ

Խմբական այցելութիւն Փարիզի Համալսարանական Միջազգային Ոստանին մէջ, ՄԱՌԻ ՆՈՒՊԱՐ Հայ Ուսանողական Տան ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ — յաւարտ այցին — ի պատիւ Պատգամաւորներուն եւ հիւրերու, կազմակերպուած Ուսանողական Տան Երիտասարդներուն կողմէ :

Մասնաւոր յայտագիր, պիւֆէ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏՆԵՐ՝ Փարիզի Հայկական Թանգարանը, Փարիզի տեսարժան վայրերը, Վէրսայլ, կամ Սէնի վրայ զուգնաւային պտոյտ, եւայլն, ըստ փափաքողներու բաւարար թիւի մը :

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
LIT. 67-61 — BAB. 70-63

122, BOULEVARD RASPAIL — PARIS (6)

Métros :
N.-D. des Champs — Vavin

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

Fabrique de Vêtements

POUR HOMMES
VILLE - SPORT

Ets ARAKELIAN

84 - AVIGNON
56, Rue Thiers
Tél. (90) 81-44-27
84 - BOLLENE
Tél. (90) 70-10-54

PANTALONS HOMMES ET GARÇONNETS
TERGAL - COTON
JEAN - VELOURS - COTON
VAJA — NEW JEAN'S
VENTE AUX GROSSISTES

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԱՊՐԻԼ

MARDI 29 AVRIL 1969

LE NUMÉRO 0,50 F.

45րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11500

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

45e ANNÉE — No 11.500

— ՖՐԱՆՍԱ Ո՛Չ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ —

ՏԸ ԿՈԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Կ'ԱՊԱՀՈՎԷ ՓՈԽԱՆՑՄԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒՆԻՍ ՄԷԿԻՆ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԴԵՊԵՐ ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԹԱՂԸ · ՅԻՍՈՒՆ ՎԻՐԱՒՈՐ

Մայր երկիրը ձայներու 52,87 առ հարիւր մեծամասնութեամբ մը ո՛չ պատասխանեց, Ապրիլ 27ի հանրաքուէին, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար սակայն ըսել ո՛չ պատասխանեց նախագահ տը Կոլի: Շաբաթ օր արդէն այս ժխտական պատասխանին կը սպասուէր եւ յայտնի չէր թէ տը Կոլ, որ Քոլոմպէ գացած էր, պիտի մնա՞ր թէ վերադառնար Էլիզէ:

Անշուշտ հարցումները շատ են այս պարտութեան վաղորդայնին եւ ասոնց գլխաւորը կը մնայ՝ ի՞նչ հարկ տեսաւ տը Կոլ իր ամբողջ ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ ընել, օրինագիծի մ առթիւ:

Ֆիկաոօ սեղմ խորագրով մը շատ յատկանշական բնորոշում մը կ'ընէ «Շատ են յաղթականները մէկ պարտեալի համար»: Ճիշդ է որ եթէ պարտեալը մէկ է, յաղթականներու թիւը մեծ է ու բազմազան: Ասոնց մէջ են՝ ծայրայեղ աջէն (Թիքսիէ – Վինեանքուռ) մինչեւ ծայրայեղ – ձախ, անցնելով Ժիսքառտէններէն, չափաւորներէն, կեդրոնէն, ընկերվարականներէն, համայնավարներէն: Այս է արդէն վտանգաւորը օրուան յաղթականներուն համար, որոնք եթէ չյաջողին կայուն հանրապետական ճակատ մը կազմել յաղթանակը շատ սուղի կը նստի եւ կը պարզուի որ բուն յաղթանակը պարտեալին մօտ կը մնայ:

Ի՞նչ պիտի պատահի անմիջականօրէն: Կէս գիշերը 11 անց, արդէն երբ արդիւնքը կը պարզուէր, Ֆրանսական մամուլի գործակալութիւնը կը սփռէր նախագահ տը Կոլի հետեւեալ յայտարարութիւնը. — «Կը դադրիմ Հանրապետութեան նախագահի իմ պաշտօնս կատարելէ: Այս որոշումը կը գործադրուի այսօր ցերեկին»:

Ուրեմն Երկուշաբթի ժամը 12էն սկսեալ փոխանցման շրջանի մը համար որ կրնայ առաւելագոյնը՝ 40 օր տեւել, Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը կը կատարէ Ծերակոյտի նախագահ՝ Ալէն Փոհէռ: Այդ շրջանին կառավարութիւնը կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը, ինչպէս հաստատեց Քուվ տը Միւրվիլ, արդիւնքէն անմիջապէս ետք, շեշտելով «այս դէպքին ծանրակշիռ բնոյթը շատ շուտ պիտի երեւայ: Կառավարութիւնը կ'ապահովէ իշխանութեանց շարունակութիւնը: Կարգը պիտի պահպանուի երկրի մէջ, բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են այդ ուղղութեամբ»: Առաջին առթիւ ուրեմն պիտի պատրաստուին նախագահական ընտրութիւնները, որոնք հաւանաբար կատարուին, Կիրակի, Յունիս մէկին: Այդ ընտրութենէն ետք եւ մինչեւ 12 ամիսներու շրջան մը, ինչպէս կը նախատեսէ Սահմանադրութիւնը, կը պատրաստուին երեսփոխանական ընտրութիւնները:

Յատկանշական է նկատել որ Փարիզի 20 թաղամասերը «Ոչ» քուէարկած են մինչ 1968 Յունիսի երեսփոխանական ընտրութեանց, նոյն Փարիզը, մէկ հոգիի բացառութեամբ, միայն Կոլլիստ երեսփոխան կ'ընտրէր:

Ցեշենք նաեւ թէ շատ քիչ էր ձեռնպահներու թիւը, քան առ հարիւրէն պակաս եւ պարզ է որ բոլոր անոնք որոնք ընդհանրապէս ձեռնպահ կը մնան, Կիրակի օր եկած են ո՛չ ըսելու:

Ամէն պարագայի մէջ միայն պարտութիւնները չէ որ դաս կրնան ըլլալ, այլեւ մանաւանդ՝ յաղթանակները: Արդէն կոլլիստներն ալ ընդդիմութեան պառակտումին վրայ շատ կը հաշուեն եւ իրենց միտքն ունին տը Կոլի խօսքը՝ «Երթալէս ետք, սեղծուած պարապը չէ որ գիս կը մտահոգէ, այլ՝ շատ լեցուն (Լը Բրօ փլէն)»:

Այս տարակարծութիւններէն, չկարենալ կազմակերպուելու ընդդիմութեան պարզած աւանդական պատկերէն է որ պիտի օգտուին այսօր Կոլլիստները, ինչպէս երէկ օգտուեցաւ՝ տը Կոլ: Շատ բան կախում ունի անշուշտ նախագահական ընտրութիւններէն եւ նախ եւ առաջ պէտք է տեսնել թէ որո՞նք են թեկնածուները: Կասկածէ դուրս է որ կոլլիստները Փոմփիտուն ներկայացնեն, բայց կարեւոր է գիտնալ թէ Ձախը (համայնավար եւ ոչ – համայնավար) մէկ թեկնածուի շուրջ պիտի կարենա՞յ համաձայնիլ թէ ոչ ընկերվարականները պիտի նախընտրեն կեդրոնի թեկնածուի մը քուէարկել եւ անկարելի չէ որ այդ թեկնածուն ըլլայ՝ Ալէն Փոհէր, որ վերջին շաբաթներուն տեսակ մը ասւթսայտրրի դեր խաղաց եւ հաւանաբար վճռական ալ էր իր խաղացած անակնկալի դերը:

Ֆրանսայի մէջ մտահոգութիւնը սակայն կը մնայ: Շատեր կը վախնան խռովութիւններէ եւ արդէն իսկ Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 2էն 4, ցոյցեր ու միջադէպեր տեղի ունեցած են Լատինական Թաղը եւ Շան զ'Էլիզէ: Լատինական Թաղն է սակայն, ուր բախումները ծանր եղած են եւ ըստ Եւրոպա Մէկի յիսուն վիրաւոր կայ (14ը՝ ոստիկան): Լսուած սլոկանները եղած են աջէն ձախ՝ «տը Կոլ՝ Մոսկուա», «Փոհէռ հրաժարէ՛» (արդէ՞ն), «Շարունակենք պայքարը», եւն. եւն.: Ոստիկանութեան միջամտութիւնը շատ խիստ եղած է սակայն եւ առաւօտեան չորսին ամէն բան վերջացած էր եւ մօտ 70 հոգի ձերբակալուած:

× Արտասահմանի մէջ հակազդեցութիւնները զանազան բնոյթ ունին: Հրեաները գոհ են, Արաբները՝ մտահոգ, Եւրոպայի երկիրները չեն գիտեր թէ այս հեռացումը ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենայ: Անգլիացիք դեռ կը վախնան յուսալէ որ պիտի կարենան Հասարակաց Շուկայի անդամակցիլ ու կը մտածեն սթերլինին վերապահուած ճակատագրին մասին (ըստ ֆրանքին ապագային): Ամէն պարագայի հակառակ անոր որ Ֆրանսայի մէջ եւ դուրսը կը սպասուէր այս արդիւնքին, խորքին մէջ ոչ ոք կը հաւատար, եւ առաջինը դուցէ՝ ինքը տը Կոլ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ա.

Կիրակի իրիկուն Սալ Կավոյի մէջ հաւաքուած էր, անգամ մը եւս, Փարիզի եւ արուարձաններու հաւատարիմ Հայութիւնը, իր յարգանքը մատուցանելու Ապրիլեան նահատակներուն:

Բեմը տեղ գրաւուած էին երեք Յարանուանութեանց պետերը՝ Սերովբէ Արք. կարապետ Եպս. Ամատունի, վերապատուելի Միսլեան, ինչպէս նաեւ օրուան նախագահը եւ բանախօսները:

Փրոֆ. Լուսար Իւթիւճեան նախ հայերէն ոգեկոչեց յիշատակը մեր նահատակներուն, շեշտելով թէ անոնց զոհողութիւնը չի կրնար ապարդիւն մնալ, վասնզի մարդկութիւնը բան մը կը պարտի հայ ժողովուրդին:

Իր բացման խօսքին, ֆրանսերէն բաժնին մէջ, Պ. Իւթիւճեան յիշելէ ետք օրուան հանդէսին կազմակերպութիւնը, որ կը վայելէ Յարանուանութեանց պետերու հովանաւորութիւնը, մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր միութիւններուն անձնական յուշ մը պատմեց Ապրիլեան այդ չարաշուք օրէն: Ինք՝ ինը տարեկան երախայ մը, կը յիշէ Ապրիլ 24ի այդ սեւ օրը, երբ իրենց բնակած տան դուռը կը զարնէ Տիկին Դանիէլ Վարուժանը, որ ընտանիքով վրայի յարկը կը բնակէր, ու սարսափահար կը պատմէ որ ոստիկանները եկած են Վարուժանը ձերբակալելու: Լուսար Իւթիւճեան, ինք ալ կ'ընկերանայ իր ծնողքին եւ իր մտքին մէջ դրոշմուած կը մնայ, Վարուժանի դժգոյն դէմքը եւ ոստիկաններու կոպտութիւնը, որոնք չէին ձգեր նոյնիսկ որ բանաստեղծը հետը առնէ ամէն տարրական եւ գործածական իրերը: Տիկին Վարուժան կը մարի Տիկին Իւթիւճեանի գիրկը, բայց ոստիկանները զայն կը պոկեն անոր թեւերէն: Ու Փրոֆ. Իւթիւճեան, կ'աւելցնէ թէ այդ նոյն գիշերը հարիւրաւոր մտաւորականներ, բանաստեղծներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, արուեստագէտներ կը ձերբակալուէին, կ'աքսորուէին ու կը ջարդուէին: Քիչ ետք, Թալէաթի հրահանգով, աւելի զանգուածային աքսորը կը սկսէր, եւ աւելի քան մէկուկէս միլիոն նահատակ կու տար, հայ ժողովուրդը, ժողովուրդ մը, որ իր համեստ թիւով եւ միջոցներով իր ստեղծագործ մասնակցութիւնը բերած է քաղաքակրթութեան՝ երաժշտութեան, ճարտարապետութեան, մանրանկարչութեան եւ այլ մարզերու մէջ: Այսօր Հայկական հողերը պարպուած են իրենց բնակչութիւններէն, առ յաւէտ ոչնչացած եւ հատուցում մը իսկ չէ եղած այս ժողովուրդին, հակառակ տրուած խոստումներուն: Հաւատքը կը պահենք սակայն, որ օր մը արդարութեան եւ ազատութեան ծարաւի ժողովուրդներ պիտի զբաղին Հայկական Հարցով եւ թէ հայկական հողերը պիտի վերադարձուին իրենց տիրոջ: Այսօր երբ Ափրիկէի ամէնէն թերաճ ժողովուրդները հասկացողութիւն, արդարութիւն գտան մեծերու մօտ, ինչո՞ւ նոյնը պիտի չըլլայ Հայուն համար, որ այնքան տուած է աշխարհին:

Ապա խօսքը տրուեցաւ Պ. Լեւոն Տօնիկեանի, որ մանրամասնօրէն ոգեկոչեց ջարդերը, անոնց պատասխանատու դահիճները ու նաեւ վրէժառու ձեռքերը որոնք Պերլինէն Հռոմ զետին փռեցին ոճրագործ հրէշները: Այսօր տակաւին Հայերու սիրտերը կ'արիւնին վասնզի Զօհրապները, Վարուժանները, Կոմիտասներն անլռելի զանգակատուներ են դարձած: Բանախօսը շեշտեց թէ աշխարհի հզօրները, որ կրցին ալ ըլլան չէն կրնար

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆ դեռ չի կրցած լուծել իր տագնապը թէեւ պատերազմական վիճակը վերցած է ինչպէս նաեւ լուսարգելը: Նախագահ Հէլու կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները: Ոմանք կը խորհին նոյնիսկ հանրաքուէի դիմել, հետեւեալ հարցումը դնելով «Կ'ուզէ՞ք որ պաղեստինեան շարժումները Լիբանանեան հողէն պատրաստեն իրենց անհարեկչական արարքները»: Ամէն պարագայի մէջ Հէլու, Երկուշաբթի օր, դեռ չէր գտած վարչապետ մը եւ անկարելի չէ որ կրկին Քարամէն կանչուի:

ՊՈԼԻՎԻՈՅ նախագահը՝ Ջօր. Պարիէնթոս մեռած է Կիրակի օր թռանի արկածի մը հետեւանքով: Զայնասփիւռը յայտարարած է թէ թռանը հպումի մը հետեւանքով ճզմուած է: Նախագահին հետ մեռած է նաեւ իր թիկնապահը: Արկածին պատճառը շատ յստակ չէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ բոլորովին չի մերժեր խորհրդային առաջարկը՝ սահմանային հարցերու շուրջ բանակցելու:

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄՕՐԻԱՔ ինկած է Կիրակի օր իր բնակարանը եւ ուսը՝ կոտրած: Այդ պատճառով ալ չէ կրցած քուէարկել, բայց վիճակը ծանր չէ:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ ստորագրուած է ֆրանքեւիրաքեան մշակութային համաձայնագիր մը, ըստ որուն երկու կառավարութիւնները փոխադարձաբար պիտի դիւրացնեն իրենց երկրին մէջ, միւս ընկերոջ լեզուին եւ գրականութեան տարածումը:

ՉԵԽ ողիմպիական նախկին ախոյեան՝ Էմիլ Զաթոփէք կրնայ հեռանալ Չեխոսլովաքիայէն եւ Շուէտ հաստատուիլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, մանաւանդ Փարիզ, ուսանողական տագնապը չէ փարատած եւ գործադուլը կը շարունակուի Լուի Լը Կրանի լիսէին մէջ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1969-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա.

Անցեալ տարուայ Դեկտեմբեր 13ին Սով. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը, գումարուած Կրեմլում, երեք օրեայ նիստերից յետոյ հաստատեց պետութեան 1969ի եւքումուտքի նախահաշիւը:

Արդէն Դեկտեմբեր 8ին, Ս. Մ. Կ. Կուսակցութեան Կենտ. Կոմիտէն քննութեան էր առել եւ վերջնապէս ձեւակերպել այն եւ նախահաշուի Գերագոյն Խորհուրդին ներկայացնելն ի հաստատութիւն զուտ ձեւական նշանակութիւն ունէր:

Սով. Միութեան պետական կառուցուածքի մէջ երկրի իսկական ղեկավարը համայնավար կուսակցութիւնն է ամենափոքր համայնքից մինչեւ հանրապետութեան ամբողջութիւնը: Պատկերաւոր արտայայտուած՝ Գերագոյն Խորհուրդ, կառավարութիւն, մինիստրներ եւ այլն ինքնաշարժի կարրոսէրին են. իսկ համայնավար կուսակցութիւնը բուն շարժիչը, մոտօրն ու նրա հետ կապուած օրգանները:

Այդ իսկ պատճառով՝ թէկուզ դրամատիրական, բայց ժողովրդավար երկրներում եթէ ներկայացուցչական մարմիններն իրենց բացառիկ մենաշնորհն են համարում պետական նախահաշուի քննութիւնը շաբաթների ընթացքում ու յաճախ հիմնապէս փոփոխում այն, սովետական ժողովրդի «ընտրեալները» միակ նիստում, խելօք խելօք, ֆինանսների մինիստրին ու մի տասնեակ պատգամաւորների օվսանան լսելուց յետոյ, միաձայն ու բուռն ծափահարութեամբ, մի բաժակ ջրի պէս կուլ են տալիս առաջարկուած հարիւր միլիարդ րուբլուց անցնող նախահաշիւը:

Շարունակւում է ուրեմն ուղղափառ ու նեղմիտ գործադրումը սթալինեան սահմանադրութեան, որը ժողովուրդների հայրն ու առաջնորդը հրապարակեց 1939 թ. Դեկտեմբերին, հսկայածաւալ մաքրագործումները կամ աւելի ճիշդ մասսաբականների, բանուորների ու գիւղացիների ջարդը լրացնելուց յետոյ: Այդ հիմնական օրէնքով նա ոսկեզօծում էր իր կուսակցական ու կառավարական բռնակալութիւնը սարսափահար բազմութիւնների վրայ: Բարեբախտաբար 1953 թ. Մարտի 5ին մահը վրայ հասաւ: Մահ կայ որ ցաւալի չէ, այլ օրհնեալ: Իսկ 1958 թ. Փետրուար 25ին 20րդ Սով. Միութեան Կոմկուսի համագումարը նրան ցած նետեց յետ մահու փառքի ու վերյիշումի բոլոր պատուանդաններից: Արեւելքը չատապունուեց: Մարդիք չունչ քաշեցին: Արեւի եզրը երեւաց հորիզոնում: Թւում էր թէ արշալոյս է բացւում: Զեղաւ: Խրուշչեւին վանեցին: Սահմանադրութիւնը կորցրեց իր «Ստալինեան» կոչումը, բայց մնաց անքակտելի կապանք քաղաքացու ազատ կամքի ու մտքի վրայ: Ամէն ինչ վերուից: Զօրս հարիւր միլիոն մարդիկ պարտաւոր են աշխատել, զգալ, խօսել ու գրել այնպէս, ինչպէս հրամայում է 12 հոգուց բաղկացած Պոլիտ Բիւրօն: Եւ քանի որ յարատեւ փոփոխուող կեանքի պահանջները դեռ եւս պարտութեան են մատնւում ժամանակավրէպ, բայց բնութեան օրէնքի պէս քարացած իրաւակարգի կողմից, մեզ ուրիշ բան չի մնում անել, քան վերցնել նրա այս կամ այն ակտը եւ ներկայ դէպքում 1969 թուի նախահաշիւը այնպէս, ինչպէս որ կայ ու իբրեւ էզոխտ հայրենասէրներ — Հայը ուրիշ կերպ չի կարող լինել — փնտռել, թէ ինչ կայ նրա մէջ մեր սիրելի փոքրիկ երկրի՝ Սով. Հայաստանի համար:

Ընթացիկ տարում նախատեսնւում է ամբողջ Միութեան հանրային եկամուտ՝ 134 միլիարդ րուբլի. ծախք՝ 133,9: Կենտրոնական կառավարութիւնը զանձում է 73,5 միլիարդ, ծախսում գրեթէ նոյնքան: Երեք կարեւոր մարզերում — բանակին՝ 17,7 միլիարդ, կենդրոնական կառավարութեան պահպանման՝ 1,64 միլիարդ, հանրապետակա նծանր արդիւնաբերական հիմնարկնին կապիտալ ներդրում —_ մնացածը:

Դաշնակցային հանրապետութիւնների ելք ու մուտք սահմանուած է 60,59 միլիարդ, որի կէսից աւելին, 32 միլիարդ, գնում է ռուսական հանրապետութեան — 128 միլիոն բնակիչ Խ. Միութեան 237 միլիոնից (1968 թուի Յունուար մէկի տուեալներով): Ուկրայնային 10,5, երրորդ տեղը գալիս է Միութեան մէջ տարածութեամբ երկրորդ (երկու միլիոն 715 հազար քառ. քիլմ.) Ղազախստանի հանրապետութեան 4,6 միլիարդ: Խ. Հայաստանն ազգաբնակութեան քանակով — երկու միլիոն 306 հազար, 13րդն է, իսկ տարածութեամբ վերջինն, ամենափոքրը (29,8 հազար քառ. քիլմ.). բայց իր պիւտճէի քանակով — 823,6 միլիոն — ութերորդ տեղն է բռնում: Հարեւան Վրաստանն ու Ադրբէյջանն ունեն գրեթէ հաւասարապէս 1,2 միլիարդ ելք ու մուտք,, մինչդեռ ազգայնակութեան քանակով նրանք աւելի քան երկու անգամ գերազանցում են Խ. Հայաստանին:

Համամիութենական շրջանային տարքից — մեր Տ. Վ. Ա. Ն —_ ռուսական հանրապետութեան յատկացւում է 30 տոկոս, Վրաստանին 86, Ադրբէյջանին 71, Հայաստանին հարիւր. այսինքն Հայաստանում գանձուող համամիութենական այս տուրքը ամբողջութեամբ մնում է իր տեղը: Բայց այդ միութենական բիւտճէից Հայաստանին տրւում է համաձայն նախահաշուային օրէնքի 9րդ յօդուածի Բ. հատուածի 126 միլիոն ռուբլի: Մեր անմիջական հարեւան հանրապետութիւններն այդտեղ չեն յիշւում:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» հրատարակեց անցեալ օր, Քանատա հաստատուած Յակոբ Մուրատեանի մահուան լուրը: Անոնք որ զինքը ճանչցած էին, մեծ վշտով լսեցին այս տխուր լուրը:

Յակոբ Մուրատեան, (Ըճէքըլ Ճէք, ինչպէս կ'անուանէին զինքը Համիլթընի Քանատացիները եւ Հայերը) իսկապէս բացառիկ անձնաւորութիւն մըն էր: Պըզտիկ տարիքէն Հայաստանէն գաղթած Քանատա, հաստատուած Համիլթըն քաղաքը, (Օնթարիօ) ամէն բան այր ու բընէն էր սկսած, եւ շնորհիւ իր մտաւորական կարողութեանց, շատ փայլուն անձնական դիրքի մը հասած էր:

1955ի Քանատայի սկաուտական միջազգային ճէմպորիին առթիւ ուզեց որ Հայ Արիները հայկական ընտանիքներու մէջ հիւրասիրուին ճէմպորիէն առաջ եւ այդ առիթով բախտն ունեցայ մօտէն ճանչնալու զինքը: Ամբողջ 15 օր ճէմպորիէն առաջ, եւ ճէմպորիի ընթացքին ալ, միշտ միասին էինք:

Երբ հայկական եաղոյնր տեսաւ մասնակցող միւս ազգերու կողքին ,չկրցաւ զսպել իր ուրախութեան եւ հպարտութեան արցունքները, իր փափաքն էր որ մեր բոլոր հայրենակիցները ծանօթանան Ֆրանսայէն եկած Հայ տղոց հետ:

Շրջեցանք քաղաքէ քաղաք, ամէն տեղ սեղծուեցաւ մեծ խանդավառութիւն, շնորհիւ իրեն:

Յակոբ Մուրատեան շատ զուարթ, համեստ ,եւ մարդամօտ անձնաւորութիւն մըն էր: Կատարեալ Հայ, եւ ազատութեան սիրահար:

Կատարեալ Հայ, երկար տարիներու ընթացքին օգնեց բոլոր գաղթող Հայերուն, անձնապէս մասնակցեցաւ եւ գլուխ հանեց հայ կեդրոններուն շինութեանց ծրագիրները:

Տարիներ առաջ, քանատական կառավարութիւնը շատ դիւրաւ չէր ընդուներ հայ գաղթականները զանոնք նկատելով «Ասիացիներ», երկար պայքարեցաւ Յակոբ Մուրատեան, եւ այդ օրէնքներու բարեփոխման մէջ մեծ դեր կատարեց, եւ յաջողեցաւ դիւրացնել Հայերու մուտքը Քանատա: Ըլլայ Համիլթօն, ըլլայ ամբողջ արեւելեան Քանատայի մէջ, մեծ հմայք ունէր. եւ սիրուած էր բոլորէն, քանիցս մերժած էր, քաղաքապետութեան եւ կամ ուրիշ հանրային կարեւոր պաշտօններ Քանատայի մէջ:

Անգլիոյ Թագուհիին Թագադրութեան հանդէսներուն հրաւիրուած էր Լոնտոն իբր առաջին կարգի քանատացի անձնաւորութիւն:

Մեծ հայրենասէր մըն էր, հեռաւոր հաստատ նկարագրով, միշտ պատրաստ վրայ պաշտպանելու իր քաղաքական եւ ընկերային գաղափարները:

Լիբանան իր ճամբորդութեան ընթացքին մօտէն ծանօթացած էր, եւ մտերմացած Շաւարշ Միսաքեանի հետ: Մեծ համարում, յարգանք եւ համակրութիւն ունէր «Յառաջ»ի հիմնադրին հանդէպ:

Երկար կը պատմէր իր անցուցած անմոռանալի օրերը Շաւարշ Միսաքեանի հետ. Լիբանան հպարտ էր նաեւ Լիբանանի Հայութեան եւ առհասարակ բոլոր Միջին Արեւելքի Հայերու ազգային ոգիով:

Պզտիկութիւն չէր սիրեր, զգայուն էր եւ անկեղծ ուր որ կը մտնէր լաւատեսութիւն կը բերէր:

Ամուսնացած էր, Տիկին Մուրատեան նոյնպէս ողին էր Համիլթոնի հայ գաղութին, երկու զաւակ ունէր, երկուքն ալ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, Քանատա ծնած, բայց իսկական Հայեր:

Յուզումով կը յիշեմ Յակոբ Մուրատեանի եւ Տիկին Մուրատեանի պայմանը իրենց աղջկան, որ Վանգուվէր կը բնակէր. «Եթէ կ'ուզես որ նամակներդ կարդանք հայերէն պէտք է գրես» եւ իսկապէս ալ կատարեալ եւ մաքուր հայերէնով գրուած նամակներ կը ստանային իրենց զաւակներէն:

Առիթներ ունեցայ, իբր հիւր, իրեն հետ ներկայ ըլլալու քանատական կարեւոր հաւաքոյթներու: Հռետոր մըն էր, եւ իր անգլերէն ճառերը լսել կատարեալ հաճոյք մըն էր: Իր ամէն ճառերուն մէջ միշտ մաս մը կար Հայաստանի մասին. «Ազատ» Հայաստանի մասին: Ամէն անգամ որ քաղաք մը կ'այցելէինք ճանչնալու մեր հայրենակիցները, նոր խանդավառութիւն մը կը ստեղծէր:

Քանատացի Հայերը շատ բան կը պարտին իրեն:

Յակոբ Մուրատեան շատ մը պատիւներու արժանացաւ: Յարգուած եւ սիրուած Քանատայի քաղաքացի մըն էր, բայց ամէն բանէ առաջ հայ հայրենասէր մը:

Իր հմայիչ անձնաւորութիւնը, իր կորովը եւ խանդավառութիւնը ամբողջովին ի սպաս դրաւ Քանատայի հայ ժողովուրդին, անոր դատին պաշտպանութեան եւ կեանքին բարելաւման, եւ սակայն մինչեւ իր կեանքին վերջը, երկար տարիներու ընթացքին:

Մեր վիշտը մեծ է, սիրելի «Ըճէքըլ Ճէք», սիրելի եւ անզուգական բարեկամ, բոլորս հպարտ ենք քեզմով եւ քու [illegible]

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ

ԿԱՄ

ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Ես կը մեկնիմ, իմ՝ զուրս ելլելէս ետքը դուն առանձին մտածէ եւ ճար մը գտիր այս թուղթը այս իրիկուն իսկ Սաաքի ձեռքը հասցնելու... յոյսերնիս քու վրադ է եւ այդ խեղճ երիտասարդին կեանքը քեզմէ կախուած է, որովհետեւ եթէ յարատեւէ լուռ մնալ, ապահովաբար զինքը զնտանին մէջ պիտի մեռցնեն...:

Արիֆ յամրաքայլ մօտեցաւ դրան, դայն բացաւ ու աներեւոյթ եղաւ, մինչ Օսման պէյ արձանացած մնացեր էր իր եղած տեղը:

Երիտասարդին մեկնելէն ետքը՝ ընկճուած թիկնաթոռի մը մէջ ինկաւ եւ հոն մնաց ժամու մը չափ; խոր մտածումներու մէջ թաղուած: Յետոյ, մէկէն ոտքի ելաւ ճակատը սրբեց, հառաչանք մը արձակեց եւ ինքնիրեն ըսաւ.

— Աստուած ողորմի ինծի:

Այս խօսքերը արտասանելէ ետք դուրս ելաւ հիւրասրահէն եւ իր աղան կանչելով ըսաւ.

—— Ըսէ կառապանին, որ կառքը պատրաստէ, Եըլտըզ պիտի վերադառնամ:

Աղան գնաց իր տիրոջ հրամանը կատարելու, չափազանց զարմացած այս յանկարծական մեկնումին համար, ինչ որ շատ անսովոր կը թուէր իրեն:

— Ապահովաբար այս մեկնումը կապ մը ունի քիչ մը առաջուան այցելութեան հետ, առանց սակայն կարենալ այդ կապակցութիւնը հասկնալու:

Մառանապետը Եըլտըզ հասնելուն պէս, իրեն յատկացուած սենեակը քաշուեցաւ եւ սենեկապանին պատուիրեց որ Ապու Սամաքը կանչէ: Ապու Սամաք Սուլտանցի ըմպիչ մըն էր Ապտիւլ Համիտի ծառայութեան մէջ մտած էր տարիներէ ի վեր: Թէեւ ինք հրաւիրուած էր Պոլիս իբրեւ պալատական ըմպիչ ու այդ տիտղոսը կը կրէր, սակայն Ապտիւլ Համիտ այդ տեսակ ժամանցներէ համ չառնելուն համար, երբեք պալատի ըմպիչները իրենց յատկացուած դերը չէին կատարեր եւ ընդհանրապէս զանազան տարբեր պաշտօններ կը վարէին: Ապու Սամաքի ալ վիճակուած էր բանտապետին պաշտօնը, Եըլտըզի բանտարկեալներուն համար:

Սուլտանցին, պալատին մէջ համբաւաւոր էր իր արտակարգ ուժովը, վայրագութեամբը եւ արծաթասիրութեամբ:

Ապու Սամաք երբ մառանապետին սենեակը մտաւ, այս վերջինը թիկնաթոռին մէջ ընկղմանած, անընդհատ կը ծխէր:

— Ձեր վսեմութիւնը զի՞ս տեսնել ուզեր է, հարցուց Սուլտանցին իր երկար հասակը տատանելով:

— Այո, պատասխանեց Օսման պէյ, հաճեցէք նստիլ, խօսելիք ունիմ ձեզի:

Սեւամորթը աթոռ մը առաւ եւ ակնածական դիրքով մը նստաւ, զարմանք ըղձալով այս անակնկալ հրաւէրէն, որովհետեւ իր կեանքին մէջ երբեք յարաբերութիւն չէր ունեցած մառանապետին հետ:

— Ապու Սամաք, ըսաւ Օսման պէյ, լսած եմ որ դրամը շատ կը սիրես, ի՞րա՞ւ է:

— Ո՞վ չի սիրեր դրամը, պատասխանեց սեւամորթը ժպիտով մը որ փղոսկրեայ ճերմակ ակռաներու շարք մը երեւան հանեց:

— Կ'ուզե՞ս անմիջապէս մեծկակ գումար մը շահիլ, շարունակեց մառանապետը:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Սուլտանցին աչքերը շողացնելով:

— Շատ դիւրին կերպով, առանց մէկու մը վնասելու, առանց ինքզինքիդ փորձանք մը բերելու...:

— Լաւ ուրեմն, խօսեցէք տեսնեմ եւ ըսէք թէ ի՛նչ ծառայութիւն կը սպասէք ինձմէ...:

— Ձեր ընելիքը պարզապէս բարերարութիւն մը պիտի ըլլայ, մարդասիրական գործ մը որով թշուառ մօր մը աղօթքներուն պիտի արժանանաք:

— Աւելի աղէկ, թէ՛ բարերարութիւն ընել եւ թէ դրամ շահիլ, առիկա առիթ մըն է, որ յաճախ չի պատահիր:

— Բանտարկեալ մը կայ հոս, որ երկու շաբաթէն աւելի է, ձեր հսկողութեան յանձնուած է...

— Սաաը՞ք պէյը, հարցուց Սուլտանցին:

— Այո, խօսքս ճիշդ այդ երիտասարդին մասին է: Իրաւ է որ երիտասարդը ոճրագործ մըն է եւ իր արժանի պատիժը կը կրէ, այսուհանդերձ չենք կրնար արգիլել որ իր մայրը չողբայ իր զաւկին վրայ ու չմտածէ անոր մասին...

— Բնական է որ պիտի ողբայ ու մտածէ, պատասխանեց սեւամորթը առանց ըմբռնելու թէ մառանապետը ո՞ւր պիտի կապէր իր խօսքը:

— Կրնա՞ք ինծի ըսել թէ Սաաքի կերակուրը ո՞վ կը տանի, հարցուց մառանապետը:

— Խուլ համր պահապան մը ունինք, անոր յանձնուած է այդ գործը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 116)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապրիլ 13ի Կիրակի առաւօտն է. Մարսիլահայ հոծ բազմութիւն մը եկած լեցուցած է Ժիմնազի թատեմարահն ու օթեակները: Աղօտ կերպով լուսաւորուած է բեմը որուն վերեւ, խորհրդաւոր պաստառի մը վրայ կը կարդաս՝ սա մեծատառ խօսքը.—

«Մարդկութեան դէմ մեծագոյն ոճիրը որ դեռ անպատիժ կը մնայ»:

Խօսնակը, Կարօ Յովսէփեան, կը հրաւիրէ հանդիսականները որ, պահ մը, յոտնկայս, յարգեն նահատակներուն նուիրական յիշատակը եւ պատկառանքով հետեւին հանդիսութեանց:

Ցետոյ, Առաջ ընկերութեան ընտիր երաժշտախումբը նուագեց՝ Պէթհովէնի «Մահուան քայլերգ»ը՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Օր. Ալեքսանեանի: Օր. Այտա Իմիրեան արտասանեց՝ ֆրանսերէն, բանաստեղծ Լուի Արակոնէն՝ յուզիչ կտոր մը.— «Ջախջախուած Աղջնակը»:

Բեմ հրաւիրուեցաւ՝ Փիէռ Պլում (փոխնախագահ Առեւտրական Սենեակին, անդամ՝ Տնտեսական Ընկ. Խորհուրդին).—

Սուգի եւ յիշատակի այս հանդիսաւոր բոպէին՝ ուր խօսք կ'առնեմ, խոր յուզումով կը լեցուի սիրտս՝ ձեր անմեղ զոհերուն, վայրագօրէն կոտորուած ժողովուրդին համար: Այս առթիւ կ'անդրադառնամ՝ ուրիշ ահաւոր սպանդի մը որուն զոհ գացին իմ անմեղ ծնողներս ալ: Հիթլեր կ'արդարացնէր՝ Բոլոնիոյ զարհուրելի սպանդը ցեղասպանութեան զազանային հեղինակները...: Ոչ ոք կրնայ արդարացնել այն ոճիրները որ գործուեցան եւ մնացին՝ մարդկութեան խղճին վրայ: Մոռացումը համարժէք է՝ ոճիրի:— Ձեր սուգը՝ սուգն է նաեւ Ֆրանսայի եւ ազատ մարդկութեան:

Կարդացուեցաւ՝ նախարար Ժօզէֆ Քոմիդիի հեռուեալ հեռագիրը.— Ապրիլեան Եղեռնի այս տխուր օրուան առթիւ, կը խնդրեմ՝ «կազմակերպիչ մարմին»էն եւ մեր ներկայացուցիչ Իւգասպարեանէն որ մեր հայրենակից Հայերուն մօտ թարգման ըլլան՝ իմ ջերմագին համակրանքիս եւ սիրալիր զգացումներուս:

Օր. Սեդա Թութէլեան արտասանեց՝ Լուի Արակոնէն կտոր մը.— «Մահ Ֆրանսէզ»:

Օր. Արզումանեան երգեց՝ Շուպէրի Աւէ Մարիան, ընկերակցութեամբ՝ Առաջ նուագախումբին եւ Օր. Ալեքսանեանի (դաշնակով):

Բեմ հրաւիրուեցաւ՝ օրուան բանախօսը՝ Տոքթ. Բարգէն Փափազեան, որուն ճառին գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.— 54 տարի առաջ, իր դարաւոր, հայրենի հողին վրայ, ազգ մը կ'ապրէր՝ խաչաձեւ զմբէթներու շուքին տակ: Հոն կար՝ չարքաշ ու ստեղծագործ ժողովուրդ մը որ կը մշակէր, կը սերմանէր, կը ստեղծագործէր, արիւն-քրտինք կը թափէր՝ յանուն ապատութեան եւ բարօր կեանքի մը: Հոն կը լուէր՝ երգը մշակին, երգը սիրոյ եւ պապաքերութեան, ճռինչն արօրին: Հոն՝ դէպի երկինք կը բարձրանար գեղջուկին պապատաղին աղօթքին թրթիռը...: Հոն՝ քրտնաթոր մշակը քարէն՝ հաց կը ճարէր որ ազատ չունչ քաշէ, փոխանի իր դաժան ճակատագրին ու ապրի՝ ազատ ու երջանիկ կեանք մը...:

Բայց ինչ ցաւագին ճակատագրականութիւն. յանկարծ յօդս ցնդեցան՝ երազ եւ յոյս, ու ամբողջ ժողովուրդ մը ինքզինքը գտաւ՝ անպատմելի Եղեռնի մը առջեւ: Քաղաքները, գիւղերն ու դաշտերը ամայացան. մանուկ ու ծեր, հարս, աղջիկ ու պատանի, արիւնլուայ ոտքով քալեցին, վայրագօրէն քշուեցան՝ դէպի կիզիչ անապատները, դէպի Եփրատ, դէպի Տէր Զօր, դէպի մահ...: Անապատը մարդկային դանկերով ծածկուեցաւ, իսկ Եփրատը՝ դիակներով...:— Զանգակները դադրեցան ղօղանջելէ, ոչ մէկ աղօթք բարձրացաւ՝ դէպի երկինք եւ ոչ ալ մուխի ծուէն մը՝ հայրենի ծխաններէն: Գերեզմանային լռութիւն եւ համատարած ամայութիւն՝ ամէնուրեք:

Այս է եղած՝ Հայութեան դառն ճակատագիրը. իր բազմադարեան կեանքն ունեցած է՝ երկու երանգ. սպիտակ ու սեւ. ստեղծագործութիւն եւ բնաջնջում:

Ոգին ու կոծը անօգուտ են. բիրտ ուժին դէմ՝ անողոք զուպարն է որ ապրելու արժանի կը դարձնէ ժողովուրդ մը: Ու ահա՝ ահազանգի այդ դժոխային օրերուն, ըմբոստութեան եւ ինքնապաշտպանութեան դրօշը պարզեցին՝ Շապին Գարահիսարն ու Ուրֆան, Վասպուրականն ու հրաշագործ Սարտարապատը որմէ ծագեցաւ՝ Հայոց անկախութեան վեհափառ արշալոյսը՝ Մայիս 28ը:

...Մտովի, ակնարկ մը դարձուցէք պահ մը, անգամ մը եւս վերահաստատ ըլլալու համար թէ՝ իր ծնողքն ու եղբայրը կորսնցուցած Հայն ի՞նչ րրաւ՝ անցնող 54 տարուան շրջանին.— Մշակոյթ ստեղծեց. մամուլ ու գրականութիւն, արուեստ՝ իր ամբողջական առումով — դպրոց ու եկեղեցի, մատենադարան, թանգարան, ակումբ եւ յուշարձան...:

Իսկ ի՞նչ է պատկերը մեր հայրենի հողերուն վրայ ուրկէ քշուեցաւ մեր ստեղծագործ ժողովուրդը:— Աւեր ու խաւար՝ ծայրէ ի ծայր, ուր՝ բուերը կը վունեն եւ գայլերու վոհմակները կ'ոռնան...: Ոչ մէկ ստեղծագործ աշխատանք. ոչինչ ունին զոր կարենան ցոյց տալ իբրեւ քաղաքակրթական գործ, օտարին ցոյց կուտան՝ մեր ճարտարապետական հրաշակերտները, մեր հնամենի տաճարներն ու արուեստի մեծարժէք գործերը՝ իբրեւ իրենց սեփական ստեղծագործութիւնը...: Բայց, աւաղ, սկսած են կործանել հոն, ամէն ինչ որ պատուղն է՝ հայ հանճարի ստեղծագործութեան: ...Ապրիլ 24ը պէտք է փոխակերպուի՝ «Ոգեկոչման Օր»ուան. ոգեկոչել երկու միլիոն նահատակներու, մեր մտաւոր փաղանգին երազն ու պատգամը. շարունակել պայքարն անվհատ եւ յիշեցնել Աշխարհին թէ՝ կարելի չէ ազգ մը սրբել երկրագունդի երեսէն եւ թէ՝ կարելի չէ անպատիժ թողուլ՝ ջարդարար ցեղը...:

Ըսել աշխարհին թէ՝ անողոք ու դարչելի է պահել ժողովուրդ մը, կոտորածի, ցեղասպանութեան սարսափի տակ. թէ՝ ներելի չէ զրկել ժողովուրդ մը իր արդար իրաւունքներէն: Բարձրաղաղակ ըսել թէ՝ խաղաղութեան ճամբան կ'անցնի ստեղծագործութեան ընդ մէջէն:

...Արդ, կ'ըսենք՝ խաղաղութիւն. խաղաղութիւն հոգիներուն՝ բոլոր անոնց որ գերեզման չունեցան. խաղաղութիւն անտիրական որբերուն, անսուաղ ննջած ծնողք, քոյր ու եղբայրներուն, ջախջախուած մտաւոր հսկաներուն, կիսամերկ դիակներուն, խողխողուած մանուկներուն եւ դէզ-դէզ գանկերուն...: Նորածիններուն որ նորածին, որբացան եւ պարտադրուեցին՝ Տէր Զօրի անապատը..:

Նահատակով կ'ամրապնդուի մեր հաւատքը եւ հայ ժողովուրդը կը հասնի իր երազին:

ՎԱՀՐԱՄ Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը այս տարի եւս գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ խնջոյք մը սարքելու Ապրիլ 20ին, Աճարոնեան ակումբին մէջ: Ժողովուրդը, որ վիտէ գնահատել այս պզտօքուտ կազմակերպութեան աշխատանքները, մեծ թիւով փութացած էր ակումբ՝ բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակելու մտադրութեամբ Կապոյտ Խաչին: Սպասարկութիւնը՝ անթերի, կարգապահութիւնը՝ լաւ, իսկ մթնոլորտը՝ խանդավառ:

Խնջոյքի տեւողութեան եղան երգեր, առհմիկ պարեր, արտասանութիւններ: Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այստեղ, թէ Նոր Սերնդականները մեծապէս սատարեցին գեղարուեստական բաժնին յաջողութեան, իսկ Խաչուհիները համակնուիրումով աշխատեցան, որպէսզի յաջող անցնի իրենց ձեռնարկը:

Ժողովուրդը գոհ մեկնեցաւ ակումբէն:

Հ. Է.

Դ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՀՆԱԴԱՐԱՆԸ

Դերենիկ Դեմիրճեանի հնադարանը, որ ունի աւելի քան տասը տարիներու պատմութիւն, կը պարունակէ անուանի գրողին եւ անոր ստեղծագործութեան վերաբերեալ փաստական նիւթեր:

Գրագէտին ձեռագիրները խօսուն պատմութիւններ են: Հոս կը գտնուին «Վարդանանք» վէպին ձեռագիրները, որոնք քանի մը հազար մեծադիր էջերէ բաղկացած են: Հոս կան վէպին նախնական փորձերը, սեւագրութիւնները, առանձին գլուխներու, տեսարաններու մշակումները, գրուագներ, մեքենագիր եւ ձեռագիր օրինակներ:

Լուրջ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն «ընկերներ», «Երեքը», «Զուծակ եւ սրինգ», «Գիրք ծաղկանց» պատմուածքներուն «Վասակ», «Դատաստան», «Քաջ Նազար» թատերգութիւններուն, «Կեանքի տեսիլ» քերթուածին տարբերակները, սեւագրութիւնները, հատուածները, առանձին տեսարաններու մշակման փորձերը:

Կան նաեւ բաւական թիւով անաւարտ երկեր, թուղթի վրայ մնացած, չիրականացած մտայղացումներ: «Նոր մոնումենտալ» վէպին ձեռագիրներէն կարելի է կռահել, որ գրագէտը փափաքած է տալ Երեւանի վերաշինութեան գեղարուեստական պատմութիւնը: «Մեսրոպ Մաշտոց» վէպը նախնական յղացումով պէտք է ունենայ լայն ընդգրկում, ներկայացնելով դարաշրջանին բարդ ու հակասական միճակը եւ մեծ լուսաւորիչին գործունէութեան պատմական մեծ նշանակութիւնը Հայութեան կեանքին մէջ:

Հետաքրքրական են «Մխալն մէկը», «Վարժապետը», «Գետակի երգը», «Տաբերային» պատմուածքներուն, «Արհաւիրքներով» թատերգութեան ձեռագիրները:

Դերենիկ Դեմիրճեան սերտ կապեր հաստատած էր մտաւորականներու եւ գրագէտներու հետ: Ուշագրաւ է գրագէտին նամականին:

Ցատուկ բաժին մը կը ներկայացնէ Դեմիրեան թարգմանիչը: Հոս կը գտնուին Հիւկոյէն, Մոփասանէն, Վեռհարնէն, Պուշկինէն, Կոկոլէն, Չեխովէն եւ ուրիշներէն կատարած թարգմանութիւններուն ձեռագիրները:

Հնադարանին մէջ պահպանուած են նաեւ թերթեր, ուր լոյս տեսած են յօդուածներ, գրախօսականներ գրագէտին մասին:

Ա. Բ.

Ա. Բ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

...ճգած յիշատակներդ միշտ վառ պիտի մընան:

Երբեք պիտի չմոռնանք թէ քանի սառած սրտեր տաքցուցիր, քու օրինակովդ եւ քու երիտասարդ եւ լուսեղէն հոգիովդ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (470)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Վ. ՀԻՒԿՕ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Յուլիսի յեղափոխութիւնը անմիջապէս բարեկամներ եւ թշնամիներ ունեցաւ բոլոր աշխարհի մէջ: Ոմանք շուտ մը անոր վարեցան եռանդով եւ ուրախութեամբ, ոմանք ալ կռնակ դարձուցին ամէն մէկը իր բնութեան համեմատ:

Ի սկզբան Եւրոպայի իշխանները որոնք այս արշալոյսին բուերն էին, վիրաւոր աչքերը գոցեցին եւ երբ բացին՝ միայն սպառնալու համար բացին:

Երկիւղ՝ որ կը հասկցուի, բարկութիւն՝ որ կը ներուի:

Այս տարօրինակ յեղափոխութիւնը հազիւ հազ ընդհարում մը եղած էր:

Ցաղթահար արքայութեան հետը իբր թշնամի վարուելու եւ անոր արիւնը թափելու պատիւը անգամ ըրած չէր ան:

Բռնամոլ կառավարութեանց առջեւ որուն հաշիւը միշտ կը պահանջէ որ ազատութիւնը ինքնին զրպարտուի, Յուլիսի յեղաշրջումը ահեղ ըլլալու եւ մեղմ մնալու յանցանքը ունէր:

Սակայն անոր դէմ ամենեւին դէշութիւն մը ընել չփորձուեցաւ, ոչ ալ նիւթուեցաւ.

Ամէնէն դժգոհները, ամէնէն աւելի բարկացողները. եւ ամէնէն աւելի սարսռողները կը բարեւէին զայն, ինչ եւ ըլլան մեր ինքնամոլութիւններն եւ ոխակալութիւնները: Խորհրդաւոր յարգանք մը կ'արտադրուի այն պահարաններէն որոնց մէջ մարդուս վերեւը աշխատողի մը գործակցութիւնը կը զգացուի:

Յուլիսի յեղափոխութիւնն է յաղթանակ իրաւունքին որ իրողութիւնը կը տապալէ: Շքեղութեամբ լի բան մըն է այս տապալումը:

Իրաւունքը որ կը տապալէ իրողութիւնը. այս է ահա 1830ի յեղաշրջումին փառաւորութեան պատճառը, այս է նաեւ իր հեզութեան պատճառը: Իրաւունքը երբ կը յաղթանակէ, բռնաբարութեան պէտք չունի ամենեւին:

Իրաւունքը արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն է:

Իրաւանց յատկութիւնն է յաւիտենապէս գեղեցիկ եւ անարատ մնալ:

Իսկ իրողութիւնը, առերեւոյթս նաեւ ամէնէն հարկաւոր, նաեւ ժամանակակիցներուն ամէնէն աղէկ ընդունուած իրողութիւնը, եթէ միայն իբր իրողութիւն իր էութիւնը կը շարունակէ, եթէ խիստ քիչ իրաւունք կը պարունակէ կամ ամենեւին չպարունակէ, անհրաժեշտապէս, սահմանուած է՝ ժամանակին տեւողութեան հետ՝ տգեղ, պժգալի, թերեւս նաեւ սոսկալի ըլլալու:

Մէկ նայուածքով եւ դարերու հեռաւորութեան մէջէն դիտելով եթէ ուզենք հասկնալ թէ իրողութիւնը՝ տգեղութեան մինչեւ ո՛ր աստիճանը կրնայ հասնիլ, Մաքիավէլը դիտենք: Մաքիավէլ ոչ յոռի հանճար մըն է, ոչ դեւ մը, ոչ ալ վատ եւ ապիրատ գրագէտ մը, այլ իրողութիւն է: Սոսկալի կ'երեւայ ան, եւ իրօք սոսկալի է տասնեւեններորդ դարու բարոյական տեսիլին առջեւ:

Իրաւանց եւ իրողութեան, այս կռիւը ընկերային բազմութեանց ծագումէն ի վեր կը տեւէ: Մենամարտը լմնցնել, անարատ գաղափարը մարդկային իրողութեան հետ միաւորել, իրաւունքը իրողութեան եւ իրողութիւնը իրաւունքին մէջ խաղաղօրէն թափանցել տալ, այս է ահա իմաստուններուն գործը:

———o———

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԳԷՇ ԿԱՐՈՒԱԾ

Բայց իմաստուններուն գործը ուրիշ, ճարպիկներուն գործը ուրիշ է:

1830ի յեղաշրջումը շուտով կանգ առած էր:

Յեղափոխութիւն մը՝ նաւու մը պէս, երբ ծովեզրը իյնալով կը խրի, ճարպիկները՝ անմիջապէս կը յօշեն զայն:

Ճարպիկները՝ մեր դարու մէջ, պետական մարդու անունը առին իրենք, այնպէս որ պետական մարդ խօսքը վերջապէս արկօ խօսք մը եղաւ:

Եւ իրօք պէտք չէ մոռնալ թէ, ուր որ ճարպիկութիւն մը կայ միայն, հարկաւորապէս փոքրութիւն կայ:

«Ճարպիկներ» ըսելը «միջակներ» ըսել է: Այսպէս ալ «պետական մարդիկ» ըսելը՝ «մատնիչներ» ըսել է երբեմնակի:

Արդ, եթէ պէտք է հաւատալ ճարպիկներուն, յեղափոխութիւնները, ինչպէս է Յուլիսի յեղափոխութիւնը, կտրուած շնչերակներ են. պատրաստական կապ մը պէտք է:

Իրաւունքը՝ խիստ չնդալից հրապարակուելով դղրդում կուտայ:

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Նար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ Գ. ՄՈՒԹԷՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ): Պատուոյ նախագահութեամբ՝ Գ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ

Կազմակերպութեամբ Մեծ Եղեռնի Յանձնախումբի:

Մայիս 4, Կիրակի առաւօտ հոգեհան– գիստ, պատարագ: Պատարագէն ետք ծաղկեփունջի զետեղում Յուշարձանի վայրը:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Գ. ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆ

Պիտի խօսի Գ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գեղարուեստական բաժին, պիտի ըլլան աւուր պատշաճի արտասանութիւն և երգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը յաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Քիրէճեանի, Տէր եւ Տիկին Տէր–վլնեանի եւ պարագաներուն իրենց մօր Սրբուհի Գարա Ասլանեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Հ. Այտինեանէ յիսուն ֆր. իր հինգերորդ թոռնիկի Ստեփան Ռաֆֆի Քէչիչեանի ծնունդի ուրախ առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փիրանեան ընտանիքներուն, եւ իրենց պարագաներուն, իրենց քեռայրի, եւ հօրաքրոջ ամուսնոյն ցաւալի մահուան առթիւ, նաեւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեանի, եւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Փիրանեանի որ այդ մահուան առթիւ հարիւր ֆր. նուիրած են, եւ Տէր եւ Տիկին Տէր–ոէբեաններուն որ նուիրած են քառասուն ֆրանք իրենց եղբօր եւ քրոջ զաւկին մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Պ. Գ. Փալամուտեան քսան ֆր. կը նուիրէ Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան Տան, Տիկին Սրբուհի Մինասեանի մահուան առթիւ: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաշէս Գմբէթեանի շիրիմին համար եղած են հետեւեալ նուէրները —

Բ. ՑԱՆԿ

Ժիրայր Մուրատեան, Արտաւազդ Էթ–էմէզեան, Ա. Նազարեան, Օհան Թիւ–տարեան, Վենսան Հայթայեան, Թովմաս Թովմասեան, Փօլ Թովմասեան, Աոլէն Փափազեան, Ժաք Շէլէլէքեան, Ս. Մխի–թարեան, Կարլօս Զըրաշեան 100ական, Գրիգոր Թոլեան, Պերճ Զագըճեան, Տէ–ոէեան, Արմենակ Աճէմեան, Սուրէնեան, Օր. Օր. Գավէզեան, Դ. Ճիզմէճեան, Պարոյր Թուրեան, Հրաչ Պօղոսեան, Բամպուքճեան, Կարօ Սարեան, Սարգիս Պագըրճեան, Վահէ Զիլինկիրեան, Տիկին Տամլամեան 50ական, Տիկին Ա. Սարգիս–եան 40, Գ. Պետիկեան, Ա. Տապաղեան, Գ. Ճօլօլեան, Բաթթուկեան, Կիւմիւշ–կերտան, Վէզիրեան, Տամլամեան 30ա–կան:

(Շար.)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, տնական աշխատանք–ներու համար, առանց զաւակի ըն–տանիքի մը մէջ: Լաւ վարձատրու–թիւ: Հեռաձայնել Կարապետ Եան–պէկեանի 250-10-54:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար: Հեռաձայնել՝ Ե–րամեան, 488 – 62 – 06:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 30, երեկ–ուան ժամը 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ընկերական ընդհանուր հանդիպում ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի հետ:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան–հրաժեշտ է:

ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

Շաբաթ, Մայիս 3, ժամը 20·30ին

Նիւթ՝ Հայ երիտասարդութիւնն ու իր ներկայ հարցերը:

Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը հրաւիրուի ի մասնաւորի Փա–րիզի հայ երիտասարդութիւնը: Պարտա–ւորիչ ներկայութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն:

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու–թիւնը կը հրաւիրէ հայ երիտասարդու–թիւնը անխտիր, վիճաբանական բանա–խօսութեան մը, 32 րիւ տը Թրէվիզ, ա–ռաջին յարկ, այս Շաբաթ ժամը 17–20, նիւթ ունենալով «Մշակոյթը», ղեկա–վարուած Պ. Արա Տէյիրմէնճեան, Օր. Գաթիա Տէրտէրեան, Պ. Վահան Սեթ–եան, Օր. Անի Քէչիչեան, Պ. Արգար Մարտիրոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Հազպան–եանի կողմէ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 20·45ին

CINEMA LE DAUPHIN

65, Rue Lafayette — Métro : Cadet

Կը ցուցադրուին

ԷՐԵԲՈՒՆԻ (ԵՐԵՒԱՆ)

(Փաստանկար)

եւ

ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

(Գեղարուեստական ֆիլմ)

Մուտք 6 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին հետեւեալ վայ–րերը.

M. Z. Tchakmechian
22, Rue Richer, Paris (9e)
Restaurant Adjémian
12, Rue Cadet, Paris (9e)
Alimentation « Massis »
21, Rue Saulnier, Paris (9e)
Pâtisserie Markarian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԸ

ՅՈՒՆԻՍ 1-ԻՆ

Կազմակերպութեամբ Մուրատ Ռա–փայէլեան Նախկին Աշակերտաց Մի–ութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Տարեկան հանդէս կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառլարենց խում–բին կողմէ Մայիս 11ին: Մանրամաս–նութիւնները յաջորդիւ:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ Վարդապետի ծննդեան հա–րիւրամեակը կը կատարուի համազգա–յին մեծ շուքով Փլէյէլի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23ին, Կիրակի օր:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւն–ներէն, նկատի ունենալ այս թուականը:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

×

Մայիս 28ի տարեդարձը կը տօնուի Վի–էնի մէջ Յունիս 1ին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի 40ամեակը Մայիս 11: Մանրամասնու–թիւնները յետագային:

×

Վիէնի եւ Տէսինի Վասպուրականցինե–րը կը պատրաստուին տօնելու Վասպու–րականի Ցաղթական Հերոսամարտի 54րդ տարեդարձը, Վիէնի մէջ Մայիս 11ին:

×

Տրապիզոնի Պոնտոսի նահանգի Հայր. Միութիւնը Մայրերու Օրը կը տօնէ Յու–նիս մէկին:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» շաբաթաթերթին

կիրակի, Մայիս 4, ժամը 16էն 24

SALONS DES AMBASSADEURS 2, Avenue Gabriel — Métro : Concorde

Նուագախումբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբը իր նոր յայտագրով

ՃՈԽ ԵՒ ԱՌԱՏ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Ուսանողներուն ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներուն՝ 10 ֆրանք

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 797-71-98 ամէն օր ժամը 18էն 20

Տոմսերը կը ծախուին Նոր Սերնդականներու մօտ, ինչպէս նաեւ Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e).

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, 4 Մայիս, ժամը 15ին Սալ Կաւօ (Մէթրօ Միրոմէնիլ)

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Նախագահութեամբ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱԼԵՔ – ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մխիթարեան եւ Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը Ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՄՊԷԿԵԱՆԻ Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Հիւկէթ Աժտէրեան (դաշնակ), Պ. Մ. Գարանֆիլեան (երգ), Պ. Ժ. Թորգոմեան (ջութակ):

Արտասանութիւններ խմբական, առանձին եւ հայկական պարեր վարժարանին աշակերտուհիներուն կողմէ:

Գին 15, 10, 7 ֆրանք

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20էն սկսեալ

Ի պատիւ Փարիզ ժամանող պատգամաւորներու եւ հիւրերու

ՕԹԷԼ ՌԻՑ, ՎԱՆՏՈՄ ՀՐԱՊԱՐԱԿ

Կազմակերպուած՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Երկսեռ Ակում–բին կողմէ: Գեղարուեստական հակիրճ յայտագիր:

Պիտի մեներգէ՝ ՏԻԿ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷՅԵԱՆ, դաշնակ՝ Օր. Ն. ԱԺՏԷՐԵԱՆ, ջութակ՝ Պ. Ժ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, « ՍՕՍԻ » ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ

ՊՈՒՖԷ — Մուտքը՝ անձնական հրաւիրատոմսով

Պատգամաւորներու եւ հիւրերու անձնական քարթերը մուտքի իրաւունք կու տան:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Նախագահութեամբ եւ ղեկավարութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ՝ Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը՝ 7, 8 եւ 9 Մայիս 1969ին, Կրան տ'Օթէլի, Օփերայի հրապարակ, Սալոն Լուի 16րդի շքեղ սրահին մէջ

Ողջոյնի խօսք՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԷ

Նախագահ Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի

Օրական երեք նիստ՝ առաւօտուն ժամը 9·30էն ժամը 1 յետմիջօրէի, կէսօրէ ետք ժամը 15էն 19, գիշերը՝ ժամը 21էն 24:

Ցերեկին հաւաքական ճաշ պանդոկին մէջ, իսկ երեկոյեան՝ ընթրիք ըստ պահանջի

Համագումարին մուտքը՝ պատգամաւորի կամ այլ անձերու, անձնական տոմսով է: Ունկնդիր հիւրերու տոմսի թիւը սահմանափակ է, սրահին բաւարարութեան չափով:

ՃԱՇ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ուրբաթ երեկոյ, Մայիս 9, ժամը 20ին, Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շքեղ սրահ–ներուն մէջ 18, Ավընիւ Տը Սիւֆրէն:

Հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Եւրոպայի Հայր. պատուիրակ)

Տիկիններ ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ, ՎԱՀՐԱՄ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԻՒՍԻՍԵԱՆԻ

Խօսք՝ նախագահ՝ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԷ

Ողջերթներ եւ գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր

Պիտի մեներգեն՝ Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ, պիտի արտասանեն՝ Տիկին ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏԸՇԵԱՆ եւ ԱՆԱՅԻՍ ԱԹՄԱՃԵԱՆ — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մուտքի տոմս՝ 60 ֆրանք, որ իրաւունք կու տայ նաեւ յաջորդ գիշերուան:

Պարահանդէսին ազատ մուտքի

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հիլթըն պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ, 18, Ավընիւ տը Սիւֆրէն

Շաբաթ, երեկոյ, 10 Մայիս 1969, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

Պիտի երգէ՝ սիրուած երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

Մուտք՝ առանց ընթրիքի 20 ֆրանք:

Ուսանողներու եւ զինուորականներու՝ 10 ֆրանք, փափաքողներուն պիտի մատուցուի «Լընչ»՝ գին 50 ֆրանք

Պարահանդէսին մուտքը ազատ է Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Երիտասարդաց Ակումբի երկսեռ անդամներուն համար:

Արտասահմանի հիւրերու ի դիւրութիւն, սեւ զգեստը պարտաւորիչ պիտի չըլլայ այրերու համար, բայց կը թելադրուի զոնէ գոց գոյն զգեստ, նախընտրաբար կապոյտ:

Պարահանդէսին ընթացքին պիտի քաշուի ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, կազմակերպուած Միութեան Փարիզի Երիտ. Ակումբին կողմէ, միակ ՄԵԾ ՊԱՐԳԵՒԸ ըլլալով Միութեան նախագահ Ալեք Մանուկեանի նուիրած ինքնաշարժը Ֆորտ Մաժօր: Վիճակահանութեան տոմսի գին՝ 10 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 30 AVRIL 1969
LE NUMÉRO 0,50 F.

45ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11501
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
45e ANNÉE — No 11.501

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

Ընդունինք թէ հակառակ բոլոր վարկածներուն, խորքին մէջ, ոչ ոք կը հաւատար այս վախճանին : Ու հաւանաբար նախկին նախագահին ոխերիմ հակառակորդներն իսկ, տխրութիւն մը զգան այսօր, վասնզի բոլոր մեկնումներուն մէջ, տխուր բան մը կայ :

Տրամաբանական չէր թուիր, որ Զօր. տը Կոլ իր ամբողջ հեղինակութիւնն ու վարկը, մէկ օրէն միւսը խնդրոյ առարկայ ընէ, օրինագիծի մը առթիւ, որուն վաւերացումը խորհրդարանական — եւ ուրիշն աւելի սահմանադրական — ճամբով կատարած չէր վերցներ :

1968, Յունիսի ընտրութիւններէն ի վեր, տը Կոլ իր տրամադրութեան տակ ունէր «Անդառնալի Ժողով»ը, ուր, անոնց իսկ ժիսքարտիէններու օգնութեան, մեծամասնութիւն կը վայելէր :

Ուրեմն բոլորը պատճառը կը փնտռեն, ու ենթադրութիւնները չեն պակսիր, մնալով հանդերձ վարկածային, ցորչափ ոչ ոք կրնայ թափանցել մեծ մենաւորներուն ներաշխարհին :

Տը Կոլի ձգած ժառանգութիւնը ծանր է անշուշտ, ու մնացողներուն կամ գալիքներուն պատասխանատուութիւնները՝ մեծ : Մնաց որ ժառանգորդներուն ալ, ոչ քանակը պակաս է, ոչ ալ տեսակը : Բայց հարցը այն է թէ ի՞նչ կայ բաժնուելիք :

Տնտեսական, ընկերային, դրամական, գուցէ նաեւ քաղաքական տագնապներն ու բարդութիւնները, որ կրնան ծնիլ, պիտի վերագրուին «ժառանգորդներուն», մինչ հաւանաբար մասն ըլլան «ժառանգութեան», այսինքն վերջին տասը տարիներու քաղաքականութեան, որուն ընթացքին տը Կոլ շարունակեց ապրիլ Ֆրանսայի իր երազը, յաճախ անտեսելով իրականութիւնը : Գուցէ նաեւ, Զօր. տը Կոլ որ Պատմութեան կ'ուզէ անցնիլ միայն իբրեւ փրկարարը իր Հայրենիքին, նախընտրեց ուրիշներու ձգել պատասխանատու իր դերը, անխուսափելի տագնապի մը նախօրեակին : Լաւագոյն է անկասկած իրեն համար, իր մենաստանին ծառերուն շուքին ապաւինած, հեռուէն դիտել թէ ի՞նչպէս յաջորդները մէջէն պիտի ելլեն կամ... չելլեն, թողլով այն տպաւորութիւնը, Ֆրանսայէն ներս եւ դուրս, թէ այս բոլորը կրնար չպատահիլ եթէ ինք մնացած ըլլար :

Երկրորդ նահանջն է, զոր կը կատարէ Զօր. տը Կոլ, ու հաւանաբար վերջինը, նոյնիսկ, եթէ յաղթականները չկարենան տիրապետել իրենց յաղթանակին, ու երկիրը՝ գացողը փնտռէ :

Այս է գլխաւոր դասը, զոր պէտք է քաղեն, բոլոր անոնք որոնք կը սպասէին այս օրուան՝ գացողը փնտռել չտալ :

Բայց ստեղծուած կացութիւնը մեծ դժուարութիւններու առջեւ կը դնէ բոլորը ու նաեւ՝ կոլիստները : Յետ-կոլեան շրջանը, որուն մասին այնքան խօսուեցաւ, անսպասելի կերպով կը սկսի տը Կոլի ողջութեան իսկ : Ու այսօր պարտեալին գործը աւելի դիւրին է քան յաղթողինը : Զօր. տը Կոլ նախընտրեց հաւանաբար իր մեծութիւնը փրկել, ի գին պարտութեան մը, խորհելով գուցէ, թէ Սէնթ Էլէնի պարտեալն իսկ մեծ մնաց Պատմութեան առջեւ :

Բայց եթէ ծեր մարդը, իր վերադարձած խաղաղութեան մէջ, նետուած դառն խորհրդածութիւններու գիրկը, քաղէ դասը իր փնտռած պարտութեան, կարեւորը կը մնայ այն, որ յաղթողները սորվողական դասը քաղեն յաղթանակէն, ու չանտեսեն յաղթանակներու վտանգը :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՐԴԷ

ՄԻԱԿ ԱՊԱՀՈՎ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

ՄԻՒՍՆԵՐԸ ՈՐՈՇ ՉԵՆ

Գլխաւորը կը մնայ անշուշտ նոր նախագահին ընտրութիւնը : Արդէն իսկ կոլիստները կը ներկայացնեն Փոմփիտուն, կը մնայ ձախի և կեդրոնի թեկնածուներուն սպասել : Կեդրոնիկները տակաւին չէ ճշդուած եւ զանազան անուններու մասին կը խօսուի, Ալէն Փոհէրէն զատ՝ Փինէ, նոյնիսկ Միւտրօ : Շատ բան կախում ունի նաեւ ձախերէն : Համայնավարները ճնշում կը բանեցնեն որ ամբողջ ձախը մէկ թեկնածու ունենայ, եթէ սակայն համաձայնութիւն չգոյանայ, համայնավարներն ալ առանձին թեկնածու մը կը ներկայացնեն :

Երկուշաբթի իրիկուն, փոխանցման շրջանին նախագահը՝ Ալէն Փոհէր կարճ ուղերձ մը ըրաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ. — «Զօր. տը Կոլ, Հանրապետութեան նախագահ, որոշեց վերջ տալ իր պաշտօնին : Այս որոշումին առթիւ, որու համար կը ցաւիմ, նախ կ'ուզեմ իրեն յայտնել յարգալիր զգացումները բոլոր անոնց որոնց ներկայի դժուարութիւնները մոռցնել չեն տար անցեալի մեծ ծառայութիւնները : Տարակարծութիւններէն անդին, զորս յայտնաբերեց Կիրակի օրուան քուէարկութիւնը, ինծի հետ նոյնքան խորութեամբ կը զգաք, վստահ եմ, որ նախ պէտք է որ բոլորս ազգին միասնականութիւնը փրկենք : Կը յաջողինք յարգելով օրէնքը, որ կը պարտադրէ ինքզինքը փոխանցման նախագահին, կառավարութեան որ պաշտօնին գլուխ կը մնայ, ընտրուած ժողովներուն եւ բոլոր Ֆրանսացիներուն » :

Փոհէր Ուրբաթ օր պիտի նախագահէ նախարարաց կարեւոր խորհուրդի մը, որ պիտի ճշդէ ընտրութեան թուականը :

× Փինէ յայտարարած է իր հաւանական թեկնածութեան առընչութեամբ. — «Բան մը չեմ ուզեր, բան մը չեմ մաղթեր, ոչ մէկ բանի թեկնածու եմ, խորհրդարանական կեանքէ չքաշուեցայ նորէն մէջտեղ ելլելու համար թեկնածութեան մը առթիւ որ անակնկալօրէն կը յայտնուի : Եթէ պարագաները տոկալին որ բարի կամեցողութեան մարդիկ միասնան երկիրը փրկելու համար դժուար կացութենէ մը եւ ինձմէ օժանդակութիւն ուզեն, չեմ կրնար մերժել : Պէտք է որ շատ դժուար պայմաններ ըլլան, եղերական եւ անշուշտ աղէտ մը ըլլայ, ինչ որ պարագան չէ եւ կը յուսամ, երբեք ալ չըլլար » :

× Երեքշաբթի առաւօտ Ժ. Փոմփիտու պաշտօնապէս իր թեկնածութիւնը դրաւ, կարճ յայտարարութեամբ մը, ուր կը շեշտէր թէ այս է իր պարտականութիւնը : Կը նկատուէր որ Փոմփիտու իր թեկնածութիւնը դրած է ԻՒ ՏԷ ԷՌԻ (կոլիստ) քաղաքական բիւրոյին ժողովէն իսկ առաջ, որպէսզի կուսակցութեան մը թեկնածուն չըլլայ :

Ցատկանշական է նաեւ Ժիսքար տ'Էսթէնի յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէ թէ «բացառութեան մէկէն նաք, փորձառութեան մէկը պէտք է : Ֆրանսա հանդարտութեան մէկը կ'ուզէ : Փառամոլութիւններն ու մրցակցութիւնները պէտք է դադրին : Մէկը պէտք է որ յանձնառու չըլլայ քաղաքական բախումներու մէջ

մեծամասնութեան եւ ընդդիմութեան միջեւ այս վերջին տարիներուն, անձ մը որ Եւրոպայի նայի, որ միացնէ բաժնելու տեղ եւ ամէնուն տայ կորսնցուած վստահութիւնը» : Ի հարկէ ամէն ոք կը փնտռէ թէ ո՞վ կայ այս նկարագրութեան ետեւ : Պարզ է որ չի համապատասխաներ Փոմփիտուի, ինչ որ կը նշանակէ թէ դէմ է, կրնայ համապատասխանել Փոհէրի, Փինէի, Միւտրոյի, ու ոմանք կ'ըսեն չարամտօրէն՝ իրեն :

× Նախկին նախագահ տը Կոլ բոլորովին քաշուած կեանք մը սկսած է ապրիլ Քոլոմպէի իր ապարանքին մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ տագնապը չէ լուծուիր տակաւին : Արաբական լիկան ժողովի հրաւիրուած է, Լիբանանի իսկ դիմումին վրայ : Երկուշաբթիէն ի վեր Փարիզի լիբանանեան դեսպանատունն ալ գրաւուած է մօտ վաթսուն ուսանողներու կողմէ : Մարսէյլի հիւպատոսարանը միշտ գրաւուած կը մնայ :

ՏԻՒՊՉԷՔ նախագահ ընտրուեցաւ չեխոսլովաք դաշնակցային խորհրդարանին :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Յորդանանի միջեւ կռիւները չեն դադրած :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Իրլանտայի վարչապետը՝ Օ' Նայլ հրաժարած է Միութենական կուսակցութեան նախագահի աթոռէն եւ յայտարարած է թէ կառավարական պաշտօնէն ալ պիտի հրաժարի երբ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը նոր պարագլուխ մը նշանակէ :

ՏԽՐՈՒՆԻ. — ԱԲՐԱՀԱՄ ՂՈՒԿԱՍՈՖ

Ֆիկառոյի Երեքշաբթի օրուան թիւէն կ'իմանանք թէ 97 տարեկանին, իր մահկանացուն կնքած է Աբրահամ Ղուկասօֆ, բնիկ Ղարաբաղցի :

Ողբացեալը, որ ծանօթ էր գլխաւորաբար ռուսական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ իբրեւ բարերար, փայլուն դիրք ստեղծած էր Ֆրանսա հաստատուելէն ի վեր քարիւղի մէջ : Տպարան մըն ալ ունէր ուր կը հրատարակուէին ռուսական թերթեր :

Թաղումը կը կատարուի Ժընեւի մէջ :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պ. Հրանդ Ակոնայեան նախ յիշեց թէ երկար տարիներ միայն Ապրիլեան Սեռունդն էր (ՁՈՄ) որ տէր կը կենար Եղեռնի յիշատակին եւ գոհունակութիւն յայտնեց որ վերջապէս միացեալ կերպով կ'ոգեկոչուի այս մեծ յիշատակը : Անխուսափելի է բաւ բանախօսը, որ ամէն տարի Սպատօնին, նոյն բաները ըսուին, նոյն բաները կրկնուին, որովհետեւ ուրախութեան օր չէ եւ կարելի չէ նոր բան ըսել կամ նոր երգ մը երգել : Պ. Հ. Ակոնայեան շեշտեց թէ դեռ այսօր բոլորխսիրտը արիւն կուլայ, բայց արցունքը ակարութեան նշան պէտք չէ նկատել : Ծանրացաւ ջարդերու պատճառներուն վրայ եւ հայ ժողովուրդին դժբախտութեանց : Թուրքերը կարծեցին թէ այդ ձեւով լուծած են Հայկական Հարցը, բայց չհասան իրենց նպատակին, չկրցան մարել լոյսի այն ջահը, որ վառեցաւ Արարատի ստորոտին, եւ գոյութեան պայքարի Մայիսեան օրերու կռիւները եղան այն քարը որուն վրայ փշրուեցաւ թրքական բանակի շեղբը : 54 տարիներու ընթացքին Թուրքեր չկրցան չնջել հայկական ամայի հողերը, որովհետեւ այդ հողերուն վրայ ուրուականներու պէս կը թափառին մեր նահատակներու հոգիները, մինչ հայ ժողովուրդը ունի այսօրուան բարգաւաճ Հայաստանը :

Ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու կոմիտէի անդամ, փաստաբան Տիտիէ – Օպուռ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց այն պատիւին համար որ իրեն եղած է, հրաւիրելով զինքը խօսելու Ապրիլ 24ի առթիւ : Բանախօսը նկատել եաք թէ այս ոգեկոչումը ընտանեկան ոգեկոչում մըն է, կարգ մը խորհրդածութիւններ ըրաւ հայկական ցեղասպանութեան վրայ, որ իր տեսակին մէջ աննախընթաց է եւ ոչ թէ առաջինն է 20րդ դարու, այլ առաջինը ճարտարարուեստական դարուն :

Պ. Տիտիէ Օպուռ իր յարգանքը մատոյց մասնաւորաբար այն բոլոր Հայերուն որոնց համար Ապրիլ 24ը ճեղք մը բացած է իրենց կեանքին մէջ եւ սուգ մը ունին այդ օրերէն :

Մասնագէտ ցեղասպանութեան, բանախօսը, ծանրացաւ մասնաւորաբար հայկ. ցեղասպանութեան եւ անոր յաջորդողներուն բնոյթին ու նկարագրին վրայ, շեշտելու համար թէ հայկ. ցեղասպանութիւնը բացառիկ է իր տեսակին մէջ, քանի որ ցայսօր Թուրքը չընդունիր իսկ իր պատասխանատուութիւնը :

Մէթր Տիտիէ – Օպուռ անհրաժեշտ նըկատեց որ միշտ վերյիշուի եղածը, մանաւանդ միջազգային ատեաններու առջեւ :

Հանդէսի փակման, յանուն նաեւ յարանուանական իր եղբայրներուն, խօսեցաւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ շեշտեց թէ Ապրիլ 24ը, ոգեկոչումի, հաւատարմութեան եւ ինչո՞ւ չէ արդար հատուցման շրջան մըն է : Նոր բան մը չկայ ըսելիք, 54 տարուան մէջ, հայ ժողովուրդին շատ ըսուած են ու կրկնուած բոլոր մանրամասնութիւնները : Ու լաւ է որ յաւիտենական ճշմարտութիւնները, պատմական ճշգրիտ դէպքերը միշտ յիշեցուին, միշտ կրկնուին : Սերովբէ արք. ծանրացաւ սակայն այն անհրաժեշտութեան վրայ, որ այս յիշեցումը ըլլայ գլխաւորաբար միջազգային շրջանակներու մէջ եւ այդ առթիւ յիշեց իր ելոյթը, անցեալ տարի, Ուփսալայի եկեղեցական ժողովին, երբ իբրեւ անդամ «խաղաղութիւն եւ արդարութիւն» յանձնախումբին, կը պարզէր յանձնախումբի 250 անդամներուն հայկական ցեղասպանութիւնը : Ու կը շեշտէր թէ այս անիրաւուած ժողովուրդին պէտք է արդարութիւն եւ հատուցում ըլլայ : Բայց մարդիկ շատ խանդավառ են արդարութեան գաղափարով, բայց երբ հարցը կու գայ արդարութեան գործադրութեան, ինչ, ի՜նչ հաշիւներով, մարդիկ կանդ կ'առնեն ու կը մտածեն : Այլեւս ժամանակը եկած է որ Ապրիլ 24ը ոչ միայն բոլոր Հայերուն համար այլեւ աշխարհի համար ըլլայ պատմական թուական մը, որ իր արժէքը գտնէ մեր ժողովուրդին ըլլալիք արդար հատուցումով :

Երեկոյթին գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Իւկէթ Աժտէրեան (դաշնակ), Օր. Օր. Պասմաճեան, Շիրինեան եւ Պ. Թագւորեան (երբեակ), Տիկին Խըտըշեան Լա Շասան – եր եւ Օր. Աթմաճեան (արտասանութիւն) եւ փարիզահայ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի : Հանդէսը փակուեցաւ «Տէր կեցո'»ով :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1969-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ մենք համեմատութեան մէջ դը – նենք հանրապետութիւնների մարդագլուխ պետական եկամուտի ծախքի գումարը, որը բնորոշում է տուեալ երկրի բարեկե-ցութեան աստիճանը, կը տեսնենք որ Ռուսաստանի, Ուկրայինայի եւ Բելօրու – սիայի ամէն մի բնակչին միջին չափով ընկնում է 230էն 250 րուբլի : Միջին ասիական հանրապետութիւններին՝ 210էն 220, հարեւան Վրաստանին եւ Ադրբէյջա-նին՝ 250, Հայաստանին՝ 360 րուբլի, վերջինիս գերազանցում է միայն Էստո – նիան՝ 400 րուբլի :

Արդարամտութիւնը հրում է ինձ դէպի գայթակղութիւն եւ թելադրում ասելու, որ լեռնային փոքր տարածութեան վրայ ընկած Սով. Հայաստանը, զուրկ բնական հարստութիւններից — քարիւղ, հանքա-ծուխ, սեւ մետաղ — (կայ միայն պղինձ, որը Խ. Միութեան պղնձի արտադրու – թեան տասը տոկոսն է կազմում) ու ծանր արդիւնաբերութեան որեւէ կարեւոր ձեռ-նարկից, զարկ է տալիս միջակ ու փոքր ճարտարարուեստին եւ շնորհիւ իր գիտ-նականների, ինժինիէրների, աշխատա – ւորների, համերաշխ ու արթուն ղեկա – վարների(*) ջանքերին հասել է պատուա-ւոր ու գնահատուած դիրքի Խորհ. Մի – ութեան մէջ :

×

Դեկտեմբեր 19 Երեւանում Սով. Հայաս – տանի Գերագոյն Խորհուրդն Եդ – ուարդ Թոփչեանի նախագահութեամբ քննութեան առաւ Հանրապետութեան 1969 թ. պետական նախահաշիւը : Մի քանի փոփոխութիւններից յետոյ, յաջորդ-օրը, նա հաստատեց ելք ու մուտքի գու – մարը հաւասարապէս 832,6 միլիոն րուբ-լի :

Տախքերի մէջ կարեւորագոյն գումարը՝ 408,7 միլիոն թ. յատկացւում է արդիւ – նաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, շինարարութեան, փոխադրական միջոց – ների եւ այլն ընդարձակման :

Ընկերային եւ մշակութային (իրենց ժողովուրդով – Սոցիալ կուլտուրական) հիմնարկներին 394 միլիոն : Պետական եւ դատական մարմինների պահպանման 15 միլիոն ր. :

Գեր. Խորհուրդի վերջին նիստում ֆի – նանսների մինիստր Շէկոյեան փափաք յայտնեց որ այս տարուայ ծախքի նախա-հաշիւը լրիւ իրացուի եւ ոչ թէ անցեալ տարուայ նման 90 տոկոսով : Դժբախտա – բար ընդհանրացած երեւոյթ է — սկսել մի գործ կամ շինարարութիւն եւ կիսատ թողնել, ձգձգել կամ աւարտել ցաւալի թերութիւններով, որոնց չափով բացատր-ւում է դա աշխատաւոր ձեռքերի սահմա – նափակութեամբ : Խ. Հայաստանը դրսից ընդունում է մի քանի տասնեակ խստորէն մասնագէտ բանուորներ ամէն ազգից՝ թունէլ, ելեքտրակայան, հեռաղօտական նոր հիմնարկ եւ այլն կառուցելու, օտար երկրից բերած մեքենաներ տեղադրելու ու տեղացիներին ընտելացնելու նրանց գործածութեան : Նոյնպէս չէն այդ բանուորները. նրանք շրջագայում են Խ. Միութեան մէջ նման գործերի համար : Շարժային աշխատաւորների այն հեղեղը, որն այնքան ընդարձակ չափով ողողում է Արեւմտեան Եւրոպայի երկրները գոյու-թիւն չունի համայնավար աշխարհում եւ նրա մասնիկ Սով. Հայաստանում, ուր տնտեսական կենսունակութեան ու յա – ռաջդիմութեան բեռն ամբողջապէս ծանրացած է հայ մարդկանց ուսերին : Սակայն չենք կարող դառնութեամբ չը յիշատակել դասալիքներին նրանց շարքե-րում, որոնց դէմ անշուշտ անտարբեր չեն մնում Երեւանի սրատես ղեկավար – ները :

« Գարունը բացուելուն պէս հազարաւոր բանուորներ չւում են Խ. Հայաստանից դէպի Միութեան հեռաւոր վայրերը, ուր աշխատանքը վճարւում է նոր սիստե-մով (այսինքն աւելի առատ, համապա – տասխան արտադրանքի քանակին ու որա-կին), որը դեռ շատ սահմանափակ ու դանդաղօրէն է կեանք մտնում մեզ մօտ», գրում է սովետահայ օրաթերթը : Վստահ լինենք, որ անցած դաժան ձմեռից(*) յետոյ ծաղկազարդ ու արեւահամ Հայաս-տանի զաւակներից ոչ մէկն իր ջանքն ու քրտինքը այլուր չի վատնիր, այլ հայրենի հողի վրայ, որպէսզի աւելի արագօրէն բարգաւաճի ու շքեղանայ մեր սիրելի հայրենիքը :

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(*) Տեսած ու լսած լինելով դրանց – Ա. Քոչինեան, Ն. Յարութիւնեան եւ Բ. Մուրատեան — յարգանք ունիմ վերջին երկուսի վերաբերմամբ, բայց քննադա – տելի են Ա. Քոչինեանի շինծու վատաբա-նութիւնները Հայաստանի հանրապետու – թեան մասին :

(*) Նախընթաց չի ունեցել վերջին 30 տարիներին :

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ՏԵՂԵԿԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆՋՐՊԵՏԸ

2000ին տեղեկագրական ցանցը շատ խիտ պիտի ըլլայ, միացնելով եւ ամբա – պնդելով ընկերային յարաբերութիւն – ները : Նոյնիսկ ունենալով ելեկտրական եւ ելեկտրոնիկ յենարան մը, մարդիկ պիտի դտնուին շարունակական հաղորդակցու – թեան մէջ կազմելով հաւաքական խիտ էութիւն մը :

Հաղորդակցութիւնը պիտի յատկանշուի աղբիւրներու այլազանութեամբ : Ձայ – նասփիւռը, երկրագունդի որեւէ կէտի վրայ հաղորդումները ընդունելու իր կա-րողութեամբ յաղթահարեց հեռաւորու – թիւնները : Այս կարգը պատկերասփիւ-ռին եկած է : Անջրպետի թեքնիքը այն – քան շատ պիտի յառաջանայ, որ դիւրին պիտի ըլլայ հաղորդումներու ընդունումը որեւէ հեռաւորութենէ :

Երկար ժամանակ անցած է ելեկտրա – կան հաղորդակցութեան սկզբնական շըր – ջանէն ի վեր : Մատնային նոր սիստեմ – ներ այսօր կը կատարեն 3.600 հեռախօ – սային խօսակցութիւններ մէկ ուղղու – թեամբ, մէկ ուղիով, հեռախօսալարով, որ կը բովանդակէ այսպիսի քան ուղի – ներ : Միքրօալիքներով հաղորդում մը կրնայ հիւրընկալել 1200 հեռախօսային ուղիներ : Արուեստական արբանեակները այժմէն կրնան հայթայթել հարիւր հա – զար հեռախօսային շրջաններ՝ տասը մեծ քաղաքներու միջեւ : Հեռախօսալարերով, օգտագործելով միլիմեթրային ալիքները, կարելի է հասնիլ հարիւր հազարներով շրջաններու՝ քանի մը սանթիմեթր հաս – տութեամբ խողովակի մը մէջ :

Թուղթը այլեւս պիտի չըլլայ տեղեկու-թեան նիւթական յենարանը : Երբ ուղերձ-ները հեռախօսով պիտի փոխանցուին շատ աւելի մեծ արագութեամբ, թղթակցու – թիւնը այլեւս իմաստ պիտի չունենայ : Միացուցիչ տարրը, որ այսօր թերթն է, վաղը պիտի ըլլայ պատկերասփիւռը, ուր պիտի կարդացուին նաեւ թերթի էջեր :

Վաղուան պատկերասփիւռը հանդիսա – կանին համար պիտի նախատեսէ կարելի-ութիւնը՝ հաղորդակցելու տեղեկու – թեանց աղբիւրներու հետ, ինչպէս՝ գրա-դարանները, մամուլի ընթերցման սրահ-ները, սինեմաթեքները, եւ ստանալու հաղորդումներ : Պիտի թղթատենք թեր-թը յաջորդաբար շարժելով պատկերները : Կարելի պիտի ըլլայ ստանալ ցան – կացուած էջին վերարտադրութիւնը, ան-միջապէս, միքրոֆիլմի մը վրայ, որ հանդարտ կերպով պիտի կարդացուի ըն-թերցման գործիքին վրայ : Այն գործիք – ները, որոնցմով տեղեկութիւններ կը ստանանք կամ կ'ուղարկենք, ցրուած պի-տի ըլլան տան մէջ, ամենուրեք : Թրան-

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ...

Աշխարհագրական այնպիսի անուններ կան, որոնց ստուգաբանութիւնը կապուած այս կամ այն աւանդութեան հետ : Իսկ աւանդութիւններուն մէջ, ինչպէս Խորենացին կ'ըսէ՝ «այլաբանօրէն թաքնուած է ճշմարտութիւնը» :

Հայ մատենագիրները բազմաթիւ վայրերու անուններու ստուգաբանութիւնները քաղած են, Մ. Խորենացիէն :

Ծանօթանանք ոմանց պատմութեան :

ՁԱՆԳԵԶՈՒՐ — Այս անունը քանի ձեւով կը ստուգաբանուի : Առաջինը, ...

գիսթէօրները պիտի հայթայթեն գրաֆիկ հեռախօսներ, որոնք մնայուն կապ պիտի պահեն կեդրոնի հետ, սակայն ըլլայ հա... տատութիւն, կամ բնտանիք :

Գրուած թուղթին — իբրեւ տեղեկու-թեան փոխադրող սովորական միջոց — փոխարինումը յառաջ պիտի բերէ, ինչպէս կը պնդէ Մըք Լըհան, տեղափոխու-թիւնը մտաւորական կառուցուածքին : Գրուած խօսքը կը հասուած մտածո-ղութիւնը, զայն վերլուծական կ'ընէ : Պատկերը կը հակի դէպի ընդհանուր ըմ-բռնումը : Գրքին եւ պատկերասփիւռի, այս երկու թեքնիք մշակոյթներուն մէջ մարդիկ կը խորհին երկու տարբեր ոճով :

Մարդիկ մեծապէս կարօտը պիտի ըզ-գան մտերմութեան, եւ մենութեան : Վաղ իրենց առողջութեան թղթածրարը ամ-բողջացած պիտի ըլլայ բովանդակելով բոլոր գիտողութիւնները՝ ծնունդէն մին-չեւ չափահասութեան տարիքը : Մարդիկ պիտի ունենան իրենց փրոֆէսիոնել գոր-ծունէութեան ամբողջ թղթածրարը, պիտի նշանակէ իրենց աշխատած վայր-ը, թէ որքան եւ ինչպէս աշխատած են, իսկ հաշուիչները պիտի տրամադրեն ... գրիտ գնահատական դատանիշեր :

Ներկայանալի կերպով պիտի յառաջ-դիմեն տեղեկութեան տեսութիւնը, հա-ղորդակցութեան ընդհանուր գիտութիւ-նը, հաղորդակցութեան որեւէ ձեւի ... ըլլայ խօսուած, ըլլայ նշաններու փո-խանցումով հեռախօսալարի միջոցով :

Մարդուն տեղեկագրական սիստեմ պիտի միաւորուի, պիտի ըլլայ իր ... յին զրութեան նման ընդարձակ եւ ... քական : Զուգուած համաշխարհային ցանցին մարդը պիտի կարենայ իր ... նել անսահման կերպով եւ արագ : Եր-բեմն երբեմն պիտի ընդհատէ հաղորդակ-ցութիւնը կարենալ մարսելու համար ... բացուցածները եւ այն ատեն հանգա-րէն պիտի նուիրուի իր յաւիտենական ... չումին — ընկերակցութիւնը մտածողու-թեան եւ ստեղծագործութեան :

Մ. Մ.

ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ ԿԱՄ ԲԱՆԱԿԸ ԲՌՆԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

ՎԷՊ ՕՍՄ. ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

— Կարծեմ հաց ջուր կը տրուի իրեն :

— Վեհափառ Սուլթանին դէմ դաւա – ճանող ոճրագործի մը ուրիշ ի՞նչ կ'ուզէք որ տանք, այս անգամ՝ շնորհ մըն է մեր վեհափառ տիրոջ կողմէ :

— Բնականաբար այդպէս է, փութաց պատասխանել մառանապետը : Ո՞ր ժա – մերուն կուտաք ընդհանրապէս իր ու – տելիքը :

— Ամէն առտու կանուխ, հրաման ե-կած է որ օրը մէկ անգամ միայն քովը մարդ մտնէ :

— Ուրեմն վաղը առտու պիտի տարուի իրեն ուտելիքը :

— Այո, վաղը առտու կանուխ :

— Հիմա ինձ մտիկ ըրէ, Ապու Սամաք, քեզմէ խնդրելիք ծառայութիւնս այն պի-տի ըլլայ որ այդ հացին ու ջուրին խմո-րեղէն մըն ալ տաք իրեն, խմորեղէն մը զոր իր մայրը յատկապէս պատրաստած է : Ասով խեղճ կինը կ'ուզէ նախ իր զաւ-կին հաճոյք մը պատճառել, յետոյ անոր զգացնել թէ իր վրայ կը մտածեն ու զին-քը չեն մոռցած : Ինչպէս կը տեսնէք, ձեզմէ խնդրուածը շատ անվնաս բան մըն է... :

— Բայց գիտէ՞ք, որ եթէ յայտնուի ի՛նչ փորձանք կրնայ գալ գլխուս :

— Մէկ խմորեղէնի՞ մը համար, ոչինչ :

— Չէ, ըսաւ Սուտանցին, այսպիսի գործ մը չեմ կրնար կատարել... շատ ծանրակշիռ բան մըն է :

— Ապու Սամաք, մեծ վարձատրու – թիւն մը պիտի ստանաք եթէ այդ բանը ընէք եւ կարենաք գաղտնի պահել :

— Շատ վտանգաւոր է, պնդեց Սու – տանցին գլուխը օրօրելով :

— Հարիւր ոսկի նուէր կայ ձեզի, եթէ յաջողիք խմորեղէնը Սաւրքի ձեռքը հասցնել, ըսաւ մառանապետը :

Դրամական այդ նուէրը լսելուն պէս՝ Ապու Սամաքի աչքերը շողացին :

— Հարիւր ոսկի, մրմնջեց ինքնիրեն :

Մառանապետը հասկցաւ թէ ինչ կ'անց-նէր սեւամորթի հոգիին մէջ եւ խօսքը ա-ռաջ տարաւ.

— Հարիւր ոսկին անմիջապէս կը վճա-րեմ, եթէ խոստանաս խմորեղէնը Սաւր-քի ձեռքը հասցնել առանց մէկու մը գի-տակցութեան... կը տեսնես որ շատ դժուար եւ վտանգաւոր գործ մը չեմ պահանջեր քեզմէ եւ ի փոխարէն առատ-օրէն կը վարձատրեմ... չմոռնամ ըսել, որ քեզ յանձնելիք խմորեղէնս մեծ բան մը չէ եւ կրնաս շատ դիւրաւ ծածկել...

Ապու Սամաք սկսաւ մտածել. այդ խը-մորեղէնի խնդիրը իրեն տարօրինակ կը թուէր : Միթէ կ'արժէր հարիւր ոսկի տալ անոր համար...

— Խմորեղէնը պատրա՞ստ է, հարցուց ի վերջոյ :

— Վաղը առտու կանուխ քեզի կը յանձ-նեմ :

— Լաւ, ես ալ կը խոստանամ զայն իմ ձեռքովս Սաւրքին տալ :

Մառանապետը ուրախութեամբ ոտքի ելաւ, սեւամորթին ձեռքը սեղմեց եւ ը-սաւ.

— Շնորհակալ եմ, Ապու Սամաք, վըս-տահ եղիր, որ այս ըրածդ յաւիտեան պի-տի չմոռնամ եւ պիտի ջանամ օր մը զայն փոխարինել :

— Ընելիքս այնքան մեծ բան մը չէ, պատասխանեց Սուտանցին համեստու – թեամբ, մանաւանդ որ առատօրէն կը վարձատրէք զիս :

Ապու Սամաք ոտքի ելաւ, ակնածանքով բարեւեց եւ սրահէն մեկնեցաւ :

— Հիմա կեանքս այս սեւամորթին ձեռքն է, մտածեց Օսման պէյ երբ ա-ռանձին մնաց :

Հետեւեալ առտուն կանուխ Սուտանցին եկաւ մառանապետին քով :

— Պատրա՞ստ է, հարցուց :

— Այո, պատասխանեց Օսման պէյ եւ գզրոց մը բանալով մէջէն փոքրիկ ծրար մը հանեց եւ սեւամորթին երկարեց : Յե-տոյ դրպանէն թղթապանակ մը հանելով պանքնոթներու դէզ մըն ալ առաւ, ըսե-լով.

— Ահաւասիկ հարիւր ոսկին, զան ալ համրէ :

— Համրելու պէտք չկայ, պատասխա-նեց Ապու Սամաք պանքնոթները գրպանը դնելով :

— Հիմա կրնա՞մ վստահ ըլլալ որ խմո-րեղէնը իր տեղը պիտի հասնի, հարցուց մառանապետը որուն ձայնը յուզումէն կը դողար :

— Քառորդէ մը արդէն Սաւրք կերած պիտի ըլլայ զայն, պատասխանեց Սու-տանցին հաստատ շեշտով մը :

Երբ Ապու Սամաք դուրս ելաւ սրահէն, Օսման պէյ թիկնաթոռին վրայ ինկաւ եւ սիկառէթ մը վառելով մրմնջեց.

— Իցի՛ւ թէ այս անխոհեմութիւնս գլուխս փորձանք մը չբերէ :

Երէկուընէ ի վեր սակայն մառանապե-տը քիչ մը հանդարտած էր :

Ապտիւլ Համիտ զինքը մոռցած կը թը-ւէր, եւ հարցաքննութեան կանչուելու երկիւղը ալ չէր իրականանար :

ԾՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. — 117)

աւելի սարոյն է, կապուած է Զաղկածոր բերդաւանին անունին հետ, որ ներկայիս Գորիս գիւղն է: Պատմահայրը Զանգեզուր անունը կը կապէ Զաղիկ նահապետին հետ, որ Սիւնեաց Սիսակ նահապետի սերունդէն էր: Անոր անունով ալ իբրեւ թէ կոչուած է Զաղածոր բերդաւանը, որ ժամանակի ընթացքին փոփոխութիւններ ենթարկուելով, դարձած է Զանգեզուր:

Համաձայն ուրիշ մեկնաբանութեան մը, անունը ծագում առած է Զանգի ձորէն: Գորիսէն երկու քիլոմեթր հեռու գտնուող ձորին մէջ իբրեւ թէ զանգ մը գտնուած է: Ասկէ ալ՝ Զանգիձոր, ապա Զանգեզուր: Անունը կապուած է նաեւ «Ծակերու ձոր» անունին հետ, ձորերուն մէջ բազմաթիւ անցքեր, ծակեր (խոռոչներ, քարայրներ) ըլլալուն պատճառով:

Զանգեզուր անունը նախապէս տարածուած էր միայն այժմու Գորիսի շրջակայքին վրայ, բայց ժամանակին դարձած է ամբողջ գաւառին, ապա նաեւ Սիւնեաց աշխարհին մասին պաշտօնական անունը: Ներկայիս Զանգեզուրը կ՚ընդգրկէ Սիսիանի, Գորիսի, Ղափանի, մասամբ նաեւ Մեղրիի շրջանները:

ԱՇՏԱՐԱԿ — Այս անունը ծագում առած է աշտարակ հասարակ բառէն: Այս անունով քանի մը վայրեր կան հայկական բարձրաւանդակին վրայ, Բագրեւանդի Աշտարակը, Սիւնիքի Աշտարակը՝ Կոլսականգաւառին մէջ, վերջապէս Արագածոտն գաւառի Աշտարակը, որ ամէնէն նշանաւորն ու երկարակեացը եղաւ: Անուանի լեզուաբան Գ. Ղափանցեան աշտարակ-ը կը կապէ սարարաբելական «իշտար» չաստուածուհիին անունին հետ, որու խանանեան արտասանութիւնը «Աշտարա» է: Այդ չաստուածուհիին նուիրուած տաճարները կը կրէին անոր անունը: Ուրեմն աշտարակ բառին արմատն է՝ իշտար կամ աշտար, որուն վրայ աւելցուած է ակ ածանցը, որ շատ տարածուած էր պահլաւերէնի եւ անոր ազդեցութեան տակ հայերէնի մէջ (յիշենք ագարակ, խորշակ եւ այլ բառերը):

ԱՐԱՅԻ ԼԵՌ — Արան, Արամ նահապետի որդին էր, որ իր գեղեցկութեան համար կոչուեցաւ Գեղեցիկ: Ասորեստանի Շամիրամ թագուհին կը լսէ Արայի գեղեցկութեան համբաւը եւ կը փափաքի ամուսնանալ անոր հետ: Արան կը մերժէ՝ հաւատարիմ մնալով իր կնոջ Նուարդին: Շամիրամը անհամար զօրքով կը խուժէ Հայոց աշխարհ՝ փորձելու համար Արային գերի բռնել եւ տանիլ Ասորեստան:

Ըստ Խորենացիի, ճակատամարտը տեղի կ՚ունենայ Արարատեան դաշտի հիւսիսարեւելքը, այժմու Արայի լերան դիմաց գտնուող դաշտին մէջ, Աշտարակէն հիւսիս, պատմական Հայաստանի Արագածոտն, Նիգ եւ Կոտայք գաւառներու սահմանին վրայ: Պատերազմի ժամանակ Արան կը վիրաւորուի ու կը մեռնի: Հայերը անոր յիշատակը յաւերժացնելու համար Այրարատ կը կոչեն այն դաշտը, ուր Արան կը սպաննուի եւ Արայի լեռ՝ այն բարձունքը, որուն մօտերը հանդիպած են իրարու Արայի եւ Շամիրամի բանակները:

Յետագային, երբ մեր երկիրը գրաւուեցաւ օտարներու կողմէ, Արայի լեռը կոչուեցաւ Կանլի Եարըխ, որ բառացի կը նշանակէ «ճեղքուած փոր»: Հաւանաբար նկատի առնուած է լերան հարաւի ճեղքը: Տեղացիները լեռը կը կոչեն նաեւ Ծաղկաւանք: Ներկայիս կը կրէ իր պատմական անունը:

ԱՐԶՆԻ — Գիւղ եւ հանքաջուրի վայր՝ Աբովեանի շրջանին մէջ: Անունը աւանդական կարգով կապուած է Արա Գեղեցիկի եւ Շամիրամի բանակներուն միջեւ տեղի ունեցած կռիւի վայրին հետ: Այստեղ է, որ վիրաւորուած Արային մարմինը յանձնած են Շամիրամին, ըսելով՝ «Առ զնիր»: Ասկէ նաեւ անունը՝ Արզնի:

Կ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
Աշխարհագրագէտ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Ժիրայր Դատաւորեան, որ ֆրանսերէն ճառով մը պարզեց Եղեռնի պատկերը, յիշելով թէ ամէն տարի ոգեկոչելով նահատակները, առաւելութեամբ չէ որ լեցուած ենք, այլ արդարութեան պահանջով: «Անցեալ տարի, ըսաւ բանախօսը, Հայ Դատի տիտաններէն մին, մէկը անոնցմէ որ իր կեանքին մինչեւ վերջին վայրկեանը բողոքած էր որպէսզի աւելի քան մէկ միլիոն նահատակներու զոհողութիւնը չմըշշոտի պատմութեան առջեւ, Շաւարշ Նարդունի, իր տառապանքի անկողինէն իսկ, հոս, Մարսէյլի մէջ, մեզի կ՚ընծայէր իր վերջին պատգամը՝ յիշեցնելով թէ այդ զոհերը մինչեւ վերջին վայրկեանը, հաւատացած էին արդարութեան եւ իրենց իրաւունքներուն հիմնական արժէքին: Գիտեմ թէ այս խօսքերը միշտ եղած են յառաջադէմ ժողովուրդներու պատճառաբանութիւնը ի տես կարգ մը թշնամական եւ միջակ հաւաքականութեանց կենդանական կատաղութեան ընդդէմ մարդկային յեղաշրջման: Գիտենք թէ ինչ պայքար պէտք է տանին անոնք, որոնք կը յառաջանան լուսաւոր ճամբաներուն վրայ երբ կը բախին մթագնութեան պաշտպաններուն»:

Բանախօսը, ապա յիշեց 1915ի դժոխքէն վերապրողներու նկարագրութիւնները, շեշտելու համար թէ Հայկ. Հարցը կը մնայ իր ամբողջութեան մէջ, արեւելքի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդին դէմ եղած ցեղասպանութենէն կէս դար ետք կ՚ուզեն ուշացնել արդարութեան գործադրութիւնը եւ չհաւատալ Ժան Ժորէսի խօսքերուն, արտասանուած 95–96ի ջարդերուն առթիւ երբ կ՚ըսէր «մարդկութիւնը չի կրնար ապրիլ իր նկուղին մէջ պահելով սպաննուած ժողովուրդի մը դիակը»: Ճիշդ է այդ մարդկութիւնը կ՚ապրի, բայց գիտենք թէ ինչ դէշ կ՚ապրի եւ խաղաղութենէն հեռու ու պատմութիւնը կը դասաւանդէ որ կարելի չէ ժողովուրդ մը անհետացնել, որովհետեւ ամէն սպաննուած ժողովուրդ յարութիւն կ՚առնէ:

Գրեթէ ամբողջութեամբ կը ներկայացնենք՝ Առաջնորդ եպիսկոպոսին հուսկ բանքը.—

Ով երախտապարտութիւն, պատուական զաւակներ, բիւր օրհնութիւն ամէնուդ, որ երկիւղածութեամբ կ՚ոգեկոչէք յիշատակը ցեղին երկու միլիոն զաւակներուն, որ զարնան փթթումին, մահուան զըրկուեցան՝ բարբարոս ցեղի մը կողմէ ...:

Օրհնուած մնաք, վասնզի յիշատակի այս նուիրական հանդէսը կազմակերպեցիք՝ լաւագոյն կերպով: Բանախօսներուն եւս՝ որ հանդամանօրէն պատկերացուցին՝ ոչ միայն դառն եղելութեանց չարիքը, այլեւ՝ հաղորդակից ըրին մեզ՝ զոհերու անմահ հոգիներուն ...:

Անոնք, սրբազան զոհերը, մեզի կտակեցին՝ ցեղին արդար իրաւունքներուն հետապնդման սուրբ աշխատանքը: — Գօտեպնդուինք՝ գոյատեւելու գաղափարականին մէջ: Զօրանանք, ձեռք ձեռքի տանք եղբայրաբար եւ քալենք յառաջ: Կանգ չառնենք՝ ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ: Մեր դատը սուրբ է. իրաւունք չունինք տկարանալու՝ մեր ճիգերուն եւ մեր իրաւունքներու հետապնդման մէջ: Ամբողջական ճիգ ու զոհողութիւն պէտք է՝ որ հասնինք. յուզումով ու վերացումով ունկնդրենք՝ էջմիածնայ զանգակներուն հունչը եւ երջանկօրէն ապրինք՝ հայրենի հողին վրայ, Արարատի փէշերուն տակ եւ Վանայ կապուտակ լճին շուրջ ...:

Մեր իրաւունքը տկարացում չի ճանչնար:

Հայօրէն ապրինք եւ սրտանց գործենք՝ որ կատարուի՝ մեր միլիոնաւոր նահատակներուն սրբազան կտակը: Ու թող օրհնուի, պտղաբերի ձեր աշխատանքը:

Հուսկ ուրեմն, ժողովուրդն, յոտընկայս, խոր լռութեան մէջ, վերացումով ունկնդրեց՝ հոգեխօս «Տէր, կեցո»ն զոր յուզաձայն կ՚երգէր Օր. Արզումանեան, երբ «Արշէ»ի անշունչ նուագարանները դարձած էին՝ դէպի վեր սաւառնող, կենդանի շունչ ու թրթիռ ... Տէր, կեցո զՀայս:

Առաջնորդին «Պահպանիչ»էն ետք, թափօրը, օրինակելի կարգապահութեամբ, ուղղուեցաւ դէպի «Անծանօթ Զինուորին Յուշարձան»ն ուր եւս տեղի ունեցաւ՝ հոգելոյսի սրբազան արարողութիւն՝ Առաջնորդ եւ Հոգեւոր Հայրերուն կողմէ:

Ինչ փոյթ թէ՝ ժամանակն իր թեւերը կը տարածէ՝ մեր կոտտացող վէրքերուն վրայ, ահա՝ այսպէս, ամէն տարի, ամէնուրեք, Հայութիւնը պիտի փութայ՝ յարգանքի իր տուրքն հատուցանելու՝ նահատակներու նուիրական յիշատակին, առաջնորդութեամբ իր զաւակներուն որ վճռած են՝ միշտ բարձր բռնել պայքարի դրօշը եւ փոխանցել զայն սերունդէ սերունդ, մինչեւ որ յաղթանակէ սրբազան Արդարութիւնը ...:

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԻՍԹԻՔ

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՄԻՏՔԵՐԷՆ

Մովսէս Խորենացու, չարականների, Գրիգոր Նարեկացու, «Սասունցի Դաւթի» մէջ մեր ժողովուրդը իրեն բիւրեղացրեց:

×

Դեմիրճեանի «Վարդանանք»ը վէպ չէ — կրակ է, կրակ է, կրակ. հայ ժողովրդի պատմութեան փիլիսոփայութիւնը:

×

Բանաստեղծը միշտ երեխայ պէտք է լինի — իմաստուն եւ երեխայ:

×

Կեցցէ այն ազգը, որ ունի գուսաններ, որոնք երգում են եւ անմահացնում քաջերին եւ իրենց ազգի, հայրենիքի փառքը:

Է՜յ ջան, մեր գուսանների երգերը Հայոց գետերի պէս բխում են Բիւրականի բիւր սարերից եւ գնում, աշխարհներ անցնում:

×

Մեզ պահել եւ սնուցել է մեր դրականութիւնը: Նա մեր սուրն է եղել եւ մեր հոգու անխորտակելի զէնքը թշնամու դէմ, այլասերման դէմ:

×

Մեր գետերի կարկաչը վերահնչում է մեր լիրիկայի, պոեզիայի մէջ: Բարձր լեռները, խիստ լեռները՝ մեր էպոսի մէջ:

×

Աւանդութիւնը ժողովրդի հոգին է, ոգին:

×

Ասում են՝ գրիչ բռնելը խղճի սառուցման ամենաճշմարիտ միջոցն է:

×

Քչերն են, որ երկու սեռում էլ (չափածոյ, արձակ) մեծ են լինում: Դա քչերին է տրուած, ինչպէս Պուշկինն էր, Լերմոնտովը, մեր Թումանեանը:

Քաղեց ԱՐԱՄ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (471)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Հետեւաբար երբ իրաւունքը հաստատուի, պէտք է վերահաստատել Պետութիւնը:

Ազատութիւնը ապահովուելէն ետք պէտք է իշխանութեան մասին մտածել:

Հոս իմաստունները տակաւին չեն զատուիր ճարպիկներէն, բայց կը սկսին չվստահիլ: Իշխանութիւն կ՚ըսէք, լա՛ւ: Բայց նախ ի՞նչ է իշխանութիւնը, երկրորդ՝ ուրկէ՞ կը ծագի:

Ճարպիկները չլսել կը ձեւացնեն կէս ձայնով մը եղած առարկութիւնը, եւ իրենց ճարպիկութիւնը կը շարունակեն:

Այս քաղաքագէտներուն նայելով, որոնք շահաբեր կեղծիքներուն հարկի դիմակ մը տալու հանճարամտութիւնը ունին՝ յեղափոխութենէ մը ետք ժողովուրդին առաջին պէտքն է արքայական ցեղ մը հայթայթել, երբ այդ ժողովուրդը միապետական ցամաքի մը մէկ մասը կը կազմէ:

Այս կերպով, կ՚ըսեն անոնք, այն ժողովուրդը իր յեղափոխութենէն ետք կրնայ խաղաղութիւն, այսինքն իր վէրքը բուժելու եւ տունը նորոգելու ժամանակ ունենալ: Արքայական ցեղը շինութիւններու յատուկ լաստակիրներ կը պահէ եւ հիւանդանոցը կը ծածկէ:

Բայց դիւրին չէ միշտ արքայական ցեղ մը հայթայթելը:

Հակառակ պարագային, ոեւէ հանճարեղ մարդ կամ նաեւ աննշան վիճակէ բարձրացող ոեւէ անձ կը բաւէ թագաւոր ըլլալու համար: Առաջին պարագային մէջ Պոնափարթ, երկրորդին մէջ Իթիրպիտը կ՚ունենաս:

Բայց որեւէ գերդաստան չի բաւեր արքայական ցեղ մը կազմելու:

Ցեղ մը հարկաւորապէս շատ կամ քիչ հնութիւն մը կ՚ունենայ, եւ դարերու խորշոմը յանկարծ չի կազմուիր:

Եթէ «Պետական մարդերու» տեսութեամբ նկատելի ըլլանք ամէն զգոյշ վերապահումներէ ետք կը հարցնենք թէ յեղաշրջումէ մը ետք, որո՞նք են այս յեղաշրջումէն ելլող թագաւորի մը յատկութիւնները: Կրնայ յեղափոխական ըլլալ եւ օգտակար է յեղափոխական ըլլալ, այսինքն պէտք է որ իր անձովը այդ յեղափոխութեան մասնակցած, միջամուխ եղած, անոր մէջ վտանգի ենթարկուած կամ երեւելի հանդիսացած, անոր տապարը բռնած կամ սուրը գործածած ըլլայ:

Որո՞նք են արքայական ցեղի մը յատկութիւնները:

Պէտք է որ ազգային, այսինքն ի վերուստ յեղափոխական ըլլալ, ոչ թէ գործողութիւններով, այլ ընդունուած գաղափարներով:

Պէտք է որ անցեալով բաղադրուած եւ պատմական ըլլայ, պէտք է որ ապագայով բաղադրուած եւ համակիր ըլլայ:

Ասկէ կը մեկնուի թէ ինչո՛ւ առաջին յեղափոխութիւններէ գոհ կ՚ըլլան մարդ մը՝ Գրոմվէլ կամ Նափոլէոնը գտնելով, եւ ինչո՛ւ երկրորդները բացարձակապէս կ՚ուզեն գտնել ցեղ մը, Պրիւնսվիքի ցեղը կամ Օրլէանի ցեղը:

Արքայական ցեղերը կը նմանին Հնդկաստանի այն թզենիներուն, որուն մէկ ոստը մինչեւ գետինը ծռելով կ՚արմատանայ եւ թզենի մը կ՚ըլլայ: Իւրաքանչիւր ճիւղ կրնայ արքայական ցեղ ըլլալ, մինչեւ ժողովուրդը խոնարհելու բացարձակ պայմանով:

Այս է ճարպիկներուն տեսականը:

Արդ, այս ճարպիկներուն մեծ ճարտարութիւնն է փոքր ինչ, իբրեւ մեծ աղէտ ցուցնել ամէնուն յաջողութիւն մը որպէսզի անոնք որ անկէ կ՚օգտուին, նաեւ դողան, երկիւղով համեմել առնուած քայլ մը, անցումին ծռութիւնը աւելցնել մինչեւ որ յառաջդիմութիւնը թուլնայ, անհամցնել այն գործը, եռանդին անհարթութիւնները երեւան հանել եւ բառնալ, անկիւնները եւ եղունգները կտրել, յաղթանակը բամբակել, իրաւունքը պատատել, հսկայ ժողովուրդին ֆանէլաներ հագցնել եւ շուտ մը պառկեցնել, այս ծայրայեղ յաջողութեան պահք պահել տալ, Հերքիւլէս նորաբոյժ հիւանդի մը տեղ դնել, պատահարը հայթայթումներու մէջ թրմել, տեսականին ծարաւի միտքերու այս դեղաշրջային նեկտարը ընծայել, չափազանց յաջողութեան առջեւ արգելք մը դնել:

1830ը գործադրեց այս տեսութիւնը զոր արդէն Անգլիոյ մէջ գործադրած էր 1688ը:

1830ը լերան կէս ճամբան կանգ առնող յեղափոխութիւն մըն է: Կիսատ յառաջդիմութիւն, հազիւ հազ իրաւունք:

Այլ սակայն տրամաբանութիւնը չի գիտեր «գրեթէ»ին նշանակութիւնը, ճիշդ արեւին պէս, որ չի գիտեր ճրագին լոյսը:

Ո՞վ է յեղափոխութիւնը կէս ճամբան կեցնողը, Քաղքենիութիւնը:

ՎԻԿՏՈՐ ՀիՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներուն, բարձր հովանաւորութեամբ Պ. ՄՈՒԹԷՆԻ (Տէսինի քաղաքապետ) :
Պատուոյ նախագահութեամբ՝
Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ
Կազմակերպութեամբ Մեծ Եղեռնի Ցանձնախումբի :

Մայիս 4, Կիրակի առաւօտ հոգեհան – գիստ, պատարագ: Պատարագէն ետք ծաղկեփունջի զետեղում Յուշարձանի վայրը :

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ :
Կը նախագահէ Պ. ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅՐՆՏՐԵԱՆ
Պիտի խօսի Պ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Գեղարուեստական բաժին, պիտի ըլլան աւուր պատշաճի արտասանութիւն և երգ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ դիւանը շը – նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները աթոռներու նորոգութեան համար :

Տիկին Հ. Տամլամեան 500 ֆրանք, Տիկին Ժ. Ս. Տամլամեան 500, Պ. Մ. Ջէլվէեան 150, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Մ. Յարութիւնեան իր համայն ննջեցելոց յիշատակին 150, Տիկին Պ. Սեդրաեան իր համայն ննջեցելոց յիշատակին հարիւր, Ոմն հարիւր, Պ. Ե. Մուրատեան 100, Տիկին Է. Դաւիթեան 70, Տիկին Ա. Թո – րոսեան իր ամուսնոյն Հրանդ Թորոսեանի յիշատակին 50, Տիկին Մ. Ճանճիկեան յիսուն, Պ. Ե. Ֆրէնկեան, Ս. Շահինեան, Տ. Ֆէրմանեան 50ական, Տիկին Հ. Զիլ – եան քսան, Տիկին Ֆ. Նալպանտեան 20, Պաղտասարեան տասը ֆրանք :

ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, (Քաֆէ Լիոն), սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ըն – կերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Այս Ջորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30–ին Լիոնի եկեղեցւոյ սրահը՝ 295 Րիւ Պուալօ :

Կը խօսի Շ. ՊԱՐՈՆԵԱՆՑ
Նիւթ՝ Հայկ. աշխարհագրութիւնը :
Մուտքը ազատ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱԼԱՆՍ — Մայիս 28ը կը տօնուի Մայիս 24ին, Շաբաթ իրիկուն :

×

Տարեկան հանդէս կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կառվարենց խում – բին կողմէ Մայիս 11ին : Մանրամաս – նութիւնները յաջորդիւ :

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ

Հայ կին մը, մնայուն, տարեց անձով մը զբաղելու համար: Հեռաձայնել՝ Ե – րամեան, 488 – 62 – 06:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32. Rue de Trévise. PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Այս Ջորեքշաբթի, Ապրիլ 30, իրիկ – ուան ժամը 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ընկերական ընդհանուր հանդիպում ԸՆԿ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի հետ :

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան– հրաժեշտ է :

ԶՐՈՅՑ - ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ
Շաբաթ, Մայիս 3, ժամը 20·30ին
Նիւթ՝ Հայ երիտասարդութիւնն ու իր ներկայ հարցերը :
Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը հրաւիրուի ի մասնաւորի Փա – րիզի հայ երիտասարդութիւնը : Պարտա– ւորիչ ներկայութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի անդամներուն :

ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու – թիւնը կը հրաւիրէ հայ երիտասարդու – թիւնը անխտիր, վիճաբանական բանա – խօսութեան մը, 32 բիւ տը Թրէվիզ, ա – ռաջին յարկ, այս Շաբաթ ժամը 17–20, նիւթ ունենալով «Մշակոյթը», ղեկա – վարուած Պ. Արա Տէյիրմէնճեան, Օր. Գաթիա Տէրտէրեան, Պ. Վահան Սեթ– եան, Օր. Անի Քէչիչեան, Պ. Արշակ Մարտիրոսեան եւ Պ. Րաֆֆի Հաղպան – եանի կողմէ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վ. Տապաղեան կը նուիրէ յիսուն ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օդ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնու – մին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբ. Արաքսի Թորոսեանի մահուան առթիւ :

Պ. Էլէկեան կը նուիրէ հարիւր ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օդ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, իր ողբ. կնոջ Սիրանոյշ Էլէկեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Կ. Ունճեան կը նուիրեն երեսուն ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օդ. կայանի ծովահայեաց նոր շէնքին գնումին, ողբ. Արտաշէս Գմբէթեանի մահուան առթիւ :

Հայ կարմիր խաչի Օդափ– կայանի ծո– վահայեաց նոր շէնքին գնումին ի նպաստ կը նուիրեն.—

Տէր եւ Տիկին Ա. Տապաղեան, Ջրբաշ– եան ընտանիք (Բ, անգամ ըլլալով), Ար – գումանոֆ ընտանիք 100ական ֆրանք :

Տէր եւ Տիկին Հ. Մոմճեան (Բ. անգամ ըլլալով), Տիկին Ա. Ստեփան, Տէր եւ Տիկին Պալեօզեան, Լ. Պարկիրճեան 50ա – կան, Տէր եւ Տիկին Ա. Ջրբաշեան (Մար– սէյլ), Աղապէեան եղբայրներ 40ական, Պ. Լ. Վարժապետեան 25, Ն. Արթինեան, (Լա Պար), Ս. Եղիազարեան (Թուլուզ), Ր. Պարսամեան (Մօնրուժ), Փանոսեան ընտանիք (Շամբինյի), Տոքթ. Յարու – թիւնեան, Բ. Քիւրքճեան, Ժ. Արապեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէտէեան (Վիրոֆլէ), Տէր եւ Տիկին Ո. Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Թաղւորեան (Անկէն), Այրի Տիկին Զարֆճեան, Ժ. Ասատուրեան, Արտի հաստատութիւն, Տէր եւ Տիկին Բ. Գարագաշեան, (Ալֆորվիլ), Ս. Սերոբ– եան (Տէօյ), Տիկին Ն. Գազեան (Մար– սէյլ) քսանական, Տոքթ. Բաչաեան, Ժ. Կիւմրիւքճեան, Տէսթի հաստատու– թիւն, Ժ. Պէնլեան, Տոքթ. Ա. Քիթապ– ճեան, Օր. Ա. Պապաեան, Ս. Խորէնեան, Տոքթ. Հ. Տարօնեան (Վիլբէնթ), Տէր եւ Տիկին Հ. Սէտէֆ տասնական ֆրանք :

Հայ Մշակոյթի Տուն

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

կազմակերպուած Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի կողմէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԲԺ. ԲԱԲԳԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ Լ. Փիրանտելլօ թատերագիրը:

Ջորեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 20,30ին Մշակոյթի Տան մէջ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ի նպաստ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» շաբաթաթերթին

Կիրակի, Մայիս 4, ժամը 16էն 24

SALONS DES AMBASSADEURS 2, Avenue Gabriel — Métro : Concorde

Նուագախումբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբը իր նոր յայտագրով

ՃՈԽ ԵՒ ԱՌԱՏ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Ուսանողներուն ինչպէս նաեւ Նոր Սերնդականներուն՝ 10 ֆրանք

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով 797–71–98 ամէն օր ժամը 18էն 20

Տոմսերը կը ծախուին Նոր Սերնդականներու մօտ, ինչպէս նաեւ Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris (9e).

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կիրակի, 4 Մայիս, ժամը 15ին Սալ Կավօ (Մէթրօ Միրոմէնիլ)

Բարձր հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Հայրապետական պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Նախագահութեամբ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱԼԵՔ – ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մխիթարեան եւ Դպրոցասէր վարժարաններու միացեալ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Գ. ԵԱՄՊԷԿԵԱՆԻ Տիկին Աստղիկ Տէտէեան (երգ), Օր. Հիւկէթ Աժտէրեան (դաշնակ), Պ. Մ. Գարանֆիլեան (երգ), Պ. Ժ. Թորգոմեան (ջութակ) :

Արտասանութիւններ խմբական, առանձին եւ հայկական պարեր վարժարանին աշակերտուհիներուն կողմէ :

Գին 15, 10, 7 ֆրանք

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 10, ԺԱՄԸ 9·30ԻՆ,

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւն Եկեղեցիին Երկսեռ Երգչախումբին կողմէ՝

Ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Մեներգողներ .— Տիկին ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Օրիորդներ՝ ՇԱՔԷ ՊԷՆԿԵԱՆ եւ ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ

ՅԱՒԱՐՏ ՊԱՏԱՐԱԳԻ՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի, Նուպար հարազատնե– րու՝ Առաքել Փաշա Նուպար, Վահրամ Պէյ Նուպար, Զարեհ Պէյ Նուպար, Միութեան նախագահներ Գալուստ Կիւլպէնկեանի եւ Արշակ Գարակէօզեանի, մե– բարերարներ՝ Մելքոնեան եղբայրներու, Գայսերլեան Ամոլին եւ Ռաֆայէլ Մար– կոսեանի, Վարիչ – պատուիրակ Վահան Մալէզեանի, Միութեան համայն ողբաց– եալ ժողովականներու, նուիրատուներու, կտակարարներու, գործիչներու եւ ան– դամներու :

Ներկայ պիտի ըլլան Նուպար գերդաստանի անդամներ, ի մասնաւորի Տիկին Առաքել Փաշա Նուպար եւ Տիկին Վահրամ Պէյ Նուպար :

Հոգեհանգիստէն ետք, խմբական ուխտագնացութիւն Փէռ Լաշէզի գերեզմանա– տունը .— Պօղոս Փաշա Նուպարի, Զօր. Անդրանիկի, Փարիզի առաջնորդներ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի շիրիմներուն :

Ոգեկոչումի խօսք :

Այս արարողութեանց կը հրաւիրուին ի մասնաւորի Փարիզի բոլոր Ազգ. մար– մինները, Հ. Բ. Ը. Մ.ի մասնաժողովները եւ հայ ժողովուրդը :

ԿԻՐԱԿԻ, 11 ՄԱՅԻՍ ԺԱՄԸ 17ԻՆ

ԽՄԲԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ ՏԸՆԻ

Հայոց վերջին թագաւորին Դամբարանը :

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհանուր Տնօրէն Գ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ կողմէ

Մեկնում Կրան տ'Օթէլէն, O փերայի հրապարակ, ժամը 16ին

ՆՈՅՆ ՕՐԸ ԺԱՄԸ 19ԻՆ

Խմբական այցելութիւն Փարիզի Համալսարանական Միջազգային Ոստանին մէջ ՄԱՌԻ ՆՈՒՊԱՐ Հայ Ուսանողական Տան ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ — յաւարտ այցին — ի պատիւ Պատգամաւորներուն եւ հիւրերու, կազմակերպուած Ուսանողա– կան Տան Երիտասարդներուն կողմէ :

Մասնաւոր յայտագիր, պիւֆէ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏՆԵՐ՝ Փարիզի Հայկական Թանգարանը, Փարիզի տեսարժան վայ– րերը, Վէրսայլ, կամ Սէնի վրայ շոգենաւային պտոյտ, եւայլն, ըստ փափաքող– ներու բաւարար թիւի մը :

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր

ԷՆԹԷՐ ԷՕՐՈՓ ՁԵԶ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՏԱՆԻ

ՕԴԱՆԱՒՈՎ՝ 1920 ՖՐ.

Բոլոր ծախքերը մէջը (ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ - պտոյտ)

ՈՒՂԵԳԻԾ .— Փարիզ - Վարշաւա - Մոսկուա - Երեւան - Թիֆլիզ - Փարիզ

ՏԱՍԸ ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՕՐ

Այցելութիւններ տեսարժան վայրերու :

Ա. մեկնում .— ՅՈՒԼԻՍ 2 - 19

Բ. մեկնում .— ՕԳՈՍՏՈՍ 4–22

Ճամբորդութիւնը մշակութային բնոյթ ունի: Տեղերը սահմանափակ են եւ վե – րապահուած 35 տարեկանէն վար անձերու

Մանրամասնութեանց եւ արձա նագրութեանց համար դիմել .—

MM. CHEROYAN — PECHTEMALDJIAN, 165, Rue de Javel, PARIS (15e)

Tél. : 250-19-60 de 12 à 14 heures et de 19 à 21 heures 30